

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

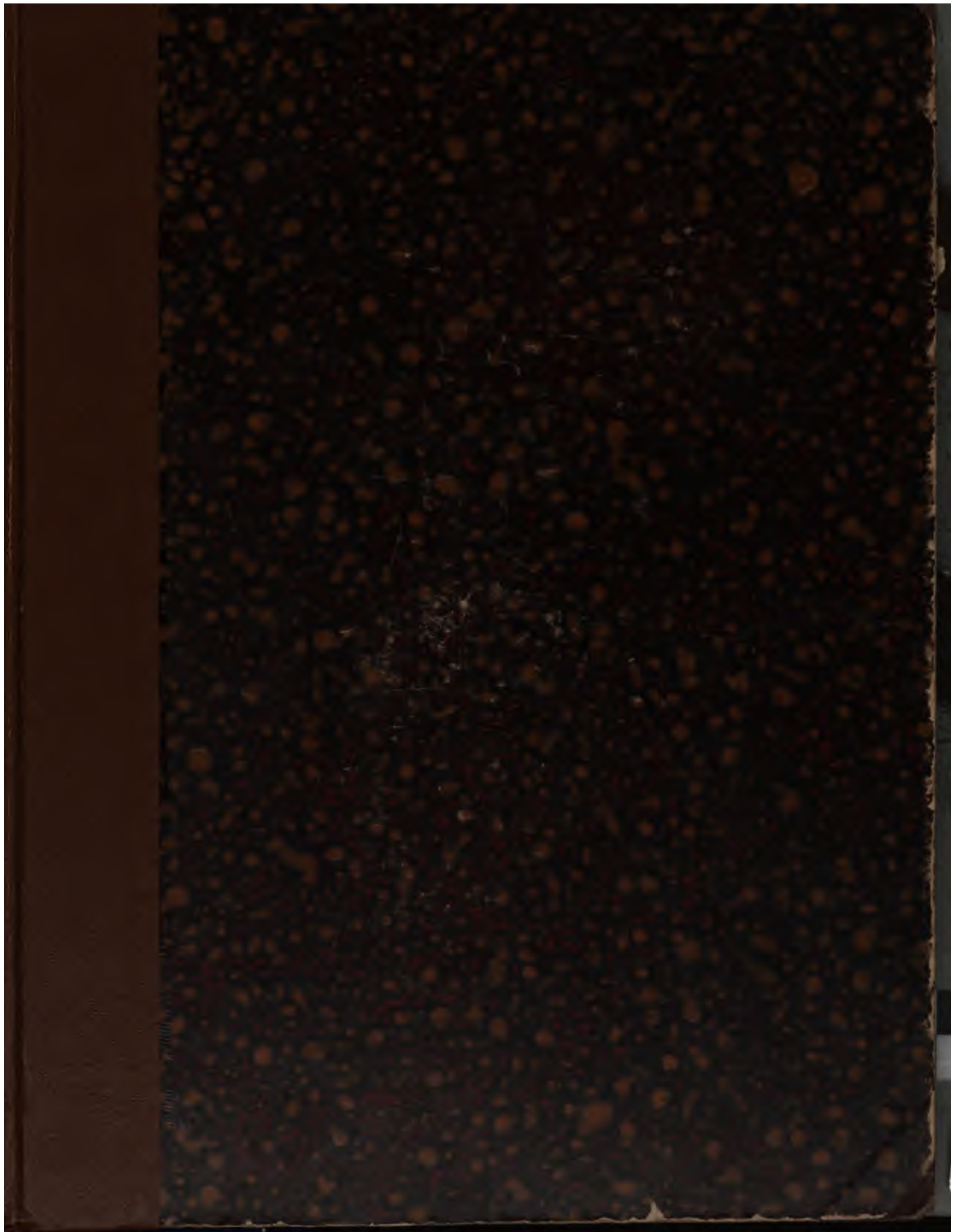
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

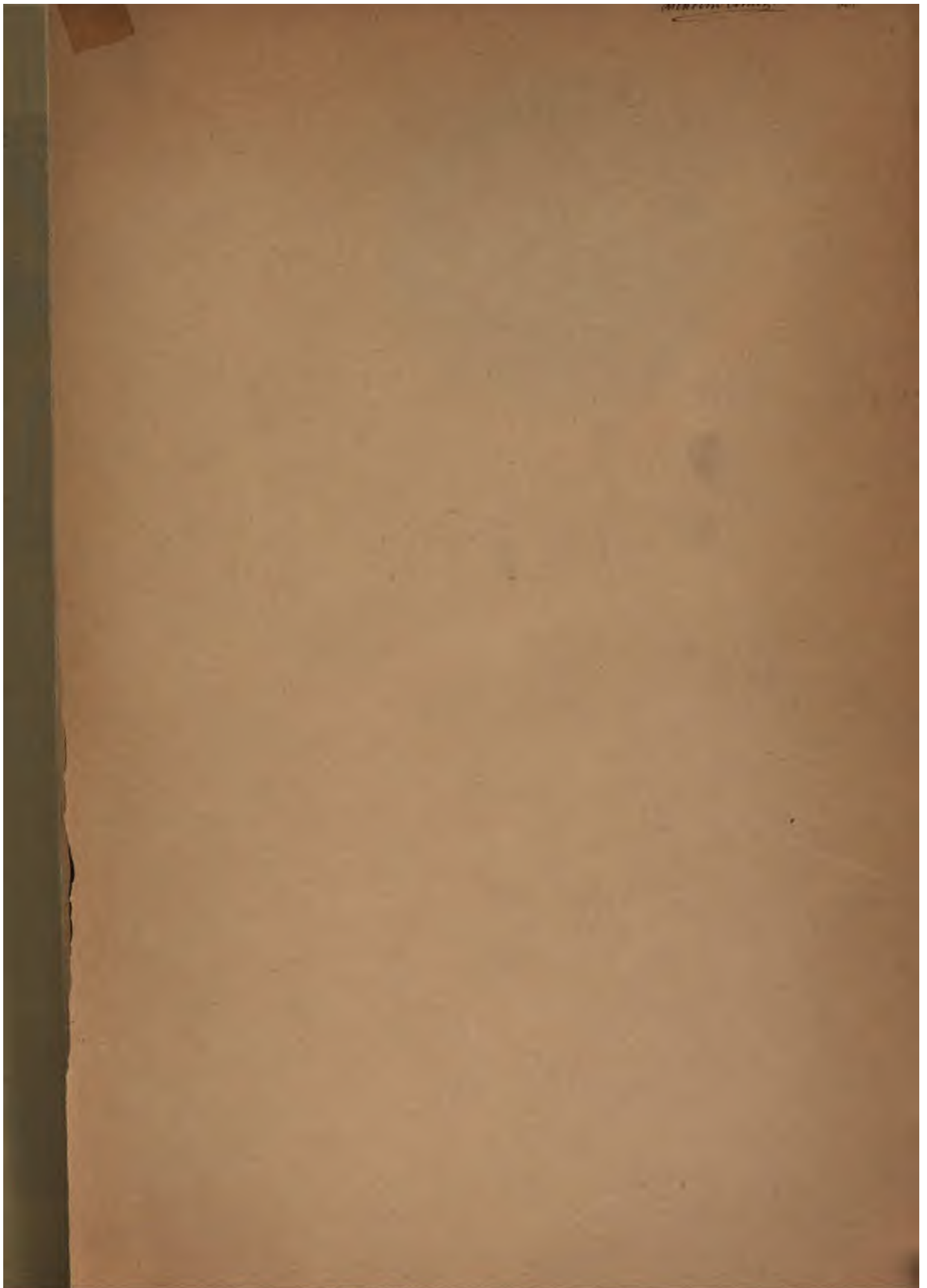
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

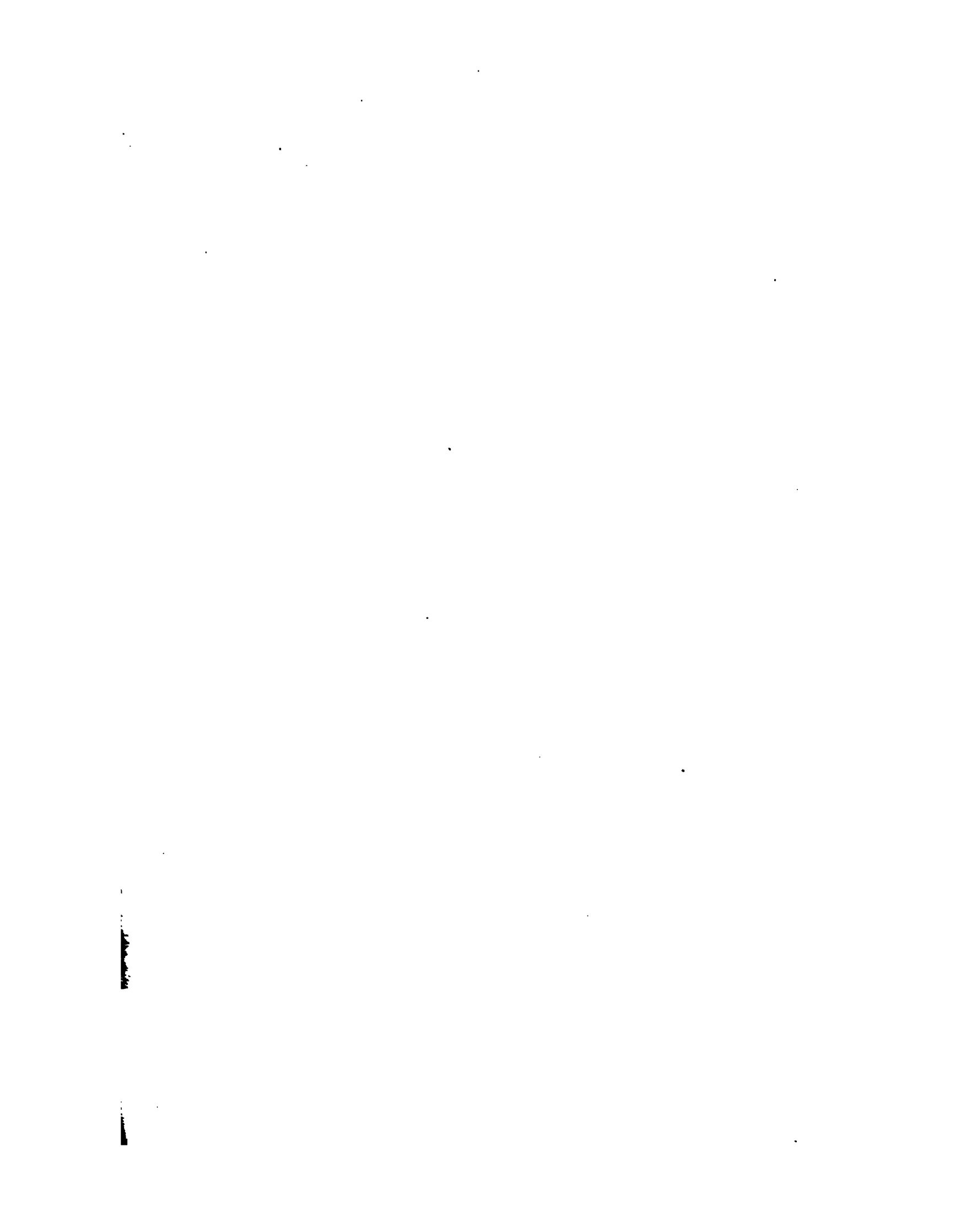
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI III PARS PRIOR

VICTORIS VITENSIS HISTORIA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXVIII

VICTORIS VITENSIS

HISTORIA

PERSECUTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE

SVB GEISERICO ET HVNIRICO

REGIBVS WANDALORVM

RECENSUIT

CAROLVS HALM

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCCLXXVIII

**LIBRARY OF THE
LELAND STANFORD JR. UNIVERSITY.**

Q. 42153

JUL 14 1900

Librorum manu scriptorum, qui Victoris Vitensis historiam continent, genera sunt duo, lectionum diversitate multum inter se distantia. Sed priusquam de his duabus familiis accuratius exponamus, codices indicandi sunt, quibus in verborum contextu constituendo usi sumus.

A = codex Laudunensis n. 113. saec. IX. Is non habet ex Victore nisi libellum ab episcopis catholicis ad Hunricum regem Wandalorum datum sive libri II §§. 56—101. Sequitur deinde notitia quae vocatur provinciarum et civitatum Africae, i. e. nomina episcoporum catholicorum, qui Carthaginem ad reddendam fidei rationem a. 484 convenerant. Hic index in codice Laudunensi solo servatus est; codex enim alter Ludovici Halleri de Hallerstein, quo Abrahamus Ortelius in Thesauro geographico usus est, non iam exstare videtur. Liber Laudunensis pretiosissimus accurate descriptus est in 'Catalogue des manuscrits des Bibliothèques publiques des départements' tomi I p. 97 sqq. Parisiis 1849. 4°.

B = codex Bambergensis signatus E, 3, 4. saec. IX; cf. Pertz, Archiv VI, p. 40 sqq.

L = codex Berolinensis lat. quart. 1. saec. XII. Cf. Schrifttafeln von Willh. Arndt (1874) tab. 21.

R = codex Bruxellensis num. 1794 saec. X.

V = codex Vindobonensis n. 583 (antea 'Univ. 239') saec. X.

Bern. = codex Bernensis n. 48 saec. XI. Is cum plerumque cum R conspiret, sed eo multo deterior sit, paucas lectiones, quas proprias habet, ex eo attulimus.

p = editio princeps Parisiis ab Iano Parvo (Iehan Petit Ludovico XII. regnante impressa. Sequitur in ea post passionem VII martyrum, quae in omnibus libris manu scriptis Victoris historiae adnexa est, sermo de S. Cypriano, ut in codice Bruxellensi. Editio Parisina bibliographis et editoribus Victoris ignota mansit, qui omnes, ut hoc statim moneam, Victoris historiam primum a Beato Rhenano editam esse existimant. Idem ipse quoque putaverat, cum Victorem cum aliis auctoribus historiae ecclesiasticae Basileae a. 1535 ex codice Berolinensis a nobis collati similimo publicaret.

Horum librorum, quos omnes ipsi excussimus, Laudunensis ut vetustissimus ita scripturae bonitate longe optimus est, eo quoque nomine aestimandus, quod homini critico quasi viam monstrat, qua hos libros emendaturo — indigent autem magno opere manu emendatrice — ingrediendum sit. Quid dicere velim accuratius explicandum est. Cum apparatus critico colligendo operam darem, primum incidi in codices Bambergensem et Vindobonensem, quos postea aliis libris inspectis familiae suae optimos esse cognovi. In quibus cum haud paucos locos rectius scriptos, quam cum in aliis exemplaribus tum in Ruinarti circumferuntur, deprehendissem, ut fere fit, prope erat ut his libris eorumque affinis nimium tribuerem. Vna tamen res monebat caute agendum esse, quoniam in hac codicum familia librarii neglegentia, qui archetypum exaraverat, haud pauca vocabula omissa sunt, quae in altera codicum familia*), cuius longe optimus Bruxellensis est, integra inveniuntur; velut, ut leviores errores omitam, desunt in BLV verba a nobis uncinis circumscripta in his locis: I, 38 *qui cum e vicino currentibus [indomitis equis, plangentibus] Mauris sese mutuo conspicerent* etc. II, 7 *pecunium apud eum [numquam] mansisse probatur*. II, 8 *suggerunt [regi] de illo, ut suum nequaquam sederet thronum*. II, 38 *episcopo dirigit praeceptum [tali tenore conscriptum]*. II, 53 *illa semper est grata collatio, ubi superba non dominatur [potestatis] elatio*. II, 54 (qui locus in vulgatis pessime habitus egregie ex R emendari poterat) *notarius regis respondit: patriarcha Cyrila dixit [aliquos. Superbe et illicite sibi nomen usurpatum nostri detestantes dixerunt]: legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila adsumpsit*. II, 60 *ipse in evangelio dicit: [‘ego in patre et pater in me est’] et ‘ego et pater unum sumus’*. II, 64 *illa vero, quae de eo [secundum hominem] referuntur, ista sunt*. II, 77 *David proinde [deo] aspirante testatur*. II, 79 *ut in eodem opere sit [trinitatis] aperta cognitio*. II, 86 *vendiderat possessionem . . . subpressa parte pecuniae dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes [posuit] apostolorum*. II, 88 *quid autem de sua ubique [praesentia] salvator in evangelio ait?* III, 2 *legem, quam dudum Christiani imperatores nostri contra eos et contra alios haereticos pro honorificentia ecclesiae catholicae [dederant], adversus nos illi proponere non erubuerunt*. III, 7 *ut tamdiu essent clausae (ecclesiae), quamdiu mallent ad [conflictum] propositum pervenire*. *ibid. inductis secum in errorem imperatoribus [temporum] diversorum*. III, 29 *omnis simul civitas eversione navali de proximo [ad Hispaniam] confugivit*. III, 49 *filius cuiusdam nobilis . . . a parentibus separatus est, [matre] sine verecundia matronali . . . post*

*) Qui codices ad hanc familiam pertineant, facile est cognitu cum ex communibus lacunis, tum ex charta in archetypo transposita, v. adnot. crit. ad III § 9 p. 42, 4.

*raptores currente, infantulo clamante ut poterat: Christianus sum, Christianus sum, per [sanctum Stephanum] Christianus sum. III, 62 et ubi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad utendum servitiis eorum [parcunt]. III, 70 prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores [per eum] qui vos ad apostolicum culmen provexit humiles piscatore. Etiam maiores lacunae in altera codicum familia (Rp) deprehenduntur, sed in locis a nobis allatis hanc maiore fide dignam esse satis est manifestum. Idem de aliis quoque locis, quamquam in familia Rp interpolatoris quoque cuiusdam manus grassata est, statuendum esse nobis quidem exploratum videtur: velut, ut aliquot exempla ex duobus libris prioribus afferamus, R recte habet Prol. § 4: *speciem adhuc sordentem non cunctabor artificis iudicio igni (artifici iudicio ignis BV) examinandam contradere, i. e. artificis iudicio offerre ut eam igni examinaret, locutione ex Psalmo 65, 10 repetita. I, 8 ubi ministerium ignis minus valuerat (valuerit BV), I, 9 quas (basilicas) non destruxerant (destruxerunt BLV), suae religioni mancipaverunt. I, 31 adulescentulorum (adulescentularum BLV) saecularium more. I, 35 remanens itaque domina vidua (remansitque domina v. BLV) . . servos Christi Sersaoni offert. I, 41 presbyter . . congregatam secum armatorum manum ad expugnandam turbam accendit innocentum (congregata s. a. manu ad e. t. accenditur i. BLV). I, 43 cuius cum diu ac saepius tibias torquendo tinnientibus (i. e. nostrum schwirrend, timentibus BV, tumentibus L) constringerent chordis et frontem . . discindentes (descendentes BLV) ac mugientes ostenderent etc. I, 47 qui cum multis insidiis premeretur ut catholicam amitteret (comitteret BV, omitteret L) fidem etc. II, 4 episcopi, qui apud (in BLV) Constantinopolim sunt. II, 30 mulierculam . . manu infantulum unum (uno BV, una L; cf. Indicem IV. sub voce unus) tenentem etc. II, 32 ad quos aliquando data ingentia munera (datu i. m. BV, dantes i. g. L ex correctione) . . vix clam admissi sumus intrare, cf. Ind. IV s. v. Participia absoluta. II, 34 vobiscum et nos libebat (licebat BV) pergere, si liceret etc. II, 39 huius edicti tenorem universis coepiscopis tuis (episcopis tuis BLV) . . direximus. II, 41 qui (notarius) nobis merito religionis ac fidei (merito ac religionis fidei BV) praeceptum eius in ecclesia . . recensuit. II, 44 et ego scribo coepiscopis meis, quia catholicae universae una est causa (cura BLV). II, 58 quam vocem substantiae contemptam (contentam R, contam BV) terribili contestatione (intestatione BLV) increpans (deus) ad eundem prophetam loquitur dicens. II, 73 qui obicit deo, quia, si de se ipso genuit (deo qui de se ipso genuit BV) divisionis vitium pertulit, potest dicere, quia et laborem sensit etc. II, 96 quis me poterit ab eius cultu (vultu BLV) prohibere? Sufficiet haec exempla attulisse. Contra familia, ad quam codex R pertinet, deterior est aut interpolatione corrupta in his locis. I, 8 ubi vulgo legitur: *sicut in Carthagine odii causa theatra, aedem Memoriae . . . funditus deleverunt*, secundum eodidem B certa emendatione scribendum est: *sicut ibi (in R cf. III, 49 et III, 5) Carthagine odium (i. e. φόδιον), theatrum (odio theatra R), aedem Memoriae . . funditus deleverunt. I, 14 inepte vulgatur: quarum (insularum) . . Siciliam Odoacro Italiae regi tributario iure concessit (Geisericus): ex qua ei Odoacer singulis quibusque temporibus ut domino tributa dependit, aliquam tamen sibi reservans partem, quasi, si quod donum datur, accipientis, non dantis sit aliquid sibi reservare. Scribendum esse: ex qua eis (i. e. Wandalis) O. s. q. t. ut dominis tributa dependit, aliquam t. sibi reservantibus partem, Bruxellensis quoque testis est, in quo quidem ei***

— *ut domino correctum, sed lectio reservantibus, in qua rei cardo vertitur, recte servata est.* — I, 16 *addidit adhuc ut pars clericorum . . . exilio truderetur (traderetur Rp, at v. I, 22. III, 34. Pass. 4).* I, 18 *loco verborum 'quibus ille per internuntium rabido respondisse ore probatur' R p nihil habent nisi hoc 'quibus dixit rex'.* I, 22 *hoc enim persecutionis genus agebatur . . . , ut piorum nomen talibus insidiis interiret; in R p ad vocab. persecutionis interpolatione adiectum est: tempore.* I, 28 *corrigendum est: ordinator quondam memorati sacerdotis, nomine Thoma etc., i. e. Thoma, qui memoratum sacerdotem quondam instituerat atque consecraverat; in R p propter leve vitium ordinatur prave correctum est: ordinatur quondam sacerdotio nomine Thomas.* I, 31 *Maxima — namque iam deo sacrata (sc. erat) — humanas nuptias refutabat (maximaque iam etc. R p).* I, 34 *pessima scriptura vulgata sic emendanda est: post hoc artatur Maximu durae custodiae cuspidique crudeli extenditur. Cum scriba quidam non intellexisset maxima esse nomen proprium, in R perperam correctum est: artantur et extenduntur.* — I, 38 *vale sibi in angusto fugae (furore R) unusquisque ita dicebant.* I, 49 *advenit mulier ad locum . . . conscissis vestibus crineque soluto, secum (seque R) comitantibus filiis etc.* II, 2 *dedit autem licentiam, Zenone imperatore atque Placidia relicta Olybrii (i. e. vidua O., R p ex interpolatione: per edicta O.) rogantibus ut etc.* II, 10 *ubi isto modo fidei infringere non valuit murum (ullum R p) etc.* II, 32 *in qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora et urinam ibidem faciebant (stercoris et urinae R p, unde locum stercoris et urinae vulgo ineptissime).* II, 35 *artabatur multitudo ad currendum, ut ubi cannaba (ubi tunc navis R) erat praeparata, laboriosam caperent mansionem.* II, 40 *nullum invenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali contextu conscripta. Ad vocab. rationabilis in R p interpolatione adiectum est: causa visa est.* — II, 50 *quem secum, quousque baptizaretur, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus virum contereret, qui receperat lumen. Cum in archetypo familiae R ne (post ob hoc) levi errore omissum esset, locus interpolatione sic foedatus est: ob hoc tanto miraculo populus excitatus comprimere virum, qui receperat lumen, coeperat. Lacunae quoque aequae atque in BLV in Rp deprehenduntur, velut I, 14 post aufugarunt desunt verba: quodsi optione proposita exire tardarent, servi perpetui remanerent.* I, 41 *sagitta [in gutture] iaculatus . . . mortuus post cecidit ipse.* I, 50 *cui ille Iob sancti [voce] respondit.* II, 2 *propter quod magis [laudabilior] memoratus tyrannus videbatur.* II, 4 *liberum arbitrium habetis in ecclesiis vestris missas agere vel tractare [et quae legis vestrae sunt quemadmodum vultis facere].* II, 40 *in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus: [quasi diceret in provinciis nostris catholicos esse nolumus].* II, 61 *Philippe, qui me vidit, vidit et patrem. [quomodo tu dicis: ostende mihi patrem?]* II, 66 *nam si alterius a patre substantiae est, [aut verus filius] non est [aut, quod nefas est dicere, sequior natus est. est enim] verus filius, sicut Iohannes ait.* II, 67 *ergo si aliunde substantiam habet, [de patre habet].* II, 68 *divina enim generatio inenarrabilis est, non ignorabilis. [nam usque eo non est ignorabilis] etc.* — II, 85 *propter verbum praescire brevi intervallo bis positum in R p tres versus omissi sunt.* II, 97 *adorate, inquit, scabellum pedum eius. [Si religionis est adorare scabellum pedum eius,] quanto magis religiosum, si eius spiritus adoretur? ibid. si angeli eum cupiunt aspicere, [quanto*

magis nos homines mortales despiciere] non debemus. II, 98 si . . . intret aliquis infidelis aut idiota, convincitur ab omnibus [examinatur ab omnibus]. ibid. cum adoramus patrem, credimus [et filium et spiritum sanctum adorare, quia et cum filium invocamus, patrem nos credimus] invocare. II, 99 ut Moyses homo dei appellatus est, sic à Christo Christiani nuncupamur, [sic etiam ab spiritu spiritalis appellamur] etc.

Quae res cum ita se habeat, mirum profecto non videbitur, quod loci non desint, in quibus incertus haereas, utri codicum familiae maior fides sit habenda. Velut cum I, 17 in BLV scriptum sit *dum ista geruntur*, in R p *dum ista fierent*, quis praestabit, utra lectio a Victore profecta sit? Amator probae latinitatis priorem lectionem praeferet, sed is qui scriptoris usum ponderaverit (v. Indicem IV s. v. *dum*), alteram veram esse iudicabit. Res est sane molestissima in re critica tractanda certo duce, quem potissimum sequare, destitutum esse, sed in huius operis contextu constituendo aliam non posse rationem iniri, codicis Laudunensis omnium longe optimi testimonio comprobatur, cuius bonae lectiones modo in BV, modo in R inveniuntur. Is liber tanta est bonitate atque integritate, ut in parte quam habet (lib. II, § 56—101) nullum omnino vocabulum, quod in alterutra codicum familia scribarum incuria omissum est, in eo desideretur. Omissa sunt autem in hac parte singula aut plura deinceps vocabula in BV in duodeviginti fere locis, in R in viginti duobus. Similis est ratio locorum, quorum in scriptura BV et R discordant; in quindecim enim locis lectiones codicum BV, in viginti codicis R a Laudunensi confirmantur. Cum Ruinartus quoque hunc librum optinae esse notae intellexerit, in hac parte eius editio multo melior est quam in reliquis, nec tamen ausus est hunc ducem omni fide dignum constanter sequi, ne scilicet scripturam vulgarem nimium in modum commutaret.

Erunt fortasse qui mirentur, quod editionis quoque Parisinae lectionibus, quamquam multo deterior est codice Bruxellensi ex eodem fonte originem ducente, apparatus criticum onerare non dubitarimus. Hoc non propterea factum est, quod nemo editorum eam cognovisse videtur, sed quod multae lectiones pravissimae ex ea in textum vulgarem, in primis Ruinarti, propagatae sunt. Is enim permultum tribuit editioni admodum rarae, quae Coloniae apud Eucharium a. 1537 prodiit. Reinhardus Lorichius, qui eam curavit, in epistola ad Eberhardum a Dann, arcis Wartburgicae et Isenacensis urbis praefectum, praefixa ita loquitur, quasi Victoris historiam primus ediderit; ait enim: Scio, vir clarissime, te valde miraturum, quae causa fuerit, cur ego hanc Africanæ persecutionis historiam a tinearum quibus arrodi videbatur iniuria vindicatam voluerim sub auspicio tui nominis in publicum prodire. Haec verba eum facere non potuisse, si editionis Beati Rhenani, quae duobus ante annis prodiit, notitiam habuisset, ut per se patet, ita ex recensionis diversitate elucet; nec tamen illum Victoris libellum ex codice manu scripto tineis arroso deprompsisse, sed ex rarissima editione Parisina, utroque exemplo accurate inter se comparato, ex certissimis indiciis intelleximus. Cum exemplum, quo utebatur Lorichius, mendis omnis generis scateat, quaedam ille quidem feliciter sanavit, alia tamen etiam magis corrumpit. Vnde autem multi alii errores, quibus editio Ruinarti, hominis eruditissimi, sed in arte critica parum versati, laborat, originem duxerint, scrutari non curavimus, quoniam ex lectionibus complurium codicum, quos Ruinartus adhibuit aut ipsi inspeximus, nobis persuasimus nondum codicem manu

scriptum detectum esse, qui praeter codices ABR ad emendandum Victorem cum fructu adhiberi posset. Idem ex apparatu quoque critico a Bethmanno olim collecto, qui fere triginta codices partim ipse excusserat, partim ab aliis collectos acceperat, cognovimus.

Cum sermo quo utitur Victor plebeius sit eiusque dictio saepius obscura, in indice verborum et locutionum vocabula rara interpretari et nonnullos locos obscuriores explicare tentavimus.

Dabam Monachii mense Octobri a. 1875.

Carolus Halm.

NOTARVM INDEX.

A = codex Laudunensis n. 113. saec. VIII.

B = codex Bambergensis E, 3, 4. saec. VIII.

L = codex Berolinensis lat. quart. 1. saec. XII.

R = codex Bruxellensis n. 1794. saec. X.

V = codex Vindobonensis n. 583. saec. X.

Bern. = codex Bernensis n. 48. saec. XI.

p = editio princeps Parisina.

Lor. = editio Coloniensis a Reinhardo Lorichio Hadamario secundum Parisinam a. 1537 expressa: vide Praef. p. IX.

IIISTORIA PERSECVTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE

TEMPORIBVS GEISERICI ET HVNIRICI

REGVM WANDALORVM

SCRIBENTE SANCTO VICTORE EPISCOPO

PATRIA VITENSI.

PROLOGVS.

Quondam veteres ob studium sapientiae enucleare atque sciscitari assidue minime 1
desistebant, quae forte vel qualia prospere vel secus provinciis, locis aut regionibus
evenissent, de quibus vel in quibus exacerent stilum ingenii sui atque redolentes
magisterii flores ignaris historiae calathorum offerrent gratuito munere propinatos,
5 dabantque operam ut nequaquam lateret in totum quod in parte forte fuerat gestum.
Sed illi fastu mundialis amoris inflati gloriam elationis suae longe lateque gestiebant 2
laudabiliter diffamari. 'At vero venerabilitas studii tui, historiam texere cupiens, in-
quirit simili quidem fervore, dispari tamen amore: et illi ut laudarentur in saeculo,
ipse ut praecelarus appareas in futuro et dicas: in domino laudabitur anima
10 mea: audiant mansueti et laetentur. Poteris, ut voluisti, quia omne
datum optimum et omne donum perfectum caelitus accepisti, eruditus a
tanto pontifice totoque laudis genere praedicando, beato Diadoco, cuius ut astra lucentia
extant quam plurima catholici dogmatis monumenta dictorum. Et sat est tibi ut ae-
quiperes doctrinam doctoris, quia satis est discipulo, ut sit quomodo magister eius.
15 Alium video Timotheum, ab incunabilis infantiae sacris litteris eruditum, nec non 3

9) Psal. 33, 3. 10) Iac. ep. 1, 17.

Historia (Historie *p*) persecutionis africanae (africae *Rp*) provinciae (provinciae *R*) temporum (tempore *p*)
geiserici et hunerici (hunerici *B*, honorici *R*) regis (regum *L*) uandalorum (Vandalorum regum *p*; scribente
(scribente ea *R*, scriptore *p*) sancto (beato *p*) uictore episcopo patriae vitensi (vitensis *LR*, viticensis *p* *BLRp*,
Liber geiserici et hunerici regis uandalorum scribente sancto uictore episcopo patriae vitensi *V*; hunc titulum
habent post prologum *BLV* 2 qualia] aliqua *L* provincias loca aut regiones *V* 3 de quibus
uel om. *p* exacerentes stilum ingenii sui redolente magisterii flore *p* et vulgo 4 historiae *Lp*: hi-
storiae *B* corr. *RV* (histori *B* in fine versus; vocabulum longius sequens in proximo versus prorsus evanuit, ut
calathorum non iam legatur, galathorum *V*, galatorum *R*, calatos *p*, alacriter *L* gratuito *B*
5 in toto *LV* forte *BL*: om. *RVp* 6 fastum *B* lateque om. *V* 7 venerabilitate studii
sui *L* cupiens *BLRV*: iubens *p* et vulgo. Apparet ab auctore alterum induci se alloquentem, quae pars
prologi pertinet usque ad § 4 inquiris *BLRVp*, inquis *Mommsen*, an inquiris inquis? 8 similitu-
dinem fervore *Rp* amore est: illi *Mommsen* 10 poteris *R*, poteris inquis *p*, poteris, inquit vulgo
ut uoles *p* et vulgo 11 donum] datum *p* 12 diadoco *BLV*: diacono *Rp* 13 monumenta *LVp*
equiperes *BLRV*, equipares *p* 14 quia] qui *B* est satis vulgo 15 a cunabilis *Lp* infan-
tiae] ecclesiae *p*

VICTOR VITENSIS.

- inter alios sublimem atque expeditum Lucam, arte medicum, apostoli Pauli discipulum'.
 4 Ego namque iubentis imperio oboedientiae cervicem submittens, quae obvenerunt in partibus Africanis debacchantibus Arrianis sensim breviterque indicare temptabo, et quasi rusticanus operarius defatigatis ulnis aurum colligam de antris occultis, speciem vero adhuc sordentem atque confusam non eunctabor artificis iudicio igni examinandam 5 contradere, qui monetarios possit solidos picturare.

LIBER PRIMVS.

- 1 I. Sexagensimus nunc, ut clarum est, agitur annus ex eo quo populus ille crudelis ac saevus Wandalicæ gentis Africae miserabilis attigit fines, transvadans facili trans-itu per angustias maris, quod inter Hispaniam Africanamque aequor hoc magnum et 10
 2 spatiosum bis senis milibus angusto se limite coartavit. Transiens igitur quantitas universa calliditate Geiserici ducis, ut famam suae terribilem faceret gentis, ilico statuit omnem multitudinem numerari, usque ad illam diem quam huic luci uterus profuderat ventris. Qui reperti sunt senes, iuvenes, parvuli, servi vel domini, octoginta milia numerati. Quae opinio divulgata, usque in hodiernum a nescientibus armatorum tan- 15
 3 tus numerus aestimatur, cum sit nunc exiguus et infirmus. Invenientes igitur pacatam quietamque provinciam, speciositatem totius terrae florentis quaquaversum, impietatis agminibus impetebant, devastando depopulabantur, incendio atque homicidiis totum exterminantes. Sed nec arbustis fructiferis omnino parebant, ne forte quos antra montium aut praerupta terrarum vel seclusa quaeque occultaverant, post eorum trans- 20
 4 itum illis pabulis nutrentur: et sic eadem atque iterum tali crudelitate furentes, ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. Praesertim in ecclesiis basilicisque sanctorum, cymiteriis vel monasteriis secleratus saeviebant, ut maioribus incendiis domus orationis magis quam urbes cunctaque oppida concremarent. Vbi forte venerabilis aulae clausas reppererant portas, certatim ictibus dextralium aditum reserabant, 25
 ut recte tunc diceretur: quasi in silva lignorum securibus consciderunt ianuas eius in id ipsum: in securi et ascia deiecerunt eam: incende-

26) Psal. 73, 6 et 7.

1 Lucam p: magistri gentium lucam BLRV; incertum videtur num. cr. mag. gentium ex glossa marginali in textum venerint an post Pauli transponenda sint Pauli BLRV: Pauli gentium doctoris p et vulgo 2 namque om. p 3 africanis V, Africae vulgo debacchantibus BRp, debacchantibus V arrianis sic mei ubique cum duplici r (deb. arr. om. L) temptabo Bp 4 rusticanus BLV: rusticus Rp defatigans ulnas Rp 5 sordidantem p artificis iudicio igni Rp: artificis iudicio ignis (ignis iudicio L) BLV; cf. Psalm. 65, 10 igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; ibid. 11, 7 6 monetarius Mommsen picturare BLRV: efformare p et vulgo 8 sexagensimus] sic B ante rasuram ex eo quo R: ex eo BV, ex quo L, quo p 9 unandalorum Rp miserabiles Rp transvadans L, transvadans R, sed extrema a in rasura m. 1 10 quod BRV: quas L, quo p, qua vulgo; quod est coniunctio et om. p 11 limite se p cohortavit R, cohortavit p universitatis V 12 geysirici R terribilem suae L 13 usque ad illam diem quam (quem BRV) huic luci BLRVp, quam huic luci ad illam usque diem vulgo 14 vel om. V 15 quae opinio BLRVp: qua opinione vulgo; cf. Ind. IV s. v. Participii absoluta hodiernum diem V a nescientibus] anceps p 17 prouintiam LR quaquaversum BRV¹ 18 impetebant p: impendebant BLRV populebantur V (sic) 19 omnino BLRV: omnimode p et vulgo atra R 20 pre-rumpta V 21 ullis V crudelitati R furentes BRV: furentibus Lp 23 cymiteriis BRV: cimiteriis Lp ut] et cum L 24 domus BR: domos LVp 25 reppererant p, reppererunt L 26 exciderunt V solus et Vulgata 27 ascia R eam Rp et Vulgata: ea BLV

runt igni sanctuarium tuum: in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

II. Quanti tunc ab eis praeclari pontifices et nobiles sacerdotes diversis poenarum generibus extincti sunt, ut traderent si quid auri vel argenti proprium vel ecclesiasticum haberent! Et dum quae erant urgentibus poenis facilius ederentur, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant, autumantes quandam partem, non totum oblatum: et quanto plus dabatur, tanto amplius quempiam habere credebant. Aliis palorum vectibus ora reserantes foetidum caenum ob confessionem pecuniae faucibus ingerebant: nonnullos in frontibus et tibiis nervis remugientibus torquendo cruciabant: plerisque aquam marinam, aliis acetum, amuream liquamenque et alia multa atque crudelia, tamquam utribus inbutis ore adpositis, sine misericordia porrigebant. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reverentia sacerdotalis crudeles animos mitigabat, sed quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, ubi honorem conspexerant dignitatis. Quantis sacerdotibus quantisque inlustribus onera ingentia ut camelis vel aliis generibus iumentorum imposuerint, nequeo enarrare, quos stimulis ferreis ad ambulandum urgebant: quorum nonnulli sub fascibus miserabiliter animas emisere. Senilis maturitas atque veneranda canities, quae caesariem capitis ut lanam candidam dealbarat, nullam sibi ab hospitibus misericordiam vindicabat. Sed etiam parvulos ab uberibus maternis rapiens barbarus furor insontem infantiam elidebat ad terram. Aliis e regione pedes tenentes, a meatu prorsus naturali usque ad arcem capitis dissipabant: quando tunc forte Sion captiva cantabat: dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, et parvulos meos elisurum ad terram.

III. In aedificiis nonnullis magnarum aedium vel domorum, ubi ministerium ignis minus valuerat, tectis admodum despiciatis pulcritudinem parietum solo aequabant, ut nunc antiqua illa speciositas civitatum nec quia fuerit prorsus appareat. Sed et urbes quam plurimae aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur: nam et hodie si qua supersunt, subinde desolantur, sicut ibi Carthagine odium, theatrum, aedem Memoriae et viam, quam Caelestis vocitabant, funditus deleverunt. Et ut de necessariis loquar, basilicam maiorem, ubi corpora sanctarum martyrum Perpetuae atque Felicitatis sepulta sunt, Celerinae vel Scillitanorum et alias, quas non destruxerant, suae religioni licentia tyrannica mancipaverunt. Vbi vero munitiones aliquae videbantur, quas hostilitas barbarici furoris obpugnare nequiret, congregatis in circuitu castrorum in-

21) 4 Reg. 8, 12.

3 tunc *om. p* et praeclari *p* 4 ecclesiarum *L I m.* 5 dum haec quae erant *L*, dum queunt *V* urgentibus] *sic B et alius in hac voce* penis ut facilius *V* ederentur *BRp*: proderentur *L*, proderetur *V* 6 totam *Rp* oblatum *BRp*: esse oblatum *LV* 7 quando *L* alii *Rp* palorum] *additum in V s. l. i. e. cuspidibus* 8 fetidum *BLRVp* cenum *BRV*, coenum *L* confusionem *R* 10 plerūque *BR* murcam *R I m.* 11 ore adpositis *BRV*: ori impositis *L*, ore apposito *p*, ori apposita *vulgo* 13 sed *BRVp*: *om. L et vulgo* exaggerabatur *B*, exaggebatur *V* irā *L* 14 dignitatis *om. L* uti *vulgo* camelis et aliis *L* 15 imposuerunt *Rp* enarrare *BLV*: narrare *Rp* 16 amisere *V* 17 canities *Vp* 18 ab ospitibus *R*, *om. p* 19 rapiens maternis *L* elidebat *BLR*: elidabat *V*, allidebat *p et vulgo, cf. v. 22* aliis *BR*: alii *LVP* 20 e regione pedes] paruulum pedibus *L*, pedibus paruulum *V* natali *R I m.* 21 syon *Vp* canebat *V* incendere se *p* 22 elisurum *mei*: se elisurum *vulgo* 23 minister *V* 24 ualuerit *BV* pulcritudinem *sic B* solo] *adiecta est in V glossa s. l. id est terrae* 25 appareat] ignoratur *V* 26 si quae *V* 27 desolabantur *p* ibi *BLV*: in *Rp, cf. 3, 49* cartagine *B* odium (*i. e. φθόνος*) theatrum *scripsi*: odium theathru *B*, odio theatra *R*, nunc theatra *p* (cartagineo theatro *V*, cartagineo dignam theatro *L*), odii causa theatra *ed. Ruin.* memoriae] memoriae dignam *V* 28 quam e. uocitabant *BLV*: quae e. uocabatur *Rp* 29 maiorem *Lp*: maiorum *BRV*; *cf. p. 7, 17* sanctorum *p* sepulta sunt destruxerunt. celerinae *V* 30 scillitanorum *L*, sicillitanorum *V* destruxerant *Rp*: destruxerunt *BLV* 31 manciparunt *vulgo*

- numerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, ut putrefactis cadaveribus, quos
 adire non poterant arcente murorum defensione, corporum liquescentium enecarent
 10 foetore. Quanti et quam numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes, explicare quis
 poterit? Tunc enim et nostrae civitatis venerabilis Pampinianus antistes candentis
 ferri lamminis toto adustus est corpore: similiter et Mansuetus Vricitanus in porta
 5 incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipporegiorum obsessa est civitas, quam
 omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum confector, pontifex guber-
 11 nabat. Tunc illud eloquentiae, quod ubertim per omnes campos ecclesiae decurrebat,
 ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suavitatis dulcius propinata in amaritu-
 dinem absinthii versa est, ut Davidicum praeconium conveniret: dum consisteret
 15 peccator adversum me, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis.
 Usque ad illud tempus ducentos iam triginta et duos confecerat libros, exceptis in-
 numerabilibus epistulis vel expositione totius psalterii et evangeliorum atque tractatibus
 popularibus, quos Graeci homelias vocant, quorum numerum comprehendere satis in-
 possibile est.
- 12 IV. Quid multa? Post has truces impietatis insanias ipsam urbem maximam Car-
 thaginem Geisericus tenuit et intravit, et antiquam illam ingenuam ac nobilem liber-
 tatem in servitutem redegit: nam et senatorum urbis non parvam multitudinem capti-
 vavit. Deinde proponit decretum, ut unusquisque auri, argenti, gemmarum vestimen-
 13 torumque pretiosorum quodcumque haberet offerret, et ita in brevi avitas atque pa-
 ternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoque singulas quasque pro-
 vincias, sibi Byzacenam, Abaritanam atque Getuliam et partem Numidiae reservavit,
 exercitui vero Zeugitanam vel proconsularem funiculo hereditatis divisit. Valentiniano
 adhuc imperatore reliquas licet iam exterminatas provincias defendente: post cuius
 mortem totius Africae ambitum obtinuit, nec non et insulas maximas, Sardiniam, Si-
 25 ciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minoricam vel alias multas superbia sibi con-
 14 sueta defendit. Quarum unam illarum, id est Siciliam, Oduacro Italiae regi post-
 modum tributario iure concessit: ex qua eis Oduacer singulis quibusque temporibus ut
 dominis tributa dependit, aliquam tamen sibi reservantibus partem. Praeterea prae-
 cipere nequaquam cunctatus est Wandalis, ut episcopos atque laicos nobiles de suis
 30 ecclesiis vel sedibus nudos penitus aufugarent: quodsi optione proposita exire tarda-

10, Psal. 38, 2 et 3.

2 corporum om. V 1 m.	3 foetore RV: faetore L, fetore Bp	tunc om. p	4 et enim L
nostrae civitatis] i. e. Vitensis	pampinianus LV: pampinianus B, pampinias Rp; cf. Ruinarti notam 11		
de nomine huius martyris	5 lamminis BLR: laminis Vp	totus R	6 ippos
yppos regiorum BRV, ippone regiorum L, hypona p, ypporegium Bern.		7 agustinus B	8 liber- tim p
9 amaritudine B	10 absinthii BLRV	dauiticum BLRVp	12 duo B
13 psalterii totius V	14 popularis B, popularis V	quas V, quod R	13 psalterii totius V
homilias vulgo	16 truces L	impietates V	16 truces L
17 geisericus R	18 redigit B	senatorum et p	19 deinde BLRV: et inde p
proponit p et vulgo	20 offerret mei: afferret vulgo	brebi B	20 offerret mei: afferret vulgo
industria] adiecta est glossa in V: i. e. calliditate	quascumque p	22 uizacenam BLV, biacenam R	22 uizacenam BLV, biacenam R
		id est diuisit	
23 exercitui] i. e. genti, r. Ind. IV	eugitanam R, Eugetanam p	hereditatis dissipavit V	24 de- fendentem BRV
25 obtinuit R	26 ebuso BLV, cfesum R, om. p	maiorica minorica BV	25 obtinuit R
uel mei: et vulgo, cf. Ind. IV de coniunctione uel alias (pro et alias) s. r. uel		27 oduacro BV: oduo- acro L, obduacro R, Obduacro p	27 oduacro BV: oduo- acro L, obduacro R, Obduacro p
29 dominis BLV: domino Rp	29 dominis BLV: domino Rp	rependit V	29 dominis BLV: domino Rp
BLR: seruantibus V, reseruans p et vulgo	30 est om. p	laycos R	30 est om. p
vulgo	31 uel BLRV: et p et vulgo	31 uel BLRV: et p et vulgo	31 uel BLRV: et p et vulgo
sedibus] locis p	aufugarent mei: effugarent vulgo	quodsi . . remanerent om. Rp	quodsi . . remanerent om. Rp
optione L			

rent, servi perpetui remanerent. Quod etiam in plurimis factum est: multos enim episcopos et laicos, claros atque honoratos viros, servos esse novimus Wandalorum.

V. Tunc vero memoratae urbis episcopum, id est Carthagini, deo et hominibus 15 manifestum, nomine Quodvultdeus, et maximam turbam clericorum navibus fractis inpositam nudos atque expoliatos expelli praecepit. Quos dominus miseratione bonitatis suae prospera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est civitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contrivit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso namque episcopo, ut praefati sumus, cum clero venerabili, ilico ecclesiam nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suae 10 religioni mancipavit, atque universas, quae intra muros fuerant civitatis, cum suis divitiis abstulit. Sed etiam foris muros quasemque voluit occupavit, et praecipue duas 16 egregias et amplas sancti martyris Cypriani, unam ubi sanguinem fudit, aliam ubi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocitatur. Quis vero sustineat atque possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum sine 15 sollemnitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perducere? Addidit adhuc, ut et pars clericorum quae remanserat poenali exilio truderetur. Et dum ista geruntur, qui 17 supererant magni sacerdotes atque insignes viri memoratarum provinciarum, quas diviserat Wandalis, cogitaverunt supplicandi gratia regem adire. Qui dum, ut moris est, ad Maxulitanum litus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocitatur, amissis 20 iam ecclesiis et rebus occurrere visi sunt supplicantes ut ad consolandum populum dei saltem habitandi facultas, Wandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille 18 per internuntium rabido respondisse ore probatur: decevi ego de nomine et genere vestro nullum dimittere, et vos audetis talia postulare? Quos etiam vicino mari voluit eadem hora demergere, nisi a suis diu, ne hoc faceret, rogaretur. Recedentes 25 illi, tristitia et maerore confecti, coeperunt qualiter poterant et ubi poterant, ablati ecclesiis divina mysteria celebrare. Subinde autem crescente opibus regno maior coepit et superbia propagari.

VI. Referam factum, quod ipso gestum est tempore. Fuit comes quidam Seba- 19 stianus, famosi illius gener comitis Bonifatii, acer consilio et strenuus in bello: cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita eius praesentiam formidabat. Cupiens 30 autem illum extinguere occasionem mortis de religione quaesivit. Cogitavit rex ut praesentibus episcopis atque domesticis suis Sebastianum taliter conveniret. Sebastiane, inquit, scio quia fideliter nobis adhaesisse iurasti, cuius veritatem sacramenti labores tui vigilantiaque demonstrant. Sed ut nobis conexa semper iugisque maneat

1 perpetui *BLV*: perpetuo *vulgo* 2 episcopos *V* laicos *R* novimus esse *V* 3 cartagini *V* 4 quodvultdeus (*vel* quod vult deus) *mei*: Quodvultdeum *vulgo* turbam] urbem *L* factis *p* inpositam *BLRV*: impositos *p* 5 dominus *BLV*: deus *Rp et vulgo* 7 transmarina in parte *BLRp*: in transmarinam partem *V*, transmarinas in partes *Lor. et vulgo* 9 ecclesia *B* restituta *L* 10 civitatis fuerant *V* 11 foris muros (*nuro B*) *BRp*: quae foris muro erant *V*, quae foras muros erant *L* 12 martiris *LV* ibi *L* 13 eius *om. L* corpus sepultum *p* uocitatur] dicitur *Rp* 14 recordare *R* 15 sollemnitate *RV* ymnorum *LR* ad sepulturam] sepulturae *Rp* et *om. p* 16 exitio *p* traderetur *Rp*, at *cf.* 1, 22, 3, 34 geruntur *BLV*: flerent *Rp et vulgo*, ut *est II*, 9 dum fleret 17 memoratarum *B* 18 ut *om. BRV* 19 maxulitanum *BV*: maxilitanum *Rp*, massilitanum *L* exissent et quod *Rp* 20 visi sunt *libri*: ausi sunt *vulgo*; at *v. Ind. IV s. v. nideri* 21 saltim *LV* quibus . . probatur *BLV*: quibus dixit rex *Rp* 22 ore respondisse fertur *vulgo* ergo *V* 24 mergere *p* recedentes igitur illi *vulgo* 25 ceperunt *BLRp* 26 ecclesiis] ministris *p* 27 cepit *BLR* 28 Referam autem factum *vulgo* 29 famosi] familiaris *p* bonifatii *BV*: bonifacii *LRp* 30 ita eius (*ei*) *scripsi*: ita et (*et ita L*) *libri*, *cf. v. l. ad III, 68* 33 inquit *BV* adhaesisse *BLRV*: adhaerere *p et vulgo* 34 demonstravit *p*

amicitia tua. hoc placuit praesentibus sacerdotibus nostris. ut eius efficiaris cultu re-
 10 ligionis, quam et nos et noster populus veneratur. Cui Sebastianus. rem inveniens
 miram multisque necessariam, pro tempore acute respondit: quaeso. domine rex. ut
 nunc unus panis mundissimus ac similaceus adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus
 Sebastiani victoriam, ilico iussit adferri. Adprehendens itaque Sebastianus mundissi-
 mum panem ita effatus est: Hic enim panis ut ad tantum decorem splendoris venisset
 et mensae regiae necessarius haberetur. discussa spuria furfuris ex massa similaginis.
 conspersus per aquam transivit et ignem: idcirco et aspectu clarus et esu suavis ha-
 11 betur. Ita et ego mola catholicae matris commolitus et cribro examinationis ut simila
 munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis et igne sancti spiritus coctus. Et ut 19
 hic panis de forno, ita et ego per officia sacramentorum divinorum artifice deo de
 fonte mundus ascendi. Sed fiat. si velis, ut ipse propono. Iste panis confringatur in
 frusta, madidetur aqua et iterum conspergatur. mittatur in furnum: si melior exierit,
 faciam quae hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum
 audisset, ita ligatus est, ut se solvere omnino non posset. Quem alius generis argu- 15
 mento postea bellicosum virum occidit.

12 VII. Et ut ad id redeamus, unde digressi sumus, terret praeceptis feralibus, ut
 in medio Wandalorum nostri nullatenus respirarent neque usquam orandi aut immo-
 landi concederetur gementibus locus: ut manifeste tunc prophetiae vaticinium com-
 plexeretur: non est in hoc tempore princeps aut propheta vel dux. neque 20
 locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam et diversae calumniae non deerant
 cotidie, etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus versabantur. quae regiones pala-
 tio tributa pendebant. Et si forsitan quispiam, ut moris est, dum dei populum ad-
 moneret, Pharaonem, Nabuchodonosor, Ilofernem aut aliquem similem nominasset,
 obiciebatur illi, quod in persona regis ista dixisset. et statim exilio trudebatur. Hoc 25
 enim persecutionis genus agebatur, hic aperte, alibi occulte. ut piorum nomen talibus
 13 insidiis interiret. Qua de re plurimos sacerdotum tunc novimus relegatos, sicut Vr-
 banum Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanae civitatis, qui centum viginti
 praecerat episcopis, Habetdeum Teudalensem, Eustratium Sufetanum, et Tripolitanos
 duos, Vicis Sabratenum et Cresconium Oensem, et Adrumetinae civitatis Felicem epi- 30
 scopum, ob hoc quod suscepisset quendam Iohannem monachum transmarinum, sed et
 alios multos, quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positis dum obitus

20) Dan. 3, 38.

1 tua *B s. L.* cultu *BLRV*: cultor *Bern. p et vulgo, cf. III, 17* ut . . . eius efficiamini religionis,
 culus est ipse 2 quam et nos ipsi veneramur *p* populus] prepositus *R* ueneratur *BLRV*:
 veneramur *vulgo* 4 unus *om. p* atque *p* similaceus *R et corr. B: simulaceus B ante rasu-*
 ram, simillatus *LV*, similagineus *p* geysiricus *R* 6 affatus *Rp* enim *mei: om. ed. Lor. et*
vulgo uenisset *BLV*: ueniret *Rp* 7 et mensae *mei*: quo mensae *vulgo* simulaginis *BLV*
(idem libri II, 19 similago) 8 transiit *L* 9 ut] et *p* simula *BLV* 11 forno *R, item 13*
 fornum pro officio *p* deo, dei de *p* 12 fiat] fac *p* ut *BLV*: quod *Rp* 13 con-
 spargatur *R* mittatur *BLRV*: et mittatur *Bern., mittaturque p et vulgo* 14 quae *mei*: quod *Lor.*
et vulgo galsiricus *R* 15 se *om. p* quem *mei*: quare *Lor. et vulgo* alius *Lorichius*: alio
HLRVp 17 terrent *p* 18 usque quaque *p* 19 compelleretur *L* 20 aut dux *p* 22 quo-
 tidie *R* regiones *LRp et corr. V*: religiones *BV¹*, regis *vulgo* 23 et si] ut si *BV* ammoneret *BV*,
 ammoneret *p* 24 olofernem *R* 25 persona *BRVp*: personam *L et vulgo* tradebatur *p* 26 per-
 secutionis *BLV*: persecutionis tempore *R*, tempore persec. *p* 27 religatos *L* 28 aquitanae *BLRV*:
 aquitanas *p et vulgo* 29 praecerat episcopis et viginti *p* abetdeum *BV* Teudalensem *p* Suf-
 fetanum *p et vulgo* 30 vicis sabratenum *BRVp*: nicessabratenum *L*, Vincentem Sabratenum *susp.*
Rulnart cresconium *L*, Cresconium *p* censem *BV*, meensem *R*, censem *L*, Nicenfem *p*, Oensem
vulgo Adrumetinae *p* episcopum felicem *L* 31 Iohannem *p*

obvenisset, non licebat alios eorum civitatibus ordinari. Inter haec tamen dei populus in fide consistens, ut examen apum cereas aedificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impleretur illa sententia: quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur et invalescebant nimis.

VIII. Post haec factum est, supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiae post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deogratias: cuius si nitatur quisquam quae per illum dominus fecerit, paulatim excurrere, ante incipient verba deficere, quam ille aliquid valeat explicare. Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis urgentibus, ut urbem illam quondam nobilissimam atque famosam quinto decimo regni sui anno Geisericus caperet Romani: et simul exinde regum multorum divitias cum populis captivavit. Quae dum multitudo captivitate Africanum attingeret litus, dividentes Wandali et Mauri ingentem populi quantitatem, ut moris est barbaris, mariti ab uxoribus, liberi a parentibus separabantur. Statim satagit vir deo plenus et carus universa vasa ministerii aurea vel argentea distrahere et libertatem de servitute barbarica liberare, ut et coniugia foederata manerent et pignera genitoribus redderentur. Et quia loca nulla sufficebant ad capesendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas et amplas, Fausti et Novarum, cum lectulis atque straminibus deputavit, decernens per singulos dies quantum quis pro merito acciperet. Et quia plerosque insuetudo navigii et crudelitas captivitatis afflixerat, non parvus inter eos numerus fuerat aegrotorum, quos ille beatus antistes, ut nutrix pia, per momenta singula cum medicis circumibat, sequentibus cibis, ut inspecta vena, quid cui opus esset, illo praesente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae feriabatur, sed pergebat excurrans per singulos lectos, seiscitans qualiter quisquam haberet. Ita se tradiderat omnino labori, ut nec defessis membris nec cariosae iam senectuti parceret. Quo livore Arriani succensi dolis eum quam plurimis voluerunt saepius enecare. Quod, credo, praevidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare. Cuius exitum ita urbici captivi planxerunt, ut tunc se putarent magis tradi manibus barbarorum, quando ille perrexit ad caelum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore et desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti, dum advocatur, nesciente multitudine sepeliretur.

IX. Et quia tacendum semper non est de impietatibus haereticorum, nec vere-

3) Exod. 1, 12.

1 venisset V alios om. R, eorum civitatibus alios p ordinari mei: ordinari episcopos vulgo
 2 examen L: examina BRVp aedificantia p 3 calculis R, sed prior i erasa, claviculis p eos
 affligebant BLV: magis affligebantur Rp, quantoque eos opprimebant Vulgata 5 carthaginensi LRp
 7 quae per illum mei: quas per illum virtutes vulgo excurrere mei: excutere vulgo 8 incipient
 L valeat aliquid p 9 ut om. BV 10 famosam BLRV: famatam p, famosissimam vulgo
 geysiricus R 11 populus L captivitate BLRV: captivorum p et vulgo 12 dividentes wandali
 et mauri BV: dividuntibus wandalis et mauris LRp et vulgo 13 liberi BLV: et liberi Rp
 14 satagit V ministerii vasa Rp 15 ut et Rp: et ut BLV 16 pignera] sic BRV ca-
 pesendam V, capiendam p 17 Novarum] Varii p 18 cum] eorum L quanto BV 19 pro
 om. p pleros L insuetudo] mansio p 20 afflixerat L numerus inter eos p aegro-
 torum] eorum p beatus om. p 21 cum medicis BLV: vice medici Rp circumibat ed. Lor.
 inspecta turba quod cui p 23 feriabatur BLV lectus BRV, om. p 24 quisquam haberet
 BLRV: quisque se haberet p et vulgo tradiderat BLV: huic tradiderat R, trad. huic p 25 nec
 aridae p 25 quo mei: Quare ed. Lor. et vulgo libere B quam plurimis eum V 26 prae-
 videns (preu-) LRVp: praevidens B et Bern. 27 urbici ita L, urbis (om. ita) p 28 barbarum V
 29 est om. R 30 attentus (att-) BLRV: intentus p et vulgo 31 advocatur BLV: more advocatur R
 (ex morte vocatur?), mori vocatur Bern. pro more orationi vocatur p ex foeda interpolatione, item vulgo
 32 non est semper V

eundem poterit esse quod ad laudem proficit patientis, ordinator quondam memorati
 sacerdotis, nomine Thoma, dum variis ab eis insidiis saepius artaretur, quodam tem-
 pore venerabilem senem in publica facie catomos ceciderunt. Quod ille non ad ob-
 29 probrium, sed ad mercedem computans gloriae suae in domino laetabatur. Vnde factum
 est, ut post obitum episcopi Carthaginiensis Zeugitanae et proconsulari provinciae episcopos 5
 interdiceret ordinandos, quorum erat numerus centum sexaginta quattuor. Qui paulatim
 deficiens, nunc, si vel ipsi supersunt, tres tantum esse videntur, Vincentius Gigitanus,
 Paulus Sinnaritanus, vere merito et nomine Paulus, et alius Quintianus, qui nunc per-
 secutionem fugiens apud Edessam Macedoniae civitatem commanet peregrinus.
 30 X. Sed etiam martyria quam plurima esse probantur, confessorum autem ingens 10
 et plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare temptabo. Erant tunc servi cuiusdam
 Wandali (fuit hic Wandalus de illis, quos millenarios vocant), Martinianus, Satarianus,
 et eorum duo germani: erat et conserva eorum quaedam, egregia Christi ancilla, no-
 mine Maxima, corpore simul et corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat et
 domino suo satis videbatur acceptus et Maxima universae domui dominabatur, credidit 15
 Wandalus, ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos. Martinianum Maximamque
 31 coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorum saecularium more coniugium
 affectabat: Maxima (namque iam deo sacrata) humanas nuptias refutabat. At ubi
 ventum est ut cubiculi adirentur secreta silentia et Martinianus, nesciens quid de illo
 decreverat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge euperet cubitare, viva ei voce 20
 memorata famula Christi respondit: Christo ego, o Martiniane frater, membra mei
 corporis dedicavi. nec possum humanum sortiri coniugium, habens iam caelestem et
 verum sponsum. Sed dabo consilium. Si velis, poteris et ipse tibi praestare, cum
 32 licet, ut cui ego concupivi nubere, delecteris et ipse servire. Ita factum est domino
 procurante, ut oboediens virgini etiam adulescens suam animam lueretur. Nesciente 25
 igitur Wandalo spiritalis secreti commercium, compunctus atque mutatus Martinianus
 etiam suis fratribus persuasit, ut thesaurum, quod invenerat, haberent utpote germani
 communem. Conversus itaque cum tribus fratribus suis, dei quoque puella comitante,
 nocte clam egredientes Tabraceno monasterio, cui praeerat tunc nobilis pastor Andreas,
 33 sociantur. Illa vero haut procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur 30
 barbaro inquisitionibus et muneribus crebris, quod gestum erat celari non potuit. In-
 veniens itaque iam non sua, sed Christi mancipia, coniecit vinculis et variis tormentis
 dei famulos insectatur, agens cum eis non tantum ut pariter miscerentur, sed, quod
 gravius est, per rebaptizationis caenum fidei suae ornamenta turparent. Pervenit hoc

1 facit p ordinator L: ordinatur BRVp, ordinatus vulgo; simili vitio infra II, 35 consolatur pro
 consolator scriptum est quidam p memorati sacerdotis BLV: sacerdotio Rp, sacerdos vulgo
 2 thoma BLV: Thomas R, Thomas episcopus venerabilis p 3 publica mei: publico vulgo, at cf. 3, 21
 catomos BRVp: catomis L et vulgo, cf. Ind. IV s. r. obproprium RV 5 ut om. R cartha-
 ginis episcopi Rp eugitanae Rp proconsulari prouintiae V 7 deficiens BRV: deficientes Lp
 et vulgo uel si p 8 sitinaritanus R, sitmaritanus p nere] vere et L 9 edissam L,
 adessam Rp machedoniae LV 10 etiam BLV: etiam tunc Rp et vulgo martyria quam plu-
 rima mei: martyres quam plurimi vulgo esse BLRV: fuisse p et vulgo 11 aliqua BLV: aliquos
 Rp et vulgo 12 fuit BLV: fuit autem Rp et vulgo marturianus BRV¹, Maturianus p 13 quae-
 dam conserua eorum Rp 14 et om. p Maturianus p et sic deinceps armificator V 17 adu-
 lescentularum BLV 18 maxima namque BLV Bern. maxima; Rp et vulgo Ad ubi B 19 adi-
 rent p 20 nubitare R uoce ei vulgo 21 ego om. p 22 sortiri LRp: sortire BV
 23 cum licet BLRV: cum scilicet p, dum licet vulgo 24 et om. p 25 adolescentie sue animam
 lueretur p 26 commercium L, commertio R, commercia Bern. et p compunctus atque L habet ante
 spiritalis secreti mutuatus L 27 quod BRVp: quem L 28 fort. commune conuersis p
 29 tabraceno V nobilis] nobis p 32 uinculis mei: in uinculis vulgo, cf. Ind. IV s. r. daturus
 33 insectatus V 34 pro rebapt. caeno Rp caenum B turbarent p

ipsum usque ad notitiam Geiserici. Decernit rex, ut tamdiu implacabilis herus servos
 adfligeret, quamdiu illius succumberent voluntati. Inbet in modum serrarum fustes
 robustos veluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatentibus tergis non solum ossa
 confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remanerent. Qui dum sanguis 34
 5 efflueret et dissipatis carnibus viscera nudarentur, sequenti die Christo medente sem-
 per incolumes reddebantur. Hoc saepius ac multo factum est tempore, et nulla pla-
 garum vestigia videbantur, sancto spiritu subinde curante. Post hoc artatur Maxima
 durae custodiae cuspidique crudeli extenditur. Cui cum dei servorum visitantium non
 deesset frequentia, videntibus cunctis ingentium lignorum putrescens soluta est forti-
 10 tudo. Miraculum hoc et voce omnium celebratur, et nobis, ad quem custodia pertine-
 bat, cum sacramento testatus est ita fuisse.

XI. At ubi Wandalus virtutem neglexit cognoscere divinam, coepit in domo eius 35
 vindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul et filii; familiae atque animalium, quae-
 cumque optima erant, pariter intereunt. Remanens itaque domina vidua, marito, filiis
 15 et substantia destituta, servos Christi cognato regis Sersaoni gratia muneris offert.
 Qui cum eos utpote oblatos cum gratulatione nimia suscepisset, filios vel domesticos
 eius sanctorum merito male coepit daemone variis motibus agitare. Ex ordine ille
 cognatus, ut gestum erat, suggerit regi. Decernit statim rex cuidam gentili regi Mau-
 rorum, cui nomen inerat Capsur, relegandos debere transmitti. Maximam vero Christi
 20 famulam confusus et victus propriae voluntati dimisit: quae nunc superest virgo, ma-
 ter multarum virginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Pervenientes autem tra-
 duntur memorato regi Maurorum, commanenti in parte heremi, quae dicitur Capra-
 picti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles et illicita sacrificiorum sacri- 36
 legia, coeperunt praedicatione et conversatione sua ad cognitionem domini dei nostri
 25 barbaros invitare, et tali modo ingentem multitudinem gentilium barbarorum Christo
 domino lucraverunt, ubi antea a nullo fama Christiani nominis fuerat divulgata. Tunc
 deinde cogitatur quid fieret, ut ager iam cultus et egraminatus vomere praedicationis
 evangelicum suscipere seminem et imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos 37
 per itinera distenta deserti: pervenitur tandem ad civitatem Romanam: rogatur epi-
 30 scopus, ut presbyterum et ministros credenti populo destinaret. Explet cum gaudio
 quod petebatur pontifex: dei construitur ecclesia, baptizatur simul multitudo maxima
 barbarorum, et de lupis grex fecundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione
 sua nuntiat Capsur. De qua re surgens invidia iubet famulos dei ligatis pedibus post

1 geiserici R decernit rex BLV: regis qui praecepit Rp et vulgo tamdiu torquerentur donec
 illius s. u. p herus nescio quis: ferus BLRVp 3 stirpibus R, stripibus L, stipitibus p 5 et
 om. Rp nudarent p medicante p 6 incolomes BL ac] et p tempore ut nulla . .
 uiderentur p 7 subinde] semper p artantur R, om. p (artantur maxime vulgo) 8 durae cus-
 todiae BLRV: dura custodia p et vulgo cuspidique BLRV: compedeque p et vulgo extenditur
 BLVp: extenduntur R et vulgo cui Lp: qui BRV, que V corr. quibus vulgo non deesset frequ.
 visitantium L 10 nobis mei, item Bern. 1 m. nobis ille Bern. corr. et vulgo, cf. III, 27 ingratus existerem
 qui (ei qui vulgo) suam fidem mihi contulit creatori; fort. nobis is 12 Ast ubi vulgo 13 vindicatrix B
 crassari Rp et filii simul p 14 remanens itaque Rp: remansitque BLV 15 et om. Lp
 sesaoni LV 16 vel mei: et vulgo, cf. Ind. IV s. v. uel 17 eius Rp: om. BLV illo p
 19 capsus R, Capsus p relegandos R maxima . . famula B uero] namque Rp Christi
 om. p 20 propria voluntate Rp multarum mater p 21 etiam om. L 22 commanente R
 capra picti BLV: capra picta Rp 23 et BLV: om. Rp sacrilegia] genera p 24 sua L
 domini om. p 26 lucrati sunt p antea a nullo Rp: ante a (antea) nullo BV, antea nulla L
 nominata vel divulgata p 27 cogitatur BLRV: cogitant p et vulgo egraminatus BLRV: ingrami-
 natus p et vulgo 29 perveniunt p 30 destinaret BV explet cum L et Bern. expletum BRV
 (expletur gaudio ob id quod p) 31 pontifex dei. Construitur R constituitur L simul Rp:
 om. BLV 32 geysirico R 33 nuntiat BLV: renuntiat Rp et vulgo capsu B, capso; R,
 Capsus p

- terga currentium quadrigarum inter spinosa loca silvarum pariter interire, ut ducta
atque reducta dumosis lignorum aculeis innocentium corpora carperentur, ita delegans,
38 ut exitum suum invicem perviderent. Qui cum e vicino currentibus indomitis equis,
plangentibus Mauris, sese mutuo conspicerent, vale sibi in angusto fugae unus quisque
ita dicebant: frater ora pro me: implevit deus desiderium nostrum: taliter pervenitur
ad regnum caelorum. Itaque orando atque psallendo gaudentibus angelis pias animas
emisere. Vbi usque in hodiernum non desinit ingentia mirabilia Iesus Christus noster
dominus operari. Nam nobis beatus quondam Faustus Buronitanus episcopus adtesta-
tus est, caecam quandam mulierem inluminatam fuisse, ubi ipse aderat praesens.
- 39 XII. Accenditur post haec adversus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum
quendam in provinciam Zeugitanam, qui coartaret ad tradendum ministeria divina vel
libros cunctos domini sacerdotes, ut primo armis nudaret, et ita facilius inermes hostis
callidus captivasset. Quis se non posse tradere clamantibus, ipsi rapaci manu cuncta
depopulabantur atque de palliis altaris, pro nefas! camisias sibi et femoralia faciebant.
Qui tamen Proculus, huius rei exsecutor, frustatim sibi comedens linguam, in brevi
40 turpissima consumptus est morte. Tunc etiam sanctus Valerianus Abensae civitatis
episcopus, dum viriliter sacramenta divina ne traderet dimicasset, foris civitatem
singularis iussus est pelli, et ita praeceptum est, ut nullus eum neque in domo neque
in agro dimitteret habitare: qui in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aëre.
Annorum erat plus octoginta, quem nos tunc indigni in tali exilio meruimus salutare.
- 41 XIII. Quodam tempore paschalis sollempnitas agebatur: et dum in quodam loco,
quae Regia vocitatur, ob diem paschalis honoris nostri sibimet clausam ecclesiam rese-
rarent, compererunt Arriani. Statim quidam presbyter eorum, Anduit nomine, con-
gregatam secum armatorum manum ad expugnandam turbam accendit innocentum. In-
troeunt evaginatisspathis, arma corripunt: alii quoque tecta conscendunt et per fene-
42 stras ecclesiae sagittas spargunt. Et tunc forte audiente et canente populo dei, lector
unus pulpito sistens alleluaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture
iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam et alii quam
plurimi sagittis et iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi: nam qui gladiis
tunc interempti non sunt, postea poenis adtriti regio iussu omnes paene necati sunt,
43 praesertim maturioris aetatis. Alibi namque, sicut Tunuzada contigit, Galibus vicu

2 delegans BLV Bern. dis ligans R, eos ligans p, deligati vulgo 3 perviderent (vel p̄viderent)
LLp o uelno BLV: uelno Rp, uelno ed. Lor. et vulgo indomitis equis plangentibus Rp: om.
BLV 4 augusto p fugae] furoro Rp 5 dicebant BLV: dicebat Rp et vulgo 6 atque
om. L 7 hodiernum diem Lp et vulgo, cf. I, 1 dominus noster L 8 quondam beatus p
faustinus buronitanus Rp, F. Buconitanus suspicatur Ruinart 10 post Rp: propter L et s. l. V, om. B,
om per haec p geysiricus R 12 domini] dm R inermes BRV 13 captivasset mei: capti-
uaret Lor. et vulgo quis (i. e. quibus) se non posse scripsi: qui se non posse (posset V) BV, quibus
se non posse L, quis enim posset R, Quis non posset p clamantibus sacerdotibus ipsi (ipsa R) Rp et
vulgo ipse . . depopulabatur atque . . faciebat L 14 femoria V¹ 15 frustatim V 16 etiam
necato quis: enim mel abensae BV, habense Rp, abensis L, Abbenzae ed. Ruin. 17 foras L et vulgo
ciuitate B cf. III, 15 18 usus est L 19 admitteret p strato publico p nudo BLV: nudus
Rp et vulgo, at cf. III, 16 dum gementes in circuitu murorum nudo sub aere iacerent 20 annos natus
p, annorum autem vulgo plures p tunc om. p in om. Rp (tali exilio p post salutare habet)
21 quondam L paschali BV 22 quao BR: que V¹p, qui L et corr. V, vulgo diem mei: diei
vulgo honoris BLVp: honorem R et vulgo 23 compererunt BLV: comperunt R, conperiunt p et
vulgo anduit BV: andlot L, adduit R, adlut p nomine in R erasum congregatam . . manum . .
accendit Rp: congregata . . manu . . accenditur BLV 24 secum om. Rp innocentium L et vulgo
introcuntes uaginati p 25 spathis mei 26 audiente om. L 27 pulpito BRVp: pulpite L, in pulpito
vulgo alleluaticus R in gutture BV: in gutture et L, om. Rp 28 mortuus cecidit. Nam p
alla V 31 tunuzada B: tunazada LV, tinuzada R, in tumiruda p galibus BLV: galbus Rp, in ma-
galibus uel A. cont. Ruinart; verba sic iungenda sunt: sicut Tunuzada, Galibus uel Ammoniae uel aliis in
loca contigit uel BLRV: uel vulgo (Vicunae uel aliis p); Galibus, Vicu Ammoniae Mommsen

Ammoniae vel aliis in locis, tempore quo sacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore, corpus Christi et sanguinem pavementis sparserunt et illud pollutis pedibus calcaverunt.

XIV. Ipso enim Geisericus praeceperat tempore suadentibus episcopis suis, ut 43
 5 intra aulam suam filiorumque suorum non nisi Arriani per diversa ministeria ponerentur.
 Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac saepius tibias
 torquendo tinnientibus constringerent cordis, et frontem, in qua Christus vexillum suae
 fixerat crucis, rugatam magisque aratam discindentes atque mugientes ostenderent,
 nervi ut fila aranearum, sancto caelum respiciente, crepabant. At ubi tortores nervicas
 10 cordas disruptas esse viderunt, allatis crebrius fortioribus cordis atque cannabinis, illo
 nihil aliud nisi Christi nomen invocante, illa omnia vanescebant. Sed et capite deor-
 sum dum ad unum penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omni-
 bus videbatur. Quem cum Theodoricus regis filius, qui eius dominus erat, poenis non 44
 valentibus capite truncari iussisset, a suo prohibetur Iuendo presbytero, dicente sibi:
 15 poteris eum diversis afflictionibus interficere: nam si gladio peremeris, incipient eum
 Romani martyrem praedicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam provinciam ad fodien-
 das eum condemnat serobes. Postea quasi ad maiorem obprobrium, haut procul Car-
 thagine, ubi ab omnibus videretur, pastorem eum praecepit esse vaccarum. Inter haec 45
 dum domino revelante dormitionis suae proximum cerneret diem, advocat quendam
 20 Felicem, venerabilem Christianum, procuratorem domus filii regis, qui Armogastem ut
 apostolum venerabatur, dicitque illi: 'tempus meae resolutionis advenit. Obsecro te per
 fidem quam utrique tenemus, ut sub hac siliquae arbore me sepelire digneris, reddi-
 turus domino nostro, nisi feceris, rationem', non quod ille curaret, ubi aut qualiter
 suum sepeliretur corpus, sed ut illud demonstraretur, quod servo suo revelaverat deus.
 25 Respondit Felix et dicit: absit a nobis, confessor venerabilis, sed sepeliam te in una 46
 basilicarum cum triumpho et gratia qua mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod
 dixi facturum es. Ille timens dei hominem contristare, veraciter quod iusserat promisit
 esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonae confessionis de hac vita
 migravit. Festinavit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum
 30 intexti radices et soliditas aridae telluris moram faceret et labore angeretur, quod tar-
 dius sancti membra corporis humarentur, tandem abscisis radicibus multo altius terram
 cavantes conspiciunt sarcophagum splendidissimi marmoris praeparatum, qualem forte
 nullus omnino habuit regum.

1 introeunte maximo R 2 cum om. L pavementis BLV: pavemento Rp et vulgo 4 ipso
 (i. e. eodem) mei: ipse vulgo tempore suadentibus BLRVp: ita persuadentibus vulgo 7 tinnientibus
 R: timentibus BV, tumentibus Lp et vulgo, cf. I, 6 remugientibus nervis cordis mei: chordis vulgo
 et sic deinceps Christe L 8 rugam R magisq; BLRV: magis quam p et vulgo discin-
 dentes R: discidentes p, descendentes BLV ostenderunt R 9 caelo R 10 disruptas Vp
 cabalinis p 11 inuocanti BV vanascebant R, evanescebant vulgo 13 videbantur L Theo-
 doricus L: theodoricus BVp, theudoricus R, sic item infra v. 16; cf. ad II § 12—14 14 iocundo RVp
 dicenti V 15 afflictionibus p 16 theodricus V uicazenam BLV, bizagenam Rp 17 con-
 dempnat BRV maiorem BRV: maius L (maius dedecus p) haut L: aut BV, ut R, haud p
 cartagine BV, a Carthagine p 18 eum pastorem Rp interim domino p 19 dormitioni R, cum
 dormitionis Lp 20 qui om. p 21 venerabilem habebat dixitque p 22 siliquae arbore (arborē
 BV) BLRV: illice (que arbor est) p, illice vulgo 23 domino BLV: deo Rp 24 deus BLRV: Chri-
 stus p et vulgo 25 dicit BLRV: dixit Bern. p et vulgo 26 qua BV: quam LRp et vulgo armo-
 gas BLRV: Armogastes p et vulgo 27 contristrari p gesserat L 28 esse BLV: se esse Rp
 et vulgo bone BR (bone conf. comes p) 29 Felix festinavit p, festinavit igitur Felix vulgo
 cui] qui BRV 30 intexti BRV: intextae Lp et vulgo, ut 3, 58 antiquas radices solidatas R, soli-
 date p faceret BRV: facerent Lp et v. cf. I, 19 extr. laborē BV augetur p, angebatur BV
 31 abscisis p et vulgo 32 cavantes (cauentes RV) conspiciunt BLRVp: cavans conspiciit vulgo quale
 forte omnino nullus p

- 47 XV. Sed nec quendam archimimum, nomine Masculan, debeo praeterire. Qui cum multis insidiis premeretur, ut catholicam amitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus saecularibus invitabat, promittens multis cum divitiis cumulandum, si voluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque invictus in fide maneret, iubet eum subire sententiam capitalem, ita tamen callidus occulte praecipiens, 5 ut si in illa hora vibrantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset: si autem fortem in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut columna immobilis Christo solidante fortis effectus, confessor revertitur gloriosus. Etsi martyrem invidus hostis noluit facere, confessorem tamen nostrum non potuit violare. 10
- 48 XVI. Novimus et alium ea tempestate, nomine Saturum. Qui cum lucidum esset membrum ecclesiae Christi et pravitatem Arrianorum libertate catholica frequenter argueret (fuit hic procurator domus Hunirici), convenitur accusante Marivado quodam diacono, quem Huniricus infaustus singulariter honorabat, ut fieret Saturus Arrianus. Promittuntur honores et divitiae multae si faceret, praeparantur supplicia dira si nollet, 15 hac optione proposita, ut si regalibus iussis non oboediret, primo facta discussione, et ante amissa domo vel substantia, distractis omnibus mancipiis ac filiis, uxor eius ipso
- 49 praesente camelario in coniugium traderetur. Quod ille plenus deo magis ut velociter provenisset impios provocabat. Ob quam causam uxor eius inducias visa est ab his qui exsequebantur nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eva consilio 20 magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit, qui inlecebrosa vetitae arboris poma contingeret, quia non indigens, sed Saturus vocabatur, saturatus ab ubertate domus dei et torrente deliciarum eius potatus. Advenit mulier ad locum, ubi maritus singularis orabat, conscissis vestibus crineque soluto, secum comitantibus filiis unamque infantulam, quae tunc lactabatur, manibus gestans: quam nescientis proicit ad pedes ma- 25 riti, etiam ipsa suis genua complectitur ulnis, sibilans vociferatione draconis: miserere mei, dulcissime, simul et tui: miserere communibus liberis, quos conspicias ipse. Non subiaceant condicioni servili, quos claros prosapia reddidit generis nostri: non subiciar ego indigno et turpi coniugio vivente marito, quae mihi semper inter coevas plaudebam de Saturo meo. Cognoscit deus quia invitatus facturus es hoc, quod forte volun- 30
- 50 tate aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti voce respondit: tamquam una ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarem, mulier, si sola esset huius vitae amara dulcedo. Artificio, coniux, diaboli ministraris. Si diligeres maritum, numquam ad secundam mortem adtraheres proprium virum. Distrahant filios, separent uxorem,

31) Iob 2, 10.

1 quendam R archimimum BV: archimimum Rp, archiminium L masculan BLV: mansculan R, Mascullinum p pretereo (om. debeo) p 2 amitteret Rp: comitteret B, comittet V, omitteret L
 3 saecularibus om. p promittit R cum multis p 4 voluntas p in fide Rp: om. BLV
 5 ista tamen p 8 gloriosus revertitur L 9 confessore L nostrum om. p 13 hunirici libri hic marivado B, Mauridano p quodam om. p 14 diacono R huniricus B, huniricus redl.
 15 si om. R 16 obtione B ut om. p primo facta discussione L: primo discussione BV, prima discussione (discursione R) Rp; cf. infra § 50 discutitur, expoliatur etc. fortasse post discussionem et ante] statim p 17 domi R ut videtur, domus (sine uel) p 18 in] ad Rp
 19 provenisset BLRV: pervenisset p, perveniret Lor. proveniret vulgo prouacabat V ob hanc p Indultas B 20 eum L 21 magistra cum virgula sup. a V illecebras p nitae R
 22 saturatus BLV: satlatus R, saturus p 23 torrente BV deliciarum V 24 secum BLV: seq; Rp, cf. II, 30 unamque infantulum qui p 25 gestans p quam] que L ut videtur, quem p nescienti R, nescit p proicit scripta: proicitur BLV, proiciens Rp et vulgo 29 coevas BLR, coenas p
 31 ille illud sancti Iob p voce om. Rp 32 mulier om. R 33 coniux LRp ministraris BLVp ministratis L, ministras ed. Lor. et vulgo 34 detrahant p.

auferant substantiam: mei domini ego, securus de promissis, verba tenebo: si quis non dimiserit uxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra? Discedens mulier cum filiis refutata, confortatur Saturnus ad coronam, discutitur, expoliatur, poenis conteritur, mendicus dimittitur, interdicitur ei prodeundi accessus. Totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non poterunt.

XVII. Post haec Geisericus ecclesiam Carthagini claudi praecepit, dissipatis atque dispersis per diversa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et ministris. Quae vix reserata est Zenone principe supplicante per patricium Severum, et sic universi ab exilio redierunt. Quae vero in Hispania, Italia, Dalmatia, Campania, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Britiis, Lucania, Epiro vetus vel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed iam persecutionis nostrae, a Geisericis quanto sublimiter, tanto crudeliter gestae, iste sit finis. Duravit autem in regno annis triginta septem, mensibus tribus.

LIBER SECVNDVS.

I. Mortuo igitur Geisericis Hunericus maior filius patri succedit. Qui in primordia regni, ut habet subtilitas barbarorum, coepit mitius et moderatius agere, et maxime circa religionem nostram: ut etiam ubi antea sub rege Geisericis praediudicatum fuerat, ne spirituales fierent conventus, conventicula concurrerent populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos haereticos Manichaeos, ex quibus multos incendit, plurimos autem distraxit navibus transmarinis: quos paene omnes Manichaeos suae religionis invenit, et praecipue presbyteros et diaconos Arrianae haereseos: unde magis crubescens amplius in illis exarsit. De quibus repertus est unus, nomine Clementianus, monachus illorum, scriptum habens in femore: Manichaeus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus tyrannus videbatur, in uno displicens, quia cupiditati insatiabili vehementius inhiabat et provincias regni sui variis calumniis atque indictionibus onerabat, ut de illo praecipue diceretur: rex egens reditibus magnus est calumniator. Dedit autem licentiam, Zenone imperatore atque Pla-

1) Luc. 14, 26.

1 domini mei p 2 aut om. L 3 discedens mulier BRVp: [discedente muliere L et vulgo cum filiis] consiliis p confortatus p *haud scio an recte* 4 et spoliatur p 5 ei] et R auferre ei non vulgo 8 fuerat BV: erat LRp prespiteris L 10 in italia Rp (dalmatia italia L) Campania om. L 11 brities BRVp, bricies L Lucania mei: Venetia, Lucania ed. Lor. et vulgo epiro uetus BLRV: Epironetus p, Epiro-ueteri vulgo uel om. Rp hellada Rp: ellada BLV, hellade Bern. 12 melius sibi LRp ipsis R lugendo Rp et vulgo, ut est III, 69 filii tui gemunt lugendo captiui sed etiam L 13 cum sublimiter tum p geste B, ingeste R 14 annis om. L mensibus BLV: et mensibus Rp et vulgo 14 EXPLICIT LIBER PRIMUS INCIPIT LIB. SECUNDUS DE HUNERICO (DE HONORICO SACRILEGO R, de hunerico sacrilego p) BRp, INCIPIT LIBER II. DE HUNERICO (HUNERICO L) LV

16 geserico L, geisirico R hunericus LV, hunericus R, hunericus nundrius L primordia BRV: primordio Lp 18 ubi om. L predicatum fuerat ne spirituales p 20 ostenderet, sollicitus iubet esse requirendos p hereticos manicheos mei. et sic alias 21 destruxit Rp quos penes p 22 dyaconos R hereseis V 23 illis BRV: illos L, in illis om. p reppertus BV 25 laudabilior om. Rp tyrannus om. L ludebat p 26 dispiciens L qua (quia p) cupiditate Rp 27 reditibus mei: om. ed. Ruin. 28 magnos [magno p] est calumniatus Rp

cidia relicta Olibrii rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi quem vellet episcopum ordinasset, quae iam per viginti quattuor annos tali ornamento fuerat destituta.

3 II. Mittit ergo nunc ad ecclesiam Alexandrum inlustrem, huiusmodi legationem ferentem, ut praesentia eius catholicus populus dignum sibi peteret sacerdotem: destinans quoque per notarium suum, nomine Vitarit, edictum quod publice legeretur, hunc 5 continens modum: 'Iussit vobis dominus dici: quia imperator Zenon et nobilissima Placidia per Alexandrum virum inlustrem scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginis re- 4 ligionis vestrae proprium episcopum habeat, hoc fieri praecepit, atque eis rescripsit vel legatis ab eis directis dici iussit, ut sicut petierunt, vobis episcopum quem volueritis ordinetis, sub eo ut nostrae religionis episcopi, qui apud Constantinopolim sunt et per 10 alias provincias Orientis, ex eius praecepto liberum arbitrium habeant in ecclesiis suis, quibus voluerint linguis populo tractare et legem Christianam colere, quemadmodum vos hic vel in aliis ecclesiis, quae in provinciis Africae constitutae sunt, liberum arbitrium habetis, in ecclesiis vestris missas agere vel tractare, et quae legis vestrae sunt, quemadmodum vultis, facere. Nam si hoc circa eos non fuerit observatum, tam epi- 15 scopus qui ordinatus fuerit vel clerici, sed et alii episcopi cum clericis suis, qui in 5 Africanis provinciis sunt, iubentur inter Mauros mitti'. Quod dum edictum nobis praesentibus quarto decimo Kalendarum Iuliarum universae ecclesiae legeretur, gemere coepimus musitantes, eo quod meditantibus dolis malorum esset futura persecutio prae- parata. Et ita legato dixisse probamur: si ita est, interpositis his condicionibus pe- 20 riculosis haec ecclesia episcopum non delectatur habere: gubernat eam Christus, qui semper dignatus est gubernare. Quam suggestionem legatus accipere neglexit. Simul et populus ut tunc fieret ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari.

6 III. Ordinato itaque episcopo Eugenio, viro sancto deoque accepto, sublimis nata 25 est laetitia et gaudium cumulatum est ecclesiae dei, exultans multitudo catholica sub barbara dominatione de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuvenum numerus atque adulescentularum, sibimet in commune congaudens, adtestabatur quod numquam vidisset episcopum in throno sedentem. Porro ille vir dei, sacerdos Eugenius, coepit per conversationem operum bonorum venerabilis et reverendus haberi, etiam 30 ab eis qui foris sunt, et ita esse omnibus gratus, ut, si fas esset, animam suam pro 7 eodem universos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, ut incredibile videatur tanta eum impendere, ubi ecclesia, totum barbaris tenentibus, ne unius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, cari-

1 relicta *BLV*: peredicta *Rp* olibrii *BV*, libri *Rp* cartaginiensis *BV*, charthaginensis *R*, carthaginensis *Lp* 2 ordinasset *mei*: ordinaret *Lor.* et *vulgo* per *om.* *p* 3 nunc *BV*: tunc *LRp* et *vulgo* 4 praesentia *BLRV*: in praesentia *p* et *vulgo*, *cf.* III, 32 5 uuitared *L*, Iutarit *p* 6 nobis *Rp* dominus *BV*: dominus *LRp*, dominus noster *ed. Ruin.* dicere *Rp*, item *v.* 9 8 nostrae *p* 10 sub eo *BRVp*: eo sub tenore *L*, sub eo tenore *vulgo* apud *Rp*: in *BLV* 11 liberum *Rp*: episcopi nostri (nostri *om.* *L*) liberum *BLV* 12 populos *p* 13 africae *Rp*: africanae *BV*, africanis *L* et *vulgo* 14 habeatis *p* et quae . . . facere *om.* *Rp* 15 quem ammodum *B* reseruatam *Rp* tam] ita *L*, non tantum *p* 16 uel *mei*: quam *ed. Ruin.* (*illi* tam *respondet* sed et, *illud* uel *autem* *idem* est quod et) clericis sed *B* 17 iubentur *BLRV*: iubebuntur *p* et *vulgo* quod dum *ed. Rp*: qui dum *ed. BV*, quod edictum dum *L* 18 Iuniarum *p* 19 musitantes *mei*: musitantes *Lor.* et *vulgo* insidiantibus *p* dolis *BRVp*: dolos *L* et *vulgo* 20 dixisse legato *p* conditionibus *V* 21 haec *om.* *Rp* gubernet *p* 22 dignatus est *Rp*: dignatur *BLV* 23 ut] ait *p* possit *L* 25 ordinatu* *B*, ordinatur *V*¹ 26 cumulatum *B* exultans *BRVp*: exultat *L* et *vulgo* 27 numerus iuuenum *Rp* 28 gaudens *Rp* 31 ita esset *BV* omnibus *Rp*: ab omnibus *BLV* 32 eisdem uniuersis *p* delactaretur *p* elemosinas *LVp*, elemosinas *R*, elemosynas *vulgo* 33 facere est *p* 34 ne *BLRV*: nec *p* et *vulgo* agnosceretur *R*, agnosceretur *p*

tatem, pietatem divinitus condonatum, si quisquam incipiat, non poterit explicare. Pecuniam apud eum numquam mansisse probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum nocturnis tenebris ordinem daret et locum. Tantum reservabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostro subinde
 5 cotidie ingentia et maiora donante. Sed cum fama eius esset ubique celebris atque
 manifesta, coeperunt exinde Arrianorum episcopi invidia gravi torqueri, cotidianis et
 praecepue cum Cyrila calumniis insectantes. Quid plurimum? suggerunt regi de illo,
 ut suum nequaquam sederet thronum, neque dei populo verbum faceret consuetum:
 deinde quoscumque mares vel feminas in habitu barbaro incedentes in ecclesia conspi-
 10 ceret, prohiberet. Ille respondit, ut decuit: 'domus dei omnibus patet, intrantes nullus
 poterit repellere': maxime, quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum in
 habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiae serviebant.

IV. At ubi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiae col-
 locari tortores: qui videntes feminam vel masculum in specie suae gentis ambulantes,
 15 ilico palis minoribus dentatis iectis in capite crinibusque in eisdem colligatis, ac vehe-
 mentius stringentes, simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferabant. Nonnulli,
 dum fieret, statim oculos amiserunt, alii ipso dolore defuncti. Mulieres vero post hanc
 poenam, capitibus pelle nudatis, praecone praeceunte per plateas ad ostensionem totius
 civitatis ducebantur. Quod sibi magis quae patiebantur lucrum maximum computabant.
 20 Quorum nos plurimos novimus, nec scimus eorum aliquem tunc, etiam poenis arguen-
 tibus, a recto itinere destitisse. At ubi isto modo fidei infringere non valuit murum,
 cogitat ut nostrae religionis homines in aula eius constituti neque annonas neque sti-
 pendia solita potirentur. Addidit quoque et laboribus eos conterere rusticanis. Dirigit
 viros ingenuos et admodum delicatos ad campum Vticensem, ut sub ardentis solis in-
 25 cendio caespites messium desecarent: ubi omnes cum gaudio pergentes in domino lac-
 tabantur. In quorum contubernio quidam fuit aridam habens manum, quae per annos
 quam plurimos nullum ei praestiterat obsequium. Qui cum veraciter excusaret se
 operari non posse, magis violenter iussus est pergere. Sed ubi ad locum ventum est
 et praesertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate divina illa arida incolomis
 30 confessoris restituta est manus. Hinc iam Hunirici persecutio doloris atque parturitio-
 nis nostrae sumpsit initium.

V. Ipse autem, qui sese iam dudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post
 obitum suum filii, quod non contigit, regnum statuere, Theodoricum fratrem filiosque
 eius Gentunisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. Quorum nullum

1 si quisquam] ***uisquam B incipiat mei: incipiat laudare ed. Ruinarti 2 numquam Rp: om.
 BV, mansisse non probatur L quando] quondam L 3 explicat BV Vnde tantum L
 4 subinde om. p 5 ubique Rp: om. BLV 7 eum cyrila BLV: cyrileas (cyrileis p) eum Rp
 plura p regi Rp: om. BLV, at cf. § 9 in. 8 suo . . throno p dei populo BLV: ad dei po-
 pulum Rp; cf. II, 4 populo tractare, II, 28 uerbum admonitionis fratribus facere 9 quocumque R,
 quoque p ecclesiā V conspiciere Rp 11 expellere p 13 collocare L 14 ambulan-
 tem p 15 iectis BRV: iactis L p, fort. coniectis criminibusque V conlegatis V, collocatis p
 16 simul cum capillis etc.] de hoc poenae genere v. Papencordt hist. Wand. p. 254 not. 1 et 4 aufer-
 rent p nonnulli autem ed. Ruin. 17 fieret BRV: hoc fieret L et vulgo, hec fierent p oculos
 amiserunt statim p defuncti BRVp: defuncti sunt L et vulgo 20 novimus nescimus eorum R p
 eorum aliquem tunc BLV: tunc (tamen p) aliquem eorum Rp 21 modo fieri L, fidelem modo p
 murum] ullum R p 22 annonis neque stipendiis solitis ed. Ruin. 23 poterentur Bern. peterent p
 conterere om. L 25 cespites mei mensium R 29 incolomis BLV 30 confessoris mei:
 confessori ed. Ruin. hunirici B, hunuri V, hunerici Lp 31 sumpsit L 32 ipso R ut videtur
 lenem] bene R p (bene omnibus p) 33 filiis om. L contingit Rp theodoricum LR: Theu-
 doricum B, teudoricum V, Theodericum p 34 eius om. p gentunisque BRV: gentonisque L et
 vulgo, gentoniumque p

dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theodorici fratris astutam, credo, ne forte maritum aut maiorem filium, qui prudens et sapiens videbatur, consiliis acrioribus adversus tyrannum armasset, crimine adposito
 13 gladio eam intercipi iubet. Post occiditur et ille filius magnis litteris institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes
 5 potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Adstante vulgo in media civitate pro gradibus plateae novae episcopum suae religionis, nomine Iucundum, quem patriarcham vocitabant, praecepit incendio concremari, ob hoc quod in domo Theodorici germani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata
 10 domus regnum poterat optinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospectimus malum, aientes invicem singuli nobis: qui in suo ita crudelis effectus est
 14 sacerdote, quando nostrae religioni vel nobis parciturus est iste? Tunc et Gentunis maiorem filium, nomine Godagis, cum uxore absque solacio servuli aut ancillae crudeli exilio delegavit. Fratrem vero Theodoricum post occisionem uxoris et filii nudum atque destitutum similiter exulavit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulum
 15 duasque filias eius adultas inpositas asinis longius affligendo proiecit. Sed et comites quam plurimos et nobiles gentis suae obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano faverent, alios incendit, alios ingulavit, imitator existens Geiserici patris, qui sui fratris uxorem ligato pondere lapidum in Amsaga fluvium Cirtensem famosum
 20 iactando demersit et post necem matris etiam filios interfecit. Sed et multos ei Geisericus pater moriens sacramento interposito commendaverat: quos ille inmemor fidei et sacramenti violator diversis poenis et incendiis trucidavit. Nam Heldicam quandam, quem pater eius praepositum fecerat regni, iam annosum atque veteranum, cum dedecore capite detruncavit: eiusque uxorem cum alia, nomine Teucharia, in medio civitatis incendit. Quarum corpora per vicos et plateas trahi mandavit, quae tota die
 25 iacencia rogatus a suis episcopis vix vespere sepeliri concessit. Gamuth namque Heldicae fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat, occidere non potuit: quem tamen in loco
 16 latinarum obsceno conclusit multoque eum ibi tempore degere statuit. Postea cum caprario quodam et rustico ad faciendas scrobes vineis profuturas condemnavit: quos etiam duodecies per annum, id est per singulos menses, flagellis crudelibus dissipabat,
 30 vix modico aquae cibarioque pane concesso. Hoc per quinque vel amplius perpessi sunt annos: quibus haec supplicia proficere poterant ad aeternam mercedem, si catholici fuissent et fidei suae merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequivimus, ut

1 theodorici *LR*: theodorici *BV*. Theoderici *p* 2 qui *BLV*: quia *Rp et vulgo* 3 armasset *mei*:
 armaret *Lor. et vulgo* adposito *BLV*: imposito *Rp et vulgo* 4 intercipi *BRV*: interfici *Lp et vulgo*
 post *BLRV*: postquam *p*, post quam *Lor. et vulgo* magnis *BLV*: magnus *Rp*; haud dissimiliter *Cicero*
in Orat. § 4 minus instructus magnarum artium disciplinis 5 geysirici *R* 6 astante *Lp* 7 iucundum
BR: iocundum *LVp et vulgo* 8 cremari *V* 9 theodorici *LR*: theoderici *BV*, Theoderici *p*
 10 perspeximus *R* 11 aientes *Lp*: agentes *BRV* 12 gentunis *BLRV*:
 gentonii *p*, Gentonis *vulgo* 13 godagisum *L* servuli *BLV*: servilli *Rp*, servi *vulgo* 14 theodoricum
LR: theodricum *V*, theodericum *Bp* filium *R* 15 exulavit *BLRV*: relegavit *p et vulgo*
 17 germano *BLRV*: germanos *p*, germano suo *ed. Ruin.* 18 facerent *p* iugulavit *BLV*: gladio
 iugulavit *Rp et vulgo* geysirici *R*, *item v.* 20 geysiricus 19 uxoris *BV* amsaga *R*: ansaga
BLV, Anisagam *p*, Ampsagam *ed. Ruin.*, *cf. Ind. II geograph.* circensem *L*, cirtense *R* fetiliosum
R, foetidum *p* 20 dimersit *Rp* interfecit filios *p* ei *om. p* 22 incendii *R* heldicam
BLRV: Eldicium *p*, Heldicum *ed. Ruin.* quondam *R*, *om. p* 23 eius *om. Rp* quondam
 praepositum *p* veteranum atque annosum *L et vulgo* 24 detruncavit *BLV*: truncavit *Rp et vulgo*
 teuchariū *BV*, theucaria *R*, theucharia *L*, Themaria *p* 25 uicus *BV*, *item III, 48 B solus habet uicus*
 26 gamuth *BLV*: camut *R et vulgo*, Canuit *p* heldice *L*: heldice *BV*, heldici *R*, eldici *p* 27 qui
 ad *LRp* loca *V* 28 temporeque cum ibi multo *BLV* 29 profuturas] presenturas *V partim in*
rasura 31 modico *L*: modicū *BRVp* aqua *R* cibarioque *mei*: cibarique *ed. Lor. et vulgo*
 panis *Rp et vulgo* 33 ista] memorata *p* nequivimus *V*

impietatem regis etiam in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum Iucundum, ut superius demonstravimus, flammis adussit, sed et presbyteros et diacones suos, id est Arrianos, quam plurimos incendit nec non et bestiis mancipavit.

VI. Amputatis igitur in brevi omnibus quos timebat, et solidans sibi, ut putabat, 17 regnum, quod breve fuerat et caducum, omni ex parte otiosus atque securus universa tela furoris in persecutionem ecclesiae catholicae, rugiens sicut leo, convertit. Ante persecutionis tamen tempestatem multis praecedentibus visionibus et signis imminens demonstratum fuerat malum. Nam ferme ante biennium quam fieret, vidit quidam Fausti 18 ecclesiam solito in ornatu fulgentem, cereis quoque fulgentibus palliisque velaminum ac lampadibus rutilantem. Et dum laetaretur tanti fulgoris candore, subito, ait, lu- 19 minis illius concupiscibilis extinctus est fulgor ac tenebris succedentibus adversarius naribus natus est foetor: omnisque illa beatorum turba expellentibus quibusdam Aethiopi- bus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantum, quod eam in claritate pristina nequaquam viderit iterum restitutam: nam visionem istam nobis praesentibus sancto ret- 15 tulit Eugenio. Vidit et quidam presbyter ipsam Fausti refertam turbis innumerabilium populorum, et post paululum evacuatam et repletam porcorum multitudine atque capra- rum. Item alius vidit aream triticeam ventilationi paratam, granis adhuc ventilatoris 18 iudicio necdum a palea separatis: et dum ingentis massae, licet confusae, magnitudinem miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatem sonivago flatu coepit adventum 20 suum surgente pulvere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volavit, remanentibus granis. Post haec venit quidam procerus, splendido vultu habituque nitido fulgens, et coepit grana vacua macilentata atque similagini reproba purgando proicere. Quae diu examinans vix magnitudinem illius massae, licet probatae, ad acervum tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam praecelsus super montem, qui Zi- 20 quensis dicitur, et clamabat dextra laevaue: migrate, migrate. Alius conspicit rugiente caelo atque turbato sulphureas nubes, quae ingentes coeperunt lapides iaculari: qui lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur et maioribus flammis ardebant, atque intrantes in penetralia domorum quos invenerant incendebant. Qui autem vidit, ait, cum se in quodam cubiculo abscondisset, miseratione divina ad eum flamma non 25 potuit pervenire, reor, ut illud propheticum compleretur: claude ostium tuum et

30) Isai. 26, 20.

1 impietatem (impietates R) . . sileremus (siliremus V) BLRV: impietas . . sileretur p et vulgo iucundum B: iocundum LRVp 2 adussit BV diacones BR: diaconos *rell. cf. II, 26 et Pass. § 15* 3 nec non et] sed insuper p 4 imbreui R 5 fuerat mei: futurum erat *Lorichius et vulgo; si lectio erat tradita esset, nemo offenderetur; atqui Victor formis eram et fueram fere promiscue utitur, velut I, 51* dispersis per diversa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et ministris. *II, 8 maxime, quia ingens fuerat multitudo catholicorum in habitu illorum incedentium. III, 58 nec deerant cotidie ubique expirantium funera et non fuerat virtus, quae miserationis impenderet sepulturam etc.* omni om. p odio- sus R 6 persecutionem L: persecutione BV, persecutiones (-nis R) Rp ecclesiae . . leo om. p 8 quidem p 9 solitu inornato BV, solito ornatu p palliisque (palleisque BV) uelaminum BLRVp: palliorumque uelamine *ed. Ruin.* 10 et dum . . candore] haec verba leguntur in BLRVp post illa ornatu fulgentem (v. 9), *huc transposuit P. Fr. Chiffletius, ut videtur* candore tanti fulgoris Rp et vulgo 11 fulgore R aduersariis L 12 fetor BRp beatorum BLV: oblatorum R, abbatum p, alba- torum *Ruin. cum 4 codd.* 13 minata] eiecta p, at *cf. Ind. IV* iugiter BV: igitur LR, magis p lamentantum BLV: lamentandum Rp, lamentans *ed. Ruin.* pristina claritate L 14 uiderit sc. turba; an uiderint? retulit] sic BR 15 ipsam Fausti (*i. e. eandem*) BRV: ipsam F. ecclesiam L, ipsam F. basilicam p et vulgo turba p 16 porcorum multitudinē B, multitudine porcorum (parcorum R) Rp 17 arcam L 18 magnitudine R 20 surgente om. L 21 abituque R 22 et BLV: om. Rp, qui *ed. Ruin.* cepitque p uacua grana L 23 magnitudine R 24 montem domini p qui om. p zequensis L 25 et] ei p conspicit BLRV: conspexit p et vulgo rubente p 26 ac R, om. p turbatas Rp quae ingentes coeperunt mei: in- gentes *ed. Ruin.* 28 penetralio BV 29 ait, quia cum *ed. Ruin.* 30 hostium R

- 21 abscondere aliquantulum, donec transeat ira dei. Vidit et venerabilis Paulus episcopus arborem usque ad caelos ramis florentibus extensam, quae etiam dilatatione sua omnem paene Africam opacabat. Et cum universi eius magnitudine et speciositate gauderent, ecce subito, inquit, venit unus asinus violentus, qui defricans cervicem suam super robur radicum eius, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborem elisit ad terram. Sed et Quintianus honorabilis episcopus vidit se super quendam montem stare, de quo conspiciebat gregem innumerabilium ovium suarum, et in medio gregis duae erant ollae nimium bullientes. Aderant autem ovium occisores, quarum carnes ollis bullientibus demergebant. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ego illas duas ollas Sicca Veneria et Laribus duas esse civitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendium initium sumpsit, aut Huniricum regem et Cyrilam episcopum eius. Sed de multis visionibus, quia brevitati consulendum fuit, haec dixisse sufficiat.
- 23 VII. Quid ultra? Censet primo tyrannus iussione terribili, ut nemo in eius palatio militaret neque publicas ageret actiones, nisi sese Arrianum fecisset. Quorum ingens numerus, vigore invicti, ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos postea domibus proiectos omnique substantia expoliatos in insulas Siciliam et Sardiniam relegavit. Quodam tempore statuere per totam Africam festinavit, ut nostrorum episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam vindicasset: qui autem defuncto succedere poterat, non ante ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos optulisset. Sed hoc aedificium ubi construere nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus. Sugerunt ei domestici sui dicentes: si istud firmaverit praeceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraciae et aliis regionibus constituti peiora incipient pati. Praecipit deinde sacras virgines congregari, dirigens Wandalos cum suae gentis obstetricibus ad inspicienda et contrectanda contra ius verecundiae verecunda pudoris, ubi nec matres aderant nec aliqua matronarum: cremantes gravi suspendio atque ingentia pondera pedibus conligantes, lamminasque ferri ignitas dorso, ventri, mamillis et lateribus adponebant. Quibus inter supplicia dicebatur: dicite quoniam episcopi vobiscum concumbunt et clerici vestri. Quarum acerbitate poenarum plurimas tunc scimus extinctas: aliae, quae remanserunt, cutibus arescentibus factae sunt curvae. Nitebatur enim semitam invenire, per cuius aditum publicam, sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita faciens nullo modo investigare potuit, quomodo Christi ecclesiam macularet.

1 abscondere *Rp et Vulgata*: absconde te *BLV* aliquantulum *Rp*: pusillum aliquantulum *BLV*; modicum ad momentum *Vulgata* 2 dilatione *R* 3 paene *om. Rp*, pone *V* pacabat *R* magnitudini *BRV* 4 speciositati *BV* inquit *p post asinus habet* unus *BV*: *om. LRp et vulgo*, cf. *I, 20* unus panis, *II, 30* infantulum unum 6 et *om. Rp* uenerabilis *p* 7 quondam *BV* suarum *BLRV*: *om. p et vulgo* 8 bullientes *V* 9 quarum *mei*: qui earum *ed. Ruin.* 10 gregis consumpta est *ed. Ruin.* ergo *V* sicca ueneria *BLV*: siccensem (-sam *R corr.*) *Rp* laribus *BLV*: larensem laribus *R*, Larensem *p*, Larensem *vulgo*; oppidum Laribus *vulgo dictum esse docet Procopius de bello Wand. II, 23*, qui nominativum *Λάρπιος inde finxit*; nomina inclusa glossam esse vidit Mommaenus 11 *c BLV*: et (*pro ex?*) *R*, et a *p et vulgo* 12 huniricum *B*, honoricum *R* cyrillam *BV*, Cyrillum *p* 14 uisione *R* in *om. L* cuius *p* 15 militasset *L* 16 inuicti *BRV*: inuictus *L*, inuito *p*, inuicto *Lorichius et vulgo* postea *om. L* 17 proiectos *om. p* insulis *BV*, insulam *L* 18 quodam tempore *BLRV*: quin etiam *p et vulgo* 19 fiscum sibi et *p* vindicasset *BLRV*: uendicaret *p*, uindicaret *vulgo* 20 potuit *V* 21 uisus est *p* 22 sui *om. L* firmauerat *V* nostra, nostri *p* 23 Episcopi qui sunt in *ed. Ruin.* Thraciae *mei* 24 suae genti *R* 25 inspicienda *V*, inspiciendum *p* contrectanda *V*, trectanda *L*, contractandum *p* ius *Rp*: iure *BV*, iura *L et vulgo* uerecunda *L*: uerecundia *BV*, *om. Rp* et pudoris *p* 26 adherant *R* aliqua *BLV*: aliqua catholica *Rp*, aliqua catholicarum *ed. Ruin.* cremantes *BRV*: quas cremantes *L*, quas torquentes *p et vulgo*, cf. *Ind. IV* 27 lamminasque *R*: laminasque *BVp*, lamminas *L*, at *v. Ind. IV a. v. coniunctio copulativa* dorsum *BV* 29 acerbitate *B* 31 feceret *B* 32 ecclesia *B*

VIII. Quibus autem prosequar fluminibus lacrimarum, quando episcopos, presby- 26
 teros, diacones et alia ecclesiae membra, id est quattuor milia nongentos sexaginta sex,
 ad exilium heremi destinavit? in quibus erant podagri quam plurimi, alii per aetatem
 annosam lumine temporali privati. In quorum erat numero beatus Felix Abbiritanus
 5 episcopus, habens iam in episcopatu quadraginta quattuor annos, qui paralyti morbo
 percussus nec sentiebat quicquam nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogi- 27
 tantes quod non posset inmento portari, suggestimus ut a suis rex peteretur, ut saltem
 eum, propere moriturum, Carthagini esse iussisset, quod ad exilium nulla posset ratione
 perducere. Qui ita fertur tyrannus cum furore dixisse: si animali sedere non potest,
 10 iungantur boves indomiti, qui eum conligatis funibus trahendo perducant ubi ego prae-
 cepi. Quem ex traverso super burdonem vinctum, quasi quoddam ligni truncum, toto
 itinere portabamus.

IX. Congregantur universi in Siccensem et Larensen civitates, ut illuc occurren- 28
 tes Mauri sibi traditos ad heremum perduxissent. Supervenientes igitur comites duo
 15 subtilitate damnabili blandis sermonibus cum dei confessoribus agere coeperunt: quid
 vobis, inquit, videtur, ut ita pertinaces sitis et domini nostri praeceptis minime ob-
 temperetis, qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere
 voluntatem? Statim illis clamantibus et dicentibus ingenti vociferatione: 'Christiani
 sumus, catholici sumus, trinitatem unum deum inviolabilem confitemur', includuntur
 20 graviori quidem, sed adhuc latiori custodia, ubi nobis copia dabatur et introire et ver-
 bum admonitionis fratribus facere et divina mysteria celebrare. Ibi et infantuli fuere 29
 quam plurimi, quos genetrices materno sequebantur affectu, aliae gaudentes, aliae re-
 trahentes: aliae gaudebant se martyres peperisse, aliae moliendo diluvio rebaptizationis
 nitebantur a confessione fidei revocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta vicerunt
 25 nec carnalis pietas aliquem inclinavit ad terram. Nam quaedam quid tunc fecerit anus,
 breviter referre delectat. Dum iter ageremus cum dei exercitu comitantes et forte 30
 magis noctibus promoveremus propter solis ardorem, conspicimus mulierculam sacculam
 et alia vestimenta portantem, manu infantulum unum tenentem atque in his sermoni-
 bus consolantem: curre, domne meus: vides universos sanctos quomodo pergunt et
 30 festinant hilares ad coronas. Quam nos cum increparemus, quod inportuna videretur aut
 viris pro sexu iungi aut exercitui Christi sociari, respondit: benedicite, benedicite, et
 orate pro me et pro isto nepote parvulo meo, quia, etsi peccatrix, filia sum quondam Zu-

2 diacones BRV¹: diaconos LV corr. p, cf. ad II, 16 aliae R ecclesia B LXVI BLV:
 septuaginta sex Rp 3 inter quos p podagri BLRV: podagrici p et vulgo per mei: propter
 Lor. et vulgo 4 annosa B, annosum V, annorum L a lumine LV numero erat L ab-
 diritanus L 5 paralyti BV: paralyti Lp, paralyti R et vulgo 6 sentiebant BV quicquam R
 7 possit p saltim LV 8 cartagini BR, cartagini V iussisset mei: iuberet Lor. et vulgo
 quod] quia ed. Ruin. 9 qui BRV: Cui L, quibus p et vulgo; cf. Ind. IV s. v. pronom. relatiuum
 10 conligatis BLV: colligatum Rp et vulgo ubi] quo ed. Ruin. 11 traverso BV: transverso LR,
 transuersione p quoddam BVp: quodam R, quendam L et vulgo tota V 13 Siccensem p
 14 perduxissent mei: perducerent ed. Lor. et vulgo 15 dampnabili R 17 poteratis BLV: poteritis
 Rp et vulgo 18 illis ingenti vociferatione clamantibus et dicentibus Rp et vulgo 19 inviolabilem
 BLRV: inviolabiliter p et vulgo 20 quidem om. p copie dabantur R, dabatur copia p et
 ante introire om. p et vulgo, ante verbum om. R introeundi . . . faciendi . . . celebrandi p 21 am-
 monitionis BV 22 plurimi qui p genetrices BRV: genitrices Lp et vulgo aliae gaudentes
 mei: aliae gaudentes, aliae tristes ed. Ruin. trahentes R 23 moliendo Rp: moriendos BV, mori-
 tuos L baptizationis R 24 nec om. p 25 aliquid R quid tunc BLV: tunc quae Rp,
 tunc quid ed. Ruin. 26 referri R agerimus V 27 promouemus BV, promouimus Rp, pro-
 mouemur L solis om. p sacculam V 28 unum Rp: uno BV, una L in om. p et
 vulgo 29 domne] sic BV 30 coronas BLV: coronam Rp et vulgo; eadem scripturae diversitas infra
 § 34 31 iungeri BV exercitu R etiam (pro et) orate p 32 parvulo nepote ed. Ruin.
 peccatrix B zurinane p

ritanae civitatis episcopi. Cui nos: et quare ita abiecte ambulas, vel qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonstraris? Quae respondit: cum hoc servo vestro parvulo ad exilium pergo, ne inveniat eum solum inimicus et a via veritatis revocet ad mortem. Ad haec verba repleti lacrimis nihil dicere valuimus nisi ut voluntas fieret dei.

- 31 X. Sed ubi adversarius, qui iam forte dicebat: 'partibo spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea' nullum potuit aucupari, inquit angusta et taeterrima loca, in quorum conclavibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam visitationis humanae negata consolatio: puniuntur et custodes fustibus et graviter adffiguntur, iactantur confessores Christi super invicem, angustia coartante, unus super alium, ut agmina lucustarum et, ut proprie dicatur, ut
 32 grana pretiosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora et urinam urgente necessitate ibidem faciebant, ut ille tunc foetor et horror universa poenarum genera superaret: ad quos aliquando data ingentia munera Mauris, dormientibus Wandalis, vix clam admissi sumus intrare. 15 Qui introeuntes veluti in gurgite luti usque ad genua coepimus mergi, illud tunc Hieremiae videntes fuisse completum: qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua. Quid multa? praecepti sunt undique perstreptentibus Mauris ad iter, ubi destinati fuerant, praeparari.
- 33 XI. Exeuntes itaque die dominica, linita habentes stercoribus vestimenta, facies 20 simul et capita, a Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decantantes: haec est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus, Vnizibirensis episcopus, consolator egregius, qui singulos pio et paterno fovebat affectu non sine fluminibus currentium lacrimarum, paratus pro fratribus animam ponere et se ultroneum, si dimitteretur, talibus passionibus dare, qui 25 totum quod habuit egentibus fratribus in illa tunc necessitate expendit: quaerebat enim occasionem, qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo et virtute confessor. Qui postea per multos agones et squalores carceris ad exilium, quod desiderabat, cum
 34 exultatione perrexit. Quantae tunc multitudines de diversis regionibus et civitatibus ad visendos dei martyres occurrerint populorum, testantur viae vel semitae: quae agmina 30 venientium nequaquam capientes, per vertices montium et vallium concurrens turba fidelium inaeestimabilis descendebat. Cereos manibus gestantes suosque infantulos vestigiis martyrum proicientes ista voce clamabant: quibus nos miseros relinquitis, dum

6) Exod. 15, 9. 17) Thren. 4, 5. 22) Psal. 149, 9.

1 cui* B abbulas R 2 seruo nostro parvulo L, parvulo seruo uestro (meo p) Rp et vulgo
 4 fieret uoluntas dei L, uoluntas dei fieret ed. Ruin. 6 partibo BRV: participor L, partiar p, partibor
 ed. Ruin. diuidam Vulgata 8 aucupari Bernensis: accupari V, occupare BLRp et vulgo agusta V
 deterrima L coartaret exercitum dei V 9 negata BL: negato V, negata est Rp et vulgo
 11 lucustarum B: locustarum vell. et vulgo, cf. Roensch, Itala u. Vulgata p. 465 ut] in p 12 praeciosa p
 naturalem V 13 loci sed BLRVp: sed locum Lor. et vulgo stercora et urinam BLV:
 stercoris et urinae Rp et vulgo necessitatem L 14 fetor BRVp orror BV 15 data R:
 datu BV, dantes L, dando p (dato ingenti munere ed. Ruin.) ingentia munera] sic mei clam]
 iam p ammissi BV 16 luti] lici V 17 fuisse om. p 19 destinati sunt L pro-
 perare p 20 die om. L 21 ymnum BLRV decantantes domino p 22 tum ibi p
 23 umzibbirinensis R, unzibilinensis p 27 ipso p 28 sualores L in exillio p 29 tunc
 BLRV: et tunc p et vulgo ciuitibus V 30 uisendum R, ut est I, 39 ad tradendum libros
 martires dei concurrerint p quae om. p agmina u. n. capientes BRVp: cum agmina u. n. caperent
 L et vulgo 31 niuentium V, uisentium p et uallium BLRV: om. p, et concaua uallium ed. Ruin.
 concurrens turba f. inaeestimabilis descendebat BLRV: concurrente turba f. inestimabilis descenbat (sic) p,
 concurrentes turbae f. inaeestimabiles descendebant ed. Ruin. 32 gestans . . proliciens ita uoce clamabat p

pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt parvulos fontis aquae perennis? qui nobis
 paenitentiae munus conlati sunt et reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum
 vinculis soluti? quia vobis dictum est: quaecumque solveritis super terram,
 erunt soluta et in caelis. qui nos sollempnibus orationibus sepulturi sunt morien-
 tes? a quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus? vobiscum et nos libebat
 5 pergere, si liceret, ut tali modo filios a patribus nulla necessitas separaret. In his 35
 vocibus et lacrimis nullus iam pergere admissus est consolator, sed artabatur multi-
 tudo ad currendum, ut ubi cannaba erat praeparata, laboriosam caperent mansionem.
 Qui cum senes deficerent et alii forte etsi iuvenes delicati, coeperunt hastilium cuspi-
 10 dibus ad currendum et lapidibus tundi: unde magis deficientes amplius lassabantur.

XII. Post vero imperatum est Mauris, ut eos, qui ambulare non poterant, ligatis 36,
 pedibus ut cadaver animalis mortui traherent per dura et aspera lapidum loca, ubi
 primo vestimenta, postea membra singula carpebantur, quia per gladios acutos petrarum
 hic caput contrebatur, alibi latera findebantur, et ita inter manus trahentium spiritum
 15 exalabant. Quorum numerum colligere nequaquam valuimus, multitudine coercente:
 exaltata tamen per totum aggerem publicum vilis sepultura sanctorum, loquentibus
 tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perveniunt, in quibus collocati hordeum 37
 ad vescendum ut iumenta accipiunt. Vbi etiam venenatorum animalium atque scorpio-
 num tanta esse dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis videatur, quae solo flatu
 20 etiam procul positus veneni virus infundat. Ab scorpium autem percussu nullum dicunt
 aliquando evasisse: quorum feritas virulenta usque ad praesens tempus, Christo de-
 fendente, nullum servorum eius nocuisse docetur. Sed cum illie aluntur hordiacis
 granis, postea et hoc ablatum est: quasi non poterat deus, qui pluerat patribus manna,
 pascere et nunc tali exilio mancipatos.

XIII. Cogitat aciora adversus ecclesiam dei, ut qui membra aliqua abscederat, 38
 totum laniando perderet corpus. Nam die ascensionis domini, legato Zenonis impera-
 toris Regino praesente, legendum media ecclesia episcopo Eugenio dirigit praeceptum,
 tali tenore conscriptum, quod etiam universae Africae veredis currentibus destinavit.

3) Matth. 18, 18.

1 coronam Rp, cf. ad II, 30 fontis BRV: fontibus L et vulgo, fonte p perennis Rp
 2 poenitente R manus p indulgentia LR: indulgentiæ BV, indulgentiam Bern. et p 3 soluti-
 turi L vobis om. p quodcumque p 4 erit solutum p 5 a quibus mei: aut a quibus ed.
 Ruin. et nos L ante pergere habet libebat Rp: licebat BV, liceat L, libeat ed. Ruin. 7 et
 lacrimis BLV: et laudibus Rp, vel lachrymis et laudibus ed. Ruin. ammissus BV consolatur BV,
 consolatorum p 8 cannaba BV: cannava L, tunc navis R, tunc maus p praeparatâ BLV (erat,
 praeparatam Bethmann) caperent BLRV: caperemus p, caperet ed. Ruin. 9 delicati mei: delicati
 corpore ed. Ruin. coeperunt primo Rp astilium BV 11 legatis R 12 ut BLV: velut
 Rp et vulgo cadaver Rp: cadavera BLV et vulgo animalium mortuorum ed. Ruin. traheren-
 tur R lapidum om. Rp 13 singula membra p quia Rp: qui BV, quibus L et vulgo
 14 hic BRVp: huic L capud BV alibi BRVp: alii L findebantur latera p trahentium
 manus p et vulgo 15 exhalabant p et vulgo colligere nec valuimus p, nequaquam valuimus colligere
 L et vulgo coarcente R 16 exaltata (sc. est) scripsi: exaltat BV, extat Rp, exaltatur L et
 vulgo ulli sepultura BR 17 abiliores B ad vescendum ordeum p 18 venenatorum V
 19 etiam flatu L 20 positus L: positos BRVp haud scio an recte, quamquam huius structurae ne apud
 poetas quidem exemplum exstare videtur infundat mei: infundit ed. Ruin. ab BLV: a R, om. p
 scorpium BLRV: scorpione p et vulgo autem] enim ed. Ruin. percussum p et vulgo 21 tempus
 om. Rp 22 docetur nocuisset p illi Rp hordiacis BV, ordeaceis R, hordeaceis L, ordeacis
 p 23 poterat BLV: posset Rp; cf. III, 46 quasi . . non aderat etc. 24 et nunc] etiam p
 mancipatis BV 25 adversum L 26 totum om. p accensionis L legatus L 27 regi
 non R, regina L media BRVp: in media L et vulgo direxit p 28 tali tenore conscriptum
 (scriptum p) Rp: om. BLV universae Afr. om. p veredis currentibus BR: vere discurrentibus
 LV, veredariis currentibus p et vulgo

- 39 Rex Hunirix Wandalorum et Alanorum universis episcopis homousianis. 'Non semel, sed saepius constat esse prohibitum, ut in sortibus Wandalorum sacerdotes vestri conventus minime celebrarent, ne sua seductione animas subverterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi nunc reperti sunt contra interdictum missas in sortibus Wandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianae fidei tenere. Et quia in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideoque dei providentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse cognoscite, ut ad diem Kalendarum Februariarum proxime futurarum, amissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem veniatis, ut de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire conflictum, et de fide homousianorum, quam defenditis, de divinis scripturis proprie adprobetis, quo possit agnosci, si integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem universis coepiscopis tuis per universam Africam constitutis direximus'. Data sub die tertio decimo Kalendas Iunias anno septimo Hunirici.
- 40 XIV. Cognoscentes igitur qui aderamus simulque legentes, contritum est extemplo cor nostrum et contenebrati sunt oculi nostri, et vere tunc dies festi nostri conversi sunt in luctum et cantica in lamentationem, dum edicti tenor indicaret futurae persecutionis furorem, et praesertim ubi dixit: 'in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus': quasi diceret 'in provinciis nostris catholicos esse nolumus'. Tractatum est quid fieret. Nullum invenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur, tali textu conscripta.
- 41 'Quotiens animae vel vitae aeternae ac fidei Christianae causa tractatur, intrepide, sicut regalis providentia conpromisit, necesse est quod competat suggeratur. Nuper potestas regia per Vitarit notarium parvitatem meam admonere dignata est, qui nobis merito religionis ac fidei praeceptum eius in ecclesia praesente clero et plebe recensuit. Ex cuius tenore cognovimus, ad omnes coepiscopos meos praeceptum regium similiter emanasse, ut die constituta pro disputatione fidei veniatur: quod nos venerabiliter accepisse suggessimus. Cui praefato notario humilitas mea suggessit, debere etiam transmarinarum omnium partium, qui nobiscum sunt in una religione vel communione, consortes agnoscere, quia ubique regno eius obtemperant universi: maxime quod totius mundi sit causa, non specialis provinciarum Africanarum tantummodo. Et quia secundo responso suggerendam me promisi oblaturum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam, ut ad domni et clementissimi regis aures memoratam suggestionem meam perferre digneris: quo eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem

1 hunirix *BV*: huniricus *B*, hunericus *Lp* omousianis *Ep*, omousians *BV*, emusianis *L* (*codex A II, 57* aeq. semper recte habet homous. cum h littera) 2 consortibus *p* 3 nec sua seditione *Rp*
 4 spernentes rem *p* nunc *Rp*: om. *BLV* sunt reperti *p* 5 egisse *BLV*: facere *Rp*; supra *II, 4* missas agere Christianae ac verae fidei *Lor. et vulgo* 6 ideoque *BRVp*: ideo *L et vulgo*;
cf. II, 24 colligantes lamminasque ferri . . adponebant 7 cum sensu *V* 8 ianuariarum *Bern. et p*
 amisso *L*, omissa *Lor. et vulgo* omne *BV* 9 carthagine *BR(?)V*, Carthagini *p* 10 ut et *p*
 de fide *BLRV*: fidem *p* omousianorum *LR*, umousianorum *BV* de om. *p* diuersis *Ep*
 12 coepiscopis *Rp*: episcopis *BLV et vulgo*; *cf. v. 25 et p. 23, 13 et 17* 13 *xiii BL* septimo mei: septimo regni *ed. Ruin.* hunirici *B*: hunirici *BV*, hunericus *Lp et vulgo* 14 cognoscentibus . . legentibus
 contrita sunt extemplo corda nostra *L* exemplo *V* 16 lamentatione *R* 17 prouinciis *Rp*: prouinciis nostris *BLV, cf. supra v. 6* nobis a deo *Ep* 18 quasi diceret . . nolumus om. *Rp* 19 nisi a *BLV*: Tunc *Rp*, nisi ut a *ed. Ruin.* sancti (*sic*) eugenio *R* 20 rationabilis *BLV*: rationabilis causa nisa (uisa causa *p*) est *Rp* siccor *L* barbarorum *p* suggerendo si legenda daretur tali textu epistola conscripta *Rp* 22 est ut quod *ed. Ruin.* 23 uidaredum *L*, uicarium *p* ammone-
 nere *BV* 24 merito religionis ac fidei *Rp*: merito ac religionis fidei *BV*, de merito ac religione fidei *L et vulgo* precepta *p* eius] ē *L* 28 transmarinum *V* partium omnium *L* nobis *L*
 29 ubi in regno *L* eius om. *Rp* obtemperant *V* 30 sit om. *L* africanum *BV*, africanorum *L* 31 secundo] sancto *p*; secundum responsum *Mommsen* suggerendum *LR* precor
Rp 32 domni *BRV*: domini *Lp* 33 asnoscat *B*

legis cum adiutorio dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine universitatis adsensu nos non debere adserendae fidei nostrae causas adsumere. Quod petimus ut benignitate, qua tantus est, et iustitia sapientiae suae dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesiae catholicae Carthagini.

XV. Sed cum haec suggestio a beato Eugenio offerretur, ille iam qui conceperat 43
dolorem, urgebatur iniquitatem gravius parturire; et ita sancto viro Eugenio episcopo
per Obadam praepositum regni sui mandasse videtur: subde mihi universum orbem
terrarum, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, et facio, Eugeni, quod dicis.
Ad quod beatus Eugenius respondit, ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici
10 non debuit. Sic est hoc quomodo si dicatur homini, ut per aëra feratur et volitet,
quod moris non est humanae naturae. Dixi enim, si nostram fidem, quae una et vera
est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam et ego fratri-
bus meis, ut veniant coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram
valeant demonstrare, et praecipue ecclesia Romana, quae caput est omnium ecclesia-
15 rum. Ad haec Obadus: ergo tu et dominus meus rex similes estis? Eugenius epi- 44
scopus dixit: ego non sum similis regis, sed dixi: si veram cognoscere desiderat fidem,
scribat amicis suis ut dirigant nostros catholicos episcopos, et ego scribo coepiscopis
meis, quia catholicae universae una est causa. Hoc agebat Eugenius, non quia de-
essent in Africa qui adversariorum obiecta refellerent, sed ut illi venissent, qui alieni
20 ab eorum dominatu maiorem fiduciam libertatis haberent, pariterque oppressionis
nostrae calumnias universis terris et populis nuntiarent.

XVI. Ille autem, qui nectabat dolos, audire noluit rationem, agens argumentatio- 45
nibus crebris, ut quoscunque episcoporum audierat eruditos, variis insectationibus agi-
taret. Iam ad exilium Vibianensem †secundi Donatianum inpositis centum quinqu-
25 ginta fustibus miserat episcopum, nec non et Sufetulensem Praesidium, virum satis
acutum. Tunc et venerabiles Mansuetum, Germanum, Fusulum et multos alios fusti-
gavit. Dum haec geruntur, imperat, ut cum nostrae religionis illorum mensam nullus 46
communem haberet neque cum catholicis omnino vescerentur. Quae res non ipsis ali-
quod praestitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo eo-
30 rum, dicente apostolo, sicut cancer consuevit serpere, quanto magis commu-
nis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem apostolus, cum nefariis nec
cibum habere communem.

29) II Tim. 2, 17.

31) I Cor. 5, 11.

1 dei adiutorio *ed. Ruin.* 2 Propter quod *p* 3 qua tantus *Rp*: quantus *BLV* 4 Cartha-
ginensis *p* 5 suggestio haec *p* iam qui *BLRV*: qui iam *p et vulgo* 6 ut iniqu. gr. parturiret
ita *p* episcopo eugenio *L* 7 obadam *BLV*: cubadam *Rp* 8 eugeni *R*: o eugeni *BLV et vulgo*,
euangelium *p* 10 hoc modo *Rp* uolitet] uolet et *R*, uolet *p* 11 uera est *BLV*: uera fides
est *R*, uera est fides *p* 12 agnoscere *p et vulgo*; at *cf. v. 16* scribo *R* 13 episcopi *p*
mei] nostri *Rp* 14 ecclesie romane *p* capud *BV* 15 Cubadus *Rp et vulgo* dominus *B*:
dominus *LRVp* 16 regis (regi *p*) similis non sum *Rp*, similis regi non sum *ed. Ruin.* ueram]
uram *V* desiderat cognoscere *L* 17 episcopos n. catholicos *p* episcopis meis *Rp* 18 ca-
tholicae *BLRV*: catholicae fidei *p et vulgo* causa *Rp*: cura *BLV*, *cf. p. 22, 30* agebat *V corr. ex*
agebat quia *BLV*: quod *Rp et vulgo* 19 africanam *B* aliena *p* 21 calumniam *Rp* ter-
ris et *om. p* 22 nectabat *BRV*: nectebat *Lp et vulgo (exemplum illius formae non videtur exstare)*
rationes *p* 24 uibianensem *BLV*: uinianensem *R*, uinianense *p* secundi *BRV*, secundo *L et vulgo*,
secundum *p*; videtur in litteris secundidonatianum unum nomen latere donationum *BV* 25 episcopos
nec non et sub fetulense *p* satis *om. Rp* 27 gerentur *V (ex gererentur?)* cum *om. LRp*
religionis *BVp*: religio *R*, religionis uiris *L et vulgo* mensa nullum *Rp* 28 haberent *p* ali-
quid *L* 31 cyborum *R*, item *v. 32* cybum potuit *Rp*

17 XVII. Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur et flamma infestantis ubique regis arderet. ostendit deus ~~nostris~~ quoddam miraculum per servum suum fidelem Eugenium, quod praeterire non debes. Fuit in eadem civitate, id est Carthagine, quidam caecus civis civitatisque notissimus, nomine Felix. Hic visitatur a domino diciturque ei nocte per visum, dies enim Epifaniorum inlucescerebat: surge, vade ad servum meum Eugenium episcopum, et dices ei, quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicit fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos: 48 aperientur et videbis lumen. Qui tali visitatione commotus, putans se, quomodo adsolet, deludi per somnium, surgere noluit caecus. Sed cum iterum vergeretur in somnos, similiter ut ad Eugenium pergeret compellitur. Bursas negligit tertioque 10 festinanter et graviter increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porrigere. Pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam: orat veniens cum ingentibus lacrimis, suggerit cuidam diacono, nomine Peregrino, ut eum episcopo nuntiaret, indicans se habere aliquod secreti genus intimandum. Audiens episcopus iussit hominem introire: 49 iam enim ob celebritatem festivitatis hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrepabant. Indicat caecus antistiti ordinem visitationis suae dicitque illi: non te dimittam, nisi mihi, sicut a domino iussus es, reddideris oculos meos. Cui Eugenius sanctus: recede a me, frater: peccator sum et indignus et super omnes homines delinquens, utpote qui et in haec tempora servatus sum. Ille autem tenens genua eius aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: sicut iussum est, redde mihi oculos 50 meos. Adtendens quoque Eugenius in verecundam credulitatem, et quia iam tempus urgebat, pergit cum eo metante officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus caelum, crispantem benedixit alveum fontis, et cum completa surrexisset oratione, ita caeco respondit: iam tibi dixi, frater Felix, peccator ego homo sum: sed qui te visitare dignatus est, praestet tibi secundum fidem tuam et 25 aperiat oculos tuos: simulque vexillo crucis consignans oculos eius, statim caecus visum domino reddente recepit. Quem secum, quousque universi baptizarentur, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus virum contereret, qui receperat 51 lumen. Fit postea manifestum ecclesiae universae. Procedit ad altare cum Eugenio, sicut moris est, qui fuerat caecus, suae salutis oblationem domino redditurus. Quam 30 episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante inrevocabilis populorum. Statim nuntius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquiritur ab eo quid factum sit qualiterque receperit lumen. Dicit ille ex ordine totum, dicuntque Arrianorum episcopi: hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressi confusione lumen

2 dominus p quoddam om. p 3 Eugenium om. Rp cartagine B 4 caecus quidem p
 oluis BV: culus R, huius p, ciuibus L et vulgo ciuitati R, ciuitatis p 5 dies . . illucsccebat om. p
 epiphantorum L, epyphantorum B lucesccebat R surge, fuge p et vade Rp 6 ego om. L
 7 benedicat BLRV: benedixit p, benedicet ed. Ruin. tuos BRV: tuos et Lp et vulgo 8 aperian-
 tur BV qui cum tali u. commonitus, commotus p est Rp uisitatione BLRV: uisione p et vulgo
 putat R, cogitat apud se p 9 uoluit R uergeretur in somnos BLRV: mergeretur somnio p, urgo-
 retur in somnum ed. Ruin. 10 rursum Rp 12 orat et ueniens p et vulgo 13 dyacono R, sub-
 diacono ed. Ruin. 14 aliquid R 15 celebritatem Lorichius: celeritatem BVp, sceleritatem LR
 festinantia p ymni LR 16 increpabant Rp antisti R uisionis p et vulgo 17 sanctus
 Eugentius ed. Ruin. 19 delinquentes p qui et mei: et qui ed. Ruin. hoc tempore Rp
 gonus] ianua R 21 in uerecundam Mommsen: inuerecundam libri crudelitatem LR 22 me-
 tante BRV: comitante Lp et vulgo, cf. Ind. IV s. coce flexis p 23 alueum] acule R, aque p
 fontem Rp 25 homo ego p et vulgo tibi BLVp: tibi dominus R et vulgo 26 consignans
 BRVp: consignant L, consignant ed. Ruin. 27 secum] eycum V quousque baptizaretur p
 28 ob hoc tanto miraculo (tantum miraculum p) p, excitatus comprimere uirum qui receperat lumen coeperunt
 Rp populis B 29 procedit] it p 30 mos p 31 metante BLRV: prouocante p et vulgo
 inextinguibilia p 32 captus V 33 recipit lumen, Dixit p illi BLV 34 oppressione con-
 Rp lumen om. L

non poterant nubilare, eo quod Felix universae civitati manifestus esset et notus, tamen volebant eum, si fas esset, necare, quomodo Iudaei suscitatum Lazarum cupiebant occidere.

XVIII. Adpropinquabat iam futurus dies ille calumniosus Kalendarum Februariarum, ab eodem statutus. Conveniunt non solum universae Africae, verum etiam insularum multarum episcopi, afflictione et maerore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque et doctissimos viros exinde separaret, calumniis adpositis enecandos. Nam unum ex ipso choro doctorum, nomine Lactum, strenuum atque doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio coneremavit, aestimans, tali exemplo timorem incutiens, reliquos elisurum. Tandem venit ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant adversarii. Vitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne forte postmodum Arriani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit multitudo, deligunt de se nostri, qui pro omnibus responderent, decem. Conlocat sibi Cyrila cum suis satellitibus in loco excelso superbissimum thronum, adstantibus nostris. Dixeruntque nostri episcopi: illa est semper grata collatio, ubi superba non dominatur potestatis elatio, sed ex consensu communi venit, ut cognitoribus discernentibus, partibus agentibus, quod verum est agnoscat. Nunc autem qui erit cognitor, qui examinatur, ut libra iustitiae aut bene prolata confirmet aut prava adsumpta refellat? Et cum talia et alia dicerentur, notarius regis respondit: patriarcha Cyrila dixit aliquos. Superbe et illicite sibi nomen usurpatum nostri detestantes dixerunt: legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila adsumpsit. Et exinde strepitum concitantibus calumniari adversarii coeperunt. Et quia hoc nostri petierant, ut saltem, si examinare non licebat prudenti multitudini, vel expectare liceret, iubentur universi filii catholicae ecclesiae qui aderant centenis fustibus tundi. Tunc clamare coepit beatus Eugenius: videat deus vim quam patimur, cognoscat afflictionem, quam a persecutoribus sustinemus. Conversique nostri Cyrilae dixerunt: propone quod disponis. Cyrila dixit: nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: semper te latine esse locutum manifesto novimus; modo excusare non debes, praesertim quia tu huius rei incendium suscitasti. Et videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diversis cavillationibus declinavit. Quod ante nostri praevidentes libellum de fide conscripserant, satis decenter sufficienterque conscriptum, dicentes: si nostram fidem cognoscere desideratis, haec est veritas quam tenemus.

1 potuerunt Rp 4 iam] autem L ille et p 7 exinde BLRV: interim p et vulgo
 8 necandos Rp letum Lp 9 existimans malim 10 quod tali Rp timore BV in-
 cuteret p, excuteret R reliquis (vel reliquus) elisurum R, reliquisse lesurum Bern. reliquis et lesuram
 p, reliquos se elisurum ed. Ruin. 11 elegerant p cuitantes L et vulgo nostrae R
 12 nostr. oppr. multitudo] aliquis nostrorum oppresserit Rp 13 diligunt R, eligunt L, an diligunt ?
 de sese p colocat V 14 cyrilla L et sic idem alias satellibus V astantibus LRp
 15 illo Rp semper est ed. Ruin. tracta collocutio R, tractando locutio p 16 potestatis om.
 BLV 17 autem om. BLV qui . . qui BLRV: quis . . quis p et vulgo 18 ut] vel L
 librā RV prolata V prauā adsumptā BV, prauē assumpta L et vulgo, probra assumpta Rp
 19 talia aliaque L dicerent p aliquos (sc. qui rem cognoscerent) R: aliquos uestrum p, aliquis
 Bern. aliquos superbe . . dixerunt om. BLV; dixit. Ad quod superbe etc. ed. Ruin. 20 usurpasse p
 detestantes Bern. destanti R, testati p, detestati ed. Ruin. 21 cirila nomen R et om. V ci-
 tantes p 22 aduersario R petebant p 23 non licet p 25 Eusebius p agnoscat p
 afflictionem Rp: afflictionem persecutionem BLV, afflictionem et persecutionem ed. Ruin. 27 dixerunt
 episcopi Rp manifeste Rp 28 excusare mei: excusari ed. Ruin. 30 omnino . . declinavit
 BLRV: omnino uolebat . . declinare p et vulgo 31 conscripserunt R, scripserunt p

LIBER FIDEI CATHOLICAE.

- 56 I. Regali imperio fidei catholicae, quam tenemus, praecipimur reddere rationem, ideoque adgredimur pro nostrarum virium mediocritate, divino fulti adiutorio, quae credimus vel praedicamus breviter intimare. Primum igitur de unitate substantiae patris et filii, quod Graeci homousion dicunt, exponendum nobis esse cognoscimus. 5 Patrem ergo et filium et spiritum sanctum ita in unitate deitatis profiteamur, ut et patrem in sua proprietatis persona subsistere, et filium nihilominus in propria extare persona atque spiritum sanctum personae suae proprietatem retinere fidei confessione fateamur, non eundem adserentes patrem quem filium, neque eundem filium confitentes qui pater sit aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, ut aut pater sit aut filius, sed ingenitum patrem et de patre genitum filium et de patre procedentem spiritum sanctum unius credimus esse substantiae vel essentiae, quia ingeni-
57 niti patris et geniti filii et procedentis spiritus sancti una est deitas, tres vero personarum proprietates. Et quia contra hanc catholicam vel apostolicam fidem exorta haeresis novitatem quandam induxerat, adserens filium non de patris substantia natum, 15 sed ex nullis extantibus, id est ex nihilo substituisse: ad hanc impietatis professionem, quae contra fidem emergerat, refellendam et penitus abolendam homousion sermo graecus positus est, quod interpretatur unius substantiae vel essentiae, significans filium non ex nullis extantibus nec ex alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat homousion auferendum, ex nihilo vult adserere filium extitisse. Sed si ex 20 nihilo non est, ex patre sine dubio est, et recte homousion, id est unius cum patre substantiae, filius est.
- 58 II. Ex patre autem esse, id est unius cum patre substantiae, his testimoniis adprobatur, apostolo dicente: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius, gerens quoque omnia verbo virtutis suae. Et iterum ipse deus 25 pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui praedicantis per prophetas filii vocem in sua substantia manentem audire noluerunt, dixit: non audierunt vocem substantiae meae: quam vocem substantiae contemptam terribili contestatione increpans, ad eundem prophetam loquitur dicens: super montes accipite planctum et super

24) Hebr. 1, 3. 27) Ierem. 9, 10. 29) ibid.

1 EXPLĪC. LIBER II (haec om. L) INCIPIT LIBER (om. V) FIDEI CATHOLICAE BLRV, INC. LIBELLUS EPISCOPORUM CATHOLICORUM AD HUNERICUM REGEM UUAN DALORUM DATUM A, Liber catholicae fidei p; vulgo hic liber III incipit. Bene monet Papencordtius hist. Vand. p. 369 not. 3, hunc libellum posterius Victoris historiae insertum esse videri; argumentis ab eo prolatis hoc addendum est, libellum non continere fidei dogmata brevibus sententiis concepta, sed tractatum dogmaticum prolixum de una trinitate 2 tenemur B 3 fulti om. p auxilio A quae A: quod BLRV, quam p 5 homousion A: omousion BLRV (semper), homousiu p (sic plerumque) cognoscimur A 7 sua proprietatis persona ABLV: sua proprietate personae Rp, suae proprietate personae ed. Ruin. excitare V 8 retineri BV 9 neque eundem A: eundem om. BLRVp et vulgo 10 qui] quia R, qua p sit om. A ita om. Rp accipimus p 11 de patre ABLV: de patre et filio Rp et vulgo, cf. infra recapitulationem § 95 12 uel] et p 14 exhorta BRV 15 natum A: genitum BLRVp et vulgo 17 poenitus abolendam R 18 quod] qui L essentiae B 19 nullis mei: ullis R corr. rasura, ed. Lor. et vulgo natus B ergo mei: uero ed. Ruin. 21 id est om. p 23 abprobatur A 25 elus om. A gerens . . uocem in sua (v. 26) om. p uerba V et Vulgata ipse-iterum L 26 filii BL 27 substantia . . audierunt] et substantiam noluerunt audire heretici. Dixit alius propheta non audierunt p 28 meae A: om. BLRVp et vulgo (Vulgata habet: non audierunt uocem possidentis) contemptam Ap: contentam R, contam BV, cum tam L contestatione ARp: intestatione BLV 29 accipite A: accipite BLRVp; Vulgata habet: super montes assumam fletum et lamentum etc.

semitas deserti luctum, quia defecerunt, eo quod non sint homines: non audierunt vocem substantiae meae a volatilibus caeli usque ad pecorem. Et rursus eos, qui a professione unius substantiae declinantes in eadem fidei substantia stare noluerunt, increpat dicens: si stetissent in substantia mea et advertissent verba mea, avertissem utique eos a via sua mala et a pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculo contuendum apertissime declaratur, dum dicit propheta: quis stetit in substantia domini et audivit verbum eius? Patris ergo substantiam filium esse propheticis iam olim designatum est oculis, dicente Salomone: substantiam enim et dulcedinem tuam, quam in filio habes, ostendebas, quam in figura et imagine panis caelestis populo Israël caelitus apparet profluxisse. Quod ipse dominus in evangelio exposuit dicens: non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed pater meus dat vobis panem de caelo, se utique panem esse designans, cum dicit: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi: de quo etiam propheta David dicit: panem angelorum manducavit homo.

III. Namque ut adhuc evidentius patris et filii substantiae unitas et divinitatis aequalitas ostendatur, ipse in evangelio dicit: ego in patre et pater in me est; et: ego et pater unum sumus. Quod non ad unitatem tantummodo voluntatis, sed ad unam refertur eandemque substantiam, quia non dixit 'ego et pater unum volumus', sed 'unum sumus'. Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod volunt, paternae unitatis declaratur adsertio. Item Iohannes evangelista dicit: propterea ergo quaerebant eum Iudaei interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat deum, aequalem se faciens deo. Quod utique non ad Iudaeos est penitus referendum, quia evangelista veraciter dixit de filio, quia aequalem se faciebat deo. Item in eodem evangelio scriptum est: quae cumque pater facit, eadem et filius facit similiter. Et: sicut pater suscitatur mortuos et vivificat, ita et filius quos vult vivificat. Item: ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem; aequalis enim honor non nisi aequalibus exhibetur. Item ibi filius ad patrem dicit: omnia mea tua sunt et tua mea. Item, Philippe, qui me vidit, vidit et patrem.

- 4) Ierem. 23, 22. 8) ibid. 23, 18. 10) Sap. 16, 21. 12) Ioan. 6, 32. 14) ibid. 6, 41.
 15) Psal. 77, 25. 18) Ioan. 10, 38 et 30. 22) ibid. 5, 18. 26) ibid. 5, 19. 27) ibid. 5, 21.
 29) ibid. 5, 23. 30) ibid. 17, 10. 31) ibid. 14, 9.

1 semitas *AL et corr. V*: semitę *BV¹*, semitā* *R*, semitam *p* deserte *B*, deserte *V¹*, desertas *V corr.* tactum *p* 2 nec audierunt *p*, non *om. R* meae *A*: *om. BLRVp et vulgo* 3 pecorem *A*: pecore *BV¹*, pecora *LRp et vulgo*, pecus *V corr.* quia professio *BV¹* in eandem fidei substantiam noluerunt *A* 4 dicens] deus *p* 5 et advertissent verba mea *A*: *om. reliqui noti et edd. Vulgata habet*: si stetissent in consilio meo et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem etc. 6 substantia *BV* 7 fideliter mentis oculo (oculis *BLV*) *ABLV*: fideliter mente *R*, fidei mente *p*, fidei oculo *ed. Ruin.* 8 dicitur per prophetam *Rp et vulgo* qui stetit *ARp* audiuit *A*: udidit *BLRVp*, nudit et audiuit *ed. Ruin. ut est in Vulgata* 9 substantia *B* prophetis *BV¹*, propheciis *p* destinatum *p* 10 substantia *B* in filio *Ap*: in filios *BLRV*, cf. *Ruinarti not. ad h. l.* 11 quia in figura *p* 13 panem vobis *V* 14 si] se *L* esse mei: ipse *ed. Ruin.* 15 David *om. Rp* 17 Nam quo adhuc *p* substantiae *Ap*: substantia *BLRV* et *om. A* divinitas *BLV* 18 ego . . in me est *om. BLV* 19 et ego *BRVp*: ego enim *A*, ego *L*; cf. § 63 21 sed] quod *A* non eo (*om. ex*) *p* 22 idem *p* 23 ergo *om. BLV (non item Vulgata)* 25 est penitus *AR*: est penitus est *BV*, penitus est *L et corr. V*, est potius *p* de filio dixit *p* 26 deo se faciebat *Rp et vulgo* eodem *A*: *om. reliqui et vulgo* 27 facit. Similiter et *B* 28 item in evangelio *A* 29 sicut et patrem *om. L* 30 exhibetur *BV* ibi] in evangelio *A* et tua mea sunt *p* 31 me vidit nudit *ABV¹*: videt me (me videt *R*) videt *Lp et Vulg. cf. p. 28, 18*

quomodo tu dicis: ostende nobis patrem? Hoc non dixisset, nisi patri per omnia fuisset aequalis. Item ipse dominus dicit: creditis in deum, et in me
 62 credite. Et ut adhuc unitatem aequalitatis demonstraret, ait: nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius et cui voluerit filius revelare. Et sicut filius cui vult revelat patrem, ita et pater revelat filium, sicut
 ipse Petro ait confitenti eum Christum filium dei vivi esse: beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus, qui in caelis est. Et iterum filius dicit: nemo venit ad patrem nisi per me. Et: nemo venit ad me, nisi pater qui misit me adtraxerit eum. Vnde claret aequalitas patris et filii, cum ad se invicem credentes adducunt. Item dicit:
 10 si cognovissetis me, et patrem meum utique cognovissetis, et a modo cognoscetis eum, et vidistis eum.

63 IV. Verum quia duas in filio profiteamur esse naturas, id est deum verum et hominem verum, corpus et animam habentem: quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, admirandae eius divinitati tribuendum sentimus: et
 quicquid infra honorem caelestis potentiae de eodem humiliter enarratur, non verbo deo,
 sed homini deputamus adsumpto. Secundum divinitatem ergo est hoc, quod superius diximus, ubi ait: ego et pater unum sumus, et: qui me vidit, vidit et patrem
 et: omnia quaecumque pater facit, eadem et filius facit similiter, vel
 64 cetera quae superius continentur. Illa vero, quae de eo secundum hominem referuntur,
 ita sunt: pater maior me est, et: non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, et: pater, si fieri potest, transeat a me calix iste: vel cum de cruce dicit: deus, deus meus, quare me dereliquisti? et iterum ex persona filii propheta dicit: de ventre matris meae deus
 meus es tu, vel cum minor angelis indicatur, et quam plura his similia, quae
 65 studio brevitatis non inseruimus. Filius ergo dei nullis condicionum necessitatibus obstrictus, sed libera divinitatis potentia, ita quae nostra sunt mirabili pietate adsumpsit, ut a suis, quae divina sunt, omnino non destiterit, quia divinitas nec augmentum admittit nec patitur detrimentum. Vnde gratias agimus eidem domino nostro Iesu Christo, qui propter nos et propter nostram salutem de caelo descendit et sua passione
 30

2) Ioan. 14, 1. 3) Matth. 11, 27. 6) ibid. 16, 17. 8) Ioan. 14, 6. 9) ibid. 6, 44.
 11) ibid. 14, 7. 21) ibid. 14, 28. 6, 38. 22) Matth. 26, 39. 23) ibid. 27, 46.
 24) Psal. 21, 11. 25) ibid. 8, 6.

1 quomodo . . patrem om. Rp 2 dicit ABRVp: dixit L et vulgo creditis in deum Ap: credite in
 d. BLEV 3 ut adhuc ARp: ut om. BV, adhuc ut L et corr. V 4 quis novit om. p 5 ita
 et patrem B et, ut videtur, V¹ 6 esse A: om. BLRVp inquit om. ed. Ruin. Symon BLRVp
 8 est in celis p 9 pater mei et Vulg. pater meus ed. Ruin. qui misit om. p eum] ad eum
 V 10 claret aequalitas patris et filii, cum ad se invicem credentes adducunt A: claret aequalitatem pa-
 tris et filii (filii BV¹) ad se invicem credentes adducere BLRVp dicitur Rp 11 et ammodo p
 12 cognoscetis Ap: nostis BLRV 14 habentem confidentes A ergo mei, item A, sed in hoc voc.
 erasum est: om. ed. Ruin. excellenti ABLV: excellentis Rp, de excellenti ed. Ruin. verba sic con-
 struendi sunt: quicquid sublimitatis excellenti potentia 15 ad memorandam eius divinitatem p
 16 enarrantur BV¹, narratur Rp verbo deo ABV¹: verbo dei LRp et vulgo, uero deo V corr. sententia
 esse videtur: verbo quod est deus 17 homine BV deputamus A: reputamus BLRVp et vulgo
 divinitate B hoc om. LV 18 me vidit vidit ABV¹: videt me videt L, cf. p. 27, 31 19 ea-
 dem facit filius ed. Ruin. 20 vere BV¹ secundum hominem ARp: om. BLV 21 ita AE:
 ista BLVp 22 sed eius qui me misit patris p 23 dixit ed. Ruin. 24 iterum] tamen p
 filii A¹BV¹ 25 iudicatur Vp quam plura et R 26 brevitatis B ergo] enim p con-
 ditionum A 27 astrictus p itaq: nostra B 28 non om. V¹ aumentum ammittit A
 29 eidem A: om. reliqui noti 30 de caelo om. Rp descendit et A: descendit BLRVp et vulgo

nos redemit, sua morte vivificavit, sua ascensione glorificavit: qui sedens ad dexteram patris venturus est iudicare vivos et mortuos, iustis aeternae vitae praemium largiturus, impiis atque incredulis merita supplicia redditurus.

V. Profitemur itaque patrem de se ipso, hoc est de id quod ipse est, sempiternae 66
 5 atque ineffabiliter filium genuisse, non extrinsecus, non ex nihilo, non ex aliqua sub-
 iacente materia, sed ex deo natum esse. Et qui de deo natus est, non aliud est quam
 id quod pater est, et ideo unius substantiae est, quia veritas nativitate diversita-
 tem non admittit generis. Nam si alterius a patre substantiae est, aut verus filius
 non est aut, quod nefas est dicere, degener natus est. Est enim verus filius, sicut
 10 Iohannes ait: ut simus in vero filio eius. Non est etiam degener, quia deus 67
 verus de deo natus est vero, sicut idem Iohannes evangelista exsequitur dicens: hic
 est verus deus et vita aeterna. Et ipse dominus in evangelio: ego sum via,
 veritas et vita. Ergo si aliunde substantiam non habet, de patre habet: si de
 patre habet, unius substantiae cum patre est. Sed si unius substantiae non est, ergo
 15 non est de patre, sed aliunde est, quoniam unde est, inde substantiam habeat necesse
 est: omnia enim ex nihilo, filius vero de patre. De duobus eligat quisque quod velit:
 aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse.

VI. Sed propheticum forsitan obicitur testimonium: generationem autem eius 68
 quis enarrabit? Cum ergo non dixerim: enarra mihi modum vel qualitatem divinae
 20 generationis et tanti secreti arcanum humanis verbis enuntia, quoniam unde natus sit,
 non quemadmodum natus sit requisivi; divina enim generatio inenarrabilis est, non
 ignorabilis. Nam usque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur unde sit, ut et
 pater de se ipso genuisse et filius de patre se natum saepissime protestetur, quod
 nullus omnino ambigit Christianus, sicut in evangelio demonstratur, ipso filio dicente:
 25 qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine uni-
 geniti filii dei. Item Iohannes evangelista dicit: et vidimus gloriam eius,
 gloriam tamquam unigeniti a patre. Ergo professionem nostram brevi ser-
 mone concludimus. Si vere de patre natus est, unius substantiae est et verus filius 69
 est: sed si unius substantiae non est et si verus filius non est, nec verus deus est.
 30 Aut si verus deus est, et tamen de patris substantia non est, ingenuus ergo et ipse
 est. Sed quia ingenuus non est, factura ergo est, ut putatur, aliunde subsistens, si
 de patris substantia non est. Sed absit hoc ita credere. Nos enim unius substantiae

10) I ep. Ioan. 5, 20. 11) ibid. 12) Ioa. 14, 6. 18) Isai. 53, 8. 25) Ioan.
 3, 18. 26) ibid. 1, 14.

1 dextram BRV¹p 4 de id BRV¹p, item A (sed in hoc corr. de eo): de eo L V² et vulgo cf. § 70
 5 genuisse ABLRV: genuisse, filium p et vulgo aliqua A: alia rel. noti et vulgo subiacente Rp:
 subiacenti A, genuisse BLV 8 a patre alterius p substantiae est (esset p) non est (esset p) ue-
 rus filius sicut iohannes ait Rp 10 ait Iohannes ed. Ruin. sumus p uerus deus p 11 uero
 natus est L sequitur ABRV¹p 12 Deus uerus ed. Ruin. sum ABRVp: sum inquit L et vulgo
 uia et ueritas p et Vulgata 13 de patre habet (ante si) om. Rp si] sed p 14 unius est s.
 cum patre ed. Ruin. 15 non est de A: non de BLRVp et vulgo quoniam] Qui p 16 enim
 om. p de patre uero L ex duobus p quisque ARp: quis BLV 18 autem ABRVp: om.
 L et vulgo, item Vulgata 19 enarrauit B ergo ABRVp: ego L et vulgo; ad prothesin 'cum non
 dixerim' deest apodosis; oratio uidetur continuari verbis ergo professionem etc. v. 27 20 et in tanti V
 archanum LRp 21 non quemadmodum natus sit A: om. reliqui noti 22 nam . . est ignorabilis
 om. Rp et ut L 25 credit ARp: credit BLV quia non credit A unigeniti om. V
 filii B 27 tamquam] quasi Lp et Vulg. 28 sicut uere A 29 sed om. p, sed si unius s. non
 est om. A et si uerus filius non est A: om. reliqui noti; nec uerus filius est, et si uerus filius non est
 ed. Ruin. ex interpolatione 30 est (ante et tamen) om. A 31 factura est L ut putetur Rp
 et corr. A (ex putatur) 32 hoc absit p

cum patre filium profitemur, detestantes Sabellianam haeresem, quae ita trinitatem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium, eundemque credat esse spiritum sanctum, non servans tres in unitate personas.

- 70 VII. Sed forsitan obicitur: Cum ingenitus pater sit, genitus filius, non fieri posse unam eandemque esse substantiam geniti atque ingeni, cum utique, si sicut ingenitus pater est, ingenitus esset et filius, tunc magis diversa posset esse substantia, quia unusquisque a se ipso subsistens communem substantiam cum altero non haberet. Cum vero ingenitus pater de se ipso, id est de id quod ipse est (si quid illud est aut dici potest, immo quia, ut est, dici omnino non potest) filium generavit, apparet unam esse gignentis genitique substantiam, quia deum de deo, lumen de lumine filium esse vera-
- 71 citer profitemur. Nam lucem esse patrem Iohannes apostolus testis est, dicens: quia deus lux est et tenebrae in eo non sunt ullae. Item de filio ait: et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. Et infra: erat lumen verum, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde apparet patrem et filium unius esse
- 72 substantiae, dum lucis et luminis diversa non potest esse substantia, eius scilicet quae de se gignit et quae de se gignente existit. Denique ne aliquis inter patrem et filium diversitatem naturalis luminis introducat, ideo apostolus de eodem filio dicit: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius: in quo evidentius et coaeternus patri et inseparabilis a patre et unius cum eo esse substantiae perdocetur, dum luci splendor semper est coaeternus, dum splendor a lumine numquam est separatus, dum splendor a luce natura vel substantia numquam potest esse diversus. Qui enim splendor lucis est, idem et dei patris virtus est: sempiternus ergo propter virtutis aeternitatem, inseparabilis propter claritudinis unitatem. Et hoc est quod nos fideliter profitemur, filium de patris substantia natum, sicut ipse pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturae substantia proprium se filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostrae imperitiam, ut nos ex visibilibus ad invisibilia erigeret, terrenae nativitatis vocabulum ad divinae generationis traxit exemplum dicens: ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid lu-
- 73 culentius effari divinitas dignaretur? quibus indiciis, quibus existentium rerum exemplis proprietatem generationis potuit intimare, quam ut per uteri appellationem proprietatem generationis ostenderet? non quia corporeis compositus est membris aut aliquibus artuum liniamentis distinctus; sed quia nos aliter veritatem divinae generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri provocaremur vocabulo, ut

11) ep. I, 1, 5. 12) Ioan. 1, 4 sq. 14) ibid. 1, 9. 18) Hebr. 1, 3. 29) Psal. 109, 3.

1 heresem A¹BRV¹, heresim A²LV²p et vulgo ita sanctam trinitatem ed. Ruin. 2 patrem
om. p quem filium eundemque credat esse om. Rp 3 seruans ARp: seruantes BLV 4 sit
pater p unam posse p 5 eademque BV¹ esse mei: om. ed. Ruin. si om. BV sicut]
ut p 6 esset et mei: et om. ed. Ruin. possit BLV¹ 7 uniusquisque L 8 de id A¹BRV¹:
de eo A corr. LV²p et vulgo, cf. ad § 66 est (post illud) om. p 9 quia ut dici p omnino
ARp: omnia BLV una . . substantia BV 10 geniti gignentisque p 11 iohannis A¹B
quia om. Rp, quoniam Vulgata 15 patrem et filium apparet p esse om. p 16 esse non po-
test L 17 de se gignente A: se om. BLRV, de se om. p extitit L, constat p 20 a om.
BV¹ cum deo esse p 21 luci A corr. LR: lucis BVp et A ante rasuram est semper L
a luce n. separatus est L 22 vel A: om. BLV, a R, ac Bern. et p substantiam B, substantiae L
esse om. BV 23 lucis est et uirtus. Sempiternus p 26 ineffabili p se ARp: om. BLV
27 imperitiae BV¹ 29 lucentius A 30 affari Rp 31 potuit intimare . . generationis om. p et
Bern. 32 generationis ABLRV: genitricis ed. Ruin. non qua BV¹ 33 artium p linea-
mentis mei: liniamentis ed. Lor. et vulgo

ambigi ultra non possit, de dei substantia natum esse, quem constat de patris utero extitisse.

VIII. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impassibiliter filium generasse, 73
non dicimus ipsam substantiam aut divisam esse in filio aut diminutionem pertulisse in
5 patre, et per hoc vitio passionis potuisse subiaceri. Absit enim a nobis, ut talia vel
opinemur vel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filium sine sui
diminutione, sine aliqua derivatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse
fideliter profiteamur. Nam qui obicit deo, quia, si de se ipso genuit, divisionis vitium
pertulit: potest dicere quia et laborem sensit, quando universa condidit, et ob hoc die
10 septima ab omni suo opere requievit. Sed nec in generando de se ipso passionem
vel diminutionem aliquam sensit nec in condendo universa fatigationem aliquam per-
tulit. Namque ut et evidentius nobis divinae generationis impassibilitas insinuaretur, 74
deum ex deo, lumen ex lumine filium profitendum accipimus. Si ergo in efficientia
visibilis ac mundani luminis tale aliquid non invenitur, ut lumine ex lumine sumpto
15 et per quandam generationis nativitatem exorto, ipsam luminis originem, quae ex se
lumen aliud dedit, nec minuit, nec illum omnino detrimentum ministrati ex se luminis
perpeti potuit: quanto rectius et melius de divini et ineffabilis luminis natura creden-
dum est, quae ex se ipsa lumen generans minui omnino non potuit? Vnde aequalis
est patri filius, non natus ex tempore, sed gignenti coaeternus, sicut splendor ab igne
20 genitus gignenti manifestatur aequaevus. Haec de patris et filii aequalitate vel de
substantiae unitate, quantum brevitatis ratio sivit, dixisse sufficiat.

IX. Superest ut de spiritu sancto, quem patri ac filio consubstantivum credimus, 75
coaequalem et coaeternum, dicamus et testimoniis adprobemus. Licet enim haec vene-
randa trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc a se atque a sua
25 aeternitate discrepare credenda est: sed manens ante saecula divinitas in patre et filio
et spiritu sancto vere ac proprie creditur, nec dividi nostris interpretationibus potest, nec
rursus versa in unam personam trinitas ipsa confundi. Haec fides plena, haec nostra
credulitas est. Idecirco deos nec existimari patimur nec vocari, sed unum deum in 76
30 praedictis personis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim divinitas non, ut con-
cludi aut adprehendi vel vocabulis possit, intra nomina personasque se praestitit: sed
ut id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte, quam capere humanae

1 posset *ed. Ruin.* ex patris *ed. Ruin.* 3 impassibiliter *R*, inseparabiliter *p*, impassibiliter . .
ipsam substantiam *om. A* 4 in patrem *p* 5 vitio passionis potuisse *A*: passionis pot. vitio *BLRVp*
et vulgo a *om. R* 6 cogitemus *mei*: cogitemus vel credamus *ed. Ruin.* 7 derivatione *ARp*
omni om. A 8 quia si de se ipso *ARp*: qui de ipso *BLV*, quod si de se *i. ed. Ruin.* 9 et ab
hoc *BV* 10 opere suo *Rp* quievit *A in initio novi folii* 11 in *om. p* condenda *R*
aliquam *om. V* 12 ut et *BLRV*: ut *Ap* passibilitas *p* insinuaretur *mei*: demonstraretur *ed.*
Ruin. 13 de deo *V* de lumine *Vp* accipimus *A*: accepimus *rell. noti et vulgo* effi-
cientiā *A* 14 visibilis luminis mundi *p* non invenitur *ABL*: invenitur *Rp et vulgo* 15 ip-
sam *l. originem ABLRV*: ipsam *l. generans originem p*, ipsa *l. origo ed. Ruin.* 16 minuit *A*: minui
rell. noti et vulgo; est *anacoluthon in sententiae conformatione, cum ita loquatur auctor, quasi illa verba* 'non
invenitur ut' *non antecesserint; sententia enim haec videtur*: si in efficientia mundani luminis lumen ex lu-
mine sumptum ipsam luminis originem (*i. e. lumen primum*) nec minuit nec illud . . detrimentum capere
potuit etc. illum (*i. e. illud*) *A*: nullum *rell. noti et vulgo* 18 quae *ABL*: quod *p et vulgo*
19 pater et filius *A* gignendi *L* igni *R* 20 gignitus *L* manifestetur *BV¹*, manifestetur
A (a videtur ab eadem manu esse) aequaevus *Ruinart*: aequibus *A*, aequibus *BV*, coaevus *Rp*, aequalis
L illi *BV* 21 brevitati *A* sicut *BRV*: sibi *A*, sicut *Lp* 22 ut de *ABL*: ut aliquid
de (*ex R*) *Rp* consubstantivum *ABL*: consubstantivalem *p et vulgo* 23 adpronemus *BV*
24 hac nominis *BV¹* dist. est *p* atque sua *A* 28 nec] non *L* existimari *Rp*: aestimari *A*
estimare *BLV* nec nocari *om. Rp* 29 ut non *p* 30 praehendi *L* vel *ABRV*: *om. p*,
velut *L et vulgo* possit *ARp*: posset *BLV et vulgo* inter *Vp* nominatas personas sese *p*,
nomina persona quae se *V¹* 31 id *om. Rp* intelligentiam *A*

mentis angustiae praevalabant, credentibus dedit, propheta dicente: nisi credideritis, non intellegitis. Vna est ergo trinitatis deitas, et in huius vocabuli appellatione significatio est unius substantiae, non unius personae. Ad quam rem fidelibus conprobendam in testimonium sui divinitas ipsa multis et creberrimis contestationibus semper adfuit. Liceat ergo brevitatis compendio ex multis pauca proferre, quoniam 5 vere probatio maiestatis, tametsi habet pluralitatem testimoniorum, pluralitate tamen non indiget, quoniam credenti pauca sufficiunt.

- 77 X. Primum igitur de veteris testamenti libris, post etiam novi, patrem et filium et spiritum sanctum unius docebimus esse substantiae, libro Genesis sic inchoante: In principio fecit deus caelum et terram: terra autem erat invisibilis et 10 inconposita, et tenebrae erant super abyssum et spiritus dei superferebatur super aquas. Ille principium est, qui Iudaeis quis esset interrogantibus, dixit: principium, quod et loquor vobis. Superferebatur autem dei spiritus super aquas, utpote creator, virtute potentiae suae continens creaturam: ut ex his viva omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta praestaret, et iam tunc 15 mysterio emicante baptismatis virtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaque ad vitam corpora animata produceret. David proinde, deo aspirante, testatur: verbo domini caeli firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorum. 20 Vide quam plena sit brevitatis et quam clare in sacramentum unitatis recurrit. Patrem in domino, verbi significatione filium ponens, spiritum sanctum ex ore altissimi nuncupavit. Et ne vocis editio acciperetur in verbo, caelos per eum adserit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, caelestis in eo virtutis plenitudinem demonstravit. Nam ubi virtus, ibi necesse est persona subsistens; ubi omnis, non ablata a patre et filio, sed consummata significatur in spiritu sancto: non ut solus habeat quod in patre et filio est, sed ut totum habeat cum utroque. 25
- 79 XI. Et iterum cum de vocatione gentium dominus loqueretur, intra unum divinitatis nomen spiritum sanctum praedicans ait: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. Et iterum dum caelestia Corinthiis praedicat apostolus, haec subdidit: gratia domini nostri Iesu Christi et caritas dei et communicatio spiritus sancti cum omnibus 30

1) Isai. 7, 9. 9) Gen. 1, 1 sq. 13) Ioan. 8, 25. 16) Psal. 32, 6. 27) Matth. 28, 19. 29) II Cor. 13, 13.

1 praevalebant] parum valebant *sententia requirere videtur, si quam ad intellegentiam referendum est*
 2 intellegitis RV: intellegitis B, intelligitis AL, intolligitis p; *Vulgata habet: non permanebitis, sed textus graecus οὐδὲ μὴ συνῆτε* 3 significatis p At quem A 4 comprobandum p 5 ergo ob
 brouitatis BLV compendia L et corr. V (ex compendio) 6 vere ABV: uerę L, uera Rp et vulgo
 tamel A, ita et si L haberet A pluralitatem ALp: pluritatem BRV pluralitate ALp: plura-
 litatē B, pluritate R, pluritatē V 8 ueteri AV post ABLRV: postmodum p et vulgo etia A
 et om. ed. Ruin. 9 docuimus B inchoante B 10 creauit deus p 11 superferebatur ABV:
 ferebatur LRp et vulgo 12 illud Rp est A: om. rel. noti et vulgo qui ARp: quid BV,
 princ. est qui om. L 13 quod ABV: quia R, qui Lp et vulgo, item *Vulgata, at textus graecus ὁτι καὶ*
λαλῶ ὑμῖν spiritus domini L, Spiritus Dei ed. Ruin. 14 uirtutē BV suae om. A
 15 elementis signis propriis A, elementi signis propria ed. Ruin. inepte etiam tunc ABRV 16 mi-
 nisterio L, ministerio p uirtutum A primaque; L: prima quae ABV, primāque Rp 17 deo om.
 BLV 18 spiritus] sps A 19 in sacramento unitas Rp 20 uerbi mei: in uerbi ed. Ruin.
 significationē AB sanctum spiritum B solus altissimi ex ore L et vulgo 21 noncupauit A
 adserit per eum p 22 firmandos L flatus ALV²p: flatu BRV¹ reputetur mei: putaretur ed.
 Ruin. 24 consummata BLV seruatur in s. s. p 25 sed totum Rp cum utroque habeat p
 28 dum A: om. reliqui noti et vulgo 29 corinthis A, chorintis BV, chorintis R praedicat AL:
 precatur B, precatur (-tus corr.) V, precator R, predicando p, praedicans ed. Ruin. 30 karitas R
 sancti spiritus Lp et vulgo, sancti spiritus sit *Vulgata*

vobis. Et ut apertius in hac trinitate unitatem substantiae fateamur, illud etiam nobis est intuentum, quomodo deus, cum de mundi et hominis creatione disponeret, sacramentum trinitatis ostenderit dicens: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Cum dicit nostram, ostendit utique non unius, cum vero
 5 imaginem et similitudinem profert, aequalitatem distinctionis personarum insinuat; ut in eodem opere sit trinitatis aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est nec dissimilitudo dissentiens, dum et consequentia sic loquuntur: et dixit deus et fecit deus et benedixit deus. Et necesse est ut creationis totius auctor deus
 10 qua benedicere populum sacramento trinae invocationis iubetur. Ait enim deus ad Moysen: sic benedices populum meum, et ego benedicam illos: benedicat te dominus et custodiat te: inluminet dominus faciem suam super te et misereatur tui: adtollat dominus faciem suam super te et det tibi pacem. Quod hoc ipsud propheta David confirmat dicens: benedicat nos
 15 deus, deus noster, benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terrae. Quam trinitatis unitatem supernae angelorum virtutes hymno venerantur, et ter numero 'sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth' indesinenti canentes ore in unius fastigium dominationis gloriam eius exaltant. Quod ut adhuc
 20 apertius fidelium sensibus inculcetur, caelestium mysteriorum conscium produci- mus Paulum. Ait enim: divisiones autem donationum sunt, idem autem spiritus, et divisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus, et divisiones operationum sunt, idem vero deus, qui operatur omnia in omnibus. Et certe has divisionum differentias pro qualitate ac merito participantium spiritum sanctum docuit operari, cum ipsarum gratiarum differentias partiretur: in ul-
 25 timis intulit dicens: haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens propria unicuique prout vult. Vnde nullus ambiguitatis relinquitur
 30 locus, quin clareat spiritum sanctum et deum esse et suae voluntatis auctorem, qui cuncta operari et secundum propriae voluntatis arbitrium divinae dispensationis dona largiri apertissime demonstratur, quia ubi voluntaria gratiarum distributio praedicatur, non potest videri condicio servitutis: in creatura enim servitus intellegenda est, in trinitate vero dominatio ac libertas. Et ut adhuc luce clarius unius divinitatis esse cum patre et filio spiritum sanctum doceamus, Iohannis evangelistae testimonio comprobatur.

3) Gen. 1, 26. 7) Gen. 1, 3. 25. 28. 11) Num. 6, 23 sq. 14) Psal. 66, 8.
 17) Isai. 6, 3. 20) I ad Cor. 12, 4 sq. 25) *ibid.* 12, 11.

1 in hanc trinitatē A 3 ostenderit AR: ostenderet BLVp 4 nostram om. R cum dicit . .
 et similitudinem om. Rp utique AL et corr. V: non utique BV¹ 5 distinctionis ABLV: distinc-
 tiones Rp; cum vero . . similitudinem, profert aequalitatem, distinctiones p. insinuat ed. *Ruin.* 6 opere
 om. p trinitatis om. BLV pluraliter BV¹ cassa ABLV: causa Rp 7 dissimilitudo A:
 similitudo *rell. noti et edd.* sic consequentia V locuntur LR 8 fecit et (om. deus) BRV
 9 antiquā A mosen R 10 enim om. L 11 meum om. B, tuum L 12 faciem suam do-
 minus p, dominus faciem tuam A 13 tui] tibi p 14 ipsud AB et Bern. ipsum LRV(?)p et vulgo,
cf. Roensch Itala u. Vulg. p. 276 adfirmat BLV 15 deus (*ante* et metuant) om. BV 16 su-
 perne Bp virtutes angelorum L ymno R ueneratur BV¹ 18 cantantes p fasti-
 gio p eius om. Bern. et p exaltat A, exultant BRV¹ 19 misteriorum L, ministeriorum p
 20 dominationum autem L, autem om. p sunt donationum V 21 et diuisiones . . dominus om. p
 ministeriorum A: misteriorum B, ministratorum BV et Vulg. miseratorum L 23 omnibus ABLRV:
 omnibus etc. p et vulgo et certe om. p 24 cum] et sic p 26 nulnus B, nullius R am-
 biguitatis mei: ambiguitati ed. *Ruin.* 27 quin clareat et spiritum A 30 conditio A intelli-
 genda A 31 ac] an BV¹ 32 et filio et spiritum A Iohannes B testimonium R

Ait namque: tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, pater, verbum et spiritus sanctus, et hi tres unum sunt. Numquid ait: tres in differenti aequalitate seiuncti aut quibuslibet diversitatum gradibus longo separationis intervallo divisi? sed, tres, inquit, unum sunt.

83 XII. Vt autem adhuc magis magisque sancti spiritus cum patre et filio una divinitas in creandis rebus omnibus demonstratur, habes creatorem spiritum sanctum in libro Iob: spiritus, inquit, divinus est, qui fecit me, et spiritus omnipotentis qui docet me. Et David dicit: emitte spiritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae. Si creatio et renovatio per spiritum erit, sine dubio et principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus, quia vivificat etiam spiritus sanctus, sicut pater et filius. Et quidem de persona patris refert apostolus: testor in conspectu dei, qui vivificat omnia. Vitam vero dat Christus: oves, inquit, meae vocem meam audiunt, et ego vitam aeternam do illis. Vivificamur vero ab spiritu sancto ipso domino dicente: spiritus est qui vivificat. Ecce una vivificatio patris et filii et spiritus sancti 15 aperte monstrata est.

84 XIII. Praescientiam rerum omnium in deo esse et occultorum cognitionem, licet nemo Christianus ignoret, tamen ex Danielis libro monstrandum est. Deus, inquit, qui occultorum cognitor es, qui praescius es omnium antequam nascantur. Haec eadem praescientia in Christo est, sicut refert evangelista: ab initio autem sciebat Iesus quis esset eum traditurus, vel qui essent non credentes in eum. Quod sit autem occultorum cognitor, ex hoc manifestum est, cum obscura consilia Iudaeorum traducens dicebat: quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Similiter praescire omnia spiritum sanctum, ipse manifestavit dicens ad apostolos: cum venerit spiritus veritatis, docebit vos omnia et ventura 25 adnuntiabit vobis. Qui ventura nuntiare perhibetur, praescire omnia non dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei et novit omnia quae in deo sunt, sicut memorat Paulus dicens: spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei. Item in eodem loco: sicut nemo scit hominum quae sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est, ita nemo scit quae sunt dei, nisi spiritus 30 dei.

1) I ep. Ioan. 5, 7. 7) Iob 33, 4. 8) Psal. 103, 30. 12) I ad Tim. 6, 13.
13) Ioan. 10, 27 sq. 15) ibid. 6, 64. 18) Dan. 13, 42. 20) Ioan. 6, 65. 23) Matth.
9, 4. 25) Ioan. 13, 16. 28) I Cor. 2, 10. 29) ibid. 2, 11.

1 tres sunt qui etc.] 'Haec verba, quae in nonnullis SS. Bibliorum codicibus translatorum infidelitate excidisse conqueritur S. Hieronymus, vel quivis alius auctor, qui sub huius s. doctoris nomine Prologum edidit in epistolas Canonicas, religiosius in codicibus Africanis conservata fuisse patet, ubi Patres Africani in unum congregati pro emittenda fidei professione ea adhibuerunt' etc. Ruinart uerbum] et filius Rp 2 sanctus om. A hli BVp in differentiae] qualitate A, in differentie qualitate Rp, in differenti** (as syllaba erasa) aequalitate V 3 quilibet p 4 tres om. p 5 magis magisque adhuc p, adhuc om. L una dignitas p 6 demonstraretur L 7 iob ARp: iob primo BLV 8 dimitte p 9 creatio et renouatio ARp: renouatio et creatio LV, renouatio et recreatio B 10 dubium B spiritum L 11 quia] quod p et quidem LRp: equidem ABV et vulgo 12 qui] quoniam p 13 audient L 14 ab ABRV: a Lp et vulgo sancto ipso om. A, ipso om. p domino dicente A: dicente domino rell. et vulgo 15 una om. p 16 monstrata ABLRV: demonstrata p et vulgo 17 praescientia AB, praesentiam Lp omnium rerum p in deo A: in domino BLRV, om. p occultorum L, item v. 19 et 22 18 danielis p et vulgo 19 antequam] quam L 20 haec autem eadem V 21 non om. Rp 23 quod V¹ 24—27 similiter spiritus praescire omnia non dubitatur (mediis omis- sis) Bern. Rp 25 doceat . . adnuntiavit B 26 nuntiari ABLV: adnuntiari ed. Ruin. 27 scrutator V¹ altitudinis BV 28 dicens] apostolus L 30 spiritus eius qui ed. Ruin.

XIV. Ad intellegendam vero potentiam spiritus sancti pauca de terribilibus pro- 86
feramus. Vendiderat possessionem, ut scriptum est in actibus apostolorum, subpressa
parte pecuniae dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes posuit apostolorum:
offendit spiritum sanctum, quem putabat se latere. Sed quid ad eum dixit continuo
5 beatus Petrus? Annania, quare satanas replevit cor tuum, ut mentitus
esses spiritui sancto? Et infra: non es mentitus hominibus, sed deo.
Atque ita percussus virtute eius, cui mentiri voluerat, expiravit. Quid hic vult beatus
Petrus intellegi spiritum sanctum? Vtique clarum est, cum dicit: non es mentitus
hominibus, sed deo. Manifestum est ergo, quoniam qui mentitur spiritui sancto,
10 deo mentitur: et qui credit in spiritum sanctum, credit in deum. Tale aliquid, immo 87
fortius quiddam dominus in evangelio ostendit dicens: omne peccatum et blas-
phemia remittetur hominibus: qui autem blasphemat in spiritum
sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro.
Ecce terribilis sententia: inremissibile dicit esse peccatum ei, qui in spiritum sanctum
15 blasphemaverit. Compara huic sententiae illud, quod scriptum est in libro Regnorum:
si peccando peccaverit vir in virum, orabunt pro eo: si autem in deum
peccaverit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritum sanctum et
peccare in deum simile, id est inexpiabile crimen est, iam quantus sit spiritus sanctus
unus quisque cognoscit.

20 XV. Deus quod ubique sit praesens et impleat omnia, ore discimus Esaiiae: ego, 88
inquit deus, adproximans et non de longinquo: si absconditus fuerit
homo in absconditis, ergo ego non videbo eum? nonne caelum et ter-
ram ego impleo? Quid autem de sua ubique praesentia salvator in evangelio ait?
ubicumque fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi et ego
25 sum in medio eorum. De spiritu adaeque sancto quod adsit ubique, dicit pro-
pheta ex persona dei: ego in vobis et spiritus meus stat in medio vestrum.
Et Salomon ait: spiritus domini replevit orbem terrarum et hoc, quod
continet omnia, scientiam habet vocis. Item David dicit: quo ibo ab Spi-
ritu tuo et a facie tua quo fugiam? si ascendero in caelum, tu illic
30 es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas in di-
rectum et habitavero in extremo maris, etenim illuc manus tua de-
ducet me et continebit me dextera tua.

2) Act. 5, 2. 5) ibid. 5, 3. 6) ibid. 5, 4. 11) Matth. 12, 31 sq. 16) I Reg.
2, 25. 20) Jerom. 23, 23 sq. 24) Matth. 18, 20. 26) Ezech. 36, 27. 27) Sap. 1, 7.
28) Psal. 138, 7 sq.

1 intelligendum *Ap* sancti] dei *L* 2 possessionem *V* corr. ex passionem in actis *V*
3 reliquam *A* pro totum *ABV*¹ posuit *ARV*²*p*: om. *BV*¹, ponens *L* et vulgo 4 se *ARp*: om.
BLV 5 annania *ABV*: anania *LRp* et vulgo mentitus esses *A*: mentires *BRV*¹, mentireris *Lp* et
corr. *V*, vulgo 8 intelligi *AR*, om. *V* cum] quod *Rp* mentitus es *p* et vulgo 9 qui
mentitus *V* 10 in deum (deō *R*) credit *Rp* 11 dicens *ARp*: om. *BLV* 12 remittetur *ARp*
et *Vulgata*: remittitur *BLV* blasphemat *ABLRV*: blasphemaverit *p* et vulgo 13 et om. *R* in-
finito *V* 14 terribilis *ARp*: terribili *BLV* et vulgo 15 blasphemaverat *V*¹ Compora *V*
regum *Rp*; *Ruinartus* in *adnot.* 127 docuit *Afros saepius titulum Regnorum libris Regum attribuisse*
16 si autem . . pro eo om. *A* 17 oravit *BV*¹ ergo] autem *V* 18 id om. *p* 20 et om.
BLV implet *Rp* Esaiiae (ysaye *p*) mei: Ieremiae *edd.* videtur error ipsius auctoris 23 implebo
BLV de sua] deus sit *L* praesentia om. *BLV* ait ubicumque *A*: ubicumque ait *BV*, item *L*
(sed hic ait post fuerint), dicit. Ubcumque ait *Rp* et vulgo 25 adq̄ quae *R*, itaque *L*, quoque *p*
absit *L*, sit *A* haud scio an recte propheta dicit *Rp* 27 replebit *AR* 28 scientia habet voces
B ibo ab *ABV*: ibo ad *R*, ibo a *Lp* 29 et] aut quo *p* 30 es et si *A* (non item *Vulgata*)
ad infernum *Lp* si recipiam *A* pinnas *A*, pennas *V* meas directum *BV* 31 extremo
ABLRV: extremis *p* et vulgo 32 contineuit *B*, tenebit *p*

- 89 XVI. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua habitabo in illis. Quod vero dominus Iesus dicit in evangelio: manete in me et ego in vobis, probat hoc Paulus dicens: an nescitis quia Iesus Christus est in vobis? Hoc autem totum in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Iohannes: ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Similiter et Paulus: nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Et iterum dicit: glorificate et portate deum in corpore vestro. Quem deum? utique spiritum sanctum, cuius templum esse videmur.
- 90 XVII. Nam et quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: peccatori autem dicit deus, et infra: arguam te et statuam contra faciem tuam. David similiter orans dicit ad Christum: domine, ne in ira tua arguas me, quia ipse venturus est arguere omnem carnem. Quid vero de spiritu sancto salvator in evangelio? cum venerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato et de iustitia et de iudicio. Hoc providens David clamabat ad dominum: quo ibo ab Spiritu tuo et a facie tua quo fugiam?
- 91 XVIII. Nam et quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: bonus es tu, domine, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse unigenitus: ego sum pastor bonus. De spiritu aequo sancto David in psalmo dicit ad deum: spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam.
- 92 XIX. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetae clamabant: haec dicit dominus. Hanc vocem Christus adveniens in suam personam revocavit dicens: ego autem dico vobis. Novi autem prophetae quid clamabant? sicut Agabus propheta in actibus apostolorum: haec dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum spiritus, inquit, manifeste dicit. Quae vox omnino demonstrat indifferentiam trinitatis. Et Paulus quidem dicit se a deo patre et Christo vocatum fuisse et missum: Paulus, inquit, apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum et deum pa-

1) II Cor. 6, 16. 2) Ioan. 15, 4. 3) II Cor. 13, 50. 5) I Ioan. 4, 13. 6) I Cor. 3, 16. 7) ibid. 6, 20. 11) Psal. 49, 16 et 21. 11) ibid. 6, 2. 14) Ioan. 16, 8. 16) Psal. 138, 7. 19) ibid. 118, 68. 20) Ioan. 10, 11. 21) Psal. 142, 10. 25) Matth. 5, 22. 26) Act. 21, 11. 27) I Tim. 4, 1. 29) Gal. 1, 1.

1 quam A habitatio V¹ 10 et ARp: om. BLV et vulgo arguat spiritus. Spiritus sanctus BV . 11 dicit deus mei: dicit Deus. Quare tu enarras iustitiam meam et assumis testamentum meum per os tuum? ed. *Ruin.* ut verendum est ut verba Quare — tuum recte ex psalmo suppleta sint; nam locus non affertur nisi propter verba quae sequuntur arguam te etc. 12 statuam te R ante faciem A solus 14 in euangelio ABLV: in euang. dicit Rp et vulgo 15 paraclitus ABR, item infra, sed A his terve paraclitus et (post peccato) om. BR 16 praeuidens p et vulgo clamat p ibo ab ABV: ibo a LRp et vulgo et quo a p 17 tua om. BV 18 bonus est spiritus V probator A 19 domine om. p 20 ipse autem L unitus (unicus p) ait ego Rp 21 sancto aequo R, sancto quoque p ad deum A: om. BLRVp, ad dominum ed. *Ruin.* 22 in viam A: in terram rell. et Vulgata; illud verum esse docet textus graecus LXX, qui habet: τὸ πνεῦμα σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν τῇ εὐθείᾳ 23 dignitatem illam ed. *Ruin.* 24 dominus deus p 25 inuocavit p prophetiae BV¹ 26 qui A clamant Rp, clamassent L propheta om. L, propheta Agabus ed. *Ruin.* actibus ALRp: actis BV 28 et Paulus quidem dicit se A: dicit se paulus BLRVp 29 (Christo) illo p Paulus I. apostolus om. p 30 Iesum om. Rp et] ad A dominum patrem III.

trem. In actibus autem apostolorum legitur quod ab spiritu sancto sit segregatus et missus. Sic enim scriptum est: haec dicit spiritus sanctus: segregate mihi Barnaban et Saulum in opus, quod vocavi eos. Et paulo post ipsi, inquit, missi ab spiritu sancto descenderunt Seleuciam. Item in eodem libro: attendite vobis et universo gregi, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos.

XX. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paraclitus dictus est, contemptibile aliquid aestimet: paraclitus enim advocatus est, vel potius consolator secundum latinam linguam, quae appellatio etiam filio dei communis est, sicut docet Iohannes: haec, inquit, scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, paraclitum habemus apud patrem Iesum Christum. Nam et ipse dominus cum dicit ad apostolos, alterum paraclitum mittet vobis pater, sine dubio cum dicit alterum paraclitum, se quoque paraclitum manifestat. Sed neque a patre hoc nomen paracliti alienum est; beneficentiae enim nomen est, non naturae. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit: benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum et deus omnis consolationis, qui nos consolatur. Et cum consolator dicitur pater, consolator dicitur filius, consolator etiam spiritus sanctus, una tamen nobis consolatio a trinitate praestatur sicut et una remissio peccatorum, apostolo adfirmante: abluti, inquit, estis et iustificati, et sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi et in spiritu dei nostri. Possemus plura adhuc de divinis scripturis proferre testimonia, quae iuxta baptismi sacramentum trinitatem unius gloriae, operationis ac potentiae manifestant, sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus, multa praeterivimus studio brevitatis.

XXI. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit spiritus sanctus, si liberat, si dominus est et sanctificat, si creat cum patre et filio, si vivificat, si praescientiam habet cum patre et filio, si ubique est et implet omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si iudicat, si bonus et rectus est, si de eo clamatur 'haec dicit spiritus sanctus', si prophetas constituit, si apostolos mittit, si episcopos praeficit, si consolator est, si cuncta dispensat prout vult, si abluit et iustificat, si temptatores suos interficit, si is qui eum blasphemaverit non habet remissionem neque in hoc saeculo neque in futuro, quod utique deo proprium est: haec cum ita sint, cur de eo dubitatur, quod deus sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet? Non utique alienus est a patris et filii maiestate, qui non est ab operum

2) Act. 13, 2. 3) ibid. 13, 4. 5) ibid. 20, 28. 9) I ep. Ioan. 2, 1. 12) Ioan. 14, 16. 15) II Cor. 1, 3 sq. 19) I Cor. 6, 11.

I in actis BV apostolorum autem p legitur A: om. reliqui noti ab ABRV: om. p, a L
et vulgo 3 Barnabam p et vulgo paulum A quod A: quo* B, quo LRVp et vulgo; ad quod
repetas in, similiter Vulgata: in opus ad quod assumpsi eos inquit ipsi p 4 ab] a p seleu-
tiam ALRp 8 aliquid A aestimet (vel estimet) mei: existimet ed. Ruin. potius ARp: posi-
tus BLV 9 docet AR: dicit BLVp et vulgo 10 ut non A et Vulgata: ne BLRVp sed si V
11 Christum mei: Christum iustum ed. Ruin. (iustum adiectum ex Vulg.) 15 chorinthios BV do-
mini mei p 16 omnis] totius Lp 17 consolatur nos p 20 in spiritu A et Vulg. in om.
BLRVp 21 adhuc plura Lp 22 iuxta] secundum A solus 23 manifestavit L sed qui A
sapientibus mei: sapientium ed. Ruin. 26 est om. V 27 si vivificat A: et si viv. BLRVp, et viv.
ed. Ruin. praesentiam LR, praesentiam p 30 praefecit ABLV 31 si his qui AB 33 quor
BV deus non sit L cum o. magnitudine AL: cum (eum B) o. magnitudinem BV (item A magni-
tudinē ante rasuram), cum eum o. magnitudo Rp et vulgo 34 alienum esse ABL dli B, filio V³
operum virtute ARp: opere virtutum BLV

- 96 virtute alienus. Frustra illi nomen divinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari: frustra prohibeor eum cum patre et filio venerari, quem exigor cum patre et filio confiteri. Si ille mihi cum patre et filio confert remissionem peccatorum, confert sanctificationem et vitam perpetuam, ingratus sum nimis et impius, si ei non cum patre et filio referam gloriam. Aut si non est cum patre colendus et filio, ergo nec confitendus in baptismo est: si autem omnimodo confitendus secundum dictum domini et traditionem apostolorum, ne semiplena sit fides, quis me poterit ab eius cultu prohibere? in quem enim credere iubeor, ei etiam debite supplicabo. Adorabo ergo patrem, 97 adorabo et filium, adorabo et spiritum sanctum, una eademque veneratione. Quod si quis durum hoc putat, audiat quomodo David ad culturam dei fideles hortatur: adorate, inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare scabellum pedum eius, quanto magis religiosum, si eius spiritus adoretur? Ille utique spiritus, quem beatus Petrus in tanta sublimitate praedicavit dicens: spiritu sancto misso de caelis, in quem concupiscunt angeli prospicere. Si angeli cum cupiunt aspicere, quanto magis nos homines mortales despiciere non debemus, ne forte et nobis 15 dicatur, sicut dictum est ad Iudaeos: vos semper spiritui sancto restitistis, sicut et patres vestri.
- 98 XXII. Quodsi haec tanta et talia non inclinant animum ad venerandum spiritum sanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiae, in quibus utique et per quos spiritus sanctus loquebatur: si, inquit, omnes prophetaverint, intret autem aliquis infidelis aut idiota, convincitur ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoque cordis eius manifesta fiunt: et tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntians quia vere deus in vobis est. Et utique in eis spiritus sanctus est, qui prophetat. Si ergo infideles cadunt in faciem et adorant spiritum sanctum perterriti et confitentur 25 inviti, quanto magis fidelibus expedit, ut voluntarie et ex adfectu adorent spiritum sanctum? Adoratur autem spiritus sanctus non quasi separatim more gentilium, sicut nec filius separatim adoratur, quia in dextera patris est, sed cum adoramus patrem, credimus et filium et spiritum sanctum adorare, quia et cum filium invocamus, patrem nos credimus invocare, et cum patrem rogamus, a filio nos exaudiri confidimus, sicut 30

10) Psal. 98, 5.

13) I ep. Pet. 1, 12.

16) Act. 7, 51.

20) I Cor. 14, 24 sq.

1 diuinitatis in B bis scriptum est 2 prohibeo re*um A, prohibere eum BV¹ 3 si ille om. A
4 sum] sim? impius ABLV: implissimum R, implissimus p ei om. p non cum p. et f. A: cum
p. et f. non *rell. noti et vulgo* 5 referam ARp: refero BLV et vulgo colendus et filio AR: et filio colendus
BLVp et vulgo 6 est in baptismo ed. Ruin. omnino L confitendus ABLV: confitendus est
Rp et vulgo 7 eius uultu BLV 8 etiam ei Rp, ei om. A debite (deute BV, deinde L) sup-
plicabo ABLRV: deo supplicare p et vulgo 9 adorabo (ante et filium) om. Rp et (ante filium)
om. V 10 hoc durum L dicit R 11 si religionis . . pedum eius om. LRp 12 quanto
m. sit religiosum si adoretur eius ille utique p eius spiritus AL: eius populus BV, spiritus om. R
spiritus sanctus quem p quam beatus R 13 spiritui V 14 cupiunt angeli p eum con-
cupiunt p 15 aspicere] prospicere A quanto . . despiciere om. Rp despiciere ABLV: eum de-
spicere ed. Ruin. non denegemus eum ne Rp 16 spiritui p restitistis V, resististis Vulgata
(textus graecus ἀντίστητε) 18 talia et tanta L inclinent p 19 accipe ABRV: accipite Lp
et vulgo huc BV 20 per quo B si] nisi B profetauerint A 21 aliquis om. V
22 examinatur ab omnibus om. Rp 23 fiunt AR et Vulgata: sunt BLVp in facie A, om. p
adorauit B dominum (dñm) A (textus graecus: προσκυνήσει τῷ θεῷ) 24 quia] quod Rp do-
minus p sanctus spiritus R prophetat ABRV: prophetant Lp et vulgo 25 in faciem cadunt
infideles V 26 inuicti p 27 sanctus om. A 28 in dexteram p 29 credimus A: credi-
mus nos BLV et vulgo; et filium . . nos credimus om. Rp et filium cum V patre rogamus A

ipse dominus dixit: quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciam, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille utique adoratur, cuius est spiritus. Illud autem nullus ignoret, quia divinae maiestati nec 99 addi quicquam nec minui humanis supplicationibus potest, sed unusquisque secundum 5 propositum voluntatis suae aut gloriam sibi acquirit fideliter venerando aut confusionem perpetuam pertinaciter resistendo. Certum est enim, quia contentio et superbia damnat, honorificentia vero fructum devotionis expectat. Quare autem fideles non honorificent integre trinitatem, ad quam se pertinere confidunt? cuius nomine se renatos, cuius servos se nominari gloriantur. Nam sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, ut Helias homo dei dictus est, ut Moyses homo dei appellatus est: sic a Christo 10 Christiani nuncupamur, sic etiam ab spiritu spiritales appellamur. Si igitur vocetur quis homo dei et non sit Christianus, nihil est: qui si Christianus vocetur et non fuerit spiritalis, ne sibi satis de salute confidat.

XXIII. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra tri- 100 nitatis, sit una devotio pietatis, nec more gentilium potestatum diversitates opinemur, aut creaturam quantum ad deitatem in trinitate suspicemur. Sed nec Iudaeorum scandalo moveamur, qui filium dei negant, qui spiritum sanctum non adorant, sed potius perfectam trinitatem adorantes et magnificantes, sicut in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: 'sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth'. 20 Ter dicentes sanctus unam omnipotentiam confitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis, ut audiamus ab apostolo, sicut audierunt Corinthii: gratia domini nostri Iesu Christi et dilectio dei et communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Haec est fides nostra, evangelicis et apostolicis traditionibus 101 atque auctoritate firmata, et omnium quae in hoc mundo sunt catholicarum ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere usque ad finem vitae huius confidimus et speramus. Amen.

Explicit libellus directus sub die XII. Kalendarum Maiarum per Ianuarium Zattarensem, Villaticum de Casis Medianis episcopos Numidiae, et Bonifatium Foratianensem et Bonifatium Gratianensem provinciae Byzacenaе.

1) Ioan. 14, 13. 2) II Cor. 13, 13.

1 ego] hoc p 2 ille utique adoratur om. A 3 cuius est. illud p ignoret A: ignorat
rell. noti et vulgo 4 sed] sic p 5 acquirit Lp confessionem R 6 contentio et superbia
ABL: superbia et contemptio Rp et vulgo damnant p 8 ad] at A 9 ad nomen mei: a no-
mine ed. Ruin. 10 elias B 11 nuncupantur p sic . . appellamur om. Rp a spiritu L
et vulgo 12 nocetur om. p 13 ne A: nec rell. noti et vulgo 16 aut creaturam om. A
scandalo B 17 mouemur A sanctum om. BV 18 et om. p 19 conscientię tenemus A,
conscientiam nostram teneamus p sabahot L 21 ab apostolo AL: apostolos BRV, apostolum p
corinthi AR, chorinthii B 22 sancti spiritus sit p 24 atque auct. firmata A: om. reliqui noti
hoc ABL: om. Rp et vulgo 25 gratia B 26 uite huius terre p amen A: om. rell. et vulgo
27 Explicit libellus directus A: Directa BLRVp sub die A: om. rell. noti duodecimo (XII L)
BLRVp: XVII A Maiarum libri: Martiarum Papencordt, *Gesch. der Vand. p. 115, not. 3, recte, si liber
idem est, qui Hunirico est traditus; cf. tamen adnot. ad p. 26, 1* IANVARIANVM A zatterensem
Rp 28 DECASIS A: acasis rell. noti episcopis BLRVp, episc. Numidiae om. A numediae BV
et om. R BONIFATIUM A: bonifatio (-cio RVp) BLRVp, sic item v. 29 foratianense (-si L) BLRVp.
'Licet alii tres episcopi hic memorati recenseantur in *Notitia Africana*, ibi tamen desideratur Bonifacii Gratia-
nensis nomen, quod sane mirum est: nisi si ipse sit, cuius primo loco (inter episcopos prov. Byzacenaе) memo-
rati nomen excidit, tuncque pro Vassinassensis, ut ibi habetur, legendum esset Gratianensis'. Ruinart
29 GRATIANENSEM A: gatianense (-si L) LV, gacianense B, gazanense R, gazanenense p PROVINTIAE
BYZACENAE A: episcopos uizacenis BLRVp, episcopos prou. Byzacenaе ed. Ruin. *Sequitur deinde in BLRVp:*
EXPL. LIB. II. INCIPIT LIBER (om. R) TERTIUS.

LIBER TERTIVS.

- 1 I. Qui cum noster libellus legeretur oblatus, veritatis lumen nequaquam sufferre
caecis oculis potuerunt, insanientes vocibus inferendis graviterque ferentes, quare nos
nomine nostro catholicos dixerimus. Statimque mentientes suggerunt regi de nobis,
eo quod strepitum fecerimus audientiam fugientes. Qui eadem hora accensus et cre- 5
2 dens mendacio festinavit facere quod volebat. Et iam conscriptum decretum habens
et occulte cum eodem decreto per diversas provincias suos homines dirigens episcopis
Carthagine positis una die universae Africae ecclesias clausit universamque substan-
tiam episcoporum et ecclesiarum suis episcopis munere condonavit. Nesciens quoque
quid loqueretur neque de quibus adfirmabat, legem, quam dudum Christiani imperato- 10
res nostri contra eos et contra alios haereticos pro honorificentia ecclesiae catholicae
dederant, adversum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de suis, sicut
placuit tyrannicae potestati. Haec est enim series datae et propositae legis.
- 3 II. Rex Hunirix Wandalorum et Alanorum universis populis nostro regno subiectis.
Triumphalis maiestatis et regiae probatur esse virtutis, mala in auctores consilia re- 15
torquere. Quisquis enim aliquid pravitatis invenerit, sibi imputato quod incurrit. In
qua re nutum divini iudicii clementia nostra secuta est, quod quibusque personis, prout
eorum facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria, dum facit expendi, simul
etiam provenit compensari. Itaque his provocantibus qui praeceptionem inclitae recor-
dationis patris nostri vel mansuetudinis nostrae crediderint esse temnendam, censuram 20
4 severitatis adsumimus. Auctoritatibus enim cunctis populis fecimus innotesci, ut in
sortibus Wandalorum nullos conventus homousiani sacerdotes adsumerent, nec aliquid
mysteriorum, quae magis polluant, sibimet vindicarent: quod cum videremus esse ne-
glectum et plurimos esse repertos, dicentes se integram regulam fidei retinere, post-
modum universos constat fuisse commonitos, spatio temporis praerogato mensuum 25
novem novae contentioni, si quid ab eorum proposito posset aptari, ut ad Kalendas
5 Februarias anni octavi regni nostri sine metu aliquo convenirent. Qui dum huc ad
Carthaginiensem confluerent civitatem, post moram temporis praestituti aliam quoque

2 Cumque noster *p* oblatus *mei*: legeretur, oblatum ver. lumen *ed. Ruin.* sufferre] intueri *p*
3 inferendis *BLV*: inferentes *Rp*, infremendes *Lorichius et vulgo* 4 direximus *BL* 5 strepidum *V*
ora *BV* 6 mendatio *Lp* etiam *BLRp* decretum *om. p* 8 cartagine *BV* ecclesias
clausit] *Appendix Chron. Carthag.*: quae ecclesiae fuerunt clausae annis x mensibus vi diebus v, hoc est ab
octavo anno Hunerici, id est ex die vii Id. Febr. usque in decimum annum regis Guntamundi in die iv Id.
Aug. 9 munera *Bern.* 11 per honorificentiam *p* 12 dederant *R*: dederunt *p*, promulgauerunt
L, om. BV 13 praepositae (pre . .) *BR* legis] quae composita est ex legibus de haereticis in codice
Theodosiano XVI, tit. 5 14 hunirix *BRV*: hunericus *Lp*, Hunerix *ed. Ruin.* 15 maiestatis et *ed.*
Ruin. et maiestatis (magestatis *R*) *BRVp*, et maiestatis et *L* 16 pravitatis aliquid *p* imputato
Mommsen: imputat *BLRVp*, imputet *Lorichius et vulgo* quid *V* 17 nutu *p* est quod] pro *p*
quibus *p*, quibus usque *R* 18 dum . . compensari *om. p* exspendi *V*, expendit *R* etiam si-
mul *V* 19 praeceptionem *BLRV*: contra praeceptionem *p et vulgo* 20 nostri patris *V* cre-
diderunt *p* temnendam *L*: tempnendam *V*, tenendam *B*, retenendam *R*, renitendum *p et vulgo*
21 ignotesi *R* 22 nullus *R* omousion *R*, homousiu *p* 23 neglectum *BV* 24 fidei regu-
lam *p et vulgo* custodire vel retinere *p* postmodum *om. p* 25 spacio . . praerogato *L*,
spatia (ad spatia *p*) . . praerogata *BRVp*, fort. spatio . . prorogato mensuum *BV*: mensum *R*, mensium
Lp et vulgo 26 novem novae contentioni *scripsimus*: novem quae contentionis *libri*, nisi quod *BV* nove
pro novē et *Lp* que pro quae habent; novem novaeque contentionis *ed. Ruin. et vulgo*, in qua *scriptura con-*
iunctio que non ferenda est ab eorum proposito *BLRV*: ad eorum proposita *p et vulgo* possit *Rp*
27 februiarias *B*, scilicet februiarias *p* aliquod *BV* 28 carthaginiensem *R*: carthaginiensem (cartag-
BV) *BLVp* civitate *B*

dilationem aliquantum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos adstruerent, primo die a venerabilibus episcopis nostris eis videtur esse propositum, ut homousion, sicut admoniti erant, ex divinis scripturis proprie adprobarent, aut certe quod a mille et quot excurrunt pontificibus de toto orbe in Ariminensi concilio vel
 5 apud Seleuciam amputatum est, praedamarent. Quod nequaquam facere voluerunt, 6
 universa ad seditionem per se concitati populi revocantes. Quin immo et secunda die, dum eis mandarem ut de eadem fide, sicuti propositum fuerat, responderent, hoc videntur adsumpsisse temeritate transacta, ut seditione et clamoribus omnia perturbantes ad conflictum facerent minime perveniri.

10 Quibus hoc provocantibus, statuimus ut eorum ecclesiae clauderentur, hac illis 7
 condicione perscripta, ut tamdiu essent [clausae], quamdiu mallent ad conflictum propositum pervenire. Quod ea obstinatione facere noluerunt, quam pravis videntur adsumpsisse consiliis. Adeo in his est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipsarum legum continentia demonstratur, quas inductis secum in errorem imperatoribus
 15 temporum diversorum tunc contigit promulgari. Quarum illud videtur tenere conceptio, 8
 ut nulla exceptis superstitionis suae antistitibus ecclesia patuisset: nulli liceret aliis aut convictus agere aut exercere conventus, nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam parvissimis locis penitus obtinere neque construere, sed praesumpta fisci viribus iningerentur: sed etiam et eorum patrimonia, ecclesiis suae fidei sociata, suis antistitibus
 20 provenissent: nec commorari ad quaecumque loca talibus licentia patuisset, sed extores omnibus urbibus redderentur et locis: nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent; et nullam haberent ordinandi licentiam, sive episcopos sive presbyteros vel alios; quos ad clerum pertinere contingeret, proposita severitate vindictae, ut tam hi, qui se paterentur huiusmodi honores accipere,
 25 quam etiam ipsi ordinatores denis libris auri singuli multarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus esset vel aditus supplicandi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime praevalerent: et si in hac pernicie perdurarent, et de proprio solo ablati in exilium sub prosecutione idonea mitterentur. In populos quoque praefati imperatores similiter saevientes, quod eis nec donandi nec testandi aut capiendi vel ab aliis

1 et om. p, ut R 2 astruerent Bp, asstruerent L 3 homousiu p moniti ed. Ruin.
 4 quot] quod BRV, quotquot p, qui id L ariminensi Bern. corr. arimensi BLV, arimense R, arun-
 nensi p consilio p 5 seletiam LV, selentium p 6 concitati populi mei: concitato populo
 ed. Lor. et vulgo 8 uidenter BV, euidenter L assumpsere L temeritate transacta BLRVp:
 ad temeritatem transactam ed. Ruin. 10 hoc BLRV: om. p et vulgo prouocantes BLV 11 per-
 scripta mei: praescripta Lorichius et vulgo, cf. III, 13 praescripta poena clausae L et corr. V, om.
 BRVp mallent mei: nollent ed. Ruin. quamdiu est idem quod donec ad conflictum om. BLV
 12 noluerunt BLRV: uoluerunt p et vulgo uidentur] dentur BV 13 his BRVp: hos L et vulgo
 14 induxisse cum terrore Rp errore BV 15 temporum om. BLV, diuersorum temporum ed. Ruin,
 contextio p 16 excepto superstitionis Rp et Bern. i m. super exceptis institutionibus BLV, exceptis
 institutionis Bern. corr. et vulgo suis L antestitibus B, item v. 19 ecclesiae R patuis-
 set Rp: paruisset BLV, pateret ed. Lor. et vulgo aliis BLRV: alias p, alii ed. Ruin. et vulgo 18 mi-
 nimis locis p poenitus optinere R uiribus BLR: iuribus V(?)p et vulgo; at v. Ind. IV sub voce
 uires 20 prouenissent BLRV: peruenissent p, prouenirent ed. Ruin. commorari Bern. corr.
 commemoras BV, commemorans R et Bern. i m. commemorari L, commeandi p et vulgo at BV, om. L
 patuisset mei: pateret ed. Lor. et vulgo 21 baptizandi p 22 religioni B disputandi p et
 vulgo ordinandi haberent L et vulgo 23 seu . . seu Rp clerum R: clericum p, clericos BLV
 24 uindicta B, uindicta V, uindicate R, fort. seuera uindicta 25 auri B adlecto R 26 spe-
 cialia om. p meruissent] minuisse R, minus p 27 et de BLRV: etiam de p, et om. ed. Ruin.
 solo om. BLV 28 sub] super p prosecutione BV: persecutione LRp et vulgo, cf. cod. Theod. XVI,
 tit. 5, 52 ablati de africano solo . . in exilium . . sub idonea prosecutione mitterentur populo R 29 do-
 nandi BRVp: donandi libertas L et vulgo

- derelictum penitus ius esset, non fideicommissi nomine, non legati, non donationibus aut relictione, quae mortis causa appellatur, vel quolibet codicillo aliisve forsitan scripturis, ita ut etiam qui suis palatiis militarent, condemnationi gravissimae pro dignitatis merito facerent subiectos, ut omni honoris privilegio expoliati infamiam incurrerent et publico crimini huiusmodi personae se cognoscerent esse subiectos, officialibus etiam iudicum diversorum triginta argenti pondo poena proposita: quam si quinque vicibus in errore perdurantes contigisset inferre, tum demum tales convicti atque subiugati verberibus in exilium mitterentur. Deinde codices universos sacerdotum, quos persecuebantur, praeceperant ignibus tradi: quod de libris huiusmodi, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniquitas, praecipimus faciendum. Haec enim, ut dictum est, pro singulis quibusque personis illi observanda praeceperant, ut inlustres singillatim auri pondo quinquagena darent, spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricena, principales auri pondo vicena, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, negotiatores auri pondo quina, plebei auri pondo quina, circumcelliones argenti pondo dena: et si qui forte in hac pernicie permanerent, confiscatis omnibus rebus suis exilio multarentur. Ordines autem civitatum, sed et procuratores et conductores possessionum tali poena videbantur affligere, ut si forte tales celare diligerent et minime publicassent et retentos iudicio non facerent praesentari, ipsi tenerentur ad poenam, conductoribus etiam regalium praediorum hac multa proposita, ut quantum domui regiae inferrent, tantum etiam fisco poenae nomine cogentur exsolvere, ut generaliter in omnibus conductoribus vel possessoribus, qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituimus observari: iudicibus etiam, qui huic rei instantissime non iminebant, poena proscriptionis et sanguinis supplicium poneretur: sed et de primatibus officiorum tres numero punirentur, aliis viginti librarum auri condemnatione multandis.
- 12 Quare his necesse est constitutionibus obligari homousianos omnes, quos huiusmodi malae persuasionis constat tenuisse et tenere materiam: quos ab omnibus supra dictis abstinere decernimus, in persecutionem venturis per ordines cunctarum urbium,

1 derelictum *BL*: directum *V*, relictum *Rp* et vulgo poenitus *BRV* ius esset *Lorichius*: subiaceret *BLRVp*, fort. ius maneret fidei commissae *L* delegati *Rp* dominationibus *L*
 2 relictio neq; mortis *R* quodlibet *R* 3 ita aut *BV*¹ qui suis *BLRV*: quibus *p*, qui in *ed. Lor.* qui in suis *ed. Ruin.* palatiis *L*, placatiis *V* condemnationis *BRVp* dignatis *V*
 4 merito . . superiori (p. 43, 15): haec verba leguntur in *Rp*, etiam in *Bern.* post confessionem p. 44, 17
 meriti *Rp* et ut *p* honoris aui *p* expollato *p* 5 crimine *Rp* subiectos *mei*: subiectas *ed. Ruin.* 6 triginta *Rp*: xxx *BLV*, tricena *ed. Ruin.* propositū *R* 7 perdurantes *BRVp*: perdurantibus *L* et vulgo tunc demum *Rp* 9 praeceperunt *Rp* quot *R* eiusmodi *R* 10 praecipimus] pretium *Rp* hoc enim *BRp*, fort. hoc . . observandum 11 per singulis *BR* illius tres *R* singuli *p*, singulatim *ed. Ruin.* 12 auri pondo quinquagena darent spectabiles *om. Rp* 13 principales *Gothofredus ad cod. Theodos. XVI, tit. 5, 52*: populares libri sacerdotales *mei*: sacerdotes *ed. Ruin.* 14 terquina *p* negotiatores auri *p. quina om. Rp* plebei *L*, plebes *p* circumcelliones *V* 15 argenti *Rp*: ari *B*, auri *LV*; lectio argenti firmatur codice *Theodos. l. cit.* si quis *Bern.* 16 autem *om. p* 17 circumductores *p* videbantur *mei*: iubebantur *ed. Ruin.*; illud est: constabat illos imperatores in ordines civitatum talem poenam statuuisse; cf. *Ind. IV s. v. uideri* 18 celere *BV* diligerent *BRVp*: deligerent *L* et vulgo retentos *V* 21 ut *BRVp*: id *L* et vulgo 22 constituimus *BRV*: constituitur *p*, conatituerunt *L* et vulgo iudicibus *BLRV*: de iudicibus *p* 23 supplicium poneretur *BLV*: punirentur *Rp*, supplicio punirentur *ed. Ruin.* 24 officiarum *BV*¹; cf. *cod. Theod. 16, 5, 46*: officium (sc. iudicum) quoque suum, quod saluti propriae contempta suggestione defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum viginti] ut *B* 25 multandi *p* 26 hic *R* conditionibus *p* omousianos *BLRV* 27 malae persuasionis vulgo: mali persuasionis *L*, mali per sua signis (persuasit ignis *R*) *BRV*, malis persuasos ignis *p* ab hominibus *BLRVp* 28 obtinere *p* persecutionem *Rp*: prosecutionem (-ne *BL*) *BLV* et vulgo venturis] ne expectes venturos, cf. p. 19 v. 18 sq.

sed etiam iudices, qui †superius neglecta dira supplicia diversis intulisse monstrantur. Omnes ergo supra dictae fidei hominibus erroribus implicatos, quae cuncto praedamnata est concilio tantorum numero sacerdotum, universis rebus praedictis et contractibus praecipimus abstinere, quod nihil sibi noverint esse permissum, sed universos similis poena maneat et astringat, si ad veram religionem, quam veneramur et colimus, intra diem Kalendarum Iuniarum anni octavi regni nostri conversi non fuerint. Diem autem praestitutum adeo pietas nostra constituit, ut praedamnantibus errorem indulgentia non negetur et obstinatos animos supplicia digna coerceant. Qui autem in eodem errore permanserint, seu domus nostrae occupati militia, seu forsitan diversis titulis necessitatibusque praepositi, pro gradibus suis decursas superius multarum inlationes cogantur excipere, nihil valituris quae forsitan per subreptionem quemquam talium contigit promereri. In privatos etiam vel cuiuscumque gradus et loci personas hoc nostra promulgatio praecipit observandum, quod circa tales supra dictis legibus videbatur expressum, ut poenae congruae subderentur. Iudices autem provinciarum, quod statutum est negligentes exsequi, superiori poena, quae talibus praescripta, constituimus obligandos. Veris autem maiestatis divinae cultoribus, id est sacerdotibus nostris, ecclesias universas vel totius cleri nominis supradicti quibuscumque terris et regionibus constitutas, quae propitia divinitate imperii nostri regimine possidentur, una cum rebus, quae ad easdem pertinent, hoc decreto statuimus debere proficere, non dubitantes quod plus alimoniae inopum proficeret, quod sacrosanctis pontificibus iuste conlatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiae profluentem cunctis praecipimus innotescere, quatenus nullus sibi ignotum esse quod praeeptum est possit obtendere. Optamus vos bene valere. Data sub die VI. Kal. Mart. Carthagine.

III. Post haec edicta feralia veneno toxicato transversa iubet cunctos episcopos, qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam ecclesias, domos et substantiam ceperant, in hospitibus quibus erant expoliari et expoliatos foris muros propelli. Non animal, non servus, non mutanda quae ferebant vestimenta penitus dimittuntur: addens adhuc, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet aut alimoniam praestitisset: qui autem hoc miserationis causa facere temptasset, cum universa domo sua incendio cremaretur. Sapienter tunc etiam proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, non tantum violenter omnino revocarentur, et mentirentur eos, sicut mentiti sunt, fugisse conflictum: maxime, quia ubi reverterentur iam nequaquam fuerat, ecclesiis, substantia vel domibus occupatis. Dum ergo gementes

1 superius neglecta BRV, superius negligisse p, superioribus neglectis L dira BV, dura p
 aduersis R, aduersantibus p intulisse BRVp: non intulisse L; fort. qui superius edicta (vel decreta)
 dira supplicia non intulisse m. monstratur R 2 ergo Rp: om. BLV omousiu p impli-
 catis BRVp cuncta p 3 numerū BV, at v. supra p. 42, 24 supradictis p 4 abstinere
 BLRV: abstinere p et vulgo permissum esse L 5 stringat p 7 adeo mei: ideo Lor. et vulgo;
 cf. p. 41, 13 praedamnantibus Rp: praedamnatis BLV errorum L 8 coerceant Lp 9 er-
 rorē B domos BV occupat] aucupet R, occupent p militiā Rp 10 propositi BLV
 decursas R: decurias B, Decura: V, dictarum L, declarata p, descriptas ed. Ruin. 11 surreptionem L
 12 contingit promoueri p priuatus B I m. corr. ex priuatus, priuatus ed. Ruin. et loci om. p, et
 duci R 13 promultatio B praecipit Rp: praeeptit BLV, cf. p. 42, 10 et 28; 43, 3 et 22
 14 poene (pene V) congrue BV, poenis congruis ed. Ruin. 15 talibus est praescripta L et vulgo
 20 quod BRVp: om. L et vulgo proficeret p: proficere BLRV 21 fonte mei: e fonte ed. Ruin.
 profluente BRV 22 praecipimus BLV: fecimus Rp quatinos LRp innotum B 23 obta-
 mus L data om. Rp sexta V marci V cartagine BV, Carthagini p 25 cartagine
 V, carthagini Rp ceperant BV: ceperat LRp et vulgo 26 foras L et vulgo muros LRp: muro
 BV 28 praestitisset LRp: praestitissent BV, praestaret ed. Lor. et vulgo 29 hoc om. p 31 ha-
 birent R, abierent p nonnumquam omnino p et mei: sed et ed. Ruin. 32 ubi om. p
 33 ecclesiae Rp substantiæ BV omnibus p occupatus BV

in circuitu murorum nudo sub aëre iacerent, factum est ut rex impius ad piscinas exisset. cui universi occurrere maluerunt, dicentes: 'ut quid taliter adfigimur? pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? Si ad disputationem congregati sumus, quare expoliati, quare traducimur, quare differimur, et sine ecclesiis et domibus nostris foris civitate fame et nuditate laborantes mediis stercorebus volutamus?' Quos 5 ille torvis oculis aspiciens, priusquam suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali violentia possent non solum conteri, verum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt, et praecipue senes et infirmi.

- 17 IV. Tum deinde iubentur ad quendam locum, qui dicitur aedes Memoriae, illi viri dei occurrere, fraudem sibi nescientes aptatam. Vbi cum venissent, carta eis ostenditur involuta diciturque illis ista subtilitate serpentis: dominus noster rex Hunirix, licet doleat, quod fueritis contemptores et adhuc eius voluntati oboedire tardetis, ut eius efficiamini religionis, cuius est ipse. nunc tamen bonum de vobis cogitavit. Si iuraveritis ita ut quod ista carta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis et domibus vestris. Ad quod universi episcopi responderunt: semper dicimus et diximus et dic- 15 turi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam et veram tenemus. Factoque post confessionem fidei silentio modico illi, qui a rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati viri, Hortulanus et Florentianus episcopi, pro omnibus et cum omnibus dixerunt: numquid animalia nos inrationabilia sumus, ut nescientes quid carta contineat, facile aut temere iuremus? 20 Adceleraverunt quoque illi a rege destinati scripturae eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat: iurate, si post obitum domini nostri regis eius filium Hildirit desideratis esse regem, vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistulas diriget: qui si sacramentum huius rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris. Cogitavit tunc multorum pia simplicitas 25 etiam contra prohibitionem divinam sacramentum dare, ne dei populus in posterum diceret, quod vitio sacerdotum, qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiae restitutae. Alii quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis nequaquam intrare voluerunt, dicentes prohibitum fuisse evangelica auctoritate, ipso domino dicente: non iurabis in toto. Quibus ministri regis: secedant in parte, inquit, qui iurare disponunt. 30 Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret et ex qua civitate fuisset, similiter factum est et de illis, qui minime iuraverunt: statimque pars utraque custodiae mancipatur.

29) Matth. 5, 34.

3 perpatimur L	4 expoliati mei: expoliamur ed. Ruin.	differimur BRV	5 foras L et vulgo
civitate BRV: civitatem Lp et vulgo	stercoris BV	uolutamus BRV: uolitamur p, uolutamur L et vulgo	6 respiciens p et vulgo
7 equos om. p	8 necari BLV: enecari Rp et vulgo	9 tum BRV: tunc Lp et vulgo	10 charta R, cartha p, sic item infra
11 involutaque (sine dicitur) p	hunirix BV: honirix R, hunericus Lp et vulgo	12 quod sitis p	et adhuc L: ut adhuc BRVp
13 efficiamini V	de nobis bonum Rp	14 dimittet Rp et vulgo	16 sumus (post christiani) om. p
et unam et ueram Rp	17 factumque est ut post Rp	18 hortulanus Rp	19 florentianus BL, cf. Ruinarti adnot. 157
22 fuerat om. L	23 hildirit BV: hilderit R, hilderith p, hilderidum L, Hilderich ed. Ruin.	24 regionem R	27 iudicio p
28 astutiores om. p	29 iurabitur p et vulgo	31 notarius scribentibus B, notarii scribebant p	32 minime] non Rp

V. Post vero fraus quae celabatur apparuit. Iurantibus dictum est: quare contra 20
praeceptum evangelii iurare voluistis, iussit rex ut civitates atque ecclesias vestras
namquam videatis, sed relegati colonatus iure ad excolendum agros accipiatis, ita
tamen ut non psallatis neque oretis aut ad legendum codicem in manibus gestetis:
5 non baptizetis neque ordinetis aut aliquem reconciliare praesumatis. Similiter non iu-
rantibus ait: quia regnum filii domni nostri non optatis, idcirco iurare nolulistis. Ob
quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, ut ligna profutura navibus
dominicis incidatis.

I. Addidit itaque bestia illa, sanguinem sitiens innocentum, episcopis necdum adhuc 21
10 in exilium directis per universas Africanæ terrae provincias uno tempore tortores cru-
delissimos destinare, ut nulla remansisset domus et locus, ubi non fuisset eiulatus et
luctus, ut nulli aetati, nullo parceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent volun-
tati. Hos fustibus, illos suspensio, alios ignibus concremabant: mulieres et praecipue
nobiles contra iura naturae nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unam 22
15 nostram Dionysiam cursim ac breviter nominabo. Cum viderent eam non solum auda-
cem, sed etiam matronis ceteris pulchriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam
aptare. Quae cum pateretur diceretque de domino suo segura: qualiterlibet cruciate,
verecunda tamen membra nolite nudare, amplius illi magis furentes celsiori loco vesti-
mentis exutam consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quae inter ictus vir-
20 garum, dum rivuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat: ministri
diaboli, quod ad obprobrium meum facere computatis, ipsa laus mea est. et quia esset
scripturarum divinarum scientia plena, artata poenis et ipsa iam martyr alios ad mar-
tyrium confortabat. Quae suo sancto exemplo paene universam suam patriam liberavit.
Quae cum suum unicum filium, admodum adhuc tenerae aetatis et delicatum, timore 23
25 poenarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum et increpans
auctoritate aeterna ita confortavit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crude-
lia verbera constituto ita dicebat: memento, fili mi, quia in nomine trinitatis in matre
catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostrae salutis, ne veniens in-
vitor vestem non inveniatur nuptialem et dicat ministris: mittite in tenebras ex-
30 teriores, ubi erit fletus oculorum et stridor dentium. Illa poena timenda
est, quae numquam finitur, illa desideranda vita, quae semper habetur. Talibus ita-
que filium solidans verbis velociter martyrem fecit. Venerabilis vero adulescens, Ma- 24
ioricus nomine, in certamine confessionis spiritum reddens cursum palmiferum con-

29) Matth. 22, 13.

1 post *BLRV*: postmodum *p* et *vulgo* Iurantibus itaque dictum est *ed. Ruin.* quare *BLRV*:
quia *p* et *vulgo* 3 colonias *Rp* agrum *Rp* accipietis *R* 4 in *om. Rp* 6 ait *mei*:
aiunt *ed. Ruin.* filii *BV*¹ domni *B*: domini *vell. et vulgo* obtatis *L* 7 relegare *V*¹
8 dominis *R, om. p*; post incidatis in editionibus incipit liber *V* 10 exiliis *R* uniuersis *BV*
11 ululatus *Rp* 12 nulli aetati *LRp*: nullo aetati *BV*, in qua scriptura nullo ex sequenti nullo sexui
praeceptum videtur nullo *BRVp*: nulli *L* et *vulgo* illos qui eorum succumberet *BV*, fort. illo (*sc.*
et aetati et sexui) qui e. succumberet 13 cremabant *V* mulieres vero et *ed. Ruin.* 14 na-
turae iura *V* 15 dyonysiam *R*, dionysiam *BLV* audacem esse sed *p* et *vulgo* 16 matrimoniis
R pulchriorem *LRp* iussi sunt *p* 17 aptare *LRp*: apatre *BV*, appetere *ed. Ruin.* pa-
teretur *Rp*: peteret *BLV* deo *p* suo] sum *Rp* 19 exuta *B* consistunt *mei*: constituunt
ed. Ruin. facientesq: inter *B* 20 riuulis *BV* fluitaret *V* ex *correctione* 21 ad *om. p*
laus mea est *Rp*: est *om. BV*, est laus mea *L* esset *Rp*: est *BV*, erat *L* et *vulgo* 22 artata *L*:
artata *BV*, aptatis artata *Rp* et *vulgo* ad martyrum *V* 23 confortabat *B* paene *om. BLV*
26 aeterna *R*: eterna *BVp*, materna *L* et *vulgo* 28 catholica *mei*: Ecclesia catholica *ed. Lor. et vulgo*
sunt *L* 29 tenebris *B* 30 illa, filii, poena *ed. Ruin.* 31 et illa *p* 32 vero *om. p*
adulescens *B* 33 professionis *p*

summavit: amplexansque illa hostiam suam, quantis potuit vocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futurae in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se a filio numquam esse confidat. Quanti igitur per eam in illa civitate, ut fati sumus, acquisiti sunt deo, longum est enarrare. Nam et eius germana, nomine Dativa, atque Leontia, filia sancti Germani 5 episcopi, cognatusque Dativae, venerabilis Emilius medicus, religiosus quoque Tertius trinitatis confessione praeclarus, vel Sibidensis Bonifatius quanta pertulerint qualibusque cruciatibus evisceratae vel eviscerati sint, qui valet ex ordine dicat.

25 II. Servi quoque Tuburbitanae civitatis maioris, generosi et nobilis viri, pro Christo quas pertulit quis explicet poenas? Qui post caedes innumerabilium fustium, 10 trocleis frequentibus elevatus, dum tota die per urbem penderet, nunc in sublime tollentes, ictu celeri demissis iterum cannabinis super silices platearum pondere corporis veniens ut lapis super lapides conruebat. Sed et saepius tractum et lapidibus acutissimis defricatum, ut cutibus separatis pelles corporis lateribus dorsoque videres et ventri pendere. Iste iam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat, ne amici 15 cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc, ut suae fidei sacramenta muniret? Et si hominis gratia fideliter exhibuit fidem, quantum debuit illi, qui redditurus est pro fide mercedem?

26 III. In civitate vero Culusitana non valeo quae gesta sunt nuntiare, quia et ipsam quantitatem martyrum vel etiam confessorum impossibile est homini supputare. Vbi 20 quaedam matrona, auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi continuato suspendio cremaretur, a marito iam perditio filiis praesentibus taliter rogabatur: quid pateris coniux? si me despicias, vel horum quos genuisti miserere impia parvulorum. quare oblivisceris uteri tui et pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? ubi sunt foedera coniugalis amoris? ubi societatis vincula, quae inter nos dudum honestatis iure 25 tabulae conscriptae fecerunt? Respice, quaeso, filios ac maritum et regiae iussionis implere festina praeceptum, ut et imminetia adhuc tormenta lucreris, simul et mihi doneris et liberis nostris. Sed illa nec filiorum fletus nec serpentis audiens blandimenta, adfectum multo altius elevans a terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Quam cum iam continuatione suspendii avulsis humeris etiam qui cruciabant 30 conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimam. Quae postea retulit

1 illa om. L, illam R quantum p 2 maluit B 3 effudit R, effundat p et V corr.
 manu 2 aliena B 4 in ea ciu. L fati LRp: fasti BV, praefati ed. Ruin. acquisiti sint
 ed. Ruin. 5 et eius] etiam p 6 emilius L 7 sibidensis R, an Sicilibbensis? cf. Morcelli
 Afr. christ. I p. 279 Bonifacius p et vulgo pertulerunt p 8 uel uiscerati p 9 serui
 BLV: seruus Rp et vulgo; est Seruus nomen proprium, ut recte in I. super serui 'pro .ñ.' scriptum est
 maioris R generosi et nobilis uiri BRVp: generosus et nobilis uir L (sed hic generosus) et vulgo
 10 pertulerit p explicet BV 11 trocleis BLRV: trocheis p, trochleis vulgo frequentibus R
 tota die per urbem] tota (toto V¹) per urbe BV, tota per urbem R, totam per urbem p, totus prae urbe L,
 tota per urbem die V corr. m. 2, tota prae urbe ed. Ruin. ineptissime; cf. infra p. 47, 19 nunc mei: hunc
 ed. Ruin. sublimes B, sublime* V, sublime se L tollente L, sublatus p 12 demissis R:
 dimissis BLV et vulgo, demissus p cannabinis mei: funibus cannabinis ed. Ruin. pondore B
 14 ut cutibus BRVp: et cutibus L et vulgo lateribus dorsoque] lateribusque R, de lateribus p
 utrides L 15 uentre Lp geysirici R, geysericus p 16 ut] in p sua R muniretur p
 17 hominis gratia scripsi: hominis grati BV, hominis gratiae L, homini gratis Rp et vulgo; cf. I, 35 gratia
 muneris (i. e. pro munere), III, 33 consolationis gratia debuit Rp (illi debuit p): debet BLV, fort.
 debebat 20 impossibili B 21 dum om. p cum continuato p 22 concremaretur Rp
 iam om. p 23 coniux p miserere quos genuisti ed. Ruin. 25 societas BV¹ 26 scriptae
 fuerunt p filios queso L 27 festina implere p ut et BLV: ut Rp 29 multo BL: om.
 V, oculorum Rp ad terra B, ad terrā V I m. 30 continuatione B, continuato Rp suspendio
 Rp auulsis Rp: uulsis BLV, an euulsis, ut est p. 48, 20? 31 exanimam BV: exanimem L, ex-
 animatam Rp et vulgo rettulit R

quandam sibi virginem astitisse atque tetigisse membra singula, et ilico fuisse san-
natam.

IV. Qualiter autem Adrumetinae civitatis civem Victorianum, tunc proconsulem 27
Carthaginis, praedicem, nescio deficientibus verbis. Quo in Africae partibus nullus
ditior fuit, qui etiam apud impium regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus
habebatur. Mandatur ei a rege familiariter diciturque quod eum habiturus esset prae
omnibus, si eius praecepto facilem commodasset adsensum. Sed ille vir dei missis ad
se talem dedit cum fiducia magna responsum: securus de Christo deo et domino meo
dico quae regi dicatis: subrigat ignibus, adigat bestiis, excruciet generibus omnium
tormentorum: si consensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si haec
praesens vita sola fuisset et aliam, quae vere est, non speraremus aeternam, nec ita
fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari; et ingratus existerem, qui suam fidem
mihi contulit, creditori. Ad quod tyrannus excitatus quantorum temporum et quantis
eum afflixerit poenis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino
feliciterque consummans martyrialem coronam accepit.

V. Apud Tambaënsensem quoque civitatem gesta quis queat certamina martyrum 28
explicare? Vbi duo germani Aquisregiensis civitatis sibi securi de domino invicem iura-
verunt, ut rogarent tortores, ut una poena parique supplicio torquerentur. Et dum
primo suspendio, molibus lapidum pedibus alligatis, tota die penderent, unus illorum
petivit sese deponi et sibi indutias dari. Cui frater alius, metuens ne fidem negaret,
ei de suspendio clamabat: noli, noli frater; non ita iuravimus Christo. Accusabo te,
cum ante thronum eius terribilem venerimus, quia super corpus et sanguinem eius iura-
vimus, ut pro eo invicem patiamur. Ista dicens et alia multa confortavit germanum
ad proelium passionis, qui clamans ingenti voce dicebat: adigite suppliciis quibus
vultis, et poenis Christianos artate crudelibus: quod frater meus facturus est, hoc
etiam ego. Quantis iam lamminis ignitis adusti sunt, qualibus unguis exarati, quibus
cruciatibus torti, ipsa res docet, quod eos ipsi tortores a sua facie proiecerunt dicen-
tes: istos imitatur universus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus conver-
tatur; et praecipue quia nulli livores, nulla poenarum vestigia in eis penitus vide-
bantur.

VI. In Tipasensi vero quod gestum est Mauritaniae maioris civitate ad laudem 29
dei insinuare festinemus. Dum suae civitati Arrianum episcopum ex notario Cyriliae

1 quondam V¹ saluatam Rp 3 adrumetinae Rp, adrumetinae L 4 cartaginis V praed-
dicere p quo Rp: quod BLV 6 prae omnibus mei: prae omnibus domesticum ed. Ruin.
7 eius praecepto LRp: et (et in V erasum) praeceptum BV 8 talem BRV: tale Lp et vulgo, cf.
Roensch, Itala p. 92 securus BLRV: securus ego sum p et vulgo de deo et Christo domino meo
BLV 9 dico BLV: om. Rp et vulgo quae BLRV: haec p et vulgo fort. subigat omnium
tormentorum genere (generibus p) Rp 10 consensero LR et corr. V: cons*ero B, consero V¹, cessero p
11 vera est p 12 fecissem ad BLRV: fecissem ut p, facerem ut ad ed. Lor. et vulgo gloriari BLRV:
gloriarer p, gloriarer Lor. et vulgo existere BL, at respondet et i. existerem praecedenti nec i. fecissem,
a quibus verbis apodosis incipit; cf. p. 55, 28 qui mei: ei qui ed. Ruin. cf. p. 9, 10 et p. 8, 24 13 cre-
ditori BRV: creditor L, creatori p et vulgo quantorum tormentorum p 14 eum om. L affixit ed.
Ruin. in domino L et in marg. V: in quo BV¹, om. Rp 15 consumans BLR 16 tambadensem Rp,
tabiniensem L quisque ad BV¹ 17 germani mei: germani fratres ed. Ruin. aquastregiensis p
18 ut rogarent BRp: et (ut V¹) rogauerunt LV ut una Lp et corr. V: et una BRV¹ supplicia
BV¹ 20 sese BLV: se Rp et vulgo inducias LRp Cuius p 21 ei Rp: et BV, om. L
et vulgo 22 eius om. V eius et sanguinem L et vulgo, eius et sanguinem eius V iuramus p
23 patimur BV¹, fort. pateremur multa om. Rp 24 praelium BLV addicite R, adicite p
quibus et vultis R 25 christianos artate penis L hoc etiam ego mei: hoc ego etiam ago ed. Ruin.
26 lamminis p et vulgo adusti sunt ignitis p quibus (corr. quibus) V, quibusue p singuli Rp
exarari L 27 res ipsa ed. Ruin. facie sua L 28 poenitus R ut plerumque 29 libores
B 31 Typasensi ed. Ruin. mauretaniae B, mauretanae V 32 insinuare om. Rp cyrilae
BV: cyrile R, cyrilā L, arile p

- ad perdendas animas ordinatum vidissent, omnis simul civitas evectioe navali de proximo ad Hispaniam confugivit, relictis paucissimis qui aditum non invenerant navigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere coepit, ut eos faceret Arrianos. Sed fortes in domino non solum suadentis insaniam inriserunt, verum etiam publice mysteria divina in domo una congregati celebrare coeperunt. Quod 5
- 30 ille cognoscens relationem occulte Carthaginem adversus eos direxit. Quae cum regi innotuisset, comitem quendam cum iracundia dirigens praecepit ut in medio foro, congregata illuc omni provincia, linguas eis et manus dextras radicibus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto praestante ita locuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim, 10 et ibi reperiet unum de illis, subdiaconem Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis imperatoris habetur, et praecipue regina mira eum reverentia veneratur.
- 31 VII. Sed quis congruo sermone possit exsequi aut coacervare diversitates poenarum, quas ex iussu regis sui etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In 15 ipsa quoque quae gesta sunt Carthagine si nitatur scriptor singillatim astruere, etiam sine ornatu sermonis nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quae res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque videas nimio suspensio palis evulsis, caput, quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum 20 iugiter in altis aedibus suspensio cruciantes, impulsione manuum funibus agitatis, per vacuum aerem huc atque illuc faciebant vagari pendentem. Qui nonnumquam diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu valido conruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt: alii contractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alii post 32 paululum exhalaverunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vranium Zenonis legatum inter- 25 roget, cuius praesentia praecipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniens Carthaginem sese pro defensione ecclesiarum catholicarum venisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis vel vicis pluriores tortores et crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire: ad obprobrium videlicet ipsius reipublicae et in nostri iam deficientis 30 temporis faecem.
- 33 VIII. Tunc igitur et quaedam uxor cuiusdam cellaritae regis, nomine Dagila, quae temporibus Geiserici multotiens iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis et fustibus omnino debilitata, exilio arido et invio relegatur, ubi nullus hominum forte consolationis gratia veniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio 35

1 nauali de] ualide R, ualde p 2 proxima p ad Hispaniam om. BLV confugit BEV:
 confugit Lp et vulgo quia dictum V¹ 4 in domino mei: in domino permanentes ed. Ruin.
 5 celebrare congregati V 6 carthagini Rp dixerit p 7 innotuissent B 8 omne BV¹, omnia R dexteras p et vulgo abscidisset. et spiritu Rp 9 loquuti BV locuntur LR
 11 reperiet BEV¹ subdiaconem BLV: subdiaconum Rp 12 nimis p 14 exequi LVp
 16 quoque om. p quae om. BV cartagine B 17 dicere Rp hodie cuique proposita p
 18 promptu BL demonstratur. Nam alios p manibus aliis BV 19 truncatos Lp 20 palis BV: pills L, spatulis Rp et vulgo demersum L 22 pendentem BLRV: pendentes p et vulgo
 qui nonnumquam] nonnulli p diruptis Rp et vulgo 23 corruerunt et p 24 contractibus BV¹
 25 paululum exhalauerunt ed. Ruin. uranium BLV: autum R, Autum p 26 cuius mei: in cuius ed. Lor. et vulgo, at cf. II, 3 praesentia eius = eo praesente causam B qua p carthagini Rp
 27 ut et Rp 28 neminem BLRV: neminem se p, se neminem ed. Ruin. in om. Rp
 vel om. p pluriores BEV: plures Lp et vulgo, cf. Roensch, Itala p. 278 29 ascendo V¹
 descendo RV¹ 30 uidelicet om. p et in BLV: et Rp et vulgo nostris BV 31 fecem mei
 32 cellaritae p dagillum qui R, dagilli qui p 33 geysirici R multociens V confessor B

domum, maritum simul et filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitiori heremo translata frueretur, si vellet, solacio sociorum. Illa vero ingentem sibi adesse credens gaudium, ubi nullum humanum esse consolantis affectum, ne fieret supplicavit.

IX. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto, et universus clerus 34
 5 ecclesiae Carthaginis caede inediaque maceratus, fere quingenti vel amplius. Inter
 quos quam plurimi erant lectores infantuli: gaudentes in domino procul exilio crudeli
 traduntur. Sed libertatem tunc, dum media urbe caederentur, Murittae diaconi ceteris
 liberiorem tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine nimium crudelis et feras,
 cui fuerat delegatum membra confessorum Christi suppliciis grassantibus laniare. Hic
 10 enim dudum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Muritta
 diaconus de alveo fontis susceperat generatum. Post vero dum apostataret, tantae ex-
 titit feritatis adversus ecclesiam dei, ut superior omnibus exsecutor persecutionis fuisset
 inventus. Quid multa? Dum primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur, 35
 post archidiaconum Salutarem artatur poenis memoratus Muritta; fuit enim secundus
 15 in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente et fremente honorabilis senior
 coepisset extendi, priusquam exueretur, clam forte nescientibus cunctis, illa,
 quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana baiulabat. Quibus ventilatis
 simulque in ostensione cunctorum extentis, in his verbis totam ad fletum et lacrimas
 commovisse dicitur civitatem. 'Haec sunt linteamina, Elpidofore minister erroris, quae 36
 20 te accusabunt, dum maiestas venerit indicantis. custodientur diligentia mea ad testi-
 monium tuae perditionis, ad demergendum te in abisso putei sulphurantis. Haec te
 immaculatum cinxerant de fonte surgentem: haec te acrius persequentur, flammantem
 gehennam cum coeperis possidere, quia induisti te maledictionem sicut vestimentum,
 scindens atque amittens veri baptismatis et fidei sacramentum. Quid facturus es,
 25 miser, cum servi patris familias ad cenam regiam congregare coeperint invitatos? Tunc
 te aliquando vocatum, terribiliter indignatus exutum stolam rex conspiciet nuptialem
 dicebitque tibi: amice, quomodo huc venisti vestem non habens nuptia-
 lem? Non video quod contuli, non cognosco quod dedi. Perdidisti militiae clamidem,
 quam in tela virgineorum membrorum decem mensibus texui et tendiculae crucis ex-

27) Matth. 22, 12.

1 domi p illium Rp oblitum BV¹ in om. p mitiori heremo BRVp: mitiorem here-
 mum L et vulgo 2 ingentem B, item V pr. m. ut videtur: ingens LRp et V corr. 3 nullum huma-
 num esse (esset R, haberet p) consolantis affectum BRVp, nullus humanus esset cons. affectus L et vulgo
 4 et BRV: om. Lp et vulgo 5 maceratur L et vulgo 6 qui gaudentes L et vulgo 7 tradun-
 tur Rp: traduntur BLV, cf. I, 16 et 22. Pass. 4 libertatem Lp: libertate R, liber tamen BV dum
 mei: cum ed. Ruin. ederentur p murittae (-tte BV) BRV: murrtae L, mirite p 8 quidem
 epidophorus p 9 crassantibus BV 10 enim om. ed. Ruin. fuerat apud nos dudum Rp
 aput B mirita nenerabilis p 12 aduersus] in p executor Lp 13 presbytero V¹, presbi-
 tero B 14 post] primo post p arcidiaconum B, archydiaconum R artatur BLV: aptatur Rp
 et vulgo, cf. Ind. IV s. v. artare 16 cepisset LRp exeruciaretur p 17 baiolabat L
 18 cunctorum BLRV: cunctis p et vulgo extensis B, sed -tis I m. corr. in om. p uerbis
 mei: uerbis loqui exorsus ed. Ruin. totum BV¹ 19 dicitur commouisse p ciuitati B
 minister errans erroris p 20 dum mei: cum ed. Ruin. custodiente L 21 dimergendum R,
 mergendum p abisso L, abyssum Rp et vulgo te mei: te, infelix ed. Ruin. 22 cinxerant
 BLV: cinxerunt Rp et vulgo te mei: te, miserriime ed. Ruin. persequentē BV¹ 23 cum
 ceteris possidere p 25 cenam V congregari R 26 stolam . . nuptialem BLRV: stola . . nup-
 tiali p et vulgo conspiciet BLV: conspiciens Rp et vulgo 27 dicebitque BRV: dicetque L et Bern.
 dicet p et vulgo, cf. Roensch l. cit. p. 291 28 cognosco mei: agnosco ed. Ruin. clamidem mei: chla-
 mydem Lor. et vulgo 29 in tela BLRVp: in tutela ed. Lor. et vulgo ineptissime uirgine horum V
 membrorum gestator (gessi p) decem Rp texui Bern. corr. texi BLRVp: I m. Bern. tendiculae
 BV: tendiculae R, tendiculas L, tendicula p et vulgo crucis quas extendens L, crucis exendens p

- tendens aqua mundavi et purpura mei sanguinis decoravi. Non conspicio cultum signa-
 37 culi mei, characterem non video trinitatis. Talis interesse non poterit epulis meis. Ligata
 eum pedibus et manibus funiculis suis, quia se ipse voluntarie separare voluit a catho-
 licis dudum fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus et semet
 ipsum vinxit et alios, ne ad istud venirent convivium, impedivit. Iuxta semitam multis
 scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo et dedecore sempiterno de convivio
 meo proieci'. Haec et alia Muritta dicente, igne conscientiae ante ignem aeternum
 obmutescens Elpidoforus torrebatur.
- 38 X. Parantes itaque universi dorsa sua verberibus alacres ad exilium pergunt.
 Quibus adhuc in itinere longioris viae constitutis destinantur, episcopis Arrianorum
 suggerentibus, homines inmisericordes ac violentes, ut illud, quod eis forte miseratio
 Christiana victui contulerat profuturum, crudeliter auferretur: quando unusquisque
 eorum libentius forte cantabat: nudus exivi de utero matris meae, nudum etiam
 me oportet ad exilium pergere, quia dominus novit esurientibus cibum porrigere et in
 deserto vestire. Nam et Wandali duo, sub Geiserico saepius confessores, comitante
 39 matre contemptis omnibus divitiis suis cum eisdem clericis ad exilium perrexerunt. De
 multitudine autem pergantium confessorum, id est ecclesiae Carthaginiensis clericorum,
 suggerente quodam exlectore Teucharario perditio, quos ille noverat vocales strenuos atque
 aptos modulis cantilenae, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari,
 quos ipse, dum catholicus esset, tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente sub
 festinatione viro dimittuntur, et vi barbarici furoris bisseus numerus puerorum de iti-
 nere revocatur. Segregantur corpore, non spiritu a grege sanctorum, qui timentes
 praecipitium cum suspiriis lacrimarum, ne divellerentur, constringebant manibus genua
 sociorum. quos violentia tamen haeretica, minacibus separans gladiis, Carthagini re-
 40 vocavit. Sed dum cum eis, quasi cum tali aetate, non blanditiis ageretur, superiores suis
 inventi sunt annis, et ne obdormirent in mortem, lucernam sibi evangelici luminis ac-
 cenderunt. Indignantur ob hoc graviter Arriani et se superatos a pueris erubescunt.
 Unde accensi subditi iterum fustibus iubent, quos iam ante paucissimos dies variis ver-
 beribus dissipaverant. Inprimuntur vulneribus vulnera, et rursus poena restaurata
 crudescit. Factum est domino confortante, ut nec aetas minor deficeret in dolore, et
 magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit adfectu et
 quasi duodecim apostolorum chorum conspiciunt puerorum. Vna degunt, simul vescuntur,
 pariter psallunt, simul in domino gloriantur.
- 41 Illis diebus et duo negotiatores, Frumentius et alius Frumentius ipsi eiusdem

13) Iob 1, 21.

1 aquam BLV purpura L: purpuram BRV, purpurea p decoravi B conspicio cultum
 (vultum p) signaculi Rp: conspiciunt oculi BLV 2 caractere B non video] nouũdũ V (ũ in rasura)
 3 manibus et pedibus Rp et vulgo suis funiculis p et vulgo ipsum p 4 dudum om. Rp qui-
 bus ut semet R 5 uenirent] uerent BV¹ 6 robore BV¹ 7 alia irrita dicente p 9 paren-
 tes BV igitur p 10 destinatur BV¹ 11 uolentes BV: uolenti LRp et vulgo 12 con-
 tulerant BV¹ 13 etiam om. BLV 15 nam et uandali BRVp: uandali namque L et vulgo
 geyseric Rp saepius facti confessores ed. Ruin. 17 confessores V 18 teucharario BV: theu-
 chario L, theucario R et vulgo, Theucario p 19 catilinae V separare V¹ 20 ille L dum]
 cum ed. Ruin. 21 uiro L: uero BRV, uiri p mittuntur et barbarico furore p bisseus num-
 meros BV 24 minatibus L gladii BV¹ carthagini (carta- B) BLRVp: Carthaginem Lor. et
 vulgo, cf. III, 60 suis prouinciis singulos imperat reuocari reuocat p 25 dum om. BLV non
 blanditiis BLRVp: iam blanditiis Ruinart 26 mortem BRVp: morte L et vulgo 28 iterum Rp:
 igitur BV, om. L iubentur p 29 dissipant Rp restaurat BV¹ 30 crudescit mei: re-
 crudescit ed. Ruin. 34 negotiatores B ipsi eiusdem Rp: ipsi om. L et vulgo, ipsiusdem BV haud
 scio an recte, ut sit idem quod eiusdem

urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc et septem fratres, non natura sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto, inmarcescibilem pervenerunt ad coronam, id est Liberatus abba, Bonifatius diaconus, Servus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus et Maximus monachus.

5 XI. Nam illo tempore crudelius Arrianorum episcopi, presbyteri et clerici quam 42
rex et Wandali saeviebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gladiis accincti currebant; sicut quidam episcopus, inter illos ceteris crudelior, Antonius nomine, qui tam nefaria et incredibilia in nostris exercuit, ut narrari non queant. Fuit iste in quadam civitate proxima heremo, quae Tripolitanae provinciae vicinatur,
10 qui, ut bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem huc illucque ad rapiendum rugiens excurreret. Nam impius Huniricus sciens Antonii ferocitatem in ipsis heremi 43
partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum artiori custodia cinxit, ut nullam ad eum introire permetteret, insuper variis insidiarum atque poenarum suppliciis extinguere cogitaret. Sed Eugenius sanctus,
15 dum nostrae persecutionis defleret incommoda et asperitate cilicii senile adtereret corpus, nudamque super humum cubitans stratum sacci sui rigaret imbribus lacrimarum, aliquando sensit infestum paralysis morbum. Quo nuntio in gaudio conversus Arrianus 44
pergit festinus ad cubile exilii hominis dei: et cum videret, arguente passione, verum pontificem balbutientia verba producere, cogitavit simul extinguere quem superesse
20 nolebat. praecepit ut acetum asperum nimisque acerrimum quaereretur: cui cum fuisset allatum, venerabilis senis recusantibus et nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus, qui ad hoc venerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste servus et confessor fidelis omnino nollet, nisi haeretica feritas ingessisset? Ex quo aceto, praesertim illi passioni noxio, morbus accepit augmentum. Cui pietas
25 Christi misericorditer subveniens postea sanum exhibuit.

XII. Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato Tamallumensis ci- 45
vitatatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuerit infestari res ipsa demonstrat. Nam cum diversis eum persecutionibus affligeret nec posset facere Arrianum, videretque Christi militem semper in confessione constantem — promiserat enim suis dicens: nisi
30 eum nostrae fecero religionis, non sit Antonius: — at ubi in sua promissione minor inventus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis vinculis 46
ingentibus artat episcopum, oreque obturato, ne lingua clamaret, aquam corpori, ut putabat, rebaptizationis spargit: quasi valeret conscientiam ligare cum corpore, aut non aderat qui audit gemitus compeditorum et cordis secreta rimatur, vel superare

2 inmarcescibilem *p et vulgo* 3 abbas *L* bonifacius *LRp et vulgo* Servus subd. *L: om.*
BRVp, cf. infra Pass. § 7 4 septiminus *B, Sept. monachus om. Rp* 5 presbyterici *B* et
om. p 6 rege *BV¹, reges L* uandalos *BV¹* ipsi] episcopi *p* 8 in nostros *L et vulgo*
9 vicina est *p* 11 rugiens *Rp: fugiens BLV* huniricus *V: unirikus B, honoricus R, hunericus Lp*
antoni *BV* 12 relegare *mei: relegari ed. Ruin.* dum] cum *ed. Ruin.* 13 acriori *p*
14 extinguere cogitaret *BRVp: ext. cogitavit L, cogitabat eum extinguere ed. Ruin.* 15 senile *BV¹*
16 saccis irrigaret *R, sacris irrigaret p* 17 paralis *Lp, parilysis BV* quo nuntiato *ed. Ruin.*
gaudio *BRV: gaudium p, gaudia L et vulgo* 18 cubile *BV¹ haud scio an recte, cf. Roensch l. cit. 266*
exilii *BRV(?)p: exilii L et vulgo* arcente passione *p* 19 balbutientia *Lp et vulgo* 20 ut
om. p cui *L: qui BV, quod Rp et vulgo* 21 venerabilis senis *Lp: venerabili senis BV, venerabili*
seni *R* si] sicut *R* 24 ille passionis noxiae *L* accipit *R* 25 sanum] salutem *p*
exhibuit *R* 26 alio autem nostro episcopo . . relegato (relegato *R*) *BLRVp: Alium autem nostrum episcopum . . relegatum ed. Ruin.* tamallumensis (tamallunensis *p*) civitatis *mei: Tamallumensi civitate ed. Ruin.*
27 potuerit *R: potuerat BLV, potuit p et vulgo* infestare *ed. Ruin., cf. Ind. IV s. v. infestari*
28 eum *om. L* posse *B* eum facere *L et vulgo* 29 enim *BRVp: om. L et vulgo*
30 sit] sum *p* 31 cogit *B* 32 obturato *R* aqua *B* 33 conscientia *B*
34 non aderat *mei: non adesset Lorichius, non ibi adesset ed. Ruin.*

posset aqua mendax tantae voluntatis propositum, quem iam homo dei metantibus lacrimis miserat legatum in caelum. Exiit statim virum vinculis et tali quasi gaudens prosequitur voce: ecce iam, frater Habetdeum, noster Christianus effectus es. quid ultra facere poteris, nisi ut voluntati consentias regis? Cui Habetdeum: illa est, impie Antoni, mortis damnatio, ubi voluntatis tenetur adsensio. Ego fidei meae tenax, 5 vocibus confitens crebris, quod credo et credidi, clamando defendi. Sed et posteaquam catenis vinxisti et oris ianuam obpilasti, in praetorio cordis violentiae meae scribentibus angelis gesta confeci et lectitanda imperatori meo transmisi.

- 47 XIII. Erat quaedam generalis ista violentia tyrannorum: nam Wandali pro hac re ubique fuerant destinati, ut transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerent iugulandos. At ubi eos fallacis aquae gladio peremissent, indicium eis perditionis scriptura teste tradebant, ne alibi simili violentia traherentur, quia non licebat sive privatis sive negotiatoribus alicubi transire, nisi descriptam characteris indicio suam miser ostenderent mortem: quam per revelationem servo suo Iohanni olim iam ostenderat Christus, ubi dicit: nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit characterem bestiae in fronte sua et in manu sua. Nam et episcopi atque presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vicos vel oppida circuibant, et sic despiciatis postibus ianuarum, aquam gladiumque gestantes, animarum praedones intrabant: et quos domi reppererant, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atque fulmineo respergentes, daemonica vociferatione Christianos suos ipsi pariter vocitabant, 20 ut ludum prorsus suae haereseos quam aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces et ignavi impletum in se pollutionis sacrilegium imputabant: prudentiores vero nihil sibi, quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam et multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt, alii sese, vel quia factum est, cilicio lugubri texerunt, nonnulli caeno foetido linierunt, et linteamina violenter inposita per fila consciderunt atque in latrinis foetidisque locis manu fidei proiecerunt. 25
- 49 XIV. Tali violentia, nobis videntibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem iussu Cyrilae a parentibus separatus est, matre sine verecundia matronali solutis crinibus post raptores tota urbe currente, infantulo clamante ut poterat: Christianus sum, Christianus sum, per sanctum Stephanum Christianus sum. Cui 30

15) Apoc. 13, 16 sq.

1 praepositum R quem BR: quod LV(?)p; *genus relativum praedicato legatum accommodatum est, ut I, 41 in loco, quo . . . Regia vocatur mittentibus p* 2 ligatum R exuet BV¹ vinculis
 3 ecce iam] ecclesiae Rp nostrę R 4 quid ultra . . . regis om. Rp
 5 impię B antonii BV¹ mortis om. L 6 et credi BV¹ et (post sed) om. L 7 cathonis unxisti R ianua B scribentibus BLV: subscribentibus Rp et vulgo 8 lectitanda
 BRV¹p, lectitandum Bern. 9 quaedam scripsi: quidam BLRV, quidem L² (generalis quidem p)
 10 erant destinati ed. Ruin. 11 ad ubi B scripturę V¹ 12 simili Rp: sicut B, sibi V, sua L
 suo negotiatoribus sive privatis ed. Ruin. 13 descriptam B, scriptam L miseris R, a miseris p
 14 quam mei: quod ed. Ruin. per om. p Iohanni p iam om. L ostenderet V¹
 15 dixit p liceuit B 17 uicus B uel mei: et ed. Ruin. 18 despiciatis postibus Rp: despiciatis BLV, cf. I, 8 19 reppererant BV: repererant Rp, repererant L aliis BV¹ 20 daemonica
 BLV: dominica R, simonica p, daemonica ed. Ruin. ipsi] nisi L 21 prorsus BLRV: potius p et vulgo
 quam aliquam] quam V, aquam quam p 22 ignavi . . . imputabant BLRVp: ignari . . . putabant ed. Ruin. 23 uolentibus R 24 horam B suis capitibus Rp 25 texerunt BLV,
 at III, 35 *idem recte texerat, cf. III, 16 ubi inverso errore texti pro textu traditum est* caeno LRp
 foetido BLV, foetido Rp 26 perfida p consciderunt R latrinis (laternis p) foetidisque locis mei: latrinis foetidaque loca ed. Ruin. 27 ibi BLRV: in p et vulgo, cf. I, 8 28 iussu B cyrile LRp
 matre om. BV, post matronali habet p 29 currente BV (currente ac clamante p) 30 christianus sum *semel habet p* per s. stephanum Rp: per BV, per s. Steph. om. L et vulgo cui et os BLRVp:
 Cui, Trinitatem in his uocibus declarantem. os ed. Ruin.

et os obturantes insontem infantiam in suum gurgitem demerserunt. Ita de filiis me- 50
 dici venerabilis Liberati factum esse probatur. Nam cum iussu regis cum uxore et
 liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitavit impietas Arriana a parentibus parvulos
 filios separare, ne posset per pietatis affectum etiam virtutem prosternere genitorum.
 5 Disiunguntur a parentibus tenera pignora filiorum. Qui cum vellet Liberatus lacrimas
 emittere, auctoritate uxoria increpatus, in ipso meatu exitus sui ilico lacrimae sicca-
 verunt. Ait enim ei coniunx: et propter filios, Liberate, perditurus es animam tuam?
 Computa eos non fuisse natos; nam et ipsos omnino vindicaturus est Christus. Nonne
 vides eos clamantes et dicentes, Christiani sumus? Sed haec mulier quid in conspectu 51
 10 iudicium egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa vel maritus licet seorsum, carceris
 tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non viderent, mandatur mulieri diciturque
 illi: solve iam duritiam tuam: ecce vir tuus paruit imperio regis et noster factus est
 Christianus. Aitque illa: videam illum et faciam et ego quod voluerit deus. Edneta
 igitur de carcere invenit virum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus
 15 conexum, et verum aestimans quod fixerant inimici, iniecta manu adprehendens ora
 vestimentorum eius gutturi proxima, videntibus omnibus suffocabat eum dicens: per-
 dite et reprobe, gratiae dei et misericordiae eius indigne, quare voluisti ad modicum
 gloriari et in aeternum perire? quid tibi proderit aurum? quid argentum? numquid
 liberabunt te de camino gehennae? Dixit et alia multa. Cui maritus respondit: quid
 20 pateris mulier? quid tibi videtur aut quid forte de me audire potuisti? Ego in no-
 mine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquando quod teneo. Vbi hae-
 retici mendacii sui consci et defecti fallaciam suam colorare minime potuerunt.

XV. Et quia superius de violentia inmanitatis eorum breviter diximus, hanc plu- 52
 rimi metuentes, alii in speluncis, alii in desertis locis viri vel feminae nullo sibi
 25 conscio sese claudabant: et ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum fame vel
 frigore victi contritum et contribulatum spiritum exalabant, inter haec adfectionis in-
 commodam involatae secum fidei securitatem portantes. Sic enim Cresconius presbyter
 Mizeitanae civitatis in spelunca Ziquensis montis repertus est, putrescente iam solutus
 cadavere.

30 XVI. Et quia de sancto Habetdeum praefati iam sumus, pergit tunc ad Cartha- 53
 ginem, adire censuit nefarium regem, ut conscientiam suam, quam semper familiarem
 trinitatis habuit et amicam, etiam hominibus faceret manifestam. Nec eum retinere
 potuit Antonius propter verecundiam suam. Offert impiissimo regi libellum in hac
 similitudine verborum: 'Quid quaeso iam cum proiectis habetis? quid cum eis, quos

1 obturantes *BR*, obdurantes *L* insontes *V*¹ gurgite *B* dimerserunt *LR*, demersere *p*
 medici filii *p* 2 cum *om.* *p* ex iussu *ed. Ruin.* 3 iubetur *Rp* 4 filios parvulos *L et*
vulgo ne *BV*¹: non *R*, quo *L*, si *p*, ut *V corr. et vulgo*; ne videtur nostrum 'ob nicht' etiam
om. *p* 5 disconiunguntur *BV*¹ a parentibus *om. BLV*, ergo a parentibus *ed. Ruin.* pignora
Lp et vulgo qui cum mei: Cumque *ed. Ruin.* Liberatus *om. BLV*, cf. *Ind. IV s. v. Pronom. relat.*
 6 mittere *Rp* uxoris *p* increpatur et in *L et vulgo* meatu *BV*¹ siccate sunt *p* 7 ei
L: et BRVp coniunx *Lp* et *BRVp*: en *L et vulgo* 8 est] esset *BV* 10 iudicium *p*
 uel *BLRV*: et *p et vulgo* 11 tamen *om. ed. Ruin.* ut *om.* *p* 12 christianus factus est *p*
 13 et ego *om. L*, et *om. ed. Ruin.* Et ducta illa de *c. p* 15 fixerant *R*: fluxerunt *p*, fecerant
BLV ora . . proxima *BV*: ora *om. Rp*, oram . . proximam *L et vulgo* 16 uestimenta *p* 17 gra-
 tia *p* misericordia eius *Rp* 18 gloriare *BV*¹ Quod *V*¹ 21 aliquando amittere potero *p*
 ubi *BRVp*: tunc *L et vulgo* 24 alii se in spel. *BRVp* nullos *V ante rasuram* 25 succurrentes *BV*¹,
 ibi succurrente *p* 26 et] uel *L* 27 securitate *BV* cresconus *R*, cresonius *L* 28 mizeit-
 tanae *BLRV*: mizeitane *Bern.* mireitane *p*, Myzentinae *ed. Ruin.* quizensis *Rp* reppertus *R*
 putrescenti *Rp* 30 pervenit ad *p* cartaginem *B*, chartaginem *R* 32 trinitatis *R*: trinitas *BLV*,
 diuinitatis *p* habuerat *ed. Ruin.* 34 proiectis *Rp* quos] quod *B*

- exilio relegastis, cotidie dimicatis? Abstulistis substantiam, ecclesiis, patria domibusque privastis: sola anima remansit, quam captivare contenditis. O tempora, o mores! universus haec mundus intellegit, et ipse qui persequitur videt. Si fides dicitur quam tenetis, quid verae fidei membra tantis persecutionibus agitatis? quid vobis cum exilio nostro, quid vobis cum egenis in saeculo, quorum est vita semper in Christo? Liceat saltem gaudere consortio bestiarum eis, quos abieciatis a facie omnium populorum'.
 54 Dum haec et his similia pontifex dei dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: Vade ad episcopos nostros, et quod tibi dixerint sequere, quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem. Sed neque Antonium haec res ab insania potuit revocare, sciens se magis imperioso regi ob hoc multum posse placere. Habet-
 55 XVII. Ea tempestate facta est incredibilis fames et coepit Africam totam una depopulatione vastare. Nullus tunc adfuit imber, nulla prorsus gutta de caelo profluxit: nec frustra, sed vero et iusto iudicio Dei, ut ubi persequentibus Arrianis caenosi gurgitis aqua ignis et sulphuris bulliebat, indulgentiae caelestis, quae semper adfluenter aderat, pluvia negaretur. Lurida remanserat terrae facies omnis: non vitis tegebatur aestate pampineis opacata virgultis, non sata respersa vultus caespitum viridabant, non olea semper viridis foliisque repleta iucundis decoris sui consuetam tegmen habebat, non pomorum virgulta maritante tellure gemmas produxerant florum, postea fructus, ut
 56 adsolent, edituras. Tristitia fuere taetraque omnia, et par pestilentiae clades Africam confuderat omnem. Non hominibus, non iumentis germinantis herbae ediderat tellus omnino virorem. Aruerant dudum currentium impetu praecipiti alvei fluminum, fontiumque crispantes perennitate subtracta pariter siccaverant venae. Oves et boves universi, insuper et pecora campi simulque bestiae silvarum inedia consumente nusquam penitus visebantur. Et ubi forte graminosus caespis, humida tunc in valle locatus, pallentem potius quam virentem nascentis foeni coeperat proferre colorem, ilico urens et igneus flatus aderat, totum torrendo desiccans, quia pulvereae tempestas arido sub aëre
 57 decoquens cuncta omnem nebulaverat locum. Nullum gestum est tempore illo commercium: nullum caespitem terrae iuvenis trahentibus scindens vertit aratrum, quia nec boves suberant nec castra omnino remanserant. Sed et rusticorum manus alia interierat, et subinde quae forte supererat, iam sepulturam quaerebat. Et quia ur-

1 religastis BV, relegatis R	dominicas R	substantiam abstulistis p, abstulistis substantias
ed. <i>Ruin.</i>	2 priuatis R	sola autem anima p
Ciceronis or. in <i>Catil.</i> I, § 2	3 mundus haec L	sequitur L
fide imbra B, fide imbrā V	5 in hoc saeculo ed. <i>Ruin.</i>	6 saltim L
9 habere huius rei cognoscuntur Rp	omnem R	10 sciens se BLEV: sciente se p, scientem se
Lorichius, scientem ed. <i>Ruin.</i>	imperioso regi scripsi: imperio regi BRV, imperio regis Lp et vulgo	11 uere BV
posse om. p	episcopum BLV	gaudentem L
BV ¹	13 affuit LRp	14 uero et om. p, iusto et uero R
B	16 adherat R	17 pampineis BV
opagata R	18 iocundis L, iocundi p	20 edituras scripsimus: editurae BLV, rediturae R, reddituras p et vulgo
tristitia BV	terraque BV, tristaque R, tristiaque p	et] ut L
clades p	21 confuderat Rp: confunderet BLV	germinantis R: germinantes BLVp, germinans V
corr.	herbas L et corr. V	22 utrorem R: utrorum B, uiroris V, utrores L, uigorem p
arguerant L	impetus Rp	praecipitati p
ed. <i>Ruin.</i> , at cf. III, 50	uenas L	uniuerse p
B	geminosus p	cespis BRVp, cespes L
L, ceperat Rp, cooperant BV	27 pulvereae BLRV: puluerulenta p et vulgo	harido sub aere R,
aridos ubere BV	28 dequocens BV, dequoquens R	30 supererant p
BV, nec aratra p, nec rastra ed. <i>Ruin. inepte</i> ; castra idem videtur quod uici		necastra LR: necastra
et BLRVp: Inter haec omnia autem mala et ed. <i>Ruin.</i>	31 superat B	usquam omnino Rp sed sepultura B

guente famis incommodo neque commercia, ut fati sumus, consuetudini neque cultura reddebatur debita terris, iuvenum senum, adulescentium atque adulescentularum, puerorum vel etiam puellarum agmina simul et funera, ubi potuerant, quomodo poterant, passim diffundebantur, circumeuntes oppida, vicos vel singulas urbes. Conversi enim
 5 in arcum perversum atque iritantes deum ad aquam contradictionis famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, sed ut infensam sentirent quam negaverant trinitatem. Alii diffusi per campos, alii silvarum secreta petebant, antiquas radices herbarum vel quisquilia alia requirentes. Nonnulli cum domo niterentur egredi, in ipso
 10 limine conruentes catervatim fame debellante cadebant; stratae vero vel semitae cadaveribus repletae exalantium foetore mortuorum gradientes vivos omni ex parte necabant. Nec deerant cotidie ubique expirantium funera et non fuerat virtus, quae miserationis impenderet sepulturam. Neque enim sufficiebant ad sepeliendum vivi, fame dominante et ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli libertatem suam filiorumque suorum perpetuae servituti redigere, et non poterant invenire. Montes
 15 et colles, plateae civitatum, viae vel semitae unum omnibus fecerant ubique sepulchrum, quibus inedia depascens denegaverat victum. Wandali autem ipsi, quos et postea frequentia multarum provinciarum spolia, et retentio Africae primo fecerant divites, maiore magis inopia torquebantur. Et quanto sibi videbantur servorum adgestione superbi, tanto amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus
 20 filium, nullus coniugem, nullus proprium tenuit servum: sed exiens unusquisque, non ubi voluit, sed ubi valuit, aut statim defecit aut numquam omnino rediit. Vrguebatur infelix multitudo ad ipsam se urbem Carthaginem congregare. Et dum
 60 illuc catervatim adhuc animata cadavera confluerent, ubi rex inferendarum mortium vidit strages, pelli urbe omnes ilico iubet, ne contagio deficientium commune pararet etiam exercitui eius quoque sepulchrum. Suis ergo provinciis et domibus singulos imperat revocari. Sed nec erant qui reverterentur, dum uterque sepulturam suam in vultu portarent. Et idcirco forte maior rebaptizatorum perditio potuit provenire, quia, dum promittitur ab Arrianis praesentis transactio vitae, nec illud obvenit et mors sequens prima secundam praevenit. In tantum sibi devastans vindicavit fames dominium,
 30 ut loca nonnulla et admodum populosa habitatoribus extinctis alto nunc silentio, parietibus solis extantibus, conquiescant.

XVIII. Sed quid ego iamiam inmoror in hoc quod explicare non queo? Nam si 61

1 incommoda R conmercia BV consuetudini mei: pro consuetudine ed. *Ruin.* 3 nel om.
 Rp ubi potuerant BLRV: ubi poterant p et vulgo 5 perversum BLRV: prauum et peruersum p
 et vulgo, at cf. *Psalm.* 77, 57 ad aquam BLRV: ad aquas p et vulgo, ut est in *Psalm.* 105, 32
 fame B 6 pane B infessam R trinitatem quam negauerant p 7 silvarum secreta BLV:
 secreta silvae Rp, s. silvarum ed. *Ruin.* 8 quisquilia alia BV: quisquilia aliqua R, quisquillas alias L,
 quisquillas aliquas p et vulgo, cf. *Petr. Sat.* 75; de coniunctione autem uel . . alia v. *exempla in Ind.* IV
 s. v. nel domū . . ingredi p 9 famem B strata p 10 repleta B ex omni
 parte p 11 fuerat mei: erat ed. *Ruin.* 12 sufficiebat L ad sepeliendum om. L 15 ubi-
 que om. p 16 india L 17 postea BLRV: prius p et vulgo; *expectares*: quos et retentio Africae primo
 et postea frequentia m. provinciarum spolia fecerant diuites, nisi error est ipsius scriptoris frequens V,
 item B m. 2 in rasura primos R fecerat Rp 18 magis mei: om. ed. *Ruin.* 20 exigens
 L 21 deficit BV rediit L, rediret p 22 urgebatur etiam tunc infelix m. ed. *Ruin.* se
 om. Rp et vulgo congregari p et vulgo 23 adhuc cateruatim illuc (illuc p) Rp infandarum p
 24 deflentium BV communē BR 25 examini eius R, suis ipse p quoque BRVp: om. L et
 vulgo 26 renocari iubet p erat BLV reuerteretur L et corr. V uterque BLRV: quis-
 que utique p et vulgo 27 portarent BRV: portaret Lp et vulgo et cum idcirco p maior om.
 p potui BV¹ 29 primam BRp secunda R praenit LRp et corr. V: peruenit BV¹
 sibi mei: igitur sibi ed. *Ruin.* dominum Rp 30 populosa L: populos BRV, populis p 32 iam-
 iam BLV: iam Rp et vulgo immemor L nequeo V nam et si ed. *Ruin.*

nunc superessent vel eis fari de talibus rebus licuisset, et Tullianae eloquentiae fluuius siccaretur et Sallustius elinguis omnimodis remaneret. Et, ut alienos indignos rei tantae praeteream, si Caesariensis surgeret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius translator Graecae facundiae Latinisque floribus Rufinus ornatus: et quid multa? non Ambrosius, non Hieronimus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite haec 5 omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem, quique 62 terrigenae et filii hominum, simul in uuum dives et pauper. Nonnulli qui barbaros diligitis et eos in condemnationem vestram aliquando laudatis, discutite nomen et intellegite mores. Numquid alio proprio nomine uocitari poterant nisi ut barbari dicerentur, ferocitatis utique, crudelitatis et terroris uocabulum possidentes? 10 Quos quantiscumque muneribus foveris, quantiscumque delinieris obsequiis, illi aliud nesciunt nisi inuidere Romanis: et quantum ad eorum adinet voluntatem, semper cupiunt splendorem et genus Romani nominis nebulare nec ullum Romanorum omnino desiderant vivere. Et ubi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad utendum seruitiis illo- 63 rum parant; nam nullum dilexerunt aliquando Romanum. Si disputare nitebatur de fide nobiscum barbara ferocitas, et haeresis Arriana rationabiliter disputaret — sed quando tenuit rationem, quae a patre deo deum filium separat saluatorem? — quare dolis et calumniis egerunt, et uelut spiritus tempestatis procella sui furoris totum sub- 20 uertere uoluerunt? Si disputatio necessaria fuerat episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare unguiae simul et cruces? quare Arrianorum serpentina proles contra innocentes genera talia tormentorum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra innocentiam cupiditas furoris et auaritia crudelitatis, ut et animas perderet et substantiam arpagaret. Si conlatio desiderabatur, quare rapinae rerum alienarum non tantum sacerdotum, uerum etiam omnium laicorum? Sed illi expoliati laetati sunt et rapinam rerum suarum cum gaudio susceperunt. 25

64 XIX. Adsit iam quaeso omnis aetas, omnis sexus omnisque condicio: adsit, obsecro, omnis turba catholici nominis, quae gremio materno toto orbe gestatur, quia sola germanum commodare nouit adfectum, quae didicit a Paulo magistro et gaudentibus conlaetari et cum lugentibus lamentari: conueniant simul ad domum nostri doloris et paribus oculis fundamus flumina lacrimarum, quia causae et fidei 65 nostrae unum est negotium. Nullum uolo ad condolendum mecum haereticum conuenire, qui forte addere concupiscit super dolorem uulnerum meorum et gratulatur cotidie malis meis. Nolo, nolo ego extraneum, sed fraternum quaero adfectum, nolo filiorum alienorum, quorum os locutum est uanitatem, et dextera eorum dextera iniqui-

5) Psal. 48, 2 sq.

28) Rom. 12, 15.

1 rebus talibus *B*, rebus uariis talibus *p*, rebus *om. ed. Ruin.* 2 salustius *Lp* et linguis *R*
3 caesariensis *BLp* opus non esset idoneus *p* 4 fecundiae *B* latineque (*i. e. latinaeque*) *p*
ordinatus *L* 5 hieronimus *L* 6 gentes *Rp et Psalmista (48, 2): om. BLV* omnes *om. Rp*
7 diues *om. L* 8 condemnatione *Rp* uestra *BRp* laudastis *Rp* 9 proprio *om. Rp*
uocitare *BV*, uocari *p* 10 ferocitatis itaque uocabulum et crudelitatis et terroris *p* possidentis *R*
11 illi autem nesciunt aliud *p* 13 nebulare *mei: obnubilare ed. Lor. et vulgo* 15 parant *om.*
BLV nullum illorum *L* romanum *BRV: romanorum Lp et vulgo* 16 nobiscum de fide *ed.*
Ruin. arriana *om. V* 17 tenuit *mei: tenet ed. Ruin.* quae] quando *Rp* 18 gerunt *Rp*
furoris sui *V* 19 fuerat necessaria *L*, fuerat *om. p* 20 crucis *BV¹* sempiterna *p* 21 me-
sentius *R* 22 furoris cupiditas *Rp* auaritia crudelitatis *mei: auaritiae crudelitas ed. Ruin.* ani-
mam *Rp* 23 arpagaret *BLV: arriperet Rp, harpagaret vulgo* 26 obsecro *om. L* 27 paterno
Rp quia *BRV: quae Lp et vulgo* 28 commendare *p* 29 lamentare *BL* 30 flumina *B*
1 *m.* 31 mecum ad condolendum *Rp* 32 quia *R, sed a punctatu* concupiscit addere *p*
23 ego] ego non *R*, non ego *p* quaero] habere *p* 34 filiorum *BRV: affectum filiorum p, aliquem*
filiorum *L et vulgo* dextera eorum dextera *V*

tatis: quia filii alieni semper mentiti sunt mihi, qui inveteraverunt et claudicaverunt a semitis suis. Isti dicunt mihi cotidie: ubi est deus tuus, dum adfligitur populus pretioso agni sanguine comparatus? Inter quorum obprobria ego ad flagella paratus cantare non desisto domino flagellanti: amove a me flagella tua, quia defeci, non a fortitudine manus tuae, sed a persecutione haeresis Arrianae. Adveniant omnes, qui mecum angustae viae carpiunt iter et propter verba labiorum dei vias custodiunt duras, et videant si est dolor, sicut dolor meus. Quoniam vindemiata sum in die irae furoris domini, aperuerunt super me os suum omnes inimici mei, sibilaverunt et fremuerunt dentibus, dixerunt: devorabimus eam. En ista est dies quam expectabamus: invenimus, vidimus. Adestote angeli dei mei, qui numquam deestis constituti in ministerio vestro, propter eos qui hereditatem capessuri sunt aeternae salutis, et videte Africam totam, dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedentem viduam et abiectam. Sacerdotes eius et seniores in desertis locis et in insulis defecerunt quaerendo sibi escas ad manducandum, et non inveniunt. Considerate et videte, quia Sion civitas dei nostri facta est vilis, facta quasi polluta menstruis inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia vidit gentes invadere et ingredi atria sua, de quibus praeceperas ne introirent ecclesiam tuam. Viae eius lugent, eo quod nemo conveniat in die festo. Egressus est a facie eius omnis decor et deliciae: didicerunt vias asperas ambulare virgines et iuvenes eius, in aulis educati monasteriorum, abierunt in captivitatem Maurorum, dum lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptori eius, habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur et venter illius turbatus est a fletu eius, quia sedit inter gentes et requiem non invenit, nec est qui consoletur eam. Quaesivit a patribus Orientis qui simul contristaretur, et non fuit, et consolantem, et non invenit, dum manducaret in esca sua fel et in siti sua potaretur aceto, sponsi et domini sui passiones imitando, qui idcirco passus est pro ea, ut sequatur vestigia eius.

XX. Deprecamini patriarchae, de quorum stirpe generis nata est, quae nunc laborat in terris: orate sancti prophetae cognoscentes adflictam, quam antea vaticinante praeconio cecinistis: estote apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, univ-
sum orbem ascendente in vobis domino ut equi velocissimi cursitastis. Praecipue tu, Petre beate, quare siles pro ovibus et agnis, a communi domino magna tibi cautela et

1 semper] super Rp qui om. p inueterati sunt Vulgata Psal. 17, 46 2 isti om. p, et
R mihi dicunt L 3 sanguini BV¹ 4 non desisto cantare domino flagellato p quia mei:
quia ego ed. Ruin. non defeci L 5 sed ad BV persecutionē V omnes BLV: mihi om-
nes Rp, igitur nunc omnes ed. Ruin. 6 angustiae BV¹, angustum (om. viae) p carpiunt BLV¹p:
carpunt R et corr. V, vulgo custodiunt vias ed. Ruin. 7 sicut meus V vindemiata mei (sc.
Ierusalem sive potius hoc loco ecclesia catholica): vindemiatus ed. Ruin. verba ex Ierem. Thren. 1, 12 petita
sunt, item sequentia fere omnia irae R: om. vell. et vulgo (in die irae furoris sui Ierem. l. c.) 8 ap-
perauerunt BV¹, aperuere p siullauerunt B 9 dentibus suis p deuorauimus BLRVp en]
enon BV¹ expectauimus L 10 adestote LRp: adeste BV, cf. v. 31 11 capturi sunt sa-
lutis p 12 tota L 13 tanti BV¹ modo om. p 14 et insulis BLV sibi om. p
15 syon RVp 16 facta est quasi polluta Rp 19 ueniat L facie eius omnis decus eius p
et deliciae om. Rp 20 uirgines mei: uirgines eius ed. Ruin. 21 abiecerunt R captiuitatem
aurorum BV, captiuitate maurorum R lapidem BV¹, lapidibus p sancti mei: sanctuarii ed. Ruin.;
verba petita sunt ex Ierem. Thren. 4, 1, ubi textus graecus habet ἐξεγύθησαν λίθοι ἀγροί etc. 22 deo]
domino L, om. p 23 nostro om. Rp eius Rp: et B, om. LV quoniam] quando p
24 eius] ē L sedet p 25 quesui p et consolantem BRVp: consolantem L et vulgo
29 sanctissimi patriarchae ed. Ruin. 30 uaticinando Rp 31 aggregaretis ed. Ruin. 32 ascen-
dentes p cursitastis LRp: cursitatis BV 33 beate Petre ed. Ruin. domino mei: magno do-
mino ed. Ruin.

- sollicitudine commendatis? Tu, sancte Paule, gentium magister, qui ab Hierusalem usque ad Illyricum praedicasti evangelium dei, cognosce quid Wandali faciunt Arriani, et filii tui gemunt lugendo captivi: universique ingemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista, quae evenerunt nobis ad probationem, non quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed et pro malis orate iam filiis, quia et Christus oravit etiam pro inimicis Iudaeis. Sufficiant castigationi quae iuste inflata sunt nobis et iam iamque delinquentibus venia postuletur: dicatur angelo percutienti: sufficit, iam cohibe manum tuam. Quis ignoret haec nobis proborum nostrorum scelera procurasse, aberrantibus a mandatis dei et in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen provexit humiles piscatores.
- 71 XXI. [Tenuit sceleratissimus Huniricus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consummans. Nam putrefactus et ebulliens vermibus, non corpus, sed partes corporis eius videntur esse sepultae. Sed et ille legis datae transversor ex Donatianorum haeresi ad eos veniens quondam Nicasius in brevi simili morte periit.]

2 ad om. Rp Illyricum BLR, illiricum p agnosce quod p arriani mei: et Ariani ed. Ruin. 3 captivi] adiecta sunt in ed. Ruin. nescio ex quo codice petita haec verba: Tu Petri germane, et non in passione dispar, gloriose Andrea, qui interpretaris virilis, quoniam viriliter certasti, considera gemitum Africani populi, et non displiceat tibi, sed interveni pro nobis ad Deum. 4 est om. R quae venerunt BLVp, qua evenerunt R nobis om. V 5 ad probationem non R: non om. BV, ad probat. om. p, non ad probationem L et vulgo 6 qui et BV¹ 7 ad castigationem p et om. p 8 dicaturque ed. Ruin. ignoret mei: ignorat ed. Lor. et vulgo 9 et om. L 10 uolentibus p precatores con. Ruinartus 11 per eum Rp: om. BLV; suppletum est in nonnullis libris teste Ruinarto: ut illum pro nobis deprecari dignemini, qui etc. humiles peccatores R 12 huniricus R, hunericus Lp et vulgo septem et mensibus p 13 morte Rp consumans LR, consummatus p putrefactū L bulliens Rp 14 sed et Rp: sed BLV, Sicut ed. Ruin. 15 legis data (dator L) et transverso rex (transversor ex L) donatianorum (donationorum V) heresim (heresi L) ad eos ueniens quondam nicasius BLV¹, legis datae transgressor rex donationorum heresium ad eos ueniens quondam ucasius R, illa lege data et transversa rex donatistarum heresi ad eos ueniens quondam nicasius V corr. m. 2, legis datae transgressor rex donatio nouarum heresium adueniens quondam ut asinus p, legis datae transgressor Rex quondam ut asinus sepultus est, ita iste ed. Ruin. ineptissime. Quae post lamentationem (§ 64—70) de Hunirici morte (§ 71) adiecta sunt, postea addita videntur, ut recte monuit Ebert, Gesch. der christlich-latein. Literatur p. 434 not. 3: quod si verum est, notitia quasi extemporalis de illo Nicasio minus mira videbitur. 16 brebi B periit EXPLIC. B, periit. EXPLIC. LIB. III. Lp; BV subscriptione carent; in omnibus meis sequitur passio VII martyrum.

PASSIO BEATISSIMORVM MARTYRVM

qui apud Carthaginem passi sunt sub rege Hunirico

VI. Nonas Iulias.

I. Praedicaturus triumphos martyrum beatorum ad enarranda quae gesta sunt 1
5 auxilium exopto divinum, ut qui illis praestitit superandi victoriam, mihi indigno et
inmerito quantulumcumque verborum porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo quae de-
siderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero domino supplicare.

II. Septimus namque agebatur annus crudelissimi atque impiissimi regis Hunirici, et 2
ecce antiquus hostis, veterosus utique anguis, trisulcis linguae venena vibrans, Cyrila
10 quodam Arriomanitarum episcopo ministro usus est, subvertens et obtinens animum
regis cruenti, ut ita suaderet, non posse eum pacatum atque longaevum obtinere regnum,
nisi nomen perderet innocentem. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpissima
morte praeventus scatenis vermibus exspiravit. Insectari coepit ore cruento omnem 3
catholicorum multitudinem, quae per totam provinciam Africanam in modum, sicut
15 praedictum est Abrahamae patriarchae, harenas maris fuerat multiplicata, ut eam rebap-
tizationis sauciret machera, atque stolam illam singularis et puri baptismatis, quam
Christus vino carnis suae purificans, prelo exprimens crucis fecerat dealbatam, tatrae
nigredinis turparet inluvie sordulenta. Accipiens quoque tyrannus, ut erat docibilis et
ferus, serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam coepit Africam
20 commovere. Primo sacerdotum et ministrorum copiosissimam et maximam turbam in 4
longinquis et extremis regionibus exilio crudeli detrussit. Quibus bis acutum genus
frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari con-
tritum, sed manente furfuris cortice loriatum pro miseratione dari praecepit. Post
vero, crescente impietatis insania, etiam hoc auferri crudelissimus imperavit. Post 5
25 modicum quoque temporis universas simul ecclesias, praedictis venerabilibus portis,
caementis ingentibus claudi mandavit. Univera namque monasteria virorum vel puel-
larum sanctarum gentilibus, id est Mauris, cum habitatoribus donari praecepit. Unus
fuit omnibus eiulatus, unus pro Christo moriendi integer et plenus affectus. Paria
currebant flumina lacrimarum, quia permiserat dominus cibari eos pane lacrimarum,

1 beatissimorum *om. V* martirum *V* 2 cartaginem *BV* sub imperio rege Hunirico *B*, sub
hunirico rege *V*, sub imperio regis hunirici *L* 3 non. iul. *BV*, non. iulii *L*; *inscriptione carent Rp*;
eius loco habet p: Incipit liber quartus 4 triumphos *om. L* beatorum martirum *p* 7 dignan-
tur *p* 8 hunirici *Lp et vulgo* 9 trisulcis *BV*: trisulci *Rp*, trisulcae *L et vulgo* lingua *Rp*
cyrila *R*: chirila *BLV*, cirila *p* 10 quodam *Lp et corr. V*: quendam *BRV¹*; *fort.* quondam arriani-
tarum *R*, Ariomanitarum *ed. Ruin.* episcopū *BRV¹* 13 expiravit *LRp* 15 habrahae *V* ha-
renae *BRVp*: arenae *L et vulgo* eam] etiam *R* 16 sautiaret *V* machera *mei*: machaera *vulgo*
17 uiuo sue carnis *p* prelo *Rp*, proelo *BV*, prodo *L* fuerat *R* thetre *R* 18 inluuq̄ *BV*
sordidulenta *L* docibilis *R*: ducibilis *BLV*, docilis *p* 20 in longinquas et extremas regiones *ed.*
Lor. et vulgo 22 solum *R* molarum *Rp* contritum *om. Rp* 23 loriatum *BV¹* dare
L 26 cementis *BLRp* uirorum monasteria *L* 27 gentibus *Lp* donari *Rp*: donare *BLV*
29 panē *B*; *locus sumptus est ex Psalm. 79, 6*: cibabis nos pane lacrimarum et potum dabis nobis in lacri-
mis in mensura?

6 et potari eos in lacrimis in mensura, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est
 exiens de arca inhians cadaveribus mortuis pars aliqua pereuntium corvorum, maior
 est tamen in nomine trinitatis numerus feliciū columbarum. Quanti nobiles et optimi
 viri, ampli et lati caespitis domini, terram cum caelo commutaverunt et simul corpus
 cum substantia tradiderunt, atque delicatae et nobilissimae feminae contra verecundiam
 naturae spectante vulgo virgis caesae variisque tormentis cruciatae, victricia trophaea
 portarunt! quanti infantuli inidentes edicta feralia ante mundum contempserunt, prius-
 quam inlecebrosam eius semitam introirent!

7 III. Tunc adprehensi sunt et septem fratres, quantum continet ad concordiam do-
 minicae servitutis, in monasterio habitantes in unum, quia bonum est et iucundum ha-
 bitare fratres in unum: id est Bonifatius diaconus, Servus subdiaconus, Rusticus sub-
 diaconus, Liberatus abba, Rogatus monachus, Septimus monachus et Maximus monachus,
 in numero scilicet Macchabaeorum germanorum, quos una mater ecclesia catholica ge-
 nuerat et per viscera fontis aeterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis civi-
 tatis, cui praefuit sanctus Vindemialis, sacerdos egregius et Christi fidelis antistes. 15

8 Qui adtracti ad urbem Carthaginiensem, primo eis inlecebrosi blandimentis serpens
 voluit sibilare, promittens honores caducos et divitias ingentium voluptatum necnon et
 regis amicitias vel alia multa, quae solent insipientium animas aucupante diabolo visco
 mundiali captare. Sed haec omnia milites dei acsi contagia respuerunt, clamantes uno
 ore: unus dominus, una fides, unum baptisma. Nec poterit in nobis adiuvante do-
 mino iterari, quod in sancto evangelio semel praeceptum est dari: quia qui semel lotus
 est, non habet necesse iterum lavari, quia mundus est totus. Facite quod vultis, in-
 ferte poenas corporibus nostris: melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia
 quam aeterna pendere et subire tormenta. Habete quae promittitis, cum ipsis divitiis
 post paululum perituri. Nobis vero nullus de postibus frontium valebit evellere, quod 25
 in uno baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare.

9 IV. Quid multa? Dum tali constantia divinitus munirentur, inssi sunt carcerali
 custodiae mancipari, et ita crudelius onerati ferri ponderibus tenebrosis deputati sunt
 locis, ubi nulla miseratio adrideret lenitatis. Sed populus ille memoratae urbis, in
 domino semper fidelis, dato munere carcerariis die ac nocte Christi martyres frequen-
 tabat, et ita ab eis doctrina et virtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi
 nomine plena delectatione perferre cuperent et capulo persequentis facilia subponerent
 10 colla. Hoc autem tyrannicas pervenit ad aures: qui ebrietate furoris accensus iubet
 eos adhuc inauditis suppliciis adigi et maioribus vinculis onerari, navemque imperat

1 inmensurā B, mensurarum L 2 archa p 3 in nomine mei: in honore ed. *Ruin.* 4 do-
 mini *BRVp*: dominici L et *vulgo* commutauere p 5 delicate B 6 spectante *Rp*: expectante
BLV uictricia *BLV*: uictoriae *Rp* et *vulgo* tropaea ed. *Ruin.* 7 contempere p prius-
 quam *BRVp*: quam L et *vulgo* 8 inlecebrosam *BLRV*: in illecebrosam p et *vulgo* 9 et om. R
 continet *BV*: om. *Rp*, pertinet L et *vulgo* 11 bonifatius *BV*: bonifacius *LR*, bonifacius p Serus p
 12 abbas L, alba p septimus R, Septimus p et Max. monachus om. *Rp* 13 machabeorum
LRp germanorum om. p 14 territorio *BV* 15 sanctus om. L uindemialis p an-
 testis *BV* 16 qui adtracti *BV*: qui acti *Rp*, quibus attractis L et *vulgo* carthaginiensem *Lp* et
vulgo in illecebrosi p 17 nec non] necessario p 18 amicitias mei: amicitiam ed. *Ruin.*
 19 milites dei *BLV*: milites Christi *Rp*, Christi milites ed. *Ruin.* respuerent L 20 unus deus p
 baptismum *Rp* 21 semel om. p 23 poenis B admodum p 24 pendere *BLV*: pati *Rp*
 quae] quod p 25 fontium p 26 trinitatis dignatus *BLRV*: trinitas dignata p et *vulgo* 28 cu-
 stodia *Rp* onerati *BLV*: artantis R, arcatis p, fort. artati cf. III, 46 29 ille *BLV*: iste *Rp*,
 om. ed. *Ruin.* 31 doctrinae uirtute B roborati p tali R 32 ferre *Rp* persequenti
Rp facili R, facile p 34 nauimque L et *vulgo*

lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadem omnibus alligatis in medium pelagus igne supposito concremari.

V. Eductisque illis de custodia multitudo populi dei bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, et rugientium pondera catenarum quasi quaedam monilia pervidebat, quia non fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas concurrentes, una voce per ambitus platearum domino decantantes: gloria in excelsis deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Votiva nobis haec dies est et omni sollemnitate festivior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri perferimus praeparatum supplicium, ne amittamus acquisitae fidei indumentum. Sed et populis publica voce clamabant: ne timeatis, o populi dei, neque formidetis minas atque terrores praesentium tribulationum, sed potius moriamur pro Christo, quomodo et ipse mortuus est pro nobis, redimens nos pretio sui sanguinis salutaris. Vnum tamen vehementi conatu, qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant auctores malorum a sanctorum consortio separare dicentes: infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt, et audi consilium nostrum, ut possis invenire vitae remedium et tanti regis adire palatium. Tunc ille, aetate quidem puerili, senili tamen maturitate, clamabat: nemo me separat a sancto patre meo Liberato abbate et a fratribus meis, qui me in monasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore dei conversatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo me et futuram gloriam invenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meam: simul nos dominus septem voluit congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero felicium Macchabaeorum, ita etiam septenus nostrae congregationis numerus nullum inveniet detrimentum. Nam si negavero eum, et ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo, qui est in caelis: et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in caelis.

VI. Perducti itaque cum festinatione ad navale supplicium pro voluntate infandi regis vel crudelium ministrorum, extensis manibus et pedibus clavati feruntur potius quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio divino videntibus cunctis extinctus est, et dum saepius renovaretur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebatur rogi globus flammaram. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset et rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, et ita singulos in modum canum cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis debitum spiritum feliciter domino reddiderunt, nec expaverunt lignis quatientibus mortificari, quibus

25) Matth. 10, 32 sq.

1 adque L in R: om. BLV¹p, per V corr. medium pelagus BLRVp: medio pelago ed. Ruin.
 3 eductis L 4 rugientium ed. Ruin. 5 monilia BV pervidebat p potius om. ed. Ruin.
 8 sollemnitate R, festinitate L 10 proferimus BRp 11 o om. Rp 12 praesentium] precium p
 13 et om. L pretio sanguinis sui L, pretio sanguine R, precioso sanguine p 14 tamen] tantum p
 16 et] sed p nostrum om. p 17 palacium Lp 18 abbate liberato Rp 19 et fratribus
 ed. Ruin. 20 sustinere et suscipere p 21 potestis BLRV: poteritis p, possitis ed. Ruin., at cf.
 Ind. IV s. v. quia 23 potuit perire p machabeorum LRVp 24 numerus n. congregationis p
 25 negaverit me p 27 me om. p coram fratribus p 29 Educti p navalē BV¹ 30 cla-
 uati BV: eleuati Lp et vulgo, elenatis R potius feruntur (ferantur p) p et vulgo 31 qui BLRV:
 quo p et vulgo iniectus R 32 papulis R 33 extingebantur Rp et corr. V rogi globus
 scripsimus: rogi globo BRV, rogui globo L ut videtur, ignei globi p, rognus globo vulgo 35 mortis genere L

- 15 semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari venerabilia corpora iactarentur, ilico, quod contra naturam est aequoris, eadem hora inlaesa corpora pelagus litori reddere maturavit: nec ausum fuit, ut moris est, triduana dilatione in profundo retinere. ne praecepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus et ipse tyrannus licet inpaenitens, ut fertur, expavit. Gaudens autem quae aderat multitudo corpora ⁵ sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulturae, praeunte clero venerabili Carthaginiensis ecclesiae: ubi etiam et praedicandi diacones, tertio iam confessores effecti. Salutaris et Muritta, geruli reliquiarum adfuerunt.
- 16 VII. Humatae sunt igitur cum hymnis sollemnibus lipsanae beatae sanctorum in monasterio Biguae contiguo basilicae, quae dicitur Celerinae. Et sic in confessione ¹⁰ trinitatis beatissimi martyres passi sunt et speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerunt: cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

1 omnis spes *p et vulgo* 3 ausus *B corr. ex ausum* dilatatione *L* in profunda *p*
 detinere *Rp* 5 inpenitus (-tes *corr.*) *V* 6 charthaginiensis *R*, carthaginensis (cart-) *BLVp* 7 dya-
 conis *R*, dyaconi *p* tertio *om. p* confessoris *Rp* 8 murittae *R*, mirite *p* reliquie *p*
 9 ymnis *R* lypsanae *BLRV*, lypsane reliquie *p* 10 Biguae *om. Rp* continuo *L* celeri-
 nae *R*, celerine *p*, celebrinae *BLV*, *cf. I § 9* 12 Amen. Explicit historia africana *V*, Amen. Explicit
 liber quartus *p*

NOTITIA

PROVINCIARVM ET CIVITATVM AFRICAE.

Incipiunt nomina episcoporum catholicorum diuersarum prouintiarum qui Carthagine ex praecepto regali uenerunt pro reddenda ratione fidei. die KL Februarias anno sexto regis Hunerici.

<p>Nomina episcoporum prouintiae proconsularis uel qui in exilium missi sunt.</p> <p>1 Eugenius carthaginiensis Tāalleni. Felix abaritanus. exilium. Paulus sinnarensis. exilium. Felix piensis corsica. exil.</p> <p>5 Marianus hippzaritensis ut sp̄. Pascasius gunelensis ut sp̄. Sacconius uzialensis ut sup̄. Bonifatius membrositanus. fuḡ. Gulosus beneuentensis corsic̄.</p>	<p>10 Reparatus utimmirensis ut sp̄. Pastinatus puppitanus ut sp̄. Reparatus puppianensis. Fortunatianus araditanus. corsic̄. Deumhabet thelensis. corsica.</p> <p>15 Liberatus Mullitanus ut sp̄. Mannucius duassedemsai. Hirundinus missuensis. corsic. Iona lapdensis. ut sp̄. Peregrinus assuritanus in exil. hic.</p> <p>20 Quintianus urcitanus. Cresconius tennonensis. pr̄bt̄.</p>
--	--

Incipiunt] *hic incipit codex Loudunensis n. 113 (= A), quem accuratissime expressimus, omnibus sigillis quibus scriba usus est repetitis; H = codex Lud. Halleri ab Hallerstein, quo libro non iam superstitē, ut uidetur, Abr. Ortelius in Thesouro geographico (Antuerpiae a. 1596) usus est anno sexto] anno VIII Chiffletius, cf. Ruin.*

1 Tamalleni *sc. in exilio, cf. Vict. III, 45* 2 Aboritanus *coni. Ruin. at v. Vict. I, 13 et Plin. 16, 172*
 172 Abaritana harundo 3 Sinnuaritensis *coll. Carth. 133, cf. Patrol. lat. ed. Migne XI, 1223 sqq.*
 4 Picensis *coni. Ruinart* 5 Hipzaritensis *H, cf. Ortel. s. v. Hippon* 6 Gunelmensis *H* 7 Uzialensis *AH: Uzalensis August. de civ. dei 22, 8, coll. Carth. 204* 8 Bonifacius *ed. Ruin., item alias in hoc nomine Membrositanus H; Membro itin. Ant. p. 22 ed. Wess. inter Hipponem Zaritum et Uticum, qui locus magis quadrare uidetur quam notior Membresa (conc. Carth. sub Cypriano n. 62, in ed. Hartelii I, p. 433 sqq.) sive Membressa (it. Ant. p. 45 etc.)* 9 Benentensis *H, at v. episc. de ciuitate Beneuentina coni. Arelat. a. 314* 10 Utimmiensis *H, Utimminensis Baluzius, cf. coll. Carth. 126*
 14 Thelensis *AH: Telensis coll. Carth. 208 etc.* 16 Duassedemsai *AH: Duas-Senemsal, i. e. duarum Senemsalensium Baluzius, fort. Duassedemsal. i. e. Duassenemsalensis (an Duassenemsalensis? cf. coll. Carth. 201); nominatur episc. Senemsalensis prou. proc. in conc. Carth. a. 525, ecclesiae duarum Senepsalitarum vel Senemsalitarum in conc. Lateranensi* 18 Labdensis *coll. Carth. 198* 19 in exsilium *ed. Ruin. hic] cf. Papencordt, Gesch. der Vandal. Herrsch. p. 371* 20 Uracitanus *H; cf. Vict. I, 10*
 Uricitanus, *coll. Carth. 187* Urugitanus 21 episc. Tonnonensis *conc. Carth. a. 525; notum est nomen Victoris Tunnunensis* pr̄bt̄] *de hoc siglo aperte vitioso (nam significat periit, v. Papencordt l. c. p. 372*

- Florentinus uticensis. corsiċ.
 Pascasius migirpensis ut sp̄.
 Carissimus gisipensis. in exil.
 25 Gaius uzitensis pr̄bt.
 Exitzionus uerensis. corsiċ.
 Cresces cicitanus. in exil.
 Bonifatius bolitanus. corsica.
 Felix carpitanus ut sup̄.
 30 Carcadius maxulitanus ut sp̄.
 Cyprianus bonustensis.
 Dalmatius tinnisensis. corsiċ.
 Aemilianus culsitanus. corsiċ.
 Felix bullensis. pr̄bt.
 35 Clementinus neapolitanus. corsiċ.
 Felix curbitanus ut sp̄.
 Deuterius simminensis ut sp̄.
 Aurelius clipiensis ut sp̄.
 Coronius meglapolitanus ut sp̄.
 40 Benenatus timidensis ut sp̄.
 Uincentius ziggensis. in exil.
 Florentius seminensis. corsica.
 Honoratus tagaratensis pr̄bt.
 Uindemius altuburitanus. exil.
 45 Cyprianus cellensis in exil.
 Augentius uzipparitanus. in exil.
 Cassonius ausanensis. hic.
 Maximinus naraggaritanus. hic.
 Felix muzuensis.
 50 Iohannes bullensium regionum.
 Cresciturus titulitanus.

- Benenatus tuburbitensis.
 Uictor eudalensis.
 Pascasius tulanensis.
 Sunt numero LIII.

Nomina episcoporum prouintiae Numidiae.

- 1 Felix herceritanus.
 Augentius gazaufalensis. pr̄bt.
 Quoduultdeus calamensis.
 Honoratus castellanus.
 5 Leontius burcensis.
 Firmianus centurianensis. pr̄bt.
 Rufinianus uadensis.
 Paulus nibensis. pr̄bt.
 Martialis girensis.
 10 Uictor cuiculitanus.
 Cresconius amporensis.
 Adeodatus fesseitanus. pr̄bt.
 Uitalianus bocconiensis.
 Dumuirialis damatcorensis. pr̄bt.
 15 Donatus ausuccurensis.
 Palladius idicrensis. pr̄bt.
 Gaudentius putiensis.
 Uictor suggitanus.
 Benenatus lamuiritanus.
 20 Timotheus tagurensis.
 Melior fossalensis. Nā.
 Frumentius tubusicensis.
 Felix lamsortensis.

- 28 Bolitanus] coll. Carth. 128 ecclesia Voltana
 33 Culsitanus AH, cf. Viet. III, 26
 36 Curubitanus coll. Carth. 198
 37 Simminiensis H, Siminensis cono. Carth. 525
 39 Meglapolitanus A. Megapolitanus H, at v. coll. Carth. 133
 40 Timidaniensis H; episc. Timidensium regionum conc. Carth. a. 525
 41 idem episcopus apud Viet. I, 29 Gigitanus vocatur
 43 Tagaronsis H, at v. coll. Carth. 128
 44 Altuburitanus H, ep. plebis Altiburitanæ coll. Carth. 128
 46 Uzipparonsis conc. Lateran. ep. Uzipparitanorum coll. Carth. 131
 47 Ausafensis conl. Ruinart.; cf. ab Ausafa conc. Cypr. n. 73 et Mansi coll. III, 847 et 858
 48 Naraggaritensis H, naraggaritanus A, at v. Liv. 30, 29, 9, it. Anton. p. 41, tab. Peut. etc.
 50 regio A, cf. coll. Carth. 135 plebs Bullensium regionum etc.
 53 Eudalensis AH: Theudalensis (vel Teud-) conl. Ruinart cum Ituluso, cf. Viet. I, 23
 1 Boceritanus H
 2 Gazaufulensis AH, at cf. cono. s. Cypr. n. 76. August. de bapt. 2, 40 etc.
 5 Hursensis H
 6 Centurianensis AH: Centurionensis coll. Carth. 202
 8 Nobensis conl. Ortelius
 9 Guironensis coll. Carth. 121?
 11 Amphorensis coll. Carth. 198
 13 Bucconiensis coll. Carth. 198
 14 episc. Namaccorensis (vel Vam-) coll. Carth. 128
 19 Lamuiritanus add. lamuiritanus AH; cf. Lambridi tab. Peut. Lambridi an. Ravennas 3, 6, Lambridensis coll. Carth. 206, Lambriditanus Rev. Africaine 1877 p. 42
 20 Tagorensis coll. Carth. 133
 21 Fussala castellum prope Hipponem August. ep. 209. territorium Fussalense idem de civit. dei 22, 8, sed Φάσσαλα cod. ms. Procopii de aedif. VI, 7 in loco nondum edito
 Nā] de hoc siglo obscurissimo, quod infra n. 49 recurrit, tacent editores; an depravatam est ex hoc = non occurrit?
 22 Tubusicensis AH: Tubursicensis coll. Carth. 143 et 201 (Tubursico Numidarum rectius, cf. Renier Inscr. n. 100 Tubursi(oo) Numid(arum)
 23 lamsortensis AH, sed Lamfort. coll. Carth. 149 et 183, cono. Carth. a. 525

- Abundius tididitanus. prbt.
 25 Valentianus montesis. prbt.
 Adeodatus nobabarbarensis.
 Adeodatus idassensis.
 Florentius nobagermaniensis.
 Billaticus de casis medianensis.
 30 Eusebius susicaziensis.
 Uictorius de noba caesaris.
 Uitalianus vazaritanus.
 Iunior tigillabensis.
 Uigilius ressanensis. prbt.
 35 Leporius augurensis.
 Pascentius octabensis.
 Petrus madensis.
 Felix matharensis prbt.
 Florentius centenariensis.
 40 Felix gilbensis prbt.
 Florentianus midilensis.
 Fluminus tabudensis.
 Optantius casensi calanensi.
 Peregrinus pumentianensis prbt.
 45 Felix nobasparsensis prbt.
 Felicianus metensis.
 Domnicus caesariensis prbt.
 Candidus nobasinensis prbt.
 Quodaultdeus caelianensis. nam.
 50 Ianuarius iacterensis.
 Uictorius de castelli tituliann.
 Fructuosus de giru marcelli.
 Cresconius tharasensis.
 Maximus sillitanus prbt.
 55 Uigilius hizirzadensis prbt.
 Uictor municipensis.
 Seruus arsicaritanus.
 Felix cassennigrensensis.
 Donatianus ueselitanus.
 60 Pudentius madaurensis.
 Donatus rusticianensis.
 Donatus uilladegensis.
 Cresces buffadensis prbt.
 Adeodatus sistromianensis prbt.
 65 Rusticus tipasensis.
 Simplicius tibilitanus.
 Stephanus sinitensis.
 Pascentius cethaquensusca.
 Donatianus teglatensis.
 70 Cresconius zabensis.
 Antonianus mustitanus.
 Reparatus tubuniensis.
 Anastasius aquenobensis.
 Uictorius babrensis prbt.
 75 Felix tebestinus.
 Dominus moxoritanus metallo.
 Secundus tamogaziensis prbt.
 Uictorius legiensis.
 Quodaultdeus respectensis.
 80 Ianuarius uelefitanus.
 Benenatus mazacensis prbt.
 Donatus iugurensis prbt.
 Uictor circensis prbt.
 Pardalius macomadiensis.
 85 Ianuarius legensis prbt.

24 Tiditanus H 25 Montesis A: Montensis H, cf. limes Montensis Not. dign. p. 175 ed. Seeck. episc. Montenus coll. Carth. 121 27 Idacensis H, at v. coll. Carth. 182 28 Nobagermanensis H
 29 Villaticus ed. Ruin. 30 Susicasiensis H 32 Vizaritanus H ut videtur, v. Ortel. s. v. Bazaritanum, ep. plebis Bazaritanae coll. Carth. 129, sed ibid. 188 Vazar. 34 Resasianensis coll. Carth. 126
 35 ecclesia Auguritana coll. Carth. 126 40 Gibbensis coll. Carth. 201? 41 Midlensis ibid. 192
 43 Casensicalanensis ed. Ruin. ad casensi supplendum loco, v. coll. Carth. 133 episcopus loci Casensis Calanensis
 44 Pudentianensis conl. Ruinart ex coll. Carth. 201 45 Nobaspartensis H, cf. it. Ant. p. 32
 Nova sparsa 48 Novasinnensis coll. Carth. 121 50 episc. Zaetarensis conc. Carth. a. 525, Zattarensis Vict. II, 101 (ubi idem episcopus nominatur) et coll. Carth. 128 rectius 51 castelli titulianu A: castello titulitano H
 52 episc. Marcellianensis coll. Carth. 133 53 Tharassa conc. s. Cypr. n. 56
 58 cassennigrensensis A: Cassenigrensensis H, ep. Casensium nigrensium coll. Carth. 149 et 157, Casennigrensensis ed. Ruin. 59 Vesolitanus H, Vegeselitanus Ruinart coll. it. Ant. p. 33 et coll. Carth. 135 62 Villadegensis AH: Villaregensis conl. Ruinart v. coll. Carth. 128 63 ecclesia Bofetana coll. Carth. 120
 66 Tibilitanus H, Thibilitani Renier inser. n. 2576 68 Cataquensis (vel Cathaquensis) Baluzius, cf. August. epist. 97, coll. Carth. 143 et 202 72 Tubaniensis H, at v. Not. dign. p. 176 ed. Seeck. limes Tubuniensis
 73 Aquaeuovensis coll. Carth. 198 75 Tebestinus AH: fort. Thevestinus 76 Maxoritanus H metallo scil. punitus 77 Tamogadensis coll. Carth. 128 78 legiensis A, sed infra n. 85 legensis, H utroque loco Legiensis; nam ait Ortelius 'episcopi' in Numidia; erravit igitur Ruinartus ad n. 85
 80 uelefitanus A distincte: Velesitanus H et Ruin. cf. tab. Peut. segm. III, f. Veleu 82 Iugurensis AH: Lugurensis ed. Ruin. ut ex A 83 vulgo Cirtensis, sed Circensis etiam August. epist. 139

- Quoduultdeus ad turres concordii.
 Maximus iamfuensis pr̄bt.
 Marcellinus uagrautensis.
 Domnicosus tigusitanus.
- 90 Donatus gilbensis.
 Fortunius regianensis pr̄bt.
 Donatus silensis.
 Uictor gaudiabensis.
 Ianuarianus marculitanus.
- 95 Ianuarius centuriensis.
 Felix suabensis.
 Crescentianus germaniensis.
 Annibonius uadesitanus.
 Ianuarius gaurianensis pr̄bt.
- 100 Fortunatianus naratcatensis.
 Maximus lamiggigensis.
 Felix garbensis pr̄bt.
 Iulius uagarmelitanus.
 Ponticanus formensis pr̄bt.
- 105 Uictor de turres ammeniarum.
 Seruus belesasensis.
 Honoratus fatensis.
 Mensor formensis.
 Peregrinus muliensis.
- 110 Gedalius ospitensis.
 Fulgentius uagadensis pr̄bt.
 Secundinus lamasuensis.
 Crescentius tacaratensis.
 Benenatus mileuitanus.

- 115 Quoduultdeus ullitanus.
 Proficius seleutianensis pr̄bt.
 Proficius uadensis pr̄bt.
 Ianuarius tagastensis pr̄bt.
 Donatus maximianensis.
- 120 Adeodatus zaradtansis pr̄bt.
 Felicianus de girutarasi.
 Cardelus lamiggigensis.
 Flabianus uicopacensis.
 Sunt numero CXXV.

Nomina episcoporum provinciae Byzacenaе.

- Uassinassensis
 Et aquis.
- 1 Liberatus pr̄bt amudarsensis.
 Mansuetus afufeniensis.
 Pascasius septimuniensis.
 Hortulanus benefensis.
- 5 Uictorinus ancusensis.
 Eubodius mididitanus.
 Terentianus tubulbacensis.
 Rogatianus uadentinianensis.
 Bonifatius masclianensis.
- 10 Uictorinus seberianensis.
 Uictor narensis.
 Leontius decorianensis.
 Seruusdei tambeitanus.
 Laetus neptitanus.

86 Turris Concordiae H 87 iamfuensis AH: Lamfuensis *Ruinart de scriptura in A dubitans, sed in eo distincte prima littera est i*; Lamfuensis conc. Carth. a. 525, Lampuensis coll. Carth. 133 93 Gazablanensis coll. Carth. 201? 94 Marculitanus AH: Masculitanus con. *Ruinart, ut habet coll. Carth. 128 et 201, Mascula it. Ant. p. 33 et conc. s. Cypr. n. 79* 96 Suauensis H, item coll. Carth. 133

100 Naratcatensis A et conc. Carth. a. 525: Narateatensis (?) H 101 Lamigginensis H, Lammiggigensis coll. Carth. 133, 187, 198 103 Vagormelitanus H, Magarmelitanus *Baluzius, ut habet coll. Carth. 126 et 198* 105 Turres Sammerlarum H 106 Balesasensis H, Belalitis coll. Carth. 126? 107 Facensis *Ortelius ex H in Mauritania Sitifensi, ubi simile nomen in A non occurrit* 110 Hospitensis coll. Carth. 133 111 Vagradensis H 112 vulgo Lamasbensis 113 Tagartensis H 115 Villitanus H, unde *Holstenius contexit Vallitanus; immo, si quid mutandum, Ululitanus, cf. conc. s. Cypr. n. 54 ab Ululls* 116 Seleuciamensis H, Seleucianensis *Ruin.*, ut habet coll. Carth. 120 et 206 118 Tagartensis H 120 Zaradtansis AH: Zaraitensis coll. Carth. 128 et 203, Zaradtensis ed. *Ruin.* 123 Vicuspacensis H, Vlopacatensis ex Numidia legatus conc. Carth. a. 525 numero CXXV] si numerus verus est, duo nomina desunt

Nomina . . Byzacenaе om. A parvo spatio relicto; hoc titulo item codicem H caruisse inde concludi licet, quod *Ortelius* locis, quae ex hac parte affert, non provinciae nomen, sed solum 'in Africa' adscribere solet

Uassinassensis A: Vassitanum locum Africae affert *Ortelius ex H*; Gratianensis suspicatur *Ruinartus ad Victorem II, 101, quia Bonifatius Gratianensis ibi nominatus in tabula episcoporum non occurrit* Et aquis] hucne pertinet *Crocens* metropolitani Aquitanae ciuitatis, quem *Victor I § 23 centum viginti episcopis praefatae tradidit?* 6 Meditlitanus H, Milditensis coll. Carth. 142 7 Tubulbacensis H, at v. coll. Carth. 120 Vadaolintensis H 9 Masclianensis (?) H, at v. coll. Carth. 208 12 Detorianensis conc. *Luterum.* 13 Tambolensis coll. Carth. 198, sed *ibid. 128 Tambaisensis, cf. Vict. III, 28* 14 Letus A Nobbitanus coll. Carth. 197

- 15 Felix custrensis prbt.
Flabianus bulelianensis.
Decimus theuzitanus.
Serbandus putiensis.
Restitutus thagamutensis.
- 20 Praesidium sufetulensis in exil.
Eustratius sufetanus.
Secundinus garrianensis prbt.
Praefectianus abaradirensis prbt.
Sabinicus octabiensis.
- 25 Adelfius mactaritanus.
Restitutus aquiabens[is].
Antacius medianensis.
Mensius turrensis.
Filtiosus aggaritanus.
- 30 Fastidiosus egnatiensis.
Germanus peradamiensis.
Donatus ermianensis.
Pascasius tenitanus.
Dominus tarazensis.
- 35 Hilarinus trofinianensis.
Fortunatianus leptiminensis.
Honoratus tagariatanus.
Albinus octabensis.
Aurelius feradimaiensis.
- 40 Felix crepedulensis.
Cyprianus unuzibirensis.
Innocentius muzucensis.
Possidius massimanensis non occurrit.
Uictor nitensis non occurrit.
- 45 Uictorinus scebatianensis.
Adeodatus pederodianensis.
Athenius circinitanus.
- Florentinus tuziritanus.
Uindicianus marazianensis.
- 50 Adelfius mattaritanus.
Adeodatus praecaensis.
Restitutus aquis albensium.
Felix irpinianensis.
Uictorinus usulensis.
- 55 Habetdeus tamallumensis.
Concordius cululitanus.
Seruus menefessitanus.
Quintianus casulis carianensis.
Restitutus acolitanus.
- 60 Uindemialis cabsensis.
Quoduultdeus durenensis prbt.
Eliodorus cufrutensis.
Marcellinus tasbaltensis.
Fortunatianus cilitanus.
- 65 Honoratus tiziensis.
Bonifatius fortianensis.
Seruius arsuritanus.
Felix forontonianensis.
Succensianus febianensis.
- 70 Iulianus uararitanus.
Bonifatius frontonianensis.
Secundianus mimianensis. in exil.
Donatus boanensis.
Bonifatius maraguiensis.
- 75 Pirasius nationensis.
Faustus praesidiensis.
Rusticus tetcitanus.
Primianus gurgaitensis.
Bonifatius filacensis.
- 80 Honoratus macrianensis prbt.

- 15 Custensis *H* 16 Bubellianensis *H* 17 Zteuzitanus *H* 18 *i. e.* Servandus, *ut supra*
Flabianus, *i. e.* Flav. 19 Tagamutensis *coll. Carth. 126* 21 Eustratius *Victor I, 23: Enstrasius A,*
'episcopum Eustrathium Sufetanus habet *H in Africa'* Ortellius 22 Garriensis *H* 26 Aquiabens
A, sed s erasa 28 Turensis *coll. Carth. 121 et 197* 31 Paradamiensis *H fort. rectius coll. Hirt*
b. Afr. 87 oppidum Parade 32 Hermianensis *concordia saepius* 33 Tenitanus *H, at v. coll. Carth.*
120 et 201, Thenitani inscr. Orut. p. 363 35 Trofianensis *coll. Carth. 133* 36 Leptimiensis *H*
38 locus Octavensis *Optatus de schism. Donat. III, 4* 39 episc. plebis Feraditanae maioris et minoris
coll. Carth. 126 et 133 40 Creperulensis *ibid. 133* 41 Unizibirensis *Victor II, 33 et conc. Lateran.*
45 Sebastianensis *coni. Ortellius* 47 Circitanus *H, at v. Strabo XVII p. 834 Κέραινα νήσος* 48 Tu-
zuritanus (Tusur-) *coll. Carth. 120. 187. 207* 49 Marazanensis *ibid. 133* 50 Mataritanus *ibid. 133*
52 ep. Aquacalbensis *ibid. 197* 53 Hierpinianensis *ibid. 133* 54 Usulensis aut Usllensis *concordia*
55 Habetdeu *A, Habetdeus edd. at v. Vict. III, 45 sq.* 56 Cullitanus *coll. Carth. 126 et 201, cf. Κού-*
λοῦλις Procop. de aedif. 6, 6 59 opp. Acholitanum *Plin. 5, 30* 60 Capsensis *vulgo* 61 Dru-
ensis *coll. Carth. 197* 62 Cufratensis *H* 63 Thasbaltensis *H (s. v. Tabaltha apud Ortel.), Tasfal-*
tensis *coll. Carth. 128* 64 ep. plebis Cillitanae *coll. Carth. 128 et 187* 65 Tigiensis *ibid. 120*
66 Fortianensis *A: Forianensis H, Foratianensis Ruinart, ut libri (Item A) apud Victorem II, 101 habent*
68 Ferontonianensis *H, cf. n. 71* 71 Frotonianensis *H* 74 Maraguiensis *H* 78 Gurgitensis
coni. Ruinart, cf. conc. sub Cypr. n. 74 a Gurgitibus

- Frumentius teleptensis.
 Honorius oppennensis.
 Fortunatianus tagarbalensis.
 Simplicius carcabianensis.
 85 Donatus rufinianensis.
 Liberatus aquarum regiarum prbt.
 Victorianus questorianensis.
 Rufinianus uictorianensis.
 Maximus gummitanus.
 90 Peregrinus materianensis.
 Fortunatus mozotcoritanus.
 Pacatus uicoateirensis.
 Proficius sublectinus.
 Saturus irensis.
 95 Mangentius ticualtensis.
 Uillaticus auzegerensis.
 Cresconius temoniarensis prbt.
 Paulus turreblandinus prbt.
 Restutus segermitanus in exil.
 100 Uictor gauuaritanus.
 Donatianus eliensis.
 Stephanns rufensis.
 Uinitor talaptulensis.
 Hortensius autentensis.
 105 Tertullus iuncensis.
 Eusebius iubalcianensis prbt.
 Seruitius unuricopolitanus.
 Donatus aggaritanus.
 109 Uigilius tapsitanus.
 Sunt numero CVII.

Et cathedrae quae episcopos non habuerunt

- 110 Madassuma
 Donisiana
 Sulianis. Orrea caelia.
 Cæculiana.
 115 Ticibus. Sunt numero v.

Nomina episcoporum Mauř Caesariensis.

- 1 Glorinus iuncensis.
 Teberianus quidiensis.
 Uictor sufaritanus.
 Syrus corniculianensis.
 5 Lucius itensis.
 Honoratus timicitanus.
 Donatus nobicensis prbt.
 Patera milianensis.
 Reparatus girumontensis.
 10 Auus altabensis.
 Donatus panatoriensis.
 Martialis columpnatensis.
 Subdatius sucardensis.
 Subitanus idensis prbt.
 15 Donatus tifiltensis.
 Felicianus idensis.
 Onesimus fidolomensis.
 Uictor taborentensis.
 Uerecundus nobensis.
 20 Stephanus zucabiaritanus.

- 82 Opemiensis H
 83 Tagarbolensis H
 85 Ruffianensis H
 87 Questorianensis AH: Questorianensis ed. *Ruin.*
 92 Vicoateirensis A: Vicoateirensis *Ruinart* cf. coll. *Carth.* 198 a Vico Ateri
 93 Sullectinus conc. a. 394
 94 ep. Hirenensis coll. *Carth.* 133, Hirinensis conc. *Later.* a. 649
 95 Tigualensis coll. *Carth.* 126 et 187
 96 Auzegerensis AH: Auzagerensis coll. *Carth.* 208, Auzegerensis ed. *Ruin.*
 97 Temoniarensis AH: Temonianensis *Ruin.* ut habet coll. *Carth.* 126
 98 Ortelius affert ex H Turris-Blandini et Turris Blansis (?)
 99 Restutus A: Restitutus *Ruinart*; idem nomen infra
 ter occurrit, ubi bis ab eo non est mutatum
 100 Gaunaritanus H, Gaguaritanus coll. *Carth.* 128
 102 Rufensis H, Ruspitensis coll. *Carth.* 121
 103 Taleptulensis H, cf. *Ταλέπτης* not. imp. *Leonis a Goare* edita p. 352
 104 Auteniensis H
 106 Iubalcianensis H, at v. coll. *Carth.* 128
 107 Unuricopolitanus H
 CVII A: CXI Chiffletius, quod praeter 109 episcopos, qui nominantur, duorum nomina in initio interciderint
 quae] qui A
 110 Madassuma H, Madarsuma it. *Ant.* p. 48 sq. episc. Madassumitanus coll. *Carth.* 187
 111 Donisiana AH: Dionysiana *Ruin.* ut habet conc. s. *Cypr.* n. 48 et coll. *Carth.* 198
 112 Suliana H, ep. Sullitanus coll. *Carth.* 201, Sululitanus *ibid.* 135
 113 Orrea caelia] sic eodem versu A, vulgo Horrea Caelia, sed conc. s. *Cypr.* n. 67 ab Horreis Caeliae
 114 ep. Cæculianensis coll. *Carth.* 128, sed *Κουκούλης* not. prov. s. *Leone* p. 352
 2 Teberianus edd. ante *Ruinartum*
 3 Sufaritanus A hic et infra n. 67, Sufaretanus H altero loco, altero Susaritanus, fortasse ex Sufasaritanus, ut habet coll. *Carth.* 135 ep. plebis Sufasaritanae, cf. it. *Ant.* p. 31 et 38 Sufasar
 8 Malianensis coll. *Carth.* 135
 9 Girumentensis H
 12 limes Columnnatis Not. dign. p. 176 et 184 ed. *Seeck.*
 19 Nobensis AH, i. e. Novensis
 20 Zugabbaritanus coll. *Carth.* 135 et 182, municipium Sugabarritanum *Amm. Marc.* 29, 5, 20

- Apocorius caesariensis.
 Felix rusubiritanus.
 Donatus subbaritanus.
 Ianuarius aquensis.
 25 Martianus murustagensis prbt.
 Claudius vagalitanus.
 Passitanus tigititanus.
 Salo fallabensis.
 Donatianus usinadensis.
 30 Paulus flumen zeritanus.
 Nicetius castello minoritanus.
 Restutus florianensis.
 Mensius alamiliarensis.
 Maxentius tigramibenensis prbt.
 35 Urbanus amaurensis prbt.
 Cresces sestensis prbt.
 Donatus ternamunensis.
 Fortis caput cillensis.
 Ianuarius nashinoensis prbt.
 40 Palladius bacanariensis.
 Balens uillenobensis.
 Passinatus masuccabensis prbt.
 Longinus pamariensis.
 Honorius benepotentis.
 45 Burco uardimissensis prbt.
 Felix ambiensis.
 Emilius mediensis.
 Arator catulensis.
 Cecilius minnensis.
 50 Lucidus cartennitanus.
 Uictor regiensis.
 Rogatianus uannidensis prbt.
 Primus caprensis.
 Metcun rusucouritanus.
 55 Rufus sfasferiensis.
 Eusebius obbitanus.
 Securus timidanensis.
 Donatus frontensis.
- Uictor icositanus.]
 60 Quoduultdeus tablensis prbt.
 Restutus lapidiensis prbt.
 Donatus noncariensis.
 Bonifatius rusguniensis.
 Benantius oppidonobensis prbt.
 65 Mattasius castelli iabaritanus.
 Felix aquisirensis.
 Uictor caltadriensis prbt.
 Cresces tigaretanus.
 Idonius rusaditanus.
 70 Gelianus reperitanus.
 Ingenuus ubabensis.
 Petrus oboritanus.
 Faustus castraseberianensis.
 Uitalis castranobensis.
 75 Petrus castellanus prbt.
 Quintasius mutecitanus.
 Paulinus rubicariensis.
 Pascasius mammillensis.
 Tacanus albulensis.
 80 Emptacius siccesitanus.
 Talasius gratinopolitanus.
 Uictor manaccenseritanus prbt.
 Pannonius bitensis.
 Felix flenucletensis prbt.
 85 Campanus bidensis.
 Ualentinus castelli mediani.
 Romanus sufaritanus.
 Secundus maurianensis.
 Reparatus bulturiensis.
 90 Lucius maturbensis prbt.
 Caecilius balianensis.
 Rogatus sereddelitanus.
 Mingin nobensis prbt.
 Reparatus castellitatroportensis.
 95 Filo arsinnaritanus.
 Uassinus elfantariensis prbt.

22 Rusubus ab Ortelio ex H affertur 23 Subarritanus H 29 Usidanensis H, colonia Usinazensis Renier n. 3659 32 Restutus A: Restitutus edd. v. supra ad n. 99 37 Ternamusensis coll. Carth. 180 38 limes Caputcellensis Not. dign. p. 175 et 185 39 Narbincensis H 41 Balens (i. e. Valens) A: Baleus H 42 Mazuccabensis H 44 Benepotentis A: Benepotentis H et ed. Ruin. ut ex A (Benepota affertur ex not. prov. s. Leone p. 352, sed ibi textus graecus habet Βεπτόν) 45 Bardimisiensis coll. Carth. 135 49 Minuensis H 57 Timidianensis H 58 Fortensis Not. dign. p. 184? 61 Restitutus edd. ante Ruin. 64 Oppidonebensis (sic) A, Opidonobensis H (s. v. Nova apud Ortel.) 65 Castellum-Aboritanum affert Ortelius ex H 66 Adquesirensis coll. Carth. 188 69 Rusadiranus (vel Rusadiritanus) con. Harduinus, cf. Plin. 5, 18 et it. Ant. p. 4 71 Ubadensis H, Uzazensis coll. Carth. 126 et 198 74 Castronobensis H 76 limes Muticitanus Not. dign. p. 186 81 ep. plebis Gratianopolitanæ coll. Carth. 135 87 Sufaritanus] cf. not. ad n. 3 93 Nibensis (?) H, cf. Ruin. notam ad h. l. 95 Filo A: Philo edd.

- Patera catabitanus.
 Uincemalos baparensis.
 Reparatus tipasitanus prbt.
 100 Romanus tamadempsis prbt.
 Uictor noncarianensis.
 Maddanius murconensis.
 Crispinus tabadcarensis.
 Quoduultdeus summulensis prbt.
 105 David tadamatensis.
 Candidianus catrensis prbt.
 Reparatus cissitanus.
 Poequarius tasaccurensis prbt.
 Quintus tabuniensis prbt.
 110 Maximus tuscamiensis.
 Auxilius gunagitanus prbt.
 Reparatus sitensis.
 Saturninus uissalsensis prbt.
 Felix maxitensis prbt.
 115 Gaius adsinnadensis prbt.
 Cresces satafensis prbt.
 Saturninus sertensis prbt.
 Uictor numidensis prbt.
 Cerealis castelloripensis.
 120 Lucius tamazucensis.
 Sunt N̄. cxx.
 et cathedrae quae episcopos non habuerunt
 maiucensis maurensis.
 nabalensis tingariensis.
 tubunensis oboritanus.
 N̄. III.

Nomina episcoporum prouin. Mauř. Sitif̄.

- 1 Rufinus tamallumensis.
 Donatus sitifensis.
 Maximus couiensis.
 Domitianus igilgitanus.

- 5 Honorius aquae albensis.
 Festus satafensis.
 Uictor horrensis.
 Maximus thugusubditanus.
 Uictor ierafitanus.
 10 Uadius lesuitanus.
 Pacatus equizotensis.
 Felix castellanus prbt.
 Constantius gegitanus.
 Uictor eminentianensis.
 15 Saturnius sociensis prbt.
 Iacobus lemelefensis.
 Cresciturus cellensis prbt.
 Emeritus macrensis prbt.
 Redux nobalicianensis.
 20 Argentius zallatensis.
 Uindemius lemfoctensis.
 Abus ficensis.
 Restutus macrianensis prbt.
 Uitalis assafensis.
 25 Uictor flumenpiscensis.
 Inventinus maronanensis.
 Romanus mollicunzensis.
 Uictorinus serteitanus prbt.
 Montanus cedamusensis.
 30 Clemens thamagristensis.
 Adeodatus priuatensis.
 Rogatus parteniensis.
 Uillaticus mozotensis.
 Honoratus tamascaniensis prbt.
 35 Iustus acufidensis prbt.
 Emilius asuoremixtensis.
 Uzulus thuccensis.
 Aufidius suristensis.
 Uictorinus perdicensis.
 40 Possessor zabensis.
 Pascasius salditanus.
 Flauianus uamallensis. sunt n. XLIIII.

98 Vincemalos A: Vincemalus edd. 100 Tamadempsis A: Tamadensis H et ed. Ruin. 102 Nurconensis coll. Carth. 135 103 Tababcarensis H, Tabazagensis coll. Carth. 197 104 Sumulensis H
 105 Tadamensis H 110 Tuscaniensis H 111 Gunagitanus A: Gunaitanus H, Gunugitanus ed. Ruin. secundum Plin. 5, 20 (Gunugi) et it. Ant. p. 15 (Gunucus) 113 Vissalensis H 117 Zertensis coll. Carth. 201 118 Nuoidensis (sic) H, Numidiensis coll. Carth. 188 120 Tamazensis H
 N̄. III.] ex hoc numero patet scribam non nomina, sed versus numerasse
 4 Igititanus H 8 limes Tubusubditanus Not. dign. p. 175, a Tubusuptu coll. Carth. 187 9 Geraitanus H 10 = Lesbitanus 11 Equotensis H, Equizetensis coll. Carth. 201 16 Lemellefensis alias 21 Lamfoctense opp. Amm. Marcell. 29, 5, 13 23 Restitutus edd. ante Ruin.
 24 Assabensis coll. Carth. 198 26 Maronensis H 29 Ceramusensis coll. Carth. 133? 30 Tamagristensis H et coll. Carth. 128 31 Priuatensis AH: Pribatensis ed. Ruin. 32 Bartanensis coll. Carth. 126?

Nomina episcoporum prouin tripolitanae.

- 1 Calipides leptimagnensis.
 Leo sabratensis.
 Faustinus girbitanus.
 Cresconius oensis.
 5 Seruilius tacapitanus. sunt n. v.

Nomina episcoporum insulae Sardiniae.

- 1 Lucifer calaritanus.
 Martinianus de foru troiani.
 Bonifatius de sanafer.
 Macarius de minorica.
 5 Uitalis sulcitanus.

Felix de turribus.

Helias de maiorica.

Opilio de euuso. sunt n. viii.

Ac sic fiunt omnes episcopi diuersarum prouintiarum numero CCCCLXVI.

Ex quibus perierunt n. LXXXVIII. id est de proconsulař. numř III.

5 de prouinč numidie numř XXXIII. de prouinč. Maurit. caesař numř XXXII. permanserunt numř CCCLXXVIII.

Corsica relegati numř XLVI.

Hic relegati numř CCCH.

10 Fugerunt numř XXVIII.

Passus numř I.

Confessor numř I.

2 Sabathra memoratur ab Ortelio ex H 4 ab Oea coll. Carth. 201, alias Oensis. — 2 (Sard.) de foro Traiani edd. ante Ruin. rectius, nisi nomen in sermone vulgari corruptum est; cf. Ind. geogr. 8 de Ebuso vulgo

2 CCCCLXVI] 'non memorantur plus quam CCCCLXI, nisi addantur duo Numidae et aliquot Bysaceni, quorum fortasse nomina exciderunt'. Ruinart 3 perierunt] sylum prbt adiectum est 89 nominibus, 4 in prov. proc., 34 in Num., 10 in pr. Bys., 33 in Maur. Caes., 8 in M. Sitif. 5 numero XXXIII] addidit post haec Ruinartus: De provincia Byzacena numero x. 6 XXXII] addidit idem: De provincia Mauritaniae Sitifensis numero VIII. 7 CCCCLXXVIII A 8 Corsica relegati etc.] notae nominibus supra adiectae non quadrant; sunt enim haec: Cors. 23, exil. 16, exil. hic 3, Tamalleni semel, fug. semel, non occurrit bis, nam bis, metallo semel.

I. INDEX LOCORVM CITATORVM.

Pass. = Passio pag. 58 sqq.

N = Notitia provinciarum pag. 63 sqq.

Ubi nulla littera adiecta est, libri tres historiae significantur.

Gen. 1, 1	II, 77	Matth. 10, 32 sq.	Pass. 13
1, 3	II, 79	11, 27	II, 62
1, 25. 26. 28	II, 79	12, 31 sq.	II, 87
Exod. 1, 12	I, 23	16, 17	II, 62
15, 9	II, 31	18, 18	II, 34
Num. 6, 23 sqq.	II, 80	18, 20	II, 88
Regg. 1, 2, 25	II, 87	22, 12	III, 36
IV, 8, 12	I, 7	22, 13	III, 23
Iob 1, 21	III, 38	26, 39	II, 64
2, 10	I, 50	27, 46	II, 64
33, 4	II, 38	28, 19	II, 79
Psal. 6, 2	II, 90	Luc. 14, 26	I, 50
8, 6	II, 64	Ioan. 1, 4 sq.	II, 71
21, 11	II, 64	1, 9	II, 71
32, 6	II, 77	1, 14	II, 68
33, 3	Prol. 2	3, 18	II, 68
48, 2 sq.	III, 61	5, 18	II, 60
49, 16	II, 90	5, 19. 21. 23	II, 61
49, 21	II, 90	6, 32	II, 59
66, 8	II, 80	6, 38	II, 64
73, 6 sq.	I, 4	6, 41	II, 59
77, 25	II, 59	6, 44	II, 62
98, 5	II, 97	6, 64	II, 83
103, 30	II, 83	6, 65	II, 84
109, 3	II, 72	8, 25	II, 77
118, 38	II, 91	10, 11	II, 90
138, 7	II, 90	10, 17 sq.	II, 83
138, 7 sq.	II, 88	10, 30	II, 60
142, 10	II, 91	10, 38	II, 60
149, 9	II, 33	14, 1	II, 61
Sap. 1, 7	II, 88	14, 6	II, 62. 67
16, 21	II, 59	14, 7	II, 62
Isai. 6, 3	II, 80	14, 9	II, 61
7, 9	II, 77	14, 13	II, 98
26, 20	II, 20	14, 16	II, 93
53, 8	II, 68	14, 28	II, 64
Ierem. 9, 10	II, 58	15, 4	II, 89
23, 18	II, 59	16, 8	II, 90
23, 22	II, 58	16, 13	II, 85
23, 23 sq.	II, 88	17, 10	II, 61
Thren. 4, 5	II, 32	Act. ap. 5, 2—4	II, 86
Ezech. 36, 27	II, 88	7, 51	II, 97
Dan. 3, 38	I, 22	13, 2 et 4	II, 92
13, 42	II, 84	20, 28	II, 92
		21, 11	II, 92
		ad Rom. 12, 15	III, 64
Matth. 5, 22	II, 92	1 Cor. 2, 10 sq.	II, 85
5, 34	III, 19	3, 16	II, 89
9, 4	II, 84	5, 11	II, 46

- Villaticus ep. Auzezerensis *N. Byz.* 96.
 Villaticus ep. de Casis Medianis II, 101.
 Villaticus ep. Mozotensis *N. Maur. Sit.* 33.
 Vincemalos ep. Baparensis *N. Maur. C.* 98.
 Vincentius ep. Gigitanus I, 29.
 Vincentius ep. Ziggensis (*idem qui superior, ut videtur*)
N. pr. proc. 41.
 Vindemialis ep. Cabsensis *N. Byz.* 60.
 Vindemialis sacerdos *P.* 7.
 Vindemius ep. Altuburitanus *N. pr. proc.* 44.
 Vindemius ep. Lemfoctensis *N. Maur. Sit.* 21.
 Vindicianus ep. Marazianensis *N. Byz.* 49.
 Vinitor ep. Talaptulensis *N. Byz.* 103.
 Vitalianus ep. Bocconiensis *N. Num.* 13.
 Vitalianus ep. Vazaritanus *N. Num.* 32.
 Vitalis ep. Assafensis *N. Maur. Sit.* 24.
 Vitalis ep. Castranobensis (*i. e. Castrorum novorum*)
N. Maur. C. 74.
 Vitalis ep. Sulcitanus *N. Sard.* 5.
 Vitarit notarius Zenonis II, 3. 41.
 Wandali Arriani III, 69; barbari III, 62; iussu regis
 poenas gravissimas in suos homines exercuerunt
 III, 31; eorum odium in Romanos III, 62.
 Wandalica gens in Africam transgressa I, 1.
 Zeno imperator I, 51. II, 38. III, 30 et 32; eo
 rogante ecclesiae Carthaginiensi permissum est ut
 episcopum quem vellet ordinarer II, 2 sq.

IV. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

- Ablativus casus sine praepositione insolentius positus:*
Prol. 1 quae prospere vel secus provinciis, locis aut
 regionibus evenissent, I, 6 utribus ore adpositis, I, 11
 tunc illud eloquentiae . . ipso meatu siccatum est
 flumen. I, 41 lector pulpito sistens, II, 27 si ani-
 mali sedere non potest, III, 22 celsiori loco vestibus
 exutam consistunt. I, 42 corpus Christi . . pavimentis
 sparserunt. III, 9 qui suis (*i. e. in suis*) palatris
 militarent. III, 22 dum rivuli sanguinis toto
 corpore flutarent. III, 4 auctoritatibus (*i. e. per*
auctoritates) cunctis populis fecimus innotesci. III, 6
 hoc videntur adsumpsisse temeritate transacta, *i. e.*
ad temeritatem. (*Vix vera est lectio meliorum libro-*
rum II, 39 nos statuisse cognoscite ut . . omnes
 Carthagine veniatis.)
ablaticus secundae declinationis in u: I, 42 vicu, *item*
saepius in Not. Prov. ut castelli Titullianu, de giru
(i. e. gyro) Marcelli, de giru Tarasi *etc. et in titulis*
Africanis cf. C. G. Moelleri tit. Afr. orthogr. (Gryp-
phisw. 1875) p. 45.
 adeo = ideo: III, 12 diem praestitutum adeo (= ad
 eum diem) pietas nostra constituit, ut *etc. item* III,
 7 = propterea.
 adstruere: III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent,
i. e. declararent. III, 31 si nitatur scriptor quae
 gesta sunt Carthagine singillatim adstruere, edicere
 non poterit.
 alius = alter: I, 16 duas ecclesias Cypriani, unam
 ubi sanguinem fudit, aliam ubi sepultus est. III, 26
 cui frater alius de suspendio clamabat. III, 41 duo
 negotiatores, Frumentius et alius Frumentius. I, 49
 accedit ad maritum alia (*i. e. altera*) Eva.
 alio casu dativo III, 45.
 alleluaticum melos I, 41.
anacoluthon: III, 19 Quibus ministri regis, secedant
 in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum
 secederent, notariis scribentibus (*pro:* notarii scrip-
 serunt) quis quid diceret et ex qua civitate fuisset,
 similiter factum est et de illis, qui minime iurave-
 runt. III, 25 sed et saepius tractum et lapidibus
 acutissimis defricatum, ut cutibus separatis, pelles
 corporis lateribus dorsoque videres pendere. III, 31
 alios videas nimio suspendio palis evulsis, caput,
 quod eminare solebat, in medio scapularum fuisse
 demersum. III, 45 cum . . videret Christi militem
 semper in confessione constantem — promiserat
 enim suis dicens: nisi eum nostrae fecero religionis,
 non sit Antonius — at ubi in sua promissione minor
 inventus est, cogitat aliud *etc.* I, 2 transiens quan-
 titas universa calliditate Geiserici ducis, ut famam
 suae terribilem faceret gentis, illico statuit (Geiseri-
 cus) omnem multitudinem numerari; *cf. etiam adnot.*
ad II, 74.
 angustum fugae I, 38.
 apostatare III, 34.
 aptare: III, 17 fraudem sibi nescientes aptatam, *i. e.*
 paratam; III, 22 ipsam primo nisi sunt fustibus
 aptare.
 argumentatio = praetextus II, 45.
 armifactor I, 30.
 arpagare, *i. e. harpagare* III, 63.
 artare: III, 22 artata (mulier) poenis, III, 28 poenis
 Christianos artate crudelibus, III, 35 artatur poenis
 Muritta; III, 46 vinculis ingentibus artat episcopum.
 I, 28 Thoma dum variis ab eis insidiis artaretur *etc.*
 II, 35 artabatur multitudo ad currendum *cf. coar-*
tare.
 arx: I, 7 (alios) a meatu naturali usque ad arcem
 capitis dissipabant. III, 31 plurimi arcem cerebri
 cum oculis amiserunt.
 avaritia crudelitatis III, 63 = vehemens crudelitas.
 avocari: I, 27 dum avocatur, *i. e. dum morte abri-*
pitur, nisi ex lectione (in E) more uacatur scriben-
 dum est: dum morte avocatur.
 caespis casu nominativo III, 56; caespes = fundus
Pass. 6.
 cannaba: II, 35 ut, ubi cannaba erat praeparata, labo-
 riosam caperent mansionem (cannaba *scribitur in in-*
scriptionibus).
 capessere: III, 67 qui hereditatem capessuri sunt
 aeternae salutis *etc.*
 captivare I, 12.
 captivitas = captivi I, 25.
 capulus = gladius *Pass.* 9.
 carceralis custodia *Pass.* 9.
 carcerarii *Pass.* 9.
 cariota senectus I, 26.
 carpere: III, 66 carpiunt (? carpunt E) iter.
 castra = vici? III, 57.
 catholica = catholica fides vel c. ecclesia I, 21. II, 44.
 catomos: I, 28 venerabilem senem catomos caeciderunt,
i. e. in humeros sublatis nates coeciderunt. Dicitur ca-
tomos, cuius loci alias catomis caedere invenitur, in
sermone vulgari ex Graeco κατ' ὄμους ducta videtur;
cf. Forcell. Lex. s. v. catomidiare, Ducange Gloss.

- Caesariensis *N. Maur. Caes.* 21 (oppidum Caesarea, antea vocitatum Iol, Iubae regia a D. Claudio coloniae iure donata *Plin.* 5, 20).
 Caesariensis *N. Num.* 47.
 Calabria I, 51.
 Calamensis *N. Num.* 3 (Calama s. Kalama).
 Calaritanus *N. ins. Sard.* 1 (Calaris).
 Caltadriensis *N. Maur. Caes.* 67.
 Campania I, 15, 51.
 Capricti in eremo I, 35.
 Capronensis *N. Maur. Caes.* 53.
 Capsensis civitas *Pass.* 1, episc. Cabsensis *N. Byz.* 60 (Capsa).
 Caput Cilensis *N. Maur. Caes.* 38 (Caput Cilani *it. Ant.* p. 31).
 Carcabanensis *N. Byz.* 84 (Carcavia *August. epist.* 108).
 Carpitanus *N. pr. proc.* 29 (Carpi *Plin.* 5, 24. *Kαρπις; Ptol.* 4, 3, p. 262).
 Cartennitanus *N. Maur. Caes.* 50 (Cartenna *Plin.* 5, 20 *etc.*).
 Carthago I, 8 *sq. ibi* basilica Celerina I, 9. *Pass.* 16; bas. Fausti I, 25. II, 18. 28. III, 34, bas. maior I, 9, b. Novarum I, 25, b. Scillitanorum (*sc. martyrum*) I, 9; ecclesia Restituta I, 15; Memoriae aedes I, 8. III, 17; via Caelestis I, 8; porta Fornitana I, 10; regia I, 41.
 Carthagiulensis ecclesia I, 24, clerus *Pass.* 15, urbs *Pass.* 8.
 Casae Medianae II, 101; Decasismedianensis *N. Num.* 29.
 Casensi Calanensi (episcopus) *N. Num.* 43.
 Cassenigrensis *N. Num.* 58 (Casae nigrae).
 Castellanus *N. Maur. Caes.* 75 (Castellum *Anon. Ravennas* 3, 8).
 Castellanus *N. Maur. Sit.* 12.
 Castellanus *N. Num.* 4.
 Castellum Iabaritanus *N. Maur. Caes.* 65.
 Castellitatroportensis *N. Maur. Caes.* 94.
 Castello Minoritanus *N. Maur. Caes.* 31.
 Castello Ripensis *N. Maur. Caes.* 119.
 Castellum Medianum *N. Maur. Caes.* 86 (*cf. Amm. Marc.* 29, 5, 45).
 Castellum Titulianum *N. Num.* 51.
 Castranobensis *N. Maur. Caes.* 74 (Castra nova *it. Ant.* p. 37).
 Castraseberianensis *N. Maur. Caes.* 73.
 Casulis Carianensis *N. Byz.* 58 (apud Casulis *inscriptio apud Mabillon de re diplom.* p. 355).
 Catabitanus *N. Maur. Caes.* 97.
 Catransis *N. Maur. Caes.* 106.
 Catulensis *N. Maur. Caes.* 48 (Cartili *it. Ant.* p. 14).
 Cedamusensis *N. Maur. Sit.* 29.
 Cellensis *N. Maur. Sit.* 17 (Cellae *it. Ant.* p. 30).
 Cellensis *N. pr. proc.* 45 (Cellae Picentinae *it. Ant.* p. 50).
 Centenariensis *N. Num.* 39 (ad centenarium *tab. Peut.*).
 Centurianensis *N. Num.* 6.
 Centuriensis *N. Num.* 95 (Centuriae *Proc. de b. Vand.* II, 13).
 Cethaquensusca *N. Num.* 68.
 Cicitanus *N. pr. proc.* 27 (Cicisa *tab. Peut.* Cigisa *it. Ant.* p. 44).
 Cillitanus *N. Byz.* 64 (Cillo *it. Ant.* p. 54).
 Circensis *N. Num.* 83, Amsaga fluvius Cirtensis II, 14 (Cirta).
 Circinitanus *N. Byz.* 47 (Κέρκιννα νῆσος *Strabo* p. 834, insula Cercenna *it. Ant.* p. 518).
 Cissitanus *N. Maur. Caes.* 107 (Cissi vel Oisi *tab. Peut. it. Ant.* p. 16, Κισσή *Ptol.* 4, 2, p. 254).
 Clipiensis *N. pr. proc.* 38 (Clipea s. Clupea).
 Columpnatensis *N. Maur. Caes.* 12.
 Constantinopolis II, 4. III, 30.
 Corniculianensis *N. Maur. Caes.* 4.
 Corsica I, 13. *N. pr. proc.* 4, *item alias*, Corsicana insula III, 20.
 Coviensis *N. Maur. Sit.* 3 (Coba, Choba, Cova *it. Ant. tab. Peut. An. Rav.* 3, 7).
 Crepedulensis *N. Byz.* 40.
 Cufrutensis *N. Byz.* 62.
 Cuculitanus *N. Num.* 10 (Cuculli *it. Ant.* p. 29).
 Culsitanus v. Culusitanus.
 Cululitanus *N. Byz.* 56 (Κούλουλις *Procop. de aedif.* 6, 6).
 Culusitana civitas III, 26; episc. Culsitanus *N. pr. proc.* 33.
 Cunculliana *N. Byz.* 114 (Κουκούλης *Not. prov. s. Leone* p. 352).
 Curbitanus *N. pr. proc.* 36 (Curubis *Plin.* 5, 24 *etc.*).
 Custrensis *N. Byz.* 15.
 Dalmatia I, 51.
 Damatcorensis *N. Num.* 14 (Bamacorra *conc. s. Cypr.* n. 33?).
 Decasismedianensis v. Casae Med.
 Decorianensis *N. Byz.* 12.
 Donisiana (Dionysiana) *N. Byz.* 111.
 Duasedemsai (-salensis?) *N. pr. proc.* 16.
 Durensis *N. Byz.* 61.
 Ebusus insula ad Baleares pertinens I, 13; de Ebuso *N. Sard.* 7.
 Edessa Macedoniae civitas I, 29.
 Egnatiensis *N. Byz.* 30.
 Elfantariensis *N. Maur. Caes.* 96 (Helepantaria *Anon. Rav.* 3, 8).
 Eliensis *N. Byz.* 101 (Eliae *it. Ant.* p. 55. Aelia *tab. Peut.*).
 Eminentianensis *N. Maur. Sit.* 14.
 Epirus vetus I, 51.
 Equizotensis *N. Maur. Sit.* 11.
 Ermianensis *N. Byz.* 32 (Ἐρμιόνι *Proc. b. Vand.* I, 14 *etc.*).
 Eudalensis *N. pr. proc.* 53, *cf. Teudalensis.*
 Fallabensis *N. Maur. Caes.* 24.
 Fatensis *N. Num.* 107.
 Febianensis *N. Byz.* 69.
 Feradimalensis *N. Byz.* 39.
 Fesseitanus *N. Num.* 12.
 Ficensis *N. Maur. Sit.* 20 (ad Ficium *tab. Peut. it. Ant.* p. 40).
 Fidolomensis *N. Maur. Caes.* 17.
 Filacensis *N. Byz.* 79.
 Flenucletonensis *N. Maur. Caes.* 84.
 Florianensis *N. Maur. Caes.* 32 (Φλωρία *Ptol.* 4, 2; Φλωρεντιανή *cod. ms. Procopii de aedif.* 6, 7 in loco nondum edito).
 Flumenpiscensis *N. Maur. Sit.* 25.
 Flumenzeritanus *N. Maur. Caes.* 30 (Σέρρης ποταμός *Ptol.* 4, 2?).
 Foratiauensis II, 101; Fortianensis *N. Byz.* 66.
 Formensis *N. Num.* 104 et 108, duo episcopi diversurum sedium, *cf. Morcelli Afr. christ.* I, 160 *sq.*
 Fornitana porta Carthagine I, 10 *sic dicta ab oppido vicino Furnis, cf. Cypr. ep.* 1.
 Frontonianensis *N. Byz.* 68, *cf. Fronton.*
 Fortianensis v. Foratianensis.
 Forum Trolani *N. Sard.* 2 (*rectius* F. Traiani *it. Ant.* p. 83 et *Proc. de aed.* 6, 7 Τραϊανοῦ φόρουμιον).
 Fossalensis *N. Num.* 21 (Fussala castellum prope Hipponem *August. ep.* 209, Φώσαλα *Procop. cod. ms. de aedif.* 6, 7).
 Frontensis *N. Maur. Caes.* 58.
 Frontonianensis *N. Byz.* 71, *cf. Foront.*
 Gaetulia I, 13.
 Gales vicus Ammoniae I, 42? *cf. adnot. crit.*
 Garbensis *N. Num.* 102 (Garbe *August. c. Crescon.* 3, 27).

- Garrianensis *N. Byz.* 22 (Garra *Ptol.* 4, 2, *sed in Maur-etania*).
 Gatianensis v. Gratianensis.
 Gaudiabensis *N. Num.* 93.
 Gaurianensis *N. Num.* 99, *cf.* Garrian.
 Gauvaritanus *N. Byz.* 100.
 Gazaufalensis *N. Num.* 2 (Gazaufala *Aug. de bapt.* 2, 20; Gasaufala *it. Ant. p.* 42, Gasaupala *tab. Peut. etc.*).
 Gegitanus *N. Maur. Sit.* 13, *cf.* Gigitanus.
 Germaniensis *N. Num.* 97 (ad Germani *tab. Peut. Germaniciana conc. s. Cypr. n.* 42 *et it. Ant. p.* 55).
 Getulia v. Gaetulia.
 Gigitanus I, 29 (*idem episcopus in N. pr. proc.* 41 *nominatur Ziggensis*).
 Gibbensis *N. Num.* 40 *et* 90, *duo episcopi diversarum sedium* (Gilya *it. Ant. p.* 13, *sed in Mauritania*).
 Girbensis *proc. pr.* 1, 23 (Girba *conc. s. Cypr. n.* 10), *cf. Morelli I p.* 170.
 Girbitanus *N. Trip.* 3 (insula Girba).
 Girensis *N. Num.* 9.
 de Giru Marcelli *N. Num.* 52 (a Marcelliana *conc. s. Cypr. n.* 66. *Aug. de bapt.* 7, 30).
 Girumontensis *N. Maur. Caes.* 9.
 de Giru Tarasi *N. Num.* 121.
 Gisipensis *N. pr. proc.* 24.
 Gratianensis (*al. Gatian-*) II, 101.
 Gratinopolitanus *N. Maur. Caes.* 81.
 Gummitanus *N. Byz.* 99.
 Gunclensis *N. pr. proc.* 6.
 Gunagitanus *N. Maur. Caes.* 111 (Gunugi *Plin.* 5, 20; Gunucus *it. Ant. p.* 15).
 Gurgaitensis *N. Byz.* 78 (a Gurgitibus *conc. s. Cypr. n.* 74).

 Hadrumetum v. Adrumetum.
 Hellas (Hellada) I, 51.
 Hierusalem III, 69.
 Hipporegil I, 10 (Hippo regius).
 Hippzaritensis *N. pr. proc.* 5 (ex Hippone Diarryto *sive Zarito conc. s. Cypr. n.* 72, *Aug. de civ. dei* 16, 8 *etc.*).
 Hispania I, 1, 51.
 Hizirzadensis *N. Num.* 55.
 Horrensensis *N. Maur. Sit.* 7 (Horrea *it. Ant. p.* 31).
 Horrea (Orrea) Caelia *N. Byz.* 113.
 Hospitensis v. Ospit.

 Iacterensis *N. Num.* 50 (*apud Vict.* II, 101 *idem episcopus vocatur Zattarensis*).
 Iamfuensis [Iamfuensis?] *N. Num.* 87.
 Iamsortensis v. Lamsort.
 Iamviritanus v. Lamvir.
 Icositanus *N. Maur. Caes.* 59 (Icosium).
 Idassensis *N. Num.* 27.
 Idensis *N. Maur. Caes.* 14 *et* 16 *duo episcopi diversarum sedium*.
 Idicrensis *N. Num.* 16 (Idicri *it. Ant. p.* 28).
 Ieraftitanus *N. Maur. Sit.* 9.
 Igilgitanus *N. Maur. Sit.* 4 (Igilgili *Plin.* 5, 20 *etc.*).
 Illyricum III, 69.
 Irensis *N. Byz.* 94.
 Iripinianensis *N. Byz.* 53.
 Italia I, 14, 51.
 Itensis *N. Maur. Caes.* 5.
 Iubaltianensis *N. Byz.* 106.
 Iugurensis *N. Num.* 82.
 Iuncensis *N. Byz.* 104 (Ἰούγγυ *Not. prov. sub Leone p.* 352).
 Iuncensis *N. Maur. Caes.* 1.

 Lamasvensis *N. Num.* 112 (Lamasba *it. Ant. p.* 35, Lamasbua *tab. Peut.*).
 Lamfuensis v. Iamfuensis.
 Lamiggigensis *N. Num.* 101 *et* 122, *duo episcopi diversarum sedium*.
 Lamsortensis *N. Num.* 23.
 Lamviritanus *N. Num.* 19 (Lambiridi *tab. Peut.*).
 Lapidensis *N. pr. proc.* 18.
 Lapidensis *N. Maur. Caes.* 61 (Λαπίδα *Ptol.* 4, 2).
 Laribus (Lares) II, 22; Larensis civitas *prov. proc.* II, 28; *cf. Corippi Johann.* 6, 143: *urbis Laribus mediis surgit tutissima silvis*.
 Legensis *N. Num.* 85.
 Legiensis *N. Num.* 78.
 Lemelefensis *N. Maur. Sit.* 16.
 Lemfoctensis *N. Maur. Sit.* 21.
 Leptimagnensis *N. Trip.* 1 (Leptis magna).
 Leptiminensis *N. Byz.* 36 (Lepti minus *it. Ant. p.* 58, *tab. Peut. etc.*).
 Lesvitanus *N. Maur. Sit.* 10 (Lesbi *it. Ant. p.* 32).
 Ligula *sive* Maxulitanum litus I, 17.
 Lucania I, 51.
 Lugurensis v. Iugurensis.

 Macedonia I, 29.
 Macomadiensis *N. Num.* 84 (a Macomadibus *conc. s. Cypr. n.* 22, *it. Ant. p.* 27).
 Macrensis *N. Maur. Sit.* 18 (Macri *it. Ant. p.* 30).
 Macrianensis *N. Byz.* 80.
 Macrianensis *N. Maur. Sit.* 23.
 Mactaritanus *N. Byz.* 25 (a Macthari *conc. s. Cypr. n.* 38).
 Madasumma *N. Byz.* 110.
 Madaurensis *N. Num.* 60 (Madaura *August. confess.* II, 3 *etc.*).
 Madensis *N. Num.* 37.
 Maiorica insula I, 13. *N. Sard.* 7.
 Maiucensis *N. Maur. Caes.* 121.
 Mammillensis *N. Maur. Caes.* 78.
 Manaccenseritanus *N. Maur. Caes.* 82.
 Mappalia, *locus extra Carthaginem* I, 16.
 Maragaritanus v. Naragg.
 Maraguiensis *N. Byz.* 74.
 Marazianensis *N. Byz.* 49 (a Marazana *conc. s. Cypr. n.* 46, Marazanis *it. Ant. p.* 47).
 Marculitanus (Masc?) *N. Num.* 94 (Mascula *it. Ant. p.* 33, *conc. s. Cypr. n.* 79).
 Maronanensis *N. Maur. Sit.* 26.
 Masellanensis *N. Byz.* 9 (Masclianis *it. Ant. p.* 55).
 Massimanensis *N. Byz.* 43.
 Masuccabensis *N. Maur. Caes.* 42.
 Materianensis *N. Byz.* 90.
 Matharensis *N. Num.* 38 (castellum Mastar *Annuaire de la soc. arch. de Constantine* 1858 *p.* 209).
 Mattaritanus *N. Byz.* 50.
 Maturbensis *N. Maur. Caes.* 90.
 Maurensis *N. Maur. Caes.* 124 (Maura *Anon. Rav.* 3, 11?).
 Mauretania Caesariensis *sive* maior III, 29. (*ubi ex BV Mauretanae pro Mauritanicae corrigendum est*) *N. p.* 68.
 Mauretania Sitifensis *N. p.* 70.
 Mauri I, 25. 35. 38. II, 5. 28 *sqq.* 33. 36. III, 68.
 Maurianensis *N. Maur. Caes.* 88.
 Maximianensis *N. Num.* 119.
 Maxitensis *N. Maur. Caes.* 114.
 Maxulitanus *N. pr. proc.* 30, Maxulitanum litus I, 17 (Maxula *Plin.* 5, 24 *etc.*).
 Mazacensis *N. Num.* 79.
 Medianensis *N. Byz.* 27 (a Medianis Zabuniorum *coll. Carth.* 203).
 Mediensis *N. Maur. Caes.* 47 (munimentum Medianum *Amm. Marc.* 29, 5, 45).
 Meglapolitanus *N. pr. proc.* 39.
 Membrositanus *N. pr. proc.* 8 (Membro *inter Hippo-nem Zaritum et Ulicam it. Ant. p.* 22, *qui locus magis quadrare videtur quam notior Membresa*).

- Menefessitanus *N. Byz.* 57 (Menefese *Proc. de b. Vand.* II, 23).
 Metensis *N. Num.* 46.
 Mididitanus *N. Byz.* 6 (Mididi *vita Fulgentii c.* 12).
 Midilensis *N. Num.* 41 (a Midili *conc. s. Cypr. n.* 45).
 Migirpensis *N. pr. proc.* 23 (Migirpa *conc. s. Cypr. n. 2. Aug. de bapt.* 6, 6).
 Milevitanus *N. Num.* 114 (Mileum *it. Ant. p.* 25 *conc. Cypr. n.* 13 etc.).
 Millianensis *N. Maur. Caes.* 8 (Malliana *it. Ant. p.* 38?).
 Mimianensis *N. Byz.* 72.
 Minnensis *N. Maur. Caes.* 49 (Mina *it. Ant. p.* 37).
 Minorica insula I, 13. *N. Sard.* 4.
 Missuensis *N. pr. proc.* 17 (Missua *it. Ant. p.* 493, *Misua Plin.* 5, 24, *tab. Peut.*).
 Mizeitana civitas III, 52.
 Molicunzensis *N. Maur. Sit.* 27.
 Montesis *N. Num.* 25 (Monte *tab. Peut.*).
 Moxoritanus *N. Num.* 76.
 Mozotocritanus *N. Byz.* 91.
 Mozotensis *N. Maur. Sit.* 33.
 Muliensis *N. Num.* 101.
 Mullitanus *N. pr. proc.* 15.
 Municipensis *N. Num.* 56.
 Murconensis *N. Maur. Caes.* 102.
 Murustagensis *N. Maur. Caes.* 25.
 Mustitanus *N. Num.* 71 (Musti *it. Ant. p.* 41).
 Mutecitanus *N. Maur. Caes.* 76.
 Muzucensis *N. Byz.* 42.
 Muzuensis *N. pr. proc.* 49.
- Nabalensis *N. Maur. Caes.* 122 (Nabia *Anon. Rav.* 3, 11?).
 Naraggaritanus *N. pr. proc.* 48 (Naraggara *Liv.* 30, 29, 9. *it. Ant. p.* 41 etc.).
 Naratcatensis *N. Num.* 100.
 Narensis *N. Byz.* 11 (Nara *it. Ant. p.* 48).
 Nasbincensis *N. Maur. Caes.* 39.
 Nationensis *N. Byz.* 75.
 Neapolis Campaniae civitas I, 15.
 Neapolitanus *N. pr. proc.* 35 (*Plin.* 5, 24 etc.).
 Nepititanus *N. Byz.* 14 (Nepte *Anon. Rav.* 3, 5).
 Nibensis *N. Num.* 8.
 Nobabarbarensis *N. Num.* 26.
 Nobacaesaris *N. Num.* 31.
 Nobagermaniensis *N. Num.* 28 (Nova Germania *cod. can. eccl. Afric. cap.* 100).
 Nobalycinianensis *N. Maur. Sit.* 19.
 Nobasinensis *N. Num.* 48.
 Nobasparsensis *N. Num.* 45 (Novasparsa *it. Ant. p.* 32).
 Nobensis *N. Maur. Caes.* 19 et 93, *duo episcopi diversae sedis* (ad *Novas it. Ant. p.* 24).
 Nobicensis *N. Maur. Caes.* 7.
 Numidensis *N. Maur. Caes.* 118.
 Numidia I, 13. *Num. proviucia N. p.* 64.
- Obbitanus *N. Maur. Caes.* 56 (ab Obba *conc. s. Cypr. n.* 47).
 Oboritanus *N. Maur. Caes.* 72 et 126, *duo episcopi diversarum sedium.*
 Octabensis *Not. Byz.* 38 et *Num.* 36 (ab Octavu *conc. s. Cypr. n.* 78); *locus Octavensis Optatus de schism. Donat.* 3, 4).
 Octablensis *N. Byz.* 24.
 Oeensis I, 23. (Oensis) *N. Trip.* 4 (ab Oea *coll. Carth.* 201, *Ocea i. e. Ocea it. Ant. p.* 62).
 Oppenensis *N. Byz.* 82.
 Oppidonobensis *N. Maur. Caes.* 64 (Oppidum novum *Plin.* 5, 20 etc.).
 Oriens III, 68, *Orientis provinciae* II, 4.
 Orrea v. Horrea.
 Ospitensis *N. Num.* 110 (ab Hospitiis *coll. Carth.* 198).
 Pamariensis *N. Maur. Caes.* 43.
 Panatoriensis *N. Maur. Caes.* 11.
 Parteniensis *N. Maur. Sit.* 32.
 Pederodianensis *N. Byz.* 46.
 Peradamlensis (Parad-*cod. H.*) *N. Byz.* 31 (oppidum *Parade Hirt.* 87?).
 Perdicensis *N. Maur. Sit.* 39 (Perdicee *it. Ant. p.* 36).
 Piensis *N. pr. proc.* 4.
 Praeausensis *N. Byz.* 51.
 Praesidiensis *N. Byz.* 76 (Praesidium *Anon. Rav.* 5, 5).
 Privatensis *N. Maur. Sit.* 31.
 Pudentianensis *N. Num.* 44.
 Puppiensis *N. pr. proc.* 12.
 Puppitanus *N. pr. proc.* 11 (Pudput *tab. Peut. Putput it. Ant. p.* 52).
 Putiensis *N. Byz.* 18 (Putea *Ptol.* 4, 3, *p.* 270, *Putea Pallene tab. Peut.*).
 Putiensis *N. Num.* 17.
- Questorianensis *N. Byz.* 87.
 Quidiensis *N. Maur. Caes.* 2 (Quiza *Plin.* 5, 19 etc.).
- Regia *locus in Africa* I, 41.
 Regianensis *N. Num.* 91.
 Regionensis *N. Maur. Caes.* 51 (ad *Regias it. Ant. p.* 36).
 Reperitanus *N. Maur. Caes.* 70 (Repetiniana *Anon. Rav.* 3, 8?).
 Respectensis *N. Num.* 79.
 Ressianensis *N. Num.* 34.
 Romana civitas I, 37.
 Rubicariensis *N. Maur. Caes.* 77 (Sublicarense *castellum Amm. Marc.* 29, 5, 55?).
 Ruffinianensis *N. Byz.* 85.
 Rusaditanus *N. Maur. Caes.* 69 (Rhysadder opp. et *portus Plin.* 5, 18. *Rusadder it. Ant. p.* 4).
 Rusfensis *N. Byz.* 102 (Ruspe *tab. Peut. Ρουσνατ Ptol.* 4, 3 etc.).
 Rusguniensis *N. Maur. Caes.* 63 (Rusguniae *colonia Plin.* 5, 20; *it. Ant. p.* 15).
 Rusticianensis *N. Num.* 61 (Rustici *tab. Peut.*).
 Rusubiritanus *N. Maur. Caes.* 22 (Rusippisir *tab. Peut. Rusubbicari it. Ant. p.* 16, *Ρουσισσιραρ Ptol.* 4, 2).
 Rusucurritanus *N. Maur. Caes.* 54 (Rusucurium *Plin.* 5, 20; *Rusucurro it. Ant. p.* 16 etc.).
- Sabratenus I, 23 *sive* Sabratensis *N. Trip.* 2 (Sabrata *Plin.* 5, 25 etc.).
 Salditanus *N. Maur. Sit.* 41 (Saldao *Plin.* 5, 20 etc.).
 Sanafer *N. Sard.* 3.
 Sardinia I, 4, 51; II, 23. *N. p.* 71.
 Satafensis *N. Maur. Caes.* 116.
 Satafensis *N. Maur. Sit.* 6 (Satafi *it. Ant. p.* 40).
 Scobatianensis *N. Byz.* 45.
 Scellitanorum (martyrum) *basilica Carthagine* I, 9.
 Seberlanensis (*sive* Sever-) *N. Byz.* 10.
 Segermitanus *N. Byz.* 99 (a Segermis *conc. s. Cypr.* 9).
 Seleucia III, 5.
 Seleutianensis *N. Num.* 116.
 Seminensis *N. pr. proc.* 42.
 Senempsala *cf. Duassedemsal.*
 Septimunciensis *N. Byz.* 3 (Septiminicia *it. Ant. p.* 48).
 Sereddelitanus *N. Maur. Caes.* 92.
 Sertaitanus *N. Maur. Sit.* 28.
 Sertensis *N. Maur. Caes.* 117.
 Sestensis *N. Maur. Caes.* 36 (Σεστιδια *αρχα Ptol.* 4, 1, *p.* 251?).
 Sfasferiensis *N. Maur. Caes.* 55.
 Sibidensis III, 24 (Sielliba *it. Ant. p.* 45?).
 Sicca Veneria II, 22; Siccensis *civitas* II, 28.
 Siccesitanus *N. Maur. Caes.* 80.
 Sicilia I, 14, 51; II, 23.
 Silensis *N. Num.* 92 (Sila).

- Sillitanus *N. Num.* 54.
 Simiminensis *N. pr. proc.* 37 (Siminina *Anon. Rav.* 5, 5?).
 Sinitensis *N. Num.* 67.
 Sinnaritanus I, 29 *sive* Sinnarensis *N. pr. proc.* 3 (municipium Sinna *Concilium quintum generale*).
 Sion III, 67.
 Sistrionianensis *N. Num.* 64.
 Sitensis *N. Maur. Caes.* 112.
 Sitifensis *N. Maur. Sit.* 2 (Sitif).
 Sociensis *N. Maur. Sit.* 15.
 Suabensis *N. Num.* 96.
 Subbaritanus *N. Maur. Caes.* 23 (Σούβαρον *Ptolem.* 4, 1, p. 252).
 Sublectinus *N. Byz.* 93 (Sullecti *tab. Peut.* Sublecto *Anon. Rav.* 3, 5 et 5, 5 etc.).
 Sucardensis *N. Maur. Caes.* 13.
 Sufaritanus *N. Maur. Caes.* 3 et 87, duo episcopi *diversae sedis* (Sufasar *it. Ant.* p. 31 et 38).
 Sufetanus I, 23. *N. Byz.* 21 (a Sufibus *conc. s. Cypr.* n. 20, *it. Ant.* p. 47 etc.).
 Sufetulensis *N. Byz.* 20 (Sufetula *it. Ant.* p. 48, *conc. s. Cypr.* n. 19).
 Suggitanus *N. Num.* 18.
 Sulcitanus *N. Sard.* 5 (Sulci *Pomponius Mela etc.*).
 Sulianis *N. Byz.* 112.
 Summulensis *N. Maur. Caes.* 104 (Suptu *Ptol.* 4, 2, p. 260?).
 Suristensis *N. Maur. Sit.* 38.
 Susicaziensis *N. Num.* 30.

 Tabadcarensis *N. Maur. Caes.* 103.
 Tablensis *N. Maur. Caes.* 60.
 Taborentensis *N. Maur. Caes.* 18.
 Tabracenum monasterium (in *prov. Numidia*) I, 32 (Tabraca *vel* Thabraca).
 Tabudensis *N. Num.* 42 (Thabudeos *tab. Peut.*).
 Tabuniensis *N. Maur. Caes.* 109 (Θιβνίς *Ptolem.* 4, 2, p. 259?).
 Tacapitanus *N. Trip.* 5 (Tacapa *Plin.* 5, 25 etc.).
 Tacaratensis *N. Num.* 113 (Tacatua *Plin.* 5, 22; *it. Ant.* p. 29 etc.).
 Tadamatensis *N. Maur. Caes.* 105.
 Thagamutensis *N. Byz.* 19.
 Tagaratensis *N. pr. proc.* 43.
 Tagarbalensis *N. Byz.* 83.
 Tagariatanus *N. Byz.* 37.
 Tagastensis *N. Num.* 118 (Tagaste *it. Ant.* p. 44 etc.).
 Tagurensis *N. Num.* 20 (Thagura *it. Ant.* p. 41, Thacora *tab. Peut.* etc.).
 Talaptulensis *N. Byz.* 103 (Ταλέπτως *Not. prov. s. Leone* p. 352).
 Tamadempsis *N. Maur. Caes.* 100 (flumen Tamuda *Plin.* 5, 18?).
 Thamagristensis *N. Maur. Sit.* 30 (Tamaricetum praesidium *it. Ant.* p. 38).
 Tamallumensis civitas III, 45, episcopus *N. Byz.* 55.
 Tamalleni (sc. exul) *N. pr. proc.* 1 (Turris Tamalleni *it. Ant.* p. 74).
 Tamallumensis *N. Maur. Sit.* 1 (Tamannuna *tab. Peut.*?).
 Tamascaniensis *N. Maur. Sit.* 34 (Tamascani *tab. Peut.*).
 Tamazuensis *N. Maur. Caes.* 120 (Thamusida *it. Ant.* p. 7, Ταμούσιδα *Ptol.* 4, 1).
 Tambalensis civitas III, 28; Tambeltanus *N. Byz.* 13 (a Tambels *August. de bapt.* 7, 44, a Thambis *conc. s. Cypr.* n. 80).
 Tamogaziensis *N. Num.* 77 (Tamugadi *it. Ant.* p. 34 etc.).
 Tapsitanus *N. Byz.* 109 (Thapsus).
 Tharasensis *N. Num.* 53 (Tharassa *conc. s. Cypr.* n. 56, Thasarte *it. Ant.* p. 78?).
 Tarazensis *N. Byz.* 34.

 Tasaccurrensis *N. Maur. Caes.* 108 (Tasacorra *it. Ant.* p. 37).
 Tasbaltensis *N. Byz.* 63 (Thasvalte *conc. s. Cypr.* 35, Tabalta *it. Ant.* p. 48 et 50).
 Tebestinus *N. Num.* 75 (Thevesto).
 Teglatensis *N. Num.* 69 (Teglata *tab. Peut.*).
 Thelensis *N. pr. proc.* 14.
 Teleptensis *N. Byz.* 81 (Telepto *sive* Thelepto).
 Temoniarensis *N. Byz.* 97.
 Tenitanus *N. Byz.* 33 (Thena *Plin.* 5, 25, a Thenis *conc. s. Cypr.* n. 29 etc.).
 Tenuonnensis *N. pr. proc.* 21.
 Ternamusensis *N. Maur. Caes.* 37 (Taranamusa castra *it. Ant.* p. 38).
 Tetcitanus *N. Byz.* 77.
 Teudalensis I, 13 (Theudalis immune opp. prope Hipponem Diarytum *Plin.* 5, 23. Θευδαλεί *Ptol.* 4, 3, p. 268).
 Theuzitanus *N. Byz.* 17 (oppidum Theudense *Plin.* 5, 30?).
 Thracia II, 24.
 Tibilitanus *N. Num.* 66 (Thibili *tab. Peut.* etc.).
 Ticibus *N. Byz.* 115 (civitas Ticibus *concl. Lateran.*).
 Ticualtensis *N. Byz.* 95.
 Tiddidanus *N. Num.* 24 (Τιδιδαν *Not. prov. s. Leone* p. 353).
 Tifltensis *N. Maur. Caes.* 15.
 Tigabitanus *N. Maur. Caes.* 68 (Tigavae *Plin.* 5, 21, Tigava *it. Ant.* p. 38 etc.).
 Tigamibenensis *N. Maur. Caes.* 34.
 Tigillabensis *N. Num.* 33.
 Tigrisitanus *N. Num.* 89 (Thigos *tab. Peut. segm.* 5, d, Τίγισις *Proc. b. Vand.* II, 13).
 Tigrisitanus *N. Maur. Caes.* 27 (Tigisi *it. Ant.* p. 39, *tab. Peut. segm.* 1, e).
 Timicitanus *N. Maur. Caes.* 6 (Timici *Plin.* 5, 21).
 Timidanensis *N. Maur. Caes.* 57.
 Timidensis *N. pr. proc.* 40 (Timida regia *conc. s. Cypr.* n. 58).
 Tingariensis *N. Maur. Caes.* 124.
 Tinnisensis *N. pr. proc.* 32 (Τίννης; *Polyb. etc. hodie* Tunits).
 Tipasensis *N. Num.* 65 (Tipasa *it. Ant.* p. 48 etc.).
 Tipasensis civitas Mauritaniae maioris III, 29. Tipasitanus *N. Maur. Caes.* 99 (Tipasa *Plin.* 5, 20, *it. Ant.* p. 15).
 Titulitanus *N. pr. proc.* 51 (*ep. plebis Tituli coll. Carth.* 126).
 Tiziensis *N. Byz.* 65.
 Tripolitanus I, 23; Tripolitana provincia III, 42. *Not.* p. 71.
 Trofinianensis *N. Byz.* 35.
 Tubulbacensis *N. Byz.* 7.
 Tubunensis *N. Maur. Caes.* 125 (Θούβουνα *Ptol.* 4, 2, Tubonis *tab. Peut.*).
 Tubuntensis *N. Num.* 72 (a Thubunas *conc. s. Cypr.* n. 5).
 Tuburbitana civitas maior III, 25; Tuburbitensis *N. pr. proc.* 52 (colonia Thurburbi *Plin.* 5, 29, a Thurburbo *conc. s. Cypr.* n. 18 etc.).
 Tubusicensis (Tubursicensis?) *N. Num.* 22 (Tubursico Numidarum *coll. Carth.* 201; Θουβουρσιτα *Ptol.* 4, 3, p. 267 etc.).
 Thuccensis *N. Maur. Sit.* 37 (Tucca impositum mari et flumini Ampsagae *Plin.* 5, 21, *Ptol.* 4, 2).
 Thugsubditanus *N. Maur. Sit.* 8 (Tubusupta *Plin.* Tubusuptus *it. Ant.* Tubusuptum *Amm. Marc.*).
 Tulanensis *N. pr. proc.* 54.
 Tunuzada in *Numidia* I, 42.
 Turreblandinus *N. Byz.* 98 (ecclesia Turreblandis *concl. Lateran.*).
 Turrensis *N. Byz.* 28.
 Turres Ammenianarum *N. Num.* 105.
 ad Turres Concordi *N. Num.* 86.
 Turres *N. Sard.* 6.

- Tuscamiensis *N. Maur. Caes.* 110.
 Tuzlritanus *N. Byz.* 48.
- Ubabensis *N. Maur. Caes.* 71.
 Ullitanus *N. Num.* 115 (ab Ululis *conc. s. Cypr. n.* 54).
 Unizibirensis II, 33; Unuzibirensis *N. Byz.* 41 (Uli-
 sippira *tab. Peut. opp. Ulusubaritanum Plin.* 5, 30,
 Ὀλλεζήβηρα *Ptol.* 4, 3, p. 270; *an ad Uzipparita-*
nus?).
 Unuricopolitanus *N. Byz.* 127.
 Urcitanus *N. pr. proc.* 20; Urcitanus I, 10.
 Unisadensis *N. Maur. Caes.* 29.
 Usulensis *N. Byz.* 24 (Usula *it. Ant. p.* 59. *Usilla*
tab. Peut. et Ptol.).
 Uticensis campus II, 10; *episc. Uticensis N. pr.*
proc. 22.
 Utimmirensis *N. pr. proc.* 10.
 Uzialensis *N. pr. proc.* 7 (Uzelis *Renier Inscr. n.*
2323 sqq.).
 Uzipparitanus *N. pr. proc.* 46, *cf.* Unizibirensis.
 Uzitensis *N. pr. proc.* 25 (Ucitana duo maius et mi-
 nus *Plin.* 5, 29. Uci maius *coll. Carth.* 133).
- Vadensis *N. Num.* 7 et 117, *duo episcopi diversae se-*
dis (a Vadis *conc. s. Cypr. n.* 15).
 Vadenianensis *N. Byz.* 8.
 Vadesitanus *N. Num.* 98.
 Vagadensis *N. Num.* 111.
 Vagalitanus *N. Maur. Caes.* 26 (Vagal *it. Ant. p.* 37).
 Vagarmellitanus *N. Num.* 103.
 Vagrautensis *N. Num.* 88.
 Vamallensis *N. Maur. Sit.* 42.
 Vannidensis *N. Maur. Caes.* 52.
 Vararitanus *N. Byz.* 70 (Βάρραρος *Ptol.* 4, 3).
 Vardimlssensis *N. Maur. Caes.* 45.
 Vassinassensis *N. Byz. pag.* 66.
- Vazaritanus *N. Num.* 32 (Vatari *tab. Peut.*).
 Velefitanus *N. Num.* 80 (Velefi *tab. Peut. segm.* III, f).
 Vorensis *N. pr. proc.* 26.
 Voselitanus *N. Num.* 59 (Vegecla *it. Ant. p.* 33).
 Viblanensis (*episcopus?*) II, 45 (Vivio *in Sardinia*
Anon. Rav. 5, 26? Bibium *Guidonis geogr.* p. 500?).
 Vicoateirensis *N. Byz.* 92 (a Vico Ateri *coll. Carth.*
 198).
 Vicopacensis *N. Num.* 123.
 Vicus Ammoniae I, 42? *cf. adnot. crit.*
 Victorianensis *N. Byz.* 88 (Victoriana *conc. s. Cypr.*
n. 51).
 Villadegensis *N. Num.* 62.
 Villenobensis *N. Maur. Caes.* 41.
 Vissalsensis *N. Maur. Caes.* 114 (Visalta *tab. Peut.,*
sed in Numidia).
 Vitensis *N. Byz.* 44.
 Voncarianensis *N. Maur. Caes.* 101.
 Voncariensis *N. Maur. Caes.* 62.
- Zabensis *N. Maur. Sit.* 40 (Zabi *it. Ant. p.* 30, Ζάβη
 ἡ γῆρα . . . μητρόπολιν Σιτικῶν *Procop. b.*
Vand. II, 20).
 Zabensis *N. Num.* 70.
 Zallatensis *N. Maur. Sit.* 20.
 Zaradtansis *N. Num.* 120 (Zarai *it. Ant. p.* 35).
 Zattarensis (*in Numidia*) II, 101; *cf. lactarensis.*
 Zeugitana provincia I, 39; Zeug. provincia *vel* (=et)
proconsularis I, 13; Z. et proconsularis provincia
 I, 29.
 Ziggensis *N. pr. proc.* 41 (Cigisa *it. Ant. p.* 44?;
cf. Gigitanus.)
 Ziquensis mons II, 20. III, 52.
 Zucabiaritanus *N. Maur. Caes.* 20 (Suchabar *Plin.* 5,
 21, municip. Sugabarritanum *Amm. Marc.* 29, 5, 20,
 Ζουγάββαρι *Ptolem.* 4, 2).
 Zurjtana civitas (*in prov. proc.*) II, 30.

III. INDEX NOMINVM ET RERVVM.

- Abraham patriarcha *Pass.* 3.
 Abundius *episc. Tididitanus N. Num.* 24.
 Abus *ep. Ficensis N. Maur. Sit.* 22.
 Adam I, 49.
 Adduit *v. Anduit.*
 Adelfus *ep. Mactaritanus N. Byz.* 25.
 Adelfus *ep. Mattaritanus N. Byz.* 50.
 Adeodatus *ep. Fesseitanus N. Num.* 12.
 Adeodatus *ep. Idassensis N. Num.* 27.
 Adeodatus *ep. Nobabarbarensis N. Num.* 26.
 Adeodatus *ep. Pederodianensis N. Byz.* 46.
 Adeodatus *ep. Praeausensis N. Byz.* 51.
 Adeodatus *ep. Privatensis N. Maur. Sit.* 31.
 Adeodatus *ep. Sistronianensis N. Num.* 64.
 Adeodatus *ep. Zaradtansis N. Num.* 120.
 Aemilianus *ep. Culsitanus N. pr. proc.* 33.
 Aemilius *v. Emilius.*
 Agabus propheta II, 92.
 Albinus *ep. Octabensis N. Byz.* 38.
 Alexander vir illustris, Zenonis legatus II, 3.
 Anastasius *ep. Aquenobensis N. Num.* 73.
 Andreas monasterii Tabraceni praesul I, 32.
 Anduit (Adduit *v. l.*) presbyter Arrianorum I, 41.
 Annibonius *ep. Vadesitanus N. Num.* 98.
 Antacius *ep. Medianensis N. Byz.* 27.
 Antonianus *ep. Mustitanus N. Num.* 71.
 Antonius, crudelis *episc. Arrianorum III, 42 sqq. 53 sq.*
 Apocorius *ep. Caesariensis N. Maur. C.* 21.
- Arator *ep. Catulensis N. Maur. C.* 45.
 Argentius *ep. Zallatensis N. Maur. Sit.* 20.
 Arminense concilium III, 5.
 Armogas I, 43 *sqq.*
 Arriani multi haereticis Manichaeis adhaeserunt II, 1;
 Arrianorum episcopi et presbyteri rege crudelius in
 catholicos saeviebant III, 41 *sqq.*
 Arriomanitae *Pass.* 2.
 Athenius *ep. Circinitanus N. Byz.* 47.
 Aufidius *ep. Suristensis N. Maur. Sit.* 38.
 Augustus *ep. Gazaufalensis N. Num.* 2.
 Augustus *ep. Uzipparitanus N. pr. proc.* 46.
 Augustinus beatus I, 10; clarus eloquentia III, 61;
 quot libros confecerit I, 11.
 Aurelius *ep. Clipiensis N. pr. proc.* 38.
 Aurelius *ep. Feradimatensis N. Byz.* 39.
 Auxilius *ep. Gunagitanus N. Maur. C.* 111.
 Avus *ep. Altabensis N. Maur. C.* 10.
- Balens (*i. e. Valens*) *ep. Villenobensis N. Maur. C.* 41.
 Benantius *ep. Oppidonobensis N. Maur. C.* 64.
 Benenatus *ep. Lamviritanus N. Num.* 19.
 Benenatus *ep. Mazacensis N. Num.* 81.
 Benenatus *ep. Milevitanus N. Num.* 114.
 Benenatus *ep. Timidensis N. pr. proc.* 40.
 Benenatus *ep. Tuburbitensis N. pr. proc.* 52.
 Billaticus (*i. e. Villaticus*) *ep. Decasismedianensis N.*
Num. 29.

- Bonifatius comes I, 19; *cf. Papencordt Gesch. d. Vand.*
p. 54 sqq. et 65 sqq.
- Bonifatius diaconus III, 41. *Pass.* 7.
- Bonifatius ep. Boltanus *N. pr. proc.* 28.
- Bonifatius ep. Filacensis *N. Byz.* 79.
- Bonifatius ep. Foratianensis (Fortianensis) II, 101; *N. Byz.* 66.
- Bonifatius ep. Frontonianensis *N. Byz.* 71.
- Bonifatius ep. Gratianensis (Gatian. l. v.) II, 101.
- Bonifatius ep. Maraguiensis *N. Byz.* 74.
- Bonifatius ep. Masclianensis *N. Byz.* 9.
- Bonifatius ep. Membrositanus *N. pr. proc.* 8.
- Bonifatius ep. Rusguniensis *N. Maur. C.* 63.
- Bonifatius ep. de Sanafer *N. Sard.* 3.
- Bonifatius ep. Sibidensis III, 24.
- Bureo ep. Vardimissensis *N. Maur. C.* 45.
- Caecilius ep. Balianensis *N. Maur. C.* 91.
- Cecilius ep. Minnensis *N. Maur. C.* 49.
- Caelestis via Carthagine I, 8, *cui nomen dedit templum*
Caelestis ibidem situm, cf. Liber de promissionibus
p. 187.
- Calipedes ep. Leptimagnensis *N. Trip.* 1.
- Campanus ep. Bidensis *N. Maur. C.* 85.
- Candidianus ep. Catrensis *N. Maur. C.* 106.
- Candidus ep. Nobasinensis *N. Num.* 48.
- Capsur Maurorum rex I, 35, 37.
- Careadius ep. Masculitanus *N. pr. proc.* 30.
- Cardelus ep. Lamiggigensis *N. Num.* 122.
- Carissimus ep. Gispensis *N. pr. proc.* 24.
- Carthago devastata I, 8.
- Cassosus ep. Ausanensis *N. pr. proc.* 47.
- Celerinae martyris basilica Carthagine I, 9. *Pass.* 16.
- Cerealis ep. Castelloripensis *N. Maur. C.* 119.
- Christus Iesus II, 2; oravit pro inimicis Iudaeis III, 70.
- Claudius ep. Vagalitanus *N. Maur. C.* 26.
- Clemens ep. Thamagristensis *N. Maur. Sit.* 30.
- Clementianus Manichaeus II, 2.
- Clementinus ep. Neapolitanus *N. pr. proc.* 35.
- colonus iure agri ad excolendum dati III, 20.
- concellium Ariminense III, 5; apud Seleuciam III, 5.
- Concordius ep. Cululitanus *N. Byz.* 56.
- Constantius ep. Gegitanus *N. Maur. Sit.* 13.
- Coronius ep. Meglapolitanus *N. pr. proc.* 39.
- Crescens metropolitanus Aquitanae civitatis I, 23, *cf.*
Cresces.
- Crescentianus ep. Germaniensis *N. Num.* 97.
- Crescentius ep. Tacaratensis *N. Num.* 113.
- Cresces ep. Buffadensis *N. Num.* 63.
- Cresces ep. Cicsitanus *N. pr. proc.* 27.
- Cresces ep. Satafensis *N. Maur. C.* 116.
- Cresces ep. Sestensis *N. Maur. C.* 36.
- Cresces ep. Tigabitanus *N. Maur. C.* 68.
- Cresciturus ep. Cellensis *N. Maur. Sit.* 17.
- Cresciturus ep. Titulitanus *N. pr. proc.* 51.
- Cresconius ep. Amporensis *N. Num.* 11.
- Cresconius ep. Oeensis I, 23. *N. Trip.* 4; in deserto
mortuus III, 52.
- Cresconius ep. Temoniarensis *N. Byz.* 97.
- Cresconius ep. Tennonensis *N. pr. proc.* 21.
- Cresconius ep. Tharasensis *N. Num.* 53.
- Cresconius ep. Zabensis *N. Num.* 70.
- Crispinus ep. Tabacarensis *N. Maur. C.* 103.
- Cubadus v. Obadus.
- Cypriani martyris ecclesia (extra Carthagem) I, 16.
- Cyprianus ep. Benustensis *N. pr. proc.* 31.
- Cyprianus ep. Cellensis *N. pr. proc.* 45.
- Cyprianus ep. Unizibirensis (Unuz-) II, 33. *N. Byz.* 41.
- Cyrila episcopus Arrianorum II, 8, 22. III, 49. *P.* 2;
eius superbia II, 53; patriarchae nomen usurpat
II, 53, 54.
- Dagila matrona nobilis III, 33.
- Dalmatius ep. Tinnisensis *N. pr. proc.* 32.
- Dativa III, 24.
- David ep. Tadamatensis *N. Maur. C.* 105.
- Decimus ep. Theuzitanus *N. Byz.* 17.
- Deogratias ep. Carthaginiensis I, 24.
- Deumhabet ep. Thelensis *N. pr. proc.* 14.
- Deuterius ep. Simminensis *N. pr. proc.* 37.
- Diadocus (Diadochus) *Prol.* 2.
- Dionysia cruciata III, 22 sqq.
- Domitianus ep. Igilitanus *N. Maur. Sit.* 4.
- Domnicosus ep. Tiginitanus *N. Num.* 89.
- Domnicus ep. Caesariensis *N. Num.* 47.
- Domnius ep. Moxoritanus *N. Num.* 76.
- Domninus ep. Tarazensis *N. Byz.* 34.
- Donatianorum (i. e. Donatistarum) haeresis III, 71.
- Donatianus (?) II, 45 *cf. adnot. crit.*
- Donatianus ep. Eliensis *N. Byz.* 101.
- Donatianus ep. Teglatisensis *N. Num.* 69.
- Donatianus ep. Usinadensis *N. Maur. C.* 29.
- Donatianus ep. Veselitanus *N. Num.* 59.
- Donatus ep. Aggaritanus *N. Byz.* 108.
- Donatus ep. Ausuccrensensis *N. Num.* 15.
- Donatus ep. Beanensis *N. Byz.* 73.
- Donatus ep. Ermianensis *N. Byz.* 32.
- Donatus ep. Frontensis *N. Maur. C.* 58.
- Donatus ep. Gilbensis *N. Num.* 90.
- Donatus ep. Ingurensis *N. Num.* 82.
- Donatus ep. Maximianensis *N. Num.* 119.
- Donatus ep. Nobicensis *N. Maur. C.* 7.
- Donatus ep. Panatoriensis *N. Maur. C.* 11.
- Donatus ep. Rufinianensis *N. Byz.* 85.
- Donatus ep. Rusticianensis *N. Num.* 61.
- Donatus ep. Silensis *N. Num.* 92.
- Donatus ep. Sitifensis *N. Maur. Sit.* 2.
- Donatus ep. Subbaritanus *N. Maur. C.* 23.
- Donatus ep. Ternamunensis *N. Maur. C.* 37.
- Donatus ep. Tiflensis *N. Maur. C.* 15.
- Donatus ep. Villadegensis *N. Num.* 62.
- Donatus ep. Voncariensis *N. Maur. C.* 62.
- Dumvirialis ep. Damatecorensis *N. Num.* 14.
- Eliodorus ep. Cufrutensis *N. Byz.* 62.
- Elpidoforus III, 24 sqq.
- Emeritus ep. Macrensis *N. Maur. Sit.* 18.
- Emilius ep. Asvoremixtensis *N. Maur. Sit.* 36.
- Emilius ep. Mediensis *N. Maur. C.* 47.
- Emilius medicus III, 24.
- Emptacius ep. Siccesitanus *N. Maur. C.* 80.
- Eubodius ep. Mididitanus *N. Byz.* 6.
- Eugenius ep. Carthaginiensis II, 6, 18, 38; suggerenda
ab eo Hunirico regi data II, 40 sqq. per eum deus
miraculum ostendit II, 47 sqq. exulatur III, 34,
Tamalleni in exilio *N. pr. proc.* 1.
- Eusebius Caesariensis III, 61.
- Eusebius ep. Iubaltianensis *N. Byz.* 106.
- Eusebius ep. Obbitanus *N. Maur. C.* 56.
- Eusebius ep. Susicaziensis *N. Num.* 30.
- Eustratius ep. Sufetanus I, 23. *N. Byz.* 21.
- Eva I, 49.
- Exitiosus ep. Verensis *N. pr. proc.* 26.
- fames ingens Africam vastat III, 55 sqq.
- Fastidiosus ep. Egnatiensis *N. Byz.* 30.
- Fausti basilica I, 25. II, 17, 48. III, 34.
- Faustinus ep. Girbitanus *N. Trip.* 3.
- Fanustus ep. Buronitanus I, 38.
- Faustus ep. Castraseberianensis *N. Maur. C.* 73.
- Faustus ep. Praesidiensis *N. Byz.* 76.
- Felicianus ep. de Giru-Tarasi *N. Num.* 121.
- Felicianus ep. Idensis *N. Maur. C.* 16.
- Felicianus ep. Metensis *N. Num.* 46.
- Felicitas martyr I, 9.
- Felix caecus Carthaginiensis II, 47 sqq.
- Felix ep. Abaritanus *N. pr. proc.* 2.
- Felix ep. Abbiritanus II, 26.
- Felix ep. Adrumetanus I, 23.
- Felix ep. Ambiensis *N. Maur. C.* 46.

- Felix ep. Aquisirensis *N. Maur. C.* 66.
 Felix ep. Bercheritanus *N. Num.* 1.
 Felix ep. Bullensis *N. pr. proc.* 34.
 Felix ep. Carpitanus *N. pr. proc.* 29.
 Felix ep. Cassennigrensensis *N. Num.* 58.
 Felix ep. Castellanus *N. Maur. Sit.* 12.
 Felix ep. Crepedulensis *N. Bys.* 40.
 Felix ep. Curbitanus *N. pr. proc.* 36.
 Felix ep. Custrensis *N. Bys.* 15.
 Felix ep. Flenuclensis *N. Maur. C.* 84.
 Felix ep. Forontonianensis *N. Bys.* 69.
 Felix ep. Garbensis *N. Num.* 102.
 Felix ep. Gilbensis *N. Num.* 40.
 Felix ep. Irpinianensis *N. Bys.* 53.
 Felix ep. Lamsortensis *N. Num.* 23.
 Felix ep. Matharensis *N. Num.* 38.
 Felix ep. Maxitensis *N. Maur. C.* 114.
 Felix ep. Muzuensis *N. pr. proc.* 49.
 Felix ep. Nobasparsensis *N. Num.* 45.
 Felix ep. Piensis *N. pr. proc.* 4.
 Felix ep. Rusubiritanus *N. Maur. C.* 22.
 Felix ep. Suabensis *N. Num.* 96.
 Felix ep. Tebestinus *N. Num.* 75.
 Felix ep. de Turribus *N. Sard.* 6.
 Felix procurator domus filii Geiserici I, 45.
 Festus ep. Satafensis *N. Maur. Sit.* 6.
 Filo (*i. e.* Philo) ep. Arsinnaritanus *N. Maur. C.* 95.
 Filiosus ep. Aggaritanus *N. Bys.* 29.
 Firmianus ep. Centurianensis *N. Num.* 6.
 Flabianus ep. Buldianensis *N. Bys.* 16.
 Flabianus ep. Vicopacensis *N. Num.* 123.
 Flavianus ep. Vamallensis *N. Maur. Sit.* 42.
 Florentianus ep. Midilensis *N. Num.* 41, III, 19.
 Florentinus ep. Tuzirlitanus *N. Bys.* 48.
 Florentinus ep. Uticensis *N. pr. proc.* 22.
 Florentius ep. Centenariensis *N. Num.* 39.
 Florentius ep. Nobagermaniensis *N. Num.* 28.
 Florentius ep. Seminensis *N. pr. proc.* 42.
 Fluminus ep. Tabudensis *N. Num.* 42.
 Fortis ep. Caput cillensis *N. Maur. C.* 39.
 Fortunatianus ep. Araditanus *N. pr. proc.* 13.
 Fortunatianus ep. Cilitanus *N. Bys.* 64.
 Fortunatianus ep. Leptiminensis *N. Bys.* 36.
 Fortunatianus ep. Naratcatensis *N. Num.* 100.
 Fortunatianus ep. Tagarbalensis *N. Bys.* 83.
 Fortunatus ep. Mozocoritanius *N. Bys.* 91.
 Fortunius ep. Regianensis *N. Num.* 91.
 Fructuosus ep. de Giru Marcelli *N. Num.* 52.
 Frumentii duo negotiatores III, 41.
 Frumentius ep. Teleptensis *N. Bys.* 81.
 Frumentius ep. Tubuscensis *N. Num.* 22.
 Fulgentius ep. Vagadensis *N. Num.* 111.
 Fusculus episcopus II, 45.
 Gaius ep. Adinnadensis *N. Maur. C.* 115.
 Gaius ep. Uzitensis *N. pr. proc.* 25.
 Gamuth frater Heldicae II, 15.
 Gaudentius ep. Putlensis *N. Num.* 17.
 Gedalius ep. Ospitensis *N. Num.* 110.
 Geisericus rex Wandalorum gentem suam numerari iubet I, 2; Carthaginem occupat I, 12; provincias Africae disponit I, 13; Romam xv. anno regni sui capit I, 24; eius persecutio I, 15 *sqq.* crudelitas II, 12 *sqq.* constitutio de successione in regno II, 13; duravit in regno 37 annis I, 51 (*forma Geisericus saepius in codd. a nobis adhibitis invenitur; in carmine epico Corippi rex plerumque Geisericus vocatur*).
 Gellianus ep. Reperitanus *N. Maur. C.* 70.
 Gentu frater Hunirici II, 12; eius maior filius cum uxore exulatus II, 14.
 Germanus episcopus II, 45, III, 24.
 Germanus ep. Peradamiensis *N. Bys.* 31.
 Glorinus ep. Iuncensis *N. Maur. C.* 1.
 Godagis Gentunis filius in exilium missus II, 14.
 Graeci I, 11; Graeca facundia III, 61.
 Gulosus ep. Beneventensis *N. pr. proc.* 9.
 Habetdeum ep. Tamallumensis *N. Bys.* 55.
 Habetdeum ep. Teudalensis I, 23; relegatus III, 45 *sqq.* ex exilio ad Carthaginem pergit et Hunirico libellum offert III, 53.
 Heldica praepositus regni II, 15
 Hellas ep. de Maiorica *N. Sard.* 7.
 Hellas homo dei dictus II, 99.
 Hieremias II, 32.
 Hieronymus III, 61.
 Hilarinus ep. Troffinianensis *N. Bys.* 35.
 Hildiric filius Hunirici III, 19.
 Hirundinus ep. Misuensis *N. pr. proc.* 17.
 Holofernes I, 22.
 Honoratus ep. Castellanus *N. Num.* 4.
 Honoratus ep. Fatensis *N. Num.* 107.
 Honoratus ep. Macrianensis *N. Bys.* 80.
 Honoratus ep. Tagaratensis *N. pr. proc.* 43.
 Honoratus ep. Tagariatanus *N. Bys.* 37.
 Honoratus ep. Tamascaniensis *N. Maur. Sit.* 34.
 Honoratus ep. Timicitanus *N. Maur. C.* 6.
 Honoratus ep. Tiziensis *N. Bys.* 65.
 Honorius ep. Aquae Albensis *N. Maur. Sit.* 5.
 Honorius ep. Benepotentis *N. Maur. C.* 44.
 Honorius ep. Oppennensis *N. Bys.* 82.
 Hortensius ep. Autentesis *N. Bys.* 104.
 Hortulanus ep. Benefensis *N. Bys.* 4, III, 18.
 Hunirix (Huniricus) maior filius Geiserici patri succedit II, 1; Manichaeos persequitur II, 1; catholicos persequitur II, 8 *sqq.* II, 17 *sqq.* P. 3, episcopos catholicos variis insectationibus agit II, 45; eius rescriptum ad episcopos homousianos II, 39 *sqq.* eius edictum contra catholicos III, 1 *sqq.* eius crudelitas in consanguineos II, 12 *sqq.* crudelitas in homines suae gentis III, 31; filiis post obitum suum regnum statuere studet II, 13; moritur III, 71. P. 2.
 Iacobus ep. Lemelefsensis *N. Maur. Sit.* 16.
 Ianuarius ep. Aquensis *N. Maur. C.* 24.
 Ianuarius ep. Centuriensis *N. Num.* 95.
 Ianuarius ep. Gaurianensis *N. Num.* 99.
 Ianuarius ep. Zattarensis (*al. Iacterensis*) II, 101. *N. Num.* 50.
 Ianuarius ep. Legensis *N. Num.* 85.
 Ianuarius ep. Marculitanus *N. Num.* 94.
 Ianuarius ep. Nasbincensis *N. Maur. C.* 39.
 Ianuarius ep. Tagastensis *N. Num.* 118.
 Ianuarius ep. Veleltanus *N. Num.* 80.
 Idonius ep. Rusaditanus *N. Maur. C.* 69.
 Imperatorum catholicorum lex contra haereticos III, 2.
 Ingenuus ep. Ubabensis *N. Maur. C.* 71.
 Innocentius ep. Muzucensis *N. Bys.* 42.
 Inventinus ep. Maronanensis *N. Maur. Sit.* 26.
 Iob sanctus I, 50.
 Iohannes apostolus III, 47.
 Iohannes ep. Bullensium regionum *N. pr. proc.* 50.
 Iohannes monachus I, 23.
 Iona ep. Lapidensis *N. pr. proc.* 18.
 Israel populus II, 59.
 Iucundus presbyter Arrianorum I, 44; iussu Hunirici concrematur II, 13.
 Iudaei II, 51, III, 70; Iudaeorum scandalum II, 100.
 Iulianus ep. Vararitanus *N. Bys.* 70.
 Iulius ep. Vagarmellitanus *N. Num.* 103.
 Iunior ep. Tigillabensis *N. Num.* 33.
 Iustus ep. Acufidensis *N. Maur. Sit.* 35.
 Laetus episcopus II, 52.
 Laetus ep. Neptitanus *N. Bys.* 14.
 Lazarus II, 51.
 Leo ep. Sabratensis *N. Trip.* 2.
 Leontia filia Germani episcopi III, 24.
 Leontius ep. Burcensis *N. Num.* 5.

- Leontius ep. Decorianensis *N. Byz.* 12.
 Leporius ep. Angurensis *N. Num.* 35.
 Liberatus abba III, 41. *Pass.* 7, 12.
 Liberatus ep. Amudarsensis *N. Byz.* 1.
 Liberatus ep. Aquarum regiarum *N. Byz.* 86.
 Liberatus ep. Mullitanus *N. pr. proc.* 15.
 Liberatus medicus III, 50.
 Longinus ep. Pamariensis *N. Maur. C.* 43.
 Lucas, Pauli discipulus, arte medicus *Prot.* 3.
 Lucidus ep. Cartennitanus *N. Maur. C.* 50.
 Lucifer ep. Calaritanus *N. Sard.* 1.
 Lucius ep. Itensis *N. Maur. C.* 5.
 Lucius ep. Maturbensis *N. Maur. C.* 90.
 Lucius ep. Tamazucensis *N. Maur. C.* 120.
- Macarius ep. de Minorica *N. Sard.* 4.
 Machabaei germani *P.* 7, 13.
 Maddanius ep. Murconensis *N. Maur. C.* 102.
 magistratus *v. dignitates in Ind.* IV.
 Maioricus, filius Dionysiae, martyr factus III, 23 *sq.*
 Mangentius ep. Ticaltensis *N. Byz.* 95.
 Manichaei haeretici II, 1 *sq.*
 Mannucius ep. Duassedemsi (. . . salensis?) *N. pr. proc.* 16.
 Mansuetus ep. Afufeniensis *N. Byz.* 2.
 Mansuetus ep. Uricitanus I, 10, II, 45.
 Marcellinus ep. Tasbaltensis *N. Byz.* 63.
 Marianus ep. Hippzaritanus *N. pr. proc.* 5.
 Mari vadus diaconus I, 48.
 Martialis ep. Columpnatensis *N. Maur. C.* 12.
 Martialis ep. Girensis *N. Num.* 9.
 Martianus ep. Murustagensis *N. Maur. C.* 25.
 Martinianus ep. de Foru Trolani (Traiani?) *N. Sard.* 2.
 Martinianus servus I, 30 *sq.*
 Masculas archimimus I, 47.
 Mattasius ep. Castelli-iabaritanus *N. Maur. C.* 65.
 Maxentius ep. Tigamibenensis *N. Maur. C.* 34.
 Maxima serva I, 30 *sqq.* 35.
 Maximinus ep. Naraggaritanus *N. pr. proc.* 48.
 Maximus ep. Coviensis *N. Maur. Sit.* 3.
 Maximus ep. Gummitanus *N. Byz.* 89.
 Maximus ep. Iamfuensis (Lamf-?) *N. Num.* 87.
 Maximus ep. Lamiggigensis *N. Num.* 101.
 Maximus ep. Sillitanus *N. Num.* 54.
 Maximus ep. Thugusubditanus *N. Maur. Sit.* 8.
 Maximus ep. Tuscamiensis *N. Maur. C.* 110.
 Maximus monachus III, 41, *P.* 7, 12.
 Mellior ep. Fossalensis *N. Num.* 21.
 Memoriae aedes I, 8, III, 17.
 Mensius ep. Alamiliarensis *N. Maur. C.* 33.
 Mensius ep. Turrensis *N. Byz.* 28.
 Mensor ep. Formensis *N. Num.* 108.
 Metcun ep. Ruencurritanus *N. Maur. C.* 54.
 Mezentius, Tyrrhenorum rex III, 63.
 millenarii apud Wandalos I, 30; *cf. Papencordt p.* 225.
 Mingin ep. Nobensis *N. Maur. C.* 93.
 Montanus ep. Cedamusensis *N. Maur. Sit.* 29.
 Moyses homo dei appellatus II, 99.
 Muritta diaconus III, 34 *sqq.* *Pass.* 15.
- Nabuchodonosor I, 22.
 Nicasius ex Donatianorum haeresi III, 71.
 Nicetus ep. Castellominoritanus *N. Maur. C.* 31.
 Novarum basilica I, 25.
- Obadus (*v. l. Cubadus*) praepositus regni sub Hunirico II, 43.
 Oduacar Italiae rex I, 4.
 Olybrius (Anicius) II, 2; *cf. Papencordt p.* 97 et 105.
 Onesimus ep. Fiolomensis *N. Maur. C.* 17.
 Optilio ep. de Ebuso *N. Sard.* 8.
 Optantius ep. Casensi-calanensi *N. Num.* 43.
- Pacatus ep. Equizotensis *N. Maur. Sit.* 11.
 Pacatus ep. Vicoatsirensis *N. Byz.* 92.
- Palladius ep. Bacanariensis *N. Maur. C.* 49.
 Palladius ep. Idicrensis *N. Num.* 16.
 Pampinianus antistes Vitensis I, 10.
 Pannonius ep. Bitensis *N. Maur. C.* 83.
 Pardalius ep. Macomadiensis *N. Num.* 84.
 Pascasius ep. Gunelensis *N. pr. proc.* 6.
 Pascasius ep. Mammillensis *N. Maur. C.* 78.
 Pascasius ep. Migirpensis *N. pr. proc.* 23.
 Pascasius ep. Salditanus *N. Maur. Sit.* 41.
 Parcasius ep. Septimunctensis *N. Byz.* 3.
 Pascasius ep. Tenitanus *N. Byz.* 33.
 Pascasius ep. Tulanensis *N. pr. proc.* 54.
 Pascentius ep. Cethaquensusca *N. Num.* 78.
 Pascentius ep. Octabensis *N. Num.* 34.
 Passinatus ep. Masuccabensis *N. Maur. C.* 42.
 Passitanus ep. Tigrisitanus *N. Maur. C.* 27.
 Pastinatus ep. Puppitanus *N. pr. proc.* 11.
 Patera ep. Catabitanus *N. Maur. C.* 97.
 Patera ep. Milianensis *N. Maur. C.* 8.
 patriarcha apud Arrianos II, 13, 54.
 Paulinus ep. Rubicariensis *N. Maur. C.* 77.
 Paulus gentium magister *Prot.* 3, III, 64, 69.
 Paulus ep. Flumenzeritanus *N. Maur. C.* 30.
 Paulus ep. Nibensis *N. Num.* 8.
 Paulus ep. Sinnarensis (Sinnaritanus; I, 29, II, 21.
 Paulus ep. Turreblandinus *N. Byz.* 98.
 Peregrinus diaconus II, 48.
 Peregrinus ep. Assuritanus *N. pr. proc.* 19.
 Peregrinus ep. Materinensis *N. Byz.* 90.
 Peregrinus ep. Mulliensis *N. Num.* 109.
 Peregrinus ep. Punentianensis *N. Num.* 44.
 Perpetua martyr I, 9.
 Petrus beatus III, 69.
 Petrus ep. Castellanus *N. Maur. C.* 75.
 Petrus ep. Madensis *N. Num.* 37.
 Petrus Oboritanus *N. Maur. C.* 72.
 Phrao I, 22.
 Pirasius ep. Nationensis *N. Byz.* 75.
 Placidia Olybii relicta (= vidua) II, 2, 3.
 Poequarius ep. Tasaccurensis *N. Maur. C.* 108.
 Ponticanus ep. Formensis *N. Num.* 104.
 Possessor ep. Zabensis *N. Maur. Sit.* 40.
 Possidius ep. Massimanensis *N. Byz.* 43.
 Praefectianus ep. Abaradirensis *N. Byz.* 23.
 Praesidius ep. Sufetulensis II, 45, *N. Byz.* 20.
 Primianus ep. Gurgaitensis *N. Byz.* 78.
 Primus ep. Caprensis *N. Maur. C.* 53.
 Proculus I, 39.
 Proficius ep. Selentianensis *N. Num.* 116.
 Proficius ep. Sublectinus *N. Byz.* 93.
 Proficius ep. Vadensis *N. Num.* 117.
 Pudentius ep. Madaurensis *N. Num.* 60.
- Quintasius ep. Mutecitanus *N. Maur. C.* 76.
 Quintianus ep. Casullis-Carianensis *N. Byz.* 59.
 Quintianus ep. Urcitanus I, 29, *N. pr. proc.* 20; eius visio II, 22.
 Quintus ep. Tabuniensis *N. Maur. C.* 109.
 Quodvultdeus ep. Caellanensis *N. Num.* 49.
 Quodvultdeus ep. Calamensis *N. Num.* 3.
 Quodvultdeus ep. Carthaginiensis I, 15.
 Quodvultdeus ep. Durensis *N. Byz.* 61.
 Quodvultdeus ep. Respectensis *N. Num.* 79.
 Quodvultdeus ep. Summulensis *N. Maur. C.* 104.
 Quodvultdeus ep. Tablensis *N. Maur. C.* 60.
 Quodvultdeus ep. ad Turres Concordi *N. Num.* 86.
 Quodvultdeus ep. Ullitanus *N. Num.* 115.
- Redux ep. Nobalicianensis *N. Maur. Sit.* 19.
 Reginus legatus Zenonis imperatoris II, 38.
 Reparatus ep. Bulturiensis *N. Maur. C.* 89.
 Reparatus ep. Castellitroportensis *N. Maur. C.* 94.
 Reparatus ep. Clisitanus *N. Maur. C.* 107.
 Reparatus ep. Girumontensis *N. Maur. C.* 9.
 Reparatus ep. Puppiensis *N. pr. proc.* 12.

- Reparatus ep. Sitenis *N. Maur. C.* 112.
 Reparatus ep. Tipasitanus *N. Maur. C.* 99.
 Reparatus ep. Tubuniensis *N. Num.* 72.
 Reparatus ep. Utimmiensis *N. pr. proc.* 10.
 Reparatus subdiaconus III, 30.
 Restituta ecclesia Carthagine I, 15; *cf. Baronii Annales ad a.* 397.
 Restitutus ep. Acolitanus *N. Byz.* 59.
 Restitutus ep. Aquilabensis *N. Byz.* 26.
 Restitutus ep. Thagamutensis *N. Byz.* 19.
 Restutus ep. Florianensis *N. Maur. C.* 32.
 Restutus ep. Lapidensis *N. Maur. C.* 61.
 Restutus ep. Macrianensis *N. Maur. Sit.* 23.
 Restutus ep. Segermitanus *N. Byz.* 99.
 Rogatianus ep. Vudentinianensis *N. Byz.* 8.
 Rogatianus ep. Vannidensis *N. Maur. C.* 52.
 Rogatus ep. Parteniensis *N. Maur. Sit.* 32.
 Rogatus ep. Serredelitanus *N. Maur. C.* 92.
 Rogatus monachus III, 41. *P.* 7.
 Roma a Geiserico capta I, 24; *cf. Papencordt p.* 344.
 Romana civitas I, 37; eius episcopus I, 37; ecclesia R. caput omnium ecclesiarum II, 44.
 Romani = catholici I, 44.
 Romanus ep. Molicunzensis *N. Maur. Sit.* 27.
 Romanus ep. Sufaritanus *N. Maur. C.* 87.
 Romanus ep. Tamadempis *N. Maur. C.* 100.
 Rufinianus ep. Vadensis *N. Num.* 7.
 Rufinianus ep. Victorianensis *N. Byz.* 88.
 Rufinus ep. Tamallamensis *N. Maur. Sit.* 1.
 Rufinus Eusebii translator III, 61.
 Rufus ep. Sfasferiensis *N. Maur. C.* 55.
 Rusticus ep. Tetcitanus *N. Byz.* 77.
 Rusticus ep. Tipasensis *N. Num.* 65.
 Rusticus subdiaconus III, 41. *P.* 7.

 Sabelliana haeresis II, 69.
 Sabinicus ep. Octabiensis *N. Byz.* 24.
 Sacconius ep. Uzialensis *N. Num.* 7.
 Sallustius historicus III, 61.
 Salo ep. Fallabensis *N. Maur. C.* 23.
 Salutaris archidiaconus III, 35. *P.* 15.
 Satarianus servus I, 30.
 Saturninus ep. Sertensis *N. Maur. C.* 117.
 Saturninus ep. Vissalsensis *N. Maur. C.* 113.
 Saturnius ep. Sociensis *N. Maur. Sit.* 15.
 Satorus ep. Irensis *N. Byz.* 94.
 Satorus procurator domus Hunirici I, 48 *sq.*
 Scillitanorum martyrum ecclesia Carthagine I, 9; *cf. Ruinart, Acta martyrum p.* 75.
 Sebastianus comes I, 19 *sq.*; *cf. Papencordt p.* 75.
 Secundianus ep. Mimianensis *N. Byz.* 72.
 Secundinus ep. Garrianensis *N. Byz.* 22.
 Secundinus ep. Lamasuensis *N. Num.* 112.
 Secundus ep. Maurianensis *N. Maur. C.* 88.
 Secundus ep. Tamogaziensis *N. Num.* 77.
 Securus ep. Timidanensis *N. Maur. C.* 57.
 Septimus monachus III, 41. *P.* 7.
 Serbandus (*i. e.* Servandus) ep. Putiensis *N. Byz.* 18.
 Sersaon regis Geiserici cognatus I, 35.
 Servilius ep. Tacapitanus *N. Trip.* 5.
 Servitius ep. Unuricopolitanus *N. Byz.* 107.
 Servius ep. Arsuritanus *N. Byz.* 67.
 Servus ep. Arslcaritanus *N. Num.* 57.
 Servus ep. Belesasensis *N. Num.* 106.
 Servus ep. Menefessitanus *N. Byz.* 57.
 Servus nobilis vir Tuburbitanæ civitatis III, 25.
 Servus subdiaconus III, 51. *P.* 7.
 Servusdei ep. Tambeltanus *N. Byz.* 13.
 Severus patricius I, 51; *cf. Papencordt p.* 105 *sq.*
 Siella a Geiserico Odoacro tributario iure concessa I, 14.
 Simplicius ep. Carcabianensis *N. Byz.* 84.
 Simplicius ep. Tibiltanus *N. Num.* 66.
 Stephanus sanctus III, 49.
 Stephanus ep. Rusfensis *N. Byz.* 102.
 Stephanus ep. Sintensis *N. Num.* 67.
 Stephanus ep. Zucabiaritanus *N. Maur. C.* 20.
 Subdatus ep. Sucardensis *N. Maur. C.* 13.
 Subitanus ep. Idensis *N. Maur. C.* 16.
 Succensianus ep. Febianensis *N. Byz.* 69.
 Syrus ep. Corniculansis *N. Maur. C.* 4.

 Tacanus ep. Albulensis *N. Maur. C.* 79.
 Talasius ep. Gratinopolitanus *N. Maur. C.* 81.
 Teberianus ep. Quidiensis *N. Maur. C.* 2.
 Terentianus ep. Tubulbacensis *N. Byz.* 7.
 Tertius confessor III, 24.
 Tertullus ep. Iuncensis *N. Byz.* 105.
 Teucharla II, 15.
 Tencharius exlector III, 39.
 Theodoricus Geiserici filius I, 44; Hunirix frater eum eiusque filios insectatur II, 12; eius uxor et filii ab II. occisi II, 12 *sq.* a fratre in exilium missus II, 14.
 Thoma I, 29.
 Timotheus *Procl.* 3.
 Timotheus ep. Tagurensis *N. Num.* 20.
 Tulliana eloquentia III, 61.

 Uranius Zenonis legatus III, 32.
 Urbanus ep. Amaurensis *N. Maur. C.* 35.
 Urbanus ep. Girdensis I, 23.
 Uzulus ep. Thuccensis *N. Maur. Sit.* 37.

 Vadius ep. Lesuitanus *N. Maur. Sit.* 10.
 Valentianus ep. Montesis *N. Num.* 25.
 Valentinianus imperator I, 13; V. Augustus I, 24.
 Valentinus ep. Castell Mediani *N. Maur. C.* 86.
 Valerianus episcopus I, 40.
 Vassinus ep. Elfantariensis *N. Maur. C.* 96.
 Verecundus ep. Nobensis *N. Maur. C.* 19.
 Vices (?) I, 23.
 Victor ep. Caltadriensis *N. Maur. C.* 67.
 Victor ep. Oircensis *N. Num.* 83.
 Victor ep. Cuiculitanus *N. Num.* 10.
 Victor ep. Eminentianensis *N. Maur. Sit.* 14.
 Victor ep. Eudalensis *N. pr. proc.* 53.
 Victor ep. Flumenpiscensis *N. Maur. Sit.* 25.
 Victor ep. Gaudabensis *N. Num.* 93.
 Victor ep. Gauvaritanus *N. Byz.* 100.
 Victor ep. Horrensensis *N. Maur. Sit.* 7.
 Victor ep. Icositanus *N. Maur. C.* 59.
 Victor ep. Ieraftanus *N. Maur. Sit.* 9.
 Victor ep. Manaccenseritanus *N. Maur. C.* 82.
 Victor ep. Municipiensis *N. Num.* 56.
 Victor ep. Narensis *N. Byz.* 11.
 Victor ep. Numidensis *N. Maur. C.* 118.
 Victor ep. Reglensis *N. Maur. C.* 51.
 Victor ep. Sufaritanus *N. Maur. C.* 3.
 Victor ep. Suggitanus *N. Num.* 18.
 Victor ep. Taborentensis *N. Maur. C.* 18.
 Victor ep. de Turres Ammeniarum *N. Num.* 105.
 Victor ep. Vitensis historiam suam (exul ut videtur) conscripsit a. 488 p. Chr. I, 1; inter episcopos ad reddendam de fide rationem Carthaginem vocatus non occurrit *N. Byz.* 44.
 Victor ep. Voncarianensis *N. Maur. C.* 101.
 Victoria matrona III, 26.
 Victorianus ep. Questorianensis *N. Byz.* 87.
 Victorianus proconsul Carthaginis III, 27.
 Victorinus ep. Ancusensis *N. Byz.* 5.
 Victorinus ep. Babrensis *N. Num.* 74.
 Victorinus ep. Legiensis *N. Num.* 78.
 Victorinus ep. de Nobacaesaris *N. Num.* 31.
 Victorinus ep. Perdicensis *N. Maur. Sit.* 39.
 Victorinus ep. Scebatianensis *N. Byz.* 45.
 Victorinus ep. Seberianensis *N. Byz.* 15.
 Victorinus ep. Serteitanus *N. Maur. Sit.* 28.
 Victorinus ep. Usulensis *N. Byz.* 54.
 Vigilius ep. Hizirzadensis *N. Num.* 55.
 Vigilius ep. Ressenensis *N. Num.* 34.
 Vigilius ep. Tapsitanus *N. Byz.* 109.

- Villaticus ep. Auzezerensis *N. Byz.* 96.
 Villaticus ep. de Casis Medianis II, 101.
 Villaticus ep. Mozotensis *N. Maur. Sil.* 33.
 Vincemalos ep. Baparensis *N. Maur. C.* 98.
 Vincentius ep. Gigitanus I, 29.
 Vincentius ep. Ziggensis (*idem qui superior, ut videtur*)
N. pr. proc. 41.
 Vindemialis ep. Cabsensis *N. Byz.* 60.
 Vindemialis sacerdos *P.* 7.
 Vindemius ep. Altuburitanus *N. pr. proc.* 44.
 Vindemius ep. Lemfoctensis *N. Maur. Sil.* 21.
 Vindicianus ep. Marazianensis *N. Byz.* 49.
 Vinitor ep. Talaptulensis *N. Byz.* 103.
 Vitalianus ep. Bocconiensis *N. Num.* 13.
 Vitalianus ep. Vazaritanus *N. Num.* 32.
 Vitalis ep. Assafensis *N. Maur. Sil.* 24.
 Vitalis ep. Castranobensis (*i. e.* Castrorum novorum)
N. Maur. C. 74.
 Vitalis ep. Sulcitanus *N. Sard.* 5.
 Vitarit notarius Zenonis II, 3. 41.
 Wandali Arriani III, 69; barbari III, 62; iussu regis
 poenas gravissimas in suos homines exercuerunt
 III, 31; eorum odium in Romanos III, 62.
 Wandalica gens in Africam transgressa I, 1.
 Zeno imperator I, 51. II, 38. III, 30 et 32; eo
 rogante ecclesiae Carthaginiensi permissum est ut
 episcopum quem vellet ordinaret II, 2 sq.

IV. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

- Ablativus casus sine praepositione insolentius positus:*
Pro. I quae prospere vel secus provincialis, locis aut
 regionibus evenissent, I, 6 utribus ore adpositis, I, 11
 tunc illud eloquentiae . . . ipso metu siccatum est
 flumen. I, 41 lector pulpito sistens, II, 27 si ani-
 mali sedere non potest, III, 22 celsiori loco vestibus
 exutam consistunt. I, 42 corpus Christi . . . pav-
 imentis sparserunt. III, 9 qui suis (*i. e.* in suis) pa-
 latis militarent. III, 22 dum rivuli sanguinis toto
 corpore fluitarent. III, 4 auctoritatibus (*i. e.* per
 auctoritates) cunctis populis fecimus innotesci. III, 6
 hoc videtur adsumpsisse temeritate transacta, *i. e.*
 ad temeritatem. (*Vir vera est lectio meliorum libro-
 rum* II, 39 nos statuisset cognoscite ut . . . omnes
 Carthagine veniat.)
ablative secundae declinationis in u: I, 42 vicu, *item*
saepius in Not. Prov. ut castello Tituliano, de giru
(i. e. gyro) Marcelli, de giru Tarasi etc. et in titulis
*Africanis cf. C. G. Moelleri tit. Afr. orthogr. (Gry-
 phisw. 1875) p. 45.*
adeo = ideo: III, 12 diem praestitutum adeo (= ad
 eum finem) pietas nostra constituit, ut *etc. item* III,
 7 = propterea.
adstruere: III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent,
i. e. declararent. III, 31 si nitatur scriptor quae
 gesta sunt Carthagine singillatim adstruere, edicere
 non poterit.
alius = alter: I, 16 duas ecclesias Cypriani, unam
 ubi sanguinem fudit, aliam ubi sepultus est. III, 28
 cui frater alius de suspendio clamabat. III, 41 duo
 negotiatores, Frumentius et alius Frumentius. I, 49
 accedit ad maritum alia (*i. e.* altera) Eva.
alio casu dativo III, 45.
alleluaticum melos I, 41.
anaeoluthon: III, 19 Quibus ministri regis, secedant
 in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum
 secederent, notariis scribentibus (*pro:* notariis scrip-
 serunt) quis quid diceret et ex qua civitate fuisset,
 similiter factum est et de illis, qui minime iurave-
 runt. III, 25 sed et saepius tractum et lapidibus
 acutissimis defricatum, ut cutibus separatis, pelles
 corporis lateribus dorsoque videres pendere. III, 31
 alios videas nimio suspendio palis evulsis, caput,
 quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse
 demersum. III, 45 cum . . . videret Christi militem
 semper in confessione constantem — promiserat
 enim suis dicens: nisi eum nostrae fecero religionis,
 non sit Antonius — at ubi in sua promissione minor
 inventus est, cogitat aliud *etc.* I, 2 transiens quan-
 titas universa calliditate Geiserici ducis, ut famam
 suae terribilem faceret gentis, ilico statuit (Geiseri-
 cus) omnem multitudinem numerari; *cf. etiam adnot.*
ad II, 74.
angustum fugae I, 38.
apostatare III, 34.
aptare: III, 17 fraudem sibi nescientes aptatam, *i. e.*
paratam; III, 22 ipsam primo nisi sunt fustibus
 aptare.
argumentatio = praetextus II, 45.
armifactor I, 30.
arpagare, i. e. harpagare III, 63.
artare: III, 22 artata (mulier) poenis, III, 28 poenis
 Christianos artate crudelibus, III, 35 artatur poenis
 Muritta; III, 46 vinculis ingentibus artat episcopum.
 I, 28 Thoma dum variis ab eis insidiis artaretur *etc.*
 II, 35 artabatur multitudo ad currendum *cf. coar-*
tare.
arx: I, 7 (alios) a meatu naturali usque ad arcem
 capitis dissipabant. III, 31 plurimi arcem cerebri
 cum oculis amiserunt.
avaritia crudelitatis III, 63 = vehemens crudelitas.
avocari: I, 27 dum avocatur, *i. e.* dum morte abri-
 pitur, nisi ex lectione (*in R*) more uacatur scriben-
 dum est: dum morte avocatur.
caespis casu nominativo III, 56; caespes = fundus
Pass. 6.
cannaba: II, 35 ut, ubi cannaba erat praeparata, labo-
 riosam caperent mansionem (cannaba *scribitur in in-*
scriptionibus).
capessere: III, 67 qui hereditatem capessuri sunt
 aeternae salutis *etc.*
captivare I, 12.
captivitas = captivi I, 25.
capulus = gladius *Pass.* 9.
carceralis custodia *Pass.* 9.
carcerarii *Pass.* 9.
cariosa senectus I, 26.
carpere: III, 66 carpunt (? carpunt *R*) iter.
castra = vici? III, 57.
catholica = catholica fides vel e. ecclesia I, 21. II, 44.
catomos: I, 28 venerabilem senem catomos ceciderunt,
i. e. in humeros sublatis nates ceciderunt. *Dictio ca-*
tomos, cuius loci alias catomis caedere invenitur, in
sermone vulgari ex Graeco κατ' ὀμωζ ductu videtur;
cf. Forcell. Lex. s. v. catomidiare, Ducange Gloss.

- ed. Hensch. II, 245 sq. Talis flagellatio efficta est in tabula Pompeiana, edita ab O. Jahnio in Abhandl. der sächs. Ges. d. Wiss. vol. V, tab. I, c cum adnot. 135 pag. 296.*
- cellarita (i. e. cellarius) regis III, 33.
- clavati *Pass.* 14.
- coartare = cogere I, 39 mittit Proculum, qui coartaret ad tradendum ministeria divina sacerdotes *cf. supra s. v. artare.*
- coercere = impedire II, 36 quorum numerum colligere nequaquam valuitus multitudine coercente.
- cogitat ut = decernit ut II, 10, I, 19.
- cognoscere = II, 7 ecclesia, totum barbaris tenentibus, ne unius nummi habere cognoscitur facultatem, i. e. *φάλαρα ἔγωνα*. III, 5 cognoscimur dilationem aliquantum dierum dedisse, i. e. dedimus, ut constat *cf. noscere, demonstrare, videre.*
- collatio = congressio, disputatio III, 63.
- comes bonae confessionis de hac vita migravit I, 46 i. e. cum bona confessione.
- comitari = sequi, simul ire I, 49 advenit mulier secum comitantibus filiis. II, 30 dum iter ageremus . . cum dei exercitu comitantes.
- commanere = I, 15 in qua (ecclesia) semper episcopi commanebant. I, 29 persecutionem fugiens apud Edessam commanet peregrinus. I, 35 tradunt regi Maurorum, commanenti in parte heremi. III, 41 septem fratres, simul in monasterio commanentes *etc.*
- concremare = III, 21 hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant, i. e. cruciabant *cf. cremare.*
- concupiscibilis II, 18.
- confector librorum multorum I, 10.
- conflictio = disputatio: II, 39 ut de ratione fidei cum nostris episcopis possitis inire conflictum. II, 53 videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam declinavit. III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent. II, 53 tandem venit ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant adversarii.
- confugivit. III, 29 a forma fugire, de qua v. *Roensch, Itala p. 285.*
- congaudere II, 6.
- coniunctio copulativa praecedente participio: II, 24 cremantes (eas) gravi suspendio atque ingentia pondera pedibus colligantes lamminasque ferri ignitas dorso . . adponebant. II, 39 quia in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideoque . . hoc nos statuisse cognoscite.
- coniunctivus plusquamperfecti: I, 20 hic panis ut ad tantum splendorem venisset et mensae regiae necessarius haberetur. I, 39 ut armis (sacerdotes) nudaret et ita facilius inermes captivasset. I, 47. 49. II, 2. 12. 23. 28. 44. III, 8. 11. 15. 16. 21. 27. 30. 61. *Pass.* 15; *cf. K. Foth, die Verschiebung lat. Tempora in den roman. Sprachen* (1876) p. 3 sqq. *cf. s. fuisse.*
- consistere *sensu activo*: III, 22 celsiori loco vestibus exuta consistunt (constituunt *vulgo*).
- consubstantivus II, 75.
- consummare: III, 27 qui tripudians in domino feliciterque consummans (*scil.* mortem, ut est III, 71) martyrialem coronam accepit.
- contenebrati sunt oculi nostri II, 40.
- contingere: III, 8 sive episcopus sive presbyteros vel alios, quos ad clerum pertinere contingeret, i. e. qui forte pertinerent. III, 9 quam (poenam) si quinque vicibus . . contigisset inferre, i. e. si forte intulissent.
- contradere *Procl.* 3.
- contribulatum et contritum spiritum exalabant III, 52.
- convenire: I, 19 cogitavit rex ut Sebastianum taliter conveniret i. e. alloqueretur. I, 48 convenitur Saturnus (i. e. compellatur) accusante Marivado . . ut fieret Arrianus.
- conversatio = II, 6 coepit (Eugenius) per conversationem (i. e. exercitationem) operum bonorum venerabilis haberi.
- credere = cogitare, decernere: I, 30 creditur Wandalus . . Martinianum Maximianique conjugali consortio sociare.
- credulitas = *Gläubigkeit* II, 50. 75.
- cremare i. e. cruciare, ut alias urere *metaphorice dicitur*: II, 24 cremantes gravi suspendio, III, 26 Victoria dum . . continuato suspendio cremaretur (*contra* III, 31 suspendio cruciantes); *cf. concremare.*
- crepare = cum sonitu dirumpi (*frangi*): I, 43 nervi ut fila aranearum crepabant *cf. Vergil. Aen. V, 205.*
- cursitastis universum orbem III, 69.
- dativus casus cum passivis: *Pass.* 3 ut praedictum est Abrahae patriarchae.
- dativi usus insolentior a) loco praepositionis in cum accusativo: exilio aliquem trudere I, 16. 22. III, 34, exilio detrudere *Pass.* 4, exilio delegare II, 14, exilio relegare III, 32; quos vicino mari voluit demergere I, 18; conicit (eos) vinculis I, 33; tenebrosis deputati sunt locis *Pass.* 9; artatur Maxima durae custodiae cuspidique crudeli extenditur I, 34; *cf. III, 36* quam (chlamydem) tendiculae crucis extendens aqua mundavi. — cupiebant singuli libertatem suam . . perpetuae servituti redigere III, 58; suis provinciis singulos imperat revocari III, 60, quos (pueros) violentia haeretica Carthagini revocavit III, 39; quam (multitudinem) huic luci . . uterus profuderat ventris I, 2; b) loco praepositionis ad: trinitati preces effundit III, 24, infantulos vestigis martyrum (i. e. ad pedes) proicientes II, 34, edictum universis episcopis direximus II, 39, suos homines dirigens episcopis III, 2; (*contra* II, 47 ego te ad illum direxi); Maximam propriae voluntati dimisit I, 35; dimittit vos ecclesiis et domibus vestris III, 17; ne maritum consiliis acrioribus (= ad consilia) adversus tyrannum armasset II, 12; dei populo (= ad populum) verbum facere II, 8, verbum admonitionis fratribus facere II, 28; populo tractare II, 4. *Etiam insolentiora sunt haec* III, 46 aquam corpori spargit, III, 25 pelles corporis lateribus dorsoque videres et ventri pendere *etc.*
- dealbare I, 7.
- debite: II, 96 in quem credere iubeor, ut etiam debite supplicabo.
- decursae (i. e. descriptae, enumeratae) superius multarum inflationes III, 13.
- defendere = obtinere, sibi vindicare: I, 13 Valentiniano adhuc imperatore reliquas licet iam exterminatas provincias defendente: post cuius mortem totius Africae ambitum obtinuit (Gelsericus) nec non et insulas maximas . . superbia sibi consueta defendit.
- demonstrare: II, 30 quare ita abiectione ambulat; vel qua ratione huc pergere demonstraris? = *καί*.
- deorsum I, 43 capite deorsum (i. e. *kopfwärts*) dum ad unum penderet pedem *etc.*
- despicere, i. e. dirumpere, effringere (*italicum* spezzare?); I, 8 ubi ministerium ignis minus valuerat, tectis admodum despicias pulcritudinem parietum solo aequabant. III, 48 presbyteri eorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vicos vel oppida circuibant, et sic despicias postibus ianuarum . . animarum praedones intrabant; *simillime Rufinus (Eusebii eccles. hist. III, 6)* repente despicias foribus praecipites irruerant. In *glossario mediae et infimae latinitatis* (II, p. 880 *ed. Henschel*) citatur s. v. *Dispicare Papias*: *Dispiciatus, decoratus (decoratus?)*, ruptus.
- dextrales sc. securae I, 4.
- diacones in casu accusativo II, 16. 26. *Pass.* 15, item subdiaconem III, 30; *cf. Roensch, Itala p. 262.*
- dicebit i. e. dicet III, 36.
- dignanter: II, 42 quo eius clementia dignanter (*gnädig*) agnoscat *etc.*
- dignitates, magistratus, officia: comites I, 19. II, 14 (comites et nobiles). II, 28; decuriones III, 10. do-

- mestici regis I, 19; honorati I, 15. industres I, 7. II, 3. III, 10; notarius regis II, 3 et 54; officiales iudicum III, 9; ordines civitatum *sive* urbium III, 11. 12; praepositus regni II, 15. 43; primates officiorum III, 11; principales III, 10; procurator domus regis et domus filii regis I, 48. 45; proconsul Carthaginis III, 27; senatores I, 12. 15. III, 10; spectabiles III, 10.
- dilatatio II, 21.
- diligere: III, 11 si tales celare diligerent, *i. e.* velent.
- dimittere = sinere: I, 40 praeceptum est ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare. I, 18 decrevi ego de nomine et genere vestro nullum dimittere, *i. e.* hic habitare sinere. III, 15 non animal, non servus . . . penitus dimittuntur. III, 39 viro (puer) dimittuntur, *i. e.* traduntur. II, 33 si dimitteretur, *i. e.* si sibi potestas daretur. I, 40 Maximam propriae voluntati dimisit. II, 49 non te dimittam (*i. e.* a te recedam), nisi mihi reddideris oculos meos. *Pass.* 12 dimitte eos, *i. e.* separa te ab eis.
- dirigere = mittere II, 10. 24. 38. 39. 44. 47. III, 2 (per universas provincias suos homines dirigens etc.) III, 29. 30.
- discussio, *i. e.* examen, perscrutatio I, 48; *cf.* § 50 discutitur.
- disponere: III, 19 secedant in parte qui iurare disponunt, *i. e.* parati sunt; II, 55 propono quod disponis, *i. e.* in animo habes; I, 13 disponens (*i. e.* distribuens) singulas provincias sibi Byzacenam . . . reservavit.
- disputatio fidei II, 41 *i. e.* de fide; II, 42 disp. legis. dissipare aliquem flagellis crudelibus II, 16; variis verbis III, 40.
- distrahere = vendere I, 25. 48.
- doceri: II, 37 quorum (scorpionum) feritas virulenta . . . nullum servorum Christi nocuisse docetur, *i. e.* traditur.
- dominabatur Maxima universae domui I, 30.
- dormitio de morte dicta I, 45.
- dubitare quod III, 14; *cf.* *Ind. III ad Salvianum s. v. ducibilis (lenksam) Pass.* 3.
- dum fere ubique vices coniunctionis cum gerens ea vel frequentius invenitur eandemque sequitur structuram, *velut* I, 16 quis possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum cum silentio ad sepulcrum perducere? II, 9 nonnulli, dum feret, statim oculos amiserunt. III, 34 libertatem tunc, dum caederentur, diaconi tacere non debeo. II, 20 qui lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur. III, 36 quae te accusabant, dum maestitas venerit iudicantis. *Usus vulgaris varissimus est, ut* II, 46 dum haec geruntur, imperat ut etc. *item* II, 79. *Incerta est lectio* I, 17 dum ista geruntur (dum ista fierent *Rp.*). — dum = ut: I, 5 et dum quae erant urgentibus poenis facilius edebant, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant.
- egraminatus vomere ager I, 36.
- elatio = compositio: *Prol.* 2 illi (scriptores) fastu mundialis amoris inflati gloriam elationis suae longe lateque gestiebant laudabiliter diffamari.
- elemosynas facere, *i. e.* *Werke der Barmherzigkeit üben, Almosen spenden* II, 7.
- essentia II, 56. 57.
- exarari ungulis III, 28.
- excurrere: I, 24 cuius si nitatur quisquam quae per illum dominus fecerat paulatim excurrere (*i. e.* enarrare), ante incipient verba deficere quam ille aliquid valeat explicare. II, 26 pergebat excurrans (*i. e.* circumiens) per singulos lectos, sciscitans qualiter quisquam haberet. III, 5 a mille et quot excurrunt pontificibus, *i. e.* ab amplius mille pontificibus.
- exercitus = gens I, 13. III, 60, *cf.* *Gregor. Turon.* II, 27. III, 11 etc.
- exlector III, 39, *i. e.* olim lector ecclesiasticus.
- exterminare: I, 3 provinciam agminibus impetebant . . . incendio atque homicidiis totum exterminantes. I, 13 Valentiniano . . . reliquas licet iam exterminatas (*i. e.* abalienatas) provincias defendente; *cf.* *Roensch, Itala p.* 365.
- exuere: III, 36 exutum te stolam nuptialem rex conspiciet *cf.* induere.
- exulare = in exilium mittere II, 14.
- facere: I, 24 factum est . . . episcopum ordinari, *item* II, 70; = curare *sive* lubere: III, 4 cunctis populis fecimus innotesci, III, 3 clementia nostra . . . quibusque personis, prout eorum facta meruerint . . . dum facit expendi (*i. e.* dum eis par pari referendum curat), simul etiam provenit compensari; III, 6 ut ad conflictum facerent (*i. e.* effligerent) minime perveniri; III, 11. 27; — III, 27 nec ita fecissem ad modicum et temporaliter gloriari, *i. e.* nec in animum induxissem gloriari.
- facies = conspectus: I, 28 in publica facie senem catomos ceciderunt. III, 21 mulieres nudas in f. publica cruciabant. III, 28 eos ipsi tortores a sua facie proiecerunt. III, 53 liceat gaudere consortio bestiarum eis, quos abiecistis a facie omnium populorum.
- fas: II, 51 volebant eum, si fas esset (*i. e.* si fieri posset) necare. II, 6 *extr.*
- femoralia I, 39.
- feriari: I, 26 nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae feriabatur, *i. e.* cessabat.
- ferre = tollere, auferre: I, 50 totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt.
- foris: I, 16 sed etiam foris muros quascumque (ecclesias) voluit occupavit. I, 40 foris civitatem (civitate B) iussus est pelli. III, 15 foris muros propelli. III, 16 foris civitate (civitatem *codd. deteriores*) fame laborantes.
- forte: I, 46 sarcophagum splendidissimi marmoris, qualem forte nullus omnino habuit regum. II, 31 adversarius, qui iam forte dicebat etc. II, 30 dum iter ageremus et forte (*i. e.* fere) magis noctibus promoveremus, II, 35 qui cum senes deficerent et alii forte etsi iuvenes delicati, III, 26 nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent. III, 16 pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? III, 51 quid forte de me audire potuisti?
- fuisse et fuissem pro esse et essem: I, 38 caecam illuminatam fuisse, III, 31 caput fuisse demersum, III, 19. 26; II, 16 si catholici fuissent et . . . perferrent. III, 34 ut . . . fuisset inventus. III, 21 ut nulla remansisset domus, ubi non fuisset eiulatus, III, 30 quod cum factum fuisset etc. *Similiter saepius invenitur fuerat pro erat, ut* II, 9. 17. III, 18. 47. 58 etc.
- funiculus: I, 13 Zeugitanam (provinciam Geisericus) exercitui funiculo hereditatis divisit, *i. e.* in divisione Africae sortem attribuit; *cf.* *Grimm, D. Rechtsalterth.* p. 479 et 541 ed. II. et *Gesenii Thes. s. v. hébel.*
- fustigare II, 45.
- futurum activi: I, 46 quod dixi facturum es, *i. e.* facies. II, 13 quando nobis pariturus est iste? III, 17 semper dicimus et diximus et dicturi sumus, et *sic item* I, 49. II, 34. 65. 90. III, 25. 28. 36. 50.
- futurum passivi: II, 34 a quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus? *i. e.* exhibebitur. I, 47 promittens multis cum divitiis cumulandum, *i. e.* cumulatum iri.
- gaudium ingentem III, 33.
- genitivus insolentior more graeco: III, 55 caenosi gurgulionum

- gitis aqua ignis et sulphuris (*i. e.* igni et sulphure) bulliebat. II, 34 qui hos baptizaturi sunt fontis (fontibus libri *deteriores*) aquae perennis?
- gerundium pro participio praesentis*: I, 38 orando atque psallendo (= orantes atque psallentes) animas emiserunt. I, 47 rex eum blandiendo affatibus saecularibus invitabat. II, 11 pro eo orando ingemuerunt omnes. II, 14 post cuius mortem filium duasque filias eius . . . longius affligendo proiecit. II, 14 sui fratris uxorem in fluvium . . . iactando demersit. II, 27 iungantur boves, qui eum trahendo perducant ubi ego praecepi. II, 29 aliae gaudebant se martyres peperisse, aliae moliendo (*i. e.* molientes, *si vera est lectio*) diluio rebaptizationis nitebantur a confessione fidei revocare. III, 32 in quibus (plateis) legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire. III, 46 quod credo et credidi, clamando defendi. III, 67 sacerdotes eius (ecclesiae) . . . defecerunt quaerendo sibi escas ad manducandum, et non invenerunt. III, 68 dum manducaret in esca sua fel . . . domini sui passiones imitando. *Praeterea notanda est constructio* I, 39: ad tradendum ministeria divina.
- gladii acuti petrarum II, 36.
- habere = se habere: I, 26 sciscitans qualiter quisquam haberet. II, 1 ut habet subtilitas barbarorum.
- habere *verbi auxiliaris vicem gerens*: II, 48 habeo secretum intimandum.
- Hellada = Hellas I, 51; *cf. Cortippi Iohann.* 3, 294 spectabat Leucada pugnas *et Roensch, Itala p.* 258. in hodiernum *sc. diem*: I, 2 et 38 naque in hodiernum. hospites = hostes I, 7.
- iacere: II, 9 pallis iectis in capite.
- iamiam: II, 61 sed quid ego iamiam (*i. e.* etiam nunc) inmoror in hoc quod explicare non queo? III, 70 iam iamque delinquentibus venia postuletur.
- illo *casu dativo* III, 21; illum = illud II, 74, *cf. Roensch, Itala p.* 276.
- immolare dictum de sacrificio missae I, 22.
- imperfecti coniunctivus*: II, 12 quorum nullum dimitteret (Huniricus), nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret, *i. e.* dimissurus erat vel dimittere cogitavit.
- in *praepositivo a) cum accusativo* II, 1 qui in primordia regni coepit mitius agere. *Pass.* 10 in medium pelagus coneremari, *culus loci similis videtur ille* II, 4 qui in Constantinopolim sunt, *ubi tamen Rp rectius apud C. habent.* b) *cum ablativo*: II, 9 pallis iectis (*i. e.* iactis) in capite. I, 41 sagitta in gutture iaculatus. II, 17 tela furoris in persecutione (*al. persecutionem vel persecutiones*) ecclesiae convertit. III, 7 inductis secum in errore (? errorem *Lp*) imperatoribus (*Item incertus est locus* III, 12 in persecutionem venturis). III, 19 secedant in parte qui iurare disponunt. III, 33 in mitiori heremo translata, III, 34 Eugenio in exilio constituto, III, 36 ad demergendum te in abyssum putei, III, 44 Huniricus in ipsis heremi partibus voluit Eugentium relegare, III, 44 in gaudio conversus, III, 48 linteamina in latrinis proiecerunt. III, 7 in his (= adversus hos) retorquero. *Pass.* 4 in longinquis regionibus . . . exilio crudeli detrusit. *Alius generis sunt hi ablativi*: I, 22 obicebatur III, quod in persona regis laeta dixisset, II, 1 amplius in illis exarant, II, 13 qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, II, 10 impletas regis in aula, III, 42 nefaria in nostris (nostros *v. l.*) exercuit. c) in *indefinitivo passivo*: II, 30 conspiciuntur mulierculam, manu infantulum tenentem atque in his sermonibus consolantem. II, 36 in his vocibus et lacrimis nullum iam pergere admittens est consolator. III, 35 in his verbis totam ad fletum commovit civitatem. III, 63 offert regi libellum in hac similitudine verborum. *Pass.* 8 ubi panem lacrimarum et potari in lacrimis.
- Pass.* 8 nobis nullus de postibus frontium valebit evellere, quod in uno baptismo artifex trinitatis dignatus est titulare.
- inaequalitas modorum*: III, 46 quasi valeret conscientiam ligare cum corpore aut non aderat qui . . . cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mendax tantae voluntatis propositum *etc.* III, 63 si disputare nitebatur de fide nobiscum barbara ferocitas et haeresis Arriana rationabiliter disputaret . . . quare dolis et calumniis egerunt? *item temporum, ut* III, 58 nec deerant cotidie funera et non fuerat virtus, quae impenderet sepulturam.
- incendere homines = comburere, *ut* I, 10 Mansuetus in porta incensus est Fornitana. II, 1. 14. 15. 16; *pariter incendium saepius usurpatur de combustione, ut* II, 15 quos ille diversis poenis et incendiis trucidavit. III, 15 qui hoc miserationis causa facere temptasset, (edixit) cum universa domo sua incendio cremaretur.
- incidere = caedere III, 20 iussi estis relegari, ut ligna profutura navibus dominicis incidatis.
- incolere: I, 32 illa monasterium incoluit (*i. e.* constituit, condidit) puellarum.
- incurrere infamiam III, 9, *i. e.* infamem fieri; III, 3 quisquis aliquid pravitatis invenerit, sibi imputato quod incurrit, *i. e.* quod ei accidit.
- indicativus*: II, 37 quasi non poterat deus, III, 46 quasi . . . non aderat qui cordis secreta rimatur. II, 34 vobiscum et nos libebat pergere, si liceret.
- indifferentia II, 92.
- indignus cum genitivo III, 51. 61.
- induisti te maledictionem sicut vestimentum III, 36; *cf. exuere.*
- inferre cum accusativo: III, 9 quam (poenam) si quinque vicibus in errore perdurantis contigisset inferri, *ex quo loco lectio librorum a nobis in dubium vocata defendi videtur* II, 37: quae (multitudo scorpionum) solo flatu etiam procul positos veneni virus infundat.
- infestari, *i. e.* infestum reddi: III, 45 alio autem episcopo nostro . . . relegato Tamallumensis civitatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuerit infestari (*i. e.* quam infestus in alium factus sit) res ipsa demonstrat.
- indefinitivus*: a) *post substantiva* II, 4 liberum arbitrium habeant in ecclesiis suis populo tractare, *ibid.* liberum arbitrium missas agere, II, 28 copia dabatur introire, III, 8 commorari licentia (*sed paulo post ordinandi licentiam*). b) *in sententia finali et consecutiva* I, 24 factum est episcopum ordinari; *item* II, 70 in. II, 13 accenditur perpetrare. III, 28 petivit sese deponi. III, 27 nec ita fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, *i. e.* ut gloriarer. c) II, 35 nullus iam pergere (*i. e.* ad pergendum) admissus est consolator. II, 10 addidit quoque laboribus eos conterere rusticanis. III, 21 addidit illa bestia tortores destinare. II, 30 quam nos cum increparemus, quod inportuna videretur aut viris pro sexu iungi aut exercitui Christiano sociari *etc.* II, 65 venturus est iudicare vivos et mortuos, *sic item* II, 90. d) *in sententia relativa in oratione obliqua* III, 33 *extr.*
- indefinitivus perfecti in isse pro praesentis*: I, 19 fideliter nobis adhaesisse iurasti. II, 39 reperti sunt missas egisse.
- infundere *v. s.* inferre.
- inmarcescibilis corona III, 41.
- innotescere: III, 4 cunctis populis fecimus innotesce, *ut etc.* *cf.* III, 14 hanc legem cunctis praecipimus innotescere.
- inpassibiliter II, 73.
- inremissibilis II, 87.
- instantissime = severissime II, 11.
- inavetudo navigii (*ungewohnste Meeresfahrt*) I, 26.
- intendere = videre: III, 31 alios sine manibus, alios sine oculis . . . intendas; *cf. Roensch l. c. p.* 371.

inter: II, 4 iubentur inter Mauros mitti.
 ipse = idem I, 19 referam factum, quod ipso gestum est tempore, *item* I, 43 *init.*; vidit quidam ipsam Fausti (*i. e.* eandem Fausti ecclesiam) referam turbis. III, 41 ipsi eiusdem urbis.
 iter agere II, 30 *cf.* *Wissensch. Monatsblätter* VI, 154.
 iungeri? *sic* BV II, 30, *sed* LRp iungi.
 laudabiliter (*i. e.* cum laude) diffamare aliquid *Prol.* 2.
 libertas = liberi homines *sive* corpora: I, 25 satagit vir deo plenus libertatem de servitute barbarica liberare. I, 12 antiquam illam ac nobilem libertatem in servitute redegit. III, 58 cupiebant singuli libertatem suam (*i. e.* libera corpora sua) filiorumque suorum perpetuae servituti redigere; *cf.* I, 25 multitudo captivitatis, *i. e.* captivorum.
 lipsanae sanctorum, *i. e.* reliquiae *Pass.* 16.
 lucraverunt ingentem multitudinem barbarorum Christo domino I, 36.
 lucusta II, 31 *cf.* *Corp. Insc. Lat. vol. V p. 1143 et Roensch, Itala p. 465.*
 magis = potius: II, 9 quod sibi magis quae patiebantur lucrum maximum computabant. I, 43 frontem rugatam magisque aratam discindentes *etc.* magis *sive* potius *omissum*: III, 48 ut ludum prorsus suae haereseos quam aliquam religionem ostenderent.
 magistrare: I, 49 accedit ad maritum alia Eva consilio magistrata serpentis.
 magistratus *v.* dignitates.
 magnis litteris institutus II, 13.
 mancipare = tradere, dare: I, 15 ecclesiam . . suae religioni mancipavit, *sic* *item* I, 9; II, 16 bestiis mancipare, II, 37 exilio, III, 19 *et* *Pass.* 9 custodiae.
 meatus: I, 7 (alios) a meatu naturali (*i. e.* ab ano *sive* natibus) usque ad arcem capitis dissipabant.
 meditari *intransitive*: II, 5 gemere coepimus, eo quod meditantibus (*i. e.* insidiantibus, imminetibus, *ut videtur*) dolis malorum esset futura persecutio praeparata.
 merere: I, 40 quem nos tunc indigni in tali exilio meruimus (*i. e.* nobis contigit) salutare.
 merito = propter *vel* causā: I, 35 filios eos sanctorum merito male coepit daemon agitare. II, 16 quibus haec supplicia proficere poterant ad aeternam mercedem, si . . fidei suae merito ista perferrent. II, 41 (notarius) nobis merito religionis ac fidei praecipuum eius (regis) in ecclesia recensuit; *cf.* *Roensch l. c. p. 398.*
 metari = sequi, pergere, comitari: II, 50 pergit cum eo metante officio clericorum ad fontem. II, 51 fit strepitus gaudio metante inrevocabilis populorum. III, 46 metantibus lacrimis.
 millenarii I, 30 *cf.* *Papencordt p. 223 sqq. et 293.*
 minare = agere, abigere: II, 18 turba expellentibus quibusdam Aethiopicis minata est foras. II, 33 a Mauris crudeliter minabantur, hymnum domino decantantes; *cf.* *Roensch l. c. p. 236.*
 minime = non *Prol.* 1. II, 16. 28. 39. III, 6. 8. 11. 19. *Pass.* 15 *etc.* *cf.* *nequaquam.*
 ministeria divina, *i. e.* res ad cultum divinum pertinentia I, 39.
 ministraris (*i. e.* ducaris) artificio diaboli I, 50.
 miserere mei, dulcissimo, miserere communibus liberis I, 49; *de dativo* *cf.* *Roensch l. c. p. 413.*
 missas agere II, 4. 39.
 ad modicum = *in breve tempus*: III, 27 ad modicum atque temporaliter gloriam, III, 51. *Pass.* 8.
 monetarii *se.* nummi *Prol.* 3, *cf.* *tamen adnot. crit.*
 monstrare: III, 12 iudices, qui . . dira supplicia diversis non intulisse monstrantur, *i. e.* quos apparent non intulisse; *cf.* *demonstrare.*
 multus: II, 7 quid plurimum? (= quid multa?) II, 8.

ne = ne — quidem: II, 7 ecclesia . . ne unius nummi habere cognoscitur facultatem; ne = *ob nicht* III, 50.
 nebulare: III, 62 semper cupiunt splendorem Romani nominis nebulare, *i. e.* obscurare.
 necdum adhuc = nondum III, 21. II, 19.
 necessarius: I, 9 ut de necessariis loquar, *i. e.* *de iis quae omnino praetermitti non possunt*; I, 20 rem inveniens miram multisque necessariam, *i. e.* *quae multis accidere poterat.*
 nectare (*i. e.* nectere) dolos II, 45.
 nequaquam = non I, 35. II, 8. 18. 34. III, 6. 16. 19. *Pass.* 4; *cf.* *minime.*
 nervicae cordae (chordae) I, 14.
 nihilominus = pariter II, 12 Theodoricum fratrem filiosque eius Gentunisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. II, 56 ut et patrem in sua proprietatis persona subsistere et filium nihilominus in propria extare persona . . fateamur.
 nimius = ingens I, 35.
 nimium *vel* nimis = admodum, vehementer, *ut* II, 22 ollae nimium bullientes, III, 34 nimium crudelis et ferus, III, 44 acetum asperum nimisque acerrimum, III, 30 *etc.*
 nocere *constructum* *ut* *βλάπτειν*: II, 37 quorum feritas . . nullum servorum eius (Christi) nocuisse docetur. non tantum — et (= sed etiam) III, 16.
 noscere: III, 62 ubi noscuntur (barbari) parcere subiectis (*i. e.* ubi apparet eos parcere), ad utendum servitiis illorum parcunt. III, 54 quod tibi dixerint (episcopi nostri) sequere, quia huius rei habere noscuntur potestatem, *i. e.* constat eos habere.
 nudo sub aëre, *in freier Luft* I, 40. III, 16.
 nullo in casu *dativo* III, 21.
 oblatores = offerentes I, 5.
 obprobrium maiorem I, 44.
 odium, *i. e.* *ὄδιστον* I, 8.
 officia *v.* dignitates.
 officium clericorum: II, 50 pergit cum eo (episcopus) metante officio clericorum (*die Geistlichkeit*) ad fontem.
 ora: III, 51 apprehendens ora vestimentorum gutturi proxima (oram . . proximam *libri deteriores*) *i. e.* *die Ränder.*
 orationis domus = ecclesia (*Haus des Gebets*) I, 4.
 ordinator sacerdotis, *i. e.* qui sacerdotem instituit et consecrat I, 28. III, 8.
 ostensio: II, 9 mulieres . . ad ostensionem totius civitatis ducebantur. III, 35 quibus (sabanis) . . in ostensione eunctorum extentis *etc.*
 pallia velaminum II, 18.
 participia absoluta: I, 2 quae opinio divulgata (qua opinione d. *ed. Ruin.*) usque in hodiernum a nescientibus armorum tantus numerus aestimatur. I, 3 sic furentes (furentibus *Lp*) ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. I, 25 dividentes Wandali et Mauri (dividentibus Wandalis et Mauris *LRp*) ingentem populi quantitatem, mariti ab uxoribus separabantur. I, 29 qui (numerus) paulatim deficiens (qui p. deficientes *Lp*) nunc tres tantum esse videntur. I, 37 de qua re surgens invidia lubet (Geisericus) *etc.* I, 50 discedens mulier (discedente muliere *L*) cum filii refutata, confortatur Saturnus ad coronam. II, 6 gaudium cumulatum est ecclesiae dei, exultans (exultat *L*) multitudo catholica de ordinatione pontificis. II, 32 data (dantes *L*) ingentia munera Mauris — clam admissi sumus intrare. II, 34 quae (viae) agmina venientium nequaquam capientes (quae cum a. v. n. caperent *L*), per vertices montium turba descendebat. II, 40 cognoscentes qui aderamur . . contritum est cor nostrum. II, 50 consignans (consignante *L*) oculos eius (episcopus), statim caecus visum recepit. III, 2 nesciens (rex) quid

- loqueretur . . illi proponere non erubuerunt. III, 9 quam (poenam) si quinque vicibus in errore perdurantes (perdurantibus *L.*) contigisset inferre, tum demum *etc.* III, 15 non animal, non servus . . dimittuntur, addens adhuc ut *etc.* III, 25 nunc in sublime tollentes . . super silices platearum pondere corporis veniens . . conruebat. III, 50 auctoritate uxoria increpatus (increpatur et *L.*) . . illico lacrimae siccauerunt. III, 54 neque Antonium haec res ab insania potuit revocare, sciens (scilicet *ed. Ruin.*) se . . posse placere. III, 71 putrefactus et ebulliens vermicibus, non corpus, sed partes corporis eius videntur sepultae. *Pass.* 8 qui adtracti (quibus attractis *L.*) ad urbem . . eis serpens voluit sibilare. *Neque tamen ausi sumus* III, 4 *lectionem vulgarem* spatio temporis praerogato in illam spatia t. praerogata mutare, quin in hac pluralis quoque numerus displicet. *Ablativi quoque absoluti hi notandi sunt:* II, 28 statim illis clamantibus . . includuntur graviore custodia. III, 12 quos ab omnibus supra dictis abstinere decernimus, in persecutionem venturis *etc.* *Pass.* 10 in eadem (navi) omnibus alligatis . . igne supposito concremari (eos imperat).
- parturitio = malorum perpassio, passio: II, 11 hinc Hunirici persecutio doloris atque parturitionis nostrae sumpsit initium.
- parvasimus III, 8, *cf. Roensch p. 279.*
- percussus (*Stich*) scorpii II, 37.
- pervidere = considerare: *Pass.* 10 pondera catenarum quasi quaedam monilla pervidebat.
- pieturare = figurare, efformare *Prolog.* 3.
- pleonasmus: II, 10 addidit quoque et, III, 8 etiam et, III, 60 etiam — quoque, I, 13. II, 16, *Pass.* 8 nec non et; II, 19 et III, 21 necdum adhuc (*noch nicht*); I, 8 et III, 49 ibi Carthagine, *cf.* III, 5 huc ad Carthaginiensem civitatem; III, 28 *qui frater alius*, metuens ne fidem negaret, *ei* de suspendio clamabat. — II, 2 magis laudabilior, III, 22 amplius illi magis furentes, III, 59 maiore magis inopia torquebantur (*cf. Roensch l. c. p. 279*), *similiter* I, 4 *etc.* III, 44 acetum nimis acerrimum; *Pass.* 6 ante — priusquam, I, 3 eadem atque iterum tali crudelitate furentes *etc.*
- pluriores III, 32, *cf. Roensch l. c. p. 278.*
- plusquamperfectum, *v. coniunctivus.*
- populi = laici III, 9, *Pass.* 11.
- posse per abundantiam quandam: II, 23 qui autem defuncto succedere poterat (*i. e.* succederet), non ante ordinaretur, nisi *etc.* II, 39 omnes Carthaginem veniatis, ut de ratione fidei cum nostris episcopis possitis inire (*i. e.* ineatis) conflictum. III, 45 alio nostro episcopo . . quantum potuerit infestari (Antonius) res ipsa demonstrat. III, 51 quid tibi videtur aut quid forte de me audire potuisti? III, 54 potuit revocare, III, 60 potuit provenire, *Pass.* 13 perire potuit *etc. cf. infra* velle.
- potatus *getränkt* I, 49, *Pass.* 5.
- potiri annonas, *i. e.* accipere II, 10.
- praeiudicare: *Pass.* 5 ecclesias praeiudicatis portis caementis ingentibus claudi mandavit. *Sententia videtur: postquam antea de portis iudicatum erat* (*cf.* II, 1 *sub init.*) *ne aditum ad ecclesias praerberent, has caementis obstrui iussit.*
- praepositio emuniato praeposita: II, 66 profitemur patrem de se ipso, hoc est de id quod ipse est, filium genuisse, *item* II, 70.
- praesens loco futuri: II, 5 si hoc non fuerit observatum . . , tubentur inter Mauros mitti. III, 17 si iuraveritis . . , dimittit vos.
- praesentia eius = eo praesente II, 3; cuius praesentia III, 32.
- praevalere: II, 76 intelligentiam sui ex parte, quam capere humanae mentis angustiae praevalebant (*i. e.* quam partem capere poterant). credentibus dedit.
- primates officiorum III, 11.
- primordium II, 1 qui in primordia (primordio *dell.*) regni sui coepit mitius agere.
- pro: II, 41 praecipuum ut die constituta pro (= ad) disputatione fidei veniatur. *Pass.* 4 (frumentum) pro miseratione dari praecipit.
- probatur = dicitur, fertur, constat: I, 18 rabido respondisse ore probatur. I, 30. 42. II, 6 ita legato dixisse probamur, *i. e.* nos dixisse constat. II, 7 pecuniam apud eum numquam mansisse probatur (constat) III, 3. 50.
- pronomini relativi usus peculiaris: I, 20 qui cum ignorasset Geisericus. I, 21 quem alius generis argumento postea bellicosum virum occidit. I, 39 quibus se non posse tradere clamantibus sacerdotibus ipsi . . cuncta depopulabantur. *ibid.* qui tamen Proculus *etc.* II, 27 qui ita fertur tyrannus dixisse. II, 32 qui introentes . . coepimus mergi. II, 35 qui cum senes deficerent. II, 48 qui . . surgere noluit caecus. III, 50 qui cum vellet Liberatus lacrimas emittere. I, 14 quarum unam illarum (Insularum) Odoacro concessit. — I, 26 quo livore (*i. e.* cuius rei *L.*) Arriani succensi dolis eum voluerunt enecare, I, 34 qui dum sanguis efflueret, *i. e.* cum inde sanguis effl. *etiam audacius scripsit Victor in Pass.* 14: qui dum ignis fuisset lignis iniectus, *i. e.* cum ignis destinatus (§ 10 *extr.*) lignis iniectus esset.
- propalare = palum facere III, 18.
- prosecutio = comitatus (custodia) militaris III, 8 si in hac pernicie perdurarent, in exilium sub prosecutione idonea mitterentur.
- provenire = commodo esse, zu statten kommen: III, 8 ut eorum patrimonia . . suis antistibus provenissent. III, 3 simul etiam provenit compensari.
- quamdiu = donec: I, 33 decernit rex ut tamdiu herus servos affigeret, quamdiu illius succumberent voluntati. III, 7 ut tamdiu essent clausae (ecclesiae), quamdiu mallent ad conflictum propositum pervenire, quo loco *perperam correctum est* quamdiu nollent.
- quam plura = compluria II, 64.
- quanti = quam multi *s. quot* I, 5. 7. 10 (quanti et quam numerosi). III, 24. 28. *Pass.* 6 *cf.* tantus.
- quantitas = multitudo I, 2. 25. III, 26.
- quare: III, 1 graviter ferentes, quare nos dixerimus. III, 20 quare (*i. e.* quia) contra praecipuum evangelii iurare voluistis, iussit rex ut *etc.*
- quatenus = ut: III, 14 hanc legem cunctis praecipimus innotescere, quatenus nullus sibi ignotum esse . . possit obtendere.
- quia: I, 8 ut nunc antiqua illa speciositas civitatum nec quia fuerit prorsus appareat. I, 19 scio quia iurasti, *item* III, 70, I, 49 cognoscit deus quia in vitus facturus es hoc, II, 47 diceas ei quia ego te ad illum direxi. II, 99 certum est quia. III, 23 memento, fili mi, quia baptizati sumus. III, 67 videte quia Sion . . facta est villis II, 3. 73. 83. *Pass.* 13 nolite putare quia potestis *etc. cf.* quoniam.
- quidam: III, 8 nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam (*i. e.* ullis) parvissimis locis obtinere.
- quin immo: I, 6 non consideratio nobilitatis . . crudeliter animos mitigabat, sed quin immo exaggerabatur ira, ubi honorem conspexerant.
- quis: III, 19 notariis scribentibus quis quid (= quid quisque) diceret.
- quisquam = quisque I, 26 sciscitans qualiter quisquam haberet.
- quodcumque substantive positum: I, 12 unusquisque auri argenti gemmarum . . quodcumque haberet offerret.
- quoniam: II, 25 dicite quoniam episcopi vobiscum concumbunt. II, 86 manifestum est ergo, quoniam qui mentitur spiritui sancto, deo mentitur. III, 68.
- quousque = donec II, 50. 52.

radices intexti (intextae *codd. dett.*) I, 46, *sed* III, 58 antiquas radices.

reconciliare *sensu ecclesiastico*: III, 20 non baptizetis neque ordinetis aut aliquem reconciliare praesumatis, *i. e. aliquem peccatis absolvere dataque eucharistia salvare* (Papencordt p. 281 *not. 1 locum prave intellexit*); *cf.* II, 34 qui nobis paenitentiae munus collaturi sunt et reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi?

e regione alii pedes tenentes, *i. e. ex adverso*, contra I, 7.

relicta = vidua II, 2.

relictio, quae mortis causa appellatur III, 9.

resolutio = mors (*Auflösung*) I, 45.

responsum talem (?) dedit III, 27.

Romani = catholici I, 44; *cf. etiam* III, 62.

sabanum III, 35.

sacerdotales III, 10; *cf. Marquardt Röm. Staatsverw.* I, 369.

satagere: I, 25 statim satagit vir deo plenus universa vasa ministerii . . . distrahere.

satis = prorsus, admodum: I, 11 satis impossibile est. I, 30 satis acceptus, II, 45 satis acutus.

sedere thronum II, 8, *i. e. in throno, ut est* II, 6.

seniores = presbyteri III, 67; *cf. Ruin. ad h. l.*

si: II, 39 quo possit agnosci, si integram fidem teneatis. II, 40 nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur. III, 19 iurate, si . . . desideratis. III, 66 videant si est dolor sicut dolor meus.

siccare *intransitive*: III, 50 ilico lacrimae siccaverunt, *item* III, 56.

signaculum: III, 37 non conspicio cultum signaculi mei, *i. e. crucis.*

siliquae arbor I, 45 *i. e. Johannisbrot-Baum.*

singularis foris civitatem iussus est pelli I, 40; venit (mulier) ad locum, ubi maritus singularis orabat I, 49.

sonivagus flatus II, 19.

spuria furfuris I, 20.

strata (*sc. via*) publica I, 40. III, 58.

sub eo = ea condicione II, 4; ut sub potestate mea totus mundus redigatur II, 43.

subdiaconus *cf. diaconus.*

per subreptionem, *i. e. per fraudem* III, 13 *cf. Dirksenii Man. Lat. s. v.*

subrigat ignibus, adigat bestiis III, 27, *i. e. ignibus torqueri me iubeto, si lectio est integra. (an subigat?)*

suggerere: I, 35 ex ordine ille cognatus, ut gestum erat, suggerit (*i. e. refert*) regi. II, 8 suggerit (*i. e. suadent*) regi de illo, ut suum nequaquam sederet thronum. II, 24 suggerunt ei domestici sui dicentes. II, 27 suggestimus ut a suis rex peteretur, II, 41 quod (praeceptum) nos venerabiliter accepisse suggestimus, *i. e. respondimus*. II, 48 suggerit (Felix) cuidam diacono, ut eum episcopo nuntiaret. III, 45 suggerente sibi diabolo cogitat aliud. III, 38. 39 *etc.*

suggerenda = suggestio: II, 40. 42.

suggestio: *Pass.* 3 accipiens tyrannus . . . serpentinam suggestionem (= consilium, *Einflüsterung*) feralibus edictis uno tempore totam coepit Africam commovere. II, 6 quam suggestionem (*i. e. declarationem*) legatus accipere neglexit. II, 43 cum haec suggestio offerretur. III, 16.

superstitio = religio *sive* fides III, 8.

suspensionis altitudo = alta suspensio III, 31.

tam — sed et: II, 5 tam episcopus qui ordinatus fuerit . . . sed et alii episcopi . . . iubentur inter Mauros mitti.

tanti = tot III, 67 *cf. quanti.*

tendicula, *i. e. instrumentum (lignum) quo vestimenta suspenduntur*: III, 36 perdidisti clamidem (chlamydem), quam in tela virgineorum membrorum decem

mensibus texui et tendiculae (*i. e. in tendicula*) crucis extendens aqua mundavi; *cf. Senecae Nat. quaest.* I, 3, 2 idem videbis accidere, si quando volueris observare fullonem: cum os aqua implevit et vestimenta tendiculis diducta leviter adspersit, apparet varios edi colores in illo aëre adperso.

teneri ad poenam *i. e. puniri* III, 11.

texi et texui *confusa* III, 36 chlamydam, quam in tela texi (*sic libri pro texui*), *contra* *BLV* III, 48 alii sese . . . cilicio lugubri texuerunt, *at iidem* III, 35 *recte* texerat.

thesaurum: I, 32 suis fratribus persuasit, ut thesaurum, quod invenerat, haberent utpote germani communem (commune?) *cf. Roensch Itala p. 271.*

titulare = inscribere *Pass.* 8.

tractare populo II, 4 = ἐμλεῖν τῷ πλῆθει, *apud populum contionari; item absolute ibid.* liberum arbitrium habeatis in ecclesiis vestris missas agere vel (*i. e. et*) tractare (*predigen*); *cf.* I, 11 tractatus populares, quos Graeci homelias vocant.

transvadans facili transitu per angustias maris I, 1; *cf. Ezech.* 7, 5 (*secundum Vulg.*) qui (torrens) non potest transvadari.

transversor (*v. l. transgressor*) legis III, 71.

triduanus *Pass.* 15.

trislucis, *i. e. trisulcus* *Pass.* 3.

trudere aliquem exilio I, 16. 22. III, 34 (detrudere exilio *Pass.* 4).

truncare capite, *i. e. caput praecidere* I, 44.

truncum quoddam (*casu accusativo*) II, 27.

ubi = quo: II, 10 ubi omnes cum gaudio pergentes, II, 27 qui eum perducant ubi ego praecepi, II, 32 ad iter, ubi destinati fuerant, praeparari. III, 16 ubi reverterentur iam nequaquam fuerat. III, 17 ubi cum venissent. — III, 47 ubi (*i. e. cum*) eos emissent. — III, 51 ubi (*i. e. tunc*) haeretici mendacii sui conscii fallaciam suam colorare minime potuerunt.

ultroneum se . . . talibus passionibus dare II, 33, *cf. Roensch, Itala p. 123.*

unus *pleonastice additum sive articuli indefiniti vicem gerens* I, 20 quaeso ut nunc unus panis mundissimus adferatur. I, 41 lector unus; II, 21 ecce subito venit unus asinus. II, 30 conspicimus mulierculam . . . manu infantulum unum tenentem; *cf. Roensch, Itala p. 425.* — in unum = simul, una *Pass.* 7.

urbici captivi, *i. e. captivi Roma abducti* I, 27; *cf. Optat. de schism. Don. I, 9 a Zephyrino urbico, i. e. Romanae urbis pontifice.*

ut: II, 28 quid vobis videtur, ut (= quod, cum) ita pertinaces sitis?

ut quid (= ἕνεκα τῆ) taliter affligimur? III, 16; *cf. Roensch l. c. 253.*

uterque = quisque III, 60.

vanescere = irritum fieri I, 43.

vel = et: II, 8. III, 52 mares (viri) vel feminae, II, 19 feminam vel masculum, III, 51 cum ipsa vel maritus carceris custodia tenerentur, *Pass.* 5 monasteria virorum vel puellarum sanctarum, I, 2 et 4 servi vel domini, 1, 35 filios vel domesticos; II, 34. III, 58 viae (stratae) vel semitae, III, 32 in illis plateis vel vicis, II, 48 vicos vel oppida circuibant, III, 48 circumeuntes oppida, vicos vel singulas urbes, I, 8 magnarum aedium vel domorum, I, 14 de suis ecclesiis vel sedibus; I, 7 cameli vel alia genera iumentorum, I, 13 insulas maximas, Sardiniam, Siciliam . . . vel alias multas . . . defendit. I, 42 Tunuzada, Galibus vicu Ammoniae vel aliis in locis, III, 58 radices herbarum vel quisquilia alia requirentes, *Pass.* 8 promittens honores . . . vel alia multa; III, 26 quantitatem martyrum vel etiam (= et etiam, *ut est* III, 8) confessorum impossibile est homini supputare, III, 57 iuvenum, senum . . .

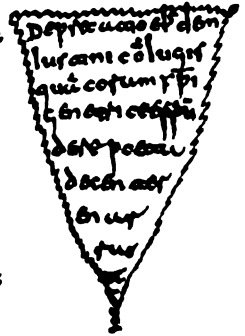
- puerorum vel etiam puellarum agmina; *Prot.* 1 quae vel qualia . . . de quibus vel in quibus etc. I, 9 basilicam . . . Celerinae vel Scyllitanorum, I, 25 vasa aurea vel argentea, I, 39 ad tradendum ministeria divina vel libros cunctos, I, 51 in Hispania . . . Epro vel Hellada, II, 4 tam episcopus, qui ordinatus fuerit, vel clerici, sed et alii episcopi cum clericis suis, II, 41 in una religione vel communione consortes, II, 42 declinare vel fugere, II, 56 quae credimus vel praedicamus, II, 56 unius substantiae vel essentiae, III, 3 praeceptum patris nostri vel mansuetudinis nostrae, III, 5 in Ariminensi concilio vel apud Seleuciam, III, 8 locus vel aditus supplicandi, III, 13 in privatos vel cuiuscumque gradus personas, III, 16 ecclesiis, substantia vel domibus occupatis (*ut est* I, 45 amissa domo vel substantia, *sed* III, 15 quorum ecclesias, domos et substantiam ceperat), III, 19 iurate si . . . vel si etc. III, 34 fere quingenti vel amplius (*i. e.* fere plus quingenti), III, 61 si nunc superessent vel iis fari licuisset, *Pass.* 8 pro voluntate regis vel crudelium ministrorum etc. *Sic etiam verba* I, 13 exercitui Zeugitanam vel procularem divisit *intelligenda videntur coll.* I, 29 Zeugitanae et proconsulari provinciae.
- velle *abundanter additum*: I, 27 quod praevidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare, *i. e.* liberavit. III, 6 facere voluerunt, *Pass.* 8 serpens voluit sibilare etc. *cf.* posse.
- verecunda pudoris, *i. e.* partes verecundae II, 24; verecunda membra nudare III, 22.
- vicinari: III, 42 heremo, quae Tripolitanae provinciae vicinatur.
- vicus: vicu *casu ablat.* I, 42 *cf.* s. v. ablativus; *incerta est forma vici accusativi pluralis cf. var. lect. ad* II, 15 et III, 57.
- videri = apparere, constare: I, 17 amissis ecclesiis et rebus occurrere (regi) visi sunt supplicantes etc. II, 43 ita Eugenio . . . mandasse videtur, III, 5 primo die a venerabilibus episcopis nostris eis videtur (*i. e.* constat) esse propositum, III, 6 hoc videntur (*i. e.* apparet) adsumpsisse etc. III, 8 quarum (legum) illud videtur tenere conceptio, ut etc. III, 11 ordines civitatum . . . tali poena videbantur affigere ut etc. *i. e.* constat eos adfixisse. III, 13 videbatur expressum.
- vinculis aliquem conlicere I, 33.
- vindictrix ira (?) *sic* I, 35 *B solus pro vindicatrix.*
- vires fasci: III, 8 praesumpta fasci viribus iungerentur, *cf. Dirksenii Man. Lat. p. 1008, qui citat cod. Theod. VII, 18, 7 fundum . . . fasci nostri viribus esse nectendum; ib. VIII, 8, 4 auri libram unam fasci viribus inferre cogatur etc. Addit Mommsenius C. J. L. V, n. 8755: si quis eam (arcam) apere voluerit, dabit fasci viribus argenti pondo decem.*
- visitatio = visio II, 48. 49.
- volutare *intransitive*: III, 16 mediis stercorebus volutamur (*volutamur eodd. dett.*).

CORIPPUS.

Cod. Madrid. Cas 14 n. 99.

- I Abunne pontifice hanc succedente
 coronam imperator officium et servam
 ut aqum ppi uocib' cum totu' purior laudib'
 offerantur.
- II Quibus uocis hanc seruanda ad loquens pota
 quum solum consiori dia imp gn:
- III Usant' magno sapu' et seruau' h'p'bi cu'
 r' p'p'lm d' d' d' du' q' n' d' r' u' u' e' f' u' a' u' i' s'
 domi ad loquunt.
- IV In aum'i imp'rat'is imp'ratu' c' r' e' d' i' a' o' r' o'
 l' u' s' e' m' u' l' a' b' u' s' c' u' m' l' u' c' i' m' i' s' r' e' p' r' e' s' e' n' t' a' i' a'
 q' b' i' l' l' e' m' i' s' e' r' i' c' o' r' u' m' d' a' n' t' i' p' p' o' r' u' l' i' n' a' u' i' u' m' c' o' r' u'
 u' a' q' u' e' m' u' l' a' t' e' r' i' m' m' i' b' i' m' p' l' i' c' u' a' d' i' t' u' c' u' r' r' e' u' l'
 l' i' b' e' a' c' u' s' a' d' i' u' r' e' l' u' x' u' r' i' . i' . .

E a laudina p'ccatoris opus. si. s. ceperit adire .
 n' e' p' o' m' u' n' a' s' u' b' a' . s' o' l' u' m' q' u' i' c' a' n' d' i' t' e' p' u' e' r' i' s' .
 S' c' a' b' i' c' o' n' p' l' u' c' i' a' p' o' p' u' l' o' s' m' i' h' i' e' s' t' d' e' r' a' u' n' a' o' r' .
 V' e' l' l' o' r' a' u' m' f' u' e' p' o' s' s' e' m' i' n' . a' u' s' u' b' i' c' i' s' o' r' a' c' i' s' .
 E' o' l' l' u' s' u' p' u' o' r' u' f' u' r' i' u' s' e' t' p' e' c' c' a' t' o' r' u' f' r' u' n' g' i' s' .
 T' u' t' e' g' e' r' e' s' u' n' t' e' f' u' e' i' s' . d' u' p' o' s' s' e' u' o' l' e' n' t' a' .
 V' e' p' u' e' i' u' m' p' l' u' c' i' a' i' u' s' u' . c' a' b' i' p' l' u' c' i' a' e' p' u' s' t' i' a' .
 O' s' u' n' c' i' a' p' i' u' u' e' r' b' u' i' s' i' . g' e' n' i' a' e' t' p' r' e' c' u' n' c' i' a' s' .
 A' n' n' u' i' a' e' s' t' e' t' s' e' q' u' u' a' o' r' i' s' p' i' . l' n' q' u' i' t' .
 V' o' p' u' s' e' u' n' a' d' i' g' e' r' a' s' f' i' a' n' o' a' u' p' u' e' a' s' .
 M' o' n' f' i' a' e' n' i' s' e' u' d' i' u' o' x' i' l' l' a' l' u' b' e' r' a' .
 I' p' s' e' a' u' m' s' u' m' m' i' c' o' n' s' o' r' i' c' u' s' a' s' s' i' m' u' s' e' q' u' e' .
 V' i' r' g' i' n' i' s' a' e' m' u' o' r' i' s' e' m' p' l' u' m' s' u' b' l' i' m' e' p' a' e' u' i' a' .
 C' u' l' u' s' a' d' o' r' u' a' u' i' m' e' n' f' e' l' i' c' i' a' e' t' l' n' d' r' u' s' .
 Q' u' a' e' p' i' o' s' u' l' c' u' s' e' p' u' n' t' i' s' c' a' n' d' i' d' u' p' u' l' m' i' s' .
 C' o' n' s' a' c' i' a' e' t' e' p' r' o' n' i' s' s' u' p' p' l' e' c' h' e' u' u' l' a' b' i' n' f' i' a' .
 V' i' t' e' o' c' t' u' a' o' r' i' s' q' u' i' e' r' e' t' e' i' s' s' i' m' u' m' u' n' d' i' .
 i' c' e' l' n' i' g' i' n' u' p' o' l' i' . s' p' e' c' i' u' l' a' t' u' n' a' .

1

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI III PARS POSTERIOR

CORIPPI LIBRI

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXVIII

CORIPPI

AFRICANI GRAMMATICI

LIBRI QVI SVPERSVNT

RECENSUIT

IOSEPHVS PARTSCH

ADIECTA EST TABVLA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXVIII

I.

Vandalorum gentem vigore insito magis quam numero valentem centum fere per annos Africae dominationem bello arreptam tenuisse nemo non mirabitur, qui et hostium non semel per mare advolantium opes et indigenarum, quos Vandali oppresserant, naturam, mores, vires pernoverit. Atque Afri quidem non modo bonorum magnae partis possessione deturbati, sed propter fidem veterem catholicam constanter retentam acerbissime vexati quanto in odio Vandalos habuerint, Victoris Vitensis historia docet. Mauros, qui ne Romano quidem imperio florente Africae regiones egregie cultas vastare veriti erant, invasionibus nec paucis neque infelicibus primum provincias longius remotas Mauretanicas Numidiaequae partem meridionalem Vandalis surripuisse, deinde Tripolitanae etiam Byzacenaeque temptantes Vandalorum opes tantis cladibus labefactasse, ut civili discordia debilitata gens haec fortissima a parvo Belisarii exercitu superari subigique posset, brevibus admodum ac fere in transcurso factis scriptorum paucorum mentionibus constat¹⁾. Sed unum librum fortuna prospera nobis servavit, e quo cum Africae totius qui fuerit Vandalorum dominatione collabente collapsaque status, comperiamus, tum populorum Mauricorum, qui Vandalicae gentis interitus primi praecipue auctores fuerunt, de sedibus, opibus, moribus notitiam uberiolem hauriamus: Corippi Iohannidem. Quem librum Vandalorum res perquirentibus minime neglegendum cum ab hoc corpore abesse noluerint viri doctissimi et illustrissimi, qui historiae

1) Procop. de b. Vand. I 8. 9. Ioh. Malal. Chronogr. XVIII p. 459 ed. Dind.

Germanicae fontes studiis iteratis colligere limpidoresque litterarum studiosis tradere curant, e re me facturum speravi. si Corippi libris recensis — nam ne alterum quidem eiusdem carmen in laudem Iustini compositum a Iohannide recte separari potuit — non modo pauca de vita auctoris et de codicibus ad hanc editionem adhibitis, sed etiam rerum, quae Iohannide adumbrentur. narrationem succinctam praemissem. Ac temporibus quidem et locis maxime, quibus Vandali, Mauri, Byzantii inter se conflixerint, indagandis operam dedi, cum et chronologiam et topographiam rerum tunc in Africa gestarum crepusculis quibusdam ac paene tenebris obfusam esse in Corippo legendo satis superque intellexissem.

Belli Maurici quae sit origo, quaerenti Iohanni magistro militum Caecilides tribunus longiore illa in oratione Ioh. III 54—IV 246, qua res ante Iohannis adventum in Africa gestae enarrantur, respondet Vandalis dominantibus diu florentem Africam non modo bello, sed belli etiam suspitione liberam fuisse, donec Antalas, Maurorum Byzacenorum regulus, Africae pestis nasceretur. Qui cum ab anno vitae septimo decimo rapinas agere coepisset (III 156, triginta annos natus Africam populationibus tantis vexavit, ut tunc iam mergi Africae fortunae viderentur.

III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos
nascentis.

Quod tempus his verbis poeta indicaverit, dubitare vix possumus versibus, qui paullo infra sequuntur, inspectis:

III 184 iam tempus miseros (scil. Vandalos) fatis urgebat acerbis,
regnaque centeno properans iam fregerat (i. e. frangebat) anno.
tunc primum in nostris urbes succendere terris
et populare casas et campis currere Frexes
coeperat.

195 tempore Vandalici perierunt gaudia regni
nostra.

Insequitur (III 198—261) descriptio cladis illius maximae, qua Hilderici regis exercitum Antalas affixit. Ab ea igitur Africae calamitates incepisse Corippus sibi persuaserat. Iam vero cum pugnam illam a. p. Chr. n. 530 commissam esse satis constet, Antalam anno 500 natum esse, anno 517 primum ad populationes descendisse putabimus²⁾.

Antalae victoria Hilderici regnum subvertit. Vandalorum enim exercitus victus ubi Carthaginem revertit, regi senectute confecto imperium abrogavit eiusque in locum Geilamirum³⁾ elegit. Subitam hanc rerum Vandalicarum mutationem iure factam esse

2) Aliter Corippi locum III 73 accepit Mazzucchellius, qui poetam de Africae malorum initio loquentem Solomonis magistri militum exitum respexisse arbitratus Antalam anno 513 natum esse, anno 530 ad agros populandos processisse eodemque iam anno Vandalorum exercitum magnum fudisse, anno denique 543 Solomonem oppressisse contendit. Cui sententiae Corippi ipsius verba adversantur. Neque enim a. 543, sed a. 544 Solomonem perisse e Iohannidos II 35 III 290 elucet. Quamquam hoc errore intellecto tota viri doctissimi computatio corrumpitur, altero etiam eam pede claudicare demonstrasse iuvabit. Annos septemdecim natum Antalam iam Hilderici exercitum vicisse nos credere vetat poeta ipse, qui a. aetatis septimo decimo puerum primum ovilla temptasse, oves singulas rapuisse, pedetemptim deinde ad furta maiora processisse narrat. III 171 'tempore iam ex illo saevis adulescere furtis incipit'. Annis demum compluribus peractis cum maiore praedonum manu Byzacii agros vastare et vel Vandalorum cum catervis configere ausus est.

3) Nominis haec forma Geilamir, qua Corippus utitur, in nummis etiam Vandalorum exarata est. Vt huius ita aliorum nominum Vandalicorum formas genuinas a Corippo servatas esse intellexerunt Fr. Dietrich Die Aus-

negans Iustinianus Geilamiro, qui pacis condiciones omnes reiecerat, bellum intulit⁴⁾. Vandalorum exercitu duobus proeliis victo, rege ipso Geilamiro capto totum regnum Vandalicum ita imperio Byzantio adiecit, ut dioeceseos in formam redactum in septem provincias divideret: Zeugitanam, Carthaginiensem, Byzacenam, Tripolitanam, Numidiam, Mauretanium, Sardiniam. Praefecto praetorio Africae, qui totam dioecesim administrabat, et consulares, qui quattuor, quas priores nominavi, provinciis praefuerunt, et ceterarum trium praesides parebant. Armatae militiae, quae fines a Maurorum incursionibus defendebat, provinciarum singularum limiti adiacentium duces praefuerunt. Ac ducem quidem Tripolitanae provinciae in Leptimagnensi civitate, Byzacena Capsae et in altera Lepte, Numidiae Constantinae, Mauretaniae Caesareae interim sedes habere imperator iussit⁵⁾. Byzacena provinciae duci sedes duas imperatorem dedisse, alteram limitaneam, maritimam alteram provinciae huius magnitudine situque perpensis non est quod miremur. Sed Leptim minorem, quod oppidulum et natura parum munitum et difficili navigantibus aditu fuisse constat⁶⁾, ceteris oppidis maritimis praetulisse Iustinianum brevi post paenituit. Neque enim dubitari potest, quin ducis Byzaceni sedes in urbem provinciae splendidissimam, Hadrumetum, translata sit, quae egregie a Iustiniano munita eius in honorem Iustinianopolis appellata est⁷⁾. Hadrumeti anno 545 Himeium Byzacii ducem (τὸν πάντων ἄρχοντα τῶν ἐν Βυζακίᾳ στρατιωτῶν) constitutum esse Procopius et Corippus testantur⁸⁾. Eandem urbem milites omnes Byzaceni, qui Guntaritho Africae dominationem usurpante fidem imperatori servaverant, tenuerunt. Etiamtum unum ducem (Marcentium) Byzacio toti praefuisse e Procopii narratione satis elucet⁹⁾. Anno autem insequenti Byzacii limitem, cui et ab occidente sole et a meridie hostes imminebant, Iohannes magister militum duobus ducibus custodiendum tradidit. Iohannidos enim VI 49 praesidia per provincias disponentem magistrum haec dicentem facit Corippus:

Byzacii geminis ducibus sit maxima cura
 Massylas acies acie turbare sequaci,
 sollicitis tristes gladiis urguere phalanges,
 et procul a nostris expellere finibus hostes.

sprache des Gothischen während der Zeit seines Bestehens. Marburg 1862 p. 43. 53. 65. 72. 78 et Maur. Haupt Opusc. philol. III p. 616.

4) Ioh. III 262—266 I 366—391 III 14—22 Proc. b. Vand. I 9. 10.

5) Cod. Iust. I 27 de officio praefecti praetorio Africae et de omni dioeceseos statu 1. 2. Enuntiatum, quo septem provinciae nominantur, sic constituendum esse arbitror: 'septem provinciae cum suis iudiciis disponantur, quarum Zeugitanae et, quae proconsularis antea vocabatur, Carthago et Byzacium ac Tripolis rectores habeant consulares; reliquae vero id est Numidia et Mauretania et Sardinia a praesidibus cum dei auxilio gubernentur'. Quamquam Zeugitanam et Carthaginiensem provinciam secretas esse nemo non mirabitur, tamen lectioni 'Zeugitanae et quae' codices omnes ita favent, ut, num iure editor doctissimus Paulus Kruegerus coniecturam 'Tingi et quae' receperit, vehementer dubitem. Satis quidem constat (Cod. Iust. I 27, 2. Proc. b. Vand. II 5) anno 534 post Geilamiri cladem Iohannis armigeri expeditione castellum Saeptum, quod prope Tingi ad fretum Gaditanum situm erat, a Byzantiis occupatum esse. Cum autem soli huic castello nomen 'provinciae Tingitanae' inditum virumque consularem praefectum esse credere nequeam, provinciae Mauretaniae hanc arcem additam esse suspicor. Proconsularis autem provincia in provincias duas Zeugitanam et Carthaginiensem divisa esse videtur.

6) Stad. mar. magni § 113 Geogr. Gr. min. ed. C. Mueller I p. 469 πόλις μικρά ἐστὶ καταφανῆ ἐχει βράχη· καὶ ἡ καταγωγὴ ἐστὶν ἐπὶ τῇ πόλει δύσκολος πάνυ.

7) Proc. de aedif. VI 6.

8) Proc. b. Vand. II 23 Cor. Ioh. IV 8. 64.

9) Proc. b. Vand. II 27 Μαρκέντιον, ὃς τῶν ἐν Βυζακίᾳ καταλόγων ἄρχεν.

Quorum ducum alterum Hadrumeti resedisse non est quod negemus, alterius sedem in limitis ipsius urbe quadam munita, forsitan in una e quattuor illis, quas Procopius memoravit¹⁰⁾, fuisse suspicari licet.

De finibus provinciarum Africanarum aetatis Iustinianae pauca comperta habemus. Non ubique Iustiniano id quod expetebat contigisse, ut ad fines veteres imperii Romani limes proferretur, constat. Mauretanium enim non Tingitanam tantum, sed etiam Caesariensem totam praeter ipsam urbem Caesaream Mauri tenebant, ut ne via quidem pedestris, qua Caesaream iter facerent, Byzantium esset, sed navibus tantum inter hanc urbem, cuius moenibus provincia Mauretania tota conclusa erat, et Carthaginem commercium fieret¹¹⁾. Mauretanium Sitifensem anno p. Chr. n. 539 Solomo vectigalem fecit, cum bello prospero montis Aurasii regem laudam superasset. Sed regio illa longius a Carthagine distans nescio an paullo post Solomone interfecto plenam libertatem recuperaverit. Ceterarum provinciarum maior sane pars, quae regiones maritimas, agros planos culturae aptissimos urbesque fere omnes continebat, a Poenis et Romanis per longa saecula occupata Byzantiis parere nunquam recusavit. Sed Mauri, qui asperioribus maxime et montanis locis medias per provincias dispersi habitabant, bello ingruente non semel cum barbaris limitem transgressis agros depopulati esse, milites insidiis temptasse, quin etiam acie instructa cum Byzantiis conflixisse videntur. Non modo ultra limitem, sed mediis in provinciarum finibus hostes illos sedes habuisse, quibuscum vario Marte Iustiniani exercitus saepe arma contulerint, cum aliis e testimoniis comperimus, tum e Corippi loco eo, ad quem explicandum iam transeo.

Populorum Mauricorum nomina, sedes, mores indaganti nescio an nullus veterum locus pluris faciendus sit initio libri secundi (II 28—161) Iohannidos, quo Corippus gentes rebelles recenset¹²⁾. Neque enim nominum casu quodam congestorum mixtorumque farraginem effundit, sed via atque ordine certo procedens gentes affinitate, sedibus, moribus inter se iunctas complectitur, diversas separat. Ne obiter quidem versus illos inspicientem latere posse arbitror, in tres partes a poeta gentes omnes dividi. Duobus enim locis, post versum 84 et post versum 137, oratio ita inciditur, ut ad aliam terrarum Mauricarum partem transire Corippus videatur. Iam vero singula quaeque, in quantum possumus, perquirentes facile intellegemus primum II 28—84

10) Procop. de aedif. VI 6 κατά δὲ τὴν μεσόγειον ἐς τῆς γῆρας τὰ ἔσχατα, ἵνα δὴ αὐτὴν βάρβαροι προσοικοῦσι Μαυροῦσιν, ἐπιτεγίσματα κατ' αὐτῶν πεποιήται δυνατότατα, ἐξ ἧν δὲ οὐκέτι οἱοί τε εἶσι καταθεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πόλεις τε γὰρ τὰς ἐνταῦθα οὖσας ἐν ἔσχατι τῆς γῆρας ἐκάστη τεύχεσιν ἔχυροῖς ἄγαν περιβαλὼν, αἷς αἱ προσηγορίαι Μάμμης τε καὶ Τελεπτή, Κούλουλις; καὶ φρούριον τειχισμένον, ἕπερ καλοῦσιν οἱ ἐγγύριοι Αὐμετέρα, ἐγγύριον ἐνταῦθα φρουροῦ στρατιωτῶν κατεστήσατο.

11) Proc. b. Vand. II 20 fin.

12) Loci totius partitione et conexu parum perspectis primum Mazzucchellius in editionis adnotationibus, deinde Comes Car. Oct. Castiglioni Mémoire géographique et numismatique sur la partie orientale de la Barbarie suivi de recherches sur les Berbers Atlantiques Milan 1526 p. 91—120 versus nonnullos ita interpretari conabantur, ut locorum situs gentiumve sedum parum curiosi, nominum similitudines solas captantes, quidquid cogitantibus in mentem inciderat, in medium proferrent. Quam explicandi rationem quamvis iam anno 1874 improbaverim, quo totum locum eiusque divisionem in Hermae volumine nono (Beiträge zur Erklärung und Kritik der Iohannis des Corippus p. 293 sq.) illustrare studui, tamen quibusdam in rebus tunc modo Mazzucchellii lectionibus perversis modo mea audacia in errores inductus sum. Ne nimis haec disputatio cresceret, nec meos illos neque aliorum interpretum lapsus nunc memoravi, sed ubicunque res peracta ac bene stabilita mihi videbatur, interpretationem veram protulisse satis habui.

Mauros Zeugitanos, Byzacenos Syrtisque minoris accolas, deinde II 85—138 Mauros Syrtis maioris litora habitantes enumerari, addi postremum II 140—161 Numidiae meridionalis regionisque Arzugitanae populos.

Initium, ut par erat, a belli Maurici auctore potissimo poëta capit, Antala eiusque a populo Frexensi, cuius nomen in regionibus Byzacii interioribus ne nunc quidem prorsus evanuit. In confiniis enim regni Tunetani et provinciae Algericae inter Thevesten (Tebessam) et Thelepten (Hausch el Kima prope Ferianam) etiamnunc populus Mauricus Fraschisch vagatur¹³⁾. Antalas regnum parvum a patre Guenfan acceptum callide auxit. Cum enim ceterae gentes Mauricae Byzacium incolentes rebellionibus irritis vires exhaurirent et vel sedibus suis cedere cogentur, ipse decem per annos plenos Byzantiis ita fidem servavit, ut Maurorum omnium in Byzacio commorantium dominatio ei contingeret¹⁴⁾. Veri igitur simillimum est e populis Mauricis, quos post Frexes Corippus memorat, complures Antalae paruisse. Ac de ceteris quidem, quorum nomina (Silvaizan, Silcadenit) neque apud Corippum alibi neque apud alium ullum scriptorem inveniuntur, pro certo quidquam statuere quis ausit? Sed unum saltem populum Naffur, quem Corippus cum Frexensi iunctum memorare fere solet (Ioh. II 43. 52 III 187. 189 VII 384 VIII 648?), Antalae dominationi addicere nemo dubitabit. In Byzacii enim parte orientali et meridionali hic populus saeculo etiam p. Chr. n. IX° exeunte sedes habuit¹⁵⁾.

Sequuntur — nescio, an quis miretur — Mauri Zeugitani,
qui Gurubi montana colunt vallesque malignas,
Mercurios colles.

Mercurii promontorium (nunc Ras Addar)¹⁶⁾ oppidumque inde haud longe distans Curubim (nunc Gurba)¹⁷⁾ his versibus denotari iam Mazzucchellius intellexit. At populi, quos exinde v. 62. 66 poëta nominat (Silvaizan, Macares, Silzactae, Caunes) utrum ad eandem provinciam Zeugitanam pertinuerint nec ne, equidem prorsus ignorare me fateor. Nominum similitudines captantem iuvabit forsitan Mauretaniae Caesariensis Maccuras et Machures, Mauretaniae Tingitanae Caunos Oceano vicinos apud Ptolemaeum invenisse¹⁸⁾. Sed aliis interpretandi adiumentis destitutus solis his nominibus confidere ego non audeo¹⁹⁾. Immo, num vere populos illos Mauritanos Corippus

13) H. Barth. Wanderungen durch das pun. und kyren. Küstenland Berlin 1849 p. 240. 254. V. Guérin Voyage archéologique dans la régence de Tunis Paris 1862 I p. 307. Ch. Féraud Notes sur Tébéssa Rev. Afr. XVIII 1874 p. 453. Carte de l'Algérie d'après les cartes de l'état major et les documents du ministère de la guerre. 1 : 1,100,000 Paris 1862.

14) Proc. b. Vand. II 12 sn. II 21 'Αντάλας δὲ, οὐδὲρ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθη, ἅτε Ῥωμαίοις πιστοῦ διαμεμενηκότος, καὶ δι' αὐτὸ μόνου ἐν Βυζακίῳ Μαυρουσίῳ ἀρχόντος.

15) al Iaqubi ed. vert. de Goeje. Lugd. Bat. 1860 p. 56 'Tripoli relicta intras in regionem tribus Nafusa, quae ex termino meridionali ditionis Tripolitanae ad viciniam Al Kairoanis se extendit'.

16) Mela I 34 Plin. n. h. V 4, 24 Ptol. IV 3, 8 Proc. b. Vand. I 6.

17) Col. Iul. Curubis in inser. Wilmanns 2332. Plin. n. h. V 4, 24. It. Ant. p. 56, 7 57, 5. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 241—244.

18) Ptol. IV 1, 10 Καῦνοι. IV 2, 19 Μακροῦραι. IV 2, 20 Μακροῦρες. — Ceterum Macares memorantur Timothei Gazaeti περί ζώων fragmento. Haupt Opusc. philol. III p. 300 εἰσὶν ἄλλα μικρὰ (σφιγγες) περί τὴν γῆν τῶν Μακάρων.

19) Non temere gentium nomina similia confundenda esse uno exemplo demonstrasse sufficiat. Populi Frexensis sedes indagantes nescio an Fraxinensis gentis in Mauretania Caesariensi habitantis mentionem (Inscr. Wilmanns 69. 1636) arripuissent, nisi certo Procopii testimonio Antalae gentem Frexensem in Byzacio sedisse constaret.

designaverit, vehementer dubito. E regionibus enim tam longinquis, quas Byzantium exercitus multos per annos ne attigerant quidem, Mauros in provinciam Byzacenam praedationibus diuturnis exhaustam accurrisse vix crediderim. Erunt forsitan, qui de Mauretania hic loqui Corippum e versibus insequentibus demonstrare posse sibi videantur, quibus montium quorundam altorum, Agalumni

‘nubibus in mediis celsum qui ferre cacumen cernitur’,

et Macubii ‘caeli sidera sustentantis’ poeta mentionem facit. Satis quidem constat tota regione Zeugitana montem nullum metris 1400 altiore inveniri, Numidiae montes usque ad metrorum 2500, Mauretaniae Tingitanae usque ad 3500 metrorum altitudinem eminere. Sed verbis, quibus poeta utitur, montium illorum, quos scriptorum aliorum nemo nominavit, altitudo non tam accurate definitur, ut Zeugitanae Numidiaeve montes poetam denotasse negare liceat. Ac mihi quidem — quamquam hanc quaestionem profligatam exhaustamque non censeo — tres causae haud spernendae, quominus ad Mauretanium Corippi hos versus referam, obstare videntur. Primum Mauretaniae populos bellis, quae Mauri Byzaceni et Syrtici cum Byzantiis tunc gesserunt, sese immiscuisse nec Procopius aliusve ullus scriptor memoriae prodidit, nec rebus omnibus perpensis per se veri simile videtur. Deinde mirum sane esset Corippum, qui gentes Mauricas recensens non semel, quam longe remotis e regionibus Romanorum hostes accurrissent, adnotavit²⁰⁾, Mauretaniae Tingitanae populos, qui omnium longissime a Byzacio aberant, ita memorasse, ut nec spatium ingens eos permigrasse adderet, nec Oceano tenus Mauros tantum non omnes Romanis infestos fuisse memoraret. Oceani autem Atlantici, Atlantis montis, Mauretaniae Tingitanae certam ac manifestam mentionem tota Iohannide frustra quaesiveris. Denique loci totius, in quo explicando versamur, naturam respiciens quis non viderit, quam arte et cum Zeugitanis, qui ante, et cum Syrtis minoris accolis, qui post eos memorantur, populi isti, quorum de sedibus ambigimus, a poeta coniungantur? Mauris enim, qui Mercurii promontorium Curubimque incolebant, memoratis ne verbo quidem ullo iam ad aliam prorsus terrarum Mauricarum partem se transilire poeta indicat. Item montibus illis Agalumno et Macubio breviter descriptis eodem in enuntiato statim ad populos, qui Byzacii Tripolisque in confinio Syrtis minoris ad oras sedes habebant, se convertit.

E populis enim quattuor, quorum nomina versum 75 complent,

Astrices, Anacutatur, Celianus, Imaclas

duorum sedes sat bene novimus. Nominis Imaclas si primam litteram *i*, qua praefixa Mauri pluralem numerum significant²¹⁾, dempseris, facillime intelleges gentis eiusdem hic mentionem fecisse poetam, quam ipse III 410 Mecales²²⁾, Herodotus Machlyes, Ptolemaeus Machryes appellavit²³⁾. Machlyes autem inde a temporibus antiquissimis

20) Ioh. II 74. 85.

21) Hanoteau. Essai de grammaire de la langue Tamachek. Paris 1860 p. 15.

22) Corippum eiusdem nominis formis duabus (Imaclas, Mecales) usum esse ne quis miretur, iam hic memorare liceat similiter populum Syrticum celeberrimum modo Ilaguas, modo Laguantan a poeta appellari. cf. p. XII.

23) Herod. IV 178. Ptol. IV 3, 26.

inter Syrtim minorem et Tritonis lacum habitasse inter omnes constat. Eandem fere regionem Astrices incoluisse, quos Syrti minori vicinos iam Ptolemaeus novisse videtur²⁴⁾, ipsa Iohannide certiores fimus. Pugnam enim, qua Astricum in finibus Iohannes magister militum a populis Syrticis victus est, iuxta Syrtis minoris litora haud procul a Tacape commissam esse p. XXXII demonstravi, ubi de Iohannis expeditionibus agens versus II 77—84, qui ad cladem illam Byzantiorum pertinent, explicavi.

Versu deinceps 85 poeta novo quasi impetu ad aliam gentium Mauricarum partem recensendam pergit, ad populos Marmaridum (v. 138) Syrtis maioris accolas, quos cum alibi tum hoc nostro loco a ceteris Mauris ita separat, ut non sedibus tantum, sed etiam origine, moribus, superstitione inter se artius quam aliis cum Mauris coniuncti fuisse videantur. Non Antalam, Byzacenorum regem, summum ducem sequuntur, sed Ierna, dei Gurzil sacerdos²⁵⁾, eoque interfecto Carcasan²⁶⁾ Marmaridis omnibus praest. Seorsum a ceteris Mauris pugnam et parant²⁷⁾ et ineunt²⁸⁾. Nec ceteris Mauris — Corippo si fidem habemus — eadem, quae Marmaridis, erat castrorum muniendorum bellandique ars. Apud Corippum enim Marmaridae soli camelis, bobus, pecoribus colligatis vivos illos castrorum muros construunt, in quibus magnam victoriae salutisque spem Mauri ponebant²⁹⁾. Maior forsitan differentia inter Marmaridas Maurosque occidenti magis soli obnoxios appareret, si accuratius Maurorum religiones novissemus. Constat sane Mauros omnes Ammonem summum deum coluisse³⁰⁾. Sed ceterorum deorum, quos Corippus nominat, cultus utrum apud omnes Mauros an apud partem tantum viguerit, parum exploratum est. Ac saepius quidem paullo ceteris³¹⁾ Gurzil deus, Ammonis filius, memoratur. Nec casu factum putaverim, ut ubique Marmaridae, nunquam Mauri Byzaceni Zeugitanive hunc deum coluisse dicantur. Marmaridum rex Ierna summo Gurzil dei sacerdotio fungitur³²⁾, deique huius simulacrum ne post cladem quidem acceptam deserit, sed fugiens secum domum auferre contendit³³⁾. Ierna interfecto cum Gurzil dei simulacrum a Romanis combustum esset³⁴⁾, nihil antiquius Marmaridae habuere quam ut simulacrum novarent deique violati maiestate fisi novis viribus bellum repeterent³⁵⁾. Quibus perpensis nescio an Gurzil deum Marmaridum peculiarem fuisse statuere liceat³⁶⁾.

24) Ptol. IV 3, 27 ὑπὸ δὲ τοῦς Νηητίμοις (qui inter Cinithios et Lotophagos a Cinype fluvio occidentem versus Syrtis oram accoluerunt) Ἀστάρχουρες.

25) Ioh. II 109. IV 597. 667. 1013. 1155. 1164.

26) Ioh. VI 143.

27) Ioh. IV 597. 619.

28) Ioh. IV 627 processit geminis acies Maurusia signis.

29) Ioh. II 93—99. IV 597—618. Procopius bis huius pugnandi generis mentionem fecit: b. Vand. I 8, ubi Cabao, Maurorum Syrticorum rex, magnam de Vandalis victoriam reportasse narratur, et II 11, ubi Mauri Byzaceni contra Solomonem male rem gessisse feruntur.

30) Non modo Marmaridum dux Carcasan (Ioh. VI 145—176), sed Antalae quoque pater Guenfan Ammonis oraculum adit (III 81).

31) Mastiman, Sinifere Ioh. IV 681. 682. VIII 305—309.

32) Ioh. II 109. IV 667.

33) Ioh. IV 1138—1144.

34) Ioh. IV 1145. 1146. VI 116.

35) Ioh. VI 207.

36) Tauxier La religion des taureaux divins en Afrique Rev. Afr. XXI 1877 p. 185—197.

Marmaridum inter populos primum locum is tenet, qui tenacius omnibus bellum Mauricum aluit, crebriusque ceteris a Corippo memoratur. Cuius gentis nomen formis pluribus a poëta usurpatur. Atque una quidem

Leucada Ioh. III 294

non plus semel invenitur. Saepius multo duae aliae formae occurrunt varie a librariis corruptae. Quarum altera, littera *i*, qua Mauri pluralem numerum significant³⁷⁾, praeposita, quattuor prioribus libris ubique

Ilagnas II 478 IV 374 sive

Hilagnas II 87. 96. 106. 210. 345,

tribus posterioribus semper

Ilasguas VI 108. 195. 238. 437. 454. 462. 469. 604 VII 383 VIII 580. 647. scribitur. Tertia forma, quae littera *n*, alio pluralis numeri signo³⁸⁾, terminatur,

Laguantan I 467 VII 535

Laguanta IV 48

Ilaguaten IV 797

Languantan IV 85. 629 in margine. VIII 474

Languantan I 144

Languatan IV 629. 815 VIII 434

scribitur. Ac Mazzucchellius quidem arithmetica computatione facta formas Ilasguas et Languantan ceteris praetulit. Mihi vero in tanta codicis inconstantia primum id tenendum videtur, ne nominis eiusdem formae duae nimis inter se discrepent, deinde ut cum formis ab aliis scriptoribus usurpatis conveniant. Iam Procopii codices, quorum de lectionibus vir doctissimus Guilelmus Meyerus Monacensis me certiore fecit, plerumque Λευᾶθαι vel Λευάθαι, semel (b. Vand. II 21 p. 502) Λευκάθαι, semel (hist. arc. 5 p. 41) Λευέθαι exhibent. In codicibus deterioribus singulis locis lectiones Λεβάψαι, Λεβάνθαι, Λεμάνθαι, Λεμάθαι inveniuntur. Scriptores Arabes omnes Luata vel Lewata vel Lowata scribunt³⁹⁾. Quibus formis perlustratis nomina a Mazzucchellio sancita Ilasguas et Languantan cum inter se parum convenire, tum a formis ab aliis scriptoribus commendatis nimis abhorreere ratus ego formas Ilagnas (*adj.* Ilaguantensis VI 166. 278) et Laguantan potiores habui, quae formae in prioribus Iohannidos libris valent, in posterioribus demum mendis inveterascentibus obscurantur.

Sedes populi Ilaguantensis Iustiniani tempore magnae Syrtis litorum partem certe maiorem complectebantur. 'Finibus occiduis' Tripolitanam provinciam attingebant⁴⁰⁾. Haud longe a Lepti magna hos fines afuisse inde forsitan colligere licet, quod Ilaguantenses cum Romanis de pace confirmanda acturi hanc urbem magno cum exercitu

37) Hanoteau Essai de grammaire de la langue Tamachek p. 15.

38) Hanoteau ibidem p. 19.

39) al Iaqubi ed. vert. de Goeje p. 28. 58. Maçoudi Les prairies d'or. texte et trad. par Barbier de Meynard et Pavet de Courteille Paris 1864 III p. 241. el Bekri trad. par de Slane. Journ. Asiat. V série. tome XII p. 423. 456. Ibn Khaldoun trad. par de Slane I p. 171. 232. IV p. 576.

40) Procop. b. Vand. II 28 οἱ Λευᾶθαι αὐθις στρατῷ μεγάλῳ ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι. Cor. Ioh. VI 224

finibus occiduis equitum iam currere turmas
et Tripolis vastare casas.

petiverunt⁴¹). Orientem versus quo usque populi pollentis agri se extenderint, parum exploratum est. Saeculo quidem IX° p. Chr. n. exeunte Laguantensium fines per totam fere regionem Barcaeam ab Agdabija usque ad Catabathmum magnum pertinuisse feruntur⁴²). Sed tam late nomen Laguantense Iustiniani temporibus patuisse non videtur. Praeter Laguantenses enim etiam alios populos, qui inter Syrtim maiorem et Catabathmum habitabant, Corippus memorat, Austurianos, Ifuraces, Barcaeos, Nasamones.

Artissime cum Laguantensibus apud Corippum iungi solet populus Austur⁴³), qui iam ducentos fere per annos modo Leptitanorum, modo Cyrenensium fines latrocinii infestaverat⁴⁴).

Tertius populus Syrticus Ifurac⁴⁵), cuius regulus Carcasan Ierna interfecto Marmaridum omnium dux summus creatus est⁴⁶), ab aliis scriptoribus veteribus non nominatur. Saeculo p. Chr. n. XII° cum Laguantensibus mixti Ifuraces in regione Barcaeae habitasse videntur⁴⁷).

Priusquam ad ultimos Barcaeos⁴⁸), quos non sine causa v. 123 post ceteros omnes populos Syrticos nominat, poeta transit, minores quasdam gentes enumerat, v. 116 Mutunianos vel Muctunianos aliunde non notos, quos Tripolis deserta coluisse dicit, v. 117 Gadabitanos, quos Lepti magnae vicinos fuisse Procopius tradit⁴⁹), Digdigae denique, quod oppidulum Syrticum itineraria nominant⁵⁰), incolas.

Tot populorum Syrticorum inter nomina obscura ac praeter Corippum vix ulli veterum nota frustra clarissimi populi Syrtici, Nasamonum, nomen requirimus. Cuius populi neque hac in recensione gentium Mauricarum neque alio ullo librorum quinque priorum loco mentionem fecisse Corippum iure nostro miraremur, nisi poeta ipse libri VIⁱ v. 195—200 Nasamones primum bello abstinnisse, post Iernae demum cladem mortemque arma cepisse enarrasset. Atque inde ab hoc tempore saepissime Nasamonum nomine Corippus utitur. Nec vero gentem certam aliquam, sed gentes omnes Syrticas hoc nomine complecti solet⁵¹). Qua re Laguantenses, Austurianos, Ifuraces, Nasamones illos, qui belli participes esse aliquamdiu noluerant, omnes denique hos populos Syrticos partes tantum distinctas magnae illius nationis Nasamonicae fuisse suspicor, quae inde a temporibus antiquissimis Syrtim maiorem accoluerat⁵²). Est

41) Proc. b. Vand. II 21.

42) al. Iaqubi ed. vert. de Goeje p. 28. 40.

43) Cor. Ioh. II 89. 91. 209. 345. IV 816.

44) Amm. Marc. XXVI 4, 5. XXVIII 6, 2. 13 Austuriani. Synes. epist. 57. 78. 104. catastasis p. 193. 224. 245. 300. 303 ed. Petav. Ἀόσουριανός. Prisci Panitae Fragm. ed. C. Mueller Frgm. hist. Graec. IV p. 98 Ἀόσουριανός.

45) Ioh. II 113. III 412. IV 641. VIII 490. 648.

46) Ioh. VI 143.

47) el Bekri trad. par de Slane Journ. Asiat. V série. XII tome p. 424.

48) Herod. III 13. Scylax 108 (Geogr. gr. min. ed. C. Mueller I p. 83). Ptol. IV 4, 9. Steph. Byz. s. v. Βάρπη.

49) Proc. de aedif. VI 4.

50) It. Ant. p. 65 W. Tab. Peut. VII E. F.

51) Ioh. VI 552. 589. 593. 692. VII 465. 510. VIII 95. 177. 234. 248. 274. 423. 428. 446. 639.

I. Partsch. Beiträge zur Erklärung und Kritik der Iohannis des Corippus. Hermes IX p. 296.

52) Veterum de Nasamonibus locos collegit et interpretatus est Vivien de St. Martin. Le Nord de l'Afrique dans l'antiquité Paris 1863 p. 45—48.

sane vir doctus, qui saeculo p. Chr. n. II° e desertis, quae Syriae et Arabiae interiacent, gentem Laguantensem in Africam immigrasse, per Aegyptum in terras Marmaricas processisse et gentes antiquitus his in regionibus sedentes oppressisse sibi persuaserit⁵³). Sed migrationis talis cum neque apud scriptores temporis illius testimonia nec temporibus posterioribus vestigia ulla inveniantur, audaciam, qua somnia pro studiis veneunt, miraberis magis quam probabis.

Iam vero, ut ad Iohannidos libri secundi exordium explicandum redeamus, versu 138 gentium Syrticarum recensio finitur:

Marmaridas gentes tot pertulit Africa bellis.

Verbis deinde insequentibus se aliam prorsus terrarum Mauricarum in partem non orienti soli, sed occidenti magis obnoxiam transilire poëta diserte profitetur:

quis miseram superesse putet? non sufficit istud,
o superi! iam audax alternis surgit ab oris
adversa de parte fremens dux ille ruinas,
quas illi Romana manus per vulnera Martis
ante dedit.

Quem Maurorum regulum cladibus gravibus a Byzantiis afflictum hic Corippus significet, quaerentes nullum invenimus nisi Iaudam, Aurasii montis (Dj. Aurès) principem, quem a. 535 et 539 expeditionibus duabus felicissimis Solomo pacaverat⁵⁴). Tamen utrum hunc an alium quendam poëta denotaverit, dubitari posset, nisi enuntiato proximo

innumerae gentes illum comitantur euntem,
quae Gemini Petram, quae Zerquilis horrida rura (colunt)

castella duo montis Aurasii memorarentur, quibus in bello cum Solomone gesto Iaudas maxime confisus erat⁵⁵). Quin melius etiam Iaudae regnum versu 149 indicatur:

Aurasitana manus celsis descendit ab oris.

Regulo eidem paruisse dicuntur gentes,

quae nefanda colunt tristis montana Navusi
desertosque locos; nutrit quos horrida tellus
Arzugis infandae.

Quare nec montana illa Navusi longe a monte Aurasio afuisse⁵⁶), et Arzugitanam regionem (Belad el Djerid), quae Byzacio meridiem versus contigua inde a Tripolitanae provinciae finibus 'per longum Africae limitem' extendebatur⁵⁷), usque ad Aurasii montis radices pertinuisse putaverim.

53) L. Tauxier La religion des taureaux divins en Afrique Rev. Afr. XXI 1877 p. 185—197.

54) Proc. b. Vand. II 13. 19. 20.

55) Proc. b. Vand. II 19 Ζερβούλη. II 20 Γεμνιανού πέτρα.

56) Ne quis Tripolitanae provinciae montem Dj. Nefusa eundem esse atque montem Navusum credat, montem illum a populo Maurico Nefusa vel Nafusa (apud Corippum: Naffur) nomen duxisse meminerit.

57) Oros. I 2 'Tripolitana provincia, quae et Subventana vel regio Arzugum dicitur, ubi Leptis magna civitas est, quamvis Arzuges per longum Africae limitem generaliter vocentur'. Aurelius episc. Carthag. apud Dionys. Exig. in Synod. Carth. can. 49 'in Tripoli et in Arzuge interiacere videntur barbarae gentes'. can. 52 'Tripolitani et Arzugitani fratres'. apud Harquinum (Acta Concil. I p. 1232) extat Epistula Aurelii Carthaginiensis episcopi ad omnes episcopos per Byzacenam et Arzugitanam provinciam constitutos. Augustini Epist. 46 (epistula Publicolae). 'in Arzugibus, ut audivi, decurioni qui limiti praest vel tribuno solent iuvare barbari, iurantes per daemones suos'.

Postremos Maurorum omnium, quibuscum in Byzacio Iohanni concertandum erat, Corippus v. 156 Vadenses memorat:

quique Vadis tepidae⁵⁸⁾ messes bis tondet in anno
Maurus arans.

Numidiae episcopi Vadenses duo diversae sedis in Notitia provinciarum Africae nominantur. Alterius dioecesis ubi fuerit ignoratur, alter vero eum Numidiae meridionalis locum tenuisse videtur, qui nomine antiquo usque ad nostra tempora servato nunc Badis appellatur⁵⁹⁾. Qui vicus quoniam ea ipsa in regione situs est, de qua Corippum hic agere constat, vix audaciae nimiae arguar, si ad eum Iohannidos versum II 156 retulerim.

Nunc, quoniam, quae Corippus et de provinciis Byzantium Africanis et de populis Mauricis tradit, quantum fieri potuit, aliorum scriptorum locis collectis illustravimus, ad brevem rerum in Africa gestarum, quae Iohannide memorantur, narrationem accingamur⁶⁰⁾.

Vandalorum opes cum a. p. Chr. n. 533 corruissent, decem per annos plenos⁶¹⁾ Solomo (a. 534—536. 539—543) et Germanus (a. 537—539) rebus prospere gestis Africam dioecesim a Maurorum incursionibus defenderunt. Iaudas, Aurasii montis regulus, qui solus latrociniis Numidiam provinciam lacessere ausus erat, felici Solomonis expeditione a. 539 oppressus exinde pacem servavit⁶²⁾. Ne Stutias quidem rebellis, qui perfugarum Romanorum dux Africae dominationem appetebat⁶³⁾, diuturno tunc tumultu pacem provinciae turbavit. A Belisario enim a. 536 ad Membressam⁶⁴⁾, a

58) Trivultianus codex 'tepede' exhibet. Bekker 'tepedo' scripsit, quam coniecturam ego in textum recepi. Sed iure optimo Theodorus Mommsenus monet versus medicina nequaquam egere, dummodo 'tepidae' scribatur.

59) Ragot Le Sahara de la province de Constantine. Recueil des notices et mémoires de la soc. arch. de la prov. de Const. XVI 1874 p. 294 scriptorum veterum et Arabum de vico Badis locos collegit. Ptol. IV 6, 32 Βαδίαθ. Tab. Peut. III F Badias. Not. Dign. Occ. XXV praepositus limitis Bazensis (i. e. Badiensis). Cyprian. ed. Hartel I p. 443 libri manuscripti nonnulli 'Dativus (episcopus) a Vadis', alii 'a Badiis' exhibent.

60) Rerum, quas Corippus Iohannide retulit, narrationem accuratam, succinctam, elegantem invenies apud Fournel. Les Berbers I p. 95—104 Paris 1875. De opusculo alio, cuius locos paucos in notas recepi, legentibus iudicium relinquo. Inscritur Tauxier. Notice sur Corippe et sur la Iohannide Rev. Afr. XX 1876 p. 289—299.

61) Cor. Ioh. III 289 florens haec gaudia sensit
nostra decem tellus plenos laxata per annos

62) Cor. Ioh. III 302 asper et ille semel bellum temptavit Iaudas
et tulit, ante tamen campos quam vidit apertos,
et mediis tremuit Romanos currere silvis.

Accuratius bellum Aurasitanum Procopius b. Vand. II 19. 20 descripsit.

63) Causas, quibus Stutiae seditio nata sit celeriterque increverit, Procopius b. Vand. II 14 exposuit.

64) Cor. Ioh. III 311 hunc (Stutiam) Membressa suis vidit concurrere campis,
hunc eadem petiisse fugam, cum maximus hostes
fudisset modicis victor Belisarius armis.

v. 313 pro inani codicis lectione 'mediis' Mommsenus 'modicis' restituit. Duobus enim milibus militum victoriam hanc reportasse Belisarium Procopius b. Vand. II 15 testatur. Ceterum Membressam urbem in Bagradae ripa positam m. p. L a Carthagine a fuisse idem Procopius tradit. Cui cum et Itinerarium Antonini p. 45, 2—5 W. et Tab. Peut. assentiantur, ubi Membressa sita fuerit, dubitari nequit. Reliquiae oppidi nunc Medjez el Bab vocantur. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 172—176.

Germano a. 537 ad Cellas Vatari⁶⁵⁾ fugatus aliquot annos in Mauretania latuit⁶⁶⁾. Quamquam ne prima quidem haec Byzantium dominationis tempora perturbationibus bellicis omnino caruerant, tamen postea Afri calamitatibus continuis mersi summis laudibus annorum illorum felicitatem celebrabant⁶⁷⁾.

Miseriae, quae Africae imminere, quasi nuntius primus et auctor morbus perniciosus comparuit. Inguinum enim pestilentia illa, quae a. 541 in Aegypto orta a. 542 Asiae provincias et imperii sedem Constantinopolim vexaverat⁶⁸⁾, Occidentem etiam totum pervasit. Atque in Africam quidem ex Aegypto non recta via per Cyrenae Syrtiumque oras pestis processisse videtur⁶⁹⁾. Gentes enim Mauricas, quae Byzantium provinciis Africanis interiacebant, a pestilentia immunes mansisse Corippus testatur⁷⁰⁾. Veri igitur simillimum, ne dicam certum, est, ut in Italiam, ita in Africam morbi semen Constantinopoli translatum esse. Quae urbs cum vere et aestate anni 542 aegrotaverit, pestem eodem forsitan anno Africae oram maritimam attigisse, anno

65) Cor. Ioh. III 316

similique viros virtute necabas

Germano spargente ferum victumque tyrannum.

te Cellas Vatari miro spectabat amore,

te Autenti saevos mactantem viderat hostes.

Proc. b. Vand. II 17 οἱ στασιῶται (e regione Carthaginiensi) ἀνεχώρησαν ἐς τε Νουμίδαν ἀπήλκονον. ἐνθα καὶ ὁ Γερμανὸς παντὶ τῷ στρατῷ οὐκ ἐς μακρὰν ἦλθε. καταλαβὼν τε τοὺς ἐναντίους ἐν γαριῶ, ὃ δὴ Καλασβάταρας καλοῦσι Ῥωμαῖοι, τὰ ἐς τὴν παράταξιν ἐζητούετο. In Tabulae Peut. segm. III F Numidiae vicus Vatari nominatur, cuius rudera prope 'Fedj-Souïoud, sur le versant nord-nord-est du Dj. Terguelt' invenisse sibi visus est Dewulf Annuaire de la soc. arch. de la prov. de Constantine 1868 p. 210—213. — Pugnae apud Autentos, Byzacii oppidum (It. Ant. p. 46, 7 W. Not. prov. Byz. 104), commissae praeter Corippum scriptorum nemo mentionem fecit. Parum igitur constat, utrum Stutiam, an gentes quasdam Mauricas hoc proelio Iohannes profligaverit.

66) Proc. b. Vand. II 17 fin.

67) Cor. Ioh. III 28—34. 283—292. 320—336.

68) Cum ne nunc quidem viri docti de tempore, quo pestilentia haec exorta sit, et de anno, quo Constantinopolim vastaverit, inter se consentiant, e libello parum noto, quo quaestio haec iam dudum dirempta est, pauca describo. Val. Seibel Die grosse Pest zur Zeit Justinians Dillingen 1857 p. 24 adn. 3. 'Nach Procop (Pers. II 20 und 22), welcher zur Zeit des Pestausbruches in Constantinopel anwesend war, erfolgte derselbe in jener Stadt in dem Jahre, als Chosroës zum dritten Male in das Römische Gebiet einfiel. Der erste Feldzug aber desselben, bei welchem Antiocheia erobert ward, fand Statt, wie Procop (Pers. II 5) angiebt, nach vollendetem 13., also im Laufe des 14. Jahres der Regierung Justinians, oder nach Marcellin und Marius unter dem Consulate Justins des Jüngeren, d. i. 540. Der dritte Feldzug des Chosroës, da derselbe seitdem jedes Jahr das Römische Gebiet überzog, fällt somit in das Jahr 542. — Hiemit vollkommen übereinstimmend lässt Euagr. (hist. eccles. IV 29) die Pest zwei Jahre nach der Einnahme Antiocheias auftreten. Da er den Ort nicht näher bezeichnet, hatte er wohl sein Vaterland Syrien im Sinne, wohin die Pest aus Aegypten gelangte, wahrscheinlich gleichzeitig mit ihrer Ankunft in Constantinopel. — Desgleichen Malalas XVIII p. Oxf. 224 'im 5 Ind. Jahre'. — Wenn Theophanes p. P. 188 angiebt, die Pest sei im Oktober 541 in der Hauptstadt aufgetreten, so liegt hierin noch kein Widerspruch mit obigen Angaben, da einzelne Krankheitsfälle in Folge des Seeverkehrs mit Aegypten recht wohl schon im Herbste jenes Jahres vorgekommen sein mögen. — Nur die Stelle bei Agathias V 10 scheint von dieser Angabe gänzlich abweichend. Er sagt: 'Die Pest ist zum ersten Male im 5. Regierungsjahre Justinians in unsern Länderkreis eingedrungen'. Offenbar ist jedoch diese Zahlangebe durch Irrthum der Abschreiber aus 15. verderbt, so dass, wenn dem Schriftsteller sein Eigenthum zurückgestellt wird, damit ganz richtig das erste Auftreten der Pest in Aegypten, welches in das 15. Regierungsjahr Justinians = 541 fällt, bezeichnet ist'.

69) Pestilentiam non Africae oras legisse iam e Procopii verbis colligi potest. b. Pers. II 22 ἤρξατο μὲν (ἡ νόσος) ἐξ Αἰγυπτίων, οἳ ψήθηται ἐν Πηλοῦσι. γενομένη δὲ δίχα πῆ μὲν ἐπὶ τῆ Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ἄλλης Αἰγύπτου ἔχωρησε, πῆ δὲ ἐπὶ Παλαιστίνους τοὺς Αἰγυπτίους ὁμόρους ἦλθεν, ἐντεῦθεν τε κατέλαβε τὴν γῆν σύμπασαν.

70) Cor. Ioh. II 388 gentes non laesit amaras

Martis amica lues.

demum insequenti totam provinciam infecisse suspicabimur⁷¹). Strage hominum per magna morbus perniciosus Africae vires, quae paucorum annorum tranquillitate revaluerant, concussit⁷²). Tanta et Afrorum et militum Romanorum pars periit, ut Mauri finitimi, quos exercitus validi timor diu coëreuerat, spe praedationis impunis erecti provinciam incursionibus temptare inciperent. Atque ipso quidem pestilentiae anno (543) contagii formidine territi provinciae fines invadere non ausi sunt. Sed morbo extincto statim undique advolarunt⁷³). Anno igitur 544 bellum Mauricum ortum esse et haec Corippi narratione et aliis eiusdem poëtae locis demonstratur, quibus decem per annos (534—543) Mauri pacem servasse dicuntur⁷⁴). Quae Corippi testimonia ego plura facio quam Victoris Tununnensis, scriptoris parum diligentis, auctoritatem, qui a. 543 bellum illud, quo Solomon oppressus sit, exarsisse opinatur⁷⁵). Neque temporum computationi Corippeae Procopius adversatur, qui accuratius res pertractans haec fere narrat⁷⁶).

Quarto anno post felicem Solomonis in montem Aurasium expeditionem, qui annus regni Iustiniani⁷⁷) septimus decimus erat (Kal. Apr. 543 — Kal. Apr. 544), Afrorum res prosperae subito in peius mutatae sunt. Hoc enim tempore imperator Sergium, Solomonis fratris filium, Tripolitanae provinciae praefecit. Qui cum Lepti magna commoraretur, huc Laguantenses barbari finitimi munera sollemnia accepturi et de pace firmanda acturi magno cum exercitu venerunt. In colloquio, quod Mauro- rum exercitu foris castra ponente in urbe conserebatur, unus e barbaris, qui arrogantius Sergium tetigisse fertur, satellitis Romani gladio confossus est. Omnibus deinde arma arripientibus et tumultu magno in palatio orto octoginta barbarorum principes, qui fide accepta in urbem venerant, praeter unum omnes trucidati sunt⁷⁸). Legatorum sanctitatem tam perfide violatam ut ulcisceretur, Maurorum exercitus confestim Leptim magnam aggressus est. Sed vario Marte cum usque ad noctem pugnatum esset, Mauri bellum maius paraturi discessere. Aliquanto autem post (χρόνον δὲ ὕστερον), anno, ut

71) Vict. Tun. Chron. ed. Roncalli II p. 370 'post consulatum Basilii v. c. anno II. Horum exordia malorum generalis orbis terrarum mortalitas sequitur, et inguinum percussione malor pars populorum necatur'. — Cum Basilii anno 541 consulatum gesserit et Victor in annis numerandis ea ratione uti soleat, ut annus consulatum quendam insequens 'annus secundus post consulatum' dicatur, — id quod iam Valesius intellexit —, ad annum 542, non ad annum 543 Victor, scriptor Afer, pestilentiam referre videtur. Nec tamen computatio, quam modo fecimus, Victoris chronologia confutatur. Cuius verbis accuratius inspectis dubitari nequit, quin annum, quo pestilentia latius per orbem grassari coeperat, non eum, quo Africam vastavit, denotaverit.

72) Cor. Ioh. III 342—370.

73) Cor. Ioh. III 383—392.

74) Cor. Ioh. II 34 finibus in Libycis suscepta pace fidelis
ille (*scil.* Antalas) fuit, plenosque decem perfecerat annos.

III 289
florens haec gaudia sensit
nostra decem tellus plenos laxata per annos.

75) Vict. Tun. Chron. ed. Roncalli p. 370. cf. p. XIX.

76) Procopii capita selecta, quibus res inde ab anno 543 in Africa gestae enarrantur, in calce primi huius proemii capituli typis expressa invenies.

77) Iustinus imperator Kal. Aug. anni 527 mortuus est. Nec vero ab hoc die, sed a Kal. Apr. eiusdem anni Iustinianus regni annos numeravit. cf. Nov. Inst. 47. Proc. b. Vand. I 12.

78) Ad legatorum Maurorum caedem Corippi versus Ioh. II 36—40 pertinent:

heu, ducis ignavi quale indiscretio bellum
movit, et extinctas fecit recalescere flammis!
tunc furor incepti posuit plantaria Martis.
perfidiae crimen vel tantae semina mortis
ira dedit.

videtur, 544, cum Sergius auxilium petiturus ad Solomonem patrum Carthaginem profectus esset, Laguantenses permagno exercitu Tripolitanam provinciam transgressi Byzacium petierunt, ubi socium belli potentem invenerunt. Antalas enim, qui decem per annos Romanis fidem servaverat, tunc Solomoni succensebat, quippe qui et fratrem eius Guarizilam tumultus cuiusdam in Byzacio exorti auctorem supplicio affecisset⁷⁹ et ipsi munera sollemnia, quae ab Africae praefecto accipere consuevit, recusasset. Qua re castris cum Laguantensibus iunctis tunc Antala duce Mauri omnes Byzaceni provinciis Romanis bellum intulerunt. Tanto subito periculo ingruente Solomone quidquid Romanis in Africa virium erat, in unum colligere contendit. Ac Procopius quidem Solomonis tantum fratris filios, Sergium et Cyrum Tripolitanae et Pentapolitanae praesides, patruo adfuisse memorat. Sed gentes etiam Mauricas nonnullas Solomonem adiuvisse e Corippi Iohannidos III 405—412 discimus.

et ruit ecce volans, aequo non Marte coactus,
Maurorum ductor, miseri Solomonis amicus
Romanis rebus nimium semperque fidelis
Cusina Mastracianis secum viribus ingens.
qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax
Pelagius; sed gentiles durosque Mecales
secum ad bella trahens fessis non viribus ibat.
Ifuraces fictos suscepit nescius artis⁸⁰.

Pelagium igitur, qui Sergio duce absente limiti Tripolitano praefuisse videtur, Mecales, Syrtis minoris accolae, et Ifuraces, populus Syrtis maioris, sequebantur. Praeterea Maurorum regulus is, quem Romanis fidissimum Iohannidos locis multis Corippus praedicat, Cusina Solomoni adfuit. Cusinae gentem primum in Byzacio habitasse, deinde anno 535 a Solomone pulsam ad Iaudam, Aurasii montis regem, confugisse Procopius narrat⁸¹). In radicibus igitur septentrionalibus huius montis, in regione Tamugadensi vel Lambaesitana Cusinae exinde populum Mastracianum⁸²) sedes habuisse suspicari licet. Cusinae

79) Cor. Joh. II 28 primus inuit belium, fraterna morte coactus (Antalas).

III 384 hic fratris mortem concussa mente dolebat.

IV 364

res publica certe

fida satis, sanguisque tuus, germane, fatetur,

Guarizila, ducis iussu qui fusus iniqui est.

80) Iohannidos hos versus vereor ne parum intellexerit Tauxier Notice sur Corippe et sur la Iohannide Rev. Afr. XX 1876 p. 295. 296, qui hanc rerum narrationem sibi finxit: Salomon se porta sur l'ennemi en appellant à lui Coutzinas, chef des Mastrakes et commandant des indigènes fédérés de l'ouest, ainsi que le duc de la Tripolitaine Pelagius. Le rendez-vous était à Theveste. Pelagius accourut à ses ordres; mais, serré de près par les Mecales, tribu de la Tripolitaine, il se laissa prendre dans une embuscade et périt avec tous les siens. Coutzinas de son côté fut aussi battu en route et n'arriva auprès de Solomon qu'avec de faibles débris de sa troupe.

81) Proc. b. Vand. II 10 quattuor Maurorum duces, Cuzinam, Esdilasam, Iuphruthem et Medisinisam nominat, qui a. 535 tribus proeliis cum Romanorum exercitu in Byzacio concertarunt. In monte Burgaone a Solomone victi hi duces omnes praeter Esdilasam, qui ipse Romanis se dedit, effugerunt. II 12 fln. τὸ μὲν οὖν Ῥωμαίων στρατεύμα ξὺν τε τῇ λείᾳ καὶ τῷ Ἐσδιλᾶσᾳ ἐς Καρχηδόνα ἐσθλαυον, τῶν δὲ βαρβάρων ἔσοις μὴ ἀπολωλέναι ξυμβέβηκεν, ἐν Βυζακίᾳ μὲν ἰδρῶσθαι ἀδύνατα ἐδόκει εἶναι, ὅπως μὴ ὀλίγοι ὄντες πρὸς Λιβύων τῶν σφίσι ὁμόρων βιάζωνται. ξὺν δὲ ἄρχουσι τοῖς σφετέροις εἰς Νουμιδίαν ἀφικόμενοι ἰκέται γίνονται Ἰαβδᾶ, ἕς τῶν ἐν Αὐρασίᾳ Μαυροσίτων ἦρχε.

82) Nomen gentis ab aliis scriptoribus non memoratum uno tantum Iohannidos versu, cuius lectio parum certa videtur, occurrit.

auxilio ne privaretur, Solomonis plurimum interfuisse et Corippi e loco eo⁸³), quo triginta milia virorum huic regi paruisse comperimus, et ex itinere, quo Solomo Carthagine hostibus obviam ivit, collegeris. Neque enim via litorali Hadrumetina Byzacium petivit, sed Bagradae per vallem Thevesten, urbem Numidiae meridionalis munitissimam⁸⁴), profectus hic cum Cusina, quem hostes magnis iam copiis pressisse videntur⁸⁵), castra iunxit. Deinde primum quidem Maurorum rebellium numero ingenti territus cum Laguantensibus de pace componenda agere coepit. Cum autem hostes victoriae spe erecti condiciones omnes reiecerint, pugnam paravit. Occasione usus partem exercitus Maurici praeda magna oneratam oppressit. Sed paullo post cum hostium copiis universis congressus Byzantium exercitus, quamquam fortissime aliquamdiu restiterat, tandem multitudine superatus terga dedit. Solomo ipse, qui armigeris fidis stipatus diutius ceteris hostium impetum sustinuerat, sero in fugam conversus periit. Pugnae huius fatalis descriptionem simplicem et sinceram Procopio debemus. Non defuisse, qui non hostium numero, sed Maurorum foederatorum perfidia vel Guntarithi prodicione Romanos profligatos esse asseverarent, Corippi e Iohannide discimus⁸⁶). Sed rumoribus talibus, quibus exercitus victi solacium vanum captantes infirmitatem dissimulare fere solent, fidem habiturum credo neminem. At uno e fonte Procopii narrationi addi aliquid posse censeo, Victoris Tununnensis e loco, quem mendis quidem lacunisque inquinatum editiones exhibent⁸⁷), genuinum vero in libris manu scriptis nunc primum excussis Ewaldius invenit. Qui cum e schedis suis Mommseno, professore illustrissimo, petente quidquid ad Iohannidem explicandam pertinebat, mecum communicaverit, iam emendatum Victoris locum adscribere mihi contigit.

‘post consulatum Basilii v. c. anno III. Stuzas tyrannus gentium multitudine adunata Solomoni magistro militiae ac patricio Africae ceterisque⁸⁸) Romanae militiae ducibus Cilio occurrit. ubi congressione facta peccatis Africae Romanae reipublicae militia superatur, Solomon utriusque potestatis vir strenuus proelio moritur’.

Quamquam in eo quidem Victor erravit, quod Stutiam Mauris tunc praefuisse dixit, haud tamen spernendam crediderim loci, quo pugnatum sit, mentionem. Neque enim perperam oppidi illius parum celebris nomen scriptori in mentem venisse veri simile est, et situs eius optime cum Procopii narratione convenit. Cilium enim vel — ut inscriptionis

83) Ioh. VII 266. 267.

84) Ch. Féraud Notes sur Tébessa Rev. Afr. XVIII 1874 p. 437. 438.

85) Ioh. III 405.

86) Cor. Ioh. III 412 Ifuraces fletos suscepit nescius artis.

mens obscura manet, quotiens, Fortuna, minaris.
heu, Solomon miserande, tuis hos iungere castris
debueras,

III 428 Guntarith infelix nostrum conterruit agmen.

non victum fortuna, minax non presserat hostis,
non metus acer agens; sed vertens mente maligna
signa refert fugitque.

87) Vict. Tun. ed. Roncalli II p. 370.

88) Africae ceterisque scripsi, Afri ceterisque codices duo Matritenses saec. XIII et XVI, Africae aeducisque cod. Escorialensis saec. XVI, Africae Aeducique ed. Scal., Africae ducique ed. Ronc.

antiquae (C. I. L. VIII 210) orthographiam sequamur — Colonia Cillitana (nunc Kasrin) itineris, quod Theveste per Suffetulam Hadrumetum tulit, mansio ita in triviis sita erat⁸⁹), ut Mauri primo proelio prope Thevestem fusi huc se recipere et copiis omnibus undique celeriter collectis Solomonem expectare possent. In magna igitur planitie, quae Cillitanae coloniae subiacet, Solomonem a. 544 a Mauris victum caesumque esse arbitrator. Diudicata belli fortuna ne Mauri quidem foederati Romanis victis pepererunt, sed cum victoribus mixti provincias depopulari coeperunt⁹⁰). Byzantii et exercitus magna parte et duce egregio privati cum acie configere non auderent, oppida pauca munita tenuerunt, agros omnes Mauris praedantibus concesserunt. Qui cum anno vergente praeda onusti domum rediissent, anno insequente (545) novas rapinas acturi iterum in Byzacium convenerunt⁹¹). Iam Stutias quoque, qui rebus Romanis florentibus in Mauretania quietem egerat⁹²), provinciarum Romanarum parte potiri se posse sperans, paucis sectatoribus Vandalisque quibusdam stipatus Antalae se adiunxit, brevique post rei bene gerendae copiarumque augendarum occasionem nactus est.

Iohannes enim Sisinnioli filius, Romanorum dux strenuus, qui Byzacium a barbaris defensurus exercitum tunc colligebat, cum alia oppidorum munitorum praesidia ad se vocavit, tum Himerium, qui Byzacii dux Hadrumeto (Iustinianopoli) praeerat, Menephesem⁹³), Byzacii in vicum quendam, tempore definito secum convenire iussit. Cum autem illo ipso loco hostes castra posuisse certior factus esset, altero nuntio alium, quem peteret, locum Himerio denotavit. Casu factum est, ut nuntius hic sero Hadrumetum veniret, Himerius prioribus mandatis obsecutus prope Menephesem in Antalae et Stutiae exercitum incideret, et multitudine circumventus caperetur. Bene sic rem Procopius exposuit. Minor fides Corippo habenda, qui non a Iohanne duce, sed a Stutia epistulam illam, qua Himerius ex urbe evocatus sit, scriptam fuisse, nec casu quodam, sed Stutiae calliditate in hostium insidias Romanos pellectos esse argutatur⁹⁴). Ceterum sat bene utriusque scriptoris narrationes inter se conspirant. Turmam equi-

89) It. Ant. p. 54 W. Morcelli Africa Christ. I p. 139. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis I p. 322—326. Locorum natura perpensa dubitari nequit, quin a magno itinere, quo Theveste cum Suffetula et Hadrumeto iungebatur, Scillitana in colonia via alia deverterit, quae meridiem versus per Thelepten (Hausch el Kima prope Ferianam) Capsam (nunc Gafsa) petebat. Cuius viae pars dimidia inter Thelepten et Capsam sita in Tab. Peut. picta extat.

90) Ioh. III 442—444.

91) Proc. b. Vand. II 23 Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυροβασίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ.

92) Proc. b. Vand. II 17 fin. μόνος τε ὁ Στότζας (a Germano victus) σὺν Βανδύλοις ὀλίγοις τισὶν ἐς Μαυριτανοὺς ἀνεχώρησε, καὶ παῖδα τῶν τινοῦ ἀρχόντων γυναῖκα λαβὼν αὐτοῦ ἔμεινε. Vict. Tun. ed. Roncalli II p. 368 'Basilio v. c. cos. (a. 541) Stuzas apud Africam regnum in Eremitibus cum tyrannide assumit'.

93) Proc. b. Vand. II 23 Μενεφέση non confundenda est cum statione Menegese, quam Thevestae vicinam It. Ant. p. 47, 1 W. indicat. Locus enim, quo Himerius captus est, propius multo ab Hadrumeto afuisse videtur.

94) Ioh. IV 11

(Himerio) urbe sedenti

blandior infausto mandatur epistula versu,
nomine scripta ducis; milesque Sinonius intrans
esse Iohannis ait. legimus mandata tyranni
credentes mandata ducis.

tum unam, quae sola manus cum hostibus conseruerat, in castellum quoddam parum firmum confugisse, sed paullo post cum ceteris omnibus Himerii militibus Stutiae se dedidisse et Procopius et Corippus referunt⁹⁵). Victoriae huius incruentae fructum maximum Mauri Hadrumeto occupato percepere, cuius portas Himerius ipse hostium, quorum in manibus erat, minis territus per prodicionem reseravit⁹⁶). Quamvis haud ita multo post et Hadrumetum Romani recuperarent et militum captorum, qui Stutiam sequebantur, pars magna ad imperatoris exercitum reverteretur, tamen rebus adversis fracti Romani in campos apertos procedere non auebant, sed oppidis munitis se continebant. Neque enim Sergius, quem Solomone mortuo Iustinianus Africae praefecerat, militibus neque milites Sergio confidebant. Mauri autem, quibus nemo occurrebat, omnes per provincias Africanas vagabantur. Tandem Africae laboranti subveniendum esse intellexit Iustinianus. At non exercitum, sed magistrum militum alterum misit, Ariobindum, senem rerum militarium parum peritum⁹⁷). Iam copiis, quibus unus Sergius praefuerat, divisit Sergio Numidia provincia, Ariobindo Byzacena defendenda obvenit. Ac Sergius quidem statim in Numidiam perrexit. Ariobindus autem cum Antalam et Stutiam prope Siccam Veneriam (nunc el Kef)⁹⁸), castra posuisse audivisset, nihil moratus Iohannem Sisinnioli filium cum delecta militum manu eo progredi iussit, a Sergio, ut copias cum Iohanne iungeret et una cum eo hostes aggredere, litteris petivit. Quas cum Sergius prorsus neglexisset, Iohannis exercitus parvus solus cum hostibus numero longe superioribus confixit. Procopii si historiis solis uteremur, prope Siccam pugnam commissam esse scire satis haberemus. Sed alio est fonte paullo accuratius pugnae locum designabimus, Victoris Tununnensis loco, quo oppiduli ad quod exercitus congressi sunt, nomen memoriae traditum est⁹⁹):

‘post consulatum Basilii v. c. anno V (545) Stuzza tyrannus apud Africam portu Taceae congressione facta Ioannis Romanae militiae ducis iaculo percussus est parique vice et Ioannes Stuzae, qui confestim alterutro utriusque gladio ceciderunt et dominico die, quo pugna facta est, moriuntur’.

Vbi Tacea sita fuerit, dubitari nequit. In Tabula enim Peutingerana Thacia memoratur, quod oppidum in via Carthaginiensi situm et m. p. XXVI a Sicca distans¹⁰⁰) eundem fere locum tenuit, quem nunc vicus Bordj Massudi¹⁰¹). Ceterum non apud

95) Ioh. IV 41 ardua castra gerit campis Cebar addita apertis.

Hoc versu nomen castelli scriptoribus ceteris ignotum Corippus memoriae tradidisse videtur.

96) Proc. b. Vand. II 23. Cor. Ioh. IV 64.

97) Proc. b. Vand. II 24. Cor. Ioh. IV 82—86.

98) Guérin Voy. arch. dans la régence de Tunis II p. 53—71.

99) Vict. Tun. Roncalli II p. 371.

100) Cum viae antiquae, qua Mustis veteres Siccam meabant, vestigia extent (Grenv. Temple Excursions in the Mediterranean II p. 282. Barth Wanderungen im pun. und kyren. Küstenland p. 221. Rev. Afr. I p. 371), de viae huius longitudine certum iudicium proferre licet. Recte Itinerarii Antonini p. 45, 2 XXXII m. p. inter Siccam et Mustos interfuisse feruntur. In Tab. Pent. IV E, ubi olim certe haec legebantur: Musti — VII — Thacia — VII — Drusiliana — VII — Siguese — XII — Sicca Veneria — XXX — Naraggara, librari errore manifesto numeri XII et XXX inter se commutati sunt. I. Partsch Africae Veteris itineraria explicantur et emendantur. Vratilaviae 1874 p. 53.

101) Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 97.

aliam ullam urbem Taciensem ¹⁰²⁾; sed prope ipsam illam, quae Siccensi in regione sita esset, Iohannem et Stutiam arma conseruisse satis constat.

Iam ad ipsam pugnae descriptionem si convertimur, nullum scriptorem cum ceteris omnino convenire intellegimus. Corippus solus duobus proeliis cum hostibus Iohannem certasse memorat ¹⁰³⁾. Atque e priore quidem propter ductorum Ariobindi et Sergii discordias Romanos inferiores discessisse. altero primum Mauros fugatos esse, donec per fugarum manus Stutia duce accelerans pugnam restitueret. Acerrimo hoc concursu quamquam Stutias ipse Iohannis sagitta transfixus cecidisset, in fugam coniectos esse Romanos, fugientium partem magnam rivuli alveo altissimo impeditam periisse. Dubitari nequit, quin eiusdem rivi in ripis Iohannem ducem ab hostibus oppressum esse Corippus narraverit, quamquam Iohannidos versus hic (III 201) non pauci interciderunt. Iohannidos enim lacunam Procopii haec verba resarciunt: *χωρος δέ τις ἦν κατάντης ἐνταῦθα, οὗ δὲ αὐτὸν ἀποβάλλει ὀκλάσας ὁ ἵππος. ἐφ' ὃν αὐθις αὐτὸν ἀναθρώσκειν πειρώμενον καταλαβόντες οἱ πολέμοιοι κτείνουσιν. ἄνδρα γενόμενον δόξῃ τε καὶ ἀρετῇ μέγαν.* Ceterum non Stutiae ipsius ¹⁰⁴⁾, sed alius per fugae, armigeri forsitan Stutiani ¹⁰⁵⁾ manu Iohannem occisum esse Procopii Corippique consensu satis constat.

Pugnae Taciensis exitu nuntiato cum ne Iustinianum quidem lateret exercitus Africani imperio bipartito provinciam funditus perdi. Sergio, in quem cladis gravissimae culpam omnes contulerunt, revocato toti militiae Africanæ Ariobindum magistrum praefecit. Qui senex ignavus ne suorum quidem insidias comprimere valens duobus mensibus post a Guntaritho Numidiae duce seditioso, imperio privatus obtruncatur ¹⁰⁶⁾. Guntarithus non diu dominationem, qua potitus erat, tenuit. Tricesimo sexto enim tyrannidis die ab Artabano Armenio inter cenam trucidatus est. Caedis auctorem Athanasium senem, consilii tantum ministrum Artabanum Corippus praedicat ¹⁰⁷⁾. At totam facinoris laudem Artabano ceterisque Armeniis Procopius impertit ¹⁰⁸⁾. Cui si fides habenda, Athanasius, qui Africae praefectura functurus cum Ariobindo Carthaginem venerat ¹⁰⁹⁾, vilique deinde adulatione a Guntaritho imperium usurpante, ut sibi par-

102) Plures eiusdem nominis urbes fuisse inde colligas, quod 'Taciae Montanae', provinciae Africae proconsularis oppidi, episcopi memorantur. cf. Morcelli Afr. Chr. I p. 296. Vtrum ad oppidum, cuius in agro pugnatum est, cognomen hoc pertinuerit nec ne, parum constat.

103) Cor. Ioh. IV 103 ductorum iussu, merito fortisque Iohannis temptavere feros aequis non partibus hostes.
sed victi petiere fugam. discordia mentis
vicit amare viros. rursus dux ipse Iohannes
signa movens densos vadit moriturus in hostes.

104) Vict. Tununn. ed. Roncalli II p. 371.

105) Marcellinus comes ed. Roncalli II p. 330 'post consulatum Basilii anno IV (545). In Africa Iohannes intruens super tyrannum Stotzam interimat eum et ipse ab eius occiditur armigero'.

106) Proc. b. Vand. II 25. 26. Cor. Ioh. IV 222—226.

107) Cor. Ioh. IV 231—242.

108) Proc. b. Vand. II 27. 28.

109) Proc. b. Goth. II 22 anno 539 Athanasium Italiae praetorio praefectum esse testatur. 'Ἀθανάσιον μὲν ὑπαρχὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πραιτωρίων καταστῆσάμενος. b. Vand. II 24 ἐν αὐτῷ (scil. Ἀρεβίνδῳ) Ἀθανάσιον ὑπαρχὸν ἀρτι ἐξ Ἰταλῶν ἔχοντα ἐπέλεξε (scil. Carthaginem).

ceretur, impetraverat¹¹⁰, coniurationis Armeniorum ne particeps quidem fuit, sed tyranno demum interfecto in aerario tuendo Artabanum adiuvit¹¹¹. Quae narratio mihi multo magis arridet. Veri enim admodum simile videtur Corippum Athanasio, qui Guntaritho occiso Africae praefecturam receperat¹¹², laudes iusto maiores tribuisse.

Iam alio de Iohannidos loco iudicium ferendum, quo Antalas, Maurorum Byzacenorum regulus, nisi sua ope adiutum Artabanum Guntarithi caedem perpetrare non potuisset gloriatur¹¹³. Antalam, qui primum Guntaritho faverat, auxilii mercede fraudatum exinde infestum tyranno fuisse tam certo testimonio compertum habemus¹¹⁴, ut cum Antala de tyranno e medio tollendo clam Artabanum egisse non sit quod negemus. Cum autem caedes ipsa haud dubie Artabano Armeniisque solis perficienda esset, ea tantum de causa Antalae amicitiam Artabanus ambiisse videtur, quod rebus Africae extremo in periculo versantibus cavendum esse intellegebat, ne forte Maurorum omnium simul vis in Romanos discordia intestina laborantes ingrueret. Vt igitur antea Guntarithus Antalae totam se provinciam Byzacenam concessuram pollicitus erat¹¹⁵, ita tunc promisso simili Artabanus Maurorum principem sibi conciliasse videtur. Re feliciter peracta Artabanum promissis non stetisse, Antalamque ea de causa novas in Romanos iras percepisse nemo mirabitur¹¹⁶.

Certe Iohannidos locorum, de quibus modo egimus, neuter, neque Athanasii laus neque Antalae ostentatio Procopii narrationem infringit vel refutat, qua Armeniorum merito, Artabani maxime fortitudine et calliditate Africam provinciam imperatori recuperatam esse docemur. Artabano Iustinianus ipse maximas gratias habuit, eumque statim Africanae militiae toti praefecit. Cum autem Artabanus ipse paullo post, ut

110) Proc. b. Vand. II 26 πρώτα μὲν οὖν τὸν Ἀθανάσιον μεταπέμπετο (scil. ὁ Γόνθαρης), καὶ ὅς αὐτῷ οὐδὲν μελλήσας ἔλθε. θωπεύει τε πολλῇ χρώμενος δόκησιν παρείχετο ὡς αὐτῷ ὅτι μάλιστα ἡ πράξις ἀρέσκει. Areobindo interfecto Ἀθανασίου μέντοι ἐφέισαντο, τὸ γῆρας, οἶμαι, τοῦ ἀνθρώπου ὑπεριδόντες.

111) Proc. b. Vand. II 28 τότε (scil. Guntaritho occiso) Ἀρταβάνης τὸν Ἀθανάσιον ἐμαρτύρατο ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐν τῷ παλατίῳ χρημάτων. ὅσα γὰρ Ἀρεοβίνδῳ ἐλέλειπτο, ἐνταῦθα εἶναι.

112) Cor. Ioh. VII 199 cf. prooemii huius adnotationem 194.

113) Cor. Ioh. IV 367 [Antalas: 'quam fida sit, inquit, vestra res publica]
Armenique tui docuit mihi reddita merces,
frangere quod nisus nostra virtute tyrannum
Guntarith hic potuit.

114) Proc. b. Vand. II 27 init. τὴν μὲν Ἀρεοβίνδου κεφαλὴν παρὰ τὸν Ἀντάλαν ὁ Γόνθαρης ἐπεμψε, τὰ δὲ χρήματα καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτὸν ἀποστερεῖν ἔργω. Ἀντάλας τοῖνον, ὅτι τε οἱ τῶν ἐυχρησμένων οὐδὲν ἐπετέλει, δεῖν ἐποίητο, καὶ τὰ ὀμωμοσμένα τῷ Γονθάριδι ἐς τὸν Ἀρεοβίνδον ἐνοσῶν ἤσχαλλεν. πολλὰ γοῦν ἐν αὐτῷ λογισάμενος Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ προσχωρεῖν ἤθελε: paullo post Guntarithus Antalae bellum infert.

115) Proc. b. Vand. II 25 med.

116) Cor. Ioh. IV 359

ultra nec fallere quisquam

Antalan se posse putet. iam sufficit istud
Armenio licuisse semel.

373 Artabanum modo grata mihi, Fortuna, dedisses,
sorte nova fortis pariter cum noster llaguas
castra gerit gentesque ferae de finibus Austri.

Constantinopolim revocaretur, peteret, eius in locum Iohannes magister militum successus est, cuius facinora bellica Iohannide Corippus celebravit¹¹⁷).

Sed nunc, priusquam rerum gestarum seriem sequi pergamus, paullulum subsistendum, ut, quo tempore subitae illae rerum Africae mutationes inde a pugna Taciensi usque ad Iohannis in Africam adventum peractae sint, inquiramus. Iam igitur si meminerimus ita apud Victorem Tununnensem annos post Basilii consulatum (541) numerari, ut annus consulatum illum insequens (542) 'annus secundus post consulatum Basilii' dicatur, et tertius vocetur, quem alii secundum dicere soleant (543)¹¹⁸, optime inter se Procopium et Victorem convenire nec nimis ab utroque Marcellini continuatorem recedere intellegemus. Quorum omnium de temporibus indicia ad hos annos pertinentia haec tabella complectitur.

	Procopius	Victor	Marcellinus
Stutias et Iohannes Sisinnioli filius proelio Taciensi mortem optent.		545	545
Sergio revocato Ariobindus solus Africae praeficitur.	mensibus duobus ante Ariobindi caedem.		546
Ariobindus a Guntaritho interficitur.	diebus XXXVI ante Guntarithi caedem.	546 diebus XXXVI ante Guntarithi caedem.	
Guntarithus ab Artabano trucidatur.	anno XIX ^o regni Iustiniani. (545/6)	546	
Artabanus Ariobindi viduam Constantinopolim remittit. Ipse Africae praeficitur.			547

Taciense proelium, quod Victoris et Marcellini consensu ad annum 545 refertur, certe anni huius parte extrema commissum est, si quidem anni eiusdem initio Himerius, a Stutia captus, Hadrumetum a Mauris occupatum erat et Romani his rebus adversis afflicti diu pugna abstinerant¹¹⁹). Optime igitur anno demum 546 Sergium, quem statim (εὐθύς) post pugnam Taciensem nuntiatam Iustinianus revocaverat, Africa decessisse Marcellinus refert. Quodsi mense fere Ianuario anni 546 exeunte Sergium ex Africa abiisse credimus, Ariobindi caedem mensis Martii sub finem, Guntarithi mense fere Maio incipiente perpetrata esse suspicabimur. Inter Guntarithi necem et Iohannis magistri in Africam adventum tempus perbreve interfuisse videtur. Apud Corippum enim Caecilides ille tribunus, qui Iohanni res ante eius adventum in Africa gestas enarrat, orationem suam Guntarithi morte memorata finit¹²⁰). Procopius Arta-

117) Proc. b. Vand. II 28 οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον Ἀρταβάνης μὲν ἔχρηζε βασιλέως, ὅπως αὐτὸν ἐς Βυζάντιον μεταπέμποιτο. βασιλεὺς δὲ τὴν δέξιν ἐπιτελῆ ἐποιεῖτο, καὶ τὸν Ἀρταβάνην μεταπεμψάμενος Ἰουδώνην τὸν Πάππου ἀδελφὸν Λιβύης στρατηγὸν μόνον κατεστήσατο. b. Goth. III 31. Marcellinus comes ed. Roncalli II p. 331.

118) cf. prooemii huius p. XVII.

119) cf. prooemii huius p. XX.

120) Cor. Ioh. IV 246.

banum vixdum Africanæ militiæ præfectum, paullo post (οὐ πολλῶ ὕστερον), ut Byzantium revocaretur, ab imperatore impetrasse refert. Assentitur Marcellinus, qui Guntarithi caede nuntiata 'aliquantos post dies' Iohannem in Africam missum esse testatur¹²¹). Quibus omnibus locis examinatis et perpensis facere vix possumus, quin anno iam 546 exeunte Iohannem in Africam transiisse statuamus.

Iohannes hic, cuius laudes posteris Corippus tradidit, ne cum ceteris permultis eiusdem nominis ducibus confundatur, Pappi frater cognominari solet¹²²), qui Pappus inter belli Vandalici duces haud ignobilis iam ante annum 546 morbo correptus mortem obierat¹²³). Solum apud Iordanem alio cognomine a patria haud dubie derivato Iohannes Troglita dicitur¹²⁴). Tamen qua regni Byzantii terrarumve barbaricarum parte Iohannes oriundus fuerit, nondum exploratum est. Vivien de St. Martin, qui solus quod arbitrabatur in medium protulit, Armenios Iohannem et Pappum fuisse suspicatus est, quod hæc nomina in Armenia admodum usitata fuerint¹²⁵). Quam sententiam nescio an vir doctissimus ipse reieciisset, si loci Procopiani meminisset, quo Iohannis in patria indaganda aliquantum adiuvamur. Libri alterius de bello Vandalici cap. XI, ubi duces omnes exercitus, quo Belisarius Vandalos devicturus erat, enumeravit, nominibus eorum hæc addit: τούτων ἀπάντων Σολομῶν ἐφῶς μὲν ἐτόγγχανεν ὦν ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐσχατιᾶς αὐτῆς, οὗ νῦν πόλις οἰκεῖται Δάρας, Αἰγᾶν δὲ τῆν Μασσαγέτης γένος, οὗς νῦν Οὐννοὺς καλοῦσιν. οἱ δὲ λοιποὶ (quo in numero Iohannes et Pappus enuntiato proximo nominantur) σχεδόν τι ἅπαντες τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ᾤκουσιν. Thraces igitur Iohannem et Pappum fuisse veri simillimum est. Iam quid Troglitæ cognomen Iohanni inditum sibi velit, quaerens apud Stephanum Byzantium s. v. Τρώγιλος hæc invenio: Τρώγιλος. χωρίον ἐν Σικελίᾳ. ἔστι καὶ χώρα Μακεδονίας. Ab hac Macedonia regione Troglitam vel Troglitam Iohannem appellatum esse suspicor.

Iohannes et provinciam, quam defendendam et hostem, quem proffigandum a. 546 suscepit, iam noverat. Nam Belisarii expeditioni Vandaliæ et rebus a Solomone et Germano usque ad annum 537 in Africa gestis interfuerat¹²⁶). Annos deinde nonnullos belli Persici particeps Mesopotamiæ dux fuerat¹²⁷) et — Corippo si credimus¹²⁸) — victoriis clarissimis prope Nisibim et Daras hostes prostraverat. Ac Darensis quidem

121) Marcellinus Comes ed. Roncalli II p. 331. 'eodemque anno (547) de Africa neptis imperatoris revertitur vidua occiso Areobinda a Gunthario tyranno, qui cum Stotza iuniore tractans eum occiderat. Sed Artabanes utrosque comprehensos Guntharium occidit, Iohannem idem Stotzam iuniorem vincetum transmittit ad principem. post aliquantos dies mittitur in Africam Ioannes, et Artabanes evocatus praesentale accepit magisterium'.

122) Proc. b. Vand. II 17. 28.

123) Proc. b. Vand. I 11. II 3. Cor. Ioh. I 390—403.

124) Iordan. Rom. c. 385 Momms. p. 242^b Mur.

125) Journal des savants 1828 p. 208.

126) Proc. b. Vand. I 11. II 3. 17. Cor. Ioh. I 379—391. 469—472. III 29—31. 294—301. 314—319. Solomone Africam regente aut Byzacenaë aut Tripolitanaë provinciæ dux fuerat.

Ioh. I 470 quem novit Massyla manus Solomonis iniqui
tempore, dux nostris fueras qui proximus oris
vicinaeque maris quondam servator harenae.

127) Proc. b. Pers. II 14 Ἰωάννης, ὅς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ στρατιωτῶν ἤρχεν. II 18 Ἰωάννην, ὅς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ καταλόγων ἄρχων μοῖραν οὐ φαύλην τινὰ τοῦ στρατοῦ εἶχεν.

128) Cor. Ioh. I 58—109.

proelii apud Procopium mentionem frustra quaesiveris. Pugnae Nisibensi, qua a. 541 inferior Nabedes discessit, interfuisse Iohannem Procopius quoque memorat, sed non victoriae, immo periculi magni, quod Belisarii vigilantia et celeritate depulsum sit, auctorem temerarium facit¹²⁹⁾. Indutiis inter Iustinianum et Chosroëm a. 546 pacis magna certe pars exercitus, qui limitem imperii orientalem defenderat, in Europam revertit. Iohannes etiam paullo post Constantinopolim revocatus et Africanæ militiæ praefectus est. Cum autem non vetere illo exercitu Africano, cuius flos ac robor cladibus tantis deletum, cuius disciplina discordiis ductorum, seditionibus, inopia corrupta erat, Africa ab hostibus numero superioribus, victoriae gloria inflatis liberari posset, Iustinianus exercitum novum collegit, qui classe magna cum magistro militum Carthaginem veheretur¹³⁰⁾. Prospera navigatione usa classis Siciliae in portum Caucana pervenit¹³¹⁾, inde in Africam traiecit brevique tempestate territa magis quam afflicta primum ad Byzacii promontorium Caput Vada (nunc Ras Kapudia), triduo post Carthaginem naves appulit anno, ut videtur, 546 exeunte¹³²⁾.

Escensione facta quam potuit celerrime copias omnes Iohannes urbe eduxit¹³³⁾. Non magnum fuisse exercitum quamquam pluribus locis Corippus profitetur¹³⁴⁾, tamen militum numerum accurate nusquam indicat. Partes tantum exercitus quot fuerint, poëtae verbis edocemur, ubi milites ex urbe signa efferentes depingit, versu I 426

iamque novem latis erumpunt agmina portis.

Egregie cum hoc loco libri quarti versus IV 472—563 conveniunt, quibus Romanorum acies instructa ita describitur, ut eorum, qui singulis agminibus praefuerint, nomina memorentur. Si Maurorum foederatorum Cusinae et Ifisdaiae nomina secreveris, supersunt novem: Gentius magister militum, Putzintulus, Gregorius, Geisirith, Marturius tribunus, Iohannes senior, Fronimuth, Marcentius, Tarsis. Non nominum a poëta fictorum umbras inanes, sed veras ducum, qui bellum Mauricum gesserunt, personas a poëta induci ego persuasum habeo. Ceterum duo-

129) Proc. b. Pers. II 17. 18.

130) Cor. Ioh. I 125 principis imperiis onerantur milite puppes,
impensis armisque simul; pugnasque docendus
mittitur auspiciis domiturus bella magistri
tiro rudis magni.

131) Cor. Ioh. I 159—231.

132) Cor. Ioh. I 369. 415. Temporis, quo Iohannes in Africam venit, indicium invenisse mihi videor in versibus Ioh. III 23—27, quibus Iohannes magister anno 533 minore cum sudore et periculo in Africa bellatum esse affirmat, quamquam tunc anni tempore calidore autumnali cum hostibus conflegendum fuerit. Inde elucere mihi videtur primam Iohannis pugnam, cuius tempore magistrum haec verba loquentem poëta facit, anni tempore frigidore, hieme 546/7 commissam esse.

133) Proc. b. Vand. II 28 οὗτος ὁ Ἰωάννης ἐπεὶ τάχιστα ἐν Λιβύῃ ἐγένετο, Ἀντάλα τε καὶ Μαυρούσιος τοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἐς χεῖρας ἔλθόν.

Cor. Ioh. I 417 litora vix primis figens vestigia plantis
contigerat: campis acies exte iubebat.

134) Cor. Ioh. I 482 tu milite parvo,

iam periture, meas audes vel cernere turmas?

IV 376 quas [scil. gentes] tamen ecce parat ductor temptare Iohannes
milite cum parvo.

IV 661 milite cum parvo veniens vocat ecce Iohannes.

rum ex his ducibus Procopius etiam mentionem fecisse videtur, Marcentii, qui anno 546 ineunte dux Byzacii fuerat¹³⁵), et Gregorii, qui Artabanum patrum ad Guntarithi caedem compulerat¹³⁶). Hunc virum de imperatore optime meritum numero praefectum esse non est quod miremur. Neque alium ullum Gregorium, sed ipsum illum Armenium intellegendum esse, e verbis elucet, quibus eius patriam poëta indicavit:

tertius ille furens rapta Gregorius hasta
atque levi clipeo et telo fulgebat Iberis.

Praeter duces hos novem, quorum quot quisque militibus imperaverit nescimus¹³⁷), vir insignis unus memoratur, qui magistrum, cuius nunquam non 'lateri haeret', consilio adiuvare omnesque imperii labores allevare solet: Recinarius¹³⁸). Qui nescio an eundem in Iohannis exercitu locum tenuerit, quem in Belisarii Solomo, ὃς τὴν Βελισσαρίου ἐπετρόπους στρατηγίαν¹³⁹). Vt in bello laborum, ita post victoriam reportatam honorum eorundem, quibus Iohannem imperator ornaverit, Recinarium participem factum esse comperimus¹⁴⁰). De rebus ante bellum Mauricum initum a Recinario gestis nihil memoriae proditum est nisi bello Persico, cum interfuisse annoque 544 cum Persis de pace componenda egisse¹⁴¹).

Exercitu Romano parvo Maurorum se copias ingentes victurum Iohannes vix speravisset, si Mauri universi inter se concordet et fidam ad societatem iuncti Romanis bellum intulissent. Sed id potissimum Byzantios iuvabat, quod populi Maurici multi inter se acriores quam cum ipsis inimicitias exercebant neque unquam Maurorum reguli deerant, qui commodi cuiusdam arripiendi vel irae satiandae spe illecti cum Romanis belli societate inita finitimos consanguineos opprimere quam cum ceteris Mauris Romanos oppugnare mallent. Ac tunc quidem Antalas Maurorum Byzacenorum rex et Cusina populi Mastraciani prope Aurasium montem habitantis princeps acerbissimo inter se odio flagrasse videntur. Res enim Africanas inde a Vandalorum regni interitu

135) Proc. b. Vand. II 27 init. (ὁ Ἀντάλας) γνοῦς τε Μαρκεντίον, ὃς τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἦρχεν, ἐς νῆσόν τινα τῶν ταύτῃ ἐπικειμένων καταφυγεῖν, πέμψας παρ' αὐτὸν, φράσας τε τὸν πάντα λόγον καὶ τὰ πιστὰ δοῦς, τὸν ἄνθρωπον ἐπηγάγετο. Μαρκεντίος μὲν ἔμεινε ξὺν τῷ Ἀντάλῳ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, στρατιῶται δέ, ὅσοι ἐν Βυζακίῳ διατριβὴν εἶχον, εὐνοϊκῶς βασιλεῖ ἔχοντες, Ἀδραμητὸν πόλιν ἐψύλασσον.

136) Proc. b. Vand. II 27 λάθρα δὲ (ὁ Ἀρταβάνης) ἀνελεῖν τὸν Γόνθαριν ἐβουλεύετο, Γρηγόριον τε τῷ ἀνεψιῷ καὶ Ἀρτασίρῃ τῷ ὀρουφόρῳ κοινολογησάμενος τὸ βούλευμα τοῦτο. Γρηγόριος δὲ αὐτὸν ἐς τὴν πράξιν ἐνάγων ἔλεξε τοιάδε Ἀρταβάνῃ, νῦν σοι πάρεστι μόνῃ τὸ Βελισσαρίου ἀναδήσασθαι κλέος' e. q. s.

137) Procopii historias perscrutatus ducibus singulis modo minorem modo maiorem militum numerum paruisse nemo non intelleget.

138) Cor. Ioh. II 312—319. IV 583—594. VII 23—35.

139) Proc. b. Vand. II 11.

140) Cor. Ioh. II 315 hunc habet in saevis fidum sociumque periculis
et virtute virum et discreta mente levamen.
illum etiam summis victo Mavorte triumphis
tot nimios gaudet secum tolerasse labores
Martis et ad summam pariter venisse coronam.

141) Proc. b. Pers. II 27 ἀπήγγελλε Ῥεκινάριον ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἐκ Βυζαντίου ἦκειν.

Cor. Ioh. VII 28

novit ferus omnia Perses

facta viri, ingenium, vires, consulta, labores,

Martis opus clarum, pacemque fidemque benignam.

usque ad Iohannis expeditiones percurrens vix unquam eadem a parte hos viros stetisse invenies. Cusina a. 535 rebellante Antalas, Antala a Solomone deficiente a. 544 Cusina Romanis fidem servavit. Solomone deinde interfecto quamvis Romanas provincias simul vastarent et post pugnam Taciensem una Carthaginem peterent, tamen tunc maxime Cusina clam cum Ariobindo agens Antalae insidias struebat, qui Guntaritho seditionem paranti favebat¹⁴². Sed Ariobindo trucidato, ubi primum Antalas Guntaritho infestus factus et imperatoris ad partes transgressus est, statim Guntarithi ad amicitiam Cusina se adiunxit et suis copiis expeditionem contra Antalam susceptam adiuvit¹⁴³. Denique bello inter Byzantios et Antalam instaurato Cusina Iohannis magistri socius fidissimus tamque strenuus fuit, ut ipse magistri militum titulo a Iustiniano ornaretur¹⁴⁴. Praeter Cusinam alius Maurorum rex, Ifisdaias, Romanis auxiliatus est. Cuius regnum quamquam certo nomine a Corippo nusquam denotatur, tamen in Numidia situm Cusinaeque agris finitimum fuisse e Iohannidos loco eo elucet, quo Cusina et Ifisdaias inter se discordantes bellum parasse feruntur¹⁴⁵. Iam igitur cum Cusina et Ifisdaias, Numidiae reges, Byzantium a partibus steterint, satis apparet, qui factum sit, ut in Maurorum gentibus rebellibus recensendis a poeta Numidiae septentrionalis neque populus ullus neque oppidum, Numidiae meridionalis ea tantum pars, quae Iaudae Aurasii montis regi pareret, memoraretur¹⁴⁶. Ac de exercitu Iohannis eiusque auxiliis haec hactenus. Nunc de rebus ab eo gestis breviter agendum est.

Byzantium cum innumeris Maurorum praedantium turmis vexaretur¹⁴⁷, hanc provinciam Carthagine profectus Iohannes petivit¹⁴⁸. Maurorum legatione, quae ad ca-

142) Proc. b. Vand. II 25 'Αρεόβινδος πέμψας παρὰ τὸν Κουζίναν λάθρα ἔπρασε προδοσίας πέρι. καὶ ὁ τε Κουζίνας ἠμολόγησεν, ἐπειδὴν ἐν τῷ ἔργῳ γέγονται, ἐπὶ τε 'Αντάλαν καὶ Μαυρούσιους τοὺς ἐκ Βυζακίου τραπήσεσθαι. — ἀλλήλοις δὲ ἀμφω πολέμοι τε καὶ εὐσμενεῖς ταῖς γνώμας ὄντες νῦν πονερῶς ξυνετάσσοντο.

143) Proc. b. Vand. II 27 'Αρταβάνης δὲ καὶ Κουζίνας ἐπήγον ἐπὶ τοὺς ἐναντίους τὸ στρατεῦμα. οὗς δὲ οὐ ξυνενεγκόντες οἱ ξὺν τῷ 'Αντάλῃ Μαυρούσιοι ἐς φυγὴν ἀβήγητο.

144) Proc. b. Vand. II 28 fin. Cor. Ioh. IV 509—514. 1095. VI 267. 268. 468. 517. VII 262—271. VIII 266—273.

145) Cor. Ioh. VII 244 namque inter sese duri iam semina belli
saevus Ifisdaias et fidus Cusina sumptis
tunc habuere odiis. bellum iam corda futurum
coeperat alterno succendere barbara motu.

146) Cor. Ioh. II 28—161. cf. proemii huius p. XIV. XV.

147) Cor. Ioh. I 323—349.

148) Cor. Ioh. I 460 Iamque per extensos properans exercitus agros
Byzaci carpebat iter, qua Antonia castra
nomine dictus avis locus est. hic castra Iohannes
mox posuit: legati et iam venere tyranni.

Vnde Antonia castra nomen duxerint et ubi fuerint, nescire me fateor. Antonii Gordiani castra denotari arbitratus est Tauxier. Notice sur Corippe et sur la Iohannide. Rev. Afr. XX 1876 p. 296 'il se porta hors de la ville jusqu' au camp Antonien, champ de bataille situé non loin des faubourgs et témoin jadis de la défaite de Gordien I par Capellien. Là, Jean rencontra l'armée des indigènes commandée par Antalas et aussi par Jerna'. Equidem tumultu brevi, quo Gordianus periit, perpenso (Herodian VI 9. Iul. Capitol. Gordiani tres 15) a Gordiano castra munita esse, quorum memoria ne VI° quidem saeculo perierit, vix crediderim. Ceterum pugna illa, qua Gordianus filius occidit, haud dubie in via Thevestina, non in Hadrumetina commissa est. Denique ad castra Antonia Iohannem cum exercitu Maurico congressum primam victoriam reportasse nescio num Tauxier contendisset, si accuratius paullo libri secundi Iohannidos exordium inspexisset.

stra Antonia ei occurrerat, sine responsis in custodia retenta¹⁴⁹⁾ primum oram maritimam, per quam via Hadrumentina processisse videtur, ab hostibus vagantibus liberat¹⁵⁰⁾, deinde in interiora Byzacii conversus in montium, qui planitiem Byzacenam cingunt, margine Maurorum exercitum permagnum invenit¹⁵¹⁾. Neque enim Antalae tantum qui parebant Byzacii populi, sed Syrtici etiam Ierna duce, Numidiae meridionalis gentes cum Iauda rege huc concurrerant¹⁵²⁾. Priusquam ad pugnam se accinxit, Mauris extremas pacis condiciones has proposuit: ut Afri captivi redderentur, Austuriani et Laguantenses in sedes suas redirent, Antalas Iustiniani imperio se subiceret¹⁵³⁾. Quibus condicionibus reiectis Mauri e castris, quae in monte posuerant¹⁵⁴⁾, descenderunt et acie instructa cum Romanorum exercitu conflixerunt. Cum diu vario Marte pugnatum esset, tandem in fugam coniecti Mauri castra repetierunt. Sed praedae, quam totam magister exercitui promiserat¹⁵⁵⁾, spe incitati Romani castra etiam hostium irrupere et diripere. 'Multa inter milia', quae in fuga perierunt, Ierna Marmaridum rex caesus est¹⁵⁶⁾. Praeter praedam ingentem splendidissima hac victoria partam Romanorum exercitus Solomonis etiam signa militaria, quae clade Cillitana Maurorum in potestatem devenerant, recuperavit¹⁵⁷⁾. Praesidiis per provincias dispositis¹⁵⁸⁾ Iohannes exercitum Carthaginem reduxit, summoque civium gaudio exceptus est, cum nemo dubitaret, quin bellum iam peractum ac sepultum esset¹⁵⁹⁾.

Nec vero diuturna tunc pax Africae contigit. Aliquanto enim post populi Syrtici bellum instaurarunt. Si quis Iohannidem solam obiter inspexerit, vixdum Carthaginem revertisse Iohannem, cum Syrticorum rebellio nuntiaretur, credere possit¹⁶⁰⁾. Sed menses certe nonnullos quietem egisse Mauros cum Procopii e verbis (*χρόνον δὲ ὕστερον*) colligere possumus tum e temporum indiciis paucis, quae per Iohannidos librum sextum dispersa inveniuntur. Bellum enim Syrticum non hieme, qua pugna prima commissa erat, sed tempore eo quo messis instabat, exarsisse et aestate media gestum esse Corippi e narratione elucet¹⁶¹⁾. Cum igitur constet temporis aliquantum inter primam et secundam Iohannis expeditionem interfuisse, iam fieri potuisse intellegemus,

149) Cor. Ioh. I 499 ipsos privato iussit custode teneri.

150) Cor. Ioh. II 1 Pellitur interea cunctis vastator ab oris
Maurus et adverso trepidus calcatur ab hoste,
deserit obsessas fugiens conterritus urbes,
turbatusque metu montes concurrit ad altos.

151) Cor. Ioh. II 162 iam fortis properans densos exercitus hostes
montibus in summis et collibus esse videbat.

152) Cor. Ioh. II 28—161. cf. proemii huius p. VIII—XV.

153) Cor. Ioh. II 344—347. Qui versus quamquam certa coniectura restitui vix possunt, sententiam tamen continere videntur planissimam.

154) Cor. Ioh. II 9. 163. 207. 414. IV 304. 947.

155) Cor. Ioh. IV 1054—1057.

156) Cor. Ioh. IV 1163.

157) Proc. b. Vand. II 28. Cor. Ioh. IV 1154.

158) Cor. Ioh. VI 38—52.

159) Cor. Ioh. VI 58—103.

160) Fournel Les Berbers I p. 102 'Le général romain avait à peine ramené ses troupes à Carthage qu'il apprit l'arrivée des terribles Louatah dans la Byzacène'.

161) Cor. Ioh. VI 247 sterilis nam cernitur annus.

VII 70, 71 iam tempus apertum
aequor habet.

ut tempore hoc intermedio exercitus Iohannis magna parte desumpta imminueretur. Bello enim Syrtico ex oriente novem illi duces, qui primae pugnae interfuerant, non iam in Africa degisse videntur omnes. Vbicunque Iohannidos in libris posterioribus acies Byzantium instructa describitur, illo e numero quinque tantum memorantur: Putzintulus, Geisirith, Iohannes senior, Fronimuth, Tarasis¹⁶²). Ceterorum quattuor, Gentii, qui priore in pugna primum inter duces locum tenuisse videtur, Gregorii, Marturii, Marcentii nomina in libro VI°, VII°, VIII° frustra quaerimus. Casu quodam poetam haec nomina silentio pressisse equidem, cum non poetae magis quam historici munere Corippus fungatur, negaverim. Veri multo similis est, hos viros quattuor cum numeris, quibus praesent, ubi primum Africa pacata videretur, aliam in provinciam transmissos esse, in Italiam forsitan, ubi res Romanae tunc collabebantur. Cum Ifisdaiae etiam auxilio destitutus a Maurorum principe nullo praeter Cusinum Iohannes adiuveretur, minoribus multo copiis ad maiorem expeditionem aestate anni 547 magister militum profectus est.

Coniuraverant contra Romanos populi Syrtici omnes, qui Ierna Marmaridum rege interfecto Ifuracum regulum Carcasan summum sibi ducem creaverant¹⁶³). Ammonis oraculis in victoriae spem certam erecti¹⁶⁴); gentes multas finitimas, quae priore bello abstinerant, in armorum societatem adiunxere:

Ioh. VI 195 nec solus Ilaguas
aut gentes tantum egerunt quae bella priores
convenere sibi, sed si quis Syrtica rura
asper arat Nasamon, si quis Garamantidos arvis
proximus arva colit, pinguis qui margine Nili
stagna bibunt, venere viri.

Non inepte foederis Maurici incrementis magnitudinem poeta regionibus tribus electis designat, quarum una Nasamonum orientem versus, altera Maurorum, qui Garamantibus (Phazaniae) finitimi erant, meridiem versus, tertia occidentem versus extremos foederatorum fines indicaret. Neque enim de Nili, quos nos novimus, lacubus magnis cogitandum, sed de Mauritaniae Numidiaeque meridionalis (Sahara algerien) stagnis, e quibus Nilum originem ducere veteres opinabantur¹⁶⁵). Magno illo e numero stagnorum certa, ad quae stagnorum Niliacorum nomen referatur, eligi non posse doctissimi quique et studiorum horum peritissimi intellexerunt¹⁶⁶). Tantum liquet tunc Mauros meridiei maxime obnoxios inde ab oasis Syrti maiori proximis usque ad Saharam Algericam belli societatem pepigisse¹⁶⁷). Priusquam periculi ingruentis

162) Cor. Ioh. VI 518—525. VIII 370—377. Vtroque loco novus quidam dux memoratur, cui nomen Sinduit fuisse suspicatus sum.

163) Cor. Ioh. VI 144.

164) Cor. Ioh. VI 145—190.

165) Vitruv. VIII 2, 6. Plinius n. h. V 9, 51. 52. Vivien de St. Martin Le Nord de l'Afrique dans l'antiquité p. 427. 'c'est du Nil mauritanien que Corippus entend parler'.

166) Viv. de St. Martin ibidem p. 435.

167) Proc. b. Vand. II 28 οἱ Λευᾶθαι αὐθις στρατῷ μεγάλῳ ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντάλαν ἐυνέμιξον. Perperam certe Procopius iam tunc Antalam cum populis Syrticis castra iunxisse asseverat. Post Iohannis demum cladem Antalam rebellasse Corippus disertis verbis docet VII 286.

nuntius Carthaginem pervenit, iam Tripolitanam per provinciam Mauri vagabantur Byzacique finibus appropinquabant. Quos cum vix attigissent, Iohannis adventu celeri territi cursum verterunt et in deserta regressi sunt¹⁶⁸). Iohannes belli conficiendi cupidissimus hostem in deserta persecutus, sed post dierum paucorum iter irritum militum seditione, qui labores expeditionis per regiones calidas, aqua carentes, steriles aegre ferebant, litora repetere coactus est¹⁶⁹). Vix oram Astricum in finibus attigerat, cum hostes perinde reversi eumque assecuti sunt. Proelio tumultuario ad rivi cuiusdam ripas exorto primum Mauri Cusinae parentes, deinde Romani ipsi in fugam coniecti et dissipati sunt. Cum militum pars magna periit, tum e ducibus unus Iohannes senior ab hostibus circumventus caesusque est¹⁷⁰).

Iam rebus ipsis brevissime relatis, quibus quaeque locis gestae sint, indagemus. Byzacii a finibus recedentes Mauri

siccas superare Gadaias
nec dubitant tristesque locos, quis nullus eundi
vivendique modus.

Gadaiae ubi fuerint, frustra adhuc quaesitum est. Mazzucchellius de Gadabitanis barbaris Tripolitanae provinciae finitimis, quos Procopius memorat, cogitavit. Sed gentis huius patria a Corippo ipso (Ioh. II 117) non Gadaiae, sed Gadäbis vocatur. Tauxier oppidum Ghat (28° long. or. 25° lat. sept.) a veteribus Gadaias appellatum esse suspicatur¹⁷¹). Qua coniectura ne quis decipiatur, meminisse sufficet Ghat a Syrtis minoris litore m. p. fere DCL abesse. Tantum iter nec Maurorum turmae innumerae pecudumque greges ingentes perfecissent, nec Byzantium exercitus suscepisset. Equidem quo accuratius versum totum 'siccas superare Gadaias' examinavi, eo minus de oppido ullo hic verba facere poetam credidi. Apparet enim desertorum quasi limen quoddam hic denotari, quo superato mediis in harenis fugientes versentur. Iam vero Henrici Duveyrier librum illum egregium perscrutans, in quo desertorum, de quibus hic agitur, notitia tota fere nititur, in harenae tumulorum (*Dünen*), quibus desertorum illorum pars magna repleta est, descriptionem incidi¹⁷²). Tumuli tales, qui ventorum vi coacervantur, agitantur, propulsantur, apud Maurorum gentes nonnullas 'el guédä' vel, ut orthographia Germanica utar, 'gedä' vocari solent. Parum me peritum linguae Mauricae esse fateor, quam ut hac notula fretus 'Gadaias' illas harenae tumulos regionis desertae esse contendam. Tamen in re desperata, quin virorum doctorum oculos in nominum similitudinem illam adverterem, facere non potui.

Ceterum quam desertorum in partem populi Syrtici ipsi recesserint et Byzantios illexerint, dubitari nequit. Cum enim ad oram maritimam via recta reversus statim Syrtis minoris ad litora Byzantium exercitus pervenerit — quod quidem paullo infra mihi demonstrandum erit —, manifestum est eum desertorum (el Erg) angulum

168) Cor. Ioh. VI 276—291.

169) Cor. Ioh. VI 292—379.

170) Cor. Ioh. VI 437—773.

171) Rev. Afr. XXI 1877 p. 188. Les Louata s'enfoncèrent dans les solitudes brûlantes du midi, et ce fut même eux qui firent connaître aux géographes romains la ville lointaine de Gadaïas (aujourd'hui Ghât), inconnue jusque là à l'antiquité.

172) Henry Duveyrier Exploration du Sahara. Tôme I. Les Touareg du Nord Paris 1865 p. 5 sq.

Sequuntur versus duo intellectu tam difficiles, ut, num prorsus genuini sanique ad nos pervenerint, dubitem¹⁷⁵⁾.

II 78 nec cessant populos infausti mittere campi,
quos Talanteis nutrix suscepit ab arvis
Tillibaris.

Tillibari memorata tantum constat haud longe a Syrtis minoris oris poëtae cogitationes versari. Nam Tillibaris in limitis Tripolitani parte occidentali sita a Syrti minore meridiem versus spatio non nimio distabat¹⁷⁶⁾. Talantea arva inde haud longe afuisse loci Corippei conexu doceri videtur, cum Tillibaris quasi nutrix Talanteos populos suscipere dicatur. Qua re alius castelli in limite Tripolitano positi, Talalatorum, nomen hic latere suspicatus 'Talalateis' reposui¹⁷⁷⁾. Sed maiorem, quam ex his versibus, fructum in pugnae Gallicensis loco indagando ex iis, qui iam sequuntur, percipimus.

iunctasque mari distendit harenas
Marta mali genetrix, tristes quos cernere campos
vitasset Romana manus, ni fata dedissent
invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila.

Certe cladis, qua Iohannes ceterorum omnium proeliorum victor Astricum in finibus afflictus est, memor poëta hos gemitus mittit. Cum Marta a Corippo mali genetrix vocetur, eiusque mentione pugnae illius infelicis memoria suscitetur, vix credo quemquam dubitaturum esse, quin proxime a pugnae loco Marta afuerit. Iam vero quoniam Martam a Tacape (nunc Gabes), Syrtis minoris oppido notissimo, m. p. X meridiem versus afuisse e Tabula Peutingerana comperimus¹⁷⁸⁾, ubi pugna illa Gallicensis Romanis adversa commissa sit, satis exploratum est.

Qua quaestione profligata ad aliam paullo magis intricatam accedamus. Exercitus Romani prope Martam victi pars, cui Iohannes ipse praeerat, in oppidum quoddam parvum vicinum se recepit¹⁷⁹⁾, pars alia fuga longiore in aliud oppidum litoris Byzaceni¹⁸⁰⁾ abrepta est, cuius nomen in codice Trivultiano modo satis perspicue 'uinci', modo ita ut et 'uinci' et 'iunci' legi possit, exaratum est¹⁸¹⁾. Similiter Ferrandi

175) Versibus 78. 79 inter se commutatis melius oratio procederet.

176) It. Ant. p. 75, 5. Not. Dign. Occ. XXV.

177) It. Ant. p. 76. Not. Dign. Occ. XXXI. Eum locum Talalatos tenuisse, quem nunc Ksar Tlalet in regno Tunesano meridionali situm viri docti crediderunt, qui tabulam geographicam Africae antiquae Franco-gallicam delineaverunt. Carte de l'Afrique sous la domination des Romains dressée au dépôt de la guerre d'après les travaux de M. Fr. Lacroix par M. Nau de Champlouis Paris 1864. Sed huic coniecturae nomen tantum similitudine nixae Itinerarium non favet.

178) Tab. Peut. segm. VI D. Si nominum magis similitudini quam Tabulae numeris confidere liceret, Martam non X, sed XXV m. p. meridiem versus a Tacape afuisse suspicarer, ubi vicus haud exiguus Martae situs est, qui iam mediæ aevi a scriptoribus memoratur. Marite apud Schelkh-et-Tidjani. Voyage dans la régence de Tunis. Journ. Asiat. série V. tome I p. 104. Martae apud Moula Ahmed. Exploration scientifique de l'Algérie IX Paris 1846 p. 267. Ceterum Martae praeter Anonymum Ravennatem scriptorum veterum nemo mentionem fecisse videtur, nisi forte hoc oppidulum nomine *Μαρθαρά* denotatur in Appiani Punicis 55.

179) Cor. Ioh. VII 1—3.

180) Cor. Ioh. VII 140. 391. 392. VIII 20. 26.

181) Cor. Ioh. VII 391 uinci. 478 uicte ensibus. VII 111. 136 uinci vel iunci. VIII 20 uincensibus vel iuncensibus.

codices nutant, quorum alii Vincense, alii Vivecense, alii Iuncense litus exhibent¹⁵²). Alios apud scriptores oppidi Vincensis vestigium certum nullum, vestigia autem certissima oppidi Iuncensis inveni, quod non modo scriptis ecclesiasticis Latinis¹⁵³), sed a Graecis etiam scriptoribus memoratur, qui litterarum confusio illi (iu = ui) haud obnoxii nomen Ἰούκη vel Ἰούκη melius servaverunt¹⁵⁴). De situ oppidi huius Iuncensis quid veteres tradiderint, indagans cum in scriptis ecclesiasticis Byzacenam ad provinciam pertinuisse inveni, tum Procopii e loco tantum collegi, oppidum fuisse maritimum Byzacii meridionalis, quod a promontorio Capitis Vadorum meridiem versus spatio haud parvo distaret¹⁵⁵). Tamen oppidum hoc Iuncense litoris Byzaceni cum Corippeo illo oppido Vincensi vel Iuncensi eodem in litore sito confundere non auderem, nisi Ferrandi loco accuratius examinato, ubi oppidum Vincense vel Iuncense ab eo memoratum fuerit, et quod nunc eius rudibus nomen sit, indagare mihi contigisset. Egregia litoris Byzaceni descriptio haec apud Ferrandum extat: 'Est — inquit — in medio vadiosi maris sinu monasterium Iuncensi litori proximum, Bennefensi autem maxima ex parte contiguum, ubi neque hortos colere parvissimi scopuli limes sinit angustus, neque ligni vel potabilis aquae consolatio saltem ministratur exigua, sed rei utriusque per brevissimas naviculas quotidie sufficientia praeparatur'. Quo in monasterio degens Fulgentius 'ex palmarum foliis flabellos saepissime contexebat'. Notis his uberrimis Iuncensis litoris situs bene denotatur. Quamquam tota Byzacii meridionalis ora inter Cercinam et Tacapen extensa vadoso mari infesta navibus est, tamen, qui sinus litoris eius scopulum monasteriumque a Ferrando descriptum continuerit, tabula geographica inspecta nemo ambiget. Nullus enim Syrtis minoris totius sinus insulas minutas, scopulos aqua carentes, nec silvis nec hortis sufficientes continet nisi is, qui 'bay of Surkenis' in tabula Anglica nominatur¹⁵⁶). Insulae Surkenis hodie desertae sunt, sed in scopulo perparvo aedium antiquarum, monasterii, ni fallor, a Ferrando memorati rudera extant¹⁵⁷). Iam vero, si litori Iuncensi vel Vincensi proximum fuisse sinum vadosum, in quo monasterium illud situm esset, meminimus litorisque insulis Surkenis vicini loca oppidorum antiquorum reliquiis conspersa perquirimus, propiorem nullum invenimus quam Kasr Vnga, qui locus septentrionem versus m. p. X ab insula Surkenis distat¹⁵⁸). Hic oppidum Iuncense vel

152) Ferrand. vit. Fulgentii XIV 29.

153) Locos omnes, quibus oppidum episcopale Iuncense, concilium Iuncense ab episcopis provinciae Byzacenaе a. 524 habitum, episcopi Iuncenses quattuor memorantur, diligenter collegit Morcelli. Africa Christ. I p. 192. 193.

154) Proc. b. Vand. I 15 Ἰούκη. Notitia episcopatum Graeca cum Hieroclis Synecdemo edita a Pindero et Partheyo Berolini 1866 p. 78. Ἰούκη (Ἐπαρχία Βυζακτικῆς).

155) Proc. b. Vand. I 15 Archelaus ne ad Caput Vadorum Belisarius naves appellat, dissuadens ἧ οὐκ ἀκρόατε — inquit — φως ταύτην μὲν τὴν ἀκτὴν ἑννέα ἡμερῶν ὁδὸν, λέγω δὲ εἰς Ἰούκην ἐκ Καρχηδόνας, καταταίνετον φασίν, ἀλίμενόν τε παντελῶς οὖσαν καὶ τοῖς ἀνέμοις ὕθεν ἂν ἐπιπνεύσειαν ἐκκατεμένην;

156) Mehediah to Ras Makhabez. London published at the Admiralty 5th March 1867. No. 249.

157) In exigua quadam ex insulis Surkenis tabula Anglica 'ruins' notat.

158) Kasr Vnga viderunt et descriperunt Grenville Temple. Excursions in the Mediterranean. Algiers and Tunis. London 1835 II p. 120. 121. V. Guérin Voyage arch. dans la rég. de Tunis I p. 182. 183. Aliarum aedium inter rudera basilicae Byzantiae muri etiamnunc eminent.

Vincense a Ferrando memoratum fuisse arbitror. Vtra nominis forma vera sit quaerens si loci nomen hodiernum respicio, inter Vnga et Ἰούγγη tantam video similitudinem intercedere, ut etiam apud Ferrandum lectionem 'Iuncensi litori' ceteris potiore habeam. Soli supersunt Iohannidos loci, quibus de nominis Vincensis et Iuncensis forma ambigatur. Non nego fieri potuisse, ut eodem in litore Byzacii meridionalis milium paucorum intervallo dirempta oppidula duo existerent, alterum Iuncense scriptoribus antiquis multis memoratum, alterum Vincense, cuius memoriam Corippus solus servaverit. Tamen cum ne Corippi quidem codex satis sibi constet, nonnullis locis forsitan Iunci, non Vinci exhibeus, deinde admitti vix posse videatur oppidum, quod bis belli eiusdem quasi sedes fuerit, ne Notitia quidem episcoporum Byzacii nominari, equidem dubitare iam desii, quin nomen Iuncense a ceteris scriptoribus commendatum in Iohannide quoque restituendum sit. Quodsi ad locum, qui nunc Kasr Vnga dicitur, omnia retuleris, quae de Vincensi vel Iuncens oppido Corippus tradidit, accuratius multo, quam adhuc fieri potuit, res, quae libris Iohannidos posterioribus enarrantur, intellegentur.

Vbi Iohannes magister, qui e clade Martensi in oppidum quoddam vicinum se receperat, magnam exercitus victi partem longius aufugisse et in oppido Iuncensi se expectare certior factus est, statim cum militibus, quos secum habebat, eo profectus copias dispersas congregavit¹⁸⁹). Nec vero exercitui pugna infelici afflicto ita confidebat, ut extemplo bellum instaurare auderet. Sed praesidiis, quae oppida munita defenderent, per provincias dispositis ipse cum reliquo exercitu septentrionem versus recedens primum oram maritimam legit, quod tutius navibus commeatus advehebatur. Brevi autem post a via litorali Carthaginiensi deflectens fines Zeugitaniae occidentales petivit¹⁹⁰), quo propius ad Numidas foederatos accederet, quorum auxiliis se sublevatum iri sperabat¹⁹¹). Mauris victoribus Africam totam Carthaginem usque percurrentibus Iohannes Laribus (nunc Lorbus) consedit, quod oppidum Iustiniani iussu egregie munitum erat¹⁹²). Quam diu hic commoratus sit, parum exploratum est. Procopius paullo post (ὅν πολλῶ ὕστερον) inde ad bellum renovandum processisse asseverat¹⁹³). Sed Corippi narratione perpensa, quin per hiemem totam annorum 547/8 Iohannes Laribus quietem egerit, dubitari vix potest. Auxilia enim imperata non tam celeriter, quam speraverat, advenerunt. Copiae, quas Athanasius¹⁹⁴) Africae praefectus prae-

189) Cor. Ioh. VII 110. 111. 136.

190) Cor. Ioh. VII 137—142.

191) Cor. Ioh. VII 63—69.

192) De Laribus cf. Sall. Iug. 60. Ptol. IV 3, 28. Tab. Peut. It. Ant. p. 26, 3 W. Aug. adv. Don. VI 20. Viet. Vit. II 7, 9. Proc. b. Vand. II 22. 28. Inscr. apud Henzen 5327. de vestigiis urbis Grenv. Temple Excursions in the Mediterranean II p. 272. 273. Guérin Voyage arch. dans la rég. de Tunis II p. 72. 79. 193) Proc. b. Vand. II 28.

194) Ioh. VII 199—235 poeta narrat, quam diligenter clade Martensi nuntiata Romani Iohanni subventuri Carthagine bellum paraverint. Omnium studia bellica incitasse, rexisse, ordinasse fertur vir quidam insignis, aetate proventus (v. 199—208), qui maior natu quam Iohannes magister (v. 208) summum Carthagine dignitatis locum tunc tenuisse videtur. Senem hunc laudibus summis dignum non indicis tantum obscuris, verbis 'pater', 'genitor', 'tantus vir', 'veneranda senectus', 'gravitas seniumque', sed nomine ipso enuntiato denotandum poetae fuisse quisvis videt. Diu frustra, ubi nominis huius vestigia laterent, quaesivi, donec in loci totius versu primo VII 199 invenirem. Cum enim in codice haec exarata vidissem:

torio festinanter Carthagine collegit collectasque ad Iohannem duxit. exiguae admodum fuisse videntur. Plus virium in Mauris foederatis erat¹⁹⁵. At infelicissime accidit, ut eorum reguli. Cusina et Ifsidaia, inter se discordes arma pararent. Iohanni Stephanidi demum. quem legatum magister in Numidiam misit, contigit, ut socios litigantes inter se conciliaret et ab utroque auxilia magna impetraret¹⁹⁶. Tandem vere, ut videtur, anni 545¹⁹⁷ Numidarum turmae ingentes ad Iohannem accurrerunt. Cusina triginta milia, Ifsidaia centum milia Maurorum adduxisse fertur¹⁹⁸. Quibus de numeris quidquid iudicamus, sive veros sive iusto nimios credimus, tantum inter omnes constat, tunc in Mauricis magis quam in Romanis copiis exercitus robor victoriaeque spem positam fuisse. Praeter Cusinam et Ifsidaiam laudas, Aurasii montis rex, Iohanni suppetias venit. qui. quamquam diu Romanis infestissimus fuerat et priori Iohannis victoriae armis offecerat. tunc tamen Maurorum forsitan finitimorum viribus territus iisdem, quibus illi. partibus favebat¹⁹⁹. Locus. quo Maurorum auxilia convenerunt. Arsuris a poeta vocatur²⁰⁰. Quod nomen neque in Arzugis mutandum²⁰¹, neque pro Assuris, Zeugitaniae oppido notissimo nunc Henschir Zanfur accipiendum²⁰² est, sed ad Byzacii oppidulum quoddam episcopale ceteris a scriptoribus nunquam memoratum pertinet²⁰³. Ceterum non in regionem Larensem Maurorum catervas ingentes contractas esse, sed in Byzacii partem vicinam occidentalem non est quod miremur, si quidem facilius exercitus latius dispersus alitur quam coactus in unum locum hibernis militum exhaustum.

Copiis tantis collectis Iohannes denuo concertandum ratus in planitiem magnam Byzacenam descendit, cuius in parte interiore. in campis Mammensibus²⁰⁴. et Marmaridae et Antalas, qui post pugnam Martensem bellum receperat, castra habebant²⁰⁵.

at pater alternans anas uis 'cel anas ius; ordine curas.

ego:

at pater alternans Athanasius ordine curas

facillima coniectura, litteris paucis additis restitui. Litteras 'ath' eo facilius intercidere potuisse. quod versus vocula 'at' inciperet, neminem fugiet. Favet praeterea coniecturae huic locus alius, quo idem ille Athanasius Africae praefectus praetorio a Corippo memoratur, Ioh. IV 232—239. Iisdem enim fere verbis 'pater', 'genitor', 'cana gravitas' illic Athanasius ornatur, quibus nostro loco poeta utitur.

195) Proc. b. Vand. II 28. Jordan. Rom. c. 356 Momms. p. 242^b Mur. 'Mauros partis adversae per pacificos Mauros superatos'.

196) Cor. Ioh. VII 242—261.

197) Aestivo tempore postremam Iohannis expeditionem susceptam esse satis elucere videtur e Iohannidos VII 320—332. 351—371. VIII 84. 258. 259.

198) Cor. Ioh. VII 266. 267. 272.

199) Cor. Ioh. VII 277. VIII 126. Parum igitur accurate Procopius b. Goth. IV 17 haec narrat. (Ἰωάννης) ἕνα τῶν ἐν Μαυρουσίοις ἀρχόντων ἐταιρισάμενος, Κουτζίναν ὄνομα, τὰ τε πρότερα μάλιστα τοὺς ἄλλους ἐπέχεσε καὶ οὐ πολλῶ ὑστερον Ἀντάλαν καὶ Ἰάβδαν, οἱ Μαυρουσίων τῶν ἐν Βυζακίῳ καὶ Νομιδίᾳ τὸ κράτος εἶχον, ὑποχειρίους πεποίηται. εἰπόντῳ τε αὐτῶ ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ.

200) Cor. Ioh. VII 273.

201) Haupt Opusc. III 616.

202) Tauxler Rev. Afr. XX 1876 p. 298.

203) Not. prov. Byzacena 67 episcopus Arsuritanus nominatur.

204) Mammam oppidum in Byzacii limite, magnis in campis, qui montibus cingebantur, sitam fuisse e Procopii b. Vand. II 11. de aedif. VI 6 discimus. Sunt, qui montem Burgaonem campis Mammensibus imminetentem (Proc. b. Vand. II 11. 12) eundem esse suspicentur, qui nunc Djebel bu Ghanem vocetur (Tauxler l. l.). Sed nominis illius veteris et nominis, quod Arabes monti cuidam indiderunt, similitudini fortuitae quis fidat?

205) Cor. Ioh. VI 283—290.

Putzintulus ipse fortiter pugnans mortem oppetivit²¹⁸. Sed in tempore Iohannes, qui altero cornu hostes sibi oppositos profligaverat, laborantibus subvenit²¹⁹. Tota tunc Maurorum acie in fugam conversa Romani victores stragem ingentem ediderunt. Praeter alios duces permultos²²⁰ Carcasan, Marmaridum rex summus, occisus est²²¹. Cuius morte relata Iohannidos liber octavus in fine mutilus desinit. Sed Procopii ex historiis discimus tantam fuisse Maurorum cladem, tam graviter eorum vires labefactatas esse, ut multos per annos invasionibus provincias Romanas vexare non auderent, Africaeque fessae tandem aliquando pax malorumque intermissio contingeret²²².

Iohannes magister annos certe nonnullos provinciae, quam hostium incursionibus continuis liberaverat, praefuit. Anno enim p. Chr. n. 553 in Sardiniam provinciam, quae ad Africanam dioecesim pertinebat, expeditionem suscepisse fertur²²³. Paulo autem post mortem obiisse videtur, cum nomen eius neque belli Gothici annis postremis neque postea unquam memoretur. Verisimillimum est superstitem eum non fuisse anno 562, quo Africae res denuo turbatae sunt. Iohannes enim Rogatinus tunc Africae praefectus Maurorum regem Romanis fidissimum Cusinam dolis circumventum e medio sustulit²²⁴. Perfidiae tantae ultores Cusinae filii Mauris ad arma vocatis Africam totam crudelissime vastarunt. Tunc novum bellum Mauricum exarsit, quod tam male a Byzantiis gestum est, ut regni Iustiniani annis extremis ad ultimas miserias Africa delaberetur²²⁵.

PROCOPII

DE BELLO VANDALICO

CAPITA SELECTA.

Procopii in libro altero de bello Vandalico cum tota fere Iohannidos interpretatio historica nitatur, iis, qui Corippi libris uterentur, gratum me facturum Mommsenus iudicavit, si huic prooemio Procopii capita ea, quae huc pertinent, addidissem. Cum autem ne Bonnensis quidem editio neque interpolationibus, quibus libri manu scripti multi inquinati sunt, omnino careat, neque in nominibus propriis scribendis satis sibi constet, a viro docto, qui nunc codicibus optimis denuo excussis Procopii libris recensendis operam navat, Guilelmo Meyero Monacensi, ut e schedis suis, quae ad

218) Cor. Ioh. VIII 473—496.

219) Cor. Ioh. VIII 457—472.

220) Jordan. Rom. c. 356 Momms. p. 242^b Mur. 'una die decem et septem praefectos extinxit, pacemque totius Africae iuvante domino impetravit.

221) Cor. Ioh. VIII 627—634. VI 154—157.

222) Proc. b. Vand. II 28 fin. b. Goth. IV 17.

223) Proc. b. Goth. IV 24.

224) Ioh. Malal. Chronogr. XVIII p. 495. 496 ed. Dind.

225) Cor. laud. Iust. I 18—21. Anast. 37.

capita illa emendanda pertinerent, mecum communicaret, petivi. Qui tanta liberalitate mihi morem gessit, ut non modo menda quaedam parvula editionis Dindorfianae notaret, sed horum capitum omnium lectionis varietatem notulis criticis indicaret, quas Procopii textui addere mihi licuit.

Dind. I p. 493 Proc. de b. Vand. II 19 Γερμανὸν δὲ ζῶν τε Συμμάχῳ καὶ Δομνίκῳ μεταπεμφόμενος βασιλεὺς Σολομῶνι αὐτῷς ἅπαντα Λιβύης τὰ πράγματα ἐνεχείρισε, τρισκαιδέκατον ἔτος τὴν αὐτοκράτορα ἔχων ἀρχὴν· στρατεύμα' τε αὐτῷ παρασχόμενος καὶ ἄρχοντας ἄλλους τε καὶ 'Ρουφῖνον καὶ Λεόντιον τοὺς Ζάννα τοῦ Φαρεσμάνου καὶ 'Ιωάννην τὸν Σισινιόλου υἱόν. capitibus II 19. 20 Solomonis in montem

p. 501 Aurasium expeditio enarratur, qua feliciter confecta Ζάβην τε τὴν χώραν, ἣ ὑπὲρ ὄρος τὸ Αὐράσιόν ἐστι Μαυριτανία τε ἡ πρώτη καλεῖται μητρόπολιν Σίτιφιν ἔχουσα, τῇ 'Ρωμαίων ἀρχῇ ἐς φόρου ἀπαγωγὴν προσηπορήσατο. — καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λίβυες ἅπαντες, οἱ 'Ρωμαίων κατήκοι ἦσαν, εἰρήνης ἀσφαλοῦς τυχόντες καὶ τῆς Σολομῶνος ἀρχῆς σώφρονός τε καὶ λίαν μετρίας, ἔς τε τὸ λοιπὸν πολέμιον οὐδὲν ἐν νῷ ἔχοντες, ἔδοξαν εὐδαιμονέστατοι εἶναι ἀνθρώπων ἀπάντων.

21. τετάρτῳ δὲ ὕστερον ἐνιαυτῷ ἅπαντα σφίσι ἀγαθὰ ἐς τὸναντίον γενέσθαι ἐυνέπεσεν. ἔτος γὰρ ἑβδομὸν τε καὶ δέκατον 'Ιουστινιανοῦ βασιλέως τὴν αὐτοκράτορα p. 502 ἀρχὴν ἔχοντας, Κῦρός τε καὶ Σέργιος οἱ Βάχχου τοῦ Σολομῶνος ἀδελφοῦ παῖδες πόλεων τῶν ἐν Λιβύῃ πρὸς βασιλέως ἄρχειν ἔλαχον, Πενταπόλεως μὲν ὁ Κῦρος ὁ πρεσβύτερος, Τριπόλεως δὲ Σέργιος. Μαυρούσιοι δὲ οἱ Λευάθαι¹⁾ καλούμενοι στρατῷ μεγάλῳ ἐς Λεπτίμαγναν πόλιν παρ' αὐτὸν ἴκοντο ἐπιθρολῶντες ὅτι δὴ τούτου ἕνεκα ἤκοιεν, ὅπως ὁ Σέργιος δῶρα καὶ ἑμβόλα σφίσι τὰ νομιζόμενα δοὺς τὴν εἰρήνην κρατύνηται. barbaris nobilibus octoginta, qui fide accepta in urbem intraverant, interfectis Maurorum exercitus urbem petit et ante portas cum Romanis acie confliquit.

p. 503 χρόνῳ δὲ ὕστερον οἱ μὲν βάρβαροι μείζονι παρασκευῇ ἐπὶ 'Ρωμαίους ἐστράτευσαν. Σέργιος δὲ παρὰ Σολομῶνα τὸν θεῖον ἐστάλη, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς μείζονι στρατῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἴοι· οὐ δὲ καὶ Κῦρον τὸν ἀδελφὸν εὗρεν. οἱ τε βάρβαροι ἐς Βυζάκιον ἀφικόμενοι πλεῖστα ἐξ ἐπιδρομῆς ἐληίσαντο τῶν ἐκείνῃ χωρίων· Ἀντάλας δὲ

p. 504 (οὐπὲρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθη, ἅτε 'Ρωμαίους πιστοῦ διαμεμενηχότος, καὶ δι' αὐτὸ μόνου ἐν Βυζακίῳ Μαυρούσιων ἄρχοντας) ἤδη Σολομῶνι ἐκπεπολεμημένος ἐτύγγανεν, ὅτι τε τὰς σιτήσεις, αἷς αὐτὸν βασιλεὺς ἐτετιμήκει, Σολομῶν ἀφείλετο καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν αὐτοῦ ἔκτεινε, ταραχὴν αὐτοῦ τινα ἐς Βυζακηνοὺς γινόμενήν ἐπενεγκῶν· τότε γοῦν²⁾ τούτους Ἀντάλας τοὺς βαρβάρους ἄσμενός τε εἶδε καὶ ὀμαιχιμῖαν ποιησάμενος ἐπὶ Σολομῶνά τε καὶ Καρχηδόνα σφίσι ἠγήσατο. Σολομῶν δὲ, ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσε, παντὶ τῷ στρατῷ ἄρας ἐπ' αὐτοὺς ἤει, καὶ καταλαβὼν ἀμφὶ πόλιν Τεβέστην, ἐξ ἡμερῶν ὀδῷ Καρχηδόνοιο διέχουσαν, ἐστρατοπεδεύσατο αὐτός τε καὶ οἱ Βάχχου τοῦ ἀδελφοῦ παῖδες, Κῦρός τε καὶ Σέργιος καὶ Σολομῶν ὁ νεώτατος. δαίσας τε τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος ἔπεμψε παρὰ τῶν Λευαθῶν³⁾ τοὺς ἄρχοντας, μεμφόμενος μὲν ὅτι οὐκ ἐνσπονδοὶ 'Ρωμαίων ὄντες εἶτα ἐν ὅπλοις γενόμενοι ἐπ' αὐ-

1) λευκάθαι codd. plerique, λεβάθαι unus e deterioribus. λεμάνθων codd.

2) al. οὖν.

3) λευαθῶν, λεβάνθων.

τοὺς ἤκουσι, τὴν δὲ εἰρήνην ἀξίων ἐν σφίσι κρατύνασθαι, ὄρκους τε ὁμῆσθαι τοὺς δεινοτάτους ὑπέσχετο, ἢ μὴν ἀμνηστία τῶν πεπραγμένων ἐς αὐτοὺς χρήσασθαι⁴⁾. χλευάζοντες δὲ τὰ εἰρημένα οἱ βάρβαροι πάντως αὐτὸν ὁμῆσθαι τὰ Χριστιανῶν λόγια ἔφασαν, ἅπερ καλεῖν εὐαγγέλια νενομίκασι. οὐκοῦν ἐπειδὴ Σέργιος ταῦτα ὁμῶσας εἶτα τοὺς πιστεύσαντας ἔκτεινε, βουλομένοις σφίσι αὐτοῖς εἶη ἐς μάχην ἰῶσι τούτων δὴ τῶν λογίων ἀποπειράσασθαι⁵⁾, ὅποῖαν τινὰ πρὸς τοὺς ἐπιόρκους δύναμιν ἔχουσιν, ὅπως αὐτοῖς βεβαιότατα πιστεύσαντες οὕτω δὴ ἐπὶ τὰς ξυνηθῆκας καθιστῶνται. ταῦτα Σολομῶν ἀκούσας τὰ ἐς τὴν ξυμβολὴν ἐξηρτύετο.

τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μοίρᾳ τινὶ τῶν πολεμίων λείαν ὅτι πλείστην ἀγούση ξυμβολῶν καὶ μάχῃ νικήσας ἀφελῶν τε τὴν λείαν ἐφύλασσε πᾶσαν. δυσανασχετοῦσι δὲ τοῖς στρατιώταις καὶ δεινὰ ποιουμένοις, ὅτι δὴ αὐτοῖς οὐκ ἐδίδου τὰ λάφυρα, ἔφρασκεν ἀναμένειν τὸ τοῦ πολέμου πέρας, ὅπως δὴ ἅπαντα τηρικαῦτα διανέμωνται, καθάπερ ἂν ἐς τὴν ἀξίαν ἐπιβάλλον ἕκαστῷ φαίνηται. ἐπεὶ δὲ αὐθις οἱ βάρβαροι πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐς ξυμβολὴν ὤρμητο, ἐνταῦθα Ῥωμαίων τέ τινες ἀπελείποντο⁶⁾ καὶ οἱ ἄλλοι οὐ ζῶν προθυμία ἐς τὴν παράταξιν ἤσσαν. καὶ⁷⁾ πρῶτα μὲν⁸⁾ ἀγχώματος ἐγεγόνει ἡ μάχῃ, ὕστερον δὲ πλήθει πολλῶ ὑπερβαλλομένων τῶν Μαυρουσίων, Ῥωμαίων⁹⁾ μὲν οἱ πολλοὶ ἔφρουγον, Σολομῶν δὲ καὶ ἄμφ' αὐτὸν τινες χρόνον μὲν τινα βαλλόμενοι ἀντεῖχον, ὕστερον δὲ ὑπερβιαζομένων τῶν πολεμίων σπουδῇ ἔφρουγον, ἐς τε ρύακος ἐκείνην ῥέοντος χαράδραν ἀφίκοντο. ἐνθα δὴ ὀκλάσαντος οἱ τοῦ ἵππου Σολομῶν ἐκπίπτει ἐς ἔδαφος, καὶ αὐτὸν κατὰ τάχος χερσίν¹⁰⁾ οἱ δορυφόροι ἀράμενοι ἐπὶ τοῦ ἵππου καθίζουσι. περιώδυνον δὲ γεγονότα καὶ ἀδύνατον¹¹⁾ ἔτι τοῦ χαλινοῦ ἔχεσθαι καταλαβόντες οἱ βάρβαροι αὐτὸν τε κτείνουσι καὶ τῶν δορυφόρων πολλούς. αὕτη τε τοῦ βίου τελευτῇ Σολομῶνι ἐγένετο.

p. 506 22. τελευτήσαντος δὲ Σολομῶνος, Σέργιος αὐτοῦ, ὡςπερ εἴρηται, ἀδελφιδοῦς ὦν, δόντος βασιλέως, παρέλαβε τὴν Λιβύης ἀρχήν. ὃς δὴ φθορᾶς πολλῆς αἰτιώτατος τῷ Λιβύων γένει ἐγένετο, ἅπαντές τε αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ ἤχθηοντο. — μάλιστα δὲ πάντων ὁ Σισιννιόλου Ἰωάννης τῇ Σεργίου δυνάμει χαλεπῶς εἶχε. ἀγαθὸς γὰρ ὦν τὰ πολέμια καὶ διαφερόντως εὐδόκιμος, ἀχαρίστου τοῦ ἀνθρώπου ἀτεχνῶς ἔτυχε. διὸ δὴ οὔτε οὗτος οὔτε ἄλλος τῶν πάντων οὐδεὶς ὄπλα ἀνταίρειν τοῖς¹²⁾ πολεμίοις ἠβούλετο¹³⁾. τῷ τε Ἀντάλα οἱ τε Μαυρούσιοι σχεδόν τι ἅπαντες εἶποντο καὶ Στότζας ἐκ Μαυριτανίας μετάπεμπος ἦλθεν. ἐπεὶ τε οὐδεὶς σφίσι ἐπέεγει τῶν πολεμίων, ἡγόν τε καὶ ἔφερον ληϊζόμενοι ἀδεῶς ἅπαντα. —

p. 509 23. Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ, καὶ αὐτοῖς Στότζας ξυνηγόν, στρατιώτας τε ὀλίγους τινὰς καὶ Βανδίλους ἔχων. Ἰωάννης δὲ ὁ Σισιννιόλου, πολλὰ λιπαροῦντων Λιβύων, στρατεύμα ἀγέρας ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν. ἐτύγγανε δὲ Ἰμέριος Θραξ τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἄρχων, ὃν δὴ τότε Ἰωάννης ἐκέλευε πάντας ἐπαγόμενον τοὺς ταύτη καταλόγους ζῶν τοῖς ἐκάστῳ ἡγουμένοις ἐλθόντα ἐς χωρίον Μενεφέση¹⁴⁾, ὃ ἐστὶν ἐν Βυζακίῳ, σφίσι ξυμμίξει. ὕστερον δὲ ἀκούσας ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεῦσθαι τοὺς πολεμίους, Ἰμερίῳ ἔγραφε τά τε ξυμπεσόντα

4) *al.* χρήσεσθαι. 5) *al.* ἀποπειράσθαι. 6) *al.* ἀπελείποντο. 7) *al.* καὶ *omittitur*.
8) *post* μὲν *al.* οὖν *additur*. 9) *al.* Ῥωμαῖοι. 10) *al.* ταῖς χερσίν. 11) *al.* ἀδυνατοῦντα.
12) *al.* ἐν τοῖς. 13) *al.* ἠβούλοντο. 14) μενεφέσση, μενεφεσῆ, μενεφέση *codd.*

- δηλῶν καὶ σφίσιν ἐπαγγέλλων ἐτέρωθι ἀναμίγνυσθαι, ὅπως μὴ κατὰ μόνας, ἀλλὰ κοινῇ ἅπαντες ὑπαντιάσῃσι τοῖς πολεμίαις. τύχη δὲ τινι οἱ ταῦτα τὰ γράμματα ἔχοντες ὁδῶ ἑτέρα χρησάμενοι τὸν Ἰμέριον εὑρεῖν οὐδαμῇ ἴσχυσαν, ἀλλὰ ξὺν τῷ στρατῷ ἐμπειτικῶς ἐς τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον γέγονεν ὑπὸ ταῖς ἐκείνων χειρσίν. ἦν δὲ τις ἐν τούτῳ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ νεανίας Σεβηριανός Ἀσιατικοῦ παῖς, Φοῖνιξ, Ἑμεσηνὸς γένος, καταλόγου ἵππικῶ¹⁵⁾ ἄρχων. ὃς δὴ μόνος ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν στρατιώταις, πεντήκοντα οὖσι, τοῖς πολεμίαις ἐς χεῖρας ἤλθε. καὶ χρόνον μὲν ἀντεῖχόν τινα, ἔπειτα δὲ πολλῶν πλήθει βιαζόμενοι ἐς λόφον ἀνέδραμον ἐνταυθὰ πη ὄντα, οὗ δὴ φρούριον οὐκ ἀσφαλές ἦν. διὸ δὴ ὁμολογία σφᾶς αὐτοὺς τοῖς ἐναντίοις
- p. 510 ἐνταυθὰ ἐπ' αὐτοὺς ἀναβεβηκόσι παρέδωκαν. οἱ δὲ οὔτε αὐτὸν¹⁶⁾ οὔτε τῶν στρατιωτῶν τινα ἔκτειναν, ἀλλὰ ζωγρήσαντες ἅπαντας, Ἰμέριον μὲν ἐν φυλακῇ ἔσχον, τῷ τε Στότζα τοὺς στρατιώτας παρέδωσαν, ὁμολογούντας σφίσι ξὺν προθυμίᾳ πολλῇ ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύεσθαι¹⁷⁾· τὸν μέντοι Ἰμέριον, ἦν μὴ τὰ ἐπαγγελόμενα ποιῆ, κτείνειν ἠπέλου. ἐπ' ἄγγελον δὲ πόλιν Ἀδραμητὸν ἐπιθαλασσίαν μηχανῇ τινι σφίσιν ἐνδοῦναι. καὶ ἐπεὶ οἱ ἰσχυρίζετο βουλομένῳ εἶναι, ἐπὶ Ἀδραμητὸν σὺν αὐτῷ ἦσαν. τῆς¹⁸⁾ πόλεως ἀγχοῦ γενόμενοι Ἰμέριον μὲν¹⁹⁾ ἐλίγω ἔμπροσθεν ξὺν στρατιώταις τῶν Στότζα ἐπομένων τισὶν ἔπεμψαν, Μαυρουσίους δεδεμένους δῆθεν ἐφέλκοντα, αὐτοὶ δὲ ὀπισθεν εἶποντο. καὶ τῷ Ἰμερίῳ εἰπεῖν τοῖς ἐφροσῶσι ταῖς τῆς πόλεως πύλαις ἐπέστελλον, ὡς νικίῃ μὲν κατὰ κράτος ὁ βασιλέως στρατὸς, ἤξει δὲ Ἰωάννης αὐτίκα δὴ μάλα, πλήθος Μαυρουσίων δοριαλώτων²⁰⁾ ἄγων ἀριθμοῦ κρεῖσσον· οὕτω τε τῶν πυλῶν σφίσιν ἀνοιγνυμένων, ἐντὸς τοῦ περιβόλου ξὺν τοῖς ἅμα αὐτῷ ἰούσι γενέσθαι. καὶ ὁ μὲν κατὰ ταῦτα ἐποίησε. Ἀδραμητηνοὶ²¹⁾ δὲ οὕτως ἐξαπατηθέντες (οὐ γὰρ ἀπιστεῖν τῷ πάντων ἄρχοντι τῶν ἐν Βυζακίῳ στρατιωτῶν εἶχον) τὰς πυλὰς ἀναπετάσαντες τοὺς πολεμίους ἐδέχοντο. τότε δὴ οἱ ξὺν τῷ Ἰμερίῳ ἐσβάντες σπασάμενοι τὰ ξίφη²²⁾ τὰς πυλὰς ἐπιτιθέναί τοὺς ταύτῃ φύλακας οὐκ ἔτι εἶων, ἀλλ' ἅπαντα τῇ πόλει αὐτίκα ἐδέξαντο τὸν τῶν Μαυρουσίων στρατόν. ληισάμενοί τε αὐτὴν οἱ βάρβαροι καὶ
- p. 511 φύλακας καταστησάμενοι ὀλίγους τινὰς ἀπηλλάσσοντο. Ῥωμαίων δὲ τῶν ζωγρηθέντων τινὲς μὲν φεύγοντες ἐς Καρχηδόνα ἤλθον, ἐν οἷς Σεβηριανός τε καὶ Ἰμέριος ἦν. ἐκ Μαυρουσίων γὰρ τοῖς φεύγειν ἐθέλουσιν οὐ χαλεπὸν ἦν. πολλοὶ δὲ καὶ ξὺν τῷ Στότζα οὐ τι ἄκοντες ἔμειναν. Paullo post (χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον) Hadrumetum Romani recuperant.
- p. 512 οἱ τε Μαυρούσιοι ἀδεέστερον, ἅτε οὐδενὸς σφίσιν ἐπεξιόντος, ἠγόν τε καὶ ἔφερον ἅπαντα καὶ ξὺν αὐτοῖς ὁ Στότζας ἐν δυνάμει ὦν ἦδη. Ῥωμαῖοι γὰρ αὐτῷ
- p. 513 στρατιώται πολλοὶ εἶποντο, οἱ μὲν αὐτόμολοι ἦκοντες, οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν αἰχμάλωτοι γεγεννημένοι, ἐθελούσιοι δὲ αὐτοῦ μείναντες. Ἰωάννης δὲ, οὗ δὴ²³⁾ λόγος τις ἦν ἐν Μαυρουσίοις, Σεργίῳ προσκεκρουκῶς ἐς τὰ μάλιστα ἠσυχίαν ἤγεν.
24. ἐν τούτῳ²⁴⁾ δὲ βασιλεὺς ἄλλον ἐς Λιβύην στρατηγὸν Ἀρεόβινδον ξὺν στρατιώταις ὀλίγοις τισὶν ἔπεμψεν, ἄνδρα ἐκ βουλῆς μὲν καὶ εὖ γεγονότα, ἔργων δὲ πολεμίων οὐδαμῶς ἔμπειρον· καὶ ξὺν αὐτῷ Ἀθανάσιον ὑπαρχόν²⁵⁾ ἄρτι ἐξ Ἰταλίας²⁶⁾

15) al. ἵππικῶν. 16) al. αὐτῶν. 17) al. στρατεύεσθαι. 18) al. τῆς τε. 19) al. μὲν τοι.
 20) al. δοριαλώτων. 21) al. ἀδραμητηνοὶ. 22) al. τὰ ξίφη omittitur. 23) al. δὴ omittitur.
 24) al. τούτοις. 25) al. ἔπαρχον. 26) al. ἰταλῶν.

ἦκοντα ἔστειλε καὶ Ἀρμενίους ὀλίγους τινάς, ὧν Ἀρταβάνης τε καὶ Ἰωάννης ἤρχον, Ἰωάννου παῖδες, Ἀρσακίδαί μὲν γένος, ἔναγχος δὲ ἀπολιπόντες τὸ Περσῶν στρατεύμα, ἔς τε Ῥωμαίους ξὺν²⁷⁾ τοῖς ἄλλοις Ἀρμενίοις αὐτόμολοι ἦκοντες. ξυνην δὲ τῷ Ἀρεοβίνδῳ ἧ τε ἀδελφῇ καὶ Πρεῖέκτα ἡ γυνή, Βιγλεντίας θυγάτηρ τῆς βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἀδελφῆς. οὐ μὴν οὐδὲ Σέργιον μεταπέμπετο, ἀλλ' αὐτὸν τε καὶ Ἀρεοβίνδον Λιβύης στρατηγοὺς ἐκέλευεν εἶναι, τὴν τε χώραν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους διελομένους. ἐπέβαλε²⁸⁾ δὲ Σεργίῳ μὲν τὸν πόλεμον διενεγκεῖν πρὸς τοὺς ἐν Νουμιδίᾳ βαρβάρους, Ἀρεοβίνδῳ δὲ τοῖς ἐν Βυζακίῳ Μαυρουσίοις αἰεὶ διαμάχεσθαι. καταπλεύσαντός τε τοῦ στόλου τούτου ἐς Καρχηδόνα Σέργιος μὲν ἐπὶ Νουμιδίας ξὺν τῷ οἰκείῳ στρατῷ ἀπιὼν ᾤχετο, Ἀρεοβίνδος δὲ Ἀντάλαν τε καὶ Στότζαν ἐνστρατοπεδεύεσθαι μαθὼν ἀμφὶ πόλιν²⁹⁾ Σικκαβηνηρίαν, τριῶν ἡμερῶν ὁδοῦ Καρχηδόνος διέχουσαν, Ἰωάννην τὸν Σισινιόλου ἐπ' αὐτοὺς ἐκέλευεν ἰέναι τοῦ στρατοῦ ἀπολεξάμενον εἴ τι ἄριστον ἦν· τῷ δὲ³⁰⁾ Σεργίῳ ἔγραφε τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἰωάννην ἀναμίγνυσθαι, ἐφ' ᾧ κοινῇ ἅπαντες ὁμοσε τοῖς πολεμίοις χωρήσουσι. Σέργιος μὲν οὖν τῶν τε γεγραμμένων καὶ τοῦ ἔργου τούτου ὀλιγωρεῖν ἔγνω, ὁ δὲ Ἰωάννης ξὺν ὀλίγῳ στρατῷ ἀμυθίτῳ ἡνάγκαστο πολεμίων πλήθει ἐς χεῖρας ἰέναι. ἦν δὲ αὐτῷ τε καὶ Στότζᾳ μέγα τι αἰεὶ ἐς ἀλλήλους ἔχθος, ἐκάτερός τε αὐτῶν³¹⁾ ἠύχετο φονεὺς θατέρου γενόμενος οὕτω δὴ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. τότε γοῦν, ἐπειδὴ τάχιστα ἡ μάχη ἐν χερσὶ γίγνεσθαι ἔμελλεν, ἄμφω ἐκ τῶν στρατοπέδων³²⁾ ἐλαύνοντες ἐπ' ἀλλήλους ἔλθον. ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης ἐντεινας τὸ τόξον ἔτι προσιόντα τὸν Στότζαν κατὰ βουβῶνα τὸν δεξιὸν ἐπιτυχῶν βάλλει, ὁ δὲ καιρίαν τυπεῖς³³⁾ αὐτοῦ ἔπεσεν, οὐπω μὲν τεθνεώς, χρόνον δὲ τινα ὀλίγον ταύτῃ δὴ ἐπιβισσόμενος τῇ πληγῇ. ἐπελθόντες δὲ πάντες αὐτίκα, ὅσοι τε αὐτῷ εἶποντο καὶ ὁ τῶν Μαυρουσιῶν στρατὸς, Στότζαν μὲν ἕλιψοχοῦντα ἐπὶ δένδρου τινὸς ἔθεντο, αὐτοὶ δὲ θυμῷ πολλῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους χωρήσαντες τὸν τε Ἰωάννην καὶ Ῥωμαίους ἅπαντας, ἅτε πλήθει πολλῷ ὑπεραίροντες, οὐδενὶ πόνῳ ἐτρέψαντο. τότε δὴ φασιν εἰπεῖν τὸν Ἰωάννην ὡς ἠδὴν τινα θάνατον θνήσκωι, ἐπεὶ οἱ τὰ τῆς εὐχῆς ἀμφὶ τῷ Στότζᾳ ἐς πέρας ἀφίκεται³⁴⁾. χῶρος δὲ τις ἦν κατάντης ἐνταῦθα, οὗ δὴ αὐτὸν ἀποβάλλει ὀκλάσας ὁ ἵππος. ἐφ' ὃν αὐθις αὐτὸν ἀναθρώσκειν πειρώμενον καταλαβόντες οἱ πολέμοιοι κτείνουσι, ἄνδρα

p. 515

γενόμενον δόξη τε καὶ ἀρετῇ μέγαν. ὅπερ ὁ Στότζας μαθὼν ἐτελεύτησε τοσοῦτον εἰπὼν, ὡς ἴδιστα τὸ λοιπὸν θνήσκωι. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Ἰωάννης Ἀρμένιος Ἀρταβάνου ἀδελφὸς θνήσκωι, ἔργα ἐς τοὺς πολεμίους ἐπιδειξάμενος ἀρετῆς ἄξια. βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἀκούσας περιώδυνός τε τῇ τοῦ Ἰωάννου γεγονὼς ἀρετῇ, μάλιστα ἀξύμορόν τε νομίσας εἶναι τοῖν δυοῖν στρατηγοῖν τὴν ἀρχὴν ἔχειν³⁵⁾, τὸν μὲν Σέργιον εὐθύς μεταπεμψάμενος ἐς Ἰταλίαν ξὺν στρατῷ ἔπεμψεν³⁶⁾, Ἀρεοβίνδῳ δὲ ἅπαν τὸ Λιβύης παρέδωκε κράτος.

25. Γόνθαρις δὲ δυοῖν μηνσὶν ὕστερον ἢ Σέργιος ἐνθένδε ἀπιὼν ᾤχετο τυραννίδι ἐπέθετο τρόπον τοιῆδε. Gontharis Areobindo interfecto Africae dominationem usurpat. Paulo post in cena ab Artabane Armenio trucidatur.

27) *al.* αὐθις ξὺν. 28) *al.* ἐπέβαλλε. 29) *al.* πόλει. 30) *al.* τε. 31) *al.* αὐτοῖν.
32) *al.* τοῦ στρατοπέδου. 33) *al.* πληγῆς. 34) *al.* ἀφίκετο. 35) *al.* μάλιστα διέπειν.
36) *al.* ἔστειλεν.

- p. 532 28. γέγονε δὲ ὁ τοῦ τυράννου φόνος ἕκτῃ καὶ τριακοστῇ ἀπὸ τῆς τυραννίδος ἡμέρα, ἕνατον καὶ δέκατον ἔτος Ἰουστινιανοῦ βασιλέως τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος.
- p. 533 Ἄρταβάνης τε ἐκ τοῦ ἔργου τούτου κλέος περιεβάλλετο μέγα ἐς πάντας ἀνθρώπους. καὶ Πρεΐέκτα μὲν εὐθὺς ἡ Ἀρεοβίνδου γυνή, μεγάλοις αὐτὸν ἐδωρήσατο χρήμασι, βασιλεὺς δὲ στρατηγὸν αὐτὸν κατεστήσατο Λιβύης ἀπάσης. οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον Ἄρταβάνης μὲν ἔχρηζε βασιλέως ὅπως αὐτὸν ἐς Βυζάντιον μεταπέμποιτο, βασιλεὺς δὲ τὴν δέξιν ἐπιτελῆ ἐποιεῖτο. καὶ τὸν Ἄρταβάνην μεταπεμφάμενος, Ἰωάννην τὸν Πάππου ἀδελφὸν Λιβύης³⁷⁾ στρατηγὸν μόνον αὐτὸν κατεστήσατο. οὗτος ὁ³⁸⁾ Ἰωάννης ἐπεὶ τάχιστα ἐν Λιβύῃ ἐγένετο, Ἀντάλα τε καὶ Μαυρουσίους τοῖς ἐν Βυζακίῳ ἐς χεῖρας ἐλθὼν καὶ μάχῃ νικήσας τῶν τε πολεμίων πολλοὺς ἔκτεινε καὶ σημειῖα πάντα τὰ Σολομῶνος τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους ἀφελόμενος βασιλεῖ ἐπέμφεν, ἅπερ αὐτοῦ ληισάμενοι ἔτυχον, ἥνικα Σολομῶν ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς ἀπωτάτω ἐξήλασε τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. χρόνῳ δὲ³⁹⁾ ὕστερον οἱ Λευάθαι αὐθις στρατῶν μεγάλῳ ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάκιον ἀφικόμενοι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντάλαν ξυνέμιξαν. οἷσπερ Ἰωάννης ὑπαντίαςας ἤσσηθείς τε τῇ ξυμβολῇ καὶ πολλοὺς τῶν οἱ ἐπομένων ἀποβαλὼν ἐς Λαρίβους φεύγει. καὶ τότε δὴ οἱ πολέμοι μέχρι ἐς Καρχηδόνα ξύμπαντα καταθέοντες τὰ ἐκείνη χωρία ἀνήκεστα ἔργα Λίβυας τοὺς παραπεπτωκότας εἰργάζαντο. οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον Ἰωάννης τῶν στρατιωτῶν τοὺς περιγενομένους ἀγείρας, καὶ Μαυρουσίους ἄλλους τε καὶ τοὺς
- p. 534 ἀμφὶ Κουτζίαν ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγαγόμενος τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἦλθε καὶ αὐτοὺς ἐκ τοῦ παραδόξου ἐτρέψατο. Ῥωμαῖοί τε αὐτοῖς φεύγουσι κόσμῳ οὐδενὶ ἐπισπόμενοι μοῖραν μὲν αὐτῶν πολλὴν ἔκτεινον, οἱ δὲ λοιποὶ ἐς τῆς Λιβύης τὰς ἐσχατιαὶς διέφυγον. οὕτω τε Λιβύων τοῖς περιγενομένοις, ὀλίγοις τε καὶ λίαν πτωχοῖς οὖσιν, ὅψε καὶ μόλις ἡσυχίαν τινὰ ξυνηνέχθη γενέσθαι.

II.

Flavii Cresconii Corippi¹⁾ de vita paucissima comperta habemus. Afrum fuisse et e libris ipsius²⁾ et e codicis Matritensis inscriptione, qua 'Africanus grammaticus' dicitur, satis elucet. Grammaticus autem cum tunc temporis non quivis homo litteratus appelletur, sed 'praeceptor erudiendae inventuti praesidens'³⁾, ex hoc verbo de poëtae vitae genere et condicione tantum elicere possumus, ut nihili faciamus notulam, quae in codice quodam Vallicellano extat⁴⁾: 'Concordia Canonum a Cresconio Africano episcopo digesta sub capitulis trecentis. iste nimirum Cresconius bella et victorias, quas Iohannes patricius apud Africam de Sarracenis gessit, hexametris versibus descripsit libris [VIII]'. Non e vetere testimonio de Cresconio Corippo haec manasse,

37) Λιβύης ἀπάσης codex unus. 38) al. ὁ omittitur. 39) χρόνῳ δὲ οὐ πολλῶν codex unus.

1) Cresconius cod. Casinensis, Crestonius in dorso cod. Trivultiani, Corippus cod. Matritensis, Fl. Cresconius Gorippus cod. Budensis.

2) Ioh. praef. I. 35. Anast. 37. 38.

3) Cod. Theod. XIII 3, 11. VI 21, 1. Cod. Iust. I 27, 1, 42.

4) Caes. Baronii Annales a. 527 n. 76. Fogginus in editionis librorum in laudem Iustini praefatione p. XI (p. LXI apud Bekkerum).

sed a librario quodam, qui et Cresconii episcopi Canones et Cresconii poëtae Iohannidos codicem viderat. incertissima coniectura inventa esse satis apparet e verbis, quibus Iohannidos mentionem facit. Quidquid e codice Iohannidos obiter inspecto facillime cognoscere poterat, librorum numerum, metrum heroicum, titulum (de bellis Libycis), nomen ductoris celebrati bene novit. Sed ubi plura de Iohannide et de Cresconio poëta proferre incipit, ariolatur. Bellum enim Saracenicum anno p. Chr. n. 697 in Africa a Iohanne patricio gestum Iohannide describi opinari non potuisset, si certi quidquam de poëtae vita vel de tempore saltem, quo vixerat, compertum habuisset. Quare notulae codicis Vallicellani, qua idem Cresconius episcopus, qui Canones collegerit, Iohannidem scripsisse fertur, iure suo viri docti fidem denegarunt, quamvis et Fogginus eodem fere tempore, quo Iohannis, Canonum illam collectionem scriptam esse bene demonstraverit, et Mazzucchellius multa in Corippi libris inesse viderit, quae episcopum non dedeant⁵⁾.

Aliis igitur adiumentis omnino destituti viri docti Corippi res indagantes in libris eius solis coniecturae magis lubricae quam notitiae certae ansam quaesiverunt. Iohannidos praefatione proceres Carthaginenses allocutus⁶⁾ poëta tunc primum se carmina, quae in provincia latens panxerit, palam urbis civibus tradere profitetur⁷⁾. In patriae igitur municipio quodam tunc Corippus grammaticus degit naturae, regionum, populorum Africae gnarissimus auctor, rerum gestarum, quas carmine celebravit, testis. Iohannide, quam perbrevis tempore post bellum Mauricum finitum, anno 549 vel 550 scripsit⁸⁾, viros eos, qui Africae tunc praerant, Iohannem magistrum militum per Africam et Athanasium Africae praetorio praefectum⁹⁾ summis laudibus extulit, Iustinianum raro admodum nec nimia unquam adulatione memoravit. Forsan hoc ipso poemate virorum clarissimorum favorem sibi ita conciliavit, ut eorum ope e loco humili et obscuro maiores ad spes evectus Byzantium mitteretur munusque id acciperet, quo Iustiniani imperatoris extremis, Iustini primis temporibus fungebatur. Altero enim, quod tempus tulit, in opere, panegyrico in laudem Iustini minoris poëta ipse se principis officium gestare fatetur¹¹⁾. Quod officium quale fuerit non dubitarem, nisi eum locum (laud. Iust. IV 142—190), quo poëtae verbis disertis memorabatur, librarii negligentia mutilum codex Matritensis exhiberet. Corippus ibi narrat, quomodo strenas Iustinus consul dispensaverit. Primum senatores citantur, post eos deinceps viri quidam, qui senatoria dignitate inferiores iisdem tamen, quibus senatores,

5) Fogginus in editionis praefatione p. XII (p. LXII apud Bekkerum). Mazzucchellus in editionis praefatione p. IX (p. XV apud Bekkerum).

6) Ioh. praef. 1. 35.

7) Cor. Ioh. praef. 25 quid[quid ego] ignarus quondam per rura locutus,
urbis per populos carmina mitto palam.

Fuerunt, qui e versu 25 Corippum ante Iohannidem carmina bucolica scripsisse demonstrare posse sibi viderentur. cf. Baehr. Gesch. der röm. Literatur I⁴ p. 650. Sed verbis 'per rura', quae urbis civibus opponuntur, nihil denotatur nisi locus, ubi antea poëta latuerat.

8) Ioh. praef. 1. 2. 13. 22. 33. I 9—13.

9) Ioh. IV 232—239. VII 199—208.

10) Ioh. I 14—22. II 24. IV 687. VII 145.

11) Anast. 47. 48.

donis ornantur. Scribarum officio hos viros functos esse poëta indicat¹²⁾. Cum autem versus, quibus accuratius titulum munusve eorum denotasse videtur, inter versum 172-et 173 interciderint — id quod Theodori Mommseni sagacitate perspectum est —, utrum de tribunis et notariis, an de scriniariis, an de utrisque simul agatur, parum certo dignosci potest. Iam vero Corippum ipsum eo in numero fuisse, tribuni igitur et notarii vel scriniarii munere functum esse ipsius verbis ita, ut dubitari nequeat, demonstratur¹³⁾. Optime cum hoc loco alius convenit, quo poëta quaestoris sacri palatii sub nomine se principis officium gestare asseverat¹⁴⁾. Quaestor enim non officium proprium habebat, sed adiutoribus e scriniis variis selectis utebatur¹⁵⁾.

Primis regni Iustini annis, quibus panegyricum in laudem Iustini scripsit, iam fessus senio¹⁶⁾ Corippus erat et insuper calamitatibus quibusdam, quae fortunam eius meruerant, ita afflictus, ut non suis viribus, sed imperatoris tantum ope resurgere posse sibi videretur¹⁷⁾. Quid adversi Corippo acciderit, e paucis parumque dilucidis indiciis, quibus de infortunio suo loquitur, pro certo cognosci vix potest. Nihil constat nisi casu quodam infelici ('fortunae ira') Corippi patrimonium periisse ('nudatus propriis') eumque ab imperatore expetivisse, ut beneficio ('sine composito medicamine', 'munere') paupertatem suam sublevaret. Si quid ultra audere liceat, equidem ad locos duos respexerim, quibus Africae provinciae miserias Corippus ita lamentatur, ut ipsum eius calamitatibus oppressum esse suspiceris¹⁸⁾. Forsitan heredium, quod Corippo in patria fuerat, bello Maurico infausto sub finem regni Iustiniani funditus deletum erat. Iam ad imperatoris misericordiam confugiens, quo certius voti compos fiat, poëta ab

12) in laud. Iust. IV 181—185 namque illos donis conscriptis patribus aequos
esse dedit, cum distet honor. vigilantia noctis
hoc meruit carisque favens sapientia Musis.
doctior et princeps novit, quod littera rerum
pars magna est, magnusque labor scribentibus instat.

13) in laud. Iust. IV 173—176.

14) Anast. 47. 48.

15) Not. Dign. Orientis XII. '(Quaestor) officium non habet, sed adiutores de scriniis quos voluerit'.

16) laud. Iust. praef. 37 senio dextram pie porrigere fesso.

laud. Anast. 48 fessae miserere senectae.

17) laud. Iust. praef. 41 vince meae saevam fortunae, deprecor, iram.

vincere fortunam plus est quam vincere bella.

nudatus propriis et plurima vulnera passus

ad medicum veni, precibus pia pectora pulsans,

45 ad medicum, verbo pestem qui submovet uno

et sine composito medicamine vulnera curat.

huic ego sananti, si qua est fiducia servis,

grates semper ago et pro munere carmina porto.

18) laud. Anast. 36

generaliter orbi

quamquam provideas, miseri specialiter Afri

in te oculos atque ora ferunt, agit Africa grates,

et vestram iam sentit opem, gaudetque, quod ampla

semper Anastasii referunt solacia cives.

me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.

laud. Iust. I 18—21

Anastasio quaestore sacri palatii, ut imperatori res suas afflictas commendet, petit¹⁹⁾. Dignum se esse, cui beneficia Iustini obveniant, 'sacris apicibus'²⁰⁾, Iustiniani principis decreto demonstrat, quo officii diuturni praemia quaedam nactus esse videtur. De decreto honestae missionis poëtam loqui crederem, nisi ipsius verbis etiam tunc eum principis in officio fuisse compertum haberemus.

Paupertate, cui imperatorem subventurum esse sperabat, poëta extremis vitae annis, ut carmine senili Iustini laudes caneret, adductus est²¹⁾. De tempore, quo panegyricus scriptus sit, iam Fogginius in editionis praefatione tam scite et diligenter egit, ut nemo post eum hanc quaestionem tetigerit, quin eius scrinia compilasse satis habuerit. Non eodem omnes libros tempore, sed quartum aliquanto post tres priores publici iuris factum esse recte Fogginius e libri tertii fine collegit, quo poëta non omnia, quae Iustinus gesserit, parvo libri eiusdem spatio comprehendere se posse, sed multa 'dilata parum, non praetereunda' in posterum relinquere fatetur. Ac tres quidem priores libros primis haud dubie mensibus regni Iustini Corippus scribere coepit. Nullo enim nisi hoc tempore, quo Iustiniani funus, Iustini coronatio, Avarum legatio irrita omnium in ore erant, hebdomas²²⁾ prima regni Iustini poëtae digna videri potuit, quae librorum trium narratione epica celebraretur. Sed sano sagacique iudicio Fogginius iam libri primi versus duos invenit, quae anno demum secundo Iustini imperatoris (566/7) scribi potuerunt, quo Aetherius et Abdius, qui contra Iustini vitam coniuraverant, gladio percussi criminis poenas dederunt²³⁾. Eorum enim ad supplicium optimo iure Fogginius vaticinationem illam retulit, quam sacra Pietas Iustino dormienti imperium accipiendum renuntians apud Corippum portendit:

laud. Iust. I 60 quisquis erit vestrae, per se cadet, invidus aulae,
adficietque viros legum pius ensis iniquos.

Constat igitur vix ante anni 566 finem primos panegyrici libros in publicum emissos esse. Nec vero post annum 567 factum id esse e praefatione elucet, quae scripta est, priusquam Avars et Langobardi incursionibus imperium Romanum vexare coeperunt.

Quando quartus panegyrici liber publici iuris factus sit, nescimus. Veri simile est paullo post ceteros tres eum prodisse²⁴⁾, bellis deinde ingruentibus vel morte poëtae inani panegyrici ludo finem impositum esse.

19) laud. Anast. 41 me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.
quod labor indulsit, quod fessis provida Musis
alma per insomnes meruit vigilantia noctes,
hi sacri monstrant apices. lege, summe magister,
et causam defende meam. tibi sanctio vestrum
commendat famulum.

20) Ne quis Fogginio adstipulatus ipsos panegyrici libros a Corippo 'sacros apices' appellari credat, paucos locos adscribo, e quibus solemne id nomen fuisse decreti imperatoris appareat. Sidon. ep. 1, 5, 6, 8. Cod. Iust. II 8, 6. XI 42, 11.

21) laud. Iust. praef. 48 grates semper ago et pro munere carmina porto.

22) In tres libros priores id cadit, quod Guilelmus Teuffelius incautius de toto Corippi panegyrico contendit: 'Die Anlage ist so weitschweifig, dass diese 4 Bücher nur die ersten acht Tage von Justin's Regierung umfassen'. Geschichte der röm. Literatur, § 484.

23) Theoph. ed. Classen I p. 373 τούτω τῷ ἔτει Αἰθέριος καὶ ὁ Ἀβδιος καὶ ὁ σὺν αὐτοῖς ἱατρὸς ἐπεβόλευσαν τῷ βασιλεῖ Ἰουστινῷ, γνωσθέντες δὲ ἀπέθανον ξίφει.

24) In quarto etiam libro versus pauci extant, in quibus scribendis poëta conturbationis supplicisque Aetherii et Abdii meminisse videtur. IV 348—363.

III.

Iohannidos Corippeae codices plures medio aevo extiterunt:

Casinensis, quem medio fere saec. XI° Desiderius abbas scribi iusserat¹⁾,

Budensis, quem Ioh. Cuspinianus vidit²⁾,

tertius codex (*Veronensis* forsitan), e quo a. MCCCXXIX^o versus pauci in Florilegium Veronense (Veronensem 168, antea 155) recepti sunt³⁾.

Cum autem *Casinensis* iam saeculo XVIII° frustra a Foggino quaesitus sit⁴⁾, *Budensis* post bibliothecam Corvinam direptam nusquam innotuerit, tertii codicis praeter excerpta illa Veronensia vestigia alia inventa non sint, unus liber *Trivultianus* ad nos pervenit.

Codicibus tribus, qui perierunt, in titulo operis librorumque numero restituendis adiuvamur. Titulo enim *Trivultianus* caret, nisi quod in dorso litteris evanescentibus nomen 'Crestonius' exaratum est. *Casinensis* 'de bellis Libycis' inscriptus fuit, *Budensis* et codex is, quo Florilegii Veronensis auctor usus est, 'Iohannidos' titulum prae se tulerunt. Neutram inscriptionem spernendam, utramque a poeta ipso operi inditam esse iam dudum viri docti perspexerunt. At nuper demum quaestio de librorum Iohannidos numeris profligata est. In codice *Trivultiano* neque titulis disertis neque numeris, sed spatiis tantum intermissis libri singuli distinguuntur. Quae intervalla diligenter respiciens Mazzucchellius septem Iohannidos libros discrevit. Cum autem octo libros *Budensem* continuisse Cuspiniani testimonio constet, octavum librum periisse credere assuevimus, quamvis, quid libro eo enarratum esset, vix quisquam divinare auderet. Non vero librum octavum temporum iniquitate nobis surreptum esse, sed quartum et quintum librarii negligentia in *Trivultiano* codice in unum praegrandem⁵⁾ coaluisse, Gustavus Loewe intellexit excerptis Veronensibus inspectis, quibus librorum, e quibus electa sunt, numeros Florilegii auctor adscripsit. Iam locus, quem octavo e libro exscripsit, in septimo editionum, loci tres, qui libro sexto addi-

1) Petrus Diaconus Leonis Marsicani continuator in Chronicis monasterii Casinensis inter libros, 'quos Desiderius in hoc loco describi praecepit', enumerat 'Cresconium de bellis Libycis'. Mon. Germ. Hist. Script. VII p. 747. -

2) Ioh. Cuspinianus. de Caesaribus et Imperatoribus 1540 p. 216. 'Bellum vero Libycum, quod Iohannes contra Aphros gessit: Fl. Cresconius Gorippus VIII libris prosequutus est, quibus titulum fecit Iohannidos, quos in Regia Bibliotheca Budae reperi. Hi sic incipiunt: Signa duces (*sequuntur quinque libri primi versus*)'. Praefatio huic codici defuisse videtur.

3) Gustav Loewe. Ueber eine verlorene Handschrift der Johannis des Corippus. Rhein. Mus. N. F. XXXIV p. 138—140. 1879. In libro manu scripto, cui titulus est 'flores moralium auctoritatum', Gustavus Loewe novem Iohannidos locos invenit: Ioh. I 146—149. 573. 574 II 111. 112. 337—339. 392. 393 VI 149—151. 231. 232. 480. 481 VIII 6. 7.

4) Fogginius (Praefatio editionis panegyrici in laudem Iustini p. X) in Indice librorum Casinensium Clementis VIII iussu confecto, qui in codice Vaticano 3961 extat, hunc titulum invenit: 'liber Cresconii. incip. Victoris'. Anno igitur MDXXXII^o in monasterio Casinensi fuisse codicem constat. Fogginium autem bibliothecae Casinensis curatorem certiore fecit 'nullam ibi restare membranam, quae Cresconii nomen prae se ferat, nullam, in qua de Bellis Libycis agatur'.

5) Liber quartus editionum versus 1171 continet, primus 581, secundus 488, tertius 460, quintus 773, sextus 542, septimus 656. Etiam si librum primum foliis duobus deperditis deminutum olim 705 fere versus continuisse, septimum lacuna magna finisque interitu brevium esse meminerimus, nunquam tamen libri quarti, qui et ipse (IV 201) lacuna magna imminutus est, ambitum iusto nimium esse infirmamur.

cuntur, in quinto editionum inveniuntur. Librorum igitur numeri, quos Mazzucchellius constituit, ita immutandi sunt, ut liber V^a VI^a VII^a editionum VI^a VII^a VIII^a nominentur, liber IV^a bipartitus numeris IV et V signetur. Vbi liber quartus exeat, quintus incipiat, pro certo diiudicari nequit⁶⁾.

Codicem Trivultianum, qui domus nobilissimae bibliothecam privatam inde a centum triginta fere annis exornat, ut ipse Mediolani in domo ea diligenter denuo executem, Iacobus Trivultius, marchio nobilissimus, Theodoro Mommseno petenti liberaliter concessit. Plures quotidie per horas codici conferendo operam danti mihi nunquam non adfuit comes nobilissimus Iulius Porro, in quo viro egregiam eruditionem atque doctrinam iucundissimae comitati et facilitati sic iunctam vidi. ut, fructumne maiorem an delectationem eius ex sermone perceperim, ne nunc quidem dicere queam. Quandocumque ad libri manuscripti locum difficiliorem, parum diligenter scriptum rescriptumve deveneram, consilio cum viro doctissimo collato dubitationes solvere mihi licuit. Quotiens oculorum animive acie nimiam post intentionem obtusa operam paulisper intermiseram, confabulatione brevi iucundissima reffectus plena alacritate ad negotium redii. Viro tam egregie de studiis hisce merito quin publice etiam grates agerem, facere non potui.

Trivultiano in codice non integra Iohannis inest. Iam enim in libro antiquiore, e quo Trivultianus manavit, libri octavi finis defuit. locisque compluribus modo folia, ni fallor, singula (IV 200 VIII 369, modo foliorum partes VI 585—591 VIII 622—626. 650—656) perierant. Ne ipse Trivultianus quidem temporum iniquitatis immunis fuit. E foliis enim septuaginta, quae singula sexagenos binos fere versus Iohannidos continebant, secundum et septimum I 22. 270; interciderunt.

Codex chartaceus a librario parum perito parumque diligenti saec. XIV apicibus minusculis scriptus est. Quid legerem, aliquotiens dubitavi. Neque enim litterae *i u n m*, ubi inter se iunctae occurrunt, certo semper dignosci possunt, et versus nonnulli secunda manu, quae a prima hand facile discernitur, ita immutati sunt, ut ne summa quidem oculorum iudiciiue intentione dubitationem omnem tollere possis. Ceterum secundae manus lectiones non e codice ullo manasse, sed coniecturis raro felicibus ortas esse neminem fugiet.

Iam Trivultiani codicis de *orthographia*, cuius brevem conspectum viri docti Iohannidi emendandae operam navaturi requirent, pauca praefari liceat.

e ae oe nunquam, *i y* raro discernuntur

u pro *o* ponitur in his vocibus:

conglomerum VI 484	lucutus praef. 25 II 336 III 12. 53
contursit IV 839	lurica VIII 493
cumclausus I 551	muriturus IV 202
cumcurro IV 1017	muvet IV 525
cumvenio II 74	rubor IV 1069
cumvolvo VII 447	rumuleus IV 893
cuncutio I 158	trepulis (Tripolis) II 117
heulis (Aeoliis) II 256	ulius II 203 III 32. 72. 256

6) Gustavus Loewe sic librum dividendum esse suspicatur, ut quarto versus 644, quinto 527 addicantur.

h omittitur in vocibus:

abena II 60
 arena *ubique praeter* I 92. 472 II 254.
 257 IV 955
 as I 14
 asta *passim*
 astile *passim*
 aurio, auxisse (*hausisse*) III 349 IV 804
 exhaustus I 193 III 118
 inexhaustus III 105
 erba IV 776
 erilis IV 37
 eros IV 290
 imerius IV 8
 ora VII 314
 ordea II 73

h additur vocibus:

habeo II 224
 hafer IV 232
 herinis III 37
 heris (*aeris*) II 249
 heulis (*Aeoliis*) II 256
 hilaguas II 87. 96. 106. 210. 345
 hore praef. 24
 hostendo I 519
 hosto (*obsto*) II 231 IV 650

p obtruditur vocibus:

alumpnus I 122
 columpna II 277
 dampno I 303
 dampnum II 302

l et *r* inter se confunduntur:

albor I 221 III 257. 325 VIII 516
 alx VI 184
 celebrum IV 755
 clura I 307 IV 92

s et *x* inter se confunduntur:

abstruxus III 177
 extuo (*aestuo*) II 292
 extus II 160
 ferox (*feros*) III 351
 fixus (*fisus*) VI 188 VIII 618
 milix II 435. 455 III 321 IV 5 VI 310
 feros (*ferox*) II 61

ss et *x* inter se confunduntur:

auxisse (*hausisse*) III 349 IV 804
 bellaxe IV 206

orreo VI 392
 orresco III 115 IV 562
 orridus I 251 II 145
 orrificus IV 1073
 orisonus (*horrisonus*) I 163
 ortor I 159. 225 IV 262
 ortus VII 336
 baccus III 71
 caribdis I 218
 caron IV 325
 etra IV 388
 particus II 382
 phetonteus III 38
 pulcer I 430
 terrinteus (*Tiryntius*) VI 212

coheo I 216
 perhennis I 479
 perhentus (*peremptus*) I 189 IV 434
 prohiecit I 91
 giganteus I 453
 linthea I 274
 olimphus I 253. 259
 trophea III 299

fugiptivus I 560
 numptius *vel* nuptius (*nuntius*) I 576 II 85
 sompnus I 235. 513
 teptoria (*tentoria*) II 101. 430

conflactus I 357
 plora I 348
 camarus (*alias camalus*) VI 732
 fragellum III 380 VI 18

finserat IV 669
 iunsere VII 294
 disiunsisset I 340
 iusta (*iuxta*) IV 478. 489. 525
 minas (*minax*) III 430.
 velos IV 662
 vos (*vox*) IV 686

confoxus IV 1008
 implexe II 238

L

PROOEMIVM.

iuxi I 113. 414 VI 295 VIII 47
iuxio VII 511
iuxus IV 533. 1054 VII 476
obsexus I 551 IV 8

ti ponitur pro *ci* in vocibus:

auspitiū I 127
bizatiū VI 280 VII 285
otius I 210. 348 VI 40

tt et *ct* confunduntur:

attus III 97. 194
coattus II 346
fattus I 7 VIII 428
defettus VI 470
imperfettus I 407
praevettus (praefectus) IV 837
fletto VI 624 VII 222
hettoreus I 185
humetto VIII 357
iatto III 1
deiettus I 253 IV 1081
delittum I 303
matto IV 1062
nottem IV 255 (I 278)
pettus II 449 IV 798 VII 115. 176

tt ponitur pro *pt* in vocibus:

atto II 129. 280 VIII 501
cattus III 20
incettus II 38. 187
precettus I 116. 300 II 272 VI 503
cettus (coeptus) I 409 II 354

tolleraxe II 318
fississet I 459
lassus IV 1076
vessare III 17 VIII 17

solatium *passim*
sotio IV 526. 639
sotius *passim*

rettor III 43
erettus I 439 III 283 IV 525 VI 748
spetto III 231. 294 VI 645 VII 5
aspettus I 259 III 351
exspetto II 193 (VII 111)
tettum I 335. 464 IV 46
vetto VI 386
vettator III 253
transvettus II 85
micto praef. 26
imicto (immitto) II 77
promicto I 508
remicto I 493
actentus III 57

otto IV 736
rattus II 199 III 296
directus I 30 II 474
settus I 178 III 219

Praepositionum litterae extremae in verbis compositis verborum litteris primis tantum non semper accommodantur. Praepositio *ex* ubi cum verbis a littera *s* incipientibus componitur, fluctuat codex. Semper fere *s* servatur. Sed duobus in verbis *s* eicitur:

execo VIII 542. 623

exupero II 214

Panegyrici quoque in laudem Iustini minoris editio, si paucissimos locos exceperis, in uno codice nititur, sed in codice antiquiore optimae notae.

Matritii in bibliotheca nationali Cajon 14. Num. 22 liber manu scriptus asservatur, cuius de fatiis in charta membranarum praefixa haec enarrantur: 'Hunc codicem Gotthicum pene lacerum Vallisoleti pretio redemit Michael Ruyzius Azagra imperatoris Rodolphi IIⁱ secretarius. Quo mortuo ab eius haeredibus impetravit et in hanc bibliothecam [*scil.* Toletanam] transtulit Iohannes Baptista Perezus Canonicus et fabricae huius ecclesiae Toletanae praefectus anno MDLXXXVII'. Saeculo IX° hunc codicem scriptum esse 'non ex coniecturis, sed fide plane certissima' sibi persuaserat Ruizus, qui plura de aetate et origine eius Dracontii in editione, quam pararet,

publici se iuris facturum promisit⁷⁾. Cum autem Dracontii recensio Ruiziana nunquam typis expressa sit, non Ruizii ipsius, sed amici eius Iohannis Perezii testimonio utimur, qui Ovetensis olim ecclesiae in libris Ruizii codicem fuisse asseveravit⁸⁾. Vnde Ruizius et Perezius, quae de codice noverunt, hauserint, minime nos latet. Etiamnunc enim in vetustissimo libro ecclesiae Ovetensis, qui a Philippo rege in bibliothecam Escorialensem translatus est ibique etiamnunc (R II 18) asservatur, inventarium bibliothecae Ovetensis extat anno DCCCCXX^o aerae Hispanicae, DCCCLXXXII^o p. Chr. n. scriptum⁹⁾. Quo in inventario cum alia opera, quae in codice Matritensi insunt, Catonis, Dracontii, Sedulii, Eugenii episcopi Toletani carmina memorantur, tum 'in laudem Iustini minoris, in laudem Anastasii'¹⁰⁾.

Codicem Matritensem cum post Ruizium editorum Corippi nemo viderit, mihi primo denuo excutiendum praebuit fortuna prospera. Viri enim insignes et liberales, quibus hodie summa rerum apud Hispanos commissa est, quod privato nemini adhuc concesserant, ut venerandae antiquitatis librum ad externos transmitterent, id monumentorum historiae Germanicae curatoribus ut denegarent non sustinuerunt. Itaque contigit, ut anni proximi aestate liber pretiosissimus Matritio Berolinum perveniret, ubi in bibliotheca regia eum excussi. Ad Corippum codicis Matritensis folia 17^b—51^a pertinent, in quibus haec insunt:

1) fol. 17^b—19^a. Periochae barbatae scriptae, nec tamen in editione praetermittendae, cum is, qui composuit, Corippi panegyricum integrum, non lacunis scattentem, viderit. Epitomes eius menda corrigere, lacunas explere editores potuerunt, cum singula eius enuntiata aliquanto breviora in margine libri iuxta panegyrici locos eos, ad quos pertinent, iterum scripta extent. Periochae in capita divisae sunt, quae eadem numeris iisdem litterisque magnis initialibus notata in panegyrico ipso librarius distinxit. Periocharum pars postrema iam in codice eo, e quo Matritensis manavit, perierat folio, ut videtur, uno intercepto, in quo praefationis etiam initium exaratum fuerat.

2) fol. 19^a—20^a sequitur praefatio Corippi initio mutila.

3) fol. 20^a—21^a commendatio carminum, quam ad Anastasium quaestorem Corippus scripsit, continetur. Cui titulus praefigitur 'panigiricum in laudem Anastasii questoris et magistri'.

7) Corippi de laudibus Iustini libri IV primum e tenebris in lucem asserti per Michaelem Ruizium Assagrium Celtiberum Antverpiae 1581 p. 74. 'in nostro exemplari, quod, ut alibi ad opus Dracontii poetae de Fabrica mundi, et ad carmina simul D. Eugenii Episcopi Toletani diffuse praefati sumus, non ex coniecturis, sed fide plane certissima, constat ante septingentos, et eo amplius, annos fuisse descriptum, semper *totiens et quotiens* leguntur'.

8) Perez in notis ad caput VII Isidori de viris illustribus: 'is liber, Gothicis litteris descriptus, fuit olim Ecclesiae Ovetensis, postea apud Michaelem Ruizium Azagrium amicum meum'. cf. Areali ad Dracontium prolegomena V 42 p. 35.

9) Viage de Ambrosio de Morales per orden del rey D. Phelipe II a los reynos de Leon, y Galicia, y principado de Asturias para reconocer . . . y libros manuscritos de las Cathedralas y Monasterios. dale a luz Henrique Florez. Madrid 1765 p. 94. 95. Itin. Ant. edd. Pinder et Parthey Berolini 1849 p. XX. XXI.

10) Litteris Ewaldii, qui vir doctus nuper librum Escorialensem inspexit, certior fio cum alios quosdam titulos tum verba 'in laude Iustini minoris liber' non prima manu, sed in spatio, quod vacuum prima manus omiserit, altera manu paullo recentiore saeculo, ut videatur, IX° scripta esse.

4) fol. 21^a—51^a panegyrici ipsius libri quattuor. Inter folium vicesimum primum et vicesimum alterum (I 27) codicis folium unum intercidit, quod versus circiter quinquaginta quattuor continuisse videtur. Inter versus IV 172 et 173 librarii a folii 47ⁱ pagina priore ad posteriorem transcendens negligentia versus complures omissi sunt. Lacunis ceteris, quae in fine libri quarti versus haud paucos, in medio panegyrico modo verba singula, modo versus dimidios hauserunt, tantum non omnibus iam codicem antiquiorem, e quo Matritensis descriptus est, deminutum fuisse constat.

Liber Matritensis litteris Visigothicis pulcherrimis tamque perspicuis pictus est, ut, quid librarius scripserit, dubitari nusquam possit nisi locis iis, qui ab aliis postea immutati sunt. Manus enim recentiores tres in codice inveniuntur, quae facillime et inter se et a prima manu discernuntur. Ac de tertia quidem et quarta, quibus coniecturae paucis codicis locis additae sunt, verba facere haud operae pretium est. De secunda, quae violentius grassata saepissime ea, quae prima manu scripta erant, modo verbis additis complevit, modo immutavit, modo erasit erasaque rescripsit, quid iudicem, breviter exponam.

Locis plerisque, quos tetigit, secundam manum veram medellam attulisse vestigiis eius perlustratis nemo infitiabitur. Quarum emendationum in numero quamquam permultae insunt, quas linguae Latinae gnarus quivis excogitare potuit, sunt tamen, quas ne sagaci quidem ingenio praeditus clericus monachusve ullus invenire valuerit. Exempla pauca eligo:

<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>
II 136 audiunt	audiit et
382 pater cui	patri qui
III 22 tura abea	tura sabea
88 quem reptā	que sarepta
183 muneris	numeris
202 aura	aëra
280 cuncta	cincta
357 geniti	gentes
371 dominis	donis

Locos tales codicis ope correctos esse negare non ausus aut libro manu scripto eodem, e quo Matritensis totus descriptus est, aut apographo eius alio correctorem usum esse suspicor. Aliis enim emendandi subsidiis instructum eum non fuisse inde apparet, quod lacunas maiores omnes, minores multas vacuas reliquit. Nec vero libri illius antiquioris verba restituisse corrector satis habuit, sed sua eruditione suoque ingenio genuinam carminum Corippi formam revocare se posse confisus non modo orthographiam codicis hic illic immutavit, sed versus multos, quos mutilos invenerat, libero arbitrio explevit, alios, quos corruptos iudicavit, coniectura refinxit. Sunt loci, quibus commenta eius facillime perspiciantur perspectaque reprobentur. Exempla sufficiant haec:

<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>	<i>legendum.</i>
I 102 et faciem ira loci	et faciem iraque loci	et facie miranda loci
257 iaces	vel iacet	iaces
258 pectore toto	pectore tuto	pectore toto
278 neto auro	necto auro	neto auro
296 eximiis	extremis	ex imis

<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>	<i>legendum.</i>
II 104 iure	sure	terrae
166 equo	equor	echo
200 sedens una	sedens una comes	sede sedens una
228 qui nec	que nec	quin et
294 lacerna	lacerna	lacerna
III 22 fragrantia	flagrantia	fragrantia
50 istri	astris	Istri
99 levissima gustu	lenissima gustu	levissima gustu
246 tygres	tygrides	tigres
351 non	nam	non
IV 99 auferat	hauserat	auxerat
220 librant	liberat	librant

Ad quantam coniciendi audaciam manus secunda processerit, duobus praecipue e locis elucet, quos iam dudum viri docti restituisent, si codicem Matritensem inspicere iis contigisset. III 277—280 Avarum regi ne Persas quidem armis obsistere ausos esse Avarum legati his verbis iactant:

quem Persae timere feri genibusque minantis
admovere manus: pacem meruere precando.
ni fieret, frustra celsis Babylonia muris
cincta foret dominos Avars nunc ferre parata.

Ita videlicet versum 280 editores plerique constituerunt, cum nihil amplius nisi codicem dominos humeris nunc ferre parata

exhibere a Ruizio comperissent, verba quattuor postrema secunda manu in litura exarata esse nequaquam suspicarentur. Quid prima manu scriptum fuerit, parum liquet, cum apices eius altera manu adeo erasi sint, ut nihil dignoscere queas nisi

dominosq . . b

Quae frustulae tam plene cum Ovetensis fragmenti, de quo mox agam, lectione

dominosque Avars nunc patria ferret

conveniunt, ut prima manu in Matritensi

dominosque Avars nunc patria ferret

scriptum fuisse suspicer. Quo coniecturae fundamento usus iam facile versum restitues dominosque Avars nunc Parthia ferret.

Atque hunc quidem locum, in quem mendum pusillum irrepserat, secundae manus coniectura temeraria prorsus corruptum esse vix quisquam infitiabitur.

Eadem violentia locum alium nulli unquam suspectum manus secunda interpolavit. Libri II v. 159 sqq. quomodo Iustinus a patriarcha Constantinopolitano benedictus sacroque diademate cinctus sit, Corippus enarrat.

postquam cuncta videt ritu perfecta priorum
pontificum summus plenaque aetate venustus
adstantem benedixit eum.

Verba 'ritu', 'venustus', 'eum' tam commode secunda manu addita sunt, ut nemo ea in dubium vocaret, nisi nomen patriarchae a poeta memoratum esse e periochae enuntiato

marginis inscripto intellexeretur: 'A Iohanne pontifice Iustinus imperio consecratur'¹¹). Cum autem periocharum auctor aliis fontibus usus nullis e panegyrico solo sua hauserit, quin in fine versus 160ⁱ Iohannis nomen interciderit, vox deinde 'venustus' secundae manus coniectura speciosa addita sit, non dubito.

Iam vero tot talibusque exemplis a secundae manus lectionibus cavendum esse haud dubie evincitur. Quod cum perspexissem, primam manum pluris facere coepi, secundae auxilio usus, quoad erroribus apertis mederetur.

Restat, ut de orthographia primae manus codicis Matritensis pauca referam:

e, *ae*, *oe* fere nusquam, *i*, *y* raro discernuntur.

h perperam additur vocibus:

honero II 385 (*h erasum*)
horbis *passim*
hos III 223 IV 245

hostrum I 326
humerus *passim*
hurbs *passim*

h demitur vocibus:

abeo I 88 II 82. 149. 248. 250 IV 333
abitus I 117 III 224
coibeo II 343
exibeo I 222
proibeo I 108
arena *passim*
aurio IV 172
exaurio II 261. 269 III 275
erba II 15. 95. 292 IV 205, *erva* I 323
ervosus IV 199
erus Anast. 20 Iust. I 91
erilis II 115. 296 IV 368
ibernus III 282
iems I 328 III 52
ilaris II 334 III 245 IV 144
ircanus III 246
irundo IV 257
istoria III 122
onor IV 335

ora I 293 III 2
orresco III 242. 342 IV 24
orribilis praef. 5
ortor I 155
ostis II 39 III 336
umanus I 273
ueor IV 339
acat IV 369 (*achates*)
baccus III 87
bracia *passim*¹²
carta II 363. 368. 393. 395
clamis II 119
corus III 43
pulcer *passim*
puleritudo Per. III 6
scola III 158 IV 188
itacus III 93
particus II 106
sciticus III 300

p post *m* omittitur in vocibus:

comtus *passim*
emtus IV 14
ademtus I 307
redemtrix IV 298

sumsi *passim*
sumtus I 2
temto I 208 III 396

11) Fuerunt, qui librarii coniectura inepta nomen Iohannis in periochas irrepisse crederent eo maxime argumento fusi, quod Iustiniani post mortem Eutychnus patriarchatum Constantinopoli gesserit. Sed Iohannem Scholasticum, non Eutychnum tunc temporis patriarcham fuisse satis constat. cf. Zonaras XIV 9, 10 (III p. 284 Dind.). Theophanes ed. I. Classen I p. 373 Ἰουστινός . . . στερθεῖς ὑπὸ Ἰωάννου πατριάρχου.

12) Vno loco I 202 altera manu signum † spiritui aspero simile post c insertum est in verbo 'bracia'.

b in *u* mutatur in vocibus :

aceruus II 379
 aluus III 99
 barnarus praef. 40
 ciuus II 378
 deuita II 389. 401 III 307
 erua (herba) I 323
 eruosus IV 199
 gleua II 241
 glonus II 320
 laudauilis IV 159
 liuer IV 70
 liuertas IV 4
 pleues II 279. 306. 338

u in **b** mutatur in vocibus :

abis III 53
 abitus II 175. 179
 estibus I 321
 caberna IV 25
 cabo IV 56
 cibus II 339
 circumballo III 195
 fabeo, fabor *passim*
 fabus IV 29
 flubius III 285
 fobeo II 218
 fugitibus III 322
 fulbus III 100 IV 370

p in **b** mutatur in vocibus :

abto I 6. 294 IV 36. 229
 abtus II 224

c et **q** confunduntur in vocibus :

lineunt IV 25
 secuntur IV 203. 235

n et **m** confunduntur in vocibus :

amfractus I 331
 voluntas I 54 II 286
 inber IV 73

Praepositionum in verbis compositis orthographia non nimis fluctuat. Raro extremæ praepositionum litteræ primis verborum accommodantur.

ad servatur ubique in vocibus :

adcumalo
 adloquor
 adpono
 adque
 adsiduus
 adsigno

preneo *passim*
 prouo II 184 IV 234
 pronitas III 225. 313
 rouor IV 15. 366
 superuia III 317
 superuus *passim*
 tiui Anast. 45
 ualatus IV 204
 uellum praef. 42 III 95
 neruum praef. 45
 uibo Anast. 13
 maneuit III 133
 superauimus (*pro* superabimus) I 256

lebus III 177. 201 IV 239
 mobeo I 178. 311 II 328
 nibes III 282
 nobus III 70. 134
 pabeo II 33
 parbus III 106
 sebus III 242
 vibo II 333
 vibus IV 191
 -berat I 281 III 122. 200 IV 60
 -bit *pro* -vit Anast. 32 Iust. I 48. 117.
 147 II 276 III 93. 211. 212. 294. 295
 IV 189. 271. 289. 318

obtimus Anast. 17
 obto *passim*

quum (coniunctio) *passim*
 vaquus I 177

inperito IV 237
 inperium III 80
 inpero II 214. 426 III 38 IV 325

adsto
 adsurgo
 adtollo
 adtonitus
 adtuli

ad praepositionis littera posterior semper omittitur in vocibus:

ascendo	aspicio
aspectus	

ad praepositionis littera posterior semper litterae insequenti adsimilatur in vocibus:

accedo	accitus
accelero	annuo
accipio	

ad ante *f* modo servatur, modo in *f* mutatur:

adfigo III 259 IV 57	afficio I 61
adflo II 292	affligo II 377. 410
adfui III 163. 214 IV 374	afflo III 153 IV 121

cum praepositionis littera postrema

ante *l* modo in *n* modo in *l* mutatur.

ante *p* et *n* semper, ante *m* plerumque in *n* mutatur

conlacrimo Per. I 5	colligo
conmendo	commemoro
conmercium I 111	commertium II 372
conmitto	commotus
communis I 215	communis II 146. 255
	comunis Anast. 20

in praepositio omnibus in compositis servatur.

sub praepositionis littera postrema ante *m* modo servatur, modo in *m* mutatur:

submitto II 32 IV 229	summitto Per. II 2
	summoveo praef. 45

Ac de codice Matritensi haec hactenus. Iam ad reliqua editionis huius subsidia transeamus, quae non ad totum panegyricum, sed ad libri tertii partem posteriorem pertinent. Versus enim III 271—407, quibus Avarum legatio ad Iustinum missa enarratur, separatim aliquotiens medio aevo descripti esse videntur. Editionis primae a Ruizio comparatae in margine variae versuum eorum lectiones inscriptae sunt. Quas unde sumpserit, Ruizius ipse p. 89 hac adnotatione profitetur: 'Ceterum pleraeque variae lectiones¹³⁾ ad marginem ipsius Corippi poematis a nobis appositae ad finem usque huius tertii libri conspiciuntur, ex antiquissimo quodam volumine *Ovetensis* Ecclesiae collectae sunt, ubi duae hae orationes legati regis Avarum et Iustini imperatoris cum aliis variis operibus continentur'. Iam vero cum Ruizii ipsius testimonio lectiones illas marginales non omnes, sed plerasque e fragmento *Ovetensi* depromptas esse comperimus, unde ceterae desumptae sint, quaeramus. Inspiciendus primum versus III 280

cincta foret dominos humeris nunc ferre parata (*Matrit. 2 m.*),

cui Ruizius in editionis margine duas lectiones inter se magnopere discrepantes adscripsit. Quarum altera

dominosque Avaros nunc patria ferret

13) post verbum 'lectiones' pronomen relativum 'quae' intercidiisse videtur.

emendationis certae egregium fundamentum¹⁴⁾, a genuina lectione
 dominosque Avars nunc Parthia ferret
 litteris tantum duabus transpositis differt, altera
 didicit dominos patientia ferre

interpolatio est audacius quam ingeniosius excogitata. Atque hanc quidem lectionem
 perversam non eodem in libro a Ruizio inventam esse, e quo meliorem illam emen-
 datione dignam hauserit, veri simillimum, ne dicam certum, est. Nec frustra quae-
 remus, utra Ovetensi debeatur, utra alio e codice manaverit. Annis enim fere tri-
 ginta antequam Ruizius primus Corippi panegyricum totum edidit, una cum Sidonio
 Apollinari anno MDLII^o ab Elia Vineto e codice Santonensi 'Epistola regis Avarum
 ad imperatorem Romanum' publici iuris facta erat, quae duodeviginti versibus Corippeis
 interpolatione audaciore inquinatis III 271—288 constabat. Sidonii editionem primam
 ac tunc temporis unicum quin Ruizius noverit, dubitari nequit. Epistolam regis Ava-
 rum eum inspexisse, lectionesque a codice suo discrepantes editionis in margine ad-
 notasse, quis neget, qui ipsam illam perversam versus III 280 formam

didicit dominos patientia ferre

in Epistola regis Avarum extare viderit? Quodsi meliorem tantum illam versus III 280
 lectionem Ovetensi deberi, interpolatam Santonensis codicis esse perovimus, ceteras
 etiam versus III 271—288 lectiones futes, quae et editionis Ruizianae in margine
 et in Epistola regis Avarum inveniuntur, soli Santonensi, non Ovetensi, vindicabimus.
 Adscribo has lectiones perperam huc usque Ovetensi addictas:

<i>Matritensis</i>	<i>margo Ruiz (ex Santonensi)</i>
III 279 ni fieret, frustra celsis Babylonia mu- ris cincta foret,	ne forte excelsis frustra Babylonia muris cincta foret
282 hibernasque nives cursus qua frenat aquarum	hibernos cursus quando refrenat aqua- rum
284 vidimus extensos vitrea testudine pon- tes	vidimus et tectos vitrea testudine pon- tes
287 cognatos latices laticum concreta tege- bant	cognatos latices laticum cum crusta tegebat

Omnibus his lectionibus segregatis quindecim notae margini primae editionis ad-
 scriptae supersunt. Ac tribus quidem locis III 323. 346. 393 fragmenti Ovetensis
 lectione in textum recepta Ruizius ea, quae in suo codice (Matritensi) invenerat in
 marginem relegavit, duodecim locis III 276. 280. 284. 294. 344. 350. 365. 368. 371.
 372. 376. 390 lectio marginalis fragmento Ovetensi debetur. Iam de 'antiquissimo
 illo volumine Ovetensis Ecclesiae, ubi orationes legati Avarum et Iustini imperatoris
 continebantur', iudicium laturo, si Matritensem etiam codicem Ovetensem olim fuisse
 meminerimus, duos hos libros artissima inter se affinitate coniunctos fuisse nequaquam
 mirabimur. Locis quattuor Matritensis lectio prima manu exarata cum Ovetensi frag-
 mento conspirat¹⁵⁾:

14) cf. p. LIII.

15) Ne quis forte Ruizium III 284. 344. 350 Matritensis manus primae lectionem margini adscripsisse,
 Ovetensem cum secunda Matritensis manu consensisse credat, meminisse iuvabit Ruizium, ubicunque Matritensis
 textum altera manu immutatum invenisset, alteri manus soli confidere, priorem prorsus neglegere solitum esse.

<i>Matritensis 1 m.</i>	<i>Matritensis 2 m.</i>	<i>Ovetensis</i>
III 250 dominosq . . b	dominos humeris nunc ferre parata	dominosque Auares nunc patria ferret
254 pontes	postes	pontes
344 vidit sub nostris humiles fractosque triumphos	vidit per nostros humi- les factosque triumphos	vidit sub nostris humiles fractosque triumphis
350 grate	gratis	grate

Ceteris omnibus locis. si unum exceperis. tam exigua inter eos differentia intercedit, ut aut Ovetensem e Matritensi nondum correcto aut eodem utrumque descriptum credere possis ex archetypo. cuius a lectione scriba modo hic modo ille oculi calamive lapsu paululum aberraverit. Sed uno in verbo Matritensis et Ovetensis prorsus inter se discrepant:

	<i>Matritensis</i>	<i>Ovetensis</i>
III 276	plene	potu

E lectione genuina. quam Matritensis servasse videtur, scribae unius errore altera illa. quam Ovetensis exhibuit. nasci vix potuit. Qua re perpensa librum Ovetensem, ut hominum cognationis nominibus utar. Matritensis nec filium nec fratrem, sed fratris forsitan filium fuisse suspicor. Certius multo de affinitate, quae inter codices singulos intercedat. iudicaremus. si fragmentum Ovetense ipsum inspicere accuratiusque examinare possemus. Nunc Ruizii in adnotationibus solis innixi, quid veri sit simillimum. reperisse satis habebimus.

Transeamus ad codices interpolatos *Santonensem* et *Laurentianum* saec. XII plut. 45. 26 fol. 115. qui Sidonii carminibus adiectos versus Corippeos duodeviginti III 271—288 continent, quibus titulus praefixus est in *Santonensi* 'Epistola regis Avarum ad imperatorem Romanum'. in *Laurentiano* 'Epistola regis Avarorum directa ad imperatorem Romanorum'. Hoc Corippi fragmentum e *Santonensi* iam Elias Vinetus. e *Laurentiano* primus Bartholomaeus Kopitar¹⁶⁾ typis expressit. *Laurentianum* deinde iterum Aemilius Baehrens¹⁷⁾. denique huius editionis in usum amico meo Arthuro Ludwichio intercedente Hieronymus Vitellius. professor illustrissimus Florentinus. diligenter excussit. *Santonensis* et *Laurentianus* ut inter se egregie consentiunt, ita interpolationibus inquinati a veteribus illis duobus codicibus. *Matritensi* et *Ovetensi* magnopere differunt. Nec vero accuratius lectiones varias perlustrantem affinitatis cuiusdam. quae codices interpolatos cum *Ovetensi* iungit. vestigia parva latebunt. Mendis paucis. quae in *Matritensem* irrepserunt. et *Ovetensis* et interpolati codices carent et versu III 276. in quo *Ovetensis* a *Matritensis* lectione aberrat, propius ad *Ovetensis* lectionem interpolati libri accedunt.

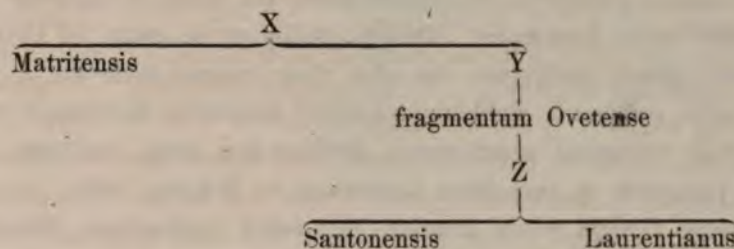
<i>Matritensis</i>	<i>Ovetensis</i>	<i>Santonensis</i>	<i>Laurentianus</i>
plene	potu	potuit	potuit.

Si fundamento tam angusto ad cognationem codicum indagandam uti licet. interpolatos

16 Bartholomaeus Kopitar. Hesychii glossographi discipulus et ἐπιγλωσσογράφος Russus in ipsa Constanti-nopoli saec. XII—XIII. Vindobonae 1839 p. 65. Cum librum hunc ipsum inspicere mihi nunquam contigerit. pauca. quae de eo dicenda mihi erant. ex Hauptii Opusculis III p. 370 deprompsi.

17 E. Baehrens Handschriftliches zu Corippus. Rhein. Mus. N. F. XXXI p. 630.

libros aut ex Ovetensi ipso, aut e codice eiusdem familiae originem ducere statuerim. Stemma librorum hoc fere fuisse arbitror.

Quoniam de codicibus Corippi satis dictum, iam paucis exponam, quo modo his subsidiis editores usi sint. Panegyricum Corippeum primus Ruizius (1581) e codice suo (nunc Matritensi) tam diligenter et scite descriptum, tam sobrio sanoque iudicio emendatum publici iuris fecit, ut in eo editores post eum peccasse videantur, quod Ruizio parum confisi suo ingenio indulgere quam editionis primae vestigia premere maluerunt. Quamquam enim virorum doctorum, Casparis Barthii maxime sagacitate iam saec. XVII° loci corrupti haud pauci sanati sunt, tamen editiones omnes, quae tunc prodierunt, Dempsteri (1610), Rivini (1653), Rittershusii (1664) magis magisque a textus forma genuina recesserunt. Ne de Foggini quidem editione (1777), qui locos nonnullos ingenio felicissimo restituit, plures coniecturis erudite et diligenter excogitatis frustra temptavit, aliter indices. Cautius paullo ceteris Iaegerus (1779) egit, qui editionem Ruizianam magis secutus ipse pauca sane, aliquid tamen ad panegyricum emendandum contulit. Vt Iaegerus Foggini editionem paullo ante publici iuris factam non noverat, ita ipsius editionem Immanuel Bekkerus (1836) ignoravit, qui in Corpore scriptorum historiae Byzantinae Corippum recensendum susceperat. Bekkerus in panegyrico edendo Foggini plerumque vestigiis inhaesit. Ipse hoc carmine senili non ita delectatus esse videtur, ut in eius emendationem operam magnam impenderet.

Carmini in laudem Iustini minoris explicando iam Dempsterus, Barthius, Rittershusius operam navarunt locis scriptorum antiquorum multis congestis, quibus modo poëtae genus dicendi, modo res ab eo memoratas illustrarent. Sed omnium optime de interpretatione historica panegyrici Corippei Fogginius meritus est, qui de antiquitatibus aulae Byzantiae, de rebus gestis Iustini imperatoris, de viris ceteris temporis illius clarissimis multa adnotavit, de vita et scriptis poëtae praefatione verae eruditionis plena omnia exploravit, quae intellegi tunc poterant.

Necdum enim alterum eiusdem Corippi carmen epicum de bellis Libycis in lucem promptum erat, quod primus Petrus Mazzucchellius (1820), bibliothecae Ambrosianae praefectus, e codice Trivultiano edidit. Mazzucchellio difficilius multo opus quam Ruizio obvenerat. Non codicem antiquum bene pictum, sed negligentius scriptum mendisque ita scatentem invenit, ut, si quid in legendo vel in emendando parum feliciter enucleavit, haudquaquam eum vituperare, sed tota editione in iudicium vocata mirari deceat, quam accurate et diligenter munere suscepto functus sit. Adnotationibus quoque uberrimis editionem auxit, quibus et rerum Iohannide narratarum interpretationem hi-

storicam magnopere adiuvit, et poetarum, quos Corippus legisse, expilasse, imitatus esse videtur, locos ita collegit, ut non modo litterarum historiae studiosis iudicium de poetae ingenio promptum et apertum esset, sed etiam emendationi Iohannidos subsidia aliunde accita pararentur. Quibus studiis ut se ipsum ad Corippi Iohannidem recensendam egregie accinxerat, ita aliis viam criticam munivit. A. 1836 altera Iohannidos editio comparuit, Bekkeriana Corpori scriptorum historiae Byzantinae inserta. Debemus huic recensionem enuntiatorum distinctionem multo meliorem, textum deinde diligenter purgatum et perpolitum Lachmanni et Bekkeri curis, qui coniecturis ingeniosis saepe Corippi verba genuina librorum negligentia offuscata restituerunt, aliquoties ipsius codicis Trivultiani lectionem a primo editore parum perspectam divinarunt. Bekkeri, quem natura acumine summo, sua industria eruditione plenissima ornaverunt, unum in libris Corippi recensendis defuit: codicum a nullo unquam nisi a primis editoribus inspectorum nova collatio. Nemo unquam Corippi libros legit, quin e libris manuscriptis iterum excussis fructum haud levem perceptum iri sibi persuaderet. Nec puto plus iusto mihi sumere eam spem contendens non vanam fuisse, quique deinde carmina haec infimae sane aetatis, sed pretii non infimi tractabunt, certo et stabili fundamento usuros esse, quo adhuc studia Corippea caruerunt.

Iam opere absoluto finem scribendi qui faciam, nisi omnibus, qui in Corippo recensendo, explicando, emendando me adiuverunt, gratias publice dixerim? Praeter ceteros viros nobilissimos et doctissimos, quos suo quemque proemii loco ita memoravi, ut, quid ad hanc editionem augendam contulerit, appareret, unum ex amicis Vratislaviensibus quin grato animo hic nomen facere non possum, Hugonem Michael, gymnasii Fridericiani praeceptorem. Quocum in rebus difficilioribus tantum non omnibus tam saepe consilium contuli, ut neque editionis librum, nec proemii partem ullam denotare possim, in qua eius auxilium mihi defuerit.

Tot tantorum virorum curis benevolis ne indigna editoris studia videantur, opto et oro.

Vratislaviae Idibus Octobribus a. 1879.

Iosephus Partsch.

INDEX NOTARVM.

T. = Codex Trivultianus saec. XIV.
V = Excerpta Veronensia saec. XIV.
Mazz. = Corippi Iohannis ed. Mazzucchellius Mediolani 1820.
Lachm. = Coniecturae Lachmanni apud Bekkerum.
Bekk. = Corippus ed. Imm. Bekkerus Bonnae 1836.

M = Codex Matritensis Caion 14 Num. 22. saec. IX.
O = Fragmentum Ovetense.
S = Codex Santonensis.
L = Codex Laurentianus plut. 45, 26 fol. 15 saec. XII.
Ruiz = Corippi in laudem Iustini ed. Michael Ruizius Assagrius Celtiberus Antverpiae 1581.
Dempst. = Corippi in laudem Iustini ed. Thomas Dempsterus. Lutetiae 1610.
Barth = Casp. Barthii adversariorum commentariorum libri LX. Francofurti 1624.
Riv. = Corippi in laudem Iustini ed. Andreas Rivinius Lipsiae 1653.
Ritt. = Corippi in laudem Iustini ed. Nicolaus Rittershusius Altorfii Noricorum 1664.
Goetz = Rittershusii editio denuo typis expressa et notis amplioribus aucta, indice locuplete instructa curante Andrea Goetzio Altorfii Noricorum 1743.
Vonck. Spec. = Corn. Val. Vonckius Specimen criticum. Traiecti ad Rhenum 1744.
Vonck. Lect. = Corn. Val. Vonckius Lectiones Latinae. Traiecti ad Rhenum 1745.
Fogg. = Corporis historiae Byzantinae nova Appendix. Corippi in laudem Iustini ed. Petr. Fr. Fogginus Romae 1777.
Jaeg. = Panegyrici veteres ed. Jaegerus Norimbergae 1779.
Bekk. = Corippus ed. Imm. Bekkerus Bonnae 1836.

CORIPPI
IOHANNIDOS
SEV
DE BELLIS LIBYCIS
LIBRI VIII.

PRAEFATIO.

Victoris, proceres, praesumpsi dicere lauros.
tempore pacifico carmina festa canam.
scribere me libuit magnum per bella Iohannem,
venturo generi facta legenda viri.
5 omnia nota facit longaevo littera mundo.
dum memorat veterum proelia cuncta ducum.
quis magnum Aeneam, saevum quis nosset Achillem,
Hectora quis fortem, quis Diomedis equos,
quis Palamedeas acies, quis nosset Vlixem,
10 littera ni priscum commemoraret opus?
Smyrnaeus vates fortem descripsit Achillem,
Aeneam doctus carmine Vergilius.
meque Iohannis opus docuit describere pugnas,
cunctaque venturis acta referre viris.
15 Aeneam superat melior virtute Iohannes,
sed non Vergilio carmina digna cano.
maxima ductoris, quod sum temerarius, acta
virtutesque viri victaque bella docent.
nutat in angustum discors fortuna poetae;
20 laureus inde furor, pallidus inde timor.
conciat ad cantus series fidissima rerum.
incalui gestis frigidus ingenio.

Praefatio *add. Mass.* 1 uictores *T*, uictoris *cod. Casinensis* 5 littara *T* 7 noscet *T* 9 palamedas *T* 12 uirgilius *T* 13 pugna *T* 16 uirgilio *T* 17 sim *Mass.* 18 docent *Bekk.*,
donant *T*, canam *Mass.* 21 cantum *Lachm.*

doctorum ingenium docto non carmine canto,
 et retinet linguam torpor in ore meam.
 25 quid > ignarus quondam per rura locutus,
 urbis per populos carmina mitto palam.
 forsitan et fracto ponetur syllaba versu,
 confiteor; Musa est rustica namque mea.
 nempe admittenda est dicendae gloria laudi.
 30 fraudabor solus munere nulla canens?
 concitat ora magis, pulsus de pectore, terror.
 laudibus emissis sit favor ore meo.
 quos doctrina negat, confert victoria versus.
 carminibus fessum gaudia tanta levant.
 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis,
 sit mihi rite favor, sit, rogo, vester amor.
 rustica Romanis dum certat Musa Camenis,
 ductorem nostrum fama per astra vehit.
 si placet, ut primi recitem mea dicta libelli,
 40 tunc meritis iussis carmina prima cano.

24 hore *T* 25 quid * *T*, quidni si *Mass.*, quid quod ego *Teuffel*, quidquid ego *malim* lucu-
 tus *T* 26 micto *T* 27 et *scripsi*, ex *T* 31 oro *T* 32 emissis *Mommaen*, immissis *T*
 34 leuans *T* 35 si *scripsi*, se *T* 37 certa *T* 38 doctorem *T* 40 nunc meritis *Mass.*

LIBER PRIMVS.

Signa, duces gentesque feras Martisque ruinas,
 insidias stragesque virum durosque labores,
 et Libycas clades et fractos viribus hostes,
 indictamque famem populis laticesque negatos,
 5 utraque letifero turbantes castra tumultu.
 turbatos stratosque cano populosque subactos,
 ductorem et magno signantem facta triumpho.
 Aeneadas rursus cupiunt resonare Camenae.
 reddita Pax Libyae bellis cessantibus astat.
 10 certior et geminis fulget Victoria pinnis.
 iam Pietas caelo terras prospexit ab alto.
 Iustitia comitante simul Concordia mundum
 laeta fovens reficit, geminis amplexa lacertis.
 has inter medius solio sublimis ab alto,
 15 Iustiniane, tuis princeps assurge triumphis.
 laetus et infractis victor da iura tyrannis.
 inclita nam cunctos calcant vestigia reges,
 laetaque Romano servit iam purpura regno.
 sub pedibusque tuis victus prosternitur hostis.
 20 et gentes fera vincla ligant, nodoque tenaci
 post tergum implicitas stringunt retinacula palmas.
 saeva superpositis plectuntur colla catenis.

oraque per centum producant pectora cantus.
 non mihi sufficerent sensus, non omne canenti
 25 ingenium. lati volitans per devia mundi.
 summatim illa canam. summis haec laudibus apta.

Africa sub magno nutabat fessa periclo.
 nam fera barbaricis rabies exarserat armis,
 insidiis, ferro, flammis populisque superba,
 30 omnia succendens direptae moenia terrae,
 captivosque trahens cunctis e partibus Afros.

2 stragesque *cod. Budensis*, strages *T* 3 libyae *cod. Bud.* et *cod. Bud.*, ac *T* 7 fatta *T*
 9 eneades *T* 11 piceas *T* 13 refecit *T* 14 as *T* 16 et nfractis *T* 17 uestia *T*
 22—23 folium secundum codicis *T* intercidit. perierunt versus plus minus 62 26 haec *T*, et *Muzs.*
 28 barbariis *T* 30 diretta *T*

iam nullum discrimen erat. non vatibus ullis
 parcere. nec senibus potuit concedere fessis
 quisquis onus busti. iacuit tunc omne cadaver
 35 confossum gladiis. natis fas non fuit ullis
 corpora caesa patrum congestae subdere terrae,
 vulnera nec lacrimis permissum infundere iustis.
 dum pater opprimitur, nati coniuxque trahuntur,
 diripiuntur opes. virtus premit improba Martis,
 40 et pia desertae linquntur funera terrae.
 nobilis et pauper casu rapiuntur in uno.
 luctus ubique sonat, terror tristisque per omnes
 it metus, et duris turbantur cuncta periclis.
 quis lacrimas, clades, praedas, incendia, mortes,
 45 insidias, gemitus, tormentum, vincula, raptus
 explicet, aut miseros possit numerare dolores?
 tertia pars mundi fumans perit Africa flammis.
 iamque pius princeps volvebat pectore curas
 pensans, et nostras meditans quem vellet in oras
 50 ductorem mandare ducum summumque magistrum
 militiae, tantam cupiens fulcire ruinam.
 cuncta revolventi solus virtute Iohannes
 consilioque placens fortis sapiensque videtur.
 gentibus ipse feris concurrere posse putatur
 55 solus et infestas acer prosternere turmas.
 quippe viri decus et praeclari signa laboris
 victaque bella placent regni graviora superbi,
 expulit ut Persas, stravit quo vulnere Parthos
 confisos turbis densisque obstare sagittis,
 60 tempore quo lati manarunt Nitzibis agri
 sanguine Persarum, Parthoque a rege secundus
 congressus Nabedes, fretus virtute feroci,
 amisit socias ipso superante catervas,
 effugiensque suas actus formidine portas
 65 claudere vix potuit, mediamque in Nitzibis arcem
 Romanos erupit eques, victorque Iohannes
 Persarum excelsas concussit cuspide portas.
 principis ante oculos discurrunt cuncta fidelis
 fortia facta viri. pensat versatque labores,
 70 Theodosiupolin ut densus vallaverat hostis
 obsidione gravi; noctis celer ille per umbras
 ut veniens dubiae succurrit moenibus urbis,
 hostes per medios portas ingressus amicas;
 territus utque pedem muris subtraxit ab illis
 75 ingens Mermeroës, densisque ut saevior armis

34 onus *scripsi*, honos *T* 36 surgere *T* 37 infundere *Lachm.*, fundere *T* 43 et metus *T*
 periculis *T* 49 meditans *Lachm.*, moderans *T* 55 infestas *Bekk.*, infessas *T*, infensas *Mass.*
 60 mandarunt nuzibis acri *T* 61 secundos *Mass.* 62 Nabedes *Bekk.*, nec habet *T* 63 ad-
 misit *T* 65 mediamque *Lachm.*, medieque *T*, mediaeque *Mass.* arcem *Lachm.*, are *T*, arce *Mass.*
 66 Romanos erupit *Lachm.*, romanus dirupit in irupit *l m. mutatum T*, irrupit Romanus *Mass.* 70 teo-
 dosio ypolin *T* uallauerit *Mass.*

ardua sidereo cingentem moenia muro
 inde Daras ausus, ductor qua signa regebat,
 appetere et bello Latias temptare phalangas.
 sed postquam primam vigilans ex hostibus urbem
 80 eripuit ductor, fugientes inde secutus
 occupat ante vias atque omnes vindicat agros,
 ne popularet atrox aut quemquam laederet hostis.
 primus et obtinuit celsi munimina muri,
 nec passus differre diu. nam protinus hosti
 85 fortior in medios ausus concurrere campos,
 perculit innumeras felici Marte catervas
 egregiosque duces et iunctas foedere gentes.
 Parthorum dominum victum versumque fugavit
 Mermeroën. campis Romanum Persa sequentem
 90 tunc metuens manibus gladios phalerasque nitentes
 quisque suas medios fugiens proiecit in agros.
 indecoris cunctis ensis fulgebat harenis
 vaginaeque leves, hastae clipeique comaeque,
 corporaque et mistus sonipes telisque superbi
 95 armigeri iacuere ducis. iacuisset et ille
 prostratus campis, ni vivum prendere vellet
 ductor magnanimus. victus tamen ardua vidit
 moenia Mermeroës, paucis comitantibus intrans.
 tunc astans mediis dominum benedixit in arvis
 100 Urbicus sapiens, quem primum maximus orbis
 imperialis apex famulum rebusque fidelem
 tunc habuit lectum, quemque illas miserat oras
 noscere, quae saevi fuerant discrimina belli.
 hic ubi victores Romanos fervere vidit
 105 atque hostes vastos pavitantes ire per agros,
 extendens geminas pariter cum lumine palmas
 ad caelum sic laetus ait. 'tibi gloria semper,
 summe deus, victos tandem post tempora Persas
 cernere quod merui nostri virtute Iohannis'.
 110 hos versans princeps animo tunc saepe labores,
 hunc solum Libyam oppressam defendere posse
 matura pietate probat. nec plura moratus
 inssit ab extremis acciri partibus orbis
 ductorem. placidus finis dimittit et hostis,
 115 occiduas aditurus aquas, celerique iubentis
 implevit praecepta die, victorque recurrens
 aurea Romanae tetigit mox limina portae.

76 cingebat *Mazz.* 77 claras *T* qua *scripsi*, quasi *T*, qui *Mazz.* 82 ne *Bekk.*, neu *T*
 ledere *T* 83 occinuit *T* 84 hostis *1 m. corr. T* 85 ausus *Bekk.*, uisus est *T*, uisus *Mazz.*
 concurre *T* 89 memor enim *T* campis *T*, acies *Mazz.* Persa *scripsi*, perfusa *T*, effusa *Mazz.*
 90 glodios *T* 91 proiecit in agras *T* 92 indecoris *scripsi*, indecus in *T* 93 aste *T*, ut solet
 96 unum *T* 98 mermeroos *T* 99 armis *Mazz.* 100 Urbicus *scripsi*, urbi cuius *T*, urbi-
 capus *Mazz.* 102 quemque illas *scripsi*, quem nullas *T*, quem ad multas *Mazz.*, -que in nullas (an
 eoas?) *Bekk.* 103 seni fuerat *T* 110 nos *T* 111 nunc *T* 113 iuxit et *T* extre-
 mis *Lachm.*, externis *T* 115 adturus *T* 116 precetta *T*

principis ante pedes gaudens stetit ore sereno.
 respexit famulum. pedibus celer ille benignis
 120 oscula laeta dedit. paucis hunc orbis Eoi
 acta referre iubet. iussus, quae bella peregit,
 auribus insinuat placidis. gavisus alumno
 imperialis apex optat sic vincere semper.
 ilicet auxilio Libyam defendere mittit.
 125 principis imperiis onerantur milite puppes,
 impensis armisque simul, pugnasque docendus
 mittitur auspiciis domiturus bella magistri
 tiro rudis magni. placidus iam tempore certo
 carbasa ventus agens maturas fecerat undas.
 130 navigiumque Thetis suadebat prospera nautis.
 maximus at princeps plena pietate magistrum
 edocuit, sic verba movens. 'res publica nostra
 praemia compensat merito condigna labori
 principe me. cunctosque iuvat gradibusque potentes
 135 esse facit, quosunque viros bene currere sentit
 pro terris populisque suis. nunc accipe dicta,
 et causas cognosce libens, ac mente teneto.
 Africa sub quantis iaceat miseranda periclis,
 auribus in nostris sonuit. succurrere fessae
 140 compellit pietas. placuit, fortissime, nostris
 et visum est animis Libyam te posse tueri.
 signa move, et celsas velox conscende carinas,
 ac miseros solitis releva virtutibus Afros.
 Laguantanque acies armis prosterne rebelles,
 145 sub nostris pedibus subiectum flectere collum,
 compressum virtute tua. tu prisca parentum
 iura tene, fessos releva, confringe rebelles.
 hic pietatis amor subiectis parcere nostrae est,
 hic virtutis honos gentes domitare superbas.
 150 haec mea iussa tenens, ductor fidissime, serva.
 cetera Christus agat, noster dominusque deusque,
 in melius referens, et te per cuncta gubernet
 prosperitate sua. titulis melioribus auctos
 pro meritis nos rite tuos videamus honores'.
 155 procidit ante pedes, divinisque oscula plantis
 pressa dedit, lacrimisque rigans vestigia tinxit.
 ductorem ipse pater cernens discedere princeps
 condoluit, pietasque animos concussit heriles.
 inde petens classem nautas hortatur ovantes
 160 magnanimus ductor. deducunt litore puppes.
 prima repercussis verruntur marmora tonsis.
 solvunt vela citi. magnis clamoribus urgent,

122 alumpno *T* 125 honorantur *T* 128 lytorudis *T* 129 maturas *Lachm.*, moturas *T*
 132 sic *Mazz.*, haec *T* 136 que *add. Mazz.* 138 periculis *T* 144 languentanque *T*
 147 iura *V*, laurea *T* 149 domitare *V*, domare *T* 152 melius *Bekk.*, medius *T*, manibus *Mazz.*
 153 tutulis *T*, ut titulis *dubitans Bekk.* 154 rite tuos *Mazz.*, retocius *T* 158 piceasque *T*
 concussit *T* 159 ortatur *T*

horrisonoque graves laxant stridore rudentes,
 expanduntque sinus. placidis iam carbasa flabris
 165 aurae impulsa movent. abscondunt alta carinae,
 et latet angustum centum sub puppibus aequor.
 prospera maturis crebrescunt flamina Coris,
 impelluntque rates. aeratis aequora proris
 proscindunt celeres, sulcantur marmora rostris,
 170 spumea sub longis immurmurat unda carinis.
 classis Threicias angusto litore fauces,
 Seston Abydenis dirimit qua pontus ab arvis,
 Sigeasque volat ventis secura per undas,
 et legit antiquae litus lacrimabile Troiae.
 175 inclita tunc referunt Smyrnaei carmina vatis,
 significantque locos alta de puppe priorum.
 haec Priami sedes, domus haec Aeneia, longe
 arboribus quae saepta iacet. hic saevus Achilles
 traxerat Hectoreum curru rapiente cadaver.
 180 Demoleum hoc victor prostravit litore magnum
 Aeneas proavus, celsae quo moenia Romae
 nomen et imperii praeclarum auctore refulget,
 atque tenet latum dominantis foedere mundum.
 cunctaque gesta canunt Argivi proelia belli,
 185 concidit Hectorea Patroclus fusus ut hasta,
 utque niger Memnon Pelidae vulnere victus,
 flevit ut Aurora ingentis pia funera nati,
 corruit ut mediis bellatrix virgo catervis
 Penthesilea suis, Rhesus qua nocte peremptus,
 190 Troilus utque puer forti congressus Achilli,
 victor Apollinea cecidit qua lege sagitta,
 quo Paris occubuit confossus vulnere raptor.
 ultima post referunt exhaustae incendia Troiae
 Aeneaeque fugam, tunc clarum nomine Iuli
 195 ut puerum patremque amissa coniuge secum
 navibus evexit, tot per vada caerulea currens.
 audiit egregius narrantes proelia Petrus.
 audiit ut pueri praeclarum nomen Iuli,
 arsit amore novo pectus puerile legendi,
 200 noscere bella volens. magna pietate movetur.
 se putat Ascanium, matrem putat esse Creusam.
 filia regis erat. mater quoque filia regis.
 tunc pater Aeneas, et nunc pater ipse Iohannes.
 haec meditatur ovans. pertemptant gaudia mentem.
 205 haec patri, haec famulis, haec omnibus ipse ferebat

163 orisonoque *T* 165 ascendunt *T* 166 tentum *T* 171 Threicias *scripsi*, traicias *T*,
 traiciens *Mazz.*, cf. *Lucan. Phars. IX 954* 172 sexton *T* Abydenis *Bekk.*, abideus *T*, Abydenus *Mazz.*
 176 priorem *T* 178 setta *T* 181 proauo *Lachm.* 183 acque *T* 184 Argiui et proelia
 belli *Lachm.*, Argino proelia bello *dubitans Bekk.* 185 hettorea patroculus *T* 189 pentasilea suis
 res usqua nocte perhentus *T* 190 troiolusque husque *T* 193 exhaustae *Bekk.*, exauste *T*, exu-
 stae *Mazz.* 194 clarum *Lachm.*, clari *T* 197 narrantis *T* 198 audit *T* ut *T*, et *maluit Bekk.*
 199 legendo 2 *m. T*

per mare velivolum, genitoris gaudia magni,
 unica Romanis rebus spes altera, Petrus.
 labitur Aegaeum classis secura per aequor.
 haud secus Hadriacis undis ventisque secundis
 210 ocius alta secat. Siculas mox attingit oras.
 deserit aura rates, ventisque silentibus omne
 immoto fluctu iacuit mare. lenior unda
 litora nulla quatit. siluit tunc Scylla biformis,
 latratus siluere canum. non ora luporum
 215 compulit unda ciens ululantia reddere saxa,
 quamquam hic alternae coëant confinia terrae,
 angustoque freto litus turbetur utrumque.
 immotos fluctus nunquam placata Charybdis
 continuit, liquidas revomens nec sorbuit undas.
 220 lintea laxa cadunt, nulloque tumentia flatu
 arboribus iunxere suis. tunc solvere funes
 praecipiens sociis 'portus intrate quietos'
 ductor ait. iussi celeres super omnia nautae
 armamenta volant. currens hic vela resolvit,
 225 colligit ille sinus. socios hortatur ovantes
 dulcibus ille sonis, et cantu mulcet acuto.
 dant animos clamore viri. vox ipsa labores
 adiuvat, et vires nautis et gaudia praestat.
 Caucana Sicani iuxta iacet arva Pachyni
 230 litora curva tenens, cuius tunc ancora portus
 Romanae classis morsu perstrinxit obunco.
 et iam stelliferas maris asperat Hesperus undas,
 inducens terris taetram caligine noctem.
 hic dux magnanimus securus puppe Iohannes
 235 carpebat somnos, cautus cum forte magister
 ipse ratis placidos persensit surgere ventos.
 discurrit puppes pubes festina per omnes
 armamenta parans, solvuntque a litore funes
 non expectato iussu ducis. omnia nautae
 240 vela levant, totis pendentes lintea flabris.
 iam medium pelagus ventis impulsa tenebat
 classis, et extremo surgebat roscida caelo
 producens Aurora diem, cum tristis imago
 ductoris stetit ante pedes, cognata tenebris.
 245 Maura videbatur facies nigroque colore
 horrida et obductis contorquens lumina flammis.
 tunc sic orsa loqui. 'quas classi tendis in oras?
 in Libyam transire putas?' cui verba remittens
 ductor ait. 'cernis nostras transire carinas,
 250 meque rogas?' vultu minitans tunc tristis imago,
 horrida sulfureis contorquens lumina monstris,

208 secuta T	209 adriacis T	210 contigit 2 m. T	211 omne 1 m., orae 2 m. T	216 co-
heant T	219 remonens T	221 alboribus T	222 intrare T	225 ortatur T
ferus <i>Maxz.</i>	umbrae 1 m., undas 2 m. T	233 terris terram T	235 sompnos T	242 sur-
gebant T	246 fulamis T	247 classes T	250 tuc T	251 orrida sulfuris T
				monstris T

'non transibis' ait. sensit, quod mente malignus
 angelus ille fuit, claro deiectus Olympo.
 nec timuit tamen ipse feras imitantia formas
 255 ora viri. sequitur fugientem, et prendere certat.
 ille manu densus aspergens ante tenebras,
 pulvere commisto, taetrae caliginis umbra
 ductoris turbabat iter. sed rursus ab alto
 aspectu placidus senior descendit Olympo,
 260 candida sidereis gestans velamina peplis,
 ac stetit ante oculos quaerentis tela Iohannis,
 continuitque manum, sanctoque haec addidit ore.
 'non furor in tantas animos sic concitet iras.
 sperne malum bonitate tua. fuge: dira maligni
 265 iurgia ne timeas'. cui dux 'pater optime' dixit
 'virque dei, cernis certantem aditusque viarum
 claudere nitentem'. senior tunc mente benigna
 haec ait. 'o felix, vestigia nostra secutus
 me duce carpe viam'. sic fatus lumine magno
 270 erexit placidus fulgentes lampadis ignis

tunc vero omnis iners dubia stat mente magister,
 et ventis dat terga fugax, victamque fatetur
 artis openi, nescitque miser quo flectere puppem.
 nec breviata sinu sustentant lintea flatus.
 275 non opus est ullis. deponunt omnia nautae
 vela simul. ventisque rates undisque relinquunt.
 sparguntur vario diversa per aequora cursu,
 quo casus, quo ventus agens, nocturnus et error
 forte trahit. saevum miseris fortuna minatur
 280 naufragium. nullam credunt superesse salutem,
 desperantque suam per aperta pericula vitam.
 ingemuit ductor, mentemque ad sidera tristis
 erigit, auxiliumque dei pietate magistra,
 ut metus ipse dabat. lacrimis inquit obortis,
 285 pronus et exorans supplex his vocibus inquit.
 'omnipotens verbi genitor rerumque creator,
 principium sine fine, deus. te cuncta fatentur
 auctorem et dominum. et factorem elementa tremiscunt.
 te venti nubesque pavent. tibi militat aër.
 290 imperioque tuo nunc arduus intonat aether.
 magnaue concussi turbatur machina mundi.
 tu scis. summe pater, tu praescius omnia nosti.
 non auri cupidus. non ullo munere lucri
 in Libyam compulsus eo: sed scindere bellum

253 claro *Mass.*, oculo *T*, alto *malim* deiectus olimpho *T* 254 minitantia *T* 257 terre *T*
 259 aspettu *T* olimpho *T* 260 sideriis *T* 262 haec *add. Mass.* 263 concitat *T* 265 octime *T*
 267 claude renitentem *T* benignus in benigna *1 m. mutatum T* 270 exexit *T* lampadas *Mass.*
 270—271 folium septimum codicis *T* intercidit. perierunt versus plus minus 62 272 uictamque *Bekk.*, uitam-
 que *T* 274 substant *T* 275 uelis *Mass.* 278 netturnus *T* 279 forte *Bekk.*, sorte *T*
 281 suum *T* 283 eregit *T* 284 uc *T* abortis *T* 287 cuncta *T* 291 machina *T*

CONTREVS.

295 et miseras salvare animas haec sola cupido,
 hic animis amor omnis inest. huc iussio tantum
 principis alma trahit. noster te principe princeps
 imperat. ipse tibi meritum debere fatetur
 ordine servitium. tu illi nos subicis omnes
 300 et servire iubes. tua sum praecepta secutus.
 aspice, sancte, favens, et nostros cerne labores
 iam placidus, tantaeque pius succurre ruinae.
 sui sua peccantem damnant delicta Iohannem
 iudice te, quocunque alio me comprime leto,
 305 pro! Petro nunc parce meo'. quo nomine dicto
 haesit in ore sonus, tremuerunt pectora patris,
 frigidiora gelu ceciderunt crura manusque,
 membraque cuncta labant. lacrimas tunc fluminis instar
 fundit, et ingentes gemitus ad sidera tollit.
 310 talibus orantis fletus et verba recepit
 suscipiens dominus. validis mitescere ventis
 imperat, et clauso frangi sub monte procellae.
 effugiunt celeres tenuato vellere nubes.
 sol redit, et claro rutilanti lampade caelo
 315 emicat alta dies. explanat marmoris undas
 iussio certa dei. venti venere secundi.
 consurgunt laeti turbantes omnia nautae,
 vocibus et placidis intendunt linthea malis,
 implenturque sinus. socias tunc undique naves
 320 accipiunt, totoque refulgent carbasa ponto.
 iam propius propiusque volant, et prospera cursu
 caerulea sulcantes impellunt flamina puppes.
 prospexit tandem succensae litora terrae
 ductor, et indomitas Martis cognovit habenas
 325 nec dubium (nam vera ferunt incendia) monstrum.
 volvebant venti crispantes vertice flammis,
 et fumo commista volans super astra favilla
 scintillas tennes summam spargebat in aethram.
 surgit et in medio fervet iam flamma profundum,
 330 omnia convolvens succensae robora terrae.
 uritur alma seges cultos matura per agros,
 omnis et augetur crescentem frondibus ignem
 arbor, et in cineres sese consumpta resolvit.
 vertuntur miserae caesis cum civibus urbes,
 335 cunctaque diruptis conflaurant moenia tectis.
 haud aliter Phaëthon cunctis e partibus orbis
 non bene concessa succenderat omnia curru
 flammivomis raptatus equis, ni fulmine summo

300 tu sum precetta T	302 securre T	303 dampnant delicta T	305 proterio nunc parge
vel perge T	306 exit T	307 clara T	308 flimus istar T
suscipiens dubitans Mazz.	312 clauso monteque procella T	313 tenuato T	311 subspectans T,
praeque T	324 arenas Mazz.	325 monstrum T	321 proprius pro-
328 ethera T	329 et in Mazz., etiam T	330 comburens dubitans Bekk.	327 fauile T
334 miserie T	335 direptis malim	tectis T	333 cinerem legit Mazz.
		336 feton T	338 in fulmine T

omnipotens genitor. terras miseratus, anhelos
 340 disiunxisset equos, restinguens ignibus ignem.
 exarsit ductor miserae succurrere terrae,
 plus solita pietate fremens, largoque rigavit
 imbre genas. virtus solitis flagravat in armis,
 iraque praecipites dictabat tendere gressus
 345 in medios fluctus. prohibet natura volentem
 et mista virtute modus, quo cuncta regendo,
 inclita cum parvis pensans, commissa gubernat.
 ocius adductas ad litora vertere proras
 imperat, et notae laetus successit harenae.
 350 litora Byzacii paribus non alluit undis
 opposita tellure salum. pars lenior aestu
 plana iacet. curvis statio est concessa carinis,
 efficiunt portus nimium vada salsa quietos.
 hic vis nulla Noti placidos extollere fluctus
 355 mota potest, ventus liquidum nec territat aequor.
 pars pelagi quassatur aquis, ripaeque relabens
 confractum scopulis latrat mare. pervia saxis
 unda sonat, nigramque super diffunditur algam.
 illic et Boreas tumidus graviorque procellis
 360 Eurus ab extremo convolvunt aequora fundo.
 tunc pereunt miserae dirupto fune carinae.
 et pelagi duros tabulae iacuere per agros
 saepe ratis putresque simul per gramina prorae.
 hinc est, quod metuunt fugiuntque pericula nautae
 365 dira loci, portusque petunt vada tuta quieti.
 illo Romanae steterant in litore classes,
 tempore quo Libycas tetigit Belisarius oras,
 Vandalicas capturus opes. quos nomine portus
 alterna pro parte Caput dixere Vadorum
 370 antiqui nautae. veniens hic vela resolvit
 dux quoque magnanimus simili virtute Iohannes.
 felix ille locus, statio quo tuta Latinis
 classibus atque secunda fuit. tunc ancora morsu
 fixa suo tenuit securas litore puppes.
 375 agnovit portus ductor fortissimus illos,
 gavisusque locis digito monstravit ab undis.
 et sociis sic laetus ait. 'cum prima tenerent
 ultrices haec arva rates, hoc litore primus
 ipse solum tetigi, fretus iuvenilibus armis.
 380 ex ducibus namque unus eram, cum sceptrum tyrannus
 Geilamir in Libycis tenuisset perfidus oris.
 has Romana manus primo pede pressit harenas.

340 disiunxisset *T* restringens *T* 341 succurre *T* 346 modus *Lachm.*, modum *T*
 348 uertice ploras *T* 350 bizarii *T* 351 opposita tellure salum *Lachm.*, o. t. saltim *T*, t. o. saltim *Mass.*
 352 est concessa *scripsi*, est cessa *T*, concessa *Mass.* 353 nimius salsa unda *T* 355 nec *T*, non *Mass.*
 equo *T* 357 confractum *T* 361 tunc *T*, hinc *Mommsen* miserie *T* 364 que *add. Mass.*
 365 portusque *scripsi*, portusque *T*, portusque *Mass.* quieti *scripsi*, quiete *T*, quieto *Maec.* 373 ancora *T*
 376 abundis *T* 377 cum *Bekk.*, dum *T* 379 iuuenibus *T* 382 arenas *T*, sic fere *semper*

hic Libycas potavit aquas, hoc margine fossas
 tunc posuit primis veniens exercitus armis.
 385 ille procul tumulus, vicinis proximus undis,
 cernitis ut molli congestus crescat harena
 mobilitate Noti? ductor Belisarius illic
 altius imposuit cunctis tentoria signis,
 quem circum posuere duces mistique tribuni.
 390 hoc ego, germano pariter comitante beato,
 castra loco tenui. sors, heu, durissima fati,
 humanis inimica bonis! o gaudia fratrum
 quanta rapit subito veniens mors saeva piorum!
 qua virtute fremens germanus perculit hostes
 395 ille meus, sociosque bonus qua mente regendo
 continuuit, quantumque virum res publica fleuit!
 non belli rapuit fratrem fortuna potentem,
 cum totiens victor saevo remeasset ab hoste.
 heu, superas mors dura pios! genitoris imago
 400 Pappus eras natiq̄. mihi solacia tanti
 digna mali, victor Stygias quod despicias undas.
 haec loca me fratris memorem fecere beati,
 et lacrimas movere meas. quae bella peracta
 prisca viri! deus ipse mihi meliora secundet.
 405 sit locus hic felix, illo felicior anno
 prosperitate dei. tamen haec quo tempore castra
 imperfecta manent tanto in discrimine belli,
 quot populis subtracta salus! Victoria signis
 si faveat per bella meis, ego coepta replebo
 410 munimenta loci firmo solidata metallo'.
 sic fatus doluit desertas civibus urbes
 et vacuas tacuisse domos, Libycasque ruinas
 ingemuit miserans, solvique a litore funes
 iussit, et optatis concessit linthea ventis.
 415 tertia lux Tyrios oculis post tempora muros
 obtulit, et fessae ductorem reddidit urbi.
 litora vix primis figens vestigia plantis
 contigerat: campis acies exire iubebat,
 praecipit atque duces densas componere turmas,
 420 signaque ferre iubet. summus dolor incitat iram.
 terrae quippe dolens, quam viderat ipse, ruinam
 castra movet. iussis parens excita iuventus
 deposito torpore micat, omnisque resumptis
 bella petit miles gladiis. tunc aere recurvo
 425 aspera raucisoni succendunt proelia cantus.
 iamque novem latis erumpunt agmina portis,
 cunctaque ferratas effundunt moenia turmas.
 hinc equites veniunt, peditum pars lenta movetur

383 magine T 385 tumidus T 395 sociusque Mazz. 399 separas T 400 Pappus scripsi,
 lampus T, Pampus Mazz. 401 Stygias Mazz., scias T 407 imperfecta T 409 cetta T
 414 tuxit T 417 primis Bekk., primus T figens T planctis T 425 cantu T

mille viis, cursuque pedum gemit arida tellus.
 430 qualiter ille favis pulchri regnator agelli
 castra movens apium densas exire catervas
 imperat et flavis agmen producere terris,
 sive parat pugnas adversi concitus ira
 forte ducis, fucosve volens arcere malignos
 435 accelerat: iussisque favens festina iuventus
 per cunctos aditus crebris alvearia linquunt
 exitibus, raucisque acuunt stridoribus hostes:
 haud secus in campos tota Carthagine miles
 exit, et erectis gaudet procedere signis.
 440 hinc seges aeratis horrescit spissa manipulis.
 hi pharetras arcusque ferunt, his lucida latis
 arma sonant umeris. hastae clipeique refulgent
 loricaeque graves et stantes vertice cristae.
 445 volvitur inde novus densa caligine pulvis,
 ventilat assiduas conculcans ungula terras,
 aëra sublatae convolvit fumus harenae.
 ipse inter primos, exhortans agmina, ductor
 fertur equo, solitisque duces succendit in armis,
 dum veteres memorat gestas in Perside pugnas.
 450 non aliter posset sensus flammare virorum,
 ni Martis laudaret opus. sic Inppiter ille,
 ut veteres aiunt gentili carmine vates,
 saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu.
 455 caelicolum turmas, quid vellent fata, monebat,
 sternere terrigenas posset quo fulminis ictu,
 cuspide qua Mavors transfixos funderet artus,
 verteret in montes visa quos Gorgone Pallas,
 arcitenens crebris quis ferret fata sagittis,
 quosque levis torto fixisset Delia telo.
 460 iamque per extensos properans exercitus agros
 Byzacii carpebat iter. qua Antonia castra
 nomine dictus avis locus est. hic castra Iohannes
 mox posuit. legati et iam venere tyranni.
 465 hos dux egregius iubet intra tecta vocari
 atque referre viros saevi mandata tyranni.
 tunc, cui Romanae fuerat facundia linguae,
 iussus Maccus ait. 'Lagnantan gentis acerbae
 ductor magnanimus tibi nos, Guenfeius heros
 Antalas, haec ferre iubet. tu nempe, Iohannes,
 470 quem novit Massyla manus Solomonis iniqui
 tempore. dux nostris fueras qui proximus oris

429 pulsuque *Mass.* 430 favis *T*, favi *Mommsen* 437 raucisque canunt *T*, cf. *Verg. Aen. XII 590*
 hostes *T*, iras *Haupt Opusc. III p. 625* 438 and *T* cartagine *T* 439 erectis *T* prodere *T*
 440 aratis *T* 441 farettas *T* 442 humeris *T*, ut solet 443 litoreeque *T* 445 assidue *Mass.*
 447 exorta *T* 449 impertide *T* 453 cum *Bekk.*, dum *T* 454 quo *Mass.* monebat *Bekk.*, moue-
 bat *T* 456 arcus *T* 458 crebis *T* 459 fixisset *Mass.*, fississet *T*, fixum iret *Unger Emendationes*
Horat. Hal. Sax. 1872 p. 147 461 bizarii *T* qua *Bekk.*, que *T*, quo *Mass.* 463 nix *Bekk.*
 etiam *Mass.* 464 egregius *T* tetta *T* 465 seni *T* 467 Maurus dubitans *Mass.* 469 amitalas *T*

vicinaeque maris quondam servator harenae,
 non Solomonicas audisti Marte catervas
 tot pariter cecidisse gravi, qua flumina clade
 475 impleret Romana manus, campisque perempti
 quot vestri iacuere viri, ductoris et ingens
 exitium per bella tui? tu gentibus audes
 invictis inferre manum? non quantus Ilaguas
 notus Marte tibi, quem tantum fama perennis
 480 prisca canit? cuius iam Maximianus in armis
 antiquos persensit avos, Romana per orbem
 sceptrata tenens, Latii princeps? tu milite parvo,
 iam periture, meas audes vel cernere turmas?
 aut poteris sufferre manus faciemque virorum
 485 aspicias campis, ductor Romane, meorum?
 quin potius converte pedem, vel sumpta retrorsum
 signa refer, mortemque cave. sin proelia mecum
 mittere posse putas, si te invat ire sub umbras,
 atque dies suprema vocat, cur signa fatigas?
 490 verba remitte mihi, quae sit tua certa voluntas;
 et venio quocumque voles, nec fata morabor.
 haec mandata dedit ductor fortissimus ille.
 tu, quaecumque placent animo, responsa remitte'.
 tunc placidus gravitate sua nec motus in hostes
 495 ductor ait. 'mihi nunc saevo responsa referre
 non opus est hosti. certis sunt ista diebus
 maturanda mihi saevi mandata tyranni.
 post vobis mandata dabo'. sic ore locutus
 ipsos privato iussit custode teneri.
 500 fortia facta parans. illis superesse salutem
 quis potuit sperare viris? patientia magni
 quanta ducis! quanta est pietas virtusque regendi!
 barbara corda tument insano accensa furore.
 hic elementer agit moderans gravitate Latina.
 505 noluit ulcisci praesenti morte superbos,
 sed voluit salvare humiles fractosque levare.
 sic virtus Romana manet semperque manebit.
 corripit et salvat. veniam promittit ab ira.
 extulit ut radiis rutilantes Lucifer ignes
 510 Oceani prolatus aquis, tunc castra moveri
 cuncta iubet ductor densasque exire phalangas.
 signa canens gemit horrendos fera bucina cantus
 aere cavo, dulcesque expellit pectore somnos.
 dant animos socii (clamor tentoria miscet)
 515 hortanturque parem. famuli tunc fixa revellunt
 vela solo, alipedes ducunt praesepibus altis
 ornatos phaleris. atque omnia tela resumunt.

478 quantum *T* 479 notum est *Mass.* perhennis *T* 483 nam *T* 484 faciemque *T*
 487 refert *T* caues in *T* 490. 493 remitte *T* 501 qui *T* 505 presente *T* 506 salu-
 tare *T* 508 promittit *T* 510 oceani *T* prolutus *Mass.* 513 somnos *T* 514 so-
 cii *Lachm.*, sotiis *T*

ast ubi compositis coepit procedere turmis
 victricesque aquilas acies ostendere campis.
 520 sic bene sollicito dispensans pectore ductor
 admonet ipse duces, causas referensque docensque.
 o Romana manus, spes o fidissima rerum,
 o virtus orbisque decus summumque levamen,
 imperiique fides et nostri palma laboris,
 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est.
 ipse tamen memorem insidias fraudesque dolosque,
 et metuenda canens et, quae peragenda, revolvens.
 proelia dura dolis nunquam caruere malignis.
 bella per insidias acies Maurusia gessit
 530 semper, et obscuris fidens subsedit in armis.
 solaque Massylas servat fallacia vires,
 et timidos bellare facit, dum saxa latebras
 montibus in summis aut altis flumina ripis
 praestant, aut ubi glauca nemus distendit oliva,
 535 arboris aut altae frondoso vertice robur
 efficit occultis acies subsidere campis.
 fraudibus his certat committere proelia Maurus,
 ut celer incautum subitans exterreat hostem
 ambiguumque premat, fretus numeroque locoque
 540 et domitis confisus equis. tunc belliger astu
 mittitur, in planos rarus qui proelia campos
 provocet et visos fugiens exaggeret hostes.
 ille levi cursu praefixo hastilia ferro
 vibrat, et incurvo nec cessat flectere gyro
 545 cornipedem domitum. sed cum properaverit hostis,
 arte fugit, comptas ut spargat callidus alas,
 dum sequitur numerosa manus victrixque putatur
 esse sibi, et totos agmen diffundit in agros.
 his agit in bellis fingens certamina Mazax
 550 insidiis, donec medios perducit in hostes
 hostile obsessis conclaustum vallibus agmen.
 tunc dolus ille patens saevas effundit habenas,
 absconsasque ciet tota de parte catervas.
 quem metus acer agit, primo fugit ille tumultu.
 555 hunc premit elatus saevo sub vulnere Maurus,
 quem impavidum timor ipse facit. sin robore firmo
 constiterint tunc forte viri, non ulla sequetur
 audentes pugnare manus, sed colla reflectunt
 mollia quadrupedum versi. sic bella relinquunt,
 560 sic acies fugitiva cadit, sic firma resistet.
 nam timidos fortuna premet, cautosque invabit

519 aciesque <i>Mass.</i>	hostendere capis <i>T</i>	520 duce <i>1 m.</i> , ducem <i>2 m.</i> <i>T</i>	521 docetque
<i>2 m. T in Utura</i>	525 certa licet <i>T</i> , certe liquet <i>Mommsen</i>	est delet <i>Mommsen</i>	527 canens <i>scripsi</i> ,
cauens <i>T</i>	535 alde <i>T</i>	537 his certat <i>Bekk.</i> , id certat <i>T</i> , inceptat <i>Mass.</i>	538 subitans <i>T</i> ,
subiens <i>Lackm.</i> , subeuntem <i>dubitans Bekk.</i> , subito <i>Mass.</i>		perterreat <i>Mass.</i>	542 exaggeret <i>T</i>
545 preparaverit <i>T</i>	546 calidus <i>T</i>	549 mazax <i>T</i>	551 obses cum clausum <i>T</i>
545 absconsasque ciet <i>T</i>	556 impavidum <i>Bekk.</i> pavidum <i>T</i>	560 resistet <i>scripsi</i> , restet <i>T</i> , resistit <i>Mass.</i>	553 ascon-

audacesque simul. multos nam saepe revisit.
 et quanti ex ipsis palmam sumpsere periclis!
 ut decet esse duces, cauti fortesque trucesque
 565 pandite quisque suas belli in discrimine vires.
 sit labor ille animis. acies componite turmis,
 cunctaque dispositis incedant signa manipulis.
 haec sit praecipue summi cautela laboris,
 has vigiles servate vices. his vincitis hostes.
 570 ordine quisque suo praecedant castra tribuni,
 interdumque duces, suspectas quaerere valles
 et faciles praestare vias. exercitus omnis
 his securus erit, cautum nec praevenit hostis
 vallatumque. suis at si Maurusia bellum
 575 fraudibus occultis acies assueta parabit,
 nuntius ante levis nostras deportet ad aures
 vectus equo, cautasque facit properare cohortes.
 hoc servate, duces. veram sperate salutem'.
 dixerat haec ductor, latum cum vocibus agmen
 590 consequitur festis. laudant plauduntque faventque
 exultantque animis et laeti iussa facessunt.

LIBER SECVNDVS.

Pellitur interea cunctis vastator ab oris
 Maurus, et adverso trepidus calcatur ab hoste.
 deserit obsessas fugiens conterritus urbes,
 turbatusque metu montes concurrit ad altos,
 5 diraque munivit posuitque mapalia silvis.
 implentur vallesque cavae collesque supini
 gentibus innumeris, camposque et flumina late
 curva tegunt. latuit densis contermina tellus
 agminibus, montesque et celsis frondea silvis
 10 tecta latent pendente casa. fugit inde ferarum
 omne genus, saevi reverens venabula Mauri,
 nec potuit miserum tantas evadere pestes,
 sed iacet affixis resupino in pectore telis.
 non mitis volucer ramis permissus in altis
 15 frondibus aut mediis dulces suspendere nidos.
 arboribus religant congesto culmine cannas
 omnibus, et nullo est vacuum iam in monte cacumen,
 qualiter infusae tellus contecta pruinae
 nube latet, campique et montes arbor et omnis
 20 albet, et ipse suis artatur motibus aër,

564 cautos *Mass.* trucesque *T* 566 lamor *T* 573 nec *T*, non *V* 576 nuptius *T*
 578 sperare *T* 581 facessunt *T*
 5 diraque *T*, castraque *Mass.* mapalia *scripsi*, in prelia *T*, imperuia *Mass.* 6 implenturque *T*
 8 tegunt *T*, tenent *Mass.* 11 reuerens *scripsi*, referens *T* 13 affixis *T* 15 subspendere *T*
 18 contexta *T*

eripitur crebris facies certissima rerum
imbribus, et nullis noscuntur sidera signis.

quis mihi tot populos gentesque et proelia vates
ordinet arte nova? tu, Iustiniane, favendo
25 cuncta doce. admisce blanda dulcedine Musam.
temperet insuetis nutant quae carmina verbis.
nam fera barbaricae latrant sua nomina linguae.
primus init bellum, fraterna morte coactus,
Maurorum princeps, Romanis subditus olim
30 principibus, gratus ducibus fidusque magistris,
Antalas. duramque movens in proelia dextram
erexit furiale fremens, qua turbidus omnis
impulit armatas bellorum ad praemia gentes.
finibus in Libycis suscepta pace fidelis
35 ille fuit, plenosque decem perfecerat annos.
heu, ducis ignavi quale indiscretio bellum
movit, et extinctas fecit recalescere flammis!
tunc furor incepti posuit plantaria Martis.
perfidiae crimen vel tantae semina mortis
40 ira dedit. gentes Libyae commovit amaras
acrior et totum turbavit caedibus orbem.
hunc consanguineis sequitur densissima turmis
Frexes, et tumida laudat cervice regentem,
fortis gens et dura viris bellique tumultu
45 efferat, seu pedes in campis praesumpta per hostes,
sive frementis equi pulsat calcaribus armos.
inde leves equitum turmae comitante Sielifan
arma ferunt. saevus medium volat ille per agmen
fusus equo, armatasque movet pulsatque phalangas.
50 Aor et indomitus latos discurrit in agros.
hinc Sinusdisae bellant per bella cohortes,
Silvacaeque truces et saevis Naffur in armis
Silcadenitque ferus, celsis qui vivida silvis
bella dolis metuenda parat, conterritat hostes
55 fraude loci, caecisque furens praefertur in ausis.
qui Gurubi montana colunt vallesque malignas,
Mercurios colles et densis Ifera silvis.
quis gravis Autiliten, patris non mollior ausis,
praefectus bellique comes nullique fidelis
60 ibat, et in gentes scelerum laxabat habenas,
succendens praedansque ferox mactansque trahensque.
Silvaizan Macaresque vagi, qui montibus altis
horrida praeruptis densisque mapalia silvis
obiectae condunt securi rupis ad umbram.

22 inbribus T 25 amisce T 26 nutant quae *Mommsen*, nutantque T, nutantia *Mazz.* 31 anti-
talas T 33 aratas T premia T, proelia *Mazz.* gens T 35 incepti *Lachm.*, incetti T,
incerti *Mazz.* 39 perfide T 41 caedibus *Mazz.*, gentibus T 43 laudat *Bekk*, laudant T
45 presumta T, sic fere semper 48 ualat T 49 mouet pulsatque *scripsi*, mouent pulsantque T
50 indomitos T 51 hunc T Sinusdisae *scripsi*, sinusdisa T, indiuisse *Mazz.* 52 saeuus Nau-
fur *Mazz.* 53 uluida *Mazz.*, iuida T 57 infera *Mazz.* 58 patriis *Mazz.* Ausis *Mazz.*
60 abenas T 61 ferox *scripsi*, feros T, ferus *Mazz.* 64 abiecte *Mazz.*

65 et quos flumineis fortes intersecat undis,
 Silzactae Caunesque leves, qua montis ab alto
 dirigit incurvis amnem per gramina ripis,
 Vadara, quem planos currentem fundit in agros.
 70 quas Agalumnus alit, venere ad proelia gentes,
 nubibus in mediis celsum qui ferre cacumen
 cernitur, et lati sustentans sidera caeli
 Macubius. gravidis quasque ipsa miserrima culmis
 dumosae nutrit perstringens hordea terrae
 Sascar. et accitus longis convenit ab oris
 75 Astrices, Anacutatur, Celianus, Imaclas,
 Zersilis artatis habuit quos horrida campis.
 immittit polluta viros mox Gallica tristes.
 nec cessant populos infausti mittere campi,
 quos Talalateis nutrix suscepit ab arvis,
 80 Tillibaris; iunctasque mari distendit harenas
 Marta mali genetrix. tristes quos cernere campos
 vitasset Romana manus, ni fata dedissent
 invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila.
 sic tibi, summe pater, placuit. sic iussa ferebant.
 85 nuntius extremas Libyae transvectus in oras
 convocat indomitas extrema ad proelia gentes.
 convenit innumeris nunquam superatus Ilaguas
 milibus, et totum volitans conterritat orbem.
 cornipedum saevus laxatis Austur habenis
 90 viribus hunc sequitur fidens, et fortis in armis
 et numero superante modum. nam belliger Austur,
 sollicitus dubias campis committere pugnas,
 collocat astrictis muros fossasque camelis,
 atque pecus varium densa vallante corona
 95 ponit, ut obicibus pugnantem implicet hostes
 ambiguosque premat. currens tunc saevus Ilaguas
 mactat in angustis prosternens agmina muris,
 et campos securus adit, sequiturque premitque
 caede nova, miserumque furit vastator in agmen.
 100 est aries illis infandi machina belli,
 comptaque dispositis ponunt tentoria signis,
 horrida gens et dura viris audaxque triumphis
 innumeris, nullo bellis quae tempore cessat
 impia, crudelis. nullas timet ille ruinas.
 105 sed licuit timuisse tamen, seu iure licebit.
 paeniteat saevisse diu. nam fortis Ilaguas
 quondam per latos prostratus vulnere campos

65 quos *Mass.*, qui *T* intersecat *scripsi*, interserit *T* 71 sustentans *T* 72 ipsa *add. Mass.*
 73 ordea *T*, ut solet 74 cum venit *T* 76 Zerquillis *Mass.* 77 imittit *T* mox *scripsi*, mosi *in*
 mons *l m. mutatum T*, mons *Mass.* Gallida *legit Mass.* 78 essat *T* 79 Talalateis *scripsi*, talanteis *T*
 80 iunctasque *scripsi*, iunctasque *T*, iucusque *legit*, iunctisque *scripsit Mass.* maris *legit Mass.* are-
 nis *Mass.* 81 Martamali *legit Mass.* capos *T* 82 infata *T* 83 invidia *T* alima *T*
 95 numptius *T* 87 hilaguas *T* 89. 91 astur *T* 96 ambiguasque *T* hilaguas *T* 101 tep-
 toria *T* 105 tamen *Mass.*, tantum *T* seu *scripsi*, se *T*, sed *Bekk.* litabit *T* 106 hilaguas *T*

iuncta saeva dedit, praedis bellisque pepercit.
 Ierna ferox his ductor erat Gurzilque sacerdos.
 110 huic referunt gentes pater est quod corniger Ammon,
 bucula torva parens. tanta est insania caecis
 mentibus! ha! miseras fallunt sic numina gentes!
 Ifurac infestis venit consultus in armis.
 hic pedes insignis clipeo telisque resultat
 115 et mucrone potens, saevum dum tendit in hostem.
 Muctuniana manus calidis descendit ab oris,
 quae Tripolis deserta colit. Gadabisque maligna
 mittit ab arce viros, et saevis moenibus horrens
 Digdiga vicinis acies dedit improba ripis.
 120 tunc, Velanideis verrunt qui stagna phaselis,
 conveniunt populi, qui currunt arte per aequor,
 infixos tremulis iactantes piscibus hamos.
 Barcaei solito currunt saevire furore.
 deseruere suas et nostras quaerere terras
 125 incipiunt. his arma furor bellumque ministrat,
 et genus acre viris. clipeos gladiosque minaces
 non solito vinctos lateri, sed circulus ambit
 perstringens modicum, complexus brachia gyro,
 vaginasque aptant nudis pendere lacertis.
 130 nec tunicae manicis ornant sua brachia Mauri.
 insita non ullis stringuntur cingula bullis,
 discinctique feras agitant in proelia turmas,
 binaque praevalido portant hastilia ferro.
 horrida substrictis dependens tragula membris
 135 ex umeris demissa iacet. tunc lintea taetrum
 palla caput stringit, nodo suffulta tenaci,
 crudaque sub nigra calcatur Maurica planta.
 Marmaridas gentes tot pertulit Africa bellis.
 quis miseram superesse putet? non sufficit istud,
 140 o superi! iam audax alternis surgit ab oris
 adversa de parte fremens dux ille ruinas,
 quas illi Romana manus per vulnera Martis
 ante dedit. tantam inde ferus nunc colligit iram.
 innumerae gentes illum comitantur euntem,
 145 quae Gemini Petram, quae Zerquilis horrida rura,
 quaeque nefanda colunt tristis montana Navusi
 desertosque locos; nutrit quos horrida tellus
 Arzugis infandae (veteres sic nomine dicunt).
 Aurasitana manus celsis descendit ab oris.
 150 non pedes illa potest acies in bella venire,
 praevalide sed pugnat eques. tunc lancea duplex

108 iuncta *T*, Anguina *Mazz.*, lancea *Haupt Opusc. III 625*, poenas *requiritur* 109 lerna *T* 111 bu-
 cula *T* 112 mensibus *V* 113 Ifarac *T* consultus *T*, coniunctus *malim* 115 muctone *T* 116 mu-
 camiana *legit*, macumiana *scripsit Mazz.* 117 trepulis *T* 119 dieliga *T* 123 currunt *dubitans Bekk.*,
 curant *T* 126 est *Mazz.* uirum *Mazz.* 129 attant *T* 132 discinctique *Laehm.*, distinctique *T*
 134 fargula *T* membris *T*, loris *Laehm.* 137 calcantur *Mazz.* plancta *T* 141 fremens *T*,
sed remens in litura dux *Mazz.*, dulce *T* 145 geminam *Mazz.* orrida *T* 149 aurisitana *T*

iuniperum ferro validam suffigit acuto.
 caetraque saepe levis duro iacet horrida dorso
 aut lateri suspensa cadit. substrictus at ipse
 155 mucro fulmineus laevo dependet ab armo.
 quique Vadis tepido messes bis tondet in anno
 Maurus arans, bino perstringit et hordea culmo.
 heu, furit in sicca Phoebi candentis harena.
 160 quantus amor praedae! toleratur fervidus ardor,
 sufferturque fames terrarum aestusque sitisque
 Martis amore feri turpisque cupidine lucri.
 iam fortis properans densos exercitus hostes
 montibus in summis et collibus esse videbat,
 fumantesque locos flammis silvasque latentes
 165 agmine condense nullum monstrare cacumen.
 omnia tecta latent. vox undique saeva per auras
 indiscreta sonat. lucos silvasque sonoras
 tempestate putes nimia veniente moveri,
 litore collisas frangentes aequoris undas.
 170 hinc iuvenum clamor, fremitusque ardescit equorum
 inde furens. tremulis ululatibus aethera matres
 concutiunt. fervet trepido tunc terra tumultu.
 pastorum ecce venit fugiens e vallibus agmen
 hostis ab adventu. pecudum per prata balatus
 175 consonat, et densa pulvis succrescit harena.
 iam sonipes campis laxis currebat habenis,
 primus et armentis praedam rapiebat ab altis.
 obvius ecce venit saevis de faucibus hostis
 rarus, et in nulla comptus procedere turma
 180 cernitur, adversos nec poscere fervidus hostes,
 sed tantum clamore furit. tum tragula crebris
 nutibus e silvis acies agitata requirit,
 auxilioquē vocat Maurorum more catervas.
 convolat ergo celer prima ad certamina Frexes
 185 Marte levi, tantumque fugax armenta tuetur.
 constans nam nullis acies componitur armis.
 non tamen inceptum fuso est cum sanguine bellum.
 Geisirith ille potens nam dux praecesserat agmen
 ductoris iussu, sapiens et Amantius una,
 190 hostiles temptare locos, perquirere valles
 et solito planare vias. nunc aggere celso
 Romanae sistunt acies, gentesque nefandas
 expectant oculis, magno quae ferre magistro
 mente gerunt dubia. nequeunt tolerare tumultus
 195 nec densos lustrare locos. quis cernere posset

153 catura sepe *T* 156 tepido *Bekk.*, tepide *T* 160 aestusque *Maxz.*, extusque *T* 165 mo-
 strare *T* 167 indiserta *T* 169 littere *T* frangi uento *Hugo Michael* 170 hunc *T*
 174 euentu *T* balantum *T* 181 fargula *T* 182 et *T* 184 conuocat *T* 186 constat *T*
 187 incettum *T* 188 Geisirith *Haupt Opusc. III 616*, gersirit *T*, Geisirich *Maxz.* 191 nunc *Mommsen*,
 hunc *T*, huc *Maxz.* 193 exspettant *T* magno quae ferre *Maxz.*, magnoque ferre *T*, magnoque re-
 ferre *malim* 195 scernere *T*

milia tanta virum? sic si lucusta sub astris
 Austro flante cadit Libycos diffusa per agros
 vere sub extremo, vel cum Notus aethere ab alto
 in mare praecipitem magnoque a turbine raptam
 200 ire iubet: dubiis horrescunt corda pavore
 agricolis, segetes ne conterat horrida pestis,
 neu vastet fructus teneros hortosque virentes,
 mollibus aut ramis florentem laedat olivam.
 iamque pedem retrahens ibat Romana iuventus,
 205 ductori responsa ferens. hanc proximus hostis
 circumdat levitate sua. iam dura subibant
 agmina. conveniunt densi de montibus hostes,
 faucibus e cunctis campos funduntur in omnes,
 Austur et, indomitis ardens quae fertur in armis,
 210 Mutuniana manus. succedit fortis Ilaguas.
 iamque sub hostiles acies transmissa catervas
 innumero currebat equo. turbatque premitque,
 et magis atque magis densum stipatur in agmen.
 exuperatque viros. ipsis artatur ab hastis
 215 campus, et ingenti quassatur terra tumultu.
 sic, ubi compellunt currentia nubila venti
 murmure cum valido, tot crebris ignibus ardens
 nimbus et adversa veniens in fronte procella
 influit exactis vasto cum pondere guttis
 220 grandinis infandae: pluviis ventisque subactus
 tristia submittens iam frigidus ora viator
 dentibus infremuit, victus sic terga reflexit.
 et loca tuta petens silvis tectisque currebat.
 non aliter Romanus eques iam victus abibat,
 225 hoste premente gravi. surgens licet inclita virtus
 fortia facta petat, nimius tamen imprimat hostis
 conveniens. nec tela viri nec spicula possunt
 spargere lenta manu. solus vix sufficit ensis
 pellere Marte viros, clipei vix sistere contra
 230 vulnera sufficiunt. tristis tunc aethera clamor
 pulsat. susceptis regemunt obstantia telis
 scuta virum. infandis agitur vita periculis.
 tunc Romana acies paulatim excedere pugna
 nititur, adversosque reluctat prendere colles.
 235 interea velox placidas concusserat aures
 nuntius, ingenti conturbans castra tumultu,
 descendisse feros silvis et montibus hostes
 innumeros, campos acies implesse nefandas,

196 sic si *scripsi*, sub sic *T*, uel sic *Mass.* 198 ether *T* 199 rattam *T* 201 neu *T*
 202 uastat *T* 203 uliuam *T* 205 proximis *T* 207 conueniunt *Lachm.*, cur ueniunt *T*, cum
 neniunt *Mass.* denti *T* 208 e *Mommsen*, et *T* 209 ardensque fertur inermis *T* 210 Ma-
 cumiana *Mass.* hilaguas *T* 214 exipperatque *T* 217 con *T* crebribus *T* 219 gnetis *T*
 224 habibat *T* 226 impremit hosti *T* 228 manus *T* 229 perellere *T* clipeis *T*
 231 hostantia *T* 237 disendisse vel distendisse *T* 238 implexe *T*

obsessosque locos populis armisque coruscis,
 240 iam potuisse duces tantae succumbere pugnae.
 ilicet omnis eques campo decurrit aperto.
 nam cunctos civilis amor pulsabat et ardor
 ductorisque metus. compellit terga suorum
 voce verendus agens, interdum pulsat et hasta.
 245 quos cessare videt. populos excedere castris
 imperat, auxilioque suis succurrere dictat.
 utque leves aquilas campis produxit apertis
 praecessitque duces, illos per castra morantes
 increpat et rauci sonitu conterrat aeris.
 250 bucina saepe ciens tremulo gemit horrida cantu.
 subsequitur crebris acies collecta manipulis.
 ungula sidereos contristat pulvere campos.
 et solis pallescit honos radiosque micantes
 colligit, oppositaque polus turbatur harena.
 255 praecelsis veluti surgunt de montibus Euri
 Aeoliis ferventque graves, verruntque procellae
 litus harenosum, tunc tristibus aëra turbant
 flatibus, adversis scindentes nubila flabris:
 sic campos acies densis Romana catervis
 260 turbat, et absentes pulvis iam comprimit hostes.
 cautus ab adversa venientes rupe Melangus
 vidit, et ingenti turbans clamore cohortes
 barbara signa dedit. paulatim linquere campos
 incipiunt, et tuta acies per castra recondunt.
 265 at veniens fortis vallatus et agmine ductor
 montibus in summis astantes conspicit hostes,
 incolumesque suos gaudens suscepit ovantes.
 hinc, fera quae saevis non tristia bella periculis
 gesserat illa manus, referunt faucesque malignas.
 270 praecipit ipse viris fossas et castra locare
 haud procul adverso, nimium sed proximus hosti.
 perficiunt praecepta citi, planumque per aequor
 candida mox niveis figunt tentoria velis.
 hic Romana manus positis fortissima castris
 275 per varium discurrit opus. pars arma reponit
 alta locis, pensat pharetras arcusque retendit.
 arduaque excelsis sustentant vela columnis.
 ordine configunt pratis in mollibus hastas,
 atque hastis solite per campos scuta reclinant.

239 obsessosque loco *dubitans Bekk.* populi *T* 244 interdum pulsat *scripsi*, inter pulsat *T*, retro
 compulsat *Mass.* 249 heris *T* 250 horrido *T* 252 constrictat pullere *T* 254 turbatur *Mass.*,
 tardatur *T* 255 praecelsis *Bekk.*, praecettis *T*, praeruptis *Mass.* 256 Aeoliis *Mass.*, heulis *T*,
cf. Ovid. Amor. III 12, 29. Verg. Aen. VIII 454 procella *Bekk.* 257 turbat *T* 258 scin-
 dentibus *T* 261 uenientes *T*, uetuentes *legit*, metuentes *scripsit Mass.* 264 recedunt *Mass.*
 268 fera quae *Mass.*, feraque *T* non *T*, et *legit Mass.* 270 precepit *T* 271 aut *T* proxi-
 mus *T*, protinus *Mass.* hosti *Mommsen*, hoste *T* 276 faretas *T* 277 ardua que excelsis
 sustentant *scripsi*, ardua que celis sustentant *T*, ardua quae celsis sustentent *Mass.* columpnis *T* 278 con-
 figunt *T*

280 loricasque graves et conos pellibus aptant
 suppositis, glandes et cetera tela reponunt.
 alipedes meritos pars altera colligit ardens,
 pabula certa ferens. epulis volat ille parandis
 doctus, aëna locans flammis alimenta ministrat.
 285 hic gelidos fontes puteo rapit, atque per herbas
 incurvos parat ille toros, et fercula ponit
 cuncta locis aptans dapibus mundansque fluentis.
 maximus interea curas sub pectore ductor
 volvebat, diversa movens gentesque locosque
 290 captivosque simul, bellum quos gentibus Afros
 miscuit et miseros praeda raptante subegit.
 aestuat et curis, iterumque iterumque volutat
 quid faciat dubius. iam nunc committere pugnas
 virtus summa parat. pietas modo parcere dictat,
 295 quippe ne captivos ullo discrimine quasset,
 pro quibus arma movet. sensus vigilanter oberrat.
 inter utrumque volans animus decernit et obstat.
 pectore pugna furit. pietas occurrit et ira.
 ac velut agricola immistis cum sentibus arva
 300 ferre videns fruges, maerenti pectore curat
 impiger infaustos agris convellere sentes,
 sed movet ipsa Ceres; pavitat damnumque repensat,
 ne male dimissi perdant aut hordea vepres,
 aut bene non pereant tristes cum frugibus herbae:
 305 sic pater alternas pensabat pectore curas
 omnia lance probans, animus quo pondere vergat
 quidve gerat. nec stare libet nec dulce sedenti
 colloquium. tacita geminat suspiria lingua.
 dum curis agitur, pendens dum pectus anhelat,
 310 surgit et in mediis mavult configere castris.
 itque reditque vias, animum corpusque fatigans.
 hunc paribus curis flagrans comitatur euntem
 magnanimum, ductoris honos nimiumque benignus
 consiliique decus, lateri Recinarius haerens.
 315 hunc habet in saevis fidum sociumque periclis,
 et virtute virum et discreta mente levamen.
 illum etiam summis victo Mavorte triumphis
 tot nimios gaudet secum tolerasse labores
 Martis et ad summam pariter venisse coronam.
 320 et tunc ergo comes curis non impar anhelis
 ibat, et alterno placidus sermone levabat.
 'nutat in angustis omni de parte periclis
 sensus', ductor ait, 'curis et pectus anhelat,'

280 attant *T* 281 clandes *T* 285 puteo *T*, portat *Mazz.* rapit atque *Mommsen*, raptat-
 que *T*, raptimque *Lachm.* 287 cuncta *Lachm.*, conta *T*, compta *Mazz.* locis *T*, focis *Mazz.*
 fluctetis *T* 290 Afris *Mazz.* 291 praeda raptante *T*, praedam raptantibus *requiritur* 292 extuat *T*
 uoluctat *T* 295 ne captivos ullo *T*, ut captivos nullo *Mazz.* 297 bstat *T* 299 uelud *T*
 301 infaustos *Bekk.*, infaistos, *litterae o superscripta est littera i T*, infestos *Mazz.* 302 sed mouet *T*,
 ut monet *Mazz.* dampnumque *T* 303 demissi *T* 314 ricinarius *T* 318 tolleraxe *T*

dum movet in dubiis, quae sit fortuna salutis.
 325 maxima damna ferens rerum victoria non est.
 aut, ea si pereant, pro quis ad proelia veni,
 quid lucrum victoris erit? me namque fatigant
 omnia mista malis. hinc damnum triste minantur,
 hinc laudem differre volunt: partosque triumphos
 330 de nostris manibus missa pietate retollunt.
 captivi pereunt misti cum gentibus Afri,
 si pugnare placet. quae nostri gloria facti,
 si miseros damus? nullus iam vincitur hostis.
 consule, quid moveat duri in discrimine belli,
 335 atque gerenda refer'. placide haec Recinarius heros
 edidit et modice plana cum voce locutus.
 'omnia dispensans misto moderamine virtus
 haec summa est, haec sola placet, haec vincere gentes
 ac placare potest. praestat quod, maxime ductor,
 340 virtutem indomitam sancta pietate revincis.
 quidquid deinde geras, nostrae est victoria partis.
 sic ordo, sic cuncta docent. modo mittere duro
 legatos opus est promissa pace tyranno.
 captivos revocent. nostris discedat ab oris
 345 ille furens Austur saevae seu gentis Ilaguas.
 principis ipse iugum solite sufferre coactus
 subiecta cervice vehat. si cesserit ille,
 omnia salva fient. ignosces gentibus insons,
 et placide dabitur nostris victoria rebus.
 350 at si fors tumidus steterit cervice rebellis,
 tunc armis superandus erit. nec paenitet unquam
 pro miseris, si morte cadant. peccata Iohannes
 nulla feret. pietas animis illaesa manebit
 coepta tuis'. placuere duci consulta fidelis
 355 iusta viri. curisque pater resolutus ab illis
 non vacat. alterna franguntur pectora cura.
 consilium maturum alit, et mandata superbo
 tunc iubet armigerum celerem perferre tyranno,
 talibus atque docet. 'perfer mea dicta rebelli.
 360 his monitis nostris aures contunde superbas.
 dum gentes peccant, pietas Romana remittit,
 cunctaque deletis donat delicta libellis.
 perdere non properat quamcunque in proelia gentem,
 paeniteant si bella tamen, si foedera rerum
 365 subiecti veniamque sibi pacemque requirant.
 sed princeps clementer agens sic omnia mavult

328 hic *T* 329 deferre *Mass.* 333 demus *Mass.* 335 placido aricinarius *T* 336 et
 modice *Mommsen*, in modice *T*, in medio *Mass.* lucutus *T* 337 dispensat *V* 339 ac *Bekk.*,
 acque *T*, atque *V* placere *V* 341 nostra *T* 344 reuocent *scripsi*, reuocet *T*, reddat *Bekk.*
 345 saevae seu gentis *Mass.*, seu scu gentis *T*, saevo sociatus *malim* hilaguas *T* 346 princeps *Mass.*
 solitae *Mass.* 350 tumida *Mass.* 351 peniteat *T* 354 cetta *T* 357 et *add. Mass.*
 360 hic monitus *T* 361 dum *T*, cum *dubitans Bekk.* 363 quacunque *T* 364 poeniteat *Mass.*
 366 sic *T*, haec *legit Mass.*

esse sua, ut cunctos salvetque habeatque regatque,
 subiectos relevans, frangens virtute superbos.
 non tua sollicitus teneat modo pectora terror
 370 peccatis obstricta tuis. namque omnia prosunt,
 si redeas, veniamque tibi pacemque volentes
 ultro damus. discent, quae sit Romana potestas,
 tot populi, et quae sit pietas virtusque regendi.
 quae miserum fortuna tenet? nosterne fidelis
 375 semper eras, nostris solitus gaudere triumphis,
 tunc bene subiectus? quae te mala fata superbum
 ad fera bella trahunt? tandem iam desere facta
 turbidus in miseris quae exerces tristia terris.
 quid iuvat, infelix, Romana lacessere signa?
 380 quidve paras miseros tanta iactare ruina?
 vincere nempe putas quascunque in saecula gentes
 Romanas tu posse manus. nos Parthica regna,
 nos Lazos, Vnnos, Francosque Getasque domamus.
 quaeque sub aethereo latum sparguntur in orbem
 385 axe ferae gentes, nostris famulantur in aulis,
 principe subque pio laeti iam Marte relicto
 iussa ferunt, suavique iugo sua colla reflectunt.
 suscipe dicta citus, salvans gentesque tuosque.
 non velut imbelles nostrae mandata salutis
 390 mittimus, aut fugimus pugnas pacemque rogamus.
 captivis vobisque timet vestraeque saluti
 prospiciens miseris pietas, quae continet orbem.
 haec mihi magna iubet perituris parcere castris.
 propter captivos veniam donare licebit.
 395 quodsi, dure, meis audes contraria dictis,
 crastina bella para, cingens munimine fossas.
 funde pecus solitum. rapiendos construe muros.
 balantum compone greges fetasque capellas
 et torvis medios clamantes vultibus hircos.
 400 non ariete cavas adducto spargere turres
 est opus. abducto potius nudabimus hostes,
 inter ovesque tuas aries praedabitur omnis,
 et bene direptos ponemus prandia muros.
 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris
 405 prospera danda canunt, disperso robore Gurzil
 scinditur, ardentesque palam mittetur ad ignes.
 gentibus effusis campo quaeretur in illo
 montibus et cunctis, quodquod Maurusia gessit
 impietas. scelus hoc cum iusto Marte piabit
 410 nostra manus calidos prosternens aequore truncos

370 obstricta *T* 377 ad fera *Mazz.*, afera *T* 382 partica *T* 383 Lazos *Haupt Opusc. III 615*,
 laros *T*, Alanos *Mazz.* Vnnos *scripsi*, urmos *T*, Hunnos *Mazz.* 386 sub quo *T* 393 parituris *V*
 395 dure *T*, ferre *Mazz.* 396 munime *T* 397 construe *T* 400 non ariete cauas *T*, ariete non
 altas *Mazz.* aducto *T* 401 abducto *Bekk.*, aductos *T*, adductos *vel* adducto *Mazz.* 402 aries *T*,
 acies *Bekk.* 403 bene *Bekk.*, bone *T*, prope *Mazz.* 404 sculptilis *T* munimine *T* 408 quod-
 quod *Mommsen*, quotquot *T*, quidquid *dubitans Bekk.*

verticibus raptis: disces quod proelia possunt
 nostra magis, miseros ensis dum vindicat Afros.
 et peritura cadunt dispersis agmina fossis'.

vix ea fatus erat: missus montana tenebat.
 415 castra adversa tenens media in tentoria transit
 indubius, sedemque feri petit inde tyranni.
 humida nox caelo fulgentia sidera reddit
 palantesque polo stellas. nam Cynthia cornu
 iam vacuo, obscurae nec praebens lumina terrae.
 420 aequore mersa fuit. mensis tenuaverat ignis.
 sed non castra ducum noctis sensere tenebras.
 lumina densa focis per campos clara relucet,
 perque altos montes splendet contermina tellus
 ignibus, et densae radiant in nubila silvae.
 425 quis caelum a terris illa discernere posset
 nocte ferens, quae stella nitens, quae flamma fuisset?
 omnia lumen erat. flammis hinc terra coruscat,
 inde polus stellis. quotiens scintilla cucurrit
 igne volans, sidus labens in nocte putata est.
 430 quisquis ab aversis vidit tentoria campis
 inscius, intremuit crescentia sidera credens
 insolite esse polis. erravit navita campis
 aequoreis, nullisque modis cognoscere signa
 tunc valuit, cursusque reflexa puppe negavit.
 435 pervigil insomnem miles Maurusque trahebat
 armatus noctem. discurrens undique fossas
 circuit, attonita sonitus explorat et aure
 cuncta cavens, ne quis fraudes temptaret in usu
 noctis et indubiis inferret proelia castris.
 440 discurrunt, vicibusque suis tentoria servant,
 et vicibus placidum ferrati pectore somnum
 carpunt, inque sinus flectentes colla reponunt.
 hi clipeos, pharetrasque alii cervicibus aptant
 suppositas, hastasque tenent arcusque. sedentes
 445 ensibus innixi vultus in pectora curvant.
 somnus et adverso vix tangit lumina cornu
 effugiens: iterumque caput iam iamque remittunt
 nec relevare valent, oculos clauduntque moventque.
 sollicitoque cadens quassatur pectore vertex.
 450 dum vigilant variantque vices cursuque laborant,
 cetera iam somnos castris secunda iuventus
 pectore carpebat placido. tantum improba Martis
 facta gerunt mentes. animos insomnia turbant
 sollicitos, variasque ostendunt nocte figuras.

411 disces *Bekk.*, discet *T* 418 palantesque *Mazz.*, pallentesque *T*, cf. *Verg. Aen. IX 21* 419 ob-
 scuret *T* 420 equora *T* ignis *T*, ignes legit *Mazz.* 429 labens *Bekk.*, halens *1 m.*, balens *2 m. T*,
 uadens *Mazz.* 430 teptoria *T* 431 inscius *scripsi*, istius *T* 432 insoliti *T* 435 miles *T*
 437 expolorat *T* 438 canens neu *T* 439 in dubiis legit *Mazz.* 440 discurret *T* 442 si-
 nus *Mazz.*, suis *T* 443 que *om. Mazz.* 445 innixi *T* pectora *Bekk.*, pectore *T* 446 carnu *T*
 447 effugiens *T*, effundens *malim*, cf. 457. *VII 16* 448 uolunt *T* 449 sollicitoque *T* pet-
 tore *T* 452 tñ *T*, *malim* tamen (tñ) 454 ostendunt *T*

455 miles ut in tenero laxavit membra sopore.
 rore novo primus madidis mox irruit alis
 somnus, et effuso flaverunt pectora cornu.
 castra aliena rapit celsis de montibus absens.
 corpore dormit iners, animo tamen ille laborat
 460 bella gerens, vincitque trahens aut vulnerat hostem.
 aut vitat clipeo venientia vulnera cautus
 opposito. nunc dividitur sensuque manuque,
 nunc utrumque movet. silvis bellare videtur
 ipse sibi. nam membra vacant languentia somno.
 465 lumina saepe vident saevum concurrere Martem.
 lumina clausa vident certamen. it horridus ira.
 vultque movere manus. languescunt fessa sopore
 membra viri. quotiens excusso dextera ferro.
 dum putat adversum, socium ferit improba pectus,
 470 et risere viri referentes proelia somnum!
 nec non in mediis acies Maurusia silvis
 praescia iam saevis agitur in invia fati.
 castra rapi videt, et somnos iam proflat amarus.
 languet, direptosque potest nec flere camelos
 475 nec vindex surgit, totis sed currere campis
 agmina fusa videt frustra que attollere dextram.
 ast alios sterni variis per devia fati.
 currere quisque volet, languescunt membra timore
 et somni gravitate ruunt. perterritat hostis
 480 cuncta ferus, saevum geminans in viscera ferrum.
 dum manu utraque parat violenti vulneris ictus.
 coniugis excusso concussit vertice pectus.
 eripitur tunc illa magis. nam praedo superbus
 crinibus abstractam silvis rapiebat ab ipsis.
 485 sic sibi quisque videns quassantes pectora somnos
 horrebant, diram referentes nocte quietem.
 terrentur visis, gaudent sed falsa fuisse.
 donavit miseris modicum sua gaudia tempus.

LIBER TERTIVS.

At ducis invicti iactabant pectora curae,
 sollicitusque suis nullum per membra soporem
 accipit, et dulci non claudens lumina somno
 pervigil in mediis disponit lumina castris.
 5 circumquaque duces vallantes agmine denso
 consilium pariter summis de rebus habebant,

455 miles *T* 456 mox *T*, uix *Bekk.* 461 clipeos *T* 463 silius *T* 465 saepe *T*,
 saepta *Mommsen* 466 it *Lachm.*, et *T* 468 utri *Lachm.*, uirum *T* 471 maurisia silius *T*
 472 iam saevis *Bekk.*, iam suis *T*, iamque suis *Mazz.* 474 langet direptosque *T* 476 dextra *T*
 481 manu *add. Mazz.* 486 inferentes *T* 487 horrentur visis vel iussis *T* 488 domavit *T*
 1 iactabant pectore *T* 4 lumina *T*, proelia *dubitans Bekk.* 5 circumquaque *Mazz.*, circumperque *T*

tractatu vario noctem sermone trahentes.
 gaudia militiae referunt tristesque labores,
 10 quasque Latinus agit vincens exercitus orbem,
 nunc bene commissas referentes ordine pugnas,
 nunc male gesta novo memorantes bella dolore.
 dum diversa canunt, ductor sic forte locutus.
 'qualis in adventu fuerat tunc Africa nostro,
 o socii, saevis esset cum maxima regnis
 15 ultio missa dei, tristem quae rite tyrannum
 Vandalicumque genus centeno perderet anno,
 Geilamir infandus quamvis vexaverat Afros
 perdideratque nocens, magnus quo tempore ductor
 sub iuga Sidonias misit Belisarius arces,
 20 principibus captum praesentans urbe tyrannum!
 quam celeri cursu summis tot bella peracta
 viribus, aut quae digna virum fortuna secuta est!
 ibat in adductas densis exercitus umbras
 arboribus, rapidi nec solis torridus ardor
 25 militiae nocuit fervens aestate perusta,
 quamquam autumnus erat, Phoebi candentis et axe
 tristia bella magis calida inferrentur harena.
 nec minus et capto, facta iam pace, tyranno
 laeta fuit. plenam Libyam cultamque reliqui,
 30 inque statu proprio me discedente remansit
 et melior. sum namque memor. fecunda, redundans
 frugibus, et fructus lumen fundentis olivae
 et latices laeti turgens referebat Iacchi.
 pax erat alta locis. quae tanta insania belli,
 35 quis furor exarsit miseris insanus in arvis?
 quae movet immerito quatiens Bellona flagello
 innumeras gentes? vel quae succedit Erinys
 et Phaëthonteos commiscens gentibus ignes
 omnia sic mergit, valida labente ruina?
 40 dic age, quisquis ades quaesiti temporis index'.
 Gentius egregius respondens voce magistro,
 isque magister, ait. 'digno venerande favore
 rector summe ducum, nutantis destina terrae,
 spes Libyae nostrique favor virtusque triumphi,
 45 impia quae fuerit belli nascentis origo,
 nos latet abstrusis penitus contenta latebris.
 vester Caecilides illa de parte tribunus,
 si iussus coepti referat discrimina belli,
 cuncta docere potest. cuius quippe omnia novit
 50 in patria commissa sua, gentesque locosque
 auctoremque mali prisci seu temporis iram'.

7 tractato varie *Bekk.* 12 forte *T*, ore *Mazz.* lucutus *T* 14 cum *Bekk.*, dum *T* 17 ues-
 sauerat afrox *T* 20 cattum *T* 23 aductas *T* 26 quamquam *T*, cumque *Lachm.* cantentis *T*
 30 descendente *T* 32 ullue *T* 35 insonus *T* 36 quotiens *T* 37 herinis *T* 38 phe-
 tonteos *T* 40 ades *Bekk.*, es *T* 42 isque *T*, ipse *Lachm.* 43 rector *T* 46 abstrusis du-
 bitans *Mazz.*, abstructis *T*, obstructis *Bekk.* 51 ira *T*

praecipitur placidis Liberatus dicere verbis.
 paruit ille celer, plena sic voce locutus.
 'nitor, summe ducum, causas narrare malorum
 55 et iussis parere tuis. dum dicere tempto,
 flamma nocens surgit, gelidus praecordia sanguis
 turbat, et attentae vix prodit fabula linguae.
 praecipis ipse meos iterum me ferre labores,
 dum refero saevum quod pertulit Africa bellum.
 60 sed quia celsa premunt dominantis iussa magistri,
 hinc procul esto, dolor. magno iam vinceris ausu.
 parendum est iussis humilique pavore sequendum.
 principio geminas iam senserat Africa pestes.
 nunc iterum geminas sentit miseranda ruinas.
 65 finibus in nostris orta est, quae crevit in orbem,
 impietas. Guenfan miseris est tristis origo
 Antala nascente fero. nam tempore prisco
 pax erat in cunctis Libyae tutissima terris.
 gaudebat miseranda novis ornata coronis
 70 Africa. nectebant flavis gestamen aristas
 agricolae, solitoque rubens in palmito Bacchus,
 Paxque sua laetam fulgens ornabat oliva.
 usque ad ter denos Antalae floruit annos
 nascentis, nostrique potens pars maxima mundi
 75 claruit, ut toto praefulgens Lucifer axe
 stellarum flammis flamma meliore revincit.
 quae dedit in nostris proles Guenfeia terris,
 summe pater, capiti ipsorum generique reserva.
 parvulus ille feris vix contigit ubera labris:
 80 terribili monitu iam iam flammante Megaera,
 fama volat metuenda canens. namque Ammonis ipse
 templa petit simulata pater. tunc proles iniquae
 fata tenenda rogans, mactat de more profano
 horrida sacra Iovi. tristes et Apollinis aras
 85 inde petens, Phoebi tripodas laurusque requirit.
 funditur horrendis sanguis maestissimus aris,
 omnigenumque pecus mactat vittata sacerdos,
 fata movens. raptis primum quaesivit in extis
 inspiciens (series latuit longissima) fibras,
 90 duraque perpetuis imponit viscera flammis.
 inde ferox rapitur, subito correpta furore,
 terribilis mersosque simul per viscera cultros
 imprimi ipsa sibi. multus de corpore sanguis
 influit, et crebro geminat cum vulnere ferrum.
 95 erigit alta comas. tunc flammea lumina torquet
 subsiliens, saltusque rotat flexusque malignos

52 placide *Mazz.* Liberatus *Bekk.*, libratís *T* 53 lucutus *T* 57 attentae *Mazz.*, actente *T*,
 attonitae dubitans *Bekk.* 62 que add. *Bekk.* 65 orbem *Bekk.*, orbe *T* 70 nectebat *T* 71 so-
 litosque *T* 72 sua *Lachm.*, suam *T* oliva *Lachm.*, uliva *T*, oliuam *Mazz.* 73 antale *T* 74 nas-
 centes *T* 79 vix *Bekk.*, mox *T* 84 apollinis iras *T* 85 laurosque *Mazz.* 88 quaesivit *Mazz.*,
 que seuit *T* 89 latuit *T*, patuit *Bekk.* 90 diraque *malim* 91 corrupta *T* 93 nullus *T*

corporis acta sui. rubor igneus inficit ora
 numinis ieta Noto. ludunt cervixque comaeque,
 inque humeros utrosque cadunt. praecordia raucis
 100 flatibus alta sonant. miscentur murmura, voces
 tunc dubiae, plenumque agitant suspiria pectus.
 non aliter primos surgens Vulcanus ad ignes
 follibus obductis tumidos concurrere ventos
 arte movet, flammasque ciens Eurosque sonantes
 105 spirat, inexhaustas renovans fornace procellas.
 tunc male facta canens dictis respondet iniquis.
 'Vandalicas, Guenfan, pariter Libycasque ruinas
 fata trahunt, Maurisque iugum frenosque resolvunt.
 Antala crescente tuo furor omnis et ira
 110 horribili miserum turbabunt lampade mundum.
 flammea Tisiphone tortis saevire chelydris
 incipit, erexitque rigentes vertice crines
 aëra per vacuum. nigris infusa venenis
 ora madent, foedant oculis linguisque trisulcis
 115 temperiem, diroque horrescunt tempora tabo.
 sanguine Vandalico video decurrere rivos
 montibus. en Libycas exurunt ignibus urbes!
 en praedam exhaustis rapiunt raptamque reclaudunt!
 cur tantum, o superi, tantum turbare paratis?
 120 omnia mista simul. quid multum crescere Mauris?
 en iterum pereunt. quid iuvat tempore parvo
 virtute indomita partam meruisse ruinam?
 hic levat, hic perdet multas cum nomine gentes
 infans, et vario rapiuntur tempora fato.
 125 Africa namque suum factorem fessa rogabit,
 quem colit ipsa deum, quem fas cognoscere dignos.
 tunc Orientis opes Romani maximus auctor
 nominis, heu, nostros mandat praesumptus in axes.
 classibus ecce suis totum conterrat orbem.
 130 iam puer indomitus subito pallore tremescit
 classis in adventu, iuga iam supportat anhelus.
 pondera magna domant. ardet dirumpere vincla
 indigna cervice ferens, ruptisque catenis
 en iterum bellum reparat. concursus ad illum
 135 ecce venit, mundumque puer subvertere currit.
 quid iuvat hic nimium perituras surgere gentes
 orbis ab occasu? quid tantum surgit in altum.
 unde cadat rursus nostris praesumptus ab arvis?

97 acta *Lachm.*, attā *T.*, apta *Mazz.* 98 comete *T.* 100 uocis *Mazz.* 104 arte *Bekk.*
 arta *T.* cient *T.* 105 aspirat in exaustas transremouens *T.* 106 male facta *T.*, mala fata *dubi-*
tans Bekk. 107 uandalicasque legit *Mazz.* guanfan *T.* 108 iurgum *T.* 109 antela *T.*
 115 direque orescunt *T.* 118 exaustis *T.* rapiunt raptamque *dubitans Bekk.*, rapiuntque *T.*, Afris
 rapiuntque *Mazz.* reclausam *dubitans Mazz.* 119 tantum turbare *Bekk.*, rantum turbare *T.*, regnum
 turbare *Mazz.* 120 multum *T.* 121 iuuat *Mazz.*, uiuit *T.* 122 indomitam parta *T.* ruina *T.*
 123 lauat *1 m.*, leuat *2 m. T.*, luet *Mazz.* 125 rogabat *T.* 129 coterritat *T.* 134 bella *T.*
 135 subuertere *Mazz.*, sed nertere *T.* curat *Mazz.*

en spoliis oneratus abit, tandemque reversus
 140 proluit, heu, nostro concretos sanguine campos!
 talia dicentis vultus in terga retorsit
 concussa cervice furor. subitoque tremiscens
 contieuit, vastoque ad terram pondere fluxit,
 et dubium murmur defessa per ossa cucurrit.
 145 sic, ubi lymphigeros deducit fistula tractus
 aere cavo, liquidus dum currens funditur amnis
 rauca sonans, placitum si fluctus sistere ductus;
 obice contorto patulum celer arte magister
 obstruit amnis iter, vertex truncatur aquarum
 150 obicibus clausis, ad fontem refluit amnis,
 et reliquis fessa transeurrit rivulus unda.
 responsis sublata novis gaudetque siletque.
 namque humilis gens illa fuit. tamen omnis in illum
 spesque metusque coit. sacrum servantque foveantque,
 155 promissoque sibi fatorum munere gaudent.
 septimus et decimus nascentem sumpserat annus,
 cum puer infaustis admovit brachia furtis.
 Cacus ut Herculeis cariturus luce lacertis,
 noctis itus metuendus init, raptumque retraxit
 160 ductorem patremque gregis, colloque levavit
 obnixus portansque furens, et pergit in antrum.
 strangulat inde premens, constricto guttore pugno.
 corruit ante pedes aries prostratus anhelus,
 laniferi spes una gregis. tunc ense reclauso
 165 diripit astrictam magno cum pondere pellem.
 viscera nuda patent. frustis conciditur altis
 omne pecus, veribusque trementes conserit artus.
 uritur horrendum flamma torrente cadaver.
 ignibus in mediis semiustum sorbet anhelans
 170 et trepidus, totumque fero consumpsit hiatu.
 tempore iam ex illo saevis adulescere furtis
 incipit, obscurisque faventes pascere praedis.
 contrahit inde viros, secumque ad furta nefandus
 in mediis tacitos exhortans ire tenebris
 175 arte docet, totumque trahit iam raptor ovile
 iamque armenta bouum. celsisque abscondere praedam
 montibus abstrusisque latebras quaerere saxis
 et loca tuta parat. capta subsidere valle
 Vandaliasque latens audet temptare phalangas.
 180 quantos ille duces, quantos truncaverat hostes
 obsidione premens mediis in faucibus ense!

139 oneratus *T* 144 cocurrit *T* 147 fluctus *Mazz.*, fluxos *T* ductus *T*, ductos *dubitans Bekk.*
 151 trascurrit *T* 154 fauentque *T* 156 sumpserat *scripsi*, senserat *T* 158 Cacus *Mazz.*, cau-
 tus *T* 159 itus *T*, iter *Lachm.* 160 patrisque *T* 161 portatque *dubitans Bekk.* 172 in-
 cepit *T* 173 scumque *T* 176 bouum *T* ascendere preda *T* 177 abstrusisque *T*
 178 loca *T*, lari *legit*, lare *scripsit Mazz.* capta *T teste Mazzucchellio.* litteras *detersas* *pt ego legere nequivi*
 et lare capta parat tuta *Mazz.*

arbaricasque trahens perverso numine turmas
impious in latis prostravit cuspide campis.

185 iam tempus miseros fatis urgebat acerbis,
regnaque centeno properans iam fregerat anno.
tunc primum in nostris urbes succendere terris
et populare casas et campis currere Frexes
coeperat, infensasque ausus committere pugnas.
inde movens vires tunc Naffur anhelus

190 atque omni de plebe viros
vicina de parte fremit. nos linquere terras
et dulces terrore lares sors impia pulsat.
fervet praedo ferox. nullis iam vita salutis
certa locis. acti fatis arguemur iniquis.
195 tempore Vandalici perierunt gaudia regni
nostra. simul versos miseris tunc flere penates
contigit et tutas indignis quaerere terras.

Hildimer infaustis gessit tunc proelia signis
insuetus conferre manum. non viribus illum
200 vincere, nec tantis poterat concurrere signis.
illius adverso rumpuntur stamina fato
montibus in mediis. casus quid terret iniquus?
saepe irata piis servat fortuna nocentes.
constiterant nam signa iugis silvisque superba.
205 desuper ab scopulis acies vallaverat hostem.
nec spes ulla fugae pressis, nec fidere turbae
nec vitam sperare fuit, nec sistere contra
iam poterant. tantum scopulis tardatur iniquis
illa manus. ruptis tegitur gens impia saxis,
210 vallibus et scissis muratus cingitur hostis.
silvarum in medio locus est nemorumque malignus,
undique praecisis munitus rupibus ingens.
arduus ipse licet summoque cacumine ductus
emineat, densisque tegantur saxa salictis,
215 per iuga siderei plano cum vertice campi
funduntur. via nulla patet. vix semita, tortis
undique fracta viis, celsi fastigia campi
sola capit. densae clauduntur devia silvae.

Hildimer ut saeptas vidit munimine fossas
220 atque in praecipiti, nullo iam tramite, pugnae
stare locos, saevum timuit temptare periculum.
tunc acies propriis densas consistere signis
ipse iubet, saeptos dubius qua tendat in hostes.
omnia perversis veniunt contraria fatis.
225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum

182 numine *T*, tramite *Lachm.* 188 infensasque *T* 189 validas ante viros *add. Mass.*
190 tunc naffuga anhelus post viros *exhibet T*, quae verba e priore versu male repetita *delevit Bekk.* 191 pre-
mit in fremit *I m. mutatum T*, premit *Mass.* nos *scripsi*, hos *T* 193 atti *T* 196 simul *scripsi*,
semul *T*, semel *Mass.* 200 vincere nec *Mass.*, vincere aut *T*, vinceret aut *malim* 214 tegantur *scripsi*,
teguntur *T* salictis *Lachm.*, relictis *T* 215 plano *dubitans Bekk.*, pleno *T* 219 nil dimer ut
settas *T* 223 qua *Bekk.*, quo *T*

fervidus omnis erat. siccis exarserat ardor
 faucibus, et nimius miseros commoverat aestus.
 forte sitis quosdam gelidas deduxit ad undas.
 post tergum rediere viri. nam longius amnis
 230 tunc aberat. plenos portabant fontibus utres
 haut procul inde cava spectantes valle ministri.
 primus ut infaustas contingens Vandalus undas
 laudavit cessasse sitim, tunc cetera cursu
 ad latices iam turba coit. sic fata trahebant,
 235 sic fortuna nocens damnaverat agmina leto.
 signifer ecce super mutandum credere signum
 ausus de summis reduces contorsit habenas
 montibus. hunc sequitur densis exercitus armis.
 invia rupta patent. quaerunt dum prendere cautes,
 240 post tergum redeunt. fugientes credidit hostis,
 et summo de monte ruit. perterritus omnes
 casus et ille duces. raptantur signa retrorsum
 versa fuga. non campus erat, quo currere posset
 liber equus, laxisque levis transiret habenis.
 245 per rupes scopulosque metu perque ardua montis
 saxa cadunt, seseque suo iam pondere mergunt.
 fata premunt miseros, currens et territat hostis,
 ardet et insequitur. cunctis de partibus ingens
 turba cadit, seseque suis per pectora telis
 250 transfodiunt. alii veniunt in tela cadentum
 praecipites, alios pondus civile repellit.
 sic pariter turbata ruunt de montibus altis
 agmina densa virum. mistis vectator et armis
 fortis equus, rapidi iactatus turbine cursus,
 255 confluit, et dominum vasto sub pondere frangit.
 ceu glaucam veniens grando destringit olivam,
 arboris excutiens concusso vertice fructus,
 tunc pariter praeceps ad terram pondere nimbi
 et tener excutitur, quassatus grandine, ramus.
 260 non virtus inimica viros, sed fata premebant
 invidia, quae tantam properabant perdere gentem.
 hinc acies confracta redit, regemque trementem,
 annorum fessum numero casumque paventem
 deicit, et sceptrum saevo dedit inde tyranno.
 265 tunc doluit princeps dirupto foedere regni,
 tunc Libyam solitis quaesivit Roma triumphis.
 sed tamen in modico perierunt tempore cladis
 multa satis. dirum senserunt omnia bellum.
 namque inter geminas pressa est tunc Africa pestes.
 270 hinc fervens bellum, spolians premit inde tyrannus.
 subtrahit a miseris almae fortuna salutis

227 nimios *T* estas *T* 231 aut *T* spectantes *T*, spectant ex *Lachm.* 232 vandulus *T*
 236 credere *T*, accedere legit, accedere scripsit *Mazz.* 241 monte *Mazz.*, more *T* ruit *Haupt Opusc. III 626*,
 fugit *T* 253 uettator *T* 255 confluit *T*, concidit *dubitans Mazz.* 256 glauca *T* ulivam *T*
 258 praeceps pariter *T* 261 invidia *T* 263 armorum *T* 264 deiecit *T* 265 dirupti *T*

praesidium, mortemque alterno Marte minatur.
 quem fugiant? qua parte cadant? praedantur ubique.
 terror ubique viris. saevas sic tota per illas
 275 maxima terrarum est Libye nudata rapinas,
 ut perit in dubiis puppes, heu, naufraga ventis.
 Poenorum has pestes solito miseratus ademit
 more pius princeps, Afris solacia fessis
 summa ferens, victorque malum deiecit utrumque
 280 Sidonios patres titulis melioribus augens.
 vestra manus miseros mortis de faucibus Afros
 eripuit, fessisque iugum crudele retraxit.
 Africa surrexit vestris erecta triumphis.
 gaudia post luctus terrae donastis amicae.
 285 dum premitis gentes, totum dum vincitis orbem.
 intremuere feri vestra virtute subacti.
 Maurorum tunc bella duces, tunc proelia quisque
 vestra pavens, alacer frenos et iura cucurrit
 principis ultro pati. florens haec gaudia sensit
 290 nostra decem tellus plenos laxata per annos,
 et, quamvis fuerint fato pellente rebelles,
 ante magis cecidit, quam praedam tolleret. hostis.
 non mentis consensit tunc Africa bellum.
 te vigilante, pater, spectavit Leucada pugnas
 295 virtutemque tuam. pinguescunt sanguine campi,
 ossibus albescunt, feriuntur vomere rapta
 ex humeris capita et sparsi per gramina trunci.
 ense tuo cunctis notum est quid gesseris illo
 Marte, favente deo. tantis signare tropaeis
 300 quis potuit campos? ornasti, magne, decorans
 et Solomonicos auxisti saepe triumphos.
 asper et ille semel bellum temptavit Iandas
 et tulit, ante tamen campos quam vidit apertos,
 et mediis tremuit Romanos currere silvis.
 305 at Stutias orsus nostra de parte duellum.
 haec nobis, haec ira fuit. haec addita rebus
 cura nefanda piis. bellum civile revixit.
 tunc Carthago feras dirupto foedere praedas
 sensit et infandum non aequo Marte periculum.
 310 sed tamen hic celeri devictus tempore cessit.
 hunc Membressa suis vidit concurrere campis,
 hunc eadem petiisse fugam, cum maximus hostes
 fudisset modicis victor Belisarius armis.
 te quoque per medias vidit Victoria pugnas,
 315 fortis et irruptis truncabas agmina castris

275 Libyae *Mass.* 276 puppis *T* 278 morte *T* 280 sidonios *T* 283 nostris erecta *T*
 290 duces *T* 292 preda *T* 293 inops ante tunc *add. Mass.*, non iam mortificum sensit *requiritur*
cf. 268. 309 294 spettabit *T* 296 ratta *T* 297 sparsa *T* 299 morte *T* 300 ornasti
 magne decorans *T*, ornasti magno decorans *legit*, et magno ornare decore *scripsit Mass.* 302 aspice ille
 semul *T* iudas *T* 305 stutias orsus *T*, sentias orsus *legit*, sensit prorsus *scripsit Mass.* 307 ne-
 fandū *T* 308 feras *T*, foras *legit Mass.* 309 eque *T* 310 sed tamen hic *T*, Stutias hinc *Mass.*
 312 nunc *T* 313 modicis *Monmsen*, mediis *T* libelisarius *T* 315 agmine *T*

ense gravi, similique viros virtute necabas
 Germano spargente ferum victumque tyrannum.
 te Cellas Vatari miro spectabat amore,
 te Autenti saevos mactantem viderat hostes.

320 tunc facta est nostrae requies pinguissima terrae.
 non bellum, non praedo rapax, non miles avarus
 rustica tecta subit. temptatur nulla supellex.
 omnia plena bonis Libyae. pax tuta per orbem.
 tunc fecunda Ceres, tunc laetus pampinus uvis
 325 pictaque gemmiferis arbor splendebat olivis.
 miles et in propriis laetatus sedibus insons.
 cultor in omni parte suas plantare novellas
 coeperat, et ductos iungens ad aratra iuvenco
 arva serebat ovans, placidusque a monte canebat.
 330 ausus et ad lunam laetus cantare viator.
 dives opum pax pinguis erat. mercator ubique
 quisque canit. resonant securis carmina terris
 dulcia voxque levis. gaudens hinc cantat arator,
 inde viator ovans. mulcebant ergo Camenae
 335 et variis hominum relevabant pectora Musis.
 libertas iam plena fuit, sed tempore parvo.
 invida sunt misero fatorum stamina mundo.
 cur, Lachesis, hominum tenui pendentia filo
 fata tenes? leviter pellis. iam rumpitur orbis.
 340 fortibus aut aeris referes ferrique catenis.
 cuncta movens terror premeret, non rumperet ira.
 iamque novas melior reparaverat Africa vires

atque hominum vastare genus mundumque labantem
 coeperat. his nostris veniens fervebat in oris.
 345 nunquam audita fuit mortis tam tristis imago,
 non orbis novitate rudis, non tempore Pyrrhae.
 nam miseros monstris conturbans letifer annus
 miscuerat superis manes, seseque videbant
 vulnera divinis homines hausisse sagittis,
 350 tum varias pestes una consurgere terra
 aspectusque feros. iam nullus terror acerbis
 mortibus. haud leto metuens sua lumina clausit,
 aetas si qua ruit. lacrimis privatur amaris
 humanum genus, et plangentia lumina non sunt,
 355 dum sibi quisque timet. nullus tunc reddidit ullum
 funeris obsequium. sonuit non luctus in urbe.
 non sponsus sponsam flevit, non nupta maritum.

318 cellas *T*, cultor *Mazz.*, tellus *Haupt Opusc. III 626*, sed cf. *Proc. b. Vand. II 17* 319 mac-
 tantes *T* 321 millex *T* 323 Libyae *Mazz.*, pluviæ *T* 325 albor *T* 326 lactatur legit *Mazz.*
 333 noxque *T*, moxque *Mazz.* 334 mulcebunt *T* 335 musis *T*, curis *Mazz.* 339 tenens *Mazz.*
 340 referens *Mazz.*, sed ne sic quidem sanus versus 342—343 versus unus intercidisse videtur 343 la-
 bentem *T* 347 nam *Mazz.*, non *T* monstris *T* 349 hausisse *Mazz.*, auxisse *T* 351 aspet-
 tusque ferox *T* 352 martibus aut *T* 355 nullus tunc reddidit scripsi, nullus tunc reddit *T*, nullus
 tum redditur *Mazz.*

nulla parens natos doluit native parentem.
 male corda novam nusquam plangentia mortem!
 360 iustitiam meruit, sed nullis lumina tectis
 effundunt lacrimas. vilis mors omnibus illa.
 iam Libycis vacuae cessabant civibus urbes.
 rarus et in multis domibus vix unus oberrans
 divitias longa quaerebat lite parentis.
 365 immeritus iam plenus opum, qui mille parentum
 heres erat. non notus avis patrimonia, fructus,
 argentum vestesque simul flavumque metallum
 abstulit, et tantis implevit praedia rebus
 insaturus. magnis cumulata est arca sacellis.
 370 et tamen ardor inops nunquam satiatur avaris.
 coniugiis caluere novis. viduasque potentes
 accipiunt. nullis virgo quaesita maritis.
 coniugis ob nummos defuncti quaeritur uxor,
 (virginibus dos parva datur), si tempore diro
 375 nulla maritales curavit reddere luctus.
 hinc fora cuncta patent, et tristes surgere lites
 incipiunt. saevit toto discordia mundo
 iurgia saeva movens. pietas omnino recessit.
 iustitiam nullus compuncta mente secutus.
 380 inde est quod miseris ira dictante flagella
 omnipotens genitor, dilato tempore nullo,
 addidit, et lites cunctis iratus ademit.
 erigit a nostris nascentem finibus hostem.
 hic fratris mortem concussa mente dolebat.
 385 sed virtus non ulla fuit, qua surgere posset.
 dum tamen occultum conservant pectora bellum,
 militis innumeras fatum miserabile sensit
 diminuisse manus. gentes non laesit amaras
 Martis amica lues. metuens tamen ille cavebat,
 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae.
 ast ubi pulsa lues, Martis succedere fervor
 coepit, et infandas acies ad bella coëgit.
 misit ad extremas Libyae sitiensis harenas.
 sole ubi tellurem nimio siccaverat olim
 395 fulmine deiectus Phaëthon: populosque malignos
 edocuit nostrisque implevit cladibus ora.
 iamque ferae gentes Libycum funduntur in axem.
 raptor ubique furens per nostras currere terras
 et vastare casas, ignemque immittere tectis
 400 incipit, et flammis succendere fervidus urbes.

358 natum in natos *l m. mutatum T*, natum *Mass.* 368 prelia *T* 369 cumulata *T* sa-
 cellis *T*, facellis *legit Mass.*, *cf. Haupt Opusc. III 402* 370 inops *T*, opum *Mass.* avarus *T*
 372 maritos *T* 373 defuncta *T* 375 curavit *T*, curabit *Mommsen* 376 fora *Mommsen*, fera *T*
 390 fragello *T* 382 ademit *T*, adauxit *Mass.* 383 eriget *T* 388 diminuisse *T*, non mi-
 nuisse *Mass.* 390 male *Bekk.* praedatae *scripsi*, prelate *T* 394 sol *T* 396 nostris-
 que *Bekk.*, nostrasque *T* ora *Bekk.*, oras *T* 399 causas *T*

ut Solomon vidit tantum consurgere bellum .
 Romanas acies cunctis de partibus actas
 contrahit, adversis properans concurrere fatis.
 ilicet infausto mandatur pagina cursu ,
 405 et ruit ecce volans , aequo non Marte coactus ,
 Maurorum ductor, miseri Solomonis amicus
 Romanis rebus nimium semperque fidelis ,
 Cusina Mastracianis secum viribus ingens.
 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax
 410 Pelagius. sed gentiles duosque Mecaes
 secum ad bella trahens fessis non viribus ibat.
 Ifuraces fictos suscepit nescius artis.
 mens obscura manet, quotiens, Fortuna, minaris.
 heu, Solomon miserande, tuis hos iungere castris
 415 debueras. tractus versis contraria fatis
 semper agit. nullus poterit vitare quod instat.
 ultima iamque dies nostras pervenerat oras.
 iam Libyam minitans properabat perdere fatum.
 congregitur mediis commiscens proelia silvis,
 420 impavidus fidensque suis. iam vicerat hostes .
 iamque acies adversa fugax advertere terga
 coeperat atque metu, fervens iamque ipse per hostes
 currit et eversas sequitur per devia turmas ,
 cum subito dirupta fides. Fortuna retorsit
 425 vultus retro suos, Lachesis tunc stamina rupit,
 laesaque perversas retulit Victoria pinnas.
 invenere suum tunc tristia fata ministrum.
 Guntarith infelix nostrum conterruit agmen.
 funditus hic potuit Romanas vertere vires.
 430 non victum fortuna, minax non presserat hostis .
 non metus acer agens. sed vertens mente maligna
 signa refert fugitque. fuga quem vidit ut omnis
 versa cohors trepidum, sequitur, campisque magistrum
 deserit in mediis miscentem proelia fossis.
 435 haec fors dura novas tunc hostibus addidit iras
 virtutemque simul, nostris letumque metumque
 obscenamque fugam, turpi quae perdere gentes
 Marte solet. sequitur densis iam fortior armis
 hostis acerba furens. ipse impendente tumultu
 440 occidit, heu, duris transfixo pectore telis
 immeritus Solomon. tunc omnis vertitur ordo.
 Martis more furens nullus iam rebus amicus
 mansit, sed praedam rapiens per bella cucurrit

402 actas *Mass.*, actus *T* 405 coctus *T* 408 Cusina Mastracianis secum *Mass.*, cosina mastra-
 cianos secum *T*, Cusina Massyllis ad nos cum *malim*, *cf. IV 510. VI 517* 410 pellagius *T* 411 fe-
 stis *T* 412 Ifuraces *scripsi*, infurices *in* infuraces *I m. mutatum T*, infaoces *legit*, in fratres *scripsit Mass.*
 425 latesis *T* 426 pinnas *T*, palmas *Mass.* 428 Guntarith *Haupt Opusc. III 616*, cunctarit *T*,
 Guntarith *Mass.* 430 minas non presset *T* 432 fugitque *T*, clamore *Mass.*, fingitque *Bekk.*
 fuga *Mommsen*, fugam *T* 434 miscentem *Bekk.*, miscentes *T* 435 nec forsan *T* 437 turpi
 quae *Bekk.*, turque *T*, turbat quae *Mass.* 439 ipse *Bekk.*, ipso *T* 440 accidit *T*

445 omnis amica manus. flevit tunc tristis arator
 disiunctos fugiens hostes rapuisse iuvenos.
 tunc omnes periere domus, tunc cuncta supellex.
 nec solus pauper casu concussus in illo
 succubuit. dives pariter cum paupere mersus.
 post Solomonis opes libertas facta rapinis,
 450 nec pars ulla fuit belli secunda maligni.
 raptor ubique furens urbes succendit et agros.
 nec seges aut arbor, flagrans quae solvitur igne,
 sola perit. quae peste carent, armenta peredit.
 omnis et a dominis calcata est Africa Mauris.
 455 pro dolor! in campis acies iam sistere nulla,
 nec potuit clausos miles defendere muros.
 irascente deo traduntur cuncta rapinis.
 perfidus et Stutias iterum per bella cucurrit
 Antala dominante suo, meruitque tyrannus
 460 omnia sub domino praedans discurrere Mauro.

LIBER QVARTVS ET QVINTVS (QVARTVS).

Dum placet infandi nomen memorare tyranni,
 surgit ab internis, conturbans ossa, medullis
 durior ecce dolor. confusa mente retardor
 tot clades memorare ducum casusque meorum
 5 atque meos. miles trepidos non fidus adegit
 tradere signa malis. longum est narrare ruinam.
 sed memorem certis bellorum crimina verbis.
 dux erat obsessae servator Himerius urbis,
 moenia clausa tuens et celsas milite turres.
 10 e mediis miseros traxit fallacia muris
 et Mauris servire dedit. namque urbe sedenti
 blandior infansto mandatur epistula versu,
 nomine scripta ducis, milesque Sinonius intrans
 esse Iohannis ait. legimus mandata tyranni
 15 credentes mandata ducis. nos saepe per illam
 hortatur mediis, ceu dux. occurrere campis
 et pariter sparsas Maurorum evertere fossas.
 attollunt animos confusa mente tribuni.
 signa movenda damus. tacita velocius aura
 20 egreditur dux ipse simul, noctisque per umbram
 currit eques sociis festinus iungere signa,
 seque putant tardasse viri. tunc ante cucurrit
 impius ille Sinon, gentesque dolosque paravit.

446 perere *T* 448 pariter *Mazz.*, pauper *T* 449 liberta *T* 450 secuta *T* 453 caret
 armenta per eden *T*
 1 dum placet *Mazz.*, ductor iacet *T* 5 milix trepidus *T* 5 obsessae *Bekk.*, obsexus *T*, ob-
 sessus *Mazz.* imerius *T* 11 urbe *scripsi*, urbi *T* 15 saepe *T*, nempe *dubitans Bekk.* 16 seu *T*
 15 at tollunt *T* 19 auri *T* 23 parault *Mazz.*, putant *T*

extulit ignivagos gelidis ut maestus ab undis
 25 Phoebus equos, patuere doli. tunc signa tyranni
 vidimus, heu, miseri nostris occurrere signis
 et totis rabidos campis fervere Mauros.
 nos pavidum revocare pedem. nam sistere contra
 quis poterat? sequitur pavidas per prata catervas
 30 Antalas Stutiasque furens. via nulla salutis,
 et densus trepidos arguens circumvolat hostis.
 mors erat ante oculos, et opem fors dura negabat.
 o utinam medio iacuissent funera campo!
 dedecus indignum nostris procul esset ab armis.
 35 erectus medius felici Marte Iohannes
 occubuit. fastus domini non pertulit hostis
 sorte pari, enses nec timuit captivus heriles.
 ergo per extensos fugiens compellitur agros
 currere fortis equus. crebro sonat ungula cornu,
 40 atque feris pavidos arguet de montibus hostis.
 ardua castra gerit campis Cepar addita apertis.
 huc miseranda manus frenos deflexit equorum.
 cum miseris tenuit miles castella tribunis.
 dux erat et medius. nec nobis claudere portas
 45 cura fuit. tutamus equos pugnaque pedestri
 cingimur et tectis venientes pellimus hostes.
 irruerant gemini turba coëunte tyranni
 Laguantanque cohors et densus Naffur in armis.
 tunc Stutias, saevum fingens compescere bellum,
 50 in medias acies stricto volat igneus ense.
 admonet arte feros campis desistere Mauros,
 et cohibet sumptas infandis vocibus iras.
 discessere locis. stetit improbus aggere celso
 ceu placidus, blandis nutantia pectora verbis
 55 impellens ad bella. simul promittit et arguet
 hortaturque viros variis ad bella figuris.
 nunc minitans, nunc blandus adest. terrore subacti
 proiciunt sua tela viri, genibusque tyranni
 accurrunt celeres, et amica voce salutant.
 60 in ducibus iam nulla salus. quid cuncta referre?
 oramus veniam. datur ilicet. egimus hostes
 per vitam iurare suam. fecere coacti.
 finximus infandis veluti servire tyrannis.
 Iustiniana polis saevis tunc tradita Mauris
 65 sorte sub ancipiti. sociorum flectere mentes
 post licuit per verba mihi. Marturius una
 consilio maturus erat. compellimus ambo

25 patueri *T* 31 circumvolat *T* 34 deletus *T* 35 erectus *T*, euectus *dubitans Bekk.*
 36 occurrit *Mazz.* 37 eriles *T* 40 montibus *Mazz.*, moribus *T* hostis *scripsi*, hostes *T*
 41 addita *scripsi*, addit *T* 43 miseri *Mazz.* tenuit miles *scripsi*, tenere miles *T*, tenere equi-
 tes *Mommsen*, tenere Mileu *Mazz.* tribuni *Mazz.* 44 dux erat *Mazz.*, dixerat *T* 46 tectis *Bekk.*,
 tectis *T*, tellis *Mazz.* 48 laguantaque *T* 57 terrore *Mazz.*, et errore *T* 60 in ducibus *scripsi*,
 iudicibus *T* 66 maturus *T*

nutantes animos propriis se reddere signis.
 assensere viri. castris censuere malignis
 70 paulatim temptare fugam. me noctis amicae
 eripiunt trepidum, turba comitante, tenebrae.
 perveniensque meas vidi cum coniuge sedes.
 deserit infandos fugiens Marturius hostes.
 post sequitur miles. voluit quicumque, remansit.
 75 Iustiniana polis nocturnis panditur armis.
 prodicione pia civis patefecit amicus.
 hic iuga non potuit saevi sufferre tyranni.
 signa tamen clausis servabant publica muris.
 nec potuit quisquam, campo congressus aperto,
 80 hostilem temptare manum. nec credere ductor
 iam voluit sociis Stutia vivente maligno.
 Africa dum tantis arguetur fessa periculis,
 Ariobindeis fulserunt aequora proris.
 adventu stupuere ducis. gens territa cessit
 85 Laguantan terris. utinam non ille penates
 Poenorum vidisset iners! tunc Africa clades
 persensit graviore malo saevasque rapinas
 inter utrumque ducem. nescit commissa potestas
 aequales sufferre duos. consortis amicum
 90 saecula nulla ferunt. sic nos exempla priorum
 ipsa docent. primi sequitur pes mota secundus.
 crura pedis ritum, capitis sua membra sequuntur.
 et proprii generis fructum dant arbore rami.
 mundus adhuc rudis et parvis vix laetus aristas
 95 non potuit portare duos, non maxima rerum
 Roma, novos proprio quae sanxit sanguine muros.
 aemula dividitur confusa mente voluntas,
 despiciensque parem discors permansit uterque.
 dividitur geminas inter res publica partes.
 100 quisque suos tenuere duces. dumque ille superbus
 se primum esse putat, non se tamen ille secundum,
 Africa barbaricis planxit nudata rapinis.
 ductorum iussu, merito fortisque Iohannis,
 temptavere feros aequis non partibus hostes.
 105 sed victi petiere fugam. discordia mentis
 vicit amare viros. rursus dux ipse Iohannes
 signa movens densos vadit moriturus in hostes
 confisus virtute sua, fortesque tribunos
 secum ad bella trahens, tantis concurrere monstris
 110 non timuit. durae contempsit vulnera mortis
 pro patria contentus amor. persensit ut hostis
 adventum properare feri, non segnior ille

69 censuere *scripsi*, sensere *T* 72 perveniesque *T* 76 piam *T* eius *T*, cuius legit *Mazz.*
 profect *Mazz.* 80 cedere *Mazz.* 81 sociis *scripsi*, socios *T* 83 Ariobindeis *Lachm.*, ariob in-
 dis *T*, Ariobindi *Mazz.* 85 languantan *T* 92 crura *T* 94 ad hunc *T* uix *Bekk.*, mox *T*
 96 sunxit *T* 101 ille *T*, iste *Mazz.* 104 faros *T* 106 amore *Mazz.* 107 vadit *scripsi*,
 uidit *T*, iuit *Mazz.* 109 secum *Mazz.*, sotii *T* 110 contemxit *T* 111 hostes *T*

sponte petit mortem. campis sua signa locavit,
 et sociis sic fretus ait. 'contemnere vitam
 115 pro patria haec est vita magis. mors lege tonantis
 humano lata est generi, nec praeterit ullum.
 nam veniet quocunque modo. sed mortis honestae
 summus honos summusque favor dulcisque cupido est.
 hostis adest, socii. quotiens fugiemus amicum
 120 Martis opus? quotiens fugitivos rideat hostis
 imbellesque putet? nunc est temptare quid, instat
 nunc virtutis opus. semper mihi cognita virtus
 vestra, viri, semperque fides. consurgite, cives
 Romani, pro laude pii, gentesque superbas
 125 frangite. iam tantum ducibus removete pudorem.
 fac nos velle fugam. fugitivos conterit hostis
 feminea nunc morte viros. convertite mentes,
 et procul a nostris discedat dedecus umbris.
 o utinam ferus ille meis occurreret armis
 130 nunc Stutias, ipsumque mihi fortuna dedisset!
 aut simul alterno patuissent pectora ferro,
 et raperet fors saeva duos, aut corpus arundo
 vulnere letali fixisset saeva tyranni.
 vel mecum pariter, si sic mea fata minantur,
 135 crimine civilis careat res publica belli'.
 dum monet ille viros, inimicis improba signis
 ecce acies Massyla ruit, ripisque propinqui
 fluminis arte doli longo stetit ordine compta.
 tunc primum volucres pugnam movere sagittae.
 140 impia pennato figuntur corpora ferro.
 trans fluvium cedens acies inimica retrorsum
 flexit equos. sequitur, densis et flumina telis
 perrumpit levitate sua. non ille periculum
 non mortem metuens iter irremeabile transit,
 145 invaditque viros, veluti vastator acerbus
 diripiens armenta leo taurosque feroces
 hunc fugat, hunc maectat. currit dispersus ubique
 grex pavitans pastorque fugax. furit ille eruentis
 dentibus et latos frangit manditque per agros.
 150 Massylas acies sic dux virtute Iohannes
 turbabat mediis prosternens funera campis.
 hunc imitata cohors gladiis fugitiva perurguet
 agmina transfodiens. volat igneus aequore toto
 cum sociis dux ipse furens Maurosque fugaces
 155 persequitur ceu victor ovans. iam sanguine multo
 arma calent. rubrum gestat iam dextera ferrum
 pugnax militis atque ducis. pro sortis iniquae
 triste nefas! o grande malum! iam cesserat hostis
 victus, et adversas passim per prata catervas

114 *sotios T* 120 *mortis T* 121 *instar T* 128 *dedicus T* 131 *simul Bekk., se-*
mul T, semel Mazz. 136 *monet vel monet T, mouet legit Mazz.* 137 *massilla T* 143 *per-*
rumpit Bekk., prorumpit T 152 *imita T* *gladiis Bekk., gelidus T, ingens Mazz.*

160 sternebat Romanus eques victorque necabat,
 cum subito Stutias mediis e vallibus atrox
 signa movens inimica ruit, crimenque Latini
 nominis Hermogenes pariter Taurusque feruntur.
 hos sequitur Romana manus, non nostra, rebelles.
 165 tunc iterum miseris pariter concurrere telis
 et bellum civile datum est. cognata petuntur
 pectora, cognatis funduntur viscera dextris.
 magnanimus Stutiae cognovit signa Iohannes
 primus, et inflexo contra stetit acrior arcu.
 170 at socii petiere fugam, faciemque furentis
 nec potuere pati. nervo tamen ille sagittam
 imposuit ductamque sua gravitate remisit.
 perque femur duri transivit arundo tyranni
 confringens os pulsa feri. mollesque medullas
 175 contigit, et mersae rubuerunt sanguine pinnae.
 emicat inde cruor, vestesque aspergit heriles.
 saucius at Stutias, letali vulnere victus.
 flexit equum post terga fugax. hunc morte cadentem
 suscipiunt socii densaque sub arbore ponunt.
 180 respiciens victor socios per prata fugaces
 vidit, et immensus duris dolor ossibus arsit.
 tunc tristis casumque dolens sic voce secutus.
 quem fugitis, socii? vestra est victoria, cives.
 iam Stutias nostra confixus arundine bellum
 185 deseruit, prostratus humi. convertite signa.
 quo ruitis? quo vos fatum miserabile ducit?
 heu, virtus Romana, peris! sic vocibus ille
 culpabat pavidas fatorum sorte catervas.
 sed nullus post terga redit. Maurusia virtus
 190 persequitur, trepidosque super tot milia currunt.
 alveus amnis erat mediis praeruptus in arvis.
 utraque cognatae dirimens confinia terrae.
 incidit hic fugitiva manus mortisque pavore
 per ripas fossasque cadit. miserabile letum
 195 nascitur. heu, miseros pondus civile perurguet
 hostilisque metus. multos in tela cadentum
 impetus ipse dedit, propriis modo pectora contis
 transfodiunt, dominumque super crepitante ruina
 fortis equus veniens immani pondere frangit.
 200 sic periit miseranda manus victique tribuni.
 dux simul

Marturius illis
 vix potuit temptare fugam. moriturnus in hostes
 cum parva ruit ille manu. fortuna salutem
 praestitit audenti, duraque e morte levavit.

161 e *Mazz.*, et *T* 166 latum *T* 170 at *Bekk.*, ac *T* 172 sua *add. Mazz.* 173 duri *T*,
 durum *Mommsen* 182 sic *scripsi*, se *T*, est *Mazz.* 191 medius *T* 201 *interciderunt versus*,
 quibus mors *Iohannis* *narrabatur* 202 muriturus *T*

205 interea Stutias anima fugiente dolebat.
 paenituit bellasse ferum. suspiria ducit
 cum genu, seseque dolens sic increpat ipse.
 'quae mihi bellandi fuerat tam dira voluptas?
 cur rerum ingratus domino nunquamque fidelis
 210 infelix virtute mea? modo paenitet ista,
 dum miserum, mors saeva, trahis. reddam, improba, poenas,
 quas merui. furiis socius Catilina cruentis
 exagitatus adest. video iam Tartara fundo
 flammarumque globos et dira incendia volvi.
 215 perfidiae meritum cum durae crimine mortis
 hoc mihi bella ferunt. doleant caveantque Latini
 has poenas, rebusque fidem dominisque reservent'.
 dixit, et infelicem animam mors impia clausit.
 occidit ut Stutias, quamquam ducis esset acerbus
 220 morte dolor populo, Romanis crescere virtus
 coeperat, et campos acies iam nostra petebat.
 Guntarith en iterum perversa mente malignus,
 perfidus, infelix, atrox, insulsus, adulter,
 praedo, homicida, rapax, bellorum pessimus auctor,
 225 ductorem incautum crudelibus occupat armis,
 oppressumque dolo rapuit, iuransque fefellit.
 principis haud illum tanti reverentia movit,
 sumere nec timuit bellum nomenque tyranni.
 quas Tyrii clades, quae saeva pericula passi!
 230 sub gladio iacuere gravi, sed tempore parvo.
 abbreviata dies infanda et pessima regni est.
 nam pater ille bonus summis Athanasius Afros
 consiliis media rapuit de caede maligni.
 hic potuit Libyam Romanis reddere fastis
 235 solus et infestum leto damnare tyrannum.
 Armenius tanti fuerat tunc ille minister
 consilii. hunc placidus cana gravitate coëgit
 immitem mactare virum. temptare periculis
 non timuit genitor pro libertate senili.
 240 Guntarith infelix, cupiens fera regna tenere,
 Armenios enses saeva inter pocula sensit,
 et madido festas maculavit sanguine mensas.
 Africa per tantas periens non ultra rapinas
 sic mersa est. te exspectat inops. succurre gementi.
 245 namque potes. virtusque tibi iam nota per orbem est.
 et vigilant sensus, et claris dextera factis'.
 taliam commemorans referebat bella tribunus.
 lumina conturbans lacrimis, Libycasque ruinas
 fataque cuncta ducum luctu deflebat amaro.
 250 ingenuit ductor concussa mente benignus.

206 bellaxe T 207 genuum T 208 fueras T 212 catilina furentis T 214 dura T
 222 guntarith T 227 ant T 231 abbreviata scripsi, alii breuiata T, nam breuiata Mass.
 235 damnare Mass., clamare T 242 madido festas scripsi, male con fessas T, male consessas Mass.,
 sed cf. IV 427. 969 244 succurre T 246 claris T, claret dubitans Bekk.

congemuere duces. animis in proelia surgunt
 indomitis. dolor atque pudor fera corda fatigat.
 tunc maculis tinxere genas, pallentque rubentque,
 nec latet ore furor. cunctantem surgere lucem
 255 iam cupiunt, tardumque iubar Martemque requirunt.
 caerulea sulcabat dirumpens luce corusea
 Phoebus et errantes radios per nubila vibrans
 lumina subtremulis spargebat lampadis undis,
 surgebatque dies miseris gratissimus Afris.
 260 iamque duces, variis turbantes vocibus agmen,
 urgebant fortesque viros clarosque tribunos.
 quisque suos hortatur agens. his castra movere,
 arma parare iubent, iussa spectare magistri.
 signa ferunt ornantque viri, gaudentque tuentes
 265 prospera discussis ludentia flamina velis.
 at pater exurgens compuncta mente Iohannes,
 corde pio, genibus nixis et poplite flexo,
 suppliciter geminas tendens cum lumine palmas,
 ore canens haec verba refert. 'tibi gloria, Christe.
 270 summe parens hominum, linguis et pectore puro
 rite datur, laudesque libens gratesque resolvo.
 non alium laudare volo. tu, conditor orbis,
 tu gentes et bella domas, tu conteris arma
 impia, tu nostris solitus succurrere rebus.
 275 aspice succensas duris a gentibus urbes,
 omnipotens, agrosque vide. iam nullus arator
 arva colit. lacrimas nullus per templa sacerdos
 pro populo iam ferre potest. namque hostibus omnes
 vincula dura ferunt palmis post terga revinctis.
 280 aspice, sancte pater, nec iam tua fulmina cessent.
 sub nostris pedibus Maurorum sterne catervas,
 eripe captivos saevis a gentibus Afros,
 Romanosque tuos solite miseratus alunos
 cerne pius, nostrisque favens fac gaudia luctus'.
 285 haec memorans lacrimis siccas infundit harenas.
 quippe dolor pietasque movent, mentesque benignas
 conturbant, densisque agitant singultibus artus.
 ut bene compositis consummans omnia verbis
 conticuit, tunc surgit ovans, rivosque fluentes
 290 luminibus tergens placidis iam vultibus heros
 respicit, armatasque iubet properare cohortes.
 ipse capit tamulum, quo summus et altior astans
 consilio cunctos relevaret more ministros.
 conveniunt lectique duces fortesque tribuni

254 *lates T* 255 *martemque requirunt scripsi, nottemque requirunt T, noctemque requirunt Mass.,*
noctemque queruntur Haupt Opusc. III 626 258 *subtremulis Mommsen, sub tremulis T* *lampedes T*
 262 *ortatur T* 263 *iussum Mass.* 278 *pro populo Bekk., populo T, cum populo Mass.* *namque*
hostibus scripsi, nam noctibus T, nam nexibus dubitans Mass., nam luctibus Mommsen 279 *palmas Mass.*
revinctis scripsi, revincti T, revincti Mass. 280 *sancte Mass., tanta T* *fulmina T, flamina legit Mass.*
 281 *sterne Mass., externa T* 288 *compositis Mommsen, complacitis T* *consummans, sed dubitans an*
confirmans praeferat Mass., consumans T 290 *eros T* 294 *lectique Mass., lectimque T*

295 atque suo veniens condensus in agmine miles.
 undique ductorem vallant stipante caterva,
 non aliter quam examen apes per mutua nexis
 efficiunt pedibus, regem dum saepe sequuntur:
 arboris aut apicem ductor summumque cacumen
 300 aut mediam tenuit condensis frondibus ornum,
 ipse sedet, primusque locum stridore verendus
 eligit: at circum densis exercitus alis
 colligitur, regisque sui praecepta capessunt.
 armiger interea veniens de montibus altis
 305 ecce volat, densasque videns astare catervas
 et celso medium fulgentem colle magistrum,
 alipedis celeris dextra contorsit habenas,
 ductoremque petens volucres per gramina cursus
 corripuit, densum et dirumpens concitus agmen
 310 fluxit equo, pedibusque boni tunc more magistri
 oscula pressa dedit. fervens iamque omnis in illum
 turba coit, causas cupiens cognoscere rerum
 responsumque feri referentem audire tyranni.
 et metuunt ne pacem oret, cum dicere iussus
 315 paruit et placido sic coepit Amantius ore.
 'omnia quae dominus famulo praecepit adimplens,
 gentibus in mediis portans mandata cucurri.
 perveniensque ferum vidi sub rupe tyrannum
 montibus in summis. tunc evocat ille rebelles
 320 voce ciens. cursu rapido Maurusia turba
 confluit, et nigrae facies tentoria complent.
 ut quondam Ditem moturum proelia divis
 concilium fecisse ferunt et mille per amplas
 monstra vias venisse, Hydram tristemque Megaeram,
 325 atque Charona senem deserta currere cymba,
 Tisiphonem validam flammis et pondere pinum
 quassantem, Alecto tortis saevisse chelydris,
 quaeque sub ingenti facies monstrantur Averno.
 utque ducem veniens densum circumstetit agmen,
 330 obtulit ipse sedens consessum ex agmine dignis.
 ille tamen medius sedit praefectus, et omnis
 aspiciens rapido timidus sic intonat ore.
 'legatos, proceres, dura et mandata Iohannis
 suscipiens vos nosse volo, cunctisque loquentem
 335 mandatum monstrare virum. vos auribus illum
 intentis audite palam, et decernite, si quid
 est animo fixum, pacem bellumne petamus'.

295 condenseo in agmine *Bekk.*, condenseo agmine *T.*, condenseo ex agmine *Mazz.* 298 effigunt *T.*
 300 condensis *Mommsen*, contentis *T.* 301 que *add. Mazz.* 302 at *Bekk.*, ac *T.* 307 alipedes
 celeres *T.* 310 fluxit *Mazz.*, flexit *T.* 314 orent *T.* 315 sic coepit *add. Mazz.* 317 medi-
 dii *T.* 320 voce *dubitans Mazz.*, qui aere *maluit*, nocte *T.*, *cf. VI 264. Verg. Aen. III 68* 324 vias
 uenisse *Laehm.*, uenisse vias *T.* 325 atque Charona *Bekk.*, ac carona *T.*, ac Charonta *Mazz.* cymba *Mazz.*,
 termba *T.* 326 tesiphone *T.* 327 aletto *T.* 329 circumstetit *T.* 330 octulit *T.* 331 pre-
 sectus *T.* 334 suscipiens *Bekk.*, subspiciens *T.*, suspiciens *Mazz.* 337 bellumne *Bekk.*, bello ne *T.*

permisere loqui, digitisque silentia linguis
 imposuere suis. docui praecepta iubentis
 340 principis et morem. pietas ut magna regentis
 omnia contineat, crebro sermone cucurri.
 virtutem indomitam mista bonitate refovi.
 saepe minas addens, Romanos parcere dixi,
 sed tamen et gentes semper fregisse superbas
 345 funditus et validos bello pressisse tyrannos,
 enumerans, quos Roma potens postque ipse subegit
 noster ab extremo temptantes proelia mundo
 princeps. asserui bellum, pacemque recurrens
 edocui, tandemque silens responsa petivi.
 350 illi inter sese fracto sermone furentes
 latratus varios, stridentibus horrida linguis
 verba ferunt seseque novo terrore revincunt,
 monte lupi medio veluti, cum nubila latis
 incumbunt terris, ululatibus aëra crebris
 355 pulsant perque cavas resonant latratibus umbras.
 ut requies facta est animis, tunc ille superbus
 talia verba mihi dictis respondit acerbis.
 'ista mihi satis est Romani cognita regni
 nuper rupta fides. ultra nec fallere quisquam
 360 Antalan se posse putet. iam sufficit istud
 Armenio licuisse semel. vos fingis amicos
 arte mihi. non vester eram? non saepe cucurri?
 non iussus merui? cautus non proelia gessi
 pro ducibus, Romane, tuis? res publica certe
 365 fida satis sanguisque tuus, germane, fatetur,
 Guarizila, ducis iussu qui fusus iniqui est.
 Armenique tui docuit mihi reddita merces,
 frangere quod, nisus nostra virtute, tyrannum
 Guntarith hic potuit. paci sic fidus amicae,
 370 sic meritis, vestris quod favi saepe triumphis.
 haec ego digna tuli; vobis quia bella peregi.
 haecine vestra fides? tales referuntur amici?
 Artabanum modo grata mihi, fortuna, dedisses,
 sorte nova fortis pariter cum noster Ilaguas
 375 castra regit gentesque ferae de finibus Austri!
 quas tamen ecce parat ductor temptare Iohannes
 milite cum parvo. pacem qui quaerere nostram
 non humili cum iure putat, sed callidus arte,
 poscere quos decuit, vanis terroribus artat.
 380 tot mihi post meritos subiecto Marte triumphos.
 dextera quos tribuit, ducibus virtute peremptis.

338 promisere *T* dignisque *T* 341 cucurri *T*, recurri *Mommsen* 315 pressisse *Bekk.*, de-
 perisse *T*, periisse *Mazz.* 348 pacemque *T*, pacemue *legit Mazz.* 353 montem *T* 361 aremeio *T*
 licuisse *T*, necuisse *Mazz.* semul *T* uos *scripsi*, quos *T* fingis *T*, fingit *legit Mazz.* 362 mihi *T*.
 noua *Mazz.* 363 iussus merui? cautus *Mazz.*, iussis merui cautus *T*, iussis merui parens? *Mommsen*
 369 zuntarich *T* 370 meritis *Bekk.*, méritis *T* 373 dedisset *Mazz.* 375 ferae *dubitans Bekk.*,
 fere *T* 381 pereptis *T*

post Solomona ferum, primi post fata Iohannis,
 Antalan cuiquam bello temptare licbit?
 385 terreat ergo lupum pascens in vallibus agnus?
 et leo iam metuat surgentem in cornua cervum?
 vividus ore canis leporem damamque pavescat?
 et ferus accipiter mitem sub nube columbam?
 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram
 effugiat raucamve gruem cygnumve canentem?
 390 omnis et inversis pereat natura figuris?
 Romanis totiens iterum concurrere victis
 ecce placet. rursus redeant et proelia temptent'.
 vix ea legatus: media inter verba cucurrit
 perque duces varium perque agmina fervida murmur,
 395 turbine ceu valido, prima surgente procella,
 aequora pulsa gemunt ruptis crepitantia ripis,
 congeminat tunc unda sonos, et litora lapsu
 cuncta fremunt, crebroque resultant aspera fluctu.
 imperat erecta motaque silentia dextra
 400 ductor. conticuere citi, intentique magistrum
 suspexere viri. facies tunc omnis in illum
 mensque coit. cupidique volunt audire iubentis
 consilium. apponunt sensus auresque loquelis.
 hortatur placida rector tunc voce cohortes
 405 attonitas, avidasque movens in proelia mentes
 talibus incendit dictis et firmat in hostes.
 'Romanis, socii, crevit sic gloria rebus,
 resque super totum regnavit publica mundum,
 dum gentes, dum bella domat. non arma ferentes
 410 Romanus timuit populos, aut agmina miles,
 quanta forent, metuens convertit terga retrorsum,
 fidus quippe suis et multo pervigil astu
 et virtute potens Martis sufferre labores.
 sed quotiens dirupta fides, nec principis ullus
 415 vicit honos mentes iam sese ad bella parantes,
 dum raptus, dum praeda placet, dum praemia miles
 Martia mente cupit nostris contraria signis,
 tunc Romana manus propriis conterrita dextris
 terga dedit gentesque feras vicisse putavit.
 420 non tamen his longos tenuit fortuna labores
 perfidiis, sed laeta ferens meliorque revisit.
 diligit illa suam fatorum munere Romam.
 hanc propter multos perdens omnino nocentes
 contrivit, rebusque dedit sua gaudia nostris.
 425 profuit insano nomen quid ferre tyranni

384 agnum *T* 387 micem *T* 388 liquida *Mass.* aethra *Mass.* 397 sonum *in so-*
nis I m. mutatum T lapsu *Mass.*, laxu *T* 398 femunt *T* resulta *T* 399 erepta *T*
 motaque *Mommsen*, mutaque *T* 405 mouet *T* 408 super *scripsi*, semper *T*, simul *Mass.*, ita
 per *Haupt Opusc. III 615*, an super dici non possit dubitans, sed cf. *in laud. Iust. II 178* 409 do-
 mant *T* 418 roma *T* 419 que *add. Mass.* 420 labores *T*, fauores *malim* 421 perfidiis
 sed *Bekk.*, perfidus sed *T*, perfida sed se *Mass.* reussit *T* 422 munere *Bekk.*, numere *T*, numine *Mass.*

Guntarith, Armenia iacuit qui ex caede volutus?
 nonne epulas inter vel festae pocula mensae
 exsolvit meritas pro fracto foedere poenas?
 quid Stutiam referam profugum, tot partibus orbis
 430 errantem, dum multa cupit, dum vana requirit,
 nomen habere volens iniusto Marte tyranni?
 quas Libyae clades, quos gentibus ille furores
 addidit! aut quanto maculavit sanguine ferrum!
 tardius ille licet, digna sed morte peremptus
 435 occubuit, crimenque simul poenasque resumpsit.
 cernitis ergo, viri, quantum fortuna laboret
 principibus servare fidem, quantumque secundo
 Marte gerat totum Romanis subdere mundum.
 ergo agite, et belli socii civesque fideles,
 440 pandite quisque suas in aperta pericula vires,
 Romano de more pii, gentesque malignas
 rumpite. cognoscant populi regesque subacti,
 quae rebus virtus et quae sit gloria in armis.
 cernite, sub quantis iaceant nunc signa periclis,
 445 et vigilate, viri. mediis tentoria Mauris
 vallantur. virtute salus gladioque petenda est.
 coniunctos lateri nostro quos credis amicos
 pacatosque putas, casu speculantur in isto.
 si victor Romanus erit, famulantur, adorant,
 450 et sola hos faciet victrix fortuna fideles
 conceptusque timor. nunc nunc insurgite, cives.
 haec est, quae geminas franget victoria partes.
 hi gladio pereant, hos virtus terreat hostes.
 ite, duces, numerosque locis componite vestris
 455 quisque suos. propriis incedant signa manipulis,
 et bene compositas acies in proelia ferte.
 dixerat, et saltu sese super ardua terga
 composuit sublatus equi. sonuere verendi
 arma viri, cassisque novo splendore coruscans
 460 sole repercusso radios in lumina misit.
 loricaeque iubar rutilum per castra cucurrit.
 non aliter nubes convexo margine caeli
 murmure mota novo, medium dum tangit Olympum,
 intonat et subito flammam per nubila vibrat.
 465 tunc omnes saluere duces omnesque tribuni.
 post imitata cohors validis incumbit in hastis
 quadrupesque premit. saliens super ardua celsi
 colla retentat equi. sonipes celer aequare toto
 oppugnat frenis, dextra laevaue per herbas
 470 subsiliens. colloque manus dum sentit heriles,
 gaudet et in latos luctatur currere campos.

427 faste *T* 434 marte perhentus *T* 435 incubuit *T* 440 uiros *T* 443 in armis *l m.*,
 martis 2 *m.* *T* 444 cenite *T* iaceant *Bekk.*, iactant *T* 447 coniuncti *Mass.* 452 uir-
 toria partas *T* 454 loci *T* 461 cocurrit *T* 465 saluere *Bekk.*, siluere *T* 466 ualidas *Bekk.*,
 hastas *Bekk.* 467 super *Mommsen*, pars *T* 471 luctatur *Bekk.*, luctatu *T*, laetatur *Mass.*

direxere acies. dextro regit agmina cornu
 Gentius, electis circumdans signa manipulis.
 ipse magister ovans, rutilato vertice fulgens,
 475 fertur equo, cristisque decens auroque coruscus
 per medias volitans succendit proelia turmas,
 componitque acies digna fortissimus arte.
 magnanimus iuxta iuvenum Putzintulus ingens
 arma movet, densasque trahit post signa cohortes.
 480 belliger ipse supereristata casside celsus
 loricaque micans et longa pulchrior hasta
 arduus ibat equo, sociosque ex more monebat
 voce suos, superans quoniam sapientia forti
 pectore semper erat. felix, si fata dedissent
 485 longaevos in luce dies, maturus ut ille
 cana aetate foret. quantum maturior esset!
 tertius ille furens rapta Gregorius hasta
 atque levi clipeo et telo fulgebat Iberis.
 Geisirith hunc iuxta numeros et signa movebat,
 490 ante tubam cupiens adversas rumpere fossas,
 conscius ipse sui. cunctis fulgentibus armis
 ardua tela gerit. ferrato corpore toto
 ipse nitet. squamas maculis distinguit in auro.
 aurea cassis inest commisto flammea ferro.
 495 inde apicem cristasque iuba componit equina,
 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis.
 vagina gladius latus exornarat eburna.
 tunc suris ocreas, multo quas vinxerat auro
 Parthica pellis, habet rubroque includit in ostro
 500 depingens gemmis et multa callidus arte.
 omnia signa placent meliorque et maxima virtus.
 inde per extensos componens agmina campos,
 consiliis melior fortis Marturius ibat,
 atque tribunicia socios virtute regebat.
 505 Marcianusque potens densos perfertur in hostes,
 misturus proprio Barcae sanguinis annem.
 nec non egregius clara de stirpe Senator
 fertur equo, comptisque nitet felicior armis.
 hos sequitur fidus, densa stipante caterva,
 510 Cusina Massylis deducens agmina signis.
 ille animo Romanus erat, nec sanguine longe,
 moribus ornatus placidis, gravitate Latina.
 non illum aequiperans iaculis aut viribus esset
 vel Veneri dilectus Adon vel fortis Achilles.
 515 at parte ex alia, cornu fulgente sinistro,
 nomine ductoris ductor fuit ille Iohannes
 iam senior grandisque annis. cui cruda senectus
 et virtus iuvenilis erat, qua maximus hostes

473 gemius T 475 tristisque T 478 iusta T putrunculus T 488 et telo scripsi,
 telo T Ibero Mazz. 489 geisirith (in margine gersirith) T iusta T 505 martiansque T
 510 cusina (in margine cosma) T 518 hostes T, hostis legit Mazz.

frangere non minimo potuit sudore laborans.
 520 discolor hunc portat maculis variatus in albis
 parte niger sonipes, gemmis auroque superbus,
 ore fremens, camposque levis discurret in omnes.
 ferreus ipse suas componens ordine turmas
 itque reditque volans, socios et firmat euntes.
 525 Fronimuth erectis iuxta movet agmina signis
 impiger, et campis socians coniungit apertis.
 ipse licet medius cristis et casside fulgens
 emineat, ferrique novo splendore coruscaus
 altior adversi radios et lumina Phoebi
 530 suscipiens frangat, densae tamen undique saeptum
 circueunt acies clipeis galeisque micantes.
 proximus inde ciens numeros Marcentius urguet,
 iussaque per latos discurrunt agmina campos.
 illius et fulvos cassis premit aurea crines
 535 aere rigens cristisque gravis, thoraxque tremendos
 suspendens humeros squamis fulgentibus ambit,
 dum sonipes gradibus componit crura superbis.
 lumbis tela gerit pharetramque arcumque sonantem
 cinctus, et aeratas referens in bella sagittas
 540 signaque terrificis munit vallata tribunis.
 hinc Liberatus erat longa praestantior hasta,
 hinc Vlitan pulcher, variis depictus in armis,
 hic melior pilo, curvo nec segnior arcu.
 flectere cornipedem placidis bene doctus habenis
 545 ibat Ifisdaias, gentis praefectus et auctor,
 quem fera gens sequitur, nato comitante Bitipten.
 gens numerosa viris, et gentis vivida virtus,
 ingenioque valens fuerat dux ipse fidelis,
 militiae ducibusque placens magnoque magistro.
 550 natus et eximius sumptis praesumptior armis,
 nec genitore minor, iaculis qui vincere posset
 Persarum teneras nervo pellente sagittas.
 commissas acies dux Tarasis ante pedestres,
 ardua signa movens, variis componit in armis.
 555 ipse per obliquas distinguit proelia turmas
 vectus equo, clipeosque suis coniungere dictat.
 tenditur in longum, nexis umbonibus horrens,
 Martia per latos acies densissima campos.
 murorum in morem celantur corpora densis
 560 tegminibus. solae apparent post scuta bipennes
 et summae galeae cristis conisque micantes.
 at super erectis horrescit ferreus hastis
 campus, resplendetque novis terroribus aër.

524 itque reditque *Mass.*, idque redit *T* 525 fromineth (*in margine* fromineth) erettis iusta muuet *T*
 530 densae *Lachm.*, de se *T* 531 circueunt *T* 535 aere rigens *Bekk.*, erigens *T*, aere ingeus *Mass.*
 536 subspendens *T* 538 pharetraque *T* 539 aeratas *Mommsen*, auratas *T* 542 ulitan (*in margine*
 utilitan) *T* 545 ifisclaias (*in margine* ifisclaias) *T* 546 bitipten (*in margine* bitipten) *T* 552 tene-
 ras *T*, celeres *Mass.* 553 tarasio (*in margine* taraxis) *T* 562 orreacit *T* 563 resplendet et *T*

sic pater ipse suae componens cornua pugnae
 565 armipotens medius componit signa Iohannes,
 ordine cuncta regens aequansque per agmina turmas.
 it bene equo medius, totis pugnaret ut armis,
 in manibusque suis fortis dictator ut esset
 arma movens populi. veluti vigilanter oberrant
 570 cauta reluctantis media inter cornua tauri
 lumina, bellantemque parant qua vulneret hostem
 parte premens, dextroque rotat laevoque minatur,
 vulnera congeminans variato verbere cornu,
 quaque iubent oculi, configunt cornua vulnus:
 575 sic acies ductor, perpensis partibus aequis,
 bella subire iubet. sic disponuntur et arte
 organa plectra lyrae digitis pulsanda magistri.
 quam movet ille, sonat contactu fistula venti.
 non chordae, non aera gemunt, ni sponte regentis
 580 carmina percussis resonent expressa cicutis.
 non aliter iussu ductoris cuncta movetur
 discretis acies concurrens ordine signis.

iunctus erat lateri claris Recinarius armis
 fulgens et paribus disponens agmina curis,
 585 ipse animo matura gerens, gravitate modestus,
 magnanimus, mitis, sapiens, fortissimus, insons,
 armipotens, belli domitor pacisque minister,
 corde humilis, quod Christus amat, pietate benignus,
 et qui dignus erat tali properare magistro.
 590 corpore nam geminos anima iunxere sub una
 non natura parens, summi sed signa favoris,
 castus amor, pietas, bonitas, sapientia, virtus.
 ergo inter medias acies praeclarus et armis
 ibat equo, et placido socios sermone movebat.

595 ipso dispositu felicia signa regentem
 fortem mirata est acies inimica Iohannem.
 bellorum at princeps nocturno tempore Ierna,
 sollicitus curis, muros per castra camelis
 construit, octono circumdans ordine campum.
 600 inde boves iungit, bis terno cornua gyro
 cornibus arte ligans, et multo callidus astu
 implicitas errore parat per devia fraudes,
 notus ut inde volans currat per proelia Maurus,
 ignarumque premat subeuntis castra per ipsas
 605 insidiae formas infensi militis agmen.
 non Labyrinthis Minoia cura latebris
 flexerat ancipites tantis anfractibus orbes,
 distorquens errore vias, quas callidus arte

567 it bene equo *scripsi*, et bene quid *T*, et bene quis *Mazz.* 568 suis fortis *Mazz.*, sui fortis *T*, suis
 omnis *requiritur* 574 quoque *T* confingunt *T* 578 venti *Bekk.*, uento *T* 583 claris *T*, cla-
 rus *legit Mazz.* ricinarius *T* 589 propriare *Mazz.* 591 natura *Mazz.*, nostra *T* 595 dispositu *Lachm.*,
 disposito *T* 596 fortem mirata *Bekk.*, fortem maturata *T*, forsitan intuita *Mazz.* 597 bellorum *T*,
 Maurorum *Mazz.* 601 calidus *T* 603 ut *Bekk.*, et *T* currat *Bekk.*, currit *T* 604 premit *Mazz.*
 606 laberinthis *T*

invenit, tento revocans vestigia filo,
 610 Aegides monitus. pectus tunc ipse biforme
 ense ferit misti generis. vomit ille cruorem
 et ruit obscurae confringens cornua terrae.
 tertia constricti formans munimina valli
 circumdat, spargitque pecus vincitque minutum
 615 impediens. medios densis astringit asellis
 arte locos, funesque ligans extendit iniquos,
 et tribulos per castra locat furcasque bicornes.
 exacuitque sudas et magnas obice cautes.
 Antalas pariter pugnas determinat arte,
 620 egrediturque suis vallatus cornibus. ardet
 in medium confisus equo, pugnaeque pedestri
 composuit solido iunctas umbone phalanges.
 sed propius tenuit munitis agmina castris,
 nec pedites voluit tristes committere pugnas
 625 longius, expertus totiens quid terror in armis
 et virtus Romana potest. tamen ordine certo
 processit geminis acies Maurusia signis.
 ante volans sonipes totos concurrat in agros.
 Laguantanque levis campos collesque propinquos
 630 atque cavas valles silvasque et flumina complens
 it, Ierna comitante fero Brutenque superbo.
 ille secundus erat. Camalus quos deinde secutus
 ardet in adversos multis cum milibus hostes.
 Hisdreasen Ialdasque ferox et Sinzira fervens,
 635 quosque referre parans comprehendere nomina nullus
 mente potest, saevasque volens tot dicere gentes.
 his medius, fomes belli rectorque, Sidisan
 acer erat, dextrosque equites et signa regebat.
 at socians laevo Carcasan agmina cornu
 640 condensas acies campos effundit in omnes.
 Ifuraces in bella movens, pariterque Melangus
 signa regit, Gantal Guentanque, Alacanza, Iutungun
 dirus et Autiliten velox fortisque Catubar,
 et quos mille duces misere in proelia Syrtes.
 645 iamque propinquabant adversis hostibus hostes
 signaque compositis. arcus volucresque sagittas
 depromunt pharetris, et ferrum missile vibrant.
 finierat spatium vacui pars obvia campi,
 accessumque viris acies aliena negabat,
 650 inque suis obstans venientes fecerat hostes
 stare locis, pressisque haeserunt agmina frenis.
 prospiciens acies vidit Guenfeius hostis

613 constructi *dubitans Mazz.* 614 uicitque *T* 616 funesque *Bckk.*, linesque *T* 617 tri-
 blos *T* 618 magnos *T* 619 dexterminat *T* 620 ardens *Lachm.*, *sed cf. 633* 623 pro-
 prius *T* agmine *T* 627 genis *T* maurisia *T* 629 languatanque (*in margine languantanque*) *T*
 631 id *T* 634 his dreasen ialdasque (*in margine dreasen ilabdas*) *T* feros *T* sinzira *T*,
Suictira legit Mazz. 635 comprehendere *Mazz.*, compren *T* 639 sotias *T* catarsan *T* 642 iuc-
 tungun *T* 648 pars obuia *Mazz.*, par ouia *T* 650 obstans *Mazz.*, hostans *T*

ductorem Antalas media inter signa Iohannem,
 agnovitque procul celsa inter tela suorum.
 655 egrediens tunc fertur equo, magnique magistri
 transiit ante oculos, domini post terga reflectens
 cornipedem frenis. hosti tamen obvius ivit
 congressus vacuis ductor fortissimus armis.
 arripit ille fugam. quem dux sic voce secutus.
 660 'quo fugis, Antalas? haec sunt minitanti verba?
 milite cum parvo veniens vocat ecce Iohannes.
 quo velox deflectis iter? modo iudicet ille,
 qui caelum terramque movet, qui fulmina torquet'.
 talia narranti seseque in bella vocanti
 665 erubuit, maerensque suis se immiscuit armis,
 cum magica subito taurus demittitur arte
 Maurorum e medio, taurus, quem Ierna sacerdos
 atque idem gentis rectorum maximus auctor
 finxerat, Ammonii signantem numine Gurzil
 670 omina prima suis. celsis tunc cornibus ille
 inter utrosque furit, dubius qua rumperet hostes.
 agmina dum trepidant, cursus per Syrtica rupit
 ingrediens, iterumque ferox sua castra poposcit.
 hunc sequitur Romanus eques tremulumque sub armo
 675 missile contorquens mediis prostravit harenis.
 proelia raucisono cecinerunt cornua cantu.
 tollitur inde novus fractis ad sidera clamor
 vocibus, et magnis ululatibus ardet Erinys.
 concrepat omne nemus. tunc omnis consonat echo
 680 gentibus, et varias imitatur reddere linguas.
 hinc Sinifere vocans acies Maurusia clamat
 Mastimanque ferum. Mastiman assonat echo.
 inde ferunt Gurzil. Gurzil cava saxa resultant.
 hinc Romana manus conturbans vocibus aethram
 685 intonat, et quassis regemunt montana barathris.
 vox veneranda canit. clamatur nomine Christus.
 'Iustiniane, tuis pugnet fortissimus armis.
 principis imperium nostri, pater optime, serva'.
 ad nomen tremuere poli, tremuere gementes
 690 concussa tellure, ingis et vertice silvae.
 commotae parvum quati. montesque lacusque
 rauca gemunt. orbis tremuit compage solutus,
 auctoremque suum linguis elementa fatentur.
 additus hinc furor est, animique in bella calescunt.
 695 exhortantur equos, effundunt tela lacertis
 spissa viri, densisque iubar pallescit ab hastis.

654 agnovitque *T*, dignovitque legit *Mazz.* celsa inter *Lachm.*, celsa per *T*, celsum per *dubitans Bekk.*
 660 antalas *T* minutantia *T* 662 uelos *T* 664 narranti *Bekk.*, narrantis *T* uocanti *Bekk.*,
 uocantus *T*, uocantis *Mazz.* 666 subito *add. Mazz.* 669 finserat *T* munine *T* 674 sub
add. Mazz. 675 massile *T* 676 concinerunt *T* 678 erins *T* 681 uocans *Mazz.*, reuo-
 cans *T* maurisia *T* 682 mastinantque *T* 685 regemunt *Mazz.*, remugiunt *T* barathris *scripsi*,
 faretri *T*, pharetris *Mazz.* 686 uos *T* 691 commoto *T* 693 alimenta *T*

sub iaculis nox atra ruit, campisque tenebras
 et super arma diem ferrum disiunxit utrumque.
 obvia contortis densantur tela sagittis,
 700 alternaque hinc inde volant. tunc tristior omnis
 obscurusque subit tantis hastilibus aër;
 quantaque torserunt, totidem modo vulnera partes
 suscipiunt. mortem veniens telum omne minatur:
 sed dispar fortuna regit. nam missile tortum
 705 saepius adversa vulnus, dum currit, in hasta
 inveniens, gemino consertum pondere campo
 corruit, ac duo rapta simul mors vulnera perdit.
 inque aliis mors ipsa rubet. tunc sanguine misto
 terra madet. strident missis hastilibus aurae.
 710 Mars furit et media permistos caede virorum
 exanimes convolvit equos. coit improba virtus
 alterna de parte ruens, caecique tumultu
 atque furore viri adversis dant pectora telis.
 quique aliis inferre parant, in viscera ferrum
 715 suscipiunt, dulcesque animas per vulnera fundunt.
 acer in obnixos rumpens Recinarius hostes
 irruit, adversasque acies et signa fugavit
 Eilimare occiso, primus qui proelia miscens
 Romanas acies ausus temptare petebat,
 720 fisis equo fretusque suis. hunc maximus heros
 excipit. opposito venientis pectora ferro
 transfodiens fractis rupit vitalia costis,
 hastaque per tergum magna virtute cucurrit.
 vertit equos fugiens gelida formidine Mazax.
 725 insequitur Romana manus turbatque premedo,
 dorsaque per latos fervens Maurusia campos
 comprimit, et versos facili iam caede fatigat.
 ut pedites socios stantes a fronte paratos
 fractus eques vidit, rediens in pectora virtus
 730 flectit equos, campumque feris clamoribus implens
 currit, et in medios adversi militis ensis
 quaerit iter. summis ductor sed viribus obstat,
 confirmansque suos dictis hortatur amicis.
 Romani proceres, rerum nostrumque levamen,
 735 experti totiens belli portare labores.
 optastis pugnam. tandem data copia pugnae est,
 unius puncti nutantis causa pericli.
 hoc spatium summis impellite viribus omnes.
 hic labor unus erit, nostrae victoria parti
 740 quo manifesta datur. summos portamus honores
 militibus, qui bella domant gentesque superbas
 frangunt, Romanisque novant sua gaudia rebus.

697 campisque *scripsi*, capisque *T*, carpitque *Mazz.* 700 uolant hinc inde *T* 703 mortem *Mass.*,
 montem *T* 707 mos *T* 710 permistos *Mommsen*, permistus *T* 716 obnixos rupens *T*
 724 marax *T* 729 pectora *Bekk.*, pectore *T* 731 cocurrit *T* 736 ottastis *T* 737 nutantis *T*,
 nutatio dubitans *Bekk.* 739 hic *Bekk.*, his *T* uictorie *T*

dixit, et in medium dirumpens concitus agmen
 pulsat equum, magnaue fremens it voce per hostes.
 745 consequitur densis acies fortissima telis.
 pulvere cuncta latent. at campis ferreus imber
 confluit, et nervis volitans pulsatur arundo.

Mantisynan primum ductor transmisit ad umbras,
 ense caput rapiens. nec sensit vulnus acerbum
 750 magna viri cervix, nec tardus in ossibus ensis
 sanguine tinctus erat. iacuit per gramina vertex
 luminibus patulis. truncum levis aequore portans
 currit equus, sanguisque micat, qua colla metuntur.
 Laumasan inde ferit valido per tempora ferro.
 755 ossibus et fractis pariter per molle cerebrum
 ensis abit, galeamque simul pallamque secutus
 luminaque et longos secuit cum fronte capillos.
 Guarsutiaeque levem coniecta comminus hasta
 fundit equum. laevo tremuit confixa sub armo
 760 fraxinus, et calido currens per viscera ferro
 perque pedem dextrum domini conserta pependit.
 corrui ob vulnus sonipes, dominumque ruina
 comprimit ipse sua et letali pondere quassat.
 Manzerasen medium rigido mucrone tremendus
 765 dividit, inque latus gemina defluxit utrumque
 parte cadens. iugulum rapiens deiecit Iarti
 armatamque manum. ferrum tenet illa retractans,
 frigidus ille cadit. terrae tremor ingerit ictus
 excutiens calidis morientia brachia nervis.

Mazana prospiciens ferventem caede Iohannem
 obvius, adducto tentans hostile lacerto,
 irrui; inque virum veniens ut missile torsit,
 flectit equum domitans. fortis sed vulnera ductor
 nulla pavens, clipeo contentam deviat hastam
 775 suscipiens, ipsumque petit non territus hostem,
 et ferit intrepidus. virides cruor inficit herbas
 exiliens, tantumque iacet per rura cadaver.

viderat ingentem deiectum vulnere fratrem
 Gardius, exitiumque parans defendere fratris
 780 ecce volat, tectus clipeo telisque superbus,
 ductoremque petit. compellit conscia virtus
 germanique dolor. ludit dum poplite flexo
 subsiliens, tremulam per costas accipit hastam
 tegmine transacto, ceciditque infixus harenae.
 785 quem bonus affatur victum iam morte Iohannes.
 'hoc erat, infelix, quod nos virtute petebas,
 nescius? an fratri potius comes ire parabas?

743 dieit *T* 753 corrui *T* qua *Bekk.*, quo *T* 754 tempora *T*, ut fere solet 755 ce-
 lebrum *T* 756 pallamque *T*, pellemque *Mazz.*, sed cf. II 136. VIII 192 764 Manzerasen legit *Mazz.*
 765 defluxit *Bekk.*, deflexit *T* 766 iarti *T*, Iairti legit, inertem scripsit *Mazz.* 770 macana *I m. corr. T*
 771 tentans *T*, torquens requiritur, cf. *Verg. Aen. IX 402* 775 subsipiens *T* 776 infect erbes *T*
 782 du *T*

en perfecta tua est, coniuncta sorte, voluntas
 dure magis, praedamque simul mortemque secutus
 790 finibus a Libycis pariter cum fratre recedis'.
 protinus adversa Cullan petit arduus hasta
 persequiturque diu. campos dat terga per omnes
 Maurus eques magno fugiens conterritus hoste.
 perfurit ipse sequens, missis configit et hastis
 795 terga virum, multusque infundit sanguis harenas.
 corpora densa cadunt latum revoluta per aequor.
 terror Laguantan impellit Martius hostem.
 agmina cuncta tremunt. invadit pectora gentis
 insolitus virtute pavor. mirantur et horrent
 800 effugiuntque virum. sic contremuere tonantem
 fulmine deiecti, fracta cervice, Gigantes.
 sic Troiana manus fortem fugiebat Achillem.
 Bruten ut expulsas campis iam vertere gentes
 terga fuga, insolitumque suos hausisse timorem
 805 vidit, et eversis acies succumbere signis,
 castraque tuta metu Mauros intrare fugaces,
 ultima fata suam credens concludere vitam
 evocat, errantesque instigat voce cohortes,
 talibus et dictis timidos ad bella reducit.
 810 'o miseranda manus, nunquam quae victa recessit,
 unde metus gelidas, aut qua virtute, catervas
 acer agit? quisquamne fuga defenditur ista?
 aut castris securus eris, quae Marte superbus
 rapturus iam victor adest? qua territa pugna,
 815 Laguantan gens dura, fugis? quo victus ab hoste.
 Austur equo fidens, tanta formidine curris?
 non pudet, heu miseri, campis cecidisse relictis?
 o virtus! o corda virum! nudosne reverti
 desertosque libet? calidas sic cernere Syrtes
 820 vaditis? o fugitiva manus, vel prisca memento
 bella senum pugnasque truces et nobile robur.
 imperium vicere patres. non vincere nostros
 Maximianus avos, Romani fortia regni
 sceptrum tenens, potuit. turbet nunc agmina perdens
 825 militibus quantis aut qua cum plebe Iohannes,
 respicite, et tandem vestris succurrite natis'.
 talibus exarsit dictis Maurusia virtus,
 atque acies conversa redit, pugnamque resumit
 acrior, et densis conturbat nubila telis.
 830 turbine victa ratis cursu ceu saepe recussa
 fertur in aequoreas, Auster quo dirigit, undas.
 dum miseros turbant infensa pericula nautas.
 obvius optato veniat si flamme ventus,

788 coniuncta *scripsi*, consuncta *T*, consumpta *Mazz.* sorte *scripsi*, parte *T* 789 dura *Mazz.*
 790 a *Mazz.*, ha *T* 792 diu *scripsi*, dire *T*, viros *Mazz.* 794 confugit et hostis *T* 797 terro
 ilaguanten *T* 798 petto *T* 804 hausisse *scripsi*, auxisse *T*, auxisse *Lachm.* 813 quae *Bekk.*,
 quem *T*, quum *Mazz.* 814 qua *Mazz.*, quam *T* 815 languatan *T* 832 infessa *T*

assurgit laetus magno clamore magister
 835 exhortans socios, puppem convertit et altam,
 velaque placatis intendit prospera nautis:
 sic victos populos praefectus voce refecit,
 atque truces animos verbis ad proelia torsit.
 Brutem in adversum contorsit missile Paulum,
 840 perque viri calidum transivit lancea pectus
 acta tremens, rupitque vias pulmonis anhelii,
 et valido geminas confregit verberare costas.
 ense ferit Ialdas miscentem proelia Largum,
 Sinzera Crescentem, Servandum mactat Ilasan.
 845 Marcianumque petens infausto Marte tribunum
 Hisdreasen summis excussam viribus hastam
 torsit, et adversi frontem ferit horridus ira
 fortis equi. sonipes letali vulnere victus
 corruit, atque hastam nimio sub pondere fregit.
 850 consurgit velox magna virtute tribunus,
 amisso nec fractus equo campisque pedester
 constitit et galea celsus clipeoque refulsit.
 at ferus Hisdreasen visu tremefactus eodem
 continuit sese, solus temptare nec hostem
 855 ausus retro redit. nudo tunc ense tribunus
 insequitur. domitum ferrata calce fatigans
 Hisdreasen contorsit equum, sociumque per agmen
 effugiens trepidus densis se miscuit armis.
 ut vero ille sequens auctorem attingere teli
 860 non potuit, medium sternit mucrone Merasgun,
 Suartifanque super celerem, Montana, Gamasdrum
 eripuit, mortemque miser suscepit Isaguas.
 inde furens victor victis rapit hostibus arma
 turbidus, et sociis fugientes conserit hastis
 865 acer et intrepidus. sternuntur corpora passim
 densa virum alipedesque simul, quos missile tortum
 invenit, medios casu dum currit in hostes.
 at procul Antalas celso de colle videbat
 omnia prospiciens. nam se committere primis
 870 noluit ante viris, astu sed proelia temptans
 auxilio venturus erat. tunc caede tribunum
 non tulit ardentem. Mauris succurrere fessis
 incaluit, sparsasque acies de colle petivit.
 ergo inter socium dirumpit saevior agmen
 875 Marcianumque petens turmas per prata sequentem,
 ut leo venantum magno clamore coactus
 montibus in mediis, stimulis et verberare caudae
 aspera terga ciens in proelia suscitatur iras.

835 altam Mazz., arcem T 836 velaque placatis Mazz., bellaque placidis T nautis T, nentis Mazz.
 837 preuetus T 839 contursit T 840 lancia T 842 geminans T 844 sinzera T, Sinzora legit Mazz.
 845 martianumque T 853 idreasan T 861 Gamasdrum scripsi, ganiadrum T, gamasdrum legit Mazz.
 862 in eripuit nomen Mauri cuiusdam latere videtur suscipit T 869 nam T, non Mazz. 870 no-
 luit in noluit l m. mutation T, noluit legit Mazz. ante Bekk., arte T 875 martianumque T

ore fremens, frangitque viros virtute potentes.
 880 congregitur viso nec territus hoste tribunus
 irruit, infensoque virum mucrone petebat.
 ante sed oppositam transivit lancea parmam.
 inque viri costis lato stetit improba ferro.
 nascitur inde fragor. magnis montana resultant
 885 vocibus, et fracto crudescit pugna tumultu.
 Antalae virtus venientis suscitatur iras,
 spemque dedit victis. iterum concurrere certant.
 agmina densantur cunctis, aciesque novantur.
 ipse ubi collectis firmavit robora turmis,
 890 per medios enses quatiens acerrimus hastam
 irruit, et densos volitans perfertur in hostes.
 obvius ardenti primus sese obtulit Ornus.
 Romulea non gente satus, quem Persica mater
 edidit ad bellum, rapuit tamen Africa matri
 895 Antalae superante manu. namque arduus hastam
 viribus intorquens, clipeum transfixit et hostem.
 protinus infelix. fatis oblatus iniquis,
 Arsacis occurrit, crudo quem fervidus ense
 Antalas medium truncat, qua cingitur artum,
 900 extaque per geminas secuit spirantia partes.
 inde ferit pavidum conversa cuspide Malcum,
 Artemiumque furens et duro nomine Maurum
 transadigit, socioque infixus deicit ictum.
 Zudius eximiis longe praesumptior armis
 905 contempto pedes ibat equo, turbasque tribunus
 hostiles sternebat ovans. iamque ille Misantan
 fuderat et Tiseran. Tiseras de plebe rebeli,
 Mansitalas pinnatus erat. tunc mittit ad umbras
 immitem Sangin. tumidum compressit Amarum
 910 et Garafin Tilifanque duos per vulnera fratres
 stravit humi. frater morientem vidit uterque
 germanum moriens. doluerunt pectora matris
 tempore tam longo tristes passura dolores.
 hunc procul ardentem cernens a colle Sidafen
 915 obvius ire parat. tunc Syrtica contrahit arma,
 magnanimumque petit ferventem caede tribunum.
 quem numerus virtusque premit. circumfluit hostis
 densus, et iniectis perturbant undique telis.
 infigunt feriuntque virum. tunc mille peremptum
 920 hostes vulneribus media stravere per arva.
 verterat expulsis acies per devia signis,
 impuleratque duces terror post terga redire.

881 infensoque T 883 constis leto T 888 cunctis T, campis Mazz., contis Bekk. 889 ubi T,
 ut legit Mazz. 892 octulit T 893 rumulea T non T, de Mazz. Persica Mazz., perilda T
 896 et Mazz., in T 899 artum scripsi, arcum T, arcus Mazz. 903 transadigit T 905 con-
 tento pede T 906 misantan T, Nusantan legit Mazz. post versum 906 versus unus intercidisse vi-
 detur, qui finiebatur verbo Mansitalanque 907 tiseran T 909 sanzini in sangin l m. mutatum T,
 Sangrin legit Mazz. compressit Mazz., impressit T, ui pressit Lachm., cf. 989 911 utrumque T
 919 mille Bekk., ille T, morte Mazz. perentum T

- sed ductor properans, fidis comitantibus una
armigeris, victos socios virtute levavit.
- 925 hic primum ensipotens rumpens inimica Iohannes
agmina fulmineo Madden per pectora pilo
transfodiens prostravit humi fortemque Magargun
et Taden et Meilan. tum novo porpore Fugen
Ariarith ingentem detruncat vulnere, Mestan
930 ense rotat magnum, et vertens per gramina collum
corrui Altiseræ. vultus in pectora Zambri
percussa cervice ruunt, stomachoque peremptus
flumina rubra vomit Roffas atque ilia pulsans
extremis authima singultibus ore vocabat.
- 935 haud procul inde Ziper medium currebat in agmen,
turbabatque viros cogens in castra redire.
ille neci Ialdan Tusdrunque Arcanque Nadosque
morte dedit varia, sed valle stravit in una.
his celerem coniunxit Ilan, contoque superbum
940 Conunian mediis feriens effudit harenis.
signiferum vocitans Vitulum Recinarius ardens
compulit in medios signum committere Mauros.
ipse volans pariter densos virtute per hostes
effera castra petit. sequitur tunc cetera pubes,
945 diffiduntque vias, et fossas rumpere temptant.
quis dolor ille fuit, quo sic Recinarius ardens
ibat in hostiles, prosternens agmina, montes,
rumpere castra parans? non sic virtute tremendus
Alcides miserae turbavit moenia Troiæ,
950 Laomedontiadas agitans regemque tremendum.
persequitur mactatque viros. hic caede furentis
missile dura ferit contorquens pectora Lanzi.
tunc mucrone caput terræ deturbat acerbi
Masguen, et rigida Nacusan ferit eminus hasta.
- 955 Macurasenis equum media prostravit harena
vulnere confossum valido, dominumque ruentem
desuper ipse premit. ruptis praeordia venis
purpuream fundunt animam. tunc calcibus ipsam
tundit humum moriens, herbasque et gramina quassat.
- 960 hic Solumuth fortis densos invaserat hostes.
is mactat Cullen, concurrentemque Iutungun
sternit humi. iugulat pressum mucrone Meuzzen,
Laltin equo deiecit agens, fortemque Sinisgun

925 rumpetis *T* iohannis *T* 928 nouo porpore *T*, toto corpore *Mazz.* 929 detruncat *Mazz.*
delegat *T*, deiecit *malim*, *cf.* 992 930 uertex *T* 932 pereptus *T* 933 ilia *Mazz.*, alia *T*
934 authima *T*, Athiman legit *Mazz.* ora *T* 935 aut *T* agmen *T*, agrum legit *Mazz.*
938 strauit *T*, secavit legit *Mazz.*, necavit *Bekk.* 941 ricinarius *T* 945 diffiduntque *scripsi*, de-
fenduntque *T* 947 hostiles prosternens *Bekk.*, hostes prosternens *T*, hostes prosternens media *Mazz.*
montes *T*, muris *Mazz.* 950 laumedontiadas *T* tremendum *T*, uerendum *dubitans Bekk.*
951 hinc *Bekk.* 951 masgue *T* 955 prostratur *T* 960 hic Solumuth *scripsi*, hic subulum
ut *T*, Hisbulun ut *Mazz.*, *cf.* VII 417—420 962 Meuzzen *scripsi*, menzen *T*, meurren legit, meur-
ren *scripsit Mazz.*

Varinumque ferit. quem nondum fata trahebant.
 965 tegmina divisit gladius. palmanque sinistram
 contigit. et summos dirupit verberare nervos.
 victus at ille fugit. pereunte per agmina parma,
 saucia dum digitis dependet laeva cruentis.
 currentisque cruor madidus vestigia pingit.
 970 Geisirith ardentem Mificum campisque furentem
 deiecit, adversumque ferit per pectora Ceucrum.
 pinnatum Antifan Dorotis arundine fixit.
 protinus inflexum curvat fortissimus arcum.
 excussaue ferit fortem Maggite sagitta.
 975 volvitur ille cadens. cursus servavit arundo
 pulsa suos, saevi fugiens per tempora Cambri.
 Cambrus ut infelix, alieno vulnere raptus.
 corruit in frontem. armigerum Barsippa petivit
 protectus clipeo et librata concitus hasta
 980 subsiliens. dum ludit magnum umbone per hostem.
 pinnigerum Barsippa levis per viscera ferrum
 suscipit, et magno ad terram cum pondere fluxit.
 praecipitem Vulmirzisacum per bella ruentem
 consequitur, missaque infixit cominus hasta.
 985 hinc nigrum Manonasan agit sternitque cruentum
 ense virum. raptio moritur Vascina lacerto.
 Bulmitzis mucrone ferox fortisque Tamazu
 sternitur et duro confisus Martzara pilo,
 ast tor acerba furens. Germanus comprimit Arzen,
 990 at Salusis Meniden, Mestanque in rupe Iohannes.
 Tanala mactat Iten, Vitalis arundine Tizen.
 Fisculaue ingentem deiecit vulnere Frecten.
 iam gravis incumbens Mavors compulsa timore
 agmina cogebat fidis succedere castris,
 995 miles et in mediis Mauros truncare camelis
 coeperat obsessasque gravis dirumpere fossas.
 hic vero ingenti concurritur undique pugna,
 Romanique simul fortes Maurique rebelles
 pacificique ruunt. frater nec cognitus ulli
 1000 pulvere concretus, carum nec notus amicum
 cernere tunc potuit civemve agnoscere civis.
 miscuerant acies nullo discrimine turmas
 Marte gravi, densisque incurrunt agmina telis.
 vix sinit obnixas confuso Marte catervas
 1005 turba movere manus. confringunt pectore pectus
 et clipeis clipeos, et conis proxima quassant
 fortia colla virum. iam nescius accipit hostis

964 uarrinumque T 968 saucia dum Bekk., sauciatu T, sauciatum legit Mazz. dependet Bekk.,
 dependit T 970 geisirich T 971 deiecit T 972 pinnata Mazz. 977 felix T 980 ludit
 dum *milim*, cf. 782 983 vulmirzisacum T, Vulmir Zisacum Mazz., forsan Bulmitzis Acum 985 ma-
 nonasan T, Manonasan legit Mazz. 987 bulmizis T 988 marezare T 989 ast tor T, Au-
 stur *milim* 990 salusis T, Salius legit Mazz. 996 absessasque T 997 uero T, non legit, ta-
 men scripsit Mazz. 999 pacificique T 1001 cognoscere T 1003 agmina Bekk., agmine T

sacva per occultos confossus vulnera cultros.
 mortua condensis stipantur corpora turbis.
 1010 funera mille cadunt. sanguis perfundit harenas
 contiguo rivo, pedibus calcatur et amnis
 purpureus, rubroque madent vestigia luto.
 Ierna premit miseros arguens in proelia Mauros
 Antalasque fremens. compellunt agmina castris
 1015 e mediis exire suis, murosque per omnes
 arma ferunt. misti senibus densantur ephebi.
 omnis ad obsessas aetas concurrere fossas
 cogitur, et crescens succendit bella tumultus.
 Romanis virtus, Mauris locus addidit iras.
 1020 insidiis Martem fallax agit undique Mazax.
 currit, et in mediis intrantes castra camelis
 observat, fugiensque ferox modo comminus hostes
 missile contorto, nudo modo percutit ense,
 implicitosque premit. facto nunc agmine muris
 1025 egreditur, fortesque intentat pellere turmas.
 horrida nec solum volitans dat vulnera ferrum.
 nunc lapides torresque cadunt, modo missile robur
 spargitur, inde sudes et fracto monte molares
 in galeis clipeisque tonant, modo pondere plumbi
 1030 corpora dant animas. cernuntur fulminis instar
 saepe faces rutilis ardentes currere flammis,
 alterna quae parte volant. stat robore summo
 miles, et invicti fretus virtute magistri
 castra adversa premit. certat tamen hostis acerbus,
 1035 expugnatque viros, et fossas vindicat arcens.
 et socios ductor pulsans firmansque Iohannes
 voce tonante iuvat. conturbans territat hostes
 ille sonus, faciemque viri vocemque tremiscunt.
 horrificos veluti cum Iuppiter excitat ignes
 1040 aethere commoto, et tonitru conterritat orbis
 omne genus, fractisque tremunt praecordia nimbis:
 Marmarides acies sic magni voce Iohannis
 conturbat gelidus quassato pectore terror.
 agmina mota pavent. convertunt terga retrorsum.
 1045 insequitur Romanus agens, sternitque per ipsos
 corpora densa locos. hortatur rumpere fossas
 ductor ovans, laetisque incendit pectora dictis.
 'vicistis, socii. faciles nunc rumpite muros
 ensibus, et gentes gladiis truncate cruentis,
 1050 vindictae dum tempus adest, dum letifer hostes
 terror agit, virtus animis dum maxima vestris.
 nunc tempus. pretium, iuvenes, deposcite belli.
 hostibus extinctis praedam sperare licebit.

1008 confoxos vulnere T 1011 contiguos viros T calcatus T 1012 luto T, limo dubitans Bekk.,
cf. in laud. Iust. II 23 1016 densatus T 1017 concurrere T 1020 mezax T 1022 fu-
 gitque T 1024 fato T 1028 fracta T 1029 plumbi T 1031 flammis T 1038 tre-
 mescunt T 1040 tronitu T 1041 nimbis T, membris legit Mazz. 1048 rupite T 1050 uindice T

iussa per imperii videam sic lumina Petri
 1055 incolumis dilecta mei! Carthaginis arces
 cernere sic victor merear! mercede laborum
 omnia militibus donamus castra volentes.
 non mihi, non ulli ductorum auferre licebit
 de praeda sociis. habeat sua gaudia raptor
 1060 miles. et in propriis laetetur fortior ausis.
 eia agite, o iuvenes! hominem, pecus, obvia quaeque
 impediunt, mactate truces. et limite largo
 implicitas planate vias. ego primus inibo.
 quod videt, ut faciat securus miles in hoste
 1065 exemplo iam quisque meo. sic fatus, et ipse
 castra petens primus magnum ferit ense camelum.
 qua pedibus vis tota feri latet insita nervis.
 tunc per utrumque femur vulnus transivit acerbum,
 et geminas secuit conciso robore coxas.
 1070 retro ruit revolutus humi stridore camelus
 horribili, geminosque impressit pondere Mauros,
 ossaque contrivit quassis male mista medullis.
 qui ducis horrifico celsam terrore sub alvum
 condiderant sese cecidit resupina duobus
 1075 cum genitis Gaetula iacens. supraque cadentes
 sarcina laxa ruit. cecidit calathusque lapisque,
 quo Cererem frangit. dirupit vincula pondus
 dissolvitque moras. turbantur castra repente,
 atque uno scissi patuerunt vulnere muri.
 1080 subductis veluti moles excelsa columnis
 cum sonitu deiecta cadit, resolutaque saxis
 fabrica magna iacet latos diffusa per agros.
 Gentius adversas alia de parte catervas
 sternit humi, et ruptos condense milite muros
 1085 turbat acerba furens. pariter Putzintulus ardens
 horrida fulmineis sternebat corpora telis.
 ceu duo turbantes currunt armenta leones,
 persuadet quos dura fames, sic saevus in hostes
 ibat uterque suam dirumpens vulnere partem.
 1090 Fronimuth oppositum scindens ruit impiger agmen,
 castraque cuncta movet. densis Marcentius armis
 ardebat mediis prosternens agmina fossis,
 atque simul fervens roseo furit ense Iohannes.
 adversas alia truncabat parte catervas
 1095 Cusina Romanis consanguinitate propinquus

1054 iuxta T 1058 non mihi Bekk., nam mihi T ulli Bekk., nulli T, ullis Mazz. 1062 mat-
 tare T 1067 qua Bekk., quo T uis tota scripsi, uicta T, uis iuncta Mazz. 1069 rubore T
 1071 horribilis T 1073 orrifico T album T 1075 iacens errore typographi deest apud Mazz.,
 quare ante vocem Gaetula Bekk. dubitans mater, Haupt Opusc. III 370 genetrix inseruit 1076 laxa Bekk.,
 lassa T calathusque Mazz., letusque T 1077 pondus Mazz., pende T 1079 patuerunt T,
 patuere legit Mazz. 1080 miles T 1081 consonitu cum sonito dietta T 1085 turbarum T
 putzurlus T 1090 frommut T 1094 catenas T 1095 Cusina Romanis Bekk., cusinormans T,
 Cusina Romana Mazz.

atque fide. largum fundens super arma cruorem,
 corpora per latos sternit Maurusia campos
 densis missilibus. duro rotat ense lacertos,
 collaque multa virum nervosque obtruncat equorum.
 1100 rescindunt fossas omni de parte tribuni.
 Tarasis in medios contra furit arduus hostes;
 pectora dumque ferit, fractis undantia costis
 viscera rupta natant calidoque in sanguine torpent.
 fortis Ifisdaias summis cum viribus ardens
 1105 ibat, et adversas acies per prata necabat,
 Syrtica prosternens ferventi funera ferro.
 accendit socios ductorum maxima virtus,
 conceptusque furor gladiis tunc cetera miscet.
 dirumpunt mactantque viri, rapiunt feriuntque,
 1110 efficiuntque vias sternuntque cadavera passim,
 atque truces currunt. feriunt discrimine nullo.
 non aetas animos, sexus non mitigat insons.
 omnia prosternit Romanus corpora miles.
 fit sonus armorum. fractis montana resultant
 1115 tegminibus. gemitus raptis dant pectora membris,
 mistaque per latos densantur funera campos,
 qualiter, antiquae sternerentes robora silvae,
 innumeri agricolae steriles succidere plantas
 certatim insistunt. tot per nemus omne bipennes
 1120 congeminant validos silvis regementibus ictus.
 sic fera dirupit Maurusia castra Iohannes
 cum sociis. cunctis stridunt de partibus enses
 atque cruore rubent. animas in vulnere reddunt
 cum gemitu; mistique ruunt per prata cadentes
 1125 nunc senibus iuvenes, nunc pressae pondere matres
 ardua cum natis inter pecuaria parvis.
 innumeros fundunt gladiis ferventibus hostes,
 sternit et innumeras morientum lapsa ruina.
 crinibus adductae pavitant fera vulnera Maurae,
 1130 dum trahit hostis ovans. infantes ille reportat
 direptos ex hoste volans, mandatque ministris,
 et redit ad medias conculcans funera fossas.
 ille camelorum gaudet dirumpere vincla,
 diripit ille boves, ovibus redit ille reductis,
 1135 hic pulsat tardos conversa cuspide asellos.
 omnia iam pereunt. Maurorum tarua nusquam.
 solus eques currit iam campis nudus apertis.
 effugit ille ferus confracto robore Ierna,
 et simulacra sui secum tulit horrida Gurzil.

1096 fide T, fidus legit Mazz. arma T, arua dubitans Mazz. 1097 maurisia T 1101 ar-
 duis T 1102 dumque ferit scripsi, dux T, dux fixit Mazz. 1103 ructa T torpens T 1104 in-
 dalas T 1108 gladiis T miscens T 1110 efficiuntque vias Bekk., effugiuntque vias T, effu-
 giuntque viis Mazz. 1114 sonitus T 1117 antque T 1118 plactas T 1119 tot T,
 tunc dubitans Bekk. 1122 cuncis T 1128 morientum Bekk., morientium T 1132 conculcans T
 1134 dirupit T 1136 tarua nusquam T, tarda moueri Mazz., sed cf. VII 273 1137 equus Mazz.

- 1140 huius et auxilio sperans se posse tueri.
cornipedem infelix geminato pondere pressit
impediens, mortemque sibi miser ipse resumit
quisquis is est, quem, vane, colis, quod gentibus ille
praesidium. quae digna tibi solacia praestat.
- 1145 dum tu morte cadis, dum frangitur ille per hostes.
dum conflant nitidum flamma solvente metallum?
Syrtyca per latos fugiebant agmina campos.
quae circumfusus densis exercitus armis
insequitur. sternens variis per devia fatis.
- 1150 nec potuit quisquam Romanos ferre sequentes
morte gravis, faciemve fugax oculosve retorsit.
proiciunt enses gelido terrore subacti,
praecipitesque cadunt. facili iam caede trementes
miles acerbis agit. Solomonis signa retollunt
- 1155 prisca viri, Iernaeque simul captiva reducunt.
horrida per cunctos sternuntur funera campos.
per valles scopulosque ruunt. iam flumina complent
corporibus densis, supraque cadavera calcant
quadrupedes, quassisque rubet levis ungula membris.
- 1160 dant gemitus miseri. sanguis per gramina currit.
in manibusque virum concretos glutinat enses
aspersus super arma cruor. ferrum omne rubescit.
occubuit princeps multa inter milia Ierna.
Marmaridum rex ille ferus quondamque superbus
- 1165 confossus iacuit mediis bene nudus harenis.
ille dies cunctis supremus gentibus esset.
si mora praecipitem tenuisset prospera solem.
fecit ut ante semel. iam pronior ordine certo
axis, in occiduis summersus flammiger undis.
- 1170 ex oculis gentesque fuga bellumque tenebris
eripuit. fortesque acies in castra reduxit.

LIBER SEXTVS (QVINTVS).

- Victores placidam Romani nocte quietem
non omnes petiere simul, sed castra vicissim
conservant lucri vigiles, nec lumina claudunt.
laeta per insomnes discurrunt gaudia mentes.
- 5 militis indomiti nullus post proelia membris
torpor inest. quassos reficit victoria nervos,
virtutemque novat captae spes addita praedae,
et relevant animos fidi promissa magistri.

1143 quisquis is *Bekk.*, quisquis *T.*, quis quisnam *Mass.* 1144 sibi solatia prestat *T.* 1145 dum
ta *Mass.*, dumque *T.* 1146 conflant *scripsi*, conflant *T.* metallum *Mass.*, maxillum *T.* 1148 circum-
fusus *T.* 1149 sternens *Bekk.*, externens *T.*, terrenus *Mass.* 1151 grauis *T.*, graues *malim* retorsit *T.*
retraxit legit *Mass.* 1152 subacti *Bekk.*, subacto *T.* 1160 miseris *T.* 1161 concretus *Mass.* gluctinat *T.*
| ulictoria *T.* 3 lucri *T.*, laeti et *Mass.*

Maurorum interea noctis defensa tenebris
 10 agmina currebant cunctis per devia terris,
 sparsa metu. nox ipsa iuvat, nox ipsa fatigat.
 eripuit mediis cunctos de faucibus Orci
 occultans obscura viros. sed rursus easdem
 sollicitat dubias incerto Marte catervas.
 15 effugiunt pavidi, nullo post terga sequente,
 dum trepidant, strepitusque suos sonitusque suorum
 esse putant hostes, turbatique ardua quassant
 ilia cornipedum. crebris montana flagellis
 nocte silente crepant. socium terroribus agmen
 20 exagitat solidum quatiens levis ungula campum.
 altera Phoebeos cogebat currere cursus
 Oceano reserata dies. turbatur anhelis
 aequor et ardet equis, fervescunt stagna profundi,
 aestuat unda tumens, et sacros parturit ignes.
 25 consurgens solita primum pietate magister
 laetus agit grates, dominum virtutis adorans
 et meritas reddens tali pro munere laudes.
 tunc laeti venere duces fortesque tribuni
 et primi procerum. medius quos ipse magister
 30 sic prior alloquitur: 'quae gens durissima vestros
 corrui ante pedes, socii! sic mortis amicam.
 sic ingulos inferre neci, sic currere in hostes
 non alibi populos, saeva non Perside vidi.
 nam quotiens victos hostes dare terga subegi.
 35 intrepido totiens vultu rediere minaci
 cum fremitu saltuque fero. tamen ordine summo
 et nostri virtute dei confracta recessit.
 nunc Libycos fines solito custode tueri
 ac celerare placet felicia regna referre.
 40 ocius in proprias numerosque reducite sedes
 et munite locos. celsos indagine montes,
 antra, nemus, fluvios, silvarum laxa, latebras
 cingite, et obsessas cauti concludite fauces.
 tempore sub modico periet gens impia Maura
 45 deficietque fame. aut nostris se protinus armis
 subiciet pacemque petet, si milite pulso
 non valeat populare casas, aut ultima mundi
 appetet arva fugax, et nostras deseret oras.
 Byzacii geminis ducibus sit maxima cura
 50 Massylas acies acie turbare sequaci,
 sollicitis tristes gladiis urguere phalanges,
 et procul a nostris expellere finibus hostes'.

9 murorum T 11 unuat T 18 fragellis T 20 exagitant T 21 cursus T, curus du-
 bitans Bekk. 30 quae Mass., quem T 33 alibi scripsi, albis T, Albis Mass. perfide T, sac-
 nam non Persida dubitans Bekk. 35 intrepidi dubitans Bekk. quotiens T 39 ac celerare scripsi,
 accelerare T 44 Maura Mass., maurox T, forsitan Mazax 46 subiciet T petent T
 51 sollicitas T 52 et procul a nostris Mass., et nostris procul T

dixerat, et cuncti dicto parere fatentur.
 digressus proprias florens exercitus arces
 55 inde petit. subeunt urbes, castella locosque.
 solvitur a longo miserabilis Africa luctu,
 et placidum gaudens cantat vicisse Iohannem.
 plausibus assiduis felix Carthago magistro
 Iustiniana favens geminis excepit in ulnis.
 60 panduntur portae multo iam tempore clausae.
 ingreditur victor populo gaudente triumphans
 urbem per mediam. palmas laurosque virentes
 Sidonii patres referunt. concurrunt ab omni
 turba via, expectans acies intrare Latinas.
 65 conveniunt fessique senes pavidaeque puellae
 visendi studio. stantes per moenia matres
 aspiciunt. variisque modis per gaudia plangunt.
 contingunt animos saevi tot tempora belli.
 feminea pietate dolent, casusque priores
 70 commemorant, narrantque feri malefacta tyranni,
 gentibus ut dubias patefecit in ordine portas
 foedere dirupto, miseram qua mente fefellit
 fervidus aut quantis turbavit cladibus urbem.
 laudibus immensis pueri iuvenesque senesque
 75 imperiale canunt ductoris munere nomen
 exultantque animis. omnis miratur et aetas
 bellica signa videns, concretas pulvere vestes,
 terribilesque viros quos fecerat aspera caedes.
 loricas, conos, clipeos gladiosque minaces,
 80 cingula, frena, comas, arcus pharetrasque sonantes
 pilaque purpureum spectant gestantia ferrum
 sanguine Massylo. captivas cernere Mauras
 ire iuvat, celsis inscripta ut fronte camelis
 impavidae sedeant, parvosque sub ubere natos
 85 contineant, ausae geminis ambire lacertis
 sarcinulas super et parvi cunabula lecti.
 heu miserae matres! vultu maerente laborant,
 impia corda gerunt. miseris modo matribus Afris
 iam servire volunt. didicerunt corda dolores
 90 impia, paenituitque malum; sensere, quod essent
 bella cavenda nimis. damnant sortesque deosque.
 nec color ipse fuit captivis omnibus unus.
 concolor illa sedet cum nigris horrida natis,
 corvorum veluti videas nigrescere pullos
 95 matre sedente super, solitas cum porrigit escas
 ore cavo pansisque fovens complectitur alis.
 horribiles vultus parvis ostendere natis
 dum patres matresque libet sic, limina templi
 magnanimus ductor signis comitantibus intrans

54 flores *T* 57 canctat *T* 59 excipit *T* 70 male facta *Bekk.*, mala fata *T* 71 parte
 fecit *T* 72 quam *T* 73 quantas *T* 77 bella *T* 79 canos *T* 80 frea *T* 83 ut *add. Mazz.*
 85 ausae *Mazz.*, alie *T* 87 laborans *T* 89 servire *Mazz.*, sentire *T* 98 lumina *T*

100 oravit dominum caeli terraeque marisque,
 obtulit et munus, summus quod more sacerdos
 pro redituque ducis pro victisque hostibus arae
 imposuit. Christoque pater libamina sanxit.
 Syrticus interea Carcasan agmina ductor
 105 finibus e cunctis, terror quae sparserat ingens,
 contrahit, et tristes lacrimis affatur abortis.
 'non ita deiectos sperabam cernere Mauros,
 indomitae gentes. nunquam superatus Ilaguas
 nudus adest victusque redit. matresque nurusque
 110 perdidimus natosque simul. quid denique restat
 ni mors sola viris? quid nunc placet? esse quietos?
 an melius bellis armisque lacessere duri
 militis arma placet? turpe et miserabile crimen
 contractos cessasse semel. non omne deorum
 115 sublatum auxilium campis discessit in illis.
 non ita vult Ammon. non iam qui numina Gurzil
 sic violata dolet. non sic fortuna minatur,
 quae voluit servare viros. pecuaria tantum
 perdidimus. nam robur adest. discernite, quanti
 120 occubuere viri. veluti cadus hauriat undas
 aequoris Oceani: numquid decrescere possit
 aut damnum sentire Thetis? tot et igne recusso
 astra cadunt: signis plenum tamen omnia caelum
 sidera semper habet. sic nostram laesio gentem
 125 contigit. haud tamen omnino fortissima sensit.
 consulite, et rebus celeres succurrite vestris'.
 Bruten ut emissas persensit ab ore querelas,
 mente ferox rapuit bellum. 'pater optime', dixit,
 'ingeminans bellum nostros reparare labores,
 130 uxores natosque potes. cum funere vitam
 et bellis finire placet. quae fama per omnes
 gentis erit populos, si nostrae iniuria caedis
 indefensa manens latum referatur in orbem?
 absorptas melius subito telluris hiatu
 135 mors rapiat gentes. extendant Tartara fauces
 et nigrae pallore domus. Proserpina regnum
 patris inops teneat nigri per bella mariti.
 sunt acies, sunt arma tibi. surge, arripe bellum.
 te duce confossus ponam sine crimine vitam.
 140 haec est certa salus. tu nostrae gloria gentis,
 tu virtutis honos, tu spes fidissima Mauris'.
 vix ea Bruten ait, cuncti clamore sequuntur
 Carcasanque fremunt, Carcasan omnibus unum
 gentibus esse duces linguis animisque fatentur.

100 terrisque T 101 minus T 102 uictisque Bekk., uictis T 103 Christique patri Mass.
 104 cartasan T 106 abortis T 108 ilaguas T 114 decorum T 116 Ammon, non iam
 qui scripsi, amonon nam qui T, Ammon. non unquam Mass., Ammon. non, inquam Bekk., sed cf. IV 1139.
 1145. 1146 117 dolent Mass. 121 equoreis ocelani T 122 tetis T 124 habent T
 127 ab add. Lachm. 130 potest T cum funere T, nunc ponere Mommsen 134 absorptas T
 135 extendat T 139 confossus T

145 ille ut conceptum populis auxisse furorem
 vidit et insani rabiem succrescere Martis,
 Marmaridum fines, habitat qua corniger Ammon.
 inde petit, durique Iovis responsa poposcit.
 semper amat miseras deceptor fallere mentes
 150 Iuppiter hic, quem, vane, rogas. in sanguine gaudet
 horridus, et cunctas quaerit disperdere gentes.
 asper in adversa percussus fronte bipenni
 taurus ut occubuit, manibus tristissima vates
 tympana rauca rapit, saltusque altaria circum
 155 cum strepitu lymphata rotat. salit ardua cervix,
 igne micant oculi, consurgunt fronte capilli,
 ac facies testata deum fervore rubeſcit.
 nunc maculat pallore genas, nunc lumina torquet,
 nunc caput, alta fremens, saevos dum colligit ignes.
 160 ut vero toto percepit pectore numen,
 suspicit excelsam nocturno tempore lunam
 lumine sanguineo, scrutatur fata recensens.
 ardet, anhelat, hiat, pallet, rubet, aestuat, alget,
 fatidicum dum quaerit iter. vox improba tandem
 165 prodidit ore fero fatorum arcana sub auras.
 'victor Ilaguantensis acerbo Marte Latinos
 conturbabit agens. aeterno tempore Mazax
 Byzacii campos magna virtute tenebit.
 tunc erit alma quies. celsas Carthaginis arces
 170 Carcasan ductor portis ingressus apertis,
 altior et placidus, populo comitante feretur
 urbem per mediam. vultus mirabitur Afer
 terribiles. lauros current palmasque ferentes
 huius in adventu. felix Carthago per omnes
 175 dicetur populos. Carcasan terror acerbas
 subiciet gentes, et foedera pacis amabunt'.
 dum canit haec vates, conturbans spiritus ora
 obstruit, et miseras mentes errore fefellit.
 his gentes fallax decepit fraudibus Ammon
 180 Massylas, dum vera canens caligine vestit
 insidiasque parat. nam Mauri tempore cuncto
 Byzacii tenuere quidem semperque tenebunt
 ossibus arva suis, magni virtute Iohannis
 quae modo fracta iacent. celsas Carthaginis arces
 185 Carcasan ductor populis comitantibus altus
 per medias ibat, tunc cum cervice recisa
 infixum rigido vidit caput Africa conto.
 mentis inops nimium responsis fisis iniquis
 horrida bella parat. discurrens fama per omnes
 190 it populos, regnum cecinit quod gentibus Ammon.

147 qua *Bekk.*, quo *T* 154 sultusque *T* 161 suscipit *T* 162 scructatur *T* 164 fiti-
 dicum *T* 166 illaguantensis *T* 167 marzax *T* 176 subiacet *T* 181 insidieque *T*
 182 bizacium tenere *T* 184 arces *Mass.*, alces *T* 185 carthas an *T* 186 ibit *Mass.*
 188 fixus *T*

excurrunt celeres calidis a Syrtibus alae,
 invitantque feras regni sub imagine gentes.
 barbara turba coit. numeris augetur et armis.
 tunc equites peditesque ruunt, altisque camelis
 195 Maurorum qui more sedent. nec solus Ilaguas
 aut gentes tantum, egerunt quae bella priores,
 convenere sibi, sed si quis Syrtica rura
 asper arat Nasamon, si quis Garamantidos arvis
 proximus arva colit, pinguis qui margine Nili
 200 stagna bibunt, venere viri. quis dicere gentes
 aut numerare queat? numeres aut aequoris undas
 nimborum aut guttas, aut quantas litus harenas
 alluit, aut pelagus pisces aut terra volucres
 omnis habet, varius quot gignit campus aristas
 205 vere novo, vel totum ornant quot sidera caelum.
 viribus inde suis bellorum ductor arene
 securum fortemque putans, simulacra novavit
 signaque, et extremis acies commovit ab oris,
 plus solita virtute fremens, ac pergit in hostem.
 210 victus ut Herculeis Antaeus saepe lacertis
 contacta lapsum reparabat corpus harena,
 sponte cadens, victor donec Tiryntius artem
 nosceret, et summis complexus viribus hostem
 pensasset pronum cum magno pondere corpus,
 215 guttura saeva premens: ut terram tangere matrem
 non potuit, victrix miseri mors lumina clausit:
 sic victus vires Carcasan innovat omnes
 Syrtibus a propriis. sic et moriturus in hostem
 nescius arma parat. tunc liquit pectora terror
 220 Martis et obscurae tot saeva pericula noctis.
 pervolat ecce levis, magno mandante Rufino.
 nuntius, et fama Libycas conterritat urbes
 iam placidas, victas iterum bellasse catervas,
 finibus occiduis equitum iam currere turmas
 225 et Tripolis vastare casas, Carthaginis altae
 Carcasan ductore feras ad moenia gentes
 ire docens, nomenque sibi promittere regni.
 missus Sidoniam miles vix contigit aulam,
 ductori mandata ferens: concussit acerbus
 230 corda furor narrante viro. sed mentis honestae
 virtutem indomitam melior sapientia vincens
 consilium quaerit. volvuntur pectore curae,
 nec movet obtutus. mentis discurrit acumen.
 omnia prospiciens pensat discrimine causas,
 235 et videt infandum cuncta de parte periculum.

191 ala T 192 regnis T 194 peditesque ruunt *scripsi*, pedites quas runt T, pedites quac-
 runt *Mass.*, *sed cf. VIII 184. 382* 195 ilaguas T 197 si quis *Bekk.*, quis T, quisquis *Mass.*
 198 asper arat Nasamon *Mass.*, asperat namason T si quis T, et qui *Mass.* 206 arene T, acer-
 uum *Mass.*, arenam *et v.* 207 securam *dubitans Bekk.* 212 terrinteus T 214 pensasset *dubitans Bekk.*,
 pensasset T 219 liquid T 225 casas. *Lachm.*, castra T, agros *Mass.* 226 carthas an T

tunc proceres de more vocans consulta requirit,
 talibus et dictis animos curasque retexit.
 'victus bella movet rursus vincendus Ilagnas,
 o socii. expertis audens concurrere signis
 210 hic Tripolis iam rura premit praedasque rebellis
 diripit, in nostros promittens tendere fines.
 signa movere paro, tot gentibus obvius ire,
 externis cupiens committere proelia terris
 et procul a nostris prosternere iuribus hostes,
 245 Africa ne saevis iterum concussa ruinis
 plus pereat. turbant animos impensa locique
 difficilesque viae. sterilis nam cernitur annus.
 perdidit ipsa suas bellis provincia vires.
 heu nimium defessa iacens. exercitus ingens
 250 non poterit sufferre famem. si admittimus hostes
 Byzacii extremos tantum contingere fines,
 iam properare volent, disperdent cuncta rapinis,
 atque iterum fessam turbabunt proelia terram.
 consulite et dubios animos firmate docentes`.
 255 vix ea ductor ait: populis placet omnibus ire
 longius, atque ipsos Libyae sufferre calores
 occiduos se posse ferunt, promittit et omnis
 turba manus mentesque feras, magnosque labores
 pro patria temptare volunt, gentesque rebelles
 260 despiciunt animosque truces
 ductor ut erectas acies virtute feroci
 vidit et intrepidas sese promittere bellis,
 signa movenda canit. tunc rancos bucina cantus
 aere gemit: ciet armatas vox saeva catervas.
 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus alae
 et pedites iussi, comitesque ducesque Latini,
 Massylasque trahens acies in bella magister
 Cusina, Romanis semper fidissimus armis.
 pergit in australem ductor fortissimus axem,
 270 qua fervens loca sicca dies sub sidere cancri
 sole perusta tenet nimium, semperque laborant
 arva siti Zephyrisque carent. namque Africus illic
 omnia flammivomis exiecat rura procellis.
 illic et sitiens calidis exerrat harenis
 275 Afer anhelus, inops Stygias rimatur et undas.
 Fama per innumeras spargens praeconia linguas
 ante volat fortem referens properare Iohannem
 cum ducibus cunctis. vagi Ilaguantensis ad aures

237 et dictis *Bekk.*, edictis *T* 238 ilasguas *T* 240 tripodes *T* 244 iuribus *T*, uiri-
 bus legit, finibus scripsit *Mass.* 245 saeuis *Bekk.*, suis *T*, propriis *Mass.* 246 locisque *T*
 247 nie reditus sterilis *T* 248 perdidit *T* suos *T* 249 disfessa *T* 250 famam *T*
 257 occiduos *T*, sed cf. 269, horrifcos *matim* omnes *T* 260 acies uirtute feroci, quae verba *codex T*
 post truces e versu insequenti male recepta exhibet, deleuit *Bekk.* 261 erectas *T* 266 comitesque *Mass.*,
 comites *T* 267 masllasque *T* 268 cosma *T* 272 calent *T* ille *T* 278 uagi Ilaguan-
 tensis ad aures scripsi, lagla tangentis ad auras *T*, Abylae Tingensis ad arua *Mass.*

improba tendit iter. fines iam raptor iniquus
 280 Byzacii vastabat eques. sic pectora rumor
 nominis incutiens magna virtute Iohannis
 terruit. innumeras acies post terga reflexit.
 iam superesse putant. acti terrore magistri
 experti trepidant. vultus memoratur acerbus
 285 signaque cuncta viri. siccas superare Gadaias
 nec dubitant tristesque locos, quis nullus eundi
 vivendique modus. non illis finibus ulla
 aëra per calidum tranat suspensa volucris.
 armiger ipse Iovis, portat qui fulminis ignis.
 290 vix impune potest ferventis margine caeli
 flamina tosta pati, quae terror iussit adire.
 ductor ut hostiles sensit cessisse catervas
 per deserta metu, solita virtute fugaces
 insequitur, calidas terrae sitientis harenas
 295 acrior ingrediens. iussit tamen omnibus undas
 ferre suis Cereremque sibi. praecepta magistri
 perficiunt celeres. sed quantum posset in illis
 tot populos satiare locis, quantisque diebus
 agmina tanta aleret! vacuantur fontibus utres,
 300 iamque Ceres nusquam. siccis tunc faucibus ardent.
 deficiuntque fame. heu, miles bacchatur anhelans
 et solis fervore rubens exaestuat, ardens
 ignibus immensis: et nullis flumen harenis
 inveniens scrutatur aquas vanumque laborat,
 305 ut Danaum quondam Thebanos inclita campos
 agmina cum peterent, siccatos numine Bacchi
 expavere lacus fontesque, et flumina ductor
 Adrastus latis sitiens quaesivit in arvis.
 deposuit miseris erumpens voce querelas
 310 miles Romanus. 'si tristia fata minantur
 tempore nunc uno Romanam perdere gentem,
 sunt enses, sunt bella, ferae sunt gentibus irae.
 lancea transfodiat. veniant vel fulminis instar
 omnia tela simul. contortum viscera ferrum
 315 transeat, atque animas, tantum per vulnera. fundat.
 cur nos dira fames ardorque sitisque coartans
 segnibus heu fatis, longa sic morte fatigat?
 sit gladiis sacrata manus. converte retrorsum
 signa. rogat ieiuna fame haec te, o summe magister,
 320 turba. simul miserere, velis, nostrique tuique.

279 improbat *T* 280 bizacii *T* 284 trepidant *Mass.*, tremunt *T* memoratur acerbus *Mommsen*,
 memorantur acerbos *T*, memorantur acerbi *Mass.* 286 que *add. Mass.* eundi *T* 287 illa *T*
 290 impone *T* magine *T* 291 flumina *T* tosta *Haupt Opusc. III 586*, posse *T* 295 iuxit
 vel uixit *T* tamen *Bekk.*, tantum *T* 296 sibi *T*, sui *iunctum cum insequentibus Mass.* 299 alat *T*
 304 scriptator *T* 306 cum *Bekk.*, dum *T* 307 expavere *T*, expetere *Mass.* 308 adastrus
 latis sentiens *T* 309 erumpens *Mass.*, et rumpens *T* 310 millex armatus ait si *T* 313 ue-
 niat *T* 315 animas *Mass.*, manus *T* 316 cur nos *Mass.*, curuos *T* 318 gladius *T*
 319 famem *T* 320 uelis *Mommsen*, illis 1 m., illis 2 m. *T*, eius legit *Massuchellius*, vox corrupta et
difficillima lectu

respice; magne, tuos. macies iam contrahit artus.
 ossaque nuda rigent siccis tenuata medullis.
 stringuntur nervi, cutis aret, lumine merso
 infectae pallore genae. iam mortis inago
 325 corpora nostra tenet, sitiens et spiritus ardet'.
 vix ea vulgus inops: populos pater ipse dolentes
 continuit fessosque bonus sermone refecit,
 talia saepe monens. 'o spes Romana decusque
 atque salus patriae, nimios ne sperne labores.
 330 vince sitim diramque famem. nunc dura memento
 facta patrum. vires populi sensere priorum.
 sic domuere patres propriis virtutibus orbem,
 aspera dum tolerant. summa est patientia virtus.
 hanc metuunt gentes. alios haec territat hostes.
 335 dum necat hos. geminis acies inimica laborat
 exitiis. hinc sicca sitis fervorque famesque
 exagitant, hinc terror agit Romanus et instat
 solis iter temptare truces partesque negatas.
 vestros zona rubens referet testata labores
 340 confirmante polo; a magnoque Catone secundum
 me temptasse legent, vosque hanc superasse minores.
 vincat amor patriae mentem, et sitis improba cesset
 flumine purpureo, ac vester satiabitur ardor'.
 sic Latias placida mulcebat voce cohortes
 345 egregius ductor, verbis ceu flumine dulci
 pectora cuncta rigans, epulis aut viscera replens.
 accidit infelix rebus fortuna Latinis.
 quassato validas quae fregit robore vires.
 quadrupedes cunctis quaerentes pabula campis
 350 errabant. nam dira fames atque ardor habebat
 omne genus. non herba virens, non frondibus ullis
 arbor erat. densis subito cum palluit herbis
 campus et adversi rubuerunt floribus agri,
 longius optatas cernens grex improbus herbas
 355 (pulsabat nam dura fames) discurrit et omnes
 tondet ubique locos. nudas iam lambit harenas.
 nec potuit satiare famem, mala gramina pastus,
 quadrupes. ipsis nam cecidit densissimus arvis
 morte nova, pressans gelidis sub dentibus herbas.
 360 funere cornipedum fracta est Romana iuventus.
 concidit ira ferox. it tristis et anxius omnis
 miles, et ingentes conturbant pectora curae.

323 lumina mersa *Mazz.* 328 mouens *T* 336 exitus *T* 337 romanis et instar *T*
 338 tentare truces *T*, tentate duces *Mazz.*, temptare truces *Mommsen* 340 a *addidi* 341 uosque hanc
 superasse *scripsi*, quoquo hanc *scripsisse T*, quoque et hanc *petiisse Mazz.* 342 mentem *T*, montem *legit*,
 mortem *scripsit Mazz.*, mente *Mommsen* 343 purpureo *Mazz.*, pusapio *T* 345 uerbis *scripsi*, uariis *T*
vocabulis transpositis locum sanandum esse Mazz. et Bekk. arbitrati sunt. egregius ductor ceu pectora flumine
 dulci cuncta rigans, uariis epulis aut viscera replens. *Mazz.*, egregius ductor ceu flumine pectora dulci cuncta
 rigans, epulis uariis aut viscera replens. *Bekk.* 348 robora *T* 354 octatas *T* 355 fames et
 discurrit *T* 356 tondet *Mommsen*, tundit *T*, cf. 383

corrui hoc uno nimium conterrita casu
 virtus magna virum. primo tunc castra tumultu
 365 turbavit fortuna nocens. hoc pondere pressit.
 vidit ut hic ductor tantam evenisse ruinam
 et vires minuisse suis, ad litoris oras
 castra movens pergat, cupiens relevare dolentes
 et reparare viros. facilem iamque aëra sentit
 370 miles, et appropians vitales invenit herbas,
 flumina nulla tamen. siccis tunc faucibus ipsos
 impressant flores, fucisque ardentia tingunt
 ora, novis epulisque famem viridantibus implent,
 nec tolerare queunt. captato tempore noctis
 375 innumeri redeunt. se alii sparsere per arva,
 pabula dum quaerunt. alii pro fontibus errant.
 saeva fames alios divertere terga coëgit,
 cunctaque destituunt contempti signa magistri.
 castra locat ductor monstrati ad fluminis undam.
 380 incubuit ripis sitiens Romana inventus
 et liquidis solatur aquis. huc undique miles
 confluit ad latices et dulcia flumina potat.
 panis inops tondet flores herbasque virentes.
 his cupiunt satiari famem. mandata per urbes
 385 litoreas dux ire iubet, deducere puppes
 vectantes alimenta suis. pro tristia fata!
 adversos habuere Notos. fors dura negavit
 puppibus aequoreas velis transire per undas.
 proxima seiunxit. sed tunc male fida Latinis
 390 Vrecliana manus Romanis addita fatis.
 Astrices illis longo iam tempore terris
 horrentes habuere domos, gens aspera bellis
 et numerosa viris multosque illaesa per annos.
 haec ubi persentit venientis signa Iohannis
 395 finibus esse suis, adventu territa primo
 mittere legatos humilis pro pace cucurrit.
 accipit hos placidus media in tentoria ductor.
 poscentes veniam, pacem gentique salutem
 summissi fudere preces. 'tua, maxime rector,
 400 fama potens animique vigor virtusque fidesque
 antevolans gentes pariter conterruit omnes
 et gratas ad iura trahit. cervice reflexa
 subicit ipsa tuis sese, fortissime, iussis
 Astricum gens clara virum. tua foedera patres
 405 gentis amant optantque simul: servire volentes

369 iamque aëra Bekk., iam orrea T, iam iam aëra Mazz. 370 ad proprians T 371 ipsos Bekk.,
 ipsis T, ipsi Mazz. 372 fucisque T, succisque legit Mazz. tinguunt T 375 quae inter inu et
 alii exlilerunt in codice, tinctura quadam offuscata legi iam nequeunt. innumeri redeunt alii sparsere legit Mazz.,
 qui pro sparsere dubitans fugere proposuit. se addidi 378 destituunt contenti T 381 huc Bekk.,
 hic T, hinc Mazz. 383 tondent T 385 pubes T 386 nettantes T 392 horrentes scripsi,
 horrantes T, errantes Mazz. domus T 394 venientes T 397 accipe T 402 gratas T,
 gratos legit Mazz. 403 fortissima T

ad iuga colla parant. poscentibus, inclite, parce.
oramus pacem et placidam post bella quietem'.

has inter voces ignari murmura vulgi
in castris sonuere ducis. 'quonam usque necabit
410 agmina multa fames? vitae spes nulla salusque.
conterimur miseranda manus'. ductoris ut aures
contigit ille sonus, graviter commotus in aurem
sic Recinari ait. 'infaustas nunc arce querelas
militis ignavi. quaenam dementia cordis
415 praecipitat miseras confusa mente catervas?
cernunt legatos. poscunt mea foedera gentes,
stant humiles precibusque rogant. hi nostra retexunt
intima secretumque malum. pro pessima ventrem
turba colens ritu pecudum vel more ferarum'!
420 ilicet egrediens placidis celer omnia verbis
murmura compressit, referens praecepta magistri.
postquam facta quies, legatis gnavior ipse
ductor ait. 'noster quas nunc exercitus iras
fuderit, audistis. cupidus fera proelia miles
425 per gentem transire parat, sed nostra potestas
parcere subiectis semper studet. arma tenentes
conterimus populos, humiles ascimus amicos.
ite, viri. si certa fides mea foedera poscit,
tradite vestra meis natorum pignora castris,
430 et pacem retinete meam. genus omne manebit
securum Astricum nostro sub principe pollens'.
haec fatus donis onerat. servire fatentur
Romano imperio, natos pro pignore pacis
polliciti praestare suos. virtute Latinos
435 et probitate probant. laudant viresque fidemque
principis atque ducis. composta pace recedunt.
at procul in campos squalentes fessus Ilaguas
errabat sitiens, nec tantos ferre labores
iam poterat duramque famem. via nulla salutis
440 et nullum monstratur iter. post terga Iohannes,
in faciem nimius solis calor. undique genti
mors erat ante oculos. nec tendere rectum
nec potis est revocare gradum. confusa periclis
anxia turba gemit. mortem orant. ire retrorsum
445 persuasit fortuna nocens, gentisque nefandae
infaustum divertit iter. redit improba Martis
Syrtica sorte manus, telis non proelia poscens
sed dubiam temptare fugam. explorator ubique
Romanus currebat eques, mistusque Latinis
450 fidus erat Mazax, pariter vestigia gentis

410 litterae ina multa f tinctura quadam offuscata in codice legi iam nequeunt. multa aspernatus nostra Bekk.
411 conterimur Mommsen, contrahimur T 413 ricinari T 424 cupidus T, cupiens malim 429 tradita T
430 retinere T 431 secum T 432 haec Mazz., nec T 433 nato T 435 probitate Mazz., proprietate T
437 ilaguas T 441 indique T genti Bekk., gentis T 442 usquam post nec add. Mazz. 446 mor-
tis T, cf. Verg. Aen. XI 110 447 non Bekk., in T 448 explorator Mazz., aplorator T

inquirens, qua parte forent. nec fama nec ullus
 proximus hostis erat, tecta cum nocte repente
 ardentes videre focos, dubiique volutant,
 Astricesne forent an retro versus Ilaguas.
 455 fluctibus Oceani nigros Aurora iugales
 tristior extollens radios tendebat in axem,
 luctificum Titana trahens et fata ferentes
 impia solis equos. abscondunt nubila cursus,
 obscuratque diem squalenti lumine Phoebus.
 460 nuntius ecce volans retulit sub nocte silenti
 se procul a fossis late vidisse suorum
 innumeros lucere focos, seu fessus Ilaguas
 conversus post terga redit, seu proxima tendit
 Astricum gens castra locis. manifesta relatu
 465 non fuerat vox illa. suo dum pectore ductor
 perquiri sollers angusto tempore causas
 et stupet in dubiis, veniens super ecce repente
 Cusina fidus adest multa stipante caterva,
 atque duci sic laetus ait. 'fugitivus Ilaguas
 470 hic furtim transire parat defectus inermis,
 languida castra movens. tempus venit — arripe signa,
 maxime ductorum — fessam modo perdere gentem.
 namque est militiae facilis labor. amnis opacus
 alluit umbriferas viridanti margine ripas,
 475 arboribus saeptus variis et arundine glauca.
 huc gentes tendunt. primi veniamus ad undam
 atque omnes teneamus aquas'. placuere loquentis
 verba viri populo. ductor tamen ire vetabat
 defessi retinens iamdudum murmura vulgi
 480 pectore sollicito. sed quis praecepta iubentis
 certa dei superare queat vel sistere contra?
 castra movens ductor comptas iubet ire cohortes
 per numeros turmasque suas. tunc pulvis in altum
 conglomerat nubes atque aethera turbat harenis.
 485 infandum carpebat iter, collesque malignos
 tristis et infaustos monstrabat Gallica campos.
 conscendens Titan altum flammabat Olympum
 curribus igniferis, medium cum fluminis alveum
 alternae posuere acies. sed Syrticus hostis
 490 continuit terrore gradum, retroque revertens
 deseruit ripas, optataque flumina liquit.
 praecipit hic ductor fossas et castra locari,
 ac Martem differre mora pugnamque sequenti
 luce movere parans labentia flumina tantum

452 tecta Mazz., treta vel creta T, forsam taetra cf. I 233 453 dubisque T 454 ilaguas T
 455 occiani T 457 luctificum T fata T 458 abscondunt T 459 squalenti T 460 nuntius T
 462 seu fessus dubitans Bekk., seusensus T, seu rursus Mazz. ilaguas T 463 tendit Mazz., ten-
 tat T 464 astricum T 468 cusina T 469 ilaguas T 470 hic scripsi, huc T, hunc legit,
 hinc scripsit Mazz. defectus Mazz., defettis T 480 iubentis T, uiuentis V 483 tunc Mazz.,
 te T 484 conglomerans T

495 et sumptis latices iussit defendere telis.
utile consilium, si tunc Romana iubentis
implesset praecepta manus. miserabile fatum
audaces dedit esse viros. passimque iuventus
per campos diffusa ruit, primique lacesunt
500 agmina prima viri. concurrunt ordine nullo,
non acie compti solito clamore Latini.
non tuba belligeros cecinit clangore tumultus
praeceptis contacta ducis, non ardua pugnae
signa locis statuere suis. incompta per hostes,
505 heu, male fisa manus fatis currebat iniquis.
terrata cesserunt primo certamine retro
agmina Marmaridum. sequitur Romana iuventus,
aspera non densis permiscens proelia telis.
corpora certamen fugientum conserit hastis
510 per campos Latiaris eques, figitque premitque,
et subigit victos inter timor ire camelos.
at procul armipotens munibat signa Iohannes
ordine cuncta suo, fossasque et castra locari
praecipiens, servandam tantum ob fluminis undam
515 rectores iuvenum fortes pugnare iubebat.
composuere acies. dextrum latus ipse tenebat
Cusina, Massylis saeptus telisque Latinis,
Fronimuth hunc iuxta, Romanis fortis in armis,
et dux ille potens, felici nomine comptus
520 ductoris, senior, felix non sorte, Iohannes.
at laevum tenuere latus Putzintulus ingens,
Geisirith arcitenens et celsis Sinduit armis.
ipse loco medius ductorum maximus auctor
stabat, et in cassum socios sermone monebat,
525 iam fato incumbente gravi. quem Tarasis ante
condensas peditum cingens umbone phalanges
veloci volitabat equo, turmasque parabat.
nuntius interea venit celer ecce magistro,
turbatos hostes referens iam victa per agros
530 vertere terga fuga. sed non his vocibus illum
consilio iuvenis valuit depellere iusto.
mens immota fuit. sed non sic iussa tremendi
nunc voluere dei. cunctantem bella subire
armigeri suasere ducem, fortissimus olim
535 Ariarith et Ziper melior, duo maxima belli

496 tunc *Bekk.*, nunc *T* iuventus in iubentis *I m. mutatum T* 501 compti *Mass.*, conti *T*
solito *T*, subito *Mass.* 502 glongore *T* 503 precettis *T* 505 fatis *Mass.*, satis *T* 508 non
densis *T*, condensis *Mass.* 510 fugitque *T* 511 subigit *Bekk.*, subicit *T* 513 et *add. Mass.*
514 seruandam tantum *Mass.*, seruandum tm *T*, tantum seruandam *Bekk.* 515 fortes pugnare *Bekk.*,
hostes spugnare *T*, hostes expugnare *Mass.* 517 cosina masillis *T* 518 fronimith *T* iusta *T*
520 ductoris, senior, felix scripsi, litterae omnes inter duc et felix positae iam *Massuechellii* tempore *tinctora*
quadam deletae erant in codice T, ductor erat peditum, felix *Mass.*, *sed cf. IV 516. VI 697* 521 lae-
uum *Mass.*, lelium *T* butzuntulus *T* 522 grisirith *T* Sinduit scripsi, induit *T*, inclitus *Mass.*,
sed cf. VIII 374 528 magistro dubitans *Bekk.*, magister *T* 530 his *Mass.*, is *T* 534 su-
dere *T* 535 ariarit *T*

fulmina, Massylae quos tunc tremuere phalanges,
 et virtute pares, et fatis compar uterque.
 tunc Zipser sic orsus ait. succurre Latinis,
 maxime ductorum. socii fera proelia campis
 540 miscent, sed denso rari turbantur ab hoste.
 imprimunt hos numerus. socios in bella sequamur.
 arma cape et succurre tuis. hic fortis amore
 Ariarith exarsit pugnae, cogitque morantem
 signa movere ducem. fidi qua voce ministri
 545 ductoris compulsi animi. gemit horrida cantu
 bucina letifero, turmasque in proelia cogit.
 it bene compta manus frustra, quia fata premebant.
 sic placitum tibi, summe pater, cum laedere velles
 peccantes Libyae populos. delicta fuere
 550 tanti causa mali. fuerat non culpa regentis.
 Carcasan longe glomerari pulvere nubem
 prospiciens proprium Nasamon ciet impiger agmen,
 talibus et dictis trepidantia pectora firmat.
 indomitae gentes, quarum me cognita virtus
 555 Romanas acies armis temptare suasit,
 haec est illa dies, vobis qua corniger Ammon
 promisit fatale solum. nunc ite per hostes
 intrepidi. telis patrias modo pandite laudes.
 quisque manu pugnate truces, et fidite fatis.
 560 numina magna iuvant. dabitur victoria vobis,
 credite, certa, viri. turpem removete pavorem,
 et solitas vires animosque in proelia ferte.
 vix ea Carcasan: clamor per castra cucurrit
 Syrtica terrificus, saevo crepitante tumultu.
 565 Marmaridae fremuere acies. sors dura furores
 incitat, et saevas stimulat Bellona catervas,
 barbara sanguineo compellens terga flagello.
 tunc rabie fera corda tument. iam linquere castra
 coeperat innumeris sonipes, camposque tenebat.
 570 amnis erat medius bellorum fraudibus aptus
 Massylisque dolis. densum nemus impedit arma
 frondibus implicitis. steriles tenuere myricae
 invisas valles foliisque oleaster amaris.
 Marmaridae hic acies, acies in parte Latinae
 575 adversa stabant, et tristia bella ciebant.
 militis arma nemus ferrumque volatile ramis
 impedit oppositis, tenuis nec transit arundo
 praevalida compulsu manu, nec flectit in hostes
 liber equum domitor, longo nec ludere pilo

536 maxile *T* tremuere *T*, tenere legit *Mazz.* 537 patres *T* 538 sic orsus *Bekk.*, si-
 cornus *T*, securus *Mazz.* 547 id *T* compta *T* frustra, quia fata premebant *scripsi*, frustra
 fata premebant *T*, frustra quae fata premebat *Mazz.* 548 cum *Bekk.*, dum *T* 550 causa *Mazz.*,
 nostra *T* 553 et dictis *Mazz.*, edictis *T* 560 nobis *T*, nobis legit *Mazz.* 561 remote *T*
 563 carthasan *T* 566 samulat *T* 567 barba *T* 568 linquit *T* 570 aptus *Mazz.*, actus *T*
 573 foliisque *T* 575 aduersa *Bekk.*, aduerse *T*, aduersae *Mazz.*

- 580 implicitus strictis miles valet undique ramis.
sollicitos locus ille duces cautumque magistrum
abstinuit bellis, aciesque stare coëgit.
continuere gradum. non se committere quisquam
ausus in abrupta tenuit vestigia ripa.
- 585 ductor adit virtute locum
armigeris temptare parans
qua valeat transire via
condensos saltus
occultus Nasamon
- 590 et tutum servatur iter
fida manus compressa fuga
adventu properate feri, nec missile torsit.
adversum Nasamona videns fugit ilicet Austro
ocior et somno visa non tardior umbra.
- 595 certior ecce volans magno tunc fama magistro
pacificos retulit iam linqere proelia Mauros,
compulsos terrore gravi. iussuque Iohannis
auxilio Paulus sapiens et Amantius una
accelerant relevare viros. vestigia nusquam
- 600 Maurorum tunc visa. metu nec proelia Mazax
respexit fugiens, faciem nec torsit in hostem.
tunc versi fugere duces, pavidique tribuni
discedunt cuncti dimisso ad bella magistro.
insequitur sparsas acies tunc victor Ilaguas.
- 605 clamor it alta petens. tunc pars inimica resolvit
vallibus e ruptis per latos agmina campos.
dirupto credas subito telluris hiatu
surrexisse viros. circumdant signa ruentes
hinc atque hinc, sparsosque super tot milia currunt
- 610 densa duces; iactisque dies excluditur hastis,
et campos late noctis pressere tenebrae.
dat gemitum miseranda manus, telisque cruentis
per campos funduntur equi. furit impiger hostis
asper et immitis. posset genus omne Latinum
- 615 illa dies una pariter quassare ruina,
ni pater omnipotens caelo miseratus ab alto,
Romanas acies tanta inter milia servans,
salvasset magni fugientes voce Iohannis.
namque videns socias campis desistere turmas,
- 620 talibus ore tonans dictis exaggerat iras.
'si morimur, socii, si fors suprema Latinos
sorte trahit saevisque parat prosternere bellis,
feminea cur morte cadam? si vita superstes,

582 ibi ante stare add. *Mass.* 584 ausus *Mass.*, absus *T* 585—591 hi versus ne in antiquiore
quidem codice, e quo *T* manavit, integri extitisse videntur 585 urute *T* 588 condensos *T*
592 properate *T*, properare *Bekk.*, sed properante veri similis, cf. *IV* 112 missile *T* 597 com-
pulsos *T* 599 uestia *T* 600 maxax *T* 603 demisao *T* 604 ilasguas *T* 605 id *T*
606 e ruptis scripsi, cruentis *T*, e meditis *Mass.* latas *T* 607 diructo *T* 610 iactisque scripsi,
iuctisque *T*, functisque *Mass.* 618 iohannes *T* 620 exaggerat *T*

cur timidus fugiam? frenos iam flectite, cives.
 625 figite signa, viri. furias contemnite gentis,
 et pugna temptate truces. aut vincimus hostes,
 si deus ipse volet; vel, si delicta resistunt
 partibus aucta meis, propria non laude caremus,
 dum morimur. revocate fugam. iam stringite ferrum.
 630 me, faciat, quod quisque videt'. sic fatus acerbo
 dentibus infremuit vultu, capulumque coruseum
 corripuit, gladiumque furens ad vulnera traxit.
 ad vocem pars certa redit. tunc proelia surgunt
 aspera, et assiduo discurrit lancea nimbo.
 635 loricae galeaeque tonant, gemit ictibus umbo
 aereus, et ruptis inter praecordia venis
 purpuream fundunt animam. virtute superbus
 Ziper acerba furens ibat per tela, per hostes,
 Syrtica letiferis prosternens agmina telis.
 640 et Solumuth pariter, fato sed impar uterque,
 pectora multorum contra venientia longis
 transfodiunt contis. trepidum iecur inserit hasta
 corque virum. volucris findunt cava tempora ferro.
 diripit ille caput, magnum femur amputat ille.
 645 non aliter geminos spectasses ore leones
 in medios saevire greges. nunc unguibus atrox
 diripit hic praedam; nunc dentibus ille cruentis
 frangit molle pecus, tepidoque in sanguine gaudet.
 at parte ex alia Bulmitzis et Ariarith ingens
 650 Dorotisque ferox atque armiger ipse Iohannes
 funera per latos contra venientia campos
 vulnere fundebant vario. mucrone superbus
 ille furit, pilo melior valet arduus ille,
 hic torquet rigidas nervo stridente sagittas,
 655 hic fremit arte potens et telis pugnat utrisque.
 ipse inter medios ductor mucrone coruscat
 fulmineo, hostiles arcens terrore phalanges.
 carmine non aliter referunt per bella Gigantes
 armatum tremuisse Iovem, cum fulminis ictus
 660 perderet horribiles flagranti vulnere fratres.
 vinceret illa manus, ni tunc fortuna negasset
 successus irata suos. iam crescit iniquis
 innumerosa manus. peditum venere catervae
 Marmaridum. densum circumvolat undique ferrum
 665 stipitis et gravidi robur, lapidesque minaces

624 flectite *Mazz.*, flectere *T* 625 contemnite *Bekk.*, concernite *T*, consternite *Mazz.* 634 asper *T*
 636 aereus *Mazz.*, arcus *T* 638 liper *T* 640 sulumur *T* 642 trepidum *Mazz.*, tritum *T*
 643 findunt *scripsi*, fundunt *T* 644 magnum *T*, medium *Mazz.* amputat *Mazz.*, impucat *T*
 645 spectasses *scripsi*, spettasset *T*, spectassent *Mazz.* ore *Bekk.*, ora *T* 646 nunc *Bekk.*, tunc *T*
 647 hic praedam *Bekk.*, ille predam *T*, ille gregem *Mazz.* 649 bulmitis et ariarth *T* 650 atque *Bekk.*,
 ac *T* Iohannis *Mazz.*, sed cf. VIII 620. 630 658 carmine *T*, carmina legit *Mazz.* 660 flagrante *T*
 661 hic versus in codicis foliis duobus bis ita exaratus est, ut in fine prioris ni nunc, in capite alterius ni
 tunc scriberetur 662 suos *Bekk.*, tuos *T* crescet *T* 663 pedum *T* 664 circumvolat *T*

fulminis instar erant. latet atro pulvere campus:
vix sua tela potest pressus iam cernere miles.
obnixus ductor contra omnia tela resistit,
670 vertere terga vetans. magno impendente tumultu
armigeri cecidere duo: cadit Ariarith ingens
missile non uno, et centum per vulnera Ziper
magnanimus. durus venientis comminus ictus
ductoris transfixit equum. quod missile dextra
675 acris equi rapiens fortis de corpore ductor
fregit et in faciem furibundus dirigit hostis.
hic fusos socios et iam sua vulnera cernens
infremuit ductor. tunc se super ardua terga
composuit sublatus equi, vultaque minaci
terribilis densum dirupit concitus agmen.
680 efficit ense vias inimica per agmina ductor
cum sociis. acies pulsae terrore magistri
post tergum redeunt. spatium sibi vindicat heros,
atque suis iter in medios tunc dirigit hostes,
disponens per signa viros, arcetque sagittis
685 Massylas acies. nulli temptare furentem
iam potuere viri. sequitur quicumque magistrum,
vulnera converso redeuntia suscipit arcu.
adversus quis forte petit: per pectus anhelum
longius erecta transfixus funditur hasta.
690 qui lateri iungunt, iaculis volitantibus acres
dant animas, utrumque latus diffundit arundo.
tunc metuens Nasamon ductoris iungere signis
cessat, et in latos fervens indagine campos
spargit equos, illosque necat, qui signa fugaces
695 deseruere, viros, et primi Martis acerbas
extimere minas, ac versi terga dedere.
dux erat egregius, ductoris nomine fulgens,
nec virtute minor, Romanis clarus in armis.
hunc procul ut ductor fugientem proelia latis
700 prospexit campis, tali sic voce secutus.
'haec est vestra fides? sic proelia movimus', inquit,
'ut pereat Romana manus? nunc deseris arma?
quo ruis, infelix? per te miseranda iuventus
famaque nostra perit'. ductoris vocibus ille
705 erubuit, durisque dolor simul ossibus arsit.
tunc pudor infaustus gentes spectare sequaces
impulit. hostiles cupientem rumpere turmas
urguebat mors saeva virum. defendere certat

666 atro *Haupt Opusc. III 626*, atrox *T* 667 cenere *T* 669 magno *T*, in agro legit *Mass.*
670 ariarth *T* 671 ripper *T* 672 durus *scripsi*, duro *T* venientes *T* ictus *scripsi*, ictu *T*
intereidisse verum unum suspicatur Mommsen 677 super *Bekk.*, per *T* 678 equi *scripsi*, equo *T*,
cf. IV 458 681 pulsae *Bekk.*, pulset *T*, pulsat *Mass.* magistri *T*, magister legit *Mass.* 686 temp-
tore *T* 690 iungunt *T*, ueniunt *Mass.* 691 uel ante utrumque *add. Bekk.* diffundit *Mass.*,
defundit *T* 693 cessat *scripsi*, cessit *T* feruens *scripsi*, feruens et *T*, ferus ex *Mass.* 702 Ro-
mana *Mass.*, romam *T* nunc deseris *Mass.*, quo nunc mea desit *T* 705 durisque *T*, durusque *ma-*
llim, cf. IV 2. 3

oppressos socios. victor iam sternitur hostis,
 710 eripitur victus, mutantur fata cadentum.
 audentem fors prima iuvat. iam caede superbus
 perfurit, et variis prosternit corpora fatis.
 mater ut Hyrcanos catulis furit orba per agros
 tigris anhela suis, raptos quos forte cubili
 715 Caucasio subtraxit eques — spectacula Persis
 regibus ille ferens, ferrata calce fatigat
 cornipedem pavidus — similis tunc illa marito
 et levior Zephyro, teneros dolet aspera fetus
 atque volat: sic dux populis concurrere certat.
 720 hic rapit ense caput morientis, missile torquens
 eminus hunc sternit, valido per pectora conto
 percutit hunc, minitans tremula transverberat hasta
 alterius clipeum pariter palmamque latusque.
 ille femur moriens despectat vulnere raptum
 725 parte cadens, iuxtaque dolet sua membra superstes.
 saucius ille iacet, casu confractus equino,
 confossusque super sonipes. cruor emicat alte
 spumeus, et tepidis currens miscetur harenis.
 mille modis fervens spargebat vulnera victor,
 730 fortuna praebente vias. iam lassus anhelans
 fumat equus cursusque negat. Maurusia crescit
 adveniens acies, Camalusque Cerausque sequuntur
 Stontaus atque ferox. ingens exercitus hostem
 ambit, et anterior conturbat lancea campos
 735 densa volans. iaculis clipeus venientibus obstans
 aere gemit raucumque tonat. clamoribus instant,
 conturbantque virum. fixus contextitur umbo
 missilibus densis. ipso iam tegmine subter
 pondere telorum premitur, fessumque fatigat
 740 silva gravis, turbaque superveniente laborat.
 paulatim excedens vicinas litoris oras
 arte petit, dextrumque latus subvindicat undis
 aequoreis, laevum gradiens umbone tuetur
 tergaque. tunc telis faciem defendit iterque.
 745 ut leo venantum trepida vallante corona
 impavidus virtute fremit, rictuque tremendo
 murmura convolvit saevus, dum concutit iras
 erecta virtute furens; nec currere contra
 est animus virtusve viris, sed vocibus hostem
 750 et tantum iniectis pertemptant longius hastis:
 non secus ille furens turbis compressus abibat,
 litora curva tenens clipeoque hastilia vitans.
 est locus in mediis longe praeruptus harenis,

711 audentem *Bekk.*, ardentem *T.*, audentes *Mazz.* 716 ferrata *Mazz.*, ferra *T.* 731 maurisia *T.*
 732 camarusque *T.* 738 masillibus *T.* tegmine subter *T.* 742 subvindicat *T.* 743 leum *T.*
 746 rieuque *T.* 747 concutit *Bekk.*, concutit *T.*, conciliat *Mazz.* saevus *scripsi*, seus *T.*, sae-
 uas *Mazz.* concutit *T.*, concitat *Mazz.* 748 eretta *T.* 750 iniectis *Bekk.*, in tectis *T.*
 752 uitas *T.* 753 longe *Mazz.*, lenge *T.*

755 fluminis in morem pelagi quem margine fluctus
 alluit, atque undis agros concludit amaris,
 egrediens. quibus alga locis limusque relabens
 atque altum tremulo putret sub gurgite caenum.
 huc ubi pervenit, nigras equus horruit algas
 et pavidus post terga redit. tunc naribus afflans
 760 erexit geminas (signum formidinis) aures,
 datque latus, fumatque ferox, oculosque retorquet
 prospiciens, nec dirum audet temptare periculum.
 finierat spatium vitaeque viaeque repugnans
 dux, heu, magnanimus. sequitur clamoribus hostis
 765 densus agens turbansque virum. tunc calce frequenti
 pulsat equum geminans et magnos concutit armos.
 extulit impulsus sonipes, cursuque negatam
 temptat adire viam, absorptusque voragine mersit
 ipse cadens, dominumque super gluttivit hiatu
 770 terra nefanda fero, rapuitque ex hoste receptum
 suscipiens fortuna virum, ne staret inermis
 aut humilis precibusque rogans, tribuitque sepulcrum,
 ne nudum in Libycis iacuisset corpus harenis.

LIBER SEPTIMVS (SEXTVS).

Interea ductor munitis agmine signis
 iam tutum carpebat iter, sociisque reductis
 successit parvae defessus moenibus urbis.
 hic populi satiata fames. post bella salutem
 5 hic licuit spectare viris. hic ardor equorum
 pulsus aquis tristisque fames per pabula cessit.
 fovit equos olim sitiens per flumina miles,
 optatis gavisus aquis, casusque priores
 commemorans gelidis infundit corpora lymphis.
 10 percipiunt epulis parvas post tempora vires,
 laeticumque bibunt post tristia bella Lyaeum.
 nox terris nunc atra ruit, mundique labores
 distulit, obscuro confundens omnia caelo.
 hanc sequitur madidus curis solacia somnus
 15 dulcia rore ferens, tacitisque amplectitur alis.
 solverat effuso nutantia lumina cornu
 noctis amica quies. tunc corda oblita malorum
 atque sui iacuerunt virum, nimioque labore
 cetera defessis proflabant corpora membris.

754 flumis *T* 757 putret *dubitans Bekk.*, nutrit *T* 766 geminos *Mass.* 767 exculit *T*
 770 ex *add. Mass.*
 2 capebat *T* 5 spettare *T*, sperare *Mass.* 8 gavisus *T* prioris *T* 10 paruo post
 tempore *Mass.* 11 tritia *T* 12 nunc *T*, tunc *dubitans Bekk.* atra *dubitans Bekk.*, acta *T*
 15 rore ferens *scripsi*, referens *T*, tunc referens *Mass.*, sed *cf. II 456*

20 dux tamen insomnem turbato tempore noctem
 protrahit, innumeras volvens sub pectore curas.
 concussus pietate pater, tot funera deflens,
 ingemuit lacrimasque dedit. Recinarius illic
 solamen ductoris erat sociusque laborum.
 25 hic mala mista bonis partem semperque ferebat,
 non humili cum plebe iacens, gravitatis amicus
 et virtute potens, animam qui ponere nunquam
 pro patria timuit. novit ferus omnia Perses
 facta viri, ingenium, vires, consulta, labores,
 30 Martis opus clarum, pacemque fidemque benignam.
 novit in infensis quae fecit et Africa Mauris.
 novit et ipse pater secum tolerasse labores
 saepe virum. sic crevit amor, sic grata voluntas
 inter utrumque manet. patrem putat ille Iohannem,
 35 ille putat genitum proprium de sanguine natum.
 ergo inter sese tristis narrabat uterque
 pervigil, infausti referens pia funera campi.
 dux prior haec. 'vana est hominum vigilantia certe
 non vigilante deo. propriis non viribus ullus
 40 vincere bella potest. solus qui conterit hostes,
 omnipotens, qui cuncta movet vertitque ruitque.
 non tamen excelso nimium Romana propago
 invisita est domino, tanta inter milia pressos
 quod voluit salvare meos. reparare ruinam
 45 accelerare placet, pugnam temptare repente,
 dum victor securus adest, victumque fugacem
 esse putat. victi quotiens vicere superbos
 Marte viros! datur et paucis victoria maior.
 consule, care, magis nostris quid competat armis'.
 50 tunc placidus gravitate sua Recinarius ora
 solvit, amica duci referens consulta iubenti.
 'divinum spectare pium est, o summe magister,
 auxilium. pugnas iterum temptare quid instas?
 virtus nota movet magnaue potentia dextrae.
 55 non tamen ambiguis caput obiectare periculis
 nunc opus est. hostes fecit fors saeva superbos
 audacesque iuvans. fugientum proelia semper
 frigent corda metu. mortis confracta pavore
 virtus magna timet. belli sufferre tumultus
 60 paucorum est, post bella magis, quae caede recenti
 concussere viros. sparsa est pars maxima nostra,
 sed manet incolumis. hanc, fortis, collige, ductor,
 et vires reparare iube, gentesque require
 alterna de parte ciens, quae nostra fideles

20 insomne *T* 23 ricinarius *T* 25 hic mala mista bonis partem *T*, hic mala mista bonis,
 partem *Mommsen*, hic mala mista bonis pariter *malim* 27 animam qui ponere *Bekk.*, animamque ponere *T*,
 animamque exponere *Mazz.* 28 novis *T* 31 infensis *T* 35 ille *T*, iste *Mazz.* proprium *T*,
 proprio *Mazz.*, *sed cf. in laud. Iust. II 81* 42 tamen excelso *Bekk.*, tantum celso *T* 46 abest *Bekk.*
 49 qui *T* 50 placitus *T* 56 nunc *Mazz.*, non *T* 61 pars *Mazz.*, per *T* 62 hanc, fortis *scripsi*,
 hac fortis *T*, hac fortes *legit*, nunc fortes *scripsit Mazz.*, huc fortes *Bekk.* 63 repara *T*

65 foedera semper habent. has motis praeci-pe cannis
 et signis properare suis. exercitus omnis
 conveniens sic tutus erit, venalia quippe
 inveni-ens quaecun-que volet. pecu-aria secum
 multa trahunt gentes. venient ad litora puppes
 70 et Cererem Bacchum-que ferent. iam tempus apertum
 aequor habet. quassas reparabunt agmina vires,
 oblita-aeque metus renovabunt proelia turmae'.
 consilium placuit: fidi-que magister amici
 optima dicta tenens celeres mandata ministros
 75 ferre iubet cunctis. sonipes discurrit ubique
 ductoris praecepta ferens, gentes-que suos-que
 praecipitanter agunt. nullus per bella repulsus
 sic potuit renovare celer fera proelia ductor,
 quivit ut egregius vigilanti corde Iohannes.
 80 non illum fortuna prior Mavorte secundo
 inflatum evexit, nec tunc contraria fregit,
 immotum virtute sua. iam roscida surgens
 Oceano gelidas Aurora removerat umbras.
 ductor ut albentem vidit consurgere lucem,
 85 lavit aquis geminas-que manus vultus-que gerentes
 pulvere concretos hesterno Marte capillos,
 oravit-que ferens palmis haec verba supinis.
 'omnipotens genitor, virtus et gloria rerum,
 certa salus mundi-que sator, qui foedere certo
 90 omnia disponens vertis-que regis-que movendo,
 tempora permutas, nec tu mutaris in illis.
 quattuor explicitum volvens successibus annum,
 bis senis-que diem claudens aequalibus horis,
 ordine cuncta novas, nec tu renovaris ab ullo,
 95 idem auctor dominus-que manens et conditor orbis.
 credo, summe pater, tua sit quod magna potestas,
 et fateor. miseras gentes sua pessima fallant
 numina quae credunt. permittis saepe probari
 ipse tuos, pietate tamen celer erigis idem.
 100 appropia, fessis-que tuis solacia praesta.
 erige Romanas acies, prosterne superbas
 Massylas, quae bella volunt; nostrae-que ruinae
 festinus succurre, precor, et consule rector'.
 haec orans vultus lacrimis implebat inundans
 105 concussus pietate pater, Libyae-que periculum
 sollicitus pensans iterum-que iterum-que gemebat.
 hic pater omnipotens lacrimas et verba dolentis
 suscipiens, Latias voluit revalescere vires.
 adveniunt socii, Martis quos sparserat horror

66 properare *scripsi*, *aperire T*, *se aperire Mazz.* *amnis T* 69 *ueniet ad litore T* 81 *eue-*
xit Bekk., *exexit T*, *erexit Mazz.* *tunc T*, *nunc Mazz.* 83 *occliani T* *renouauerat T*
 85 *geminisque T* 86 *hesterno Mazz.*, *cristerno T* 87 *sup.... T*, *litterae paucae erasae sunt*
 97 *fallant Bekk.*, *fallans T*, *fallunt Mazz.* 98 *probare T* 106 *iterum iterumque T* 107 *lacri-*
mans T 108 *suscipiens Mazz.*, *suspiciens T* *recalescere T*

- 110 hostilisque metus. multos tunc esse magistro
incolumes referunt, Vinci expectare sequentem.
gaudia parva salus sociorum audita creavit
solamenque mali. ductor tunc contrahit omnes
aere ciens. rara trepidi cinxere corona.
- 115 circumstant tristes, lacrimasque in pectora fundunt.
quos bonus affatur miti cum voce magister,
exhortans relevansque viros, et talibus infit.
'non lacrimis, iuvenes, animos confringere fortes
est opus in bello. nunquam Romana iuventus
- 120 frangitur adversis. nimium cur fletis, amici?
en socii veniunt mediis ex hostibus omnes
incolumes. alios aiunt superesse docentes.
si vivunt socii, nihil est quod quisque sub hoste
amisisse putet. praedam quam forte doletis
- 125 nunc vobis rapuisse viros, servata manebit
augeturque magis. tumidos quos cernitis hostes
caede levi, discent graviter, quid proelia possunt
Romanusque vigor. tunc vestras tollere praedas
Maurorumque simul solita virtute iuvabit.
- 130 solvite maerentes animos, expellite curas,
indignosque metus vestris arcete, Latini,
pectoribus. veniet rebus victoria nostris'.
laetificans alios referebat talia ductor,
ipse dolens vultus hilares simulabat amicis.
- 135 spem dabat aspectu. curas nam corde premebat.
inde petens Vinci Romanum contrahit agmen,
disposuitque duces, numeros fortesque tribunos
in proprios remeare locos, reparare fovendo
quadrupedes fessos, pugnam sperare sequentem.
- 140 corripit ipse viam, gradiens per litoris oras,
quo socios posset victu reparare diurno.
inde superna petit contemptis moenia ripis.
urbs Laribus mediis surgit tutissima silvis
et muris munita novis, quos condidit ipse
- 145 Iustinianus apex, orbis dominator Eoi
occiduique potens, Romani gloria regni.
huc socios ductor celeres occurrere iussit
atque duces gentesque sibi, quas ipse fideles
noverat esse suis primo in certamine signis.
- 150 nuntius infelix Tyriam concusserat urbem,
proelia dira ferens et saevi funera campi.
obstupuere quidem; sed spes fidissima rebus
una fuit, salvum retulit quod fama magistrum.

111 Vinci Bekk., iunci vel uinci T, uictos Mazz. expectare scripsi, spettare T, sperare Mazz.
sequentem T, salutem Mazz. 112 solus T 114 are T 115 circumstante T pectora Bekk.,
pettore T 117 que add. Mazz. 118 confringite T 122 aiunt T, autem Mazz. 129 iubet T
132 nostris Bekk., nestrus T 134 dolens Bekk., docens T 136 Vinci Bekk., uinci vel iunci T,
campum Mazz. 138 fovendo Bekk., fauendo T 141 quo Mazz., quos T, qua Bekk. 142 con-
tentis T 152 fiducia T 153 quod Mazz., qui T

coniugis interea miseræ pervenit ad aures
 155 hæc eadem pinnata ducis. stupefacta relinquit
 corda calor, subitoque tremens oppalluit ore.
 mox miseranda cadit. caelum terramque tenebris
 eripuit cum luce dolor. tunc mortis imago
 clausa diu tenuit resolutis lumina nervis.
 160 accurrunt famulae, dominamque levare cadentem
 nituntur celeres, refovent et pectora palmis.
 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris
 vix potuit. manibus teneris erecta resedit,
 nec movet obtutus, amens et saucia luctu
 165 immemor atque sui. mentem mox fessa recepit
 ceu dubiam. primo luctus sic orsa dolore est.
 'cor dolet, et nullas effundunt lumina guttas.
 cur miseræ nullas prorumpunt ora querelas?
 luctibus in tantis animis dolor excidit ardens?
 170 an dolor ipse magis lacrimas et verba negavit?
 mene peregrinam sors hæc miserabilis urguens
 in Libyam duxit, pelago terraque secutam
 coniugis arma mei? cur non per bella cucurri?
 nunc pariter miseros caperet fors saeva sepulcri
 175 clausa: duos raperet subitus telluris hiatus.
 dulcia consertis strinxissem pectora palmis,
 mersa essemque simul corpus complexa mariti.
 dulce mori miseris: iterum comes ire per umbras
 atque utinam fatis cupide licuisset amanti!
 180 ah miserande, iaces externus clausus harena,
 quem gentes tremuere ferae. virtutis adegit
 causa mori. quidnam populo fugiente redire
 solus et innumeras voluisti pellere turmas,
 heu nimium confise tui! quo versa recurram?
 185 quove ruam? auxilium cuius captiva rogabo?
 tu miseræ requies. tecum transire profundum
 non timui secura tui, cum fervidus Auster
 iactasset trepidas fluctu surgente carinas.
 te sine per duras potero remeare procellas,
 190 infelix coniux, tanto viduata marito?
 o mihi si medios rupissent prospera luctus
 fata, trahente die tantos nec ferre labores
 passa diu! mors saeva foret, sed sorte recenti

154—155 *intercidisse versum unum, in quo Iohannis ducis nomen infuerit, suspicatur Mommsen* 155 re-
 linquit *T* 163 manibus teneris *scripsi*, manibus *T*, manibusque suis *Mass.*, manibusque suarum *requiri*
intellexit Bekk. erepta *T* 164 octutus *T* lucti *T* 165 mox *T*, uix *Bekk.* 169 animi *Mass.*
 ardes *T* 174 caperent, fors, saeva sepulcri *Mass.* 175 claustra *Mass.* raperet subitus *scripsi*,
 rupit subitus *T*, ruptae subito *Mass.*, *sed cf. IV 132. VI 134* hiatus *scripsi*, hiatu *T* 176 frinxissem
 pectora palmas *T* 177 mersa essemque *scripsi*, miscuissemque *T*, *cf. VI 768* 178 miseris iterum *T*,
 misero possem *Mass.* 179 cupide licuisset *T*, licuisset cedere *Mass.* 180 externus *T*, externa *Mass.*,
 extrema *Bekk.* 183 turas *T* 184 recurrat *T* 185 quove *Bekk.*, queque *in quoque I m. muta-*
tum T 186 miseræ requies *Bekk.*, miserere quies *T*, miserere precor *Mass.* 187 cum *Mass.*, com *T*
 188 fluctum *T* 189 duras *T*, diras *dubitans Mass.* 192 nec *T*, me *malim* 193 passa *T*

manibus ore mei fruerer sociata Iohannis'.
 195 Sidoniam tantis implebat luctibus urbem
 cum lacrimis miseranda gemens. ululatus augent
 ardua tecta sonos. cunctorum lumina salsos
 effundunt fontes, gemitus pia pectora rumpunt.
 at pater alternans Athanasius ordine curas,
 200 sollicitus rerum patriaeque suaeque salutis
 agmina cuncta movet latis incedere campis
 et forti properare duci. veneranda senectus
 evigilanter agit populos. reverentia tanti
 pulsat amorque viri. gravitas seniumque laborque
 205 verbaque blanda iuvant, tristes mulcentia mentes.
 ergo tot impensas genitor tunc ire iubebat
 et socios urgebat agens, fortique magistro
 consilium gratus senior mandabat amicus.
 nec non egregius dispensans omnia Petrus,
 210 ceu foret ille senex, magno mandata parenti
 ferre iubet celeres iterumque referre ministros.
 quam reverende puer! Libyen cum patre tueri,
 an patris pietas animum movet? hoc ego quidquid
 esse putem, dicam veritus. mirabile signum est,
 215 has puer ut tenero discernas pectore curas.
 iam gentes rumore tuo pavitantque tremuntque,
 deficiuntque metu, palmis oculisque timorem
 audito parvi signantes nomine Petri.
 at famuli pariter cura praestantius omni
 220 pro rebus magnoque laborant magistro,
 pellentes dubias exire in proelia turmas.
 hortanturque viros, flectuntque moventque docendo.
 hic prece nunc socios, asper nunc increpat ille.
 odit amare moras angusto in tempore cives.
 225 quippe dolor pietasque virum magnique Iohannis
 pulsat amor mentes. placido modo pectore vultus
 versat, et absentes animis auditque videtque
 sollicitus, dominumque rogat pro nomine tanti
 proque salute ducis. pavitat secumque volutat,
 230 atque animis tam dura putans pia corda fatigat,
 quo pater ille modo, quo nunc Recinarius una.
 scilicet infando tristantur pectora casu.
 ardet adire viam, dilectas cernere turmas,
 oscula vel plantis optans libanda magistri,
 235 cunctaque disponit cura bene cautus in omni.

194 ore *T*, ire *Mazz.* 196 augent *Mazz.*, agens *T* 197 salsos *Mazz.*, salos *T* 199 Athanasius *scripsi*, anas uis *vel* anas ius *T*, anas uix *legit*, omnes uix *scripsit Mazz.*, magnas ex *Bekk.* 204 amorque *Mazz.*, amor *T* 206 impensas *Bekk.*, impesas *T*, proceres *Mazz.* 208 amicus *T*, amicum *Mazz.*
 211 ferre *Mazz.*, forte *T* 212 rerende *T* 214 putem, dicam veritus *scripsi*, putem dicam veratus *T*, putent dicantae ratus *Mazz.* 216 rumore *Mazz.*, timore *T* 217 timorem *Mazz.*, morem *T* 220 quique *vel* quisque *ante* magistro *addi voluit Mazz.* 222 flectuntque *Mazz.*, flectunt *T* 225 quippe *Mazz.*, quodppee *T* 231 ricinarius *T* 235 in *add. Mazz.*

plaustra gemunt onerata viis, altisque camelis
 fervet iter. ferrum resonantia concutit aera.
 omnia per latos convectant horrea campos,
 armaque multa viris more expendenda Latinis.
 240 iamque duces hinc inde ruunt fortesque tribuni,
 victricesque ferunt aquilas, atque agmina densant.
 mittitur et sollers geminas componere partes
 Stephanides iuvenis discreta mente Iohannes.
 namque inter sese duri iam semina belli
 245 saevus Ifisdaias et fidus Cusina sumptis
 tunc habuere odiis. bellum iam corda futurum
 coeperat alterno succendere barbara motu,
 invidia geminante iras. hunc ergo magister
 inter utrumque iubet placidam componere pacem
 250 et sedare viros ipsasque arcessere gentes
 subsidio rerum. nec duras flectere mentes
 aut animos alius posset placare feroces.
 hic poterat rabidas verbis mansuescere tigres
 atque feros facili mulcens sermone leones
 255 serpentumque malum dictis arcere venenum.
 distulit is lites alterna parte furentes,
 compressitque nefas et pactum gentibus auxit
 arte nova. quos saepe metus, quos ille labores
 inter utrumque tulit, tantas dum flecteret iras!
 260 pro patria libuit tot saeva pericula ferre.
 composuit gentes, pariterque ad proelia movit.
 convenit ergo fremens, variis ornatus in armis,
 innumerasque acies Maurorum in proelia ductor
 Cusina fidus agit. commotis omnia carris
 265 arva gemunt. solidant latos vestigia campos.
 ille duces proprios triginta fortior armat;
 et quamvis numero milleni quemque sequantur,
 Romanis gaudet sese tamen esse magistrum
 militibus medium, quos princeps maximus orbis
 270 ipse dedit pacis socios pugnaeque ministros.
 illis fretus erat, gentesque et bella domabat.
 venit Ifisdaias centum cum milibus ardens,
 Arsuris et latos implevit tarua campos;
 sed numerus virtute minor. tamen ornat in armis,
 275 hostiles acies visu terrente, per hostes
 proelia dum miscent densis asperrima telis.
 auxiliumque dedit rebus famulatus laudas,
 cum nato comites bis senis milibus armans.
 omnia castra simul praefectus Bezina ducit
 280 conveniens, agrosque suis pecuaribus implet.

236 honorata *T* que *add. Mazz.* 239 more *T*, mox *Mommsen* 243 sthefanides *T* 245 sump-
 tis *scripsi*, functis *T*, functi *Mazz.*, *sed cf. IV 52. VIII 179* 250 arcescere *T* 256 is lites *scripsi*, ille
 tñ *i. e.* ille tamen *T* 264 cosma *T* commotis *Bekk.*, commmatis *T*, comitantibus *Mazz.* carris *Mazz.*
 268 magister *T* 273 arsuris *T*, Aurasii *Mazz.*, Arzugis *Haupt Opusc. III 616* implevit tarua (*in*
marginē cornua) campos *T*, campos complevit et arua *Mazz.* 274 tñ ornat *T*, tanta ornat *Malim*

ductor ut innumeris firmavit robora turmis,
 signa movet, gentesque feras diffundit ut amnes,
 proelia dura petens. campis Mammensibus Austur
 rustica funereis sternebat corpora telis,
 285 Byzacii partem rapiens praedamque secundam.
 Antalas rursus proprium tum iunxerat agmen
 partibus adversis, seseque in bella ferebat.
 nuntia pennatis ventos transverberat alis,
 Syrtica castra petens, venientis fama magistri.
 290 cuncta per ora volat. tumidos modo territat hostes
 aspera verba canens, tantasque ad proelia gentes
 praesidio venisse ducis, modo concitat iras,
 dum ferus imbelles Antalas esse catervas
 Maurorum, signis qui se iunxere Latinis,
 295 arte refert solita. Carcasan obvius ire
 tunc voluit fervens. revocat Guenfeius hostis
 consiliis verbisque docens. haec insuper addit.
 'vincere si quaeris Romanos, maxime rector,
 accipe dicta libens, quae sint peragenda, salutis.
 300 non opus est istis committere proelia terris.
 fortis adhuc miles nullis concussus et asper
 exitiis per bella furit. nec Marte furentes
 ferre quibus populis poteris nec stare Latinis
 ante famem. sed castra move, retroque fugaces
 305 finge vias. sequitur nostras exercitus ingens
 quippe fugas. quaecunque virent, attrivimus arva.
 ast illi nihil invenient: aut spargitur hostis
 aut fame deficiet. fera tunc si proelia temptes,
 victor eris, victosque fames ferrumque necabit'.
 310 consilium infelix placuit, fossasque levavit.
 insequitur fortis fugientia castra magister,
 ingeminans iter omne suum. iam proximus hosti
 proelia temptabat iunctis committere signis.
 sed quia ductori needum concesserat horam,
 315 distulit arma deus melioribus apta triumphis.
 namque per extensos pergebant agmina campos,
 pulvis et adversi apparebat certius hostis
 haud procul esse viris. virtus crescebat acerbis
 mentibus, et pugnam iam iam temptare parabant,
 320 cum subito calefacta dies. nam Phoebus anhelis
 altior ibat equis, medio libratus in axe,
 vindicat umbra duas brevior quo tempore plantas.
 Africus ignivomus terrasque exurere flabris
 incipit, et populi vires furiasque resolvit.
 325 flamine cuncta rigent igniti corpora venti.

281 robora *Mazz.*, robore *T.*, cf. *IV 889* 282 ut *Mazz.*, ubi *T.* 285 bisatit *T.* 286 iunxerat *T.*
 293 antalan *T.* 294 iunxere *T.* 300 istis *Mazz.*, his *T.* 304 famem *T.*, fame *Mazz.*
 307 ast *T.*, aut *Mazz.*, at si *Bekk.* 308 aut fame deficiet *T.*, deficietque fame *Mazz.* 313 tentabat *Bekk.*, tentabant *T.*
 314 oram *T.* 315 apta *Mazz.*, acta *T.* 319 pugna *T.* 321 axem *T.*
 322 planctas *T.* 324 incepit *T.* 325 corpore *T.*

aret lingua viris, facies rubet, altus anhelat
 pectora pulmo ciens, mittitque e naribus ignem.
 aspera subtracta fervere ora saliva,
 et furit exustus siccis in faucibus ardor.
 330 omnis ab internis humor fluit anxius extis,
 perfunditque cutem, quem mox exiccat iniquus
 aëris ipse calor, tepidumque a corpore sumit.
 vidit ut hoc ductor, dilato Marte Iohannes
 castra super dulces posuit sitientia fontes.
 335 confluit ad gelidas ardens exercitus undas,
 incumbuntque siti. quo more canalibus horti
 innumerae densantur apes, cum sole sub alto
 iam sese e pastu referunt, rivoque fluenti
 mellificum bibit agmen aquas, sic igne perustum
 340 per ripas ruit omne genus. non frena retardant
 cornipedes domitos; non quae super ora camelos
 vincula rara tenent. mistum genus omne bibebat
 undivagos latices. ardent sitiuntque bibentes.
 hic genibus fixis, manibus bibit ille cavatis,
 345 pronus aquas alius lambit de flumine lingua.
 ille cadum potans, pateram tenet alter et urnam.
 flumina iam minuunt. ipsas impressat harenas
 belliger ore, super foedant quas saepe movendo
 quadrupedes, mistasque fimo nec respuit undas
 350 turba siti fervens. miseros sic flatus agebat.
 Syrtica castra tamen, nimio turbata pavore,
 saeva sub alternis urebat flamma periculis.
 namque super vento gravior timor ipse fatigans
 ingeminansque sitim gentes pellebat amaras
 355 ire procul, retinet sed victos Africus igne
 impediens populos. captivos comprimit Afros
 horrida mors. miseros praedo urguet, flamma retardat,
 lancea terga ferit miserorum, pectora turbat
 Africus igne calens. campis prostrata cadebat
 360 turba gemens. moritur variis per devia fatis.
 hic venti flammis, hic saevi vulnere ferri,
 hic ab utroque cadit. gladiis nam corpora fundunt,
 halitus in summo tenuis quibus ore remansit.
 iam gravior flatus veniens Maurusia turbat
 365 corpora, morte premens. misti per prata cadebant
 fessi quadrupedes. vitam sors saeva negabat.
 sed tamen infensas urguens timor ire catervas
 per deserta iubet. nec iam sua castra locare
 370 permittit terror, sed longas pellit ad oras
 Massylas gentes. bis quinos Africus ignes

332 aëris *Mass.*, aiere *T* tepidoque *dubitans Mass.* 334 duces *T* 336 orti *T* 338 e *Mass.*,
 et *T* 343 sotiantque *T* 346 potans *Mass.*, an portans *praeferat dubitans*, potens *T* 348 ore *Mass.*,
 ora *T*, qua *lectione servata* v. 347 ipsis — harenis *scribi posse intellexit Mass.* 352 seue *T*
 362 haec *T* gladii *Mass.* nam *Bekk.*, non *T* 365 cadebunt *T* 366 sors *Bekk.*, mors *T*
 367 infensas *T* 370 ignes *Mass.*, ignens *T*

auxerat ignivagis exurens cuncta procellis.
 tot fugiens hostes acies inimica diebus
 se procul a fessis posuit terrore Latinis.
 ductoris iussu hostes explorare tribunus
 375 Caecilides, numero pariter comitante feroci
 victorum, egreditur, quibus hic virtute placebat.
 forma viri magno fuerat iam nota magistro,
 non minor Herculeis prosternens viribus hostes.
 hic levitate celer, nimia virtute tremendus,
 380 consilio maturus erat. Maurusia quamquam
 obsidione vias gens aspera clauserat omnes,
 ille tamen melior cautis percusserat armis
 saepe feras gentes. tremuit prostratus Ilagnas
 Marte virum, tremuit Frexes et Naffur anhelus.
 385 Vandalicae gentis timuit tunc ille tyrannus.
 diligit hunc fortem nimium pater ipse magister.
 ipse laborantem propriis prospexit in armis
 saepe virum. captos suscepit Marte rebelles
 illius e manibus. novit Romana iuventus
 390 fortia facta viri, tantis gavisa tropaeis.
 ergo missus abit. Vinci populator iniquus
 arva tenens vicina mari, securus et errans
 omnia submissis urebat praedia flammis.
 ceperat ille suas noctis per opaca latebras,
 395 sollicitaeque celer successit moenibus urbis
 hostes per medios. tanta est fiducia ferri.
 non ignota cano. timuit non ille periculum
 pro patria superare sua. sic iussa magistri
 perficere et tantos potuit sufferre labores.
 400 ingreditur portas, hostis secreta requirit,
 circuit hostiles digressus in ordine fossas,
 cognoscitque locos per amica silentia lustrans.
 hinc redit ad socios. magnum petit inde magistrum.
 iamque per innumeras evaserat ipse catervas
 405 praedonum impavidus. postquam tentoria longe
 Marmaridum vidit, saevaeque pericula gentis
 non superesse suis, et passim comperit hostes
 devastare locos, animus consurgit in iram,
 et sociis sic orsus ait. 'si dicta feremus
 410 sola duci, non plena fides est. nam loca tantum,
 quae teneant fossae, cuncti nos scire fatemur.
 consilium gentis summo perferre magistro
 utilitas haec rebus erit perfecta Latinis.
 tempus adest, socii, rarus iam rapiamus ab hoste,

374 ductori *T* 380 maurisia *T* 382 cautis *T*, cunctis legit *Mazz.* 383 ilagnas *T*
 384 frixes et naufur *T* 387 laborentem *T* 388 saepe uirum *scripsi*, se uirum *T*, nimirum cum
insequentibus iunctum Mazz. 392 maris *T* 393 prelia *T* 394 ceperat *scripsi*, teperat *T*, tem-
 perat *Mazz.* 395 mentibus *T* 396 ferri *T*, forti *malim* 399 et *add. Mazz.* 403 hinc
 redit *Mazz.*, hic retulit *T* inde *add. Mazz.* 412 summa *T* 414 rarus iam rapiamus ab oste *T*,
 rarus iam uidimus hostes *Mazz.*, presos rapiamus ab hoste *Bekk.*, rarum, rapiamus ab hoste *malim*

115 dum locus est, qui cuncta duci manifesta resolvant
 Carcasan arcana sui'. nec plura locuto
 obuius ecce venit Varinnus, belliger ille
 terribilis quondam nostris stipante caterva.
 hic pinnatus erat, non quem placaverat ante
 120 ensipotens Solumuth. generis tamen asper uterque
 sanguine proximior sese per bella ferebat.
 hunc ubi prospiciens contra Liberatus euntem
 vidit et erectis temptantem proelia dextris,
 irruit ipse prior, turmasque invadit equestres.
 125 inde ferum Veuman valido per pectora pilo
 transadigit, Marzinqe neci nigrumque Lamaldan
 et Zeias dedit ense gravi, fortemque Tiflan
 et Bureanta Nathunque ferit Sarzunque Tilingue
 ensiferumque Nican, comites quis mittit ad umbras
 130 terribilem Asan et vibrantem missile Dextrum.
 audacem Petrus Tafaran confixerat hasta,
 quem petit infensis luctantem Iammada telis.
 hunc tamen exceptum Petrus mucrone peremit,
 verticis alta rotans truncatis tempora venis.
 135 Stephanus Altisan, Tarah ferit ense Iugurtham,
 Muriferum Priscus Ielidassenque Carosus,
 Silvutis Zembrum, Groggius conficit Auspur,
 vulnere perfodiens contortae cuspidis inguen.
 victa phalanx versum dederat Maurusia dorsum.
 140 victorum sequitur pubes veloxque tribunus.
 surgit ad aethereos nubes densissima campos,
 pulvere facta fugae. duro sonat ungula cornu,
 et latet aspersis campus coopertus harenis.
 cornipedum fodiens densis calcaribus armos
 145 hostis uterque volat. sequitur tunc agmina pulvis,
 significatque vias. dirupto carcere ventus
 non aliter teneras flatu convolvit harenas,
 cum tumidus Boreas, Scythica iam liber ab aula,
 perfurit in campos, turbo volat horridus ante
 150 contortus virtute Noti, gyroque coactus
 vertit harenosas conturbans aequora terras.
 iamque secutus erat miles fugitiva per agros
 agmina Marte furens, bellatricesque catervas
 spargebat tepido fundens per gramina ferro.
 155 despicit ipse tamen dedignaturque tribunus
 sternere caede viros, vivos sed prendere certans
 veloci volitabat equo, pilumque retorquens
 grandia percussis iactabat corpora membris.

416 carthasan *T* 417 Varinnus *scripsi*, Varinnus *T*. prima nominis littera 2 m. ita immutata est,
 ut nescias quid legas. Tarinnus *Mazz.*, sed cf. 463. 470. IV 960—969 418 nostris *Mazz.*, histi *T*
 420 generis tamen *T*, generis: tamen *Mommsen*, nescio an quid interciderit 430 terribile inasan vel
 terribile masan *T* 431 petrum *T* 432 infensis *T* 434 uerticis *Mazz.*, uirtutis *T* uenis *T*,
 neruis *Mazz.* 435 sthefanus altisan *T*, Altisan Stephanus *Mazz.* 437 Gregorius inficit *Mazz.*
 440 pubes *Bekk.*, pules *T*, miles *Mazz.* uelosque *T* 446 diructo *T* 447 conuoluit *Mazz.*,
 cum uoluit *T* 449 perfuris *T* 451 uertis *T* aequora *Mazz.*, equo *T*

quattuor electos rapiens ex agmine Mauros
 460 vinxit, et implicitis praestrinxit brachia nodis,
 servavitque viros, magno secreta magistro
 qui referant linguisque suis arcana resolvant.
 Varinnum prensis rapuit virtute capillis
 et suspendit equo. tremuit dextraque pependit
 465 infelix Nasamon. quem protinus ille remissum
 stravit humi, veloxque super fera pectora sedit,
 descendens levitate sua, tortisque lacertis
 aspera per geminas substrinxit vincula palmas.
 ducitur hinc vinctus, manibus post terga revinctis,
 470 cum sociis Varinnus atrox, vultuque remisso
 ductoris stetit ante pedes. tunc omnis in illum
 turba coit currens studio Romana tuendi,
 Massylique duces cupidi condiscere causas
 et, quae sit manifesta fides. victorque referre
 475 Caecilides sic iussus ait. 'tua maxima servans
 optime iussa ducum, Christo pugnante cucurri
 per medios hostes et castra feralia vidi,
 quae fixere viri miseris Vincensibus arvis.
 ingressus trepidam bellis cingentibus urbem
 480 condolui. illic magna tamen miracula vidi.
 namque iacent nullis circumdata moenia muris,
 praesidio munita dei. non turribus illam
 ardua pinnati defendunt culmina tecti.
 mansuescit gentes verbi virtute sacerdos.
 485 sic parat indociles caelestis gratia mentes.
 ille potest monitis rabidos lenire leones
 et placare feras. mansuescunt corda luporum,
 atque avidis teneros non laedunt morsibus agnos.
 hortaturque simul, iubeas properare sequendo
 490 proelia Romanis confidens prospera rebus,
 si venias: lacrimis non desinet ille precando
 pro populis armisque tuis castrisque Latinis
 exorans iugiter, nostros ut conterat hostes
 omnipotens, humilesque tua virtute superbos.
 495 hos ego digressus nimio sudore rebelles
 detinui, qui cuncta tibi secreta resolvant
 gentis iniqua suae, doceantque ex ordine mentem'.
 finierat dictis, quae gesserat, acta tribunus.
 at ductor vinctos iam dudum lumine torvo
 500 despiciens iratus ait. 'qui mentibus ausus?
 dicite, furciferi. quae vos sors dira coëgit
 hinc Libycos bellis iterum remeare per agros,
 et vetitas temptare vias, solitisque rapinis
 Poenorum spoliare domos gentesque Latinas?

462 linguisque *T* 465 Nasamon *Mazz.*, mamasan *T* 469 reuictis *T* 474 quae *T*,
 quo *Mommsen* 476 octime iuxta *T* 478 miseris Vincensibus *scripsi*, miseris uicte ensibus *T*, miseri
 inuicte ensibus *legit Mazz.*, miseri Vincensibus *Bekk.* 481 circumdata *T* 482 non *T*, nam *legit Mazz.*
 493 exorras *T* 494 humiletque *Mazz.* 502 hinc *T*, huc *dubitans Bekk.*

505 Carcasan vicisse putat? quem tempore certo
subiciet post bella deus, vinctumque videbit
plebs Romana suis captivatumque sub armis.
ante tubam memora, quis mentem terror adegit
insidias vestrosque dolos fraudesque tuorum?'

510 tunc Nasamon pinnatus ait. 'me cuncta fateri
iussio dura premit. mortem licet ipsa minentur
verba mihi meritam, narrans tamen omnia dicam.
Carcasan nostris dux est fortissimus armis.
huius in auspicio nostri spes maxima regni est,
515 et manifesta manet. cecinit sic gentibus Ammon
fatidicus, nostris donans per proelia Mauris
Byzacii campos, Carcasan ire superbum
per Libycos populos et pacem reddere mundo.
Ammonis his dictis gentes Bellona coëgit
520 innumeras vestros iterum remeare per agros,
ipse quidem ductor tecum committere pugnam
iam voluit. vertens animos Guenfeius hostis
distulit arma viri mentemque a Marte reflexit,
consilio sed valde gravi. tu quippe fugaces
525 quos populos nunc rere, magis non terror acerbis
hos agitat victosve pavent. ut vestra fatiget
castra fames, finxere fugam, vobisque labores
arte parant. gentes nostras ne crede fugaces,
si veniat princeps totumque exhauriat orbem
530 secum ad bella movens. nec Maximianus apertas
bis potuit conferre manus, cum sceptrā teneret
Romani princeps populi, victorque per omnes
Poenorum gentes bellis transiret acerbis.
at modo, cum donet responsis certior Ammon
535 prospera bella suis, Laguantan cedere signis
aut fugisse putas? velles hoc, ductor acerbe.
sed non sic tua fata volent'. tunc verba furentis
indignans saevire diu, sic ora resolvit.
'ut magis hos nostros teneatis certius agros'.
540 sic ait et quinque erectis iubet ordine lignis
stipite suspendi morientum colla bicorni.
iussu praecipiti celeres fecere ministri.

506 subi-ite T 507 catiuatumque T 509 tuorum T, tueri *Mass.*, nouare *requiritur* 510 Na-
samon *Mass.*, sadamon T 511 iuxto T ipse T 521 ipse quidem *scripsi*, ipse qui T, ipseque
qui *Mass.* 524 tu T, tum *Mass.* 525 nunc *scripsi*, non T rere T, irre *legit*, ira *scripsit Mass.*
526 uictosue T, uictosque *legit Mass.* 529 ueniat *Bekk.*, ueniet T 535 signis *Mass.*, suis T
536 uallas T acerbe *Mommsen*, acriue T 539—540 *verum unum intercidisse suspicatur Mommsen*
541 subspendi T morientum T, morietur *legit*, Maurorum *scripsit Mass.* 542 iussit T

LIBER OCTAVVS (SEPTIMVS).

Postquam consilium ductor cognovit iniquum
 atque omnes patuere doli, gentisque nefandae
 persensit crudele nefas, tunc cuncta revolvens
 obtutu tacito mentis discurrit acumen
 5 per partes varias, quae sint peragenda, requirens.
 vincere quippe gravis melius sapientia gentes
 quam virtus armata potest. moderamine iusto
 percenset varias, relegens celer ordine, curas,
 atque animo per cuncta volat. sic praepes hirundo
 10 inquirens teneras pullis circumvolat escas:
 proximior terris virides modo conspicit herbas,
 itque reditque locis, ramos nunc arboris altae
 explorat, tacitis proscinditque aëra pennis.
 tandem consilium pacata mente resedit,
 15 et sociis sic ductor ait. 'non viribus audet
 Carcasan nostris fretus concurrere telis,
 arte sed asper agit Latias vexare cohortes
 et fugiente parans. fugiat licet improbus astu,
 non tamen effugiet. tanta superabitur arte.
 20 castra locanda mihi mediis Vincensibus arvis,
 quae modo raptor habet. si fors committere pugnam
 ausus erit mecum, planis fundetur in arvis;
 nam melius miles campis concurret apertis
 liber equo, pilo feriens vel arundinis ictu.
 25 sin fugitiva locis gens impia cesserit illis,
 litora praecipimus, nullasque exire iubemus
 impensas terris. perient nihilominus hostes,
 nec poterunt sufferre diu, gentesque nefandas
 concutiens obscena fames sine Marte necabit.
 30 at nos aequor alit, venalia tempore certo
 cuncta ferens, Cereremque simul Bacchumque ministrat.
 castra movete, viri, cunctisque incedite signis'.
 vix ea fatus erat: campos contexerat omnes
 altus eques lentusque pedes, rumpuntque per agros
 35 agmina densa virum, fremitusque increscit equorum.
 senserat hoc cautis Carcasan monitus alis
 Antalasque ferox. subito crepitante tumultu
 castra movent. timidi planis consistere campis
 deseruere locos, fossasque in montibus altis

4 optutu T 8 relegans T 9 praeceps (*in margine*: alias praepes) T 10 inquirens T
 paluis circouolat T 12 idque redit T ramos T 13 que *add. Mazz.* 16 carsan T
 17 asper T, aspera *malim* uessare T 20 Vincensibus *Mazz.*, uincesibus *vel* iuncesibus T
 21 sors T 23 concurrere T 25 cesserit *scripsi*, exerit T, texerit *Mazz.* 26 praecipimus T,
 praecipiens *legit Mazz.* 29 concutiens T 30 ienalia T 32 mouere T 33 contexeras T
 34 alcus T 35 increscit *scripsi*, incescit T, incescit *Mazz.* 36 cautis carhasan monitus alis T,
 cantus Carcasan montibus altis *Mazz.* 37 atalasque T

40 constituere metu, et celsis vinxere camelis.
 litora Romanus densis exercitus armis
 occupat, et latos implent tentoria campos,
 Massylique duces medios posuere Latinos.
 hinc atque hinc cunctos cannas fixere per agros,
 45 atque omnis tenuere vias. tunc litore ab omni
 contrahit ipse rates portuque stare Larisco
 iussit, et impensis socios gentesque levavit,
 dispensans per castra pater numerosque Iohannes.
 dum trahit ille dies digna fortissimus arte
 50 et gentes cruciare parat, consurgit oborta
 seditio, populosque furor per castra Latinos
 insanis urguet stimulis. iam murmure crebro
 exacuunt dubias contra sua pectora mentes.
 pro dolor! armatas revocant in viscera dextras
 55 quisque sibi, propriisque parant cervicibus enses.
 quis furor ille fuit, quo sic exarserat omnis
 funditus ipse suas Latiaris perdere miles
 tunc acies? mentes miseris sors saeva trahebat.
 non metuis, Romane, ducem? tot bella, tot hostes,
 60 quos circumfusus certum est patuisse, caveto.
 en Libyam per bella paras cum gentibus una
 vertere, et infensis miseram petis, improbe, telis,
 heu pietas! ubi sancta fides? fors saeva laborat
 de manibus partos populis auferre triumphos.
 65 coeperat obliquo ductorem lumine miles
 respiciens iam dura loqui sociumque quietos
 exagitare animos auresque implere susurro.
 nec iam odiis posuere modum, sed voce nefanda
 impia verba ferunt. silvam velut ignis adurit
 70 appositus, primaeque movent incendia flammae,
 cum tenuis scintilla leves succendere frondes
 incipit, aut fragiles crepitant cum fomite culmi;
 fumum atrum primum parvamque exire favillam
 saepe vides, mox se vacuas Vulcanus ad aures
 75 erigit, et densos edunt mala flamina colles:
 sic captas mentes paulatim acuere furore,
 sic rupere minas. 'quonam, miseranda iuventus,
 hunc sequeris per bella ducem? quo fessa trahuntur
 agmina? qua rursus miseris mors saeva paratur?
 80 heu, viles animas vario discrimine fundit,
 et merces non ulla datur. nos Marte cruento

40 vinxere Bekk., vinxere vel iunxere T, iunxere Mazz. 41 densus T 46 portuque stare T,
 portusque intrare Mazz. laristo vel larisco T, Lariscos Mazz. 47 iuxit T 48 dispensant T
 50 aborta T 54 reuecant T 56 quo Mazz., quod T 60 circumfusus T patuisse Mazz.,
 potuisse T 62 infensis T 65 ductore T 72 incepit T 73 fumum atrum Bekk., fu..ram T.
 dunc tresve litterae, quae inter u et r exaratae erant, prima, ut videtur, manu deletae sunt, funeream Mazz.
 76 captas Bekk., an caecas praeferat, dubitans, cepit T, coepit Mazz. acuere furore T, accendere fer-
 uor Mazz. 78 trahuntur T 79 qua Bekk., quo T 80 discrimine scripsi, de semine T
 81 cruenti T

mortibus affectit. Romanus sanguis harenas
 proluit, et misto nigrescunt aequora tabo.
 nos sitis atque fames, flammis nos Africus ussit.
 85 et meritis non ullus honos. concurrite, cives.
 saxa, faces, gladios, quidquid furor, ira ministrat,
 diripite. infando careat pars nostra labore
 morte ducis meriti'. diro sic castra tumultu
 exagitata fremunt, atque impia murmura crescunt.
 90 contrahitur furibunda manus, coetuque coacto
 exacuunt dubias iunctis fervoribus iras,
 decernuntque nefas. clamor tentoria miscet
 horrificus, saevis resonat clangoribus aether,
 non aliter dubiis quam ferret proelia fessis
 95 omnia conturbans Nasamon. ductoris ut aures
 contigit ille sonus, 'quisnam crepitante tumultu
 exagitat mea castra furor? perquirite', dixit
 'et celerem removete gradum'. dux Tarasis ante
 egreditur trepidus rerum condiscere causas.
 100 ut strepitus sensit dubios murmurque virorum,
 accessit placidis populos sedare loquellis.
 nec ducis hos facies nec verba precantia flectunt
 nec Romanus honos: animis reverentia cessit.
 ausi quin etiam lapides temptare minaces.
 105 urguebat sors saeva viros fatumque futura
 morte premens, miserosque dies suprema trahebat.
 vertitur ad dubium pedibus celer inde magistrum
 nuntius, et saevas insani militis iras
 exarsisse ferens bellum civile repente
 110 ortum ait. infremuit ductor, telumque verendus
 corripuit, fossasque furens et castra reliquit
 egrediens virtute sua. comitesque secuti
 atque duces et fida manus. tunc aggere celso
 constitit, atque gravi populos sic voce furentes
 115 admonuit metuenda. 'ferum me nempe putabas,
 miles, acerba furens? si fas civilibus armis
 iusque datum est ensum, propera, si bella vetari
 me pereunte putas, si Martis causa Iohannes
 civibus. haecne fides? si sic Romana recessit
 120 ex animis pietas, certe iam gentibus istis
 bella geram. noster fortis semperque fidelis
 Cusina rebus erit, gentes comitesque ducesque.
 vos ignava manus nostris discedite castris.
 vadite. iam veniat commotis Cusina cannis.
 125 noster Ifsidaia propriis cum gentibus assit
 Bezinaque et velox acies famulantis laudae'.

85 meritis *T*, meritis *legit Mazz.* 86 quicquid furor ira *T*, quotquot furor arma *Mazz.* 87 di-
 ripite *Bekk.*, diripe et *T* 88 merita *Mazz.* 91 iunctis *addidi*, mediis *add. Mazz. conferens Verg.*
Georg. III 154 97 exagitur *T* 98 tarsesis *T* 106 marte *T* 112 cominusque *T*
 113 agere *T* 114 constituit *T* 118 mortis *Mazz.* 121 nostris *Mazz.* 122. 124 cosina *T*
 126 uezinaque *T*

vix ea fatus erat: densis Maurusia signis
 agmina per latos ruperunt undique campos
 auxilio ventura ducis. tunc saevior arma
 130 corripuit Romana manus, fossasque per omnes
 ferrati micuere viri. nec torpor acerbas
 percussit mentes, aut densus terruit hostis.
 hos tamen aspectus proprii terrorque magistri
 atque monens placido sapiens Recinarius ore
 135 coeperat attonita restringere mente furores.
 deposuere minas. tristis discedit Erinys.
 pacuitit furuisse viros. summittere colla
 nunc humili cum voce volunt, non gentibus acti,
 sed rerum memores. movit pietasque fidesque
 140 principis atque metus, gravitas virtusque magistri.
 et placidis revocans Recinarius agmina verbis
 praecipit alternas acies astare parumper
 pace sub ancipiti, mandatque haec verba Latinis.
 'cernite, quot gentes rerum pia iussa sequantur,
 145 et pudeat voluisse nefas. sin forte paratis
 aspera bella sequi mentemque implere malignam,
 dicite. cognoscam, quaenam suprema voluntas
 vestra manet, socios salvem, perdamne rebelles'.
 nec minus ut Caesar medio impendente tumultu
 150 Romanos potuit verbis terrere superbis,
 erubuit stupefacta phalanx, humilisque magistrum
 sic pia voce rogat. 'paucos furor impius egit
 hoc sceleris temptare genus, quos iusta nocentes
 ultio rite manet. sontes sua poena sequatur.
 155 nos humiles ductoris heri praecepta sequemur'.
 has inter voces auctores criminis insons
 turba trahit, vinctosque duci pro crimine tanto
 tradidit, et culpam devota mente piavit.
 facta quies populis. sceleris vindicta nefandi
 160 composuit mentes. ductoris maior in omnes
 hinc gentes terror. sedato milite laetus
 ingreditur fossas. devota mente fatentur
 nunc hilares socii dictis parere iubentis.
 ilicet inde iubet rauco stridentia cantu
 165 aera ciere acies. commotis litora signis
 deserit, et campis posuit sua castra Catonis.
 Syrticus at raptor munitis tuta tenebat
 castra locis. sed dura fames iam coeperat omne
 Marmaridum turbare genus. pecuaria tantum
 170 sunt epulis; nam nulla Ceres. cognovit ut ingens
 Romani ductor populi, concludere gentes
 obsidione parans, certis tunc signa diebus
 abstinuit silvisque acies exclusit iniquis.

127 densi *T* 130 fossasque *T* 135 restringere *T* 136 discedit *T* 141 ricinarius *T*
 158 deueta *T* 161 hinc *scripsi*, he *T*, sit *Mazz.* sedato *scripsi*, sed acon *T*, quando cum *Mazz.*
 164 stridente *T* 169 omnem *T*

iamque dies alterque dies dilatus ab armis
 175 arte ducis. gentes dubias se credere campis
 efficit ipsa quies. certum putat esse pavorem
 infelix Nasamon. in planis ponere terris
 castra soluta iubet. nimium iam morte propinqua
 audaces animos et saevas sumpserat iras.
 180 convocat e mediis deducens agmina fossis
 consilium ductor. stetit aggere celsior ipse.
 tunc lecti venere duces fortesque tribuni,
 atque suo veniens condensus in agmine miles
 per numeros turmasque ruit. rebusque fidelis
 185 contrahitur Massyla manus sic mista Latinis
 ceu Romana ferox. cunctos amor ipse magistri
 terribilisque metus campis occurrere iussit.
 unanimes habitus gentes discernit utrasque.
 his tunicas ferrum, his, nudis de more lacertis,
 190 purpura picta dabat vario permista colore.
 hos clipeus, hos cetra tegit. stat casside celsus
 miles et implicitae Maurus velamine pallae.
 ast alius longos removens a fronte capillos,
 missilibus nixus geminis et poplite flexo
 195 aut dura solidam defigens cuspide terram.
 quos ductor medius dictis affatur amicis.
 'Romani comites, fessae spes unica terrae,
 certa salus Libyae vestris nunc pendet in armis.
 iam bellum finire decet duosque labores.
 200 pugnandum est'. gavisae acies gentesque Latinae
 signa movent. vox una fremit, populique ducesque
 Massylaeque manus magno cecinere fragore.
 promittunt animos, curritque per agmina laeto
 murmure cuncta sonus. non sic agitata resultant
 205 aequora venturis longe signantia ventis.
 sensit ut egregius populorum vota Iohannes,
 consilio meliore docet, quae prima salutis
 causa fuit, rebusque data est victoria summis.
 ut fremitus pressit dextraque silentia iussit,
 210 attoniti siluere viri, faciemque loquentis
 suspiciunt. animi iussis auresque parantur.
 affatur socios clara sic voce magister.
 'haec, socii, transacta dies. nec crastina pugnae
 apta datur durae, dominoque sacrata per orbem est.
 215 quare agite, o proceres, Christo famulemur ovantes.
 praesidium lacrimis humiles oremus ab illo,
 et veniet, confido, citum; gentesque malignas
 confringet virtute deus, nostrosque labores
 respiciet, nostrisque dabit nova gaudia rebus.

179 sumpserit T 180 agmina Mazz., aghimine T 182 lecti scripsi, leti T, laeti Mazz.
 184 turbasque 1 m., turmasque 2 m. T 191 cetra tegit Mazz., scepra regit T 194 massilibus T
 203 letus in leto 1 m. mutatum T 205 uenturos in uenturis 1 m. mutatum T, uenturos — uentos Mommsen
 211 suscipiunt T 213 haec T, nec Mazz. 214 durae add. Bekk., an pia enim praeferebat dubitans

- 220 ast ubi perfectis caelestia munera sacris
 obtulerit domino venerandus rite sacerdos,
 votaue Romanus persolverit ordine miles,
 ponemus mensas. ne longe pascite campis
 quadrupedes, epulis quoniam de more receptis
 225 castra movere placet, non tristia mittere bella,
 sed tantum properare locis, ut luce sequenti
 — mox primo mundum consurgens margine Phoebus
 flammivomis continget equis — committere pugnam
 vicinis liceat ferventi caede Lataris.
- 230 nec longum quassabit iter, sonipesque pedesque
 fortis erit, gentesque feras virtute necabit'.
 assurgunt clamore viri, plauduntque faventque
 exultantque animis. redeunt in castra cohortes.
 nec minus et Nasamon diversa in parte rebellis,
 235 consilium infandi faciens pro tempore belli,
 impia cognatae contraxerat agmina turbae,
 atque alias Libyam bellis quas scindere gentes
 compulerat praedonis amor sortisque nefandae
 extrema iam morte dies. Guenfeius una,
 240 aspera bella ciens, animo consulta revolvit,
 impatiens differre diu. tamen ordine primus
 Carcasan sic orsus ait. 'vicina Iohannis
 castra premunt, et saeva fames iam comprimit omnes.
 gentibus una salus celerem committere pugnam,
 245 dum solidae vires membrorum robore constant.
 nam pecudum spes sola epulis et lymphigeri amnis
 sustentat suprema viros. iam farris ab omni
 defecit Nasamone genus. memorare Lyaeum
 non opus est. iuvat unda fluens. si vincimus hostes,
 250 omnia Maurus habet, prostrato milite castra
 diripiens tot plena bonis. immota manebunt
 securo responsa mihi, quae corniger Ammon
 sorte dedit, Latias bello superare catervas'.
 'crastina festa dies populo peragenda Latino est'.
 255 excipit Autiliten. 'Romanus proelia miles
 nulla pavet solitus sacris. tunc arma movere
 nostra iube. incomptos subito rumpamus in hostes,
 dum medio calet hora die, dum cuncta sub umbris
 corpora fessa iacent nimio lassata calore.
- 260 praeterea geminas tantum rescindere fossas
 est virtutis opus. duri primum ipsa Iohannis
 castra time, densasque simul fortesque cohortes
 audacesque duces collectis elige signis,

223 ne T, nae Mazz., neu Bekk. 224 receptis Mazz., reettis T 226 properare T, proplare Mommsen
 227 mox T, cum dubitans Bekk. imagine T 229 lataris T, laturis legit Mazz., Latinis Bekk.
 231 nerabit T 234 massamon T 235 infandi Mazz., nephandi T 236 agmine T 239 ex-
 trema iam morte T, extrema iam in morte dubitans Mazz. conferens Verg. Aen. II 447. XI 846, extremo iam
 Marte Bekk. 242 cartasan T 246 lymphigeri scripsi, lymphiger T 247 uiris Mazz. 248 nas-
 samone T 256 solitis dubitans Bekk. 259 laxata dubitans Bekk. 260 fossa T

et Latias sic posce manus. ibi sanguine multo
 265 certandum est. reliquas acies, qua castra nefandus
 Cusina ductor habet, condensas Guarsana ducat.
 hic quoque certa manus Romani militis ardet.
 est etiam dux ipse ferox, disperdere gentes
 Romana pro parte parans, dum plaudit honorum
 270 inflatus titulis, dum dicitur esse magister,
 dum consanguineus genitus de matre Latina.
 hac sibi laude placens fortis fidusque videri
 vult inimicus atrox. alios nec nominet hostes
 his victis Nasamon. cuncti tua castra sequentur.
 275 sic dabitur nostris fortis victoria signis'.
 consilio assensere viri, gentesque nefandae
 infremuere animis, acuuntque in proelia mentes.
 condidit unda diem Oceano. nox atra secuta est.
 tunc Phoebus disiunxit equos, tunc Cynthia iunxit,
 280 dum renovat nostras vires. haec surgit ab undis,
 mergitur alter aquis. placidam per membra quietem
 accipit omne genus, dulcique impressa sopore
 cetera per campos fessis animalia membris
 somnus habebat iners, pecudes variasque volucres
 285 horribilesque feras gelidosque in litore pisces,
 cum vigil insomnem, flagrans iam Marte, Iohannes
 ducebat noctem, cautoque in pectore sollers
 olvebat magnas, dispensans ordine, curas.
 quem iuxta sapiens Recinarius horrida bella
 290 pectore pensabat placido, sensuque sagaci
 pereurrens varias relegat in ordine causas.
 alternis animos relevabant vocibus ambo,
 mutuaque ex oculis arcebat fabula somnos.
 o quotiens habuere preces, dominumque potentem
 295 pro rerum, populi, Libyae propriaque salute
 cum lacrimis petiere diu! nec fundit inanes
 tristis uterque preces. orantes vidit ab alta
 sede pater, terrarum orbem qui fulmine terret,
 et finem imposuit tanto post bella labori.
 300 Marmaridum interea nocturnis dedita sacris
 castra fremunt, statuuntque aras, et inania poscunt
 numina. producunt pecudes altaria circum,
 et fundunt miserum rivis per prata cruorem.
 hi mactant Gurzil, multi tibi, corniger Ammon,
 305 hi Sinifere colunt, quem Mazax numine Martis
 accipit atque deum belli putat esse potentem,
 Mastiman alii. Maurorum hoc nomine gentes

265 qua Bekk., quo T 266 cosma T 269 plaudit Bekk., plaudet T 280 nostras Mazz.,
 nostra T, nox atra Mommsen surget T 281 placida T 289 iusta T ricinarius T
 291 varias T, varios Mazz. causas T, casus Mazz. 294 quoties T habuere preces Mommsen,
 habiere pares T, abiere pares Mazz. 296 fudit dubitans Mazz. 297 preceps T 304 hic T
 multi scripsi, mlti T, miti legit Mazz., illi Bekk. 305 hi Sinifere scripsi, hi nifere in hignifere I m. mu-
 tatum T, hignifero legit, igniferique scripsit Mazz., sed cf. IV 681 quem scripsi, quae T nu-
 mine T, numina Mazz. 306 potentem T 307 gentis T

Taenarium dixere Iovem, cui sanguine multo
 310 pro scelus infaustum! gemitus miserabilis, auras
 undique concutiens, clamoribus aethera pulsat.
 imprimit hic ferrum iugulis, et vocibus ipsum
 numen agit, dubiasque vocans exire per umbras
 solis iter temptare iubet. tunc more profano
 315 diripiunt pecudum fibras et fata requirunt.
 presserat ista deus, surdumque ad carmina numen
 omne fuit: nulli retulit responsa sacerdos.
 Phoebus ab interni resplendens margine caeli
 Oceani rumpebat aquas, meliorque resurgens
 320 lumine fulgentes radios tendebat in orbem
 felici nascente die. iamque ordine certo
 Christicolae veniunt populi, Romana iuventus
 magnanimique duces signis comitantibus una.
 dux ubi distensis habuit tentoria velis,
 325 visus cum primis media inter castra Iohannes.
 hic magnum statuit velans altare sacerdos,
 et solito sacris circumdedit undique peplis
 more patrum. instituuntque choros et dulcia psallunt
 carmina deflentes humili cum voce ministri.
 330 ast ubi sacrati tetigit dux limina templi
 ingrediens, gemitus populi rupere dolentes.
 lumina confundunt lacrimis. vox undique caelos
 pulsat, et infensis tot conscia pectora pugnis
 percutiunt. 'delicta patrum dimitte, rogamus,
 335 nostrarque, Christe' gemunt et tensis aethera palmis
 suspiciunt, dominique sibi solacia poscunt.
 ipse inter primos, genibusque et corpore flexo,
 pro populo exorans motus pietate Iohannes
 ex oculis lacrimas fundebat fluminis instar,
 340 percutiensque suum geminato verbere pectus
 talia voce rogat. 'mundi sator, unica rerum
 vita salusque, deus, terrae, maris, aetheris auctor
 omnipotens, caelum et terram virtutibus implens
 undivagumque salum vel quidquid cingitur orbe,
 345 aëraque et taetrum populi pallentis Avernum,
 imperium tu solus habes; tibi summa potestas
 et laus et regnum magnaue potentia dextrae.
 respice iam tandem Romanos, respice, summe,
 atque pius succurre, pater, gentesque superbas
 350 frange, precor, virtute tua. dominumque potentem
 te solum agnoscant populi, dum conteris hostes
 et salvas per bella tuos. nunc sculptile damnat
 omne genus, verumque deum te, magne, fatemur'.

310 gemitus *Mass.*, geminis *T* 313 nomen *T* 316 que *add. Mass.* 325 nisa *T*
 327 solite *dubitans Bekk.* ppeplis *T* 328 salunt *T* 329 ministri *Mommsen*, magistri *T*
 334 dilicta *T* 336 suscipiunt *T* 337 gentibusque *T* 350 france *T* 352 scriptile *T*
 damnat *T*, damna *Mommsen* 353 uerumque *Mass.*, utrumque *T*

haec memorans terras oculorum fonte rigabat
 355 compulsus pietate pater, Libyaeque periculum
 mente dolens rerumque graves populique labores.
 nec minus humectans iuxta Recinarius ora
 luminibus fundebat aquas, supplexque Latinis
 auxilium populis vultu maerente rogabat.
 360 magnanimique duces humecto pectore fletus
 ad caelum misere suos fortesque tribuni,
 atque omnes pariter lacrimosa voce cohortes
 ante deum fudere preces. summusque sacerdos
 munera pro populis, onerans altare, Latinis
 365 obtulit, atque aras lacrimarum fonte rigavit.
 tunc precibus placidis patrem benedixit honorans,
 et solitas reddens Christo dedit ordine laudes.
 munus erat summi domino acceptabile caeli,
 sanctificans mundansque simul genus omne Latinum.

370 adiungens ducibus 'fortis Putzintule', dixit
 'cum numeris signisque tuis, qua Cusina fidus
 signa tenet, propera. pariter tu, Geisirith ingens,
 iunge viro socios. dignum relevare fideles.
 at tu contractis iuvenum modo, Sinduit, armis,
 375 fortis Ifisdaias ubi gentem et signa locarit,
 Romanas coniunge acies. tibi proximus ille
 Fronimuth acer erit, numerosque et signa iuvabit'.
 imperat ille viris: et iam sua quisque secutus
 signa per extensos acies construxerat agros
 380 miles, et hostiles properabant undique turmae.
 primaque Marmaridum clipeata his agmina campis
 cum magno clamore ruunt, hastasque reductis
 mittere temptantes vibrant in bella lacertis,
 Zabeas hic, hic Bruten erat, quos deinde secuti
 385 mille duces. celsum subtexens lancea caelum
 densa volat. clipeis venientia vulnera vitant.
 militis ora gemunt. inter tot tela furentum
 Romano nullum maculatum est sanguine ferrum.
 primus in Martem fortissimus ipse Iohannes
 390 hastam concutiens, mediosque irrumpit in hostes,
 et ferit adversi conto cava pectora Sasi.
 ille cadit revolutus equo, fluviumque cruoris
 dat specus irruptum, siccisque infundit harenas.

354 haec *Mazz.*, nec *T* 357 humectans *Bekk.*, humettatis *T*, humectis *Mazz.* ritinarius *T*
 ora *T*, orans *Mazz.* 363 fundere *T* 364 onerans *Mazz.*, honorans *T* 365 optulit *T*
 369 mundasque *T* 369—370 *intercidisse versus nonnullos intellexit Bekk.* 370 adiungens *T*,
 magister *Mazz.* putzintile *T* 371 qua *Bekk.*, quo *T* 374 at tu contractis *scripsi*,
 at ...tractis *1 m. T*, e quattuor litteris secunda manu in litura exaratis priores tantum duae tu dignosci possunt.
 tertiae et quartae, quae legi nequeunt, prima manu lineola, qua m et n in codice significari solent, superscripta
 est, at tu Gontractis *Mazz.* modo Sinduit *scripsi*, modos induitis *T*, modo ductus in *Mazz.*, sed cf. VI 522.
Hermes IX 269 375 gentem et *Bekk.*, gentes et *T*, gentis *Mazz.* 377 fronimloth *T* 380 pro-
 perabat *T* 381 clipeata his *Mommsen*, clipeatis *T*, cf. *Verg. Aen. VII 793. 794* 384 Zabeas hinc
 hinc legit *Mazz.* 386 dense ualat *T* uitat *T* 390 asta *T* irrupit *T* 393 dit *T*

395 protinus Ifnaten sequitur, quem cuspide longa
 aversum post terga ferit, qua spina sedentis
 colligat incurvas nodorum robore costas.
 ossibus haerentem recipit dum fervidus hastam
 luctaturque diu tollens, venit ecce superbus
 Mirmidonis tremulumque intentat mittere telum.
 400 ille tamen rapiens morientis missile torsit,
 conixus virtute sua, mediumque per hostem
 transadigit, tetigitque novo praecordia ligno.
 arduus ingenti Tameneum perculit hasta
 et deiecit equo. Narti rapit ense sinistram
 405 cum clipeo, iugulumque premit. mucrone Samasci
 colla secat, pilo transverberat ilia Palmi.
 per faciem Calamena ferit, naresque genasque
 dentibus infractis ferro rapit. horrida quassant
 membra solum, et vasta gemuerunt arva ruina.
 410 nec procul adversum pilo ferit obvius Ancum,
 et calido figit Manti mox pectora ferro,
 Mastumaeque latus transversam compulit hastam
 per geminum virtute fremens, Salpinque supinum
 sternit humi conto. morientem desuper hostem
 415 percutit acer equo. nigro de corpore sanguis
 emicat alta petens, calidasque irrorat harenas.
 ocius Antiseran sequitur, quem cuspide fixum
 impellens deiecit humi, Caggunque Taninque
 Altifatanque necat, pectusque impressit Anesti.
 420 mucrone Autufadin iugulat, piloque superbum
 conserit Ontisiren. Canapi caput ense rotavit,
 et rigido Tubian stravit per gramina ferro.
 compulsat post terga acies Nasamonis iniqui.
 has sequitur Romanus eques fortesque tribuni
 425 armigerique duces. medius volat ipse magister.
 invadunt turbantque viri fugitiva per agros
 agmina Marmaridum, mactant sternuntque premuntque.
 hinc redit expulsus Nasamon, atque agmine facto
 Cusina qua proprias permisto milite turmas
 430 signaque fida gerit, cuneum facit. obvius ille
 ire parans dictis iuvenes affatur amicis.
 'Romani comites et gens o nostra fidelis,
 nunc fortes monstrate animos viresque fidemque.
 Laguantan sufferte minas. nec terreat hostis
 435 vos veniens. iam victor adest, en, cuncta Iohannes
 signa movens Romana simul. vos, ite per hostes.

395 aversum *Bekk.*, aduersum *T* 397 erentem recepit *T* 398 tollens *scripsi*, dolens *T*, utuens *Mazz.*
 399 Myrmidonis *Mazz.* 403 Tameneum *scripsi*, tamen eum *T*, tamen illum *Mazz.* perculit *Mazz.*,
 proculit *T* 405 samasci *T*, sumasci *legit Mazz.* 406 pilo *Bekk.*, fileti *T*, tereti *Mazz.* 412 ma-
 stumeque *T*, mastumoque *legit Mazz.* transuersa *T* asta *T* 417 ocitius *T* 419 negat *T*
 420 autufadin 1 *m.*, autufyden 2 *m.* *T* 423 compulsat *dubitans Mazz.*, compulsit *T*, compulsat *it Bekk.*
 424 hanc *dubitans Bekk.* 425 ualat *T* 428 fatto *T* 429 cosma *T* 431 dictis *Mazz.*, ductis *T*
 433 fidemque *Bekk.*, fidem *T*, secundas *Mazz.* *conferens Verg. Aen. 11 617* 434 languatan *T* 435 en *Momm-*
sen, et *T*

cum veniet, laudet fortes rebusque fideles.
 nota viri virtus. oculis placuisse magistri
 laus vobis o quanta, viri! sic Cusina mentes
 440 incendens dubias socios ad bella coëgit,
 irarumque simul per cunctos semina fudit.
 moti animi pro laude viris. fortissima campis
 irrupit Romana manus mistusque Latinis
 Maurus eques, densosque volat dux ipse per hostes
 445 militibus medius fervens, fortesque tribuni
 arma Latina ferunt. Nasamonum morte catervas
 excipiunt, hastasque parant, et spicula tendunt.
 aspera tunc primis miscentur proelia turmis.
 it clamor caelo, pulvis simul aethera complet
 450 obscurans cum sole diem. subtexitur aër
 missilibus densis, nervoque volatile ferrum
 spargitur, et crebris discurrit lancea nimbis.
 corpora pars, pars arva capit. feriuntque caduntque
 hinc atque hinc gentes. magna virtute premebant
 455 Marmarides. sed spes venientis fida magistri
 sola ducem comitesque simul populosque levavit.
 ductor ut agnovit fama volitante Iohannes,
 Cusina quod fidus camporum in parte prematur
 Marte gravi, validoque armorum pondere nutet,
 460 talibus ipse suos verbis accendit in hostes.
 'Romanum imperium, gentes quascunque fideles
 subiectasque videt, cives putat esse Latinos.
 hae pietate placens totum sibi subdidit orbem,
 dum relevat virtute humiles humilatque rebelles.
 465 Cusina bella gerit, nostris fidissimus armis,
 Marte sub ancipiti. quem si non laeserit hostis,
 nomen erit nostrae mansurum in saecula famae.
 cernatur Romana fides virtusque laborque.
 eia agite, o iuvenes, tanto in discrimine Martis
 470 auxilio replete virum, gentesque superbas
 deicite et vestros, socii, salvate clientes'.
 sic ait, et motis ruperunt agmina signis.
 terga dabat iam fida manus Maurusia campis.
 Laguantan iam victor erat. Putzintulus una
 475 Cusinaque et victis cedebat Geisirith armis.
 respiciunt subito venientis signa Iohannis,
 percipiuntque animos, et mollia colla retorquent
 alipedum celeres: pugnam virtute reposeunt.
 acer in adversos fervens Putzintulus hostes
 480 ante volat rupitque prior. tunc sternit Imastan
 vulnere confossum valido, fortemque Nifaten
 ense ferit, nigrique secat fera colla Mamonis.

437 cum Bekk., dum T 439 quanti T 442 uiri Mazz. 446 mamasonum T * morte T,
 Marte dubitans Bekk. 448 miscetur T 449 pulvis scripsi, yubilis T, iubilis Mazz. simul Mazz.,
 semel T 453 arva T, arma dubitans Mazz. 462 latinis T 463 hoc T 465 fidissimis T
 471 diecite T 474 languantan T 479 putezintulus T 480 rumpitque Mommsen

dividit adversi ferro caput obvius Irti,
 sanguis et immisto perfundit membra cerebro.
 485 proximus infensi veniens per guttur Amanti
 transadigit validum letali vulnere telum.
 vocis iter clausit. fluitans cruor inde per ora
 per geminumque micat subducta cuspide vulnus.
 hunc procul ardentem media inter tela suorum
 490 Ifuracum videre duces. tunc agmine facto
 adversum pariter ferrum tot milia torquent
 quisque suum. clipeo venientes suscipit hastas.
 vulnera nulla pavens lorica tempserat ille.
 confisus virtute sua dum lancea circum
 495 densa volat, dirum sentit sub pectore ferrum
 dux, heu, magnanimus. nec fractus vulnere tanto
 sic socios hortatur ovans. victoria, cives,
 vestra manet. pugnate, viri, gentesque nefandas
 inferiis mandate meis. si vincitis hostes,
 500 dum video, dum vivo, magis gaudensque per umbras
 Laguantan gentes propriis aptabo triumphis.
 at vos incolumes uno minus ardua celsis
 excipiet portis summo Carthago triumpho.
 talia dicentem comites iam vulnere fessum
 505 suscipiunt, hilaremque animis in castra reponunt.
 hic socius Deciis infernas ibat ad umbras
 felix morte sua. nomen post bella beatum
 semper erit, semperque manet memorabile caelo.
 dum fera bella legent aevo veniente minores.
 510 at Romana manus iussu ducis horrida turbaus
 agmina per cunctos fertur, cornuque reflexo
 stridula raucisonis compellit spicula nervis,
 condensos veluti fundunt cava nubila nimbos
 grandinis et latos destringunt culta per agros:
 515 sternitur alta seges, viridis nec pampinus uvas
 vindicat ipse suas, arbor nec densior ulla
 defendit teneros foliorum tegmine ramos.
 horrida tum nervis volitans pulsatur arundo,
 vulnera certa ferens. nullum sine sanguine telum
 520 corruit, aut campo volucres cecidere sagittae.
 nunc fortis sonipes, densus nunc sternitur hostis.
 omne rubet tepidum Massylo sanguine ferrum.
 succedit pilata manus, cunctosque per agros
 corpora felici sternebant caede tribuni.
 525 militis arma calent. nullum est sine sanguine Mauro
 Romani ferrum populi. dolor excutit iras.
 quis tot acerba ducum dederant quae funera campis,

486 transadicit *T* 491 adversum *Mommsen*, auersum *T* 493 lorica *T* 499 si *Bekk.*,
 sic *T* 501 languatan *T* attabo *T* 507 morte *Mazz.*, marte *T* 508 manet *T*, ma-
 nens *Mazz.* celum *T* 513 nubila *Mazz.*, nebula *T* 514 destringunt *scripsi*, distringunt *T*,
cf. III 256 516 albor *T* 517 defundit *T* aliorum *T* 525 cadent *T* mauri *T*
 526 excutit *T*, excitat *Mazz.*

quis varias mortes aut dictis explicet hostes
 prostratos captosque ferens, quosque ipse magister
 530 deiecit virtute viros? sine nomine plebes
 Marmaridae periere simul. sed carmine paucos
 e multis signabo meo, quos fama priores
 attulit ad cunctas volitans ex hostibus aures.
 armipotens, hostes cernens obstare, Iohannes
 535 irruit in densas acies, turmasque rebelles
 letifero mucrone secat, ceu messor acuta
 falce metit segetes maturo tempore sollers;
 et modo cum teneris culmos compressat aristas
 540 laeva manus, nunc dextra secat, nunc fune tenaci
 colligat innumeros gaudens per rura manipulos.
 Syrticus Altilimas ductoris vulnere victus
 corruit, execto fusus per gramina collo.
 tunc Alacanza ruit magnum pinnatus in hostem
 missile vibrato, conturbans caecae frequenti
 545 celsum cornipedem. sed nil conterritus ille
 amputat ense caput. truncum videre cadentem
 lumina fessa suum. morientis lingua loquelam
 rumpere non potuit, sonuit tamen. inde furentem
 deiecit Espotredan Tamatoniumque, Iugurtam
 550 congressus virtute premit, Tursumque trucidat.
 Audilimanis equum retro ferit: horrida nervos
 ossaque dura pedum secuerunt vulnera ferri.
 volvitur in tergum sonipes, nec corpore toto.
 nam celsos needum terrae submiserat armos.
 555 fortis adhuc rectaque ferus cervice laborat.
 surgere pertemptans dominum deturbat harenae.
 vulnera congeminans victor per membra Iohannes
 venit in obnixum stricto mucrone verendus,
 en tumidum! frontemque quatit. tunc aspera ferrum
 560 sanguine confuso commiscuit ossa cerebro.
 hastam deinde tenens campo volat. horrida Flacci
 perfodit hic minitans transacto pectora pilo
 tergaque dura viri. sanguis per vulnus utrumque
 emicat, et calidae perfundit gramina terrae.
 565 celsior adversi conto fodit ardua membra
 Cernisati, trepidique celer praecordia Derei.
 tunc mucrone latus Grachi ferit, inde Minisae
 colla metit, saevumque secat per tempora Cutin.
 viventem Camalum pressit. rapit ipse capillis
 570 captivumque trahit, propriis quem deinde ministris
 tradidit, atque alias sequitur per devia turmas.
 Labbas infenso torquens hastile lacerto

529 *feros Mazz.* 532 *et T* 533 *cunctas scripsi, cautus T* 534 *ostare iohannis T*
 549 *deiecit T* *Espotredan Bekk., esputerdan T* *Iugurtham Mazz.* 551 *neruo T* 554 *nec-*
dum T, nondum legit Mazz. 562 *pectora Bekk., pectore T* 565 *fodit Bekk., fudit T, ferit Mazz.*
 566 *Cernisati Mazz., cernis alt T* 567 *Gracchi Bekk.* 568 *metit Mazz., mouet T* *tempora Mazz.,*
timpa T 569 *camulum T* 570 *catiumque T* 571 *trahit T* 572 *labbas T, forsitan Zabeas, cf. 384*

nisus magnanimum telo temptare magistrum.
 sed postquam vires veniens percussit iniquas.
 575 infelix veniam submissa voce rogabat.
 cossa per Euantis digno bene compta sepulcro.
 quae talem genere virum. per maxima Petri
 facta futura tui. cuius iam fama per hostes
 tanta volat gentesque feras et regna fatigat.
 580 perque tuae virtutis opus. quo victus Ilagnas.
 huic animae concede. precor. post crimina vitam.
 meque tuis. victor. serva post bella triumphis.
 nam tali servire iuvat. qua voce reflexus
 vulnera continuit. velox tamen illigat ambos
 585 post tergum implicitos moriaci fune lacertos.
 mitis in immitem Recinarius irruit Virtane
 perque viri pectus rigidam celer impulit hastam.
 corruit ante pedes. belli pars magna nefandi.
 magnanimus iuvenis nunquam placabilis Virtane.
 590 atque solum diro foedavit sanguine. Meilan
 deinde petit validum. valida quem cuspide victor
 deicit impulsam tepidaeque infigit harenae.
 fulmineo caput ense metens detruncat Alantas.
 et nigrum Sacoma ferit per prata cadentem.
 595 horruit acer equus. mollemque obtrivit harenam
 ungula pressa metu voluitque in terga redire.
 sed levis excusso Recinarius alta flagello
 ilia conueniens latis pavidum impulit ire
 cornipedem campis. vi postquam corpus ademptum
 600 transit impulsus sonipes. tunc Marte secundo
 funera convolvens et telis Syrtica miscens
 agmina per latos volitabat fervidus agros.
 tunc celerem prosternit Afun fortemque Nicandrum.
 asperaque infixio geminavit vulnera Suro.
 605 inde necat Tanadum. fortemque sternit Erancum.
 ense ferit Tinudum. piloque infigit Enipten.
 Bulmitris Tumudan conto premit. inde Licardan
 fortis agit campis. telum per terga rebellis.
 per fibras pariter discurrens pectora rupit.
 610 celsus equo fidens fertur super agmina Succur.
 hunc Solumuth sequitur. quem cum non prendere posset.
 fraxineam torquens per campos eminus hastam
 alipedis valido transverberat ilia ferro.
 vulnere quo victus sonipes gravitate ruinae
 615 confregit dominum. belli sine vulnere Succur
 infelicem animam Stygias transmisit ad umbras.

576 Kuanthis vel Kuanthi voluit Mess. Jigna I 579 ferax I 580 Ilagnas I 582 vir-
 tus I triumphos I 586 in immitem ricinarius I 589 magnanimi I 591 validum addidi
 quem Mess., quae I 592 deiecit I 593 alantas I. Alantae vel Alantan molim 595 mollem-
 que I 596 ungula M. mossa. vincula I metx I. uetant Mess. voluitque Mess., voluitque I
 599 ut M. mossa. ut I. at Bekk. 605 sternit I. insternit Mess. 607 conto I 611 hunc Mess.
 huc I Solumuth scripsi, solumur I, solumur legit Mess. cum Bekk. dum I

non illum salvavit equus levitate per hostes,
quo sibi fesus erat, nec fractum conscia virtus
eripuit fati aut sacro nomine Gurzil.

620 armiger ense caput ductoris nomine Varti
amputat ex humeris, palineque astit enerdi
mee Tiluzant Dorotis ferro necat
execuit

cornipedem Anzatal tum currens Fastita fixit
625 missile contorto. fugit ilico mille per hostes,
permistusque suis

Carcasan, tanta concussus caede suorum,
per medios hostes ductoris signa retorsit,
milia multa trahens. venientem vidit
630 heros magnanimus. felicia tela Iohannis
armigeri rapit ipse manu, piloque superbus
irruit, adversumque petit per vulnera pectus
et ferit intrepidus. sanguis per tela cucurrit
vulnere summa fluens, vestesque aspergit heriles.
635 extemplo turbatae acies pereunte tyranno
Marmaridum petiere fugam. iam nullus in hostem
contorsit telum, sed laxis fertur habenis
currere compulsus sonipes. nec fidere castris
iam potuit Nasamon. latos moriturus in agros
640 currit eques mistusque pedes. Romana sequuntur
signa ducesque simul, numeri fortesque tribuni.
et laetus pariter felici Marte Iohannes
ante volat densas sternens per prata catervas.
planus erat campus, liber quo currere posset
645 miles et infensas telis effundere turmas.
invadunt, mactantque viri gentilia passim
corpora Marmaridum. poenas dat victus Ilaguas
Ifuracumque acies et mixto Naffure Frexes
dant animas gladiis. Romani militis ira
650 ey

p
l

condun

per ramosque sedent. ibi fervidus in
655 ceu venator, aves visco qui fallit et arte.
sanguinis ex omni fluitantes arbore rivi

618 fluxus T 621 palineque T, Plulinaeque legit Mazz., qui Plulinaeque et Enerdi pro nominibus Mauricis, Astit et Mee pro nominibus Romanis accepit 622 dorozis T 627 cartasan T 630 iohannis T, Iohannes Mazz., sed cf. 620. VI 650 632 pectus add. Mazz. 635 extemplo T 636 Marmaridum scripsi, marmaridem T, Marmaridae Mazz. 640 Romana sequuntur Bekk., romanus equoster T
642 latus T 645 infensas T effundere T, confundere malim 648 Naffure addidi, cf. III 187.
189. VII 384

CORIPPI
IN LAVDEM
IUSTINI AVGVSTI MINORIS
LIBRI IV.

[Periochae
 praefationi praemissae.]

I Praefatio, in qua poëta Iustini imperatoris laudes exequitur.

II Dum Auares vel gentes alias subditas Iustino commemorat, ad eius laudem refertur edomita ferocitas barbarorum.

III Iustinum Sophiamque dicit dignos imperio, a quibus subiectae gentes foedus pacis expostulant.

IV Propitiari sibi vates principem deprecatur, ut fessum senio et calamitatibus implicatum praestanti regat pietatis intuitu.

In libro primo continentur haec.

III Commemorat auctor eos, quorum exhortatione carmen hoc in laudem Iustini conscripserit.

I pota *M* II Auares *Ruiz*, aures *M* subdita *M* edomita *Ruiz*, et domita *M* baruarorum *M* IV bates *M* praesenti *Barth Adv. XXV 3 p. 1216* verba regat pietatis intuitu non ad periocham praefationis pertinere, sed in fine periochae capitis secundi libri primi sic fere posita fuisse suspicatur *Mommsen*: [Poëta Sapientiam inuocat, ut se] regat pietatis intuitu.

in libro primo continentur haec addidi III commemorat auctor *Ruiz*, commemoraretur *M* exhortatione *M*

[Periochae
 margini adscriptae.]

II (praef. 4) Auares vel gentes alias Iustino subditas dicit.

III (praef. 19) Iustinum Sophiamque dignos esse describit imperio.

IV (praef. 35) Propitiari sibi poëta principem deprecatur.

In laudem Anastasii quaestoris elocutio tropicis.

I (I 1) Praelocutio poëtae de sui carminis opere.

II (I 8) Invocatio poëtae Sapientiam deprecantis.

III (I 15) Commemorantur exhortatores huius carminis.

III *Ruiz*, II *M* describit *M* tropicis *M*, tropicis (scil. uersibus) *Fogg.*, ex hoc verbo corrupto inscriptionem manasse suspicor, quum *Rivinus* panegyrico in laudem Anastasii praefixit: Protrepiticum numerus I deest numerus II ad dedicationis verbum 33 aberravit III commemoratur *M* exhortatores *M*

IV Iustiniani obitum artificiose poëta introducit, ut ex consulto senatus Iustinum avunculo condignis laudibus

V Vbi conlacrimans Iustinus et de morte Iustiniani sollicitus, dum sopor oculis inrepsisset, per quietem vidit sanctam Mariam virginem imperium sibi decedentis avunculi subrogare.

VI De Iustini aedibus Calinici concitatis impulsu, ut aditus daretur senatui imperatorem Iustinum eligere, et custodis ad strepitum cum indignatione responsis.

VII Descriptio domus Iustini, quam pretiosa visu et operoso fuerit labore constructa.

XVI Refert, quod universum vulgus fama commoverit, ut ad honorem Iustini quam propere convenirent.

XVII Quid circus vel eius apparatus significent, hic poëta admirabili ratione complectitur.

XVIII Dicit hic, quis primum quadrigas iunxerit, et quod vana superstitione paganorum deum solem putaverit, qui tamen honor solis postea Romanis delatus est.

IV consultu *M* commendatum successisse doceat *post* laudibus *add. Barth XXV 3 p. 1216* V conlacrimas *M* inrepsisset *M* subrogari *M* VI Calinici *Ruis*, cali nih *M* VII *Bekk.*, VI *M* pretiosa *M*, speciosa *Vonck Lect. 125* lanore *M* XVI Refert quod uniuersum uulgus fama commoue *add. Mommsen, in codice verba* rit, ut ad onorem Iustini quam propere conuenirent *perperam periochae capitis VII adiunguntur* XVII *Bekk.*, VII *M* admirauili *M* conlectitur *M* XVIII *Bekk.*, VIII *M* quis *scripsi*, qui *M* quod una supprestatio *M* onor *M*

VI (I 68) De Iustini aedibus Calinici concitatis impulsu et custodis ad strepitum cum indignatione responsis.

VII (I 97) Descriptio domus Iustini.

VIII (I 115) De conventu et persuasione patrum pro Iustini regimine.

IX (I 154) De renuntiatione Iustini summam imperii renuentis.

X (I 173) De precibus a senatu pro imperio Iustini rursus oblatis.

XI (I 197) Felix auspiciu ex gallo- rum cantu Iustino Sophiaeque conicitur.

XII (I 202) De excubiis et sollicitudine domus regiae.

XIII (I 226) Quibus exequiis Iustinianus post mortem fuerit honoratus.

XIV (I 248) De affectu Iustini erga corpus avunculi.

XV (I 272) Sophia luctum flentis viri congeminat.

XVI (I 294) Refert, quod universum vulgus pro Iustini honore fama commoverit.

XVII (I 314) Quid circus vel eius apparatus significet, mirabiliter disserit.

XVIII (I 334) Dicit hic, quis primum quadrigas iunxerit.

VI cum indignatione *scripsi*, indignatione *M*, indignantis *Ruis* XI Iustini *M* XV soflam *M* XVII dixerit *M* XVIII iunxerit *M*

XIX Amore Iustiniani populus incitatus Iustinum heredem regni favore laudis exequitur.

In libro secundo continentur haec.

I De conventu et intentione populi cernere Iustinum principem cupientis.

II Non prius Iustinus Sophiaeque regalia signa sumpserunt, nisi pia tara sanctis offerentes altaribus submissis precibus dominum exorarent.

III De apparatu vestium Augustarum vel reliquis ornamentis, quibus ad percipiendum regnum Iustinus emicuit.

IV Iuxta priorum ritum quattuor invenum manibus in clipeum Iustinus ad regnandum adtollitur.

V A Iohanne pontifice Iustinus sacro diademate coronatus imperator efficitur, et senatorum vel totius populi vocibus, eum Sophia pariter, laudibus efferuntur.

VI Quibus verbis Iustinus senatum est adlocutus, postquam solium conscendit imperii.

VII Iustinus, magno stipante senatu, in publicum res, populum de emendatione operum ac futuris donis adloquitur.

VIII Iustiniani imperatoris syngrapha creditores Iustini vultibus cum lacrimis praesentant. quibus ille miseratus debitum persolvit avunculi, atque multos criminibus implicatos a carcerali iubet custodia relaxari.

XIX Bekk., IX *M* heredem *Ruiz*, erodem *M*
 II sumserunt *M*, ut solet offerentis *M* summissis *M* III a gustarum *M*, ut fere solet IV iusta *M* priorum *Barth XXV 3 p. 1217*, primorum *M*
 V a Iohanne *M* VI ueruis *M* adloquutus *M*
 VII in publicum res *M*, in publicam rem *Ruiz*, sed in publicum procedit *requiritur*, in publicum uersus *Mommsen* operum *Ruiz*, eorum *M*, morum *requirit Barth XXV 3 p. 1217* VIII inperatoris singraua *M* deuitum *M*

XIX (I 345) Amore Iustiniani pro honore Iustini populus incitatur.

I (II 1) De conventu et intentione populi pro regno Iustini. — Non prius Iustinus Sophiaeque sumpserunt imperium, ni dominum devotis precibus exorarent. — Oratio Iustini pro adsumptis honoribus.

II (II 47) Deprecatio eiusdem Iustini coniugis, quam coram Christi genetrice effundere poëta decenter enarrat.

III (II 84) De apparatu vestium Augustarum.

IV (II 137) Iuxta priorum ritum Iustinus in regnum adtollitur.

V (II 159) A Iohanne pontifice Iustinus imperio consecratur.

VI (II 175) Quibus verbis post acceptum imperium senatum Iustinus est adlocutus.

VII (II 278) Iustinus populum de emendatione operum adloquitur.

VIII (II 331) Enarratio Iustini in favorem populi.

IX (II 361).

I de *add. Ruiz* non *Ruiz*, en *M* ni *scripsi*, iam *M*, quam *Ruiz* deuotis precibus *scripsi*, uob precibus *M*, notis precibusque *Ruiz* adsumtis *M*
 II *addidit Ruiz* IV iusta *M* VI accepti *M* senatus *M* VII alloquitur *M* VIII fabore *M*

In libro tertio continentur haec.

I More patrum Iustinus funus decedentis avunculi regis opibus exornat, chori- que ministerio supremum honorem concelebrans corpus eius aureae tradidit sepul- turae.

II Post luctum populus pristina laeti- tia iucundatur, honoris frondibus aedium postes exornat comitque limina, et in lau- dem Iustini Sophiaeque multiplici clamore persultat.

III Egregios apparatus imperialis con- vivii poeta describit, et in magno delicia- rum luxu sobrietatem et temperiem Iustini, conlaudatque avunculi recordationem, nec inter epulas dilectione solita patitur obli- visci.

IV De consummatione convivii et pro re publica curis regiae sollicitudinis atque poetae precibus pro sui carminis perfec- tione Sapientiam inplorantis.

V Exornatur Augusta domus regentis imperio, et accitis proceribus omnis ordo palatinus per officium cultumque disponi- tur urbis, Romanaque potentia cunctis prae- minere gentibus praedicatur.

In libro quarto continentur haec.

I regis *M* coris quem ministerio *M* II pre-
stina *M* quomitque *M* III egregius *M* con-
nubii petra describit *M* oblibisci *M* IV con-
vivi *M* curis *Barth XXV 3 p. 1217*, curas *M*
adque *M*, ut fere solet perfectionem *M* V ex-
ornatus *M* imperio *M*, imperium *Ruis* acci-
tis *scripsi*, actis *M*, coactis *Ruis*, cf. *III 158*
disponit *M* premineri *M* in libro quarto con-
tinentur haec *addidi*

I (III 1) More patrum Iustinus exornat funus decedentis avunculi.

II (III 62) Post luctum populus pristina laetitia iucundatur.

III (III 85) Egregii apparatus imperia- lis convivii referuntur.

IV (III 134) De consummatione con- vivii.

V (III 151) Exornatur Augusta domus regentis imperio.

VI (III 191) Pulchritudo palatii Con- stantinopolitani laudatur.

VII (III 231) Legatos Avarum sibi Iu- stinus imperat praesentari.

I (IV 1) De expectatione et opere, ubi Iustini muneri populi praeparantur.

II (IV 90) De consulatu Iustini, in quo primum senatores ditati sunt.

III (IV 206) De multitudine populi ad- ventum principis expectantis.

IV (IV 264) Sanctae Sophiae basilicam opere mirifico praedicat instauratam.

V (IV 326) De Iustini in arcem con- sensu.

I avunculi *M* II *addidit Ruis* populi *M*
iucundatur *M*, et iucunditas *Ruis* III convivi *M*
IV convivi *M* V exornantur *M* imperio *scripsi*,
imperium *M* VI pulchritudo *M*, ut solet VII au-
rum *M* imperat *M*

I muneri *scripsi*, munere *M* praeparatur *M*
II consulatu *M* quo *Ruis*, quorum *M* dictati *M*
IV instaurat *M* V arce consensus *M*

PRAEFATIO.

deus omnia regna
sub pedibus dedit esse tuis, regesque superbos
subdidit, hostilesque manus decrescere fecit.
illa colubrimodis Avarum gens dura capillis,
5 horribilis visu crudisque asperrima bellis,
imperio subiecta tuo, servire parata,
in media supplex defusis crinibus aula
exorat pacem, nec fidere milibus audet
tot numerosa suis, Romana lacessere signa.
10 quis totiens victos numeret per proelia Francos
edomitosque Getas? captos stratosque tyrannos?
Langobardorum populos Gipedumque feroces,
mutua per latos inter se vulnera campos
miscentes feritate sua, cum milite tuto
15 alternas gentes domini fortuna necaret?
pars inimicorum cecidit tum magna tuorum
perfidia punita sua. nunc Marte peracto
victores victique simul famulantur in aula.
solum excellentem conscendere iussit in arcem
20 te pater omnipotens, summaque in sede locavit.
mater consilii placidis Vigilantia vestris
semper inest oculis, quamque omni pectore gestas,
alma Augusta, tui consors Sapientia regni.
tu quoque, Iustitiae nomen de nomine sumens,
25 frena regendorum refines firmissima regum.
nominibus tribus his regitur quodcumque movetur.
certatim gentes Romana ad foedera currunt:
principe pro iusto Romanum nomen amatur,
subque pio domino cuncti bene vivere quaerunt.
30 ille etiam, solis qui se subiacet amicum,

2 sub pedibus dedit esse tuis *Ruis*, sub sedibus dedit esse tuis *M*, sub sedes dedit esse tuas *Barth XXV 6 p. 1223* superuos *M*, sic fere semper, sed corr. plerumque 2 m. 4 dura *M*, dira *Barth XXV 6 p. 1223*
5 orribilis *M* belli *M* 9 tot *Ruis*, to o *M* lacessere *M* 10 quis *Barth XVI 33 p. 856*,
qui *M*, quae *Ruis* 11 edomitusque *M* 13 muta *M* 14 quum *M*, ut solet 16 pras *M*
tum *Barth XXV 6 p. 1224*, quum *M* 17 punita *M* 18 simul *add. Baehrens Mus. Rhen. XXVII 224*,
sacra *add. Dempst.*, una *add. Caes. Baronius et Putschius teste Barthio XXV 6 p. 1224*, tua *add. dubitans Ritt.*
20 sed loca uit *M* 23 consorsapientia *M* 25 retinens *M* 26 numinibus *Ritt.* 28 iusto
Romanum *Ruis*, iustorum manum *M*

ardua suspiciens minuentis cornua lunae,
 noctivagosque colens astrorum consulit ignes,
 urguetur terrore tuo, properatque superbum
 inclinare caput subiectaque ponere colla.
 35 quid Libycas gentes, quid Syrtica proelia dicam
 iam libris completa meis? maiora canendi
 tempus adest. senio dextram, pie, porrige fesso.
 tu mihi materiam dicendi carminis aptam,
 ingenium studiumque dabis. cui vincere fas est
 40 indomitas gentes et barbara subdere regna,
 vince meae saevam fortunae, deprecor, iram.
 vincere fortunam plus est quam vincere bella.
 nudatus propriis et plurima vulnera passus
 ad medicum veni, precibus pia pectora pulsans,
 45 ad medicum, verbo pestem qui submovet uno
 et sine composito medicamine vulnera curat.
 huic ego sananti, si qua est fiducia servis,
 grates semper ago. et pro munere carmina porto.

PANEGYRICVM

IN LAVDEM

ANASTASII QVAESTORIS ET MAGISTRI.

Immensam silvam laudum, vir iuste, tuarum
 aspiciens celsos nitor contingere ramos
 grandiaque a summis decerpere poma racemis.
 sed parvus maiora peto, nec prendere possum
 5 mensuram transfusa meam, longeque remota
 suspicio mirorque videns, et brachia tendo
 ingenii studiique mei. stat fertilis arbor
 sacrorum in medio nemorum, pulcherrima visu,
 per mundi spatium ramos quae tendit opacos,
 10 fructibus omnigenis etiam sine tempore plena
 et nova maturis admiscens germina pomis,
 cuius apex summi contingit sidera caeli,
 et radix de fonte bibit, sacrisque fluentis
 expandit satiata comas, et nubila supra est.

31 suscipiens *M* 33 terrore *Ruiz*, terre *M* 37 pie *piorrige M* 38 mici *M* 40 barnara *M*
 42 qua *M* uella *M* 43 vulnera plurima *legit Ruiz*, 44 uenio *Barth XXV 6 p. 1224* 45 uerbo
 pestem qui *Ruiz*, ueruo petens quis *M* summouet *M* 47 sanantis *M* seruis *M*, uerbis *Haupt*
Opusc. III 626 48 agam *Barth XXV 6 p. 1225* porto *M*, posco *legit Ruiz*, pascam *Barth*

EXPLICIT FELICITER ITEM PANEGYRICVM IN LAVDEM ANASTASII QVAESTORIS ET MAGISTRI *M*, Panegyricus
 in laudem Anastasii quaestoris et magistri *Dempst.*, Protrepticum i. l. A. q. e. u. *Ric.*, Dedicatio *Bekk.*, sed
 iam *Fogg. commendari, non dedicari Anastasio libros insequentes recte intellexit* 6 bracia *M*, ut solet
 8 pulcherrima *M*, ut solet 12 contigit *M* 13 uibit *M*

15 arboris et fontis, si fas componere magnis
 parva datur, iustas videor posuisse figuras.
 sin aliter videar, veniam petit, optime quaestor,
 simplicitas ignara mali. tu fertilis arbor
 Augusto de fonte bibens. fons maximus aulae est
 20 communis benefactor herus, fons omnia ditans,
 qui tua per latas eduxit brachia terras
 et populos vestra requiescere fecit in umbra.
 hoc, mihi da, de fonte bibam. tu pabula praebes,
 fons mihi dulcis aquas. haec inter amoena libenter
 25 nutriar, et vestra satiatus protegar umbra,
 summe magistrorum, procerum decus, arbiter orbis,
 principis auspicio leges et iura gubernans,
 iustitiae vindex, inopum pater, omnia curans
 iudicii relevare piis, quia munera temnis,
 30 spernis avaritiam, fulvum quod respuis aurum,
 quaestor Anastasi, quem Christi munere fidum
 cognovit princeps geminoque ornavit honore.
 felix est totus Iustino principe mundus,
 felix haec aetas, in qua Sapientia regnat,
 35 felices populi te iudice, quos facis ipse
 sub dominis gaudere piis. generaliter orbi
 quamquam provideas, miseri specialiter Afri
 in te oculos atque ora ferunt. agit Africa grates,
 et vestram iam sentit opem, gaudetque, quod ampla
 40 semper Anastasii referunt solacia cives.
 me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.
 quod labor indulsit, quod fessis provida Musis
 alma per insomnes meruit vigilantia noctes,
 hi sacri monstrant apices. lege, summe magister,
 45 et causam defende meam. tibi sanctio vestrum
 commendat famulum. vestro de fonte creatur
 rivulus iste meus, sub cuius nomine gesto
 principis officium. fessae miserere senectae,
 vulneribusque meis solita pietate medere,
 50 ut grates tibi laetus agam, sacrosque triumphos
 principis invicti felici carmine dicam.

17 obtime *M* 20 erus *M* 23 voci pabula 3 *m.* *M* poccula *superscripsit* praebes *scripsi*,
 preuens *M*, praebe *Pulseh*, praebas *Barth XXI 2 p. 1015* 26 aruiter *M* 27 guernans *M*
 30 quod *M*, quia *legit Ruiz* 31 anastasi *M* 32 ornabit *M* 44 hii *M* 45 tui *M*
 46 commendat *M*, ut solet 47 rivulus stemcus *M* EXPLICIT PANIGRICVM IN LAVDEM ANASTASII.
 INCIPIT LIBER PRIMVS CORIPPI AFRICANI GRAMATICI EDITVS IN LAVDEM IVSTINI AVGVTI MINORIS *M*

LIBER PRIMVS.

Imperii culmen rerum non motibus ullis,
 non armis sumptum, non ambitione potitum
 auspicio meliore cano. licet omnia nullus
 inclita gestorum valeat monumenta piorum
 5 ordinibus numerare suis, tamen utile servis
 esse reor mentem dominis aptare fidelem
 officio quocumque datur. praecommodo linguam:
 vos, divae, date verba, et quae Vigilantia mater
 et quae summa regens Sapientia protegis orbem.
 10 vos mihi pro cunctis dicenda ad carmina Musis
 sufficitis, vos quaeque latent arcana monetis.
 tuque dei genetrix sanctam mihi porrige dextram
 et fer opem, quaeso. magni mihi causa laboris
 surgit, et invalidos ad pondera tendo lacertos.
 15 urguet amans dominos carmenque inpellit adire
 quaestor Anastasius, sancti pars magna senatus,
 compositor morum, iuris legumque sacerdos:
 et Thomas, Libyae nutantis destina terrae,
 qui lapsam statuit, vitae spem reddidit Afris,
 20 pacem composuit, bellum sine milite pressit,
 vicit consiliis, quos nullus vicerat armis;
 nec non magnanimus, meritis et nomine Magnus,
 mente placens dominis, sacris rationibus aptus.
 rectorum Latii discussor providus orbis;
 25 successorque boni redivivaque gloria Petri
 hinc Theodorus adest, patria gravitate magister:
 hinc secreta sacrae tractans Demetrius aulae

* * *

humentes oculos pressit sopor. haut sine summi
 numinis auspicio reor hanc venisse quietem.
 30 signa futurorum sopor ostentare bonorum
 venerat ille viro, rerumque arcana docere.
 nondum plena quies victos laxaverat artus,
 cum virgo superas caeli demissa per auras,
 aspectu clemens et gressu laeta pudico,

1 imperium *Putsch teste Barthio XXI 2 p. 1015* 2 sumtum *M* petitum *Dempst.* 6 ab-
 tare *M*, ut solet 8 et *Ruiz*, at *M* 12 genitrix *M* 15 dominos *Barth XXI 2 p. 1017*, dominus *M*
 16 pras *1 m.*, pars *2 m. M* 25 rediuivaque *Fogg.*, recidiuaque *M* 26 Theodorus *Dempst.*, teodulus *M*,
Theodulus Ritt. 27—28 folium unum codicis *M* intercidit. perierunt versus plus minus 54, quibus praeter
 finem loci praecedentis continebantur, quae periocha quarta libri primi sic comprehenduntur: Iustiniani obitum
 artificiose poeta introducit, ut ex consulto senatus Iustinum auunculo condignis laudibus [commendatum suc-
 cessisse doceat.] Perit etiam initium loci eius, ad quem periocha quinta pertinet: Vbi conlacrimans Iustinus
 et de morte Iustiniani sollicitus, dum sopor oculis inrepsisset, per quietem uidit sanctam Mariam uirginem
 imperium sibi deredentis auunculi subrogare 32 aut *1 m.*, hant *3 m. M* 33 dimis sa *M*

35 purpureas velata comas oculisque benigna,
 quantum signa dabant, sacrae Pietatis imago,
 divinos stetit ante pedes, dextraque coronam
 inposuit, sanctoque caput diademate cinxit,
 Augustoque virum circumdans mitis amictu
 40 'te decet hic habitus, regnantum maxime', dixit,
 'terribilis princeps et amabilis omnibus idem,
 a magno dilecte deo, divalis origo.
 en ego laeta tuis occurro prima secundis,
 gestorūque tibi felix praenuntia veni.
 45 sustulit haec nox alma patrem. fortissime, surge.
 te expectat, Iustine, dies. tu proximus heres.
 te pater omnipotens divino ornavit honore,
 te dominum sacrae firmavit avunculus aulae.
 quid fundis lacrimas? rerum quid gaudia defles?
 50 proice tristitiam. vivit pater, aethere vivit,
 et fruitur meliore die. succede labori,
 atque regendarum sudores suscipe rerum.
 est virtus roburque tibi, praestantior aetas,
 prudens consilium, stabilis mens, sancta voluntas,
 55 et rerum custos vigilantia, dignaque caelo
 vestra gubernatrix lati sapientia mundi.
 haec ne vana putes aut credas somnia fingi,
 accelera. manifesta loquor. tibi serviet orbis,
 fortia virtutum miratus facta tuarum.
 60 quisquis erit vestrae, per se cadet, invidus aulae,
 afficietque viros legum pius ensis iniquos.
 barbara Romanos augebunt bella triumphos,
 regnaque sub vestris venient fortissima plantis.
 ecce tuae proceres pulsantes limina portae
 65 Iustinum Sophiamque rogant succedere patri'.
 dixerat haec virgo, placidus cum lumina somnus
 deseruit, purisque volans se miscuit auris.
 et iam erebra manus veloci concita pulsu
 limina quassabat ductis munita catenis.
 70 ad strepitum custos, cura est cui claustra tueri,
 sic ait indignans. 'quisnam temerarius hic est,
 qui placidos audet dominorum rumpere somnos,
 tempore quo dulcem nox intempesta quietem
 ingerit, et membro sopor est gratissimus omni'?
 75 'si te fida movet dominorum cura tuorum,
 surge citus' Calinicus ait. mox agnita vox est.
 ante fores dominis Calinicum nuntiat esse.

38 sanctoque *Fogg.*, an sanctumque praeferat *dubitans*, sanctique *M* 47 diuno ornavit *M* 48 fir-
 mabit *M* 50 proicere *M* 52 sudores vel curas nunc *Ruiz*, sudores nunc *M* 53 est *Ritt.*, et *M*
 54 voluntas *M* 57 somnia *Fogg.*, omnia *M*, omina *Dempst.* 59 miratus *M*, miratur legit *Ruiz*, mfra-
 bitur *Vonck Spec. 14* 61 afficietque *M*, affligetque *Vonck Spec. 15* 62 romanus *1 m.*, roma-
 nos *2 m. M* 69 catenis *Ruiz*, ca e *M*, nihil erasum 75 te fida movet *scripsi*, te fida manet *M*,
 tibi fida manet *dubitans Jaeg.* 76 citus *addidi*, agedum *add. Dempst.*, eia *add. Ritt.* 77 domi-
 nis *Fogg.*, domini *M*

auspicium felix illo de nomine cepit.
 prosperitas ea prima fuit fortunaque rerum
 80 tempora defesso renovans felicia mundo,
 quod primum ad limen bona tunc Victoria venit.
 orbis in Augustam dominos ut duceret aulam.
 hoc nomen sors laeta tibi, Calinice, dicavit
 pro meritis, vir clare, tuis. factusque minister
 85 tanti consilii, licet haec deus omnia fecit,
 tu quoque cum dominis, quoniam sic mente fideli
 vixisti vivesque, tuis mercede laborum
 aeternam famam laudemque et nomen habebis.
 fit iussis mora nulla dein: mox claustra resolvens
 90 ianitor excelsam stridenti cardine portam
 imperio reseravit heri. iam visio certum
 fecerat illa virum, dulcesque a pectore somnos
 expulerat, curaque altae pia corda movebant.
 ut latae patuere fores, subit ampla senatus
 95 atria, et aurati subter fastigia tecti
 corripuit festinus iter monstrante ministro.
 est domus interior tectorum in parte superna,
 luce sua radians et aperto libera caelo,
 conspicuo vitrei splendens fulgore metalli.
 100 dicere si fas est, rutili non indiga solis
 vel solis dicenda domus. gratissima visu
 et facie miranda loci. pars prospicit una
 immensum pelagus, pars respicit altera portum,
 portum quem geminae complexant brachia ripae
 105 moenibus adpositis, rapidos contemnere ventos
 et faciunt, praebentque salum statione quietum.
 aquoreos frangunt obiecto marmore fluctus,
 et prohibent refluxas angustis faucibus undas.
 gratior ille fuit dominis locus, unde solebant
 110 undivagum spectare fretum curvasque carinas
 omnia vectantes gemini commercia mundi.
 illic e stratis consurgens inpiger altis
 electus princeps secreta in parte sedebat,
 atque ostensa sibi carae referebat amanti.
 115 dum loquitur pensatque pia cum coniuge curas,
 limina sacra patres deiectis vultibus intrant.
 ille habitus casum signis monstravit apertis.
 surrexere citi, verbisque in sede relictis
 ad medios venere locos. 'quid fertis, amici?
 120 cur tristes'? Iustinus ait. 'pater inclitus orbis
 occidit an vivit'? magno tunc regia fletu

88 abebis *M* 89 iussis 1 *m.*, iussis 2 *m.* *M* dein *Haupt Opusc. III 626*, dei *M*, domus cum
insequentibus iunctum Vonck Spec. 15 91 cri *M* 94 ut *Ruis*, et *M* 98 et *M*, ut *Barth XXIV 3*
p. 1548 102 facie miranda *Ruis*, faciem ira 1 *m.*, faciem iraque 2 *m.* *M* 105 adpositus 1 *m.*, ad-
 positus 2 *m.* *M* rapidos *M*, rabidos *Bachrens Mus. Rhen. XXVII 224* 106 ut faciant *Fogg.*
 que *add. 2 m. M* 108 proibent *M* 111 commercia *M* 112 e *add. 2 m. M* 117 abitus *M*
 monstrabit *M* 119 amibi *M* 120 pater *Ruis*, par *M*

ingemuit. gemitus uno Calineus ademit
 ora premens digito, dextraque silentia fecit.
 aggere non aliter cum victo flumen inundans
 125 in latos erumpit agros, si cautior illic
 marginibus sparsas erectis colligat undas
 agricola. in sese refluus revocabitur amnis.
 praecipites frenantur aquae, redit impetus omnis.
 et clausi bibula rivi minuuntur harena.
 130 'Romanum imperium, patri dum vita manebat,
 vestris consiliis vestrisque laboribus auctum
 et plebi notum est et nos cum plebe fatemur.
 Augustum, Iustine. genus te principe dignum.
 te dominum sacrae quis non praedixerit aulae.
 135 cum magni regeres divina palatia patris,
 par extans curis, solo diademate dispar,
 ordine pro rerum vocitatus curapalati?
 dispositu nam Caesar eras. cum sceptrum teneret
 fortis adhuc senior, regni tu summa regebas
 140 consilio moderata gravi. nil ille peregit
 te sine, magnanimus seu fortia bella moveret,
 foedera seu pacis cum victis victor iniret.
 nunc idem genitor laetus plenusque dierum
 funere felici caelestia regna petivit, -
 145 te successorem statuens sibi. suscipe gaudens.
 in tua iura suum transmisit avunculus orbem.
 non te cognatum sanctissimus ille putavit,
 sed genitum. te iura vocant, te sustinet aula.
 tu decus imperii lumen virtusque Latini.
 150 in te nostra salus, in te spes tota resurgit.
 oramus, concede tuis, succede parenti.
 rumpe moras, cape dona dei, sceptrisque paternis
 utere, et Augustum, quod defuit, accipe nomen'.
 talibus orabat sacras vir fidus in aures
 155 hortans et rerum dominis cunctantibus instans:
 consensusque sui manifestans vota senatus
 creber adorabat dominos, et poplite flexo
 plurima divinis supplex dabat oscula plantis.
 verbaque narrantis tacite firmabat amici.
 160 ipse autem patris concussus sorte beati
 sceptrum recusabat lacrimans, largoque rigabat
 imbre genas, fletuque viri vestesque madebant.
 tantus amor senioris erat. 'desistite'! dixit.

124 agere 1 m., aggere 2 m. M quum M, ut solet, quam Ruiz 126 sparsis erectas Dempst.
 127 annis M 129 arena M, ut solet 130 patri Barth XXXIV 21 p. 1581, patris M 137 cura
 palatii M, europalates Dempst. 138 dispositu M, sed litterae u pars posterior ita erasa est, ut i videatur
 nam M, iam dubitans Ruiz 145 suscipe Ritt., suspice M, sed litterae p 3 m. superscriptis est littera c
 147 putabit 1 m., putavit 2 m., putabat 3 m. M 150 tota M, nostra legit Ruiz 154 ornabat M
 155 ortans M 157 creber adorabat Barth XXXIV 21 p. 1582, crenerat orabat M flexa 1 m.,
 flexo 2 m. M 162 fletuque in fletusque 1 m. mutatum M, pectusque vel nultusque Ruiz. lectusque Barth
 XXXIV 2 p. 1582

165 'duram rem petitis, frustra que instatis, amici.
 ergo superposita caput hoc ornabo corona,
 quando Iustinum tristem decet esse? per orbem
 flere libet. patrem res publica perdit et orbis,
 non dominum. quem non hominem pietate benigna
 170 continuit, fovit, monuit, nutrit, amavit?
 et tamen innocuo plures voluere nocere.
 non caret invidia regni locus. ibo paternas
 tristis in exequias: regalia signa recuso'.

talia dicentis pedibus prostrata iacensque
 omnis turba simul 'pius es, miserere' perorat
 175 'supplicibus, vir sancte, tuis: succurre periculis.
 omnia mox veniente die periisse videbis,
 si vacuum vulgus sine principe senscrit aulam.
 quantumcumque boni moveat dilectio patris,
 non sit amor patriae patrio minor. ipse tenere
 180 sceptrum tuus moriens te iussit avunculus ore.
 aspice quanta fuit nostrae simul urbis et orbis
 provida cura seni. pro te deus omnia fecit,
 quae fieri voluit. solium conscende paternum,
 et rege subiectum, princeps fortissime, mundum.
 185 aurea nascetur vobis regnantibus aetas,
 nec mutans dominos Romana videbitur aula'.

vocibus his flexus cessit tandem: itur in arcem
 obsequio comitante patrum. gratissima coniux
 subsequitur, non tunc solito stipata tumultu.
 190 incedunt media securam nocte per urbem
 fronte parum laeti, quamvis gaudente senatu
 imperium peterent, quamquam omnia tuta viderent.
 divinis animis inerat dolor ille parentis.
 ante pios oculos mitis versatur imago.
 195 illa movet mentem, penitusque in pectore utroque
 indivisa manens pia numina numine complet.

limen ut Augustae sacro pede contigit aulae,
 omnia gallorum strepuerunt culmina cantu.
 exactam noctem primi sensere volucres,
 200 et lactum cecinere diem, alarumque dedere
 plausibus adsiduis et acuta voce favorem.

excubiae primum, quae summa palatia servant,
 imperium felix dominis intrantibus optant,
 et cunctos aditus armato milite vallant,
 205 ne quis in Augustam contrarius audeat aulam
 infensum conferre pedem. devotio tanta
 atque hominum cautela fuit sollersque bonorum
 sollicitudo patrum. nam quis temptaret obesse,

164 amihl *M* 166 esse per orbem *M*, esse patre orbem *Barth*, an versus totum spurium crederet,
dubitans, esse. patrem orbis *Fogg*. 167 perdit et *M*, perdidit *Fogg*. 176 periisse *M* 177 na-
 quam *M* 178 moveat *M* 179 teneri *M*, 186 videtur *M* 189 solita 1 m., solito 2 m. *M*
 195 monet *M* 198 culmine *M* 201 adsiduis 1 m., assiduis 2 m. *M* 208 nam *M*, neu *Vonck*
Lect. 68 temptaret *M*

cum deus imperium sancto iam dixerat ore
 210 Iustino Sophiaeque dari, muroque potenti
 cinxerat atque armis totam caelestibus aulam?
 omnia disponens munivit providus arcem
 Tiberius, domini semper cui maxima cura
 utilitatis erat. namque illum maximus orbis
 215 communis benefactor alens et ab ubere matris
 suscipiens primis puerum praelegit ab annis,
 utque pater genitum nutrit, fovit, amavit,
 paulatimque virum summa in fastigia duxit.
 hinc etiam iuvenis tota virtute laborans
 220 pro rerum dominis animam vitamque periculis
 non dubitat praebere suam, vigilatque, fidemque
 exhibet, et summum meruit dominantis amorem.
 hic bene suscepti primordia prospera regni
 discreta ratione vocans, properare fideles
 225 urgebat famulos et cuncta parare iubebat.
 aurato interea corpus sublime feretro
 inpositum turba famulorum flente iacebat,
 et flentum lacrimis iustus dolor ora rigabat.
 arbor uti mediis, avibus gratissima, campis
 230 annis victa cadens antiquum robur opacis
 servat adhuc foliis, et corpore fusa supino
 languida per latas expandit brachia terras;
 at circum quernulae volitantque sedentque volucres,
 maerentesque dolent sedem cecidisse priorem,
 235 et quaerenda novis arbor placet altera nidis:
 sic suprema suae servans insignia vitae
 Iustinianus, non mutans morte colorem,
 sed solito candore nitens. quod vicerit orbem,
 mors veneranda viri signis monstravit apertis.
 240 ipse videbatur cunctis plangentibus unus
 effigie gaudere pia, diademate comptus
 purpureaque in veste iacens, requiescere somno
 credere quod possis, non duro funere, corpus.
 haut, reor, inmerito sic laetus et ore benignus
 245 ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti
 in caelum properans securos linqueret artus,
 et tutum imperium firmato herede locaret.
 huc ubi magnanimus sacra cum coniuge venit,
 cara per exanimum circumdans brachia corpus
 250 cum lacrimis Iustinus ait. 'lux urbis et orbis,

210 dari *Dempst.*, dare *M*, datum *Ruis* 211 cinxerat *M* atque *Dempst.*, et *M* 214 hor-
 bis *M*, sic fere semper, sed corr. plerumque 2 m. 215 communis *M* ubere *Ruis*, hu be *M*, supra
 litteras be lineolam addidit 2 m. 219 etiam vel est quod *Ruis*, est *M* tota *M*, nota *Vonck Spec. 18*
 221 preuere *M*, ut solet 222 exibat et summumeruit *M* 224 uocans *M*, notans vel uolens vel ui-
 dens maluit *Ruis* 229 abibus *M* 237 erat post Iustinianus add. *Ruis* mendum gravius latere,
Iustiniani nomen glossema esse suspicatus est Barth XXXV 13 p. 1609 238 quod *M*, quia legit *Ruis*
 uicerit *M*, uicerat *Ritt.* 243 posses *Ritt.* 244 aut 1 m., haut 2 m. *M* 246 securos *M*, secura
 hos *malim* 247 tutum *Ritt.*, totum *M* 250 hurbis et horbis *M*, ut solet

Iustiniane pater, dilectam deseris aulam?
 cognatos famulos et tantos linquis alumnos?
 contemnis terras? fesso non prospicis orbi?
 en Auares Francique truces Gipidesque Getaeque
 255 totque aliae gentes commotis undique signis
 bella movent. qua vi tantos superabimus hostes,
 cum, virtus Romana, iaces? haec patris amore
 verba loquebatur lacrimans. nam pectore toto
 bellorum iam cura fuit. iam signa ducesque
 260 dispositi, classes, acies, exercitus, arma
 consilio moderata novo taciteque parata.
 Iustini nutu gentes et regna tremiscunt:
 omnia terrificat rigidus vigor. hic pietatem
 ostendit natura suam, iustumque dolorem
 265 divinis animis nulli evitabilis auxit
 carnis condicio cunctis mortalibus aequa.
 hic pietas laudanda viri est semperque canenda.
 dicite, quis hominum lacrimis ita possit amarum
 flere senis mortem, regni successor et heres?
 270 imperat et dolet: imperium proferre parenti
 mallet quam regni solium, quam sceptrum tenere.
 nec minus imperii gratum patrem inclita consors
 flebat, et humanam sortem pietate dolebat.
 exequiis adicit solito plus dona paternis,
 275 ireque contractas denso iubet agmine turbas.
 et tulit intextam pretioso murice vestem,
 Iustinianorum series ubi tota laborum
 neto auro insignita fuit gemmisque corusca.
 illic barbaricas flexa cervice phalanges,
 280 occisos reges subiectasque ordine gentes
 pictor acu tenui multa formaverat arte.
 fecerat et fulvum distare coloribus aurum,
 omnis ut aspiciens ea corpora vera putaret.
 effigies auro, sanguis depingitur ostro.
 285 ipsum autem in media victorem pinxerat aula
 efferam Vandalici calcantem colla tyranni,
 plaudentem Libyam fruges laurumque ferentem.
 addidit antiquam tendentem brachia Romam,
 exerto et nudam gestantem pectore mammam,
 290 altricem imperii libertatisque parentem.
 haec ideo fieri vivax Sapientia iussit,
 ornatum ut propriis funus regale triumphis
 Augustum in tumulum fatalis duceret hora.

252 tantos *M*, cunctos *Ruis* 254 arabes *M* gipidesque in gypidesque *1 m. mutatum M*
 255 thotque *M* 256 superauimus *1 m.*, superabimus *2 m. M* 257 iacens in iaces *1 m. mutatum M*,
sed litterae s 2 m. uel t ita superscriptum est, ut iacet correctorem maluisse appareat 258 toto *1 m.*, tuto
2 m. M 259 fuit *M*, furit *Mommsen* 262 tremescunt *M*, tremiscant *dubitans Fogg.* 266 equat *M*
 273 umanam *M* 278 neto *1 m.*, necto *2 m. M*, nexo *Dempst.* 279 barbarica *1 m.*, barbaricas *2 m. M*
 falaux *1 m.*, falange *2 m. M* 281 formaberat *M* 283 ut omnis *M* 287 liuiam *M* fren-
 tem *1 m.*, ferentem *2 m. M* 289 exorto *M* 292 rigale *M* 293 ora *M*

dum famuli pia iussa parant aptantque feretrum.
 295 vox ingens facta est, plausus et gaudia surgunt,
 et fragor ex imis altum petit aethera terris,
 almaque discreto placuit concordia vulgo.
 laeta per Augustam pennis plaudentibus urbem
 Fama volans somnum populos inopina gravantem
 300 increpat, impellitque fores, et limina pulsat,
 multiplicatque suas felix praenuntia linguas.
 somnus ea veniente fugit, secumque cadentem
 trahit segnitiam, totaque excessit ab urbe.
 inminet illa favens et crebro pollice pulsat
 305 tardantes populos, et 'surgite, surgite' clamat.
 castigatque moras, et plena palatia narrat
 conventu procerum, sorti senioris adempti
 dilecti numen struerent quo nocte peracta.
 urguet, agit, stimulat, pulsat latus, inprimit, instat.
 310 accelerant, vacuantque domos, vicosque per omnes
 gaudentes currunt, et murmura prima moventur
 nondum clara metu, civemque interrogat omnem
 occurrens civis, rumorque per agmina serpit.
 solis honore novi grati spectacula circi
 315 antiqui sanxere patres, qui quattuor esse
 solis equos quadam rerum ratione putabant,
 tempora continui signantes quattuor anni,
 in quorum speciem signis numerisque modisque
 320 aurigas totidem, totidem posuere colores,
 et fecere duas studia in contraria partes,
 ut sunt aestivis brumalia frigora flammis.
 nam viridis vernis campus ceu concolor herbis.
 pinguis oliva comis, luxu nemus omne virescit:
 325 russeus aestatis rubra sic veste refulgens
 ut nonnulla rubent ardenti poma colore:
 autumnus venetus ferrugine dives et ostro
 maturas uvas, maturas signat olivas:
 aequiperans candore nives hiemisque pruinam
 albicolor viridi socio coniungitur una.
 330 ipse ingens circus, plenus ceu circulus anni,
 clauditur in teretem longis anfractibus orbem.
 amplectens geminas aequo discrimine metas
 et spatium mediae, qua se via pandit, harenae.

294 abtantque *M* 296 eximtis 1 *m.*, extremis 2 *m.* *M* 302 ea veniente *Ritt.*,
 veniente *M* 304 fabons *M*, ut solet 307 sorte *M* adempti *M* 308 dilecti numen *M*. dilecti
 tumulum *Vonck Spec. 19*, delectum numen *Fogg.* quod in quo 1 *m.* mutatum *M* 311 moventur *M*
 320. 321 hos versus loco motos post versus 329 inseruit *Fogg.* 321 estibus *M* 322 uernis *M*,
 ueris *Barth XXXV 13 p. 1610*, uerni *Fogg.* herbis *Ruis*, eruis *M* 323 pinguis *M*, pingit *Barth*
 324 russeus aestatis *Riv.*, roseus aestatis *M*, aestatis roseus *Ruis* refulgens *M*, refulget *Dempst. Paralip.*
ad Rosini Antiq. Rom. V 5 p. 709 326 uenetus *Riv.*, uentus *M*, cinctus *Barth* hostro *M*
 325 iemisque *M* 329 socio scripsi, socia *M*, sociae *Barth XXXVI 5 p. 1640*, socius *Bekk.* con-
 iugitur *M* una *M*, ima *Barth*, imus *Fogg.* 329—330 nescio an versus unus pluresve intercederint,
 quibus venetus et russeus in unam factionem circensem coniuncti dicerentur 330 plenis *M* 331 am-
 fractibus *M* 332 moetas *M*

referam primas iunxisse quadrigas
 335 et currus armasse novos, Pelopemque secundum
 in soceri venisse necem. praestantior alter
 inventus gener est, plus sponsae iunctus amore.
 hunc veterum primi ritum non rite colebant,
 esse deum solem recta non mente putantes.
 340 sed factor solis postquam sub sole videri
 se voluit formamque deus de virgine sumpsit
 humani generis, tunc munere solis adempto
 principibus delatus honor munusque Latinis
 et iucunda novae circensia gaudia Romae.
 345 huc omnes populi, pueri iuvenesque senesque
 dant agmina plausus
 vox omnibus una.
 mens eadem: nomen populis placet omnibus unum.
 ales ut exustos cum phoenix innovat artus
 350 a busto rediviva suo, concentus in unum
 stans avium spectat solem solisque volucrum,
 dum veniat, regemque novum clamore salutant:
 sic decus imperii, sanctum sic iota resurgens
 exortum est de fine suo, seniumque reponens
 355 nominis et recti Iustino in principe vivit
 Iustinianus apex: domini sic vulgus amore
 undique conveniens laetarum more volucrum
 'tu vincas, Iustine'! canunt, ingensque tumultus
 crescit, et Augusta luctus discessit ab aula
 360 laetitia veniente nova. vox excitat omnes.
 omnia Iustino praebent elementa favorem,
 omnia congaudent. omnes clamore vocati
 conveniunt proceres: lux sacra palatia complet.
 ipsum quin etiam exanimum gaudere putares
 365 corpus, in angelicam mutatum morte figuram.
 signa dedit manifesta deus, seque ipse probavit
 Iustino claram regni inposuisse coronam.

334 lacunam certa coniectura expleri non posse intellexit Ruiz, Oenomaum add. Savaro in adnotatione ad Sidonii carm. XXIII p. 198, Orsilochum add. Scaliger Animadv. in Euseb. p. 26, Cecropidem vel anguipedem (scil. Erichthonium) add. Dempst., quid ante, Oenomaum post referam add. Barth XXXV 5 p. 1640, quid Procyclus add. Ritt., Heniochum add. Selden Marm. Ozon. p. 119, Heniochum haud add. Fogg., sed quid Solem requiri videtur. cf. 314. 339. 342 referam M, roferunt maluit Ruiz 335 Pelopem atque per undas Fogg. 336 alter M, illo dubitans Fogg., arte Mommsen 341 sumpsit M 344 iucunda M 346. 347 in unum versus coniuncti sunt in codice M, agmina dant plausus alacres, uox omnibus una Dempst., agmine facto edunt plausus, uox omnibus una Riv., se dant, ingeminant (vel congeminant) plausus, uox omnibus una Jaeg. 349 exustos Baehrens Mus. Rhen. XXVII 224, expositos M 350 rediviva Ritt., recidiva M concentus M, conuentus dubitans Jaeg. 359 hunc versus libri primi finem, versus 360—367 libri secundi exordium esse arbitratus est Riv., periochis in errorem abductus 364 exanimum add. Ritt., functi add. Dempst., functum add. Riv. 365 angelicam Ritt., angelica M figuram Ritt., figura M 366 probabit M 367 inposuisse Ritt., posuisse M EXPLICIT CORIPPI LIBR PRIMVS INCIPIT RIVSDEM LIBRI SECVNDVS M

LIBER SECVNDVS.

Roscida purpureos Aurora ostenderat ortus,
 imperio sacrata dei, dominisque iubebat
 sumere concessum caelesti munere regnum.
 ipse autem procerum magnis oratibus actus
 5 non primum imperii regalia signa recepit,
 ni sacrata prius supplex oracula poscens
 effusis precibus Christo sua vota dicaret.
 ilicet Angelici pergens in limina templi
 inposuit pia tura focis cerasque micantes
 10 obtulit, et supplex lacrimis ita coepit obortis.
 omnipotens princeps, summi pater inclite verbi.
 lux aeterna deus, rerum formator et auctor,
 cuius stelliferum fecit sapientia caelum,
 fundavit terram, vestivit floribus agros,
 15 arboribus tribuit sua germina, vallibus herbas.
 et caeli liquidos formatrix condidit ignes
 discernens a nocte diem rutilusque comantem
 ornavit solem radiis, et cornua lunae
 paulatim minui, paulatim crescere iussit.
 20 formavit varias habitu distante figuras,
 produxit pronis animalia cetera membris,
 solum hominem rectum, quem mox ratione replevit,
 vivificans siccum sacro spiramine lutum.
 cuius subtracta costis ex omnibus una
 25 perfecit facto similem, sociamque dicavit,
 hisque creaturam, claro est quae subdita caelo,
 subiectam fecit divini iussio verbi.
 quas tibi persolvi tanto pro munere grates.
 parvus homo, immensi factus factoris imago?
 30 en ego, parva creaturae pars, subditus adsto
 ante oculos, excelse, tuos. tibi servio soli
 atque meum submitto caput, cui flectitur uni
 omne genu, quem cuncta pavent, elementa tremiscunt.
 quaeque vident homines et non quae iussa videri
 35 ante oculos sunt clara tuos, famulantur, adorant,
 et laudant factoris opus. si scepra tenere
 me Romana iubet soliumque ascendere patris.
 si tibi conplacuit populos mihi credere tantos,
 velle tuum fac posse meum. tu subicis hostes,
 40 colla superborum furiataque pectora frangis,

2 sacra *M* dominoque dubitans *Eitt.* 4 orantibus auctus in oratibus actus *I m. mutatum M*
 5 primum *M*, prius *Eitt.* 6 ni *M*, quam *Eitt.*, quin *Bekk.*, sed cf. *III 4* 15 erbas *M* 16 for-
 matrix *M*, firmatrix *Barth XXXVI 16 p. 1659* 18 ornabit *M* 19 minuit *M* 23 lutum *M*,
 limum *Barth XXXVI 16 p. 1659, sed cf. Ioh. IV 1012* 28 persoluet *Ritt.* 33 genu *Dempst.*,
 genus *M* pavent *M* 34 non quae iussa *M*, quae non iussa vel non permissa vel nunquam iussa *Ruis*,
 quae non iusta *Barth XXXVI 16 p. 1660, non quae iussa Mommsen*

tu reges servire facis. da posse volenti,
 ut faciam placitura tibi'. placere parenti
 orantis pia verba viri, genitusque precanti
 adnuit, et sanctus 'regnato'! spiritus inquit.
 45 vox arcana dei gestis fit nota peractis:
 non fierent, nisi sancta dei vox illa iuberet.
 ipsa etiam summi consors castissima regni
 virginis et matris templum sublime petivit,
 cuius adoratum limen feliciter intrans
 50 ante pios vultus expansis candida palmis
 constitit, et pronis supplex haec vultibus infit.
 'virgo creatoris genetrix sanctissima mundi,
 excelsi regina poli, specialiter una
 vera parens et virgo manens, sine semine patris
 55 quam deus elegit matrem sibi, credula verbum
 concipiens nostram genuisti feta salutem.
 o pietas miranda dei dictuque tremenda!
 caelorum factor dominus deus, unica patris
 forma dei, verae sese velamine carnis
 60 induit, et servi formam de virgine sumpsit.
 quos tibi, quos genito dignos solvemus honores
 pro tantis, benedicta, bonis? te, gloria matrum,
 auxiliumque inploro tuum: te semper adorem,
 te fatear dominam servatricemque novarum
 65 Iustini rerum. nostrum caput, inclita, serva,
 tutare imperium, vitam rege, perfice coepta.
 da, bene dispositis procedant omnia nostris.
 subde feras gentes. iusto mucrone superbi
 depereant. vestro semper tutamine vivam'.
 70 plurima praeterea verbis elementibus orans.
 oblatis ceris, altam remeavit in aulam.
 it sacrum comitata latus pulcherrima proles,
 luce sua plenam quae possit vincere lunam,
 aequiperans umeris matrem, sic lucida cultu,
 75 sic niveis formosa genis similisque parenti.
 igne micant oculi. nomen distabat et actas,
 non tamen egregiae distabat gratia formae:
 arboris ut matris quae de radice propago
 nascitur et celsis caput erigit ardua ramis,
 80 aequiperat novis maternam frondibus umbram,
 at mater propriam florentem germine natam
 gaudet habere parem, laetasque adtollit in auras
 felices ramos, et verticem despicit arva.

41 sentire 1 m., servire 2 m. M 43 genitusque Ruiz, gentique 1 m., genitoque 2 m. M pre-
 cantis M 44 annuit M regnato Barth XXXVI 16 p. 1660, regnator M 46 fierent Barth,
 fierit M, fieret Ruiz 52 genetrix 1 m., genitrix 2 m. M 56 foeta M 63 auxiliumque 1 m.,
 auxiliumque 2 m. M 65 nostram M 73 q 1 m., que 2 m. M 74 humeris M, ut solet
 75 similisque M, simillique vel similesque Mommsen punctum in fine versus positum delens 80 equiperat M,
 aequiparatque Ruiz, aequiparata Barth VIII 1 p. 359 maternam — umbram scripsi, materna — umbra M,
 maternae — umbrae Ruiz 81 propriam florentem M, proprio florentem Ruiz, propriam florenti Dempst.,
 sed cf. Ioh. VII 35 82 abere M

iam laetus princeps divalia tecta subibat.
 85 amplaque gaudentes implebant atria turbae.
 accelerant fidi, cura est ut cuique, ministri
 obsequiis praebere manus, promuntque feruntque
 Augustas vestes pretiosaque cingula gemmis
 et capitis diadema sacri. cultu ipse priore
 90 exuitur, tantumque uno vestitus amictu
 constitit, et lumen membris regalibus auxit.
 haut secus ut, nubes cum se rescindere densa
 coeperit, et caelum monstraverit aethra serenum,
 ardentis radios mittit iubar, omnia visum
 95 congaudent elementa diem. mox erigit herba
 molle caput, vernant segetes, et gramina crescunt,
 ipsaque conspectis gratantur lumina terris.
 'haec est illa dies', laeti dixere clientes
 'quam pater ille bonus sancto praedixerat ore'.
 100 egreditur, tunicaque pios inducitur artus,
 aurata se veste tegens, qua candidus omnis
 enituit lumenque dedit, fuscasque removit
 aetherea nondum prolata luce tenebras.
 purpureo terrae resonant fulgente cothurno,
 105 loraque puniceis induxit regia vinclis,
 Parthica Campano dederant quae tergora fuco,
 quis solet edomitos victor calcare tyrannos
 Romanus princeps et barbara colla domare.
 sanguineis praelata rosis, laudata rubore,
 110 lectaque pro sacris, tactu mollissima, plantis.
 Augustis solis hoc cultu competit uti,
 sub quorum est pedibus regum cruor. omne profecto
 mysterium certa rerum ratione probatur.
 nobilibus gemmis et cocto lucidus auro
 115 balteus effulgens lumbos praecinxit heriles.
 substrictoque sinu vestis divina pependit
 poplite fusa tenus, pretioso candida limbo.
 Caesareos umeros ardenti murice texit
 circumfusa chlamys, rutilo quae ornata metallo
 120 principis exerta vincebat lumina dextra.
 aurea iuncturas morsu praestrinxit obunco
 fibula, et a summis gemmae nituere catenis,
 gemmae, quas Getici felix victoria belli
 praebuit atque favens dominis Ravenna revexit,

92 ut *M*, et *Ritt.*, ac *Jaeg.* densa *Baehrens Mus. Rhen. XXVII 224*, densam *M* 93 ethere *M*
 94 uisum *Putsch teste Barthio VIII 1 p. 360*, uisu *M*, uiso *Ruis* 95 die *Ruis* erba *M* 97 gra-
 tantur *Putsch teste Barthio VIII 1 p. 361*, gradantur *M*, gradiuntur *Ruis*, radiantur *Vonck Spec. 22* 100 tini-
 caque 1 m., tunicaque 2 m. *M*, tunica atque *Mommsen* pios *Ritt.*, plus *M* indicitur 1 m., inducitur 2 m. *M*
 104 terrae *Mommsen*, iure 1 m., sure 2 m. *M* 105 loraque *Mommsen*, curaque *M*, cruraque *Ruis*
 106 partica *M* tergora *M*, uellera *Barth VIII 13 p. 390* fugo *M* 107. 108 hos versus loco
motos post versusum 110 inseruit Barth 107 quis *Vonck Spec. 23* qui *M*, quia *Barth* solet *Ruis*,
 soliti 1 m., solitus 2 m. *M* 109 rubure *M* 114 cocto *M*, facto *dubitans Fogg.* auro *Ruis*, uuro *M*,
 ostro *Vonck Spec. 23* 115 praecinxit eriles *M* 119 clamis *M* 121 prestrixit *M* obunco *scripsi*,
 uunco 1 m., ubunco 2 m. *M*, adunco *Ruis* 122 fabula 1 m., fibula 2 m. *M* cutenis *M*

- 125 quasque a Vandalica Belisarius attulit aula.
signa triumphorum, pie Iustiniane, tuorum
sospite Iustino mundumque regente manebunt.
amborum nomen per saecula cuncta canetur.
narrabunt populi miracula vestra futuri.
- 130 Armati manibus sacrati circulus auri
inpositi in collo imperium sublime dicavit,
quod faciens ter, ter dextram cum munere tendens
'Augusti, Iustine, locum tibi confero' dixit.
'ast ego te iubeo' princeps ait 'esse tribunum'.
- 135 felix Armatus, primus qui verba loquentis
audiit et primus sollemnia dona recepit.
quattuor ingentem clipei sublimius orbem
adtollunt lecti iuvenes, manibusque levatus
ipse ministrorum supra stetit, ut sua rectus
- 140 littera, quae signo stabili non flectitur umquam.
nominibus sacrata tribus, qui viribus aequis
imperium rexere suum. genus omnibus unum,
sceptrum continuum, tempus iuge, iuncta potestas.
successu res acta suo est. iam regna duorum
- 145 in caelis translata manent, nunc maximus orbis
communis benefactor adest. cui subdita reges
colla parant, nomenque tremunt et numen adorant.
adstitit in clipeo princeps fortissimus illo
solis habens speciem. lux altera fulsit ab urbe.
- 150 mirata est pariter geminos consurgere soles
una favens eademque dies. mea carmina numne
mensuram transgressa suam? mirabere forsitan,
quod dixi geminos pariter consurgere soles.
nec vacuis verbis nec inanibus ista figuris
- 155 ore feres prolata meo, si dicta rependis.
mens iusti plus sole nitet. non mergitur undis.
non cedit tenebris, non fusca obtexitur umbra.
lux operum aeterno lucet splendore bonorum.
postquam cuncta videt ritu perfecta priorum.
- 160 pontificum summus plenaque aetate Iohannes
adstantem benedixit eum caelique potentem
exorans dominum sacro diademate iussit
Augustum sancire caput, summoque coronam

125 belisamus *M* attulit *M* 130 armati *M*, defendit *Fogg.* nomen proprium statuere *vetans*,
Martini vel Martiani nomen hic et v. 135 restitui vult *Barth III 15 p. 395* 131 inpositi in *1 m.*,
inpositus *2 m. M* 132 ter ter dextram cum *M*, terno dextram pro *dubitans Fogg.* 133 au-
gusti *1 m.*, augustum *2 m. M* 136 audiuit *1 m.*, audiit et *2 m. M* 137 clipei *Schwarz de*
antiquo ritu elevandi principis Altorf 1730 p. 19, clipeis *M* sublimibus *Ritt.* 138 lecti *1 m.*,
lecti *2 m.*, electi *3 m. M* 140 q *1 m.*, quae *2 m. M* 142 hominibus *M*, sed prior littera i
erasa 148 fortissimum *1 m*, fortissimus *2 m. M* 149 abens *M* speciem *Jaeg.*, specimen *M*
151 numne *Mommsen*, nomen *M*, numen *Ruiz* transgressa *1 m.*, transgressa *2 m. M* 154 ia-
nibus *1 m.*, inanibus *2 m. M* sta *1 m.*, ista *1 m. M*, acta *Ruiz* 155 feres *Fogg.*, feras *M*
157 cedit *1 m.*, cedit *2 m. M* 159 ritu *2 m. M* in *litura* 160 sumus *1 m.*, summus *2 m. M*
Iohannes *om. 1 m. M*, supplevi e *periochis*, uenustus *add. 2 m. M* 161 eum *add. 2 m. M* 162 ius-
sit *add. 2 m. M* 163 sancire *M*, uincire *Dempst.*

inponens apici feliciter
 165 intonuit patrum subitus fragor, inde clientum
 clamores crescunt; clamoribus adsonat echo.
 laudibus innumeris regnantum nomina tollunt.
 Iustino vitam ter centum vocibus optant.
 Augustae totidem Sophiae plebs tota reclamat.
 170 mille canunt laudes vocum discrimina mille.
 Iustinum Sophiamque pares duo lumina mundi
 esse ferunt. 'regnate pares in saecula' dicunt.
 felices annos dominis felicibus orant.
 insonuit vox illa diu, tandemque quievit.
 175 ipse coronatus solium conscendit avitum,
 atque crucis faciens signum venerabile sedit,
 erectaque manu cuncto praesente senatu
 ore pio sic orsus ait. 'super omnia regnans
 regna deus regnum nobis concessit avitum,
 180 et patrium diadema dedit, curasque regendi
 inposuit rerum genitor, quas ipse creavit.
 laudamus factoris opus, regemque tremendum
 suspicimus. grates agimus gratesque fatemur.'
 ipsius est, quodcumque sumus, ratione probante,
 185 et rerum certas
 pluribus ex membris animal componitur unum,
 sed caput est, quod membra regit. deus ergo creator
 componens hominem natus
 omnibus ut membris caput imperet. utque regantur,
 190 coniuncta est capiti sapientia, corporis arcem
 quae retinens oculis speculetur membra serenis,
 et quoscumque videt vigilantia lumine sollers
 peste laborantes subiecti corporis artus,
 sanet, et infestos pellat medicamine morbos.
 195 Romanum imperium corpus bene ponitur unum
 compositum multis, quod fas est dicere, membris.
 nos sumus ergo caput solidati corporis huius.
 huic sacro capiti facta est Sapientia consors,
 quae mihi commissum pariter regat inclita mundum
 200 sede sedens una. vos o mihi proxima membra,

164 apici *M*, capiti *Ritt.* feliciter *M*, feliciter insonat omnes *vel* feliciter hoc domino inquit *Dempst.*,
 'feliciter accipe' dixit *Ritt.*, an feliciter acclamavit *praeserret dubitans* 166 echo *scripsi*, equo *1 m.*,
 equor *2 m. M*, aether *Ruis*, *sed cf. Ioh. IV 679. 682* 168 obtant *M* 169 totidem *M* 170 dis-
 crimina *Dempst.*, discrimine *M* 175 habitum *1 m.*, auitum *2 m. M* 178 orsus *anonymus teste*
Vonckio Spec. 24, orans *M*, verbis transpositis orans haec ait ore pio *Barth IX 12 p. 436* 179 regnum *M*,
sed um 2 m. abutum *1 m.*, auitum *2 m. M* 180 patriam *1 m.*, patrium *2 m. M* regenti *M*
 183 suscipimus *M* 184 summa *1 m.*, sumus *2 m. M* probante *Ruis*, prouate *M*, probare *Barth*
IX 12 p. 437 185 animo moderante figuras *vel* habitu distante figuras *vel* moderatur mente figuras
add. Dempst., licet enarrare figuras *add. Barth IX 12 p. 437*, nobis praebente figuras *add. Ritt.*, posuit
 deus ipse figuras *Fogg.* 187 regit *M*, *sed it 2 m. in litura* creatur *M* 188 natus *M*, naturae
 foedere iussit *Ritt.*, naturae foedere fecit *maluit Fogg.* 189 utque *Jungermann teste Barthio IX 12 p. 437*.
 atque *M*, ipsa dubitans *Ruis*, qua coniectura probata regantur in regenti *mutavit Dempst.* 191 pecculetur *M*
 192 et *M*, ut *Barth* 196 e *1 m.*, est *2 m. M* 199 commissum *M* 200 sede sedens una *Ruis*,
 sedens una *1 m.*, sedens una comes *2 m. M* uox *1 m.*, uos *2 m. M* o *add. Ruis.*

conscripti patres, nostri spes maxima regni,
 vos estis pectus, vos brachia verticis huius,
 quorum consiliis quorumque laboribus usa
 publica res domuit gentes et regna subegit.
 205 summa regendarum cura est mihi credita rerum.
 at quia subiectum nostrum est disponere mundum,
 nos etiam vobis curas committimus orbis.
 adloquimur fidos, et vos hac voce monemus.
 inprimis deus est tota virtute colendus,
 210 semper adorandus, semper metuendus, amandus,
 omnia qui fecit pulchri miracula mundi.
 nos imitatores factoris et omnia dantis,
 in quantum natura valet, contendimus esse.
 utque deus voluit, propriis caput impero membris.
 215 iustitiam populis generaliter omnibus aequam
 et iuris servate modos. disponite plebes,
 ut decet imperii veros disponere patres,
 utque pedes proprios et membra minora fovete.
 non minor est membris cura inpendenda minutis.
 220 obsequium pedibus naturae lege videmus
 admotas praebere manus, oculosque ministros
 cernimus esse pedum, quibus inferiora tuemur.
 ante pedes planate vias. ne temnite partem
 magnis officiis summisque laboribus aptam,
 225 qua vehitur totum summo cum vertice corpus.
 qui pedibus rectis graditur, mala nulla veretur,
 non timet offensam: nescit via recta ruinam.
 quin et causa rei cultu est ornanda diurno.
 nullus vile putet, quod novit corporis esse.
 230 sit censura patrum, sit disciplina per orbem.
 priverentur caedes, populorum iurgia cessent.
 nullus laedendi pateat locus, usus iniquae
 cesset avaritiae. subiectis parcite nostris,
 colla superbiorum confringite. culpa nocentes
 235 puniat ipsa suos, serventur iura quietis.
 huc aures totamque, viri, deflectite mentem,
 quaeque sit, ex dictis, vestri spes, discite nostris.
 agricolae sua rura colunt, cultuque diurno
 inplorant fructus, et terram vomere findunt,
 240 dividiturque bonis gratus labor ille colonis.
 pars scindit glebas, pars sulcis semina mandat,
 pars liquidas deducit aquas hortosque virentes

203 laboribus *M*, sed boribus 2 *m.* in litura 204 subicit 1 *m.*, subegit 2 *m.* *M* 207 con-
 mittimus *M* 214 inpero *M* 215 omnibus 2 *m.* *M*, in litura 218 fobete *M* 221 amo-
 tas 1 *m.*, ammotas 2 *m.* *M* preuere *M* 222 inferiora *Barthii amicus IX 12 p. 438*, interiora *M*
 224 abtam 1 *m.*, aptam 2 *m.* *M* 226 nulla mala *M* 228 quin et *Barth XI 14 p. 537*, qui nec 1 *m.*,
 que nec 2 *m.* *M* 233 avarities 1 *m.*, avaritie 2 *m.* *M* nostris 1 *m.*, sed *litterae n 3 m.* uel u *super-*
scriptum est, ut uostris correctorem maluisse putent 237 sit 1 *m.*, sint 2 *m.* *M* uestris 1 *m.*, ue-
 stri 2 *m.* *M* dicite 1 *m.*, discite 2 *m.* *M* 238 agricule 1 *m.*, agricolae 2 *m.* *M* 239 fluctus 1 *m.*,
 fructus 2 *m.* *M* terra 1 *m.*, terram 2 *m.* *M* 240 diniturque 1 *m.*, diuiditurque 2 *m.* *M* 241 gle-
 uas 1 *m.*, glebas 2 *m.* *M* parsulcis *M*

- inrigat, ac tractis satiat pomaria rivis.
 novit culta suos tellus ditare colonos.
- 245 sic bene promeritos donis res publica ditat,
 terra velut pinguis. cuius spes magna senatus
 hic floret virtute, fide, gravitate, rigore.
 hanc quicumque colunt, multum mercedis habebunt.
 quod fisci est, nullus rapiat. cognoscite fiscum
- 250 ventris habere locum, per quem omnia membra cibantur.
 venter alit corpus. fuerit si venter inanis,
 omnia deficiunt, tenuantur robore membra,
 et contracta rigent arentibus ossa medullis.
 omnibus sufficiunt sacrati commoda fisci,
- 255 ex quibus est commune bonum, commune levamen.
 tutetur fiscus iustorum nemine laeso:
 quae sua sunt, capiat, quae sunt privata, relinquat.
 iustitiam colimus, iustos veneramus, amamus.
 hanc commendamus, hanc vos retinere iubemus.
- 260 plurima sunt vivo nimium neglecta parente,
 unde tot exhaustus contraxit debita fiscus,
 reddere quae miseris moti pietate paramus.
 quod minus ob senium factumve actumve parentis,
 tempore Iustini correctum gaudeat orbis.
- 265 nulla fuit iam cura senis: iam frigidus omnis
 alterius vitae solo fervebat amore.
 in caelum mens omnis erat. iam corporis huius
 inmemor hanc mundi faciem transisse putabat.
 et licet exhausti vacuarit commoda fisci,
- 270 illa tamen sancti mecum est benedictio patris,
 quae totum reparare potest et lapsa novare.
 nec patimur quemquam sacratum laedere fiscum,
 nec laedi quemquam sinimus sub nomine fisci.
 utantur cuncti propriis, ac iure fruantur.
- 275 haec postquam princeps tranquillo protulit ore,
 pronus adoravit laudans pia dicta senatus,
 et summi clamor pervenit in astra favoris.
 protinus et magni visis fastigia circi,
 cerneret ut laetos populos plebemque moneret
- 280 eloquii pietate sui. tunc ordine longo
 incedunt summi proceres fulgensque senatus.
 ipse inter primos vultu praeclarus honoro
 fratris in obsequium gaudens Marcellus abibat,

243 ac tratis 1 m., attractis 4 m. M 244 suos 2 m. M in litura 245 promeritos Ritt., promeritis M
 dictat M 248 abebunt M 249 es 1 m., est 2 m. M 250 abere M 252 robore Ruitz, abore M
 254 omnibus sufficiunt M, omnia sufficiunt Barth XI 14 p. 538, omnibus officiant et incommoda Vonck Spec. 25,
 omnibus usui sunt requiritur 255 levamen Ruitz, libamen M, litamen Dempst. 256 tutetur M, ditetur
 Haupt Opusc. III 626, sed. cf. Ioh. IV 45 258 ueneramus M 260 ne lecta 1 m., neglecta 2 m. M
 261 exhaustus 1 m., exhaustus 2 m. M 263 factumve actumve Ritt., factum actumve M, factum est actum-
 ue Dempst., factum tactumve Barth XI 14 p. 538. 539, factum aetatemve Vonck Spec. 25 265 senis M,
 seni Bekk. omnis add. 2 m. M 267 caelo Ritt. omnis erat M, transferat mavult Mommsen, cui
 omnis glossema esse videtur 276 adorabit M 277 favoris 1 m., fauoris 2 m. M 278 et magni scripsi,
 in magni M, immanis Mommsen visis Mommsen, iussit M, surgit Ruitz 279 plenemque M 283 mar-
 cellus M, Marcianus dubitans Fogg. abibat M, obibat Mommsen

285 dispositorque novus sacrae Baduarius aulae,
 successor soceri (factus mox curapalati est).
 his aetas dispar, sed par votum atque voluntas.
 ambo patricii, dilecti principis ambo
 fulgebant geminis similes radiantibus astris,
 astris, quae caelum flamma meliore perornant.
 290 solaque prolato possunt cum sole videri
 stellarum fugiente globo, quando omnia pallent
 sidera et adflatas ortum iubar aspicit herbas
 atque operit novus astra dies. praenuntius ante
 signa dedit cursor. posita de more lacerna
 295 exoritur laetum iucunda per agmina murmur.
 intentos oculos ad sedem vulgus herilem
 extulit adsurgens, quoniam plebs laeta videre
 felicem dominum summo cupiebat amore.
 egreditur cum luce sua, frontemque serenam
 300 armavit sancti faciens signacula ligni.
 utque salutato tetigit subsellia vulgo,
 auratum scandens solium sedemque paternam
 instructam plumis pulchrisque tapetibus altam,
 aspexit laetus populos, vultuque modesto,
 305 circumfusa videns plaudentum milia, risit,
 censuram servans et plebi gaudia donans.
 ut princeps solio subnixus sedit in alto,
 ingens laetitiae sonuit fragor: aurea plebes
 tempora principibus centenis vocibus optat.
 310 Iustino vitam partes utraque reclamant,
 Augustae Sophiae votis quampluribus orant.
 excutiunt plausus, studiorum gaudia surgunt,
 alternisque sibi respondent agmina dictis.
 emittunt dextras pariter pariterque remittunt.
 315 certatim toto vulgus micat undique circo,
 ut veniunt densae manicis albentibus undae.
 disponunt cantus, et motum cantibus addunt.
 nunc simul erectis, pronis nunc ardua membris
 dant capita. accedunt pariter, pariterque recedunt.
 320 fertque refertque globum moles condensa virorum.
 exaltata putes placidis bene flantibus Euris
 ludere coniferae frondosa cacumina silvae,
 et flexis nutare comis, lentoque vicissim
 vertice fecundos huc illuc flectere ramos.

284 dispositosque 1 m., dispositorque 2 m. M Baduarius Ruis, uado aurius M 285 cura pa-
 lati est 1 m., cura palatii 2 m. M, europalates Dempst. 286 uoluntas M 292 adflatus 1 m., ad-
 flatas 2 m. M erbas 1 m., herbas 2 m. M 294 curso 1 m., cursor 2 m. M lacerna 1 m.,
 lucerna 2 m. M 298 capiebat 1 m., cupiebat 2 m. M 303 instructam scripsi, structam M,
 constructam Ruis litterae que ta 2 m. in litura czaratae sunt M 306 pleuis 1 m., plebia 2 m. M
 307 et 1 m., ut 2 m. M 309 centeni 1 m., centenis 2 m. M obtat 1 m., obtant 2 m. M
 310 utraque 1 m., utraeque 2 m. M 314 pariter add. Marcellius Comment. ad Persii Sat. I 20
 316 ut M, et Barth 317 et motum Barth, et modum M, modulus et Ruis 320 fertque fertque 1 m.,
 fertque refertque 2 m. M glouum 1 m., globum 2 m. M 321 exatata 1 m., exaltata 2 m. M

325 inde dato populi fecere silentia signo.
 cunctaque clamosi tacuere sedilia circi:
 mollior ut ventis quotiens venit aura remotis.
 fluctivagum pelagus, quod tempestate movetur,
 mansuetis planatur aquis, tunc solis honore
 330 omnia clara silent tranquillis aequora ripis.
 ut clamor magnus populi strepitusque quievit,
 divinus princeps Augusta voce perorans
 haec plebi mandata dedit. 'bene vivite, cives.
 tempus gaudendi est. gaudete, hilaresque manete.
 335 contulit ista deus. nullus sua gaudia turbet.
 priventur caedes, studiorum iurgia cessent.
 et iam post duros, cunctis promitto, labores
 otia sint plebi, nobis vigilantia sollers.
 tranquillam faciam securis civibus urbem.
 340 nos curam vestri gerimus, nos vestra tuemur.
 credite, non patitur saeculorum secta meorum
 iniustos saevire diu. componite mores,
 a furtis cohibete manus, cessate nocere.
 discite iustitiam, legum praecepta tenete.
 345 iustitiam quicumque facit, fora nulla timebit.
 omnis erit iudex informidabilis illi.
 corripiet sotes iuris vigor. este quieti.
 si socium socius, si civem civis amabit,
 non solum optati iubeo spectacula circi,
 350 praemia sed populis et maxima dona parabo.
 ditabo plebes opibus, nomenque negatum
 consulibus consul post tempora tanta novabo.
 gaudeat ut totus Iustini munere mundus,
 dona calendarum properant vicina mearum.
 355 vos vestris adstate locis, properate, parate,
 promissaque die nostras sperate curules'.
 expavit gaudens inopino nomine vulgus
 consulis audito: natus fragor, itque tumultus
 per laetos ingens fremit undique murmur.
 360 ingeminantque cavos dulci modulamine plausus.
 interea lati spoliant subsellia circi:
 undique plorantium descendit turba virorum,
 et positis totam chartis implevit harenam
 ante ipsam domini sedem, largisque rigantes
 365 ora viri lacrimis et terrae corpora dantes

328 quo 1 m., quod 2 m. M mobetur 1 m., mouetur 2 m. M 331 ut Barth XLIII 18 p. 1963,
 et M 333 uibete 1 m., uivite 2 m. M 337 permitto Ritt. 338 pleui 1 m., plebi 2 m. M
 339 cibibus 1 m., ciuibus 2 m. M hurbem 1 m., urbem 2 m. M 346 ille M 347 ulgor
 este Dempst., uigore stote M 349 iubeo M, tribuo Barth XLIII 18 p. 1963, tribuam Fogg. 350 po-
 puli sed 1 m., populis et 2 m. M 352 tanta M, cuncta legit Ruiz, multa Fogg. 355 state 1 m.,
 adstate 2 m. M 358 audita 1 m., audito 2 m. M id 1 m., itque 2 m. M, inde malim 359 et
 undique post undique add. Meursius Opera VI p. 162, Criticus Arnobianus IV 15, populi post ingens add. Dempst..
 ingens geminavit Ritt., cuneos post ingens add. Haupt Opusc. III 626 363 positam 1 m., positis 2 m. M
 cartis M, ut solet arena 1 m., arenam 2 m. M

in facies cecidere suas. 'miserere, perimus'
 insonnit vox magna diu. 'lege sacra parentis
 syngrapha, de tantis rationem collige chartis.
 iam servis succurre tuis. nos nostra iubenti
 370 credidimus dominis. vobis quis vestra negaret,
 cum vestrum est, quod mundus habet? scis, summe regentum,
 publica quid vestro prosint commercia fisco.
 unde tributa tuis succedent annua rebus,
 deficiet si nostra manus? tibi militat omne,
 375 quod gerimus. nos, quae tua sunt, privata vocamus.
 vix nobis vitae constant alimenta diurnae
 afflictis, quae longa dies longoque labore
 sors quaerit, parvosque cibos sub nocte reponit'.
 flere diu tantos lacrimis non passus acerbis
 380 condoluit miserans, et se pietate subegit
 legibus ultro suis. 'aliena pecunia' dixit
 'reddenda est, vivus patri qui substitit heres'.
 thesauros fidis privatos ferre ministris
 imperat. innumerae mox advenere catervae
 385 fortia centenis oneratae brachia libris.
 deposuere umeris. turmae glomerantur in unum,
 et totus fuso circus resplenduit auro.
 tunc posita ratione palam, populoque vidente,
 debita persolvit genitoris, cauta recepit.
 390 gaudia quanta illic, quantus favor! undique laetus
 tollitur in caelum populorum clamor ovantum.
 mirantur proceres, mirantur talia plebes.
 hinc rutili lucent chartis ardentibus ignes,
 hinc radiat fulvum concertans ignibus aurum.
 395 hinc chartas flammis subigunt, hinc pondere fusos
 exaequant solidos, et lancem pollice pulsant.
 tunc sinibus plenis abeunt, quaestuque laborant,
 elatisque oculis pro vita principis orant.
 largior inventus patre est, clementior idem,
 400 qui virtute animi mentem calcavit habendi,
 publica privato cum debita redderet auro
 sponte sua, dominus servis miseratus egenis.
 priscorum hoc uno vicit novus omnia facto
 facta pius princeps. quamvis meliora sequantur,
 405 hoc primum tamen omen erat, quod nullus avorum
 Augustos umquam cecinit fecisse priores.

370 dominum 1 m., dominis 2 m. M, domino Ruis 371 habet add. 3 m. M 372 quod 1 m.,
 quid 2 m. M commertia M 373 succedunt 1 m., succedent 2 m. M 377 afflictis M
 378 ciuos 1 m., cibos 2 m. M 379 tantos Vonck Lect. 107, tantis M acervus 1 m., acerbis 2 m. M
 382 pater cui 1 m., patri qui 2 m. M 385 honerati M, sed littera h erasa 386 turmae M, summae Fogg.
 388 pala 1 m., palam 2 m. M 389 deuita M, littera c erasa 390 labor M 392 alia 1 m.,
 talia 2 m. M 399 patre M, sed litterae postremae ita erasae sunt, ut pati supersit, pater legit Ruis
 401 priuato cum debita Meursius Opera VI p. 162, Crit. Arnob. IV 15, priuato deuita 1 m., priuato quod
 deuita 2 m. M, priuato dum debita Ritt. 402 seruis — egenis 1 m., seruos — egenos 2 m. M
 404 plus Vonck, prius M 406 augustus M

hinc aliud pietatis opus tam grande secutum est.
 pro vincetis flentes nuptae venere maritis,
 matres pro genitis. nescit servare pudorem
 410 rebus in afflictis ingens dolor. inmemor ibat
 turba sui sexus, cultu miserabilis ipso,
 per medios populos. postquam venere verendam
 Caesaris ante casam, cunctae sua pectora durae
 inlidunt terrae. 'pius es, potes omnia' clamant.
 415 'cerne pias lacrimas, miserorum vincula solve.
 matribus his natos, his nuptis redde maritos.
 omnibus haec sit laeta dies. tua gaudia princeps
 nullus agat tristis. cunctorum crimina dele,
 gaudeat ut laetus miti sub principe mundus'.
 420 has pius aspexit lacrimas, precibusque doleutum
 adnuit, et solvi cunctos a crimine iussit
 more dei. deus est, cui verbo competit uno
 iustificare malos mediaque a morte levare.
 credite simpliciter: vox haec temeraria non est.
 425 qui facit hoc, deus est: deus est in corde regentum:
 principibus princeps quidquid deus imperat, hoc est.
 terrarum dominis Christus dedit omnia posse.
 ille est omnipotens, hic omnipotentis imago.
 plurima praeterea sollemni munere donans,
 430 dimissis populis arcem remeavit in altam.

LIBER TERTIVS.

Contigit ut princeps Augusti limina tecti,
 quamquam festa dies sextam consumpserat horam,
 non dulces epulas, non pocula grata petivit,
 ni patris primum sanctum et venerabile corpus
 5 ornatum exequiis tumulo mandaret opimis.
 ante fores iam pompa fuit, passimque per aulam
 porticibus longis stabat cum plebe senatus,
 interius flentes famuli, vasa aurea mille,
 mille columnarum species, argentea mille.
 10 quae superinpositis implebant atria ceris,
 ordine compta suo, patrum sic more parata.
 triste ministerium lata fervebat in aula.
 alta superpositis radiabant stramina gemmis,
 tempore quas prisco Romana potentia cepit,

407 aliut *M* 413 casam *M*, caram legit *Ruiz* 414 s 1 *m.*, es 2 *m.* *M* 419 miti sub 1 *m.*,
 mitis te 2 *m.* *M* 421 annuit *M* 425 inperat *M* 426 est *M*, ut movult *Mommsen* 427 do-
 minis *M*, domino *Fogg.* 429 sollemnia munera 3 *m.* *M* EXPLICIT CORIPPI AFRICANI GRAMATICI LI-
 BER SECVNDVS INCIPIIT LIBER TERTIVS *M*
 1 Augusti *Dempst.*, augustus *M* 2 consumserat oram *M* 3 rata *M* 6 pompa fuit *Dempst.*,
 fuit *M*, turba fuit *Ritt*, turba fuit *Fogg.* 8 lentes 1 *m.*, flentes 2 *m.* *M* 10 quae *M*, qua *Mommsen*
 11 compta *scripsi*, commota 1 *m.*, cuncta 2 *m.* *M* lata — aula *Fogg.*, letam — aulam *M*, latam —
 aulam *dubitans Ruiz*, leti — aula *Mommsen* fervebat 2 *m.* *M*. quid 1 *m.* scriptum fuerit dignosci —
 quit, feriebat legit *Ruiz* 14 Romana *Ruiz*, humana *M*

15 quas viridis Nereus, quas protulit Indica tellus,
 et quas Memphitica Caesar perduxit ab aula,
 quas supplex Cleopatra dedit, cum vincula fratris
 frangeret et rupto pallens custode veniret.
 ex quibus adversis cernebant fulgura mitti.
 20 sed lumen, non ignis erat. lux undique fulget
 aurea conspicui lustrans laquearia tecti.
 tura Sabaea cremant, fragrantia mella locatis
 infundunt pateris et odoro balsama suco.
 centum aliae species unguentaque mira feruntur,
 25 tempus in aeternum sacrum servantia corpus.
 supremum patri talem celebravit honorem
 Augusto melior Iustinus Caesare princeps.
 ut pius ingrediens corpus venerabile vidit,
 incubuit lacrimans, atque oscula frigida carpsit
 30 divini patris, verbisque dolentibus inquit.
 'nos flemus tristes, mentisque ardore dolemus.
 tu, pater, angelicas inter, sanctissime, turmas
 laetus abis, positoque deum iam corpore cernis,
 et frueris meliore die sub lumine solis,
 35 nox cui nulla subit. salve, pater inclite, salve.
 aeternum, pater alme, vale'. non plura moratus
 Augusti nutu tolli sublime feretrum
 imperat, et tota populus processit ab aula,
 maestaque funereas accendunt agmina ceras.
 40 omnis in exequias sexus convenit et aetas.
 quis memorare potest tantae miracula pompae?
 hinc levitarum venerabilis ordo canentum,
 virgineus tonat inde chorus: vox aethera pulsat.
 funduntur lacrimae ritu nivis: imbre madebant
 45 cunctorum vestes, proprioque in fonte natabant
 manantes oculi, vultusque sinusque rigabant.
 adtonitae matres resolutis crinibus ibant,
 ante fores aliae, tectis sublimibus illae
 implentes altas turba stipante fenestras:
 50 quantus Hyperborei volucrum concentus in Istri
 contrahitur ripas, gelidas quas linquere terras
 aspera cogit hiems. glacie nivibusque coactae
 innumerae glomerantur aves, stipantur in unum,
 innectuntque moras, et flumina linquere nolunt.
 55 transitus ob causam multi pia tura cremabant.

15 indica *M*, sed littera c erasa 16 cessar *M* 18 frangere corrupto *Fogg.* 19 certa-
 bant *Barth XLIV 15 p. 2016* 20 fulgit 1 m., fulget 2 m. *M* 21 laqueari 1 m., laquearia 2 m. *M*
 22 abea 1 m., sabea 2 m. *M* fragrantia 1 m., flagrantia 2 m. *M* 23 odor 1 m., odoro 2 m. *M*
 28 pius *Barth XLIV 15 p. 2017*, prius *M* 29 obscula *M* 35 nox cui nulla subit. salve
Barth XLV 12 p. 2084, nos cui nullus ait salve *M*, nos cui nulla salus. salve *Ruiz*, nos quis nulla
 salus sine te *Dempst.* 37 agusti 1 m., agustus 2 m. *M* tolle 1 m., tolli 2 m. *M* 38 in-
 perat *M* 39 accedunt 1 m., accendunt 2 m. *M* 40 omnes in exequia 1 m., omnis in exequias 2 m. *M*
 43 tonat *M*, sonat *malim* corus *M* 46 manantes *Kirchmann de funeribus Romanorum II 11 p. 197.*
madentes M 50 iperborei 1 m., iperboreis 2 m. *M* istri 1 m., astris 2 m. *M* 51 ripas *M*, ripis *legit*
Ruiz 52 iems *M* coactis *Ruiz* 53 abes 1 m., aues 2 m. *M* 55 causa 1 m., causam 2 m. *M*

undique currebat studio plebs maesta videndi.
 omnibus unus amor, iustus dolor omnibus unus
 augebat lacrimas, et viso funere flebant,
 donec Apostolici subeuntes atria templi
 60 inclita sacro posuissent membra sepulcro,
 quod pius ipse sibi puro construxerat auro.
 postquam facta quies, totam plebs laeta per urbem
 sacra coronatis ornavit moenia fectis,
 pratorum spoliatur honor, nemus omne refertum
 65 frugibus et glaucae frondes rapiuntur olivae.
 exornant postes, et arundine limina comunt,
 festaque per cunctos tendunt velamina vicos.
 ludere tunc iuvenes et laudibus addere laudes
 incipiunt, plaudunt pedibus, mollique reponunt
 70 crura gradu, mirisque modis nova carmina flectant.
 Iustinum Sophiamque pios duo lumina dicunt.
 organa, plectra, lyrae totam insonuere per urbem,
 mille voluptatum species, convicia mille,
 saltatus, risus, discursus, gaudia, plausus.
 75 Augustis vitam laetis clamoribus optant.
 'post senium' dicunt 'sese iuvenescere mundus
 gaudet, et antiquae repetit primordia formae.
 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
 temporibus, Iustine, tuis, spes urbis et orbis,
 80 Romani iubar imperii, decus addite cunctis
 retro principibus, cuius sapientia victrix
 obtinuit patrii fastigia maxima regni'.
 ingeminant Sophiae nomen, lumenque secundum
 hanc dicunt, carmenque novum cum plausibus addunt.
 85 interea laetus sacra cum coniuge princeps
 coeperat Augustae felicia carpere mensae
 gaudia, regales epulas et dulcia Bacchi
 munera, quae Sarepta ferax, quae Gaza crearat,
 Ascalon et laetis dederat quae grata colonis.
 90 quaeve antiqua Tyros, quae fertilis Africa mittit,
 quae Meroë, quae Memphis habet, quae candida Cypros:
 quaeque ferunt veteres maturo robore vites,
 quas manibus propriis Ithacus plantavit Vlixes,
 pace sub Iliaca Laërtia limina servans,

61 pius *M*, prius *Ruiz* constrinxerat *Fogg.* 63 tectis *M*, textis *Barth XLVI 15 p. 2158*,
 testis *Riv.* 65 clauce *1 m.*, glauce *2 m. M* 68 laudibus *M*, lusibus *Barth* 70 cura gra-
 dum *1 m.*, crura gradu *2 m. M* noba *1 m.*, noua *2 m. M* 72 plectar *1 m.*, plectrum *2 m. M*
 lyrae *Ruiz*, lira et *M* 73 conuiuia *Ruiz* 74 discussus *M* 75 obtant *M* 76 mundum *M*
 80 imperii *M* addite *1 m.*, addita *2 m. M* 82 patri *1 m.*, patrii *2 m. M* 87 bacci *M*
 88 quem repta *1 m.*, que sarepta *2 m. M* 89 grata *in greta vel gre.a 1 m. mutatum*, greca *2 m.*,
litteris ec 3 m. superscriptum est vel si at, ut graia vel grata correctorem maluisse pateat, Graeca *edd. omnes*,
Creta vel Petra dubitans Jaeg. 91 meroes *M* 92 rubore *1 m.*, robore *2 m. M* 93 plantabit *M*
 91 pace sub Iliaca Laërtia limina *Barth LV 2 p. 2582*, parces ubi balia lacertia lumina *M*, aliter: parte sub
 italia lerneia flumina *3 m. in margine M*, arce sub Ibalia Laërtia lumina *Ruiz*, arce sub Oebalia Laërtia lu-
 mina *Dampst.*, arte sub Icaria Laërtia limina *Jaeg.*, arte sub Icaria Laërtia culmina *Unger Electa critica Fried-*
landiae et Novi Brandenburgi 1842 p. 41-43

95 nondum Troiani vitans discrimina belli:
 quaeque Methymnaeis expressit cultor ab uvis:
 pocula quae vitreo flagrabant plena Falerno.
 prisca Palaestini miscentur dona Lyaei,
 alba colore nivis blandoque levissima gustu.
 100 fusca dabant fulvo chrysattica vina metallo,
 quae natura parit liquidi non indiga mellis.
 et Garisaei permiscent munus Iacchi.
 cuncta quis expediet, dominis quae parturit orbis.
 Romano quaequae est provincia subdita regno?
 105 haec magno luxu quamquam cumulata redundant,
 temperie solita parvus cibus ore modesto
 sumitur, et quantum capiat mens sobria potus,
 censura servante modum. cura ipsa regendi
 clementisque animus praesumere parcus escas
 110 iure facit, potusque parum sapientia quaerit.
 aurea purpureis adponunt fereula mensis
 pondere gemmarum plus gravia. pictus ubique
 Iustinianus erat. dominis pictura placebat,
 gaudebantque sui genitoris imagine visa
 115 felices geniti. veras ibi credere posses
 sacras effigies, vivasque adstare putares.
 ars et materies animas simul addere possent,
 addendi vitam nisi ius, natura, negares.
 ingeniis hominum post mortem vivere fama
 120 concessum est: clarum servat sua gloria nomen.
 ipse triumphorum per singula vasa suorum
 barbarico historiam fieri mandaverat auro,
 tempore quo captis iniecit vincla tyrannis
 Iustinianus ovans, quarto cum consule princeps
 125 alta triumphali tereret Capitolia pompa.
 sacris principibus iucundae fabula mensae
 de divo genitore fuit: tum nomen honorum
 inter delicias et dulcia pocula summis
 laudibus adtollunt, vivumque per ora fatentur.
 130 sic decessorem regnantum nullus amavit,
 quamquam sceptris patris natus successor haberet.
 ante oculos geniti genitor dulcissimus omni
 tempore semper erit, semperque in corde manebit.

95 uelli *I m.*, belli *2 m. M* 96 quaeque *M*, quae *Dempst.* medimeneis *M* cultura uvis *I m.*,
 cultor ab uvis *2 m. M* 98 Lyaei *Ruiz*, lip. *I m.*, licci *2 m. M* 99 alua *I m.*, alba *2 m. M*
 leuissima *I m.*, lenissima *2 m. M* 100 fuluo chrysattica *Barth LV 2 p. 2583*, fulboris attica *I m. M*, fulgenti
 voci fulboris *adscript*, litterasque a b c *verbis attica fusca dabant superscripsit 3 m. M*, ut Attica fusca dabant
 fulgenti *correctorem maluisse appareat*, fusca dabant fuluo simul Attica *Dempst.* 102 garisei *M*, Gargisaei
Barth LV 2 p. 2583, Gaurani *Fogy.* munus *I m.*, munera *2 m. M* iacchi *M* 104 quaequae *Mommsen*,
 quaeque *M* 105 quemquam *I m.*, quamquam *2 m. M* 106 parbus *M* 107 potu *I m.*, potus *2 m. M*
 112 plus grauia *M*, plus grandia *vel praegrandia Dempst.*, grauia plus *Barth LV 2 p. 2583*, pondus graue *Fogy.*
 115 credere *M*, cernere *Fogy.* 116 sacras effigies *Ruiz*, sacra et figies *M* 117 possent *Vonck Spec. 18*,
 possunt *M* 118 uitam nisi ius *Mommsen*, uitam nisi tu *M*, ueniam nisi tu *Barth LV 2 p. 2584*
 119 fama *Ritt.*, famam *M* 122 storiam *I m.*, istoriam *2 m. M* mandaberat *M* 125 tereret *Dempst.*,
 t...et *I m.*, terret *2 m. M* 126 famula *I m.*, fabula *2 m. M* 127 tum *M*, dum *Bachrens Mus. Rhen.*
XXVII 225 133 mancuit *M*

postquam divinae sumpsere novissima cenae
 135 pocula, et excelsae siluerunt gaudia mensae,
 contulerat quae prima dies, surrexit ab alto
 laetus uterque toro secretaque tecta petivit.
 sed non in segnes solverunt pectora somnos:
 invigilant animi, quibus est pia cura regendi
 140 tot latos populos, duros domitare tyrannos,
 consiliis uti, causas disponere mundi.
 maxima pro rerum quae disposuere salute,
 admiranda magis quam connumeranda fateri
 humanum decet ingenium. quis carmine digno
 145 tot divinarum miracula pandere rerum
 sufficiat? quibus haec verbis, qua laude reponat?
 diva Augusta favens, sanctum et venerabile nomen,
 immortale bonum, nostrae Sapientia linguae,
 auspiciis haec sacro tuis. tua vota canentem
 150 respice, et oranti clemens solacia praebet.
 septima gaudentem lux aurea viderat orbem,
 expellens placido brumalia frigora verno.
 omnia sol oriens radiis melioribus adflans
 tranquillo gelidas tepescerat igne pruinas.
 155 gaudebant elementa simul, mollique calebant
 temperie, votisque suis nova Roma fremebat.
 ornata est Augusta domus, iussuque regentis
 acciti proceres omnes, schola quaeque palati est
 iussa suis adstare locis. iamque ordine certo
 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum,
 cumque palatinis stans candida turba tribunis
 et protectorum numerus mandante magistro
 omnis sacrorum vis adfuit officiorum
 ornatu vario cultuque habituque modoque.
 165 ingens exorbitus divina palatia servans
 porticibus longis porta condensus ab ipsa
 murorum in morem laevam dextramque tegebat.
 scuta sub erectis coniungens aurea pilis.
 ense latus cincti, praestrici crura cothurnis,
 170 adstabant celsi pariter, pariterque nitebant
 extantes latis umeris durisque lacertis:
 coniferae veluti sacra inter flumina quercus,
 per quas blanda fluens rauco sonat unda susurro,
 condensam faciunt frondoso robore silvam,
 175 excluduntque diem ramis, intonsaque laetae
 adtollunt capita, alta et vertice sidera pulsant.
 et laeva dextraque acies adstare videres,

134 nobissima *M* 139 animi *I m.*, animis *2 m. M* 142 maxime *M* 143 connumeranda *M*
 146 laudi *I m.*, laude *2 m. M* 149 sacro *M*, sacra *Götz* 150 preue *I m.*, prebe *2 m. M* 153 af-
 flans *M* 154 ruinas *I m.*, pruinas *2 m. M* 156 fremebat *vel* fauebat *Ruiz*, flebat *M*, nitebat *Vonck*
Spec. 29 158 schola quaeque *Barth in Claudianum animadversiones p. 701*, scolaque *M*, scholaque alta *Dempst.*,
 scholaque ipsa *Ritl.* palatii *M* 161 turba *M*, turba dubitans *Barth* 164 habito *I m.*, habituque *2 m. M*
 168 erecti *M* 169 cura cuturnis *M* 171 extantes *Dempst.*, extantibus *M* 176 alta *addidi* 177 et
 laeva *Ruiz*, lebaque *M*

multaue ancipites splendescere luce bipennes,
 terribiles, actate pares. imitatur Olympum
 180 officii Augusta domus. sic omnia clara,
 sic numeris bene compta suis, ita luce corusca:
 aurea convexi veluti rutilantia caeli
 sidera mensura, numeris et pondere cursus
 perficiunt librata suo, stabilique recessu
 185 firma manent, unumque iubar super omnia fulget;
 omnia subcumbunt flammis melioribus astra,
 et quo tecta latent, regis pascuntur ab igne.
 hac se magnarum Romana potentia rerum
 lege tenens medias inter super omnia gentes
 190 regna micat claro tantum uni subdita caelo.
 atria praelargis extant altissima tectis,
 sole metallorum splendentia, mira paratu,
 et facie plus mira loci, cultuque superba.
 nobilitat medios sedes Augusta penates,
 195 quattuor eximiis circumvallata columnis.
 quas super ex liquido praefulgens cymbius auro
 inmodico, simulans convexi climata caeli,
 immortale caput soliumque sedentis obumbrat
 ornatum gemmis, auroque ostroque superbum.
 200 quattuor in sese nexos curvaverat arcus.
 par laevam dextramque tenens Victoria partem
 altius erectis pendebat in aëra pinnis,
 laurigeram gestans dextra fulgente coronam.
 mira pavimentis stratisque tapetibus ampla
 205 planities, longoque sedilia compta tenore
 clara superpositis ornabant atria velis.
 vela tegunt postes. custodes ardua servant
 limina, et indignis intrare volentibus obstant
 condensi numeris, fastu nutuque tremendi.
 210 postquam dispositis ornata palatia turmis
 officia explerunt, adytis radiavit ab imis
 inclita lux, et consistoria tota replevit.
 egreditur princeps magno comitante senatu.
 adfuit obsequio castorum turba virorum.
 215 illis summa fides et plena licentia sacris
 deservire locis atque aurea fulcra parare,
 regales mensas epulis onerare superbis,
 conservare domum sanctumque intrare cubile,
 internas munire fores, vestesque parare.

178 hunc versum ante v. 177 positum fuisse suspicor. Jaeger versus ordinem genuinum hunc fuisse cre-
 dit: 170. 179. 172—178. 171. 180 179 terribilis *M* 181 comta *M*, ut solet 183 muneris *l m.*,
 numeris *2 m. M* 195 circumvallata *M* 196 lido *l m.*, liquido *2 m. M* 197 similans *M*
 198 obumbrans *Fogg.* 200 curvaverat *M* 201 lebam *M* 202 aura *l m.*, aëra *2 m. M*, aëre *Ruis*
 pinnis *l m.*, pennis *2 m. M* 203 dextera *M* fulgente *M*, sed su *2 m. in litura* 204 tappeti-
 bus *M* ampla *M*, apta *Mommsen* 209 condensi numeris *Ruis*, condens in humeris *M*, condensati
 humeris *Dempst.* fasto *M* 211 atitis radia bitabimis *M* 212 replebit *M* 214 turba *Fogg.*
 215 illi *M* 217 epulas *l m.*, epulis *2 m. M* supernis *M* 219 inter nos *M*, internas *Ruis*
 munire *Ruis*, munere *M*

- 220 armiger interea, domini vestigia lustrans,
eminet excelsus super omnia vertice Narses
agmina, et Augustam cultu praefulgurat aulam
comptus caesarie, formaque insignis et ore.
aureus omnis erat, cultuque habituque modestus,
225 et morum probitate placens, virtute verendus,
fulmineus, cautus, vigilans noctesque diesque
pro rerum dominis, et honora luce coruscus:
matutina micans ut caelo stella sereno
auratis radiis argentea sidera vincit
230 vicinumque diem claro praenuntiat igne.
ut laetus princeps solium conscendit in altum
membraque purpurea praecelsus veste locavit,
legatos Avarum iussos intrare magister
ante fores primus divinae nuntiat aulae
235 orantes sese vestigia sacra videre
elementis domini, quos voce et mente benignus
imperat admitti. miratur barbara pubes
ingressus primos immensa atque atria lustrans
ingentes adstare viros. scuta aurea cernunt,
240 pilaque suspiciunt alto splendentia ferro
aurea et auratos conos cristasque rubentes,
horrescunt lanceas saevasque instare secures,
ceteraque egregiae spectant miracula pompae,
et credunt aliud Romana palatia caelum.
245 spectari gaudent, hilaresque intrare videri.
non secus Hyrcanae quotiens spectacula tigres
dat populis nova Roma suis, ductore magistro
non solita feritate fremunt, sed margine toto
intranses plenum populorum milia circum
250 suspiciunt, magnoque metu mitescere discunt;
deponunt rabiem, gaudent fera vincla subire,
per medios intrare locos, ipsumque superbae
quod spectantur amant, caveam turbasque faventes
lustrant, et pronae solium regnantis adorant.
255 verum ut contracto patuerunt intima velo
ostia, et aurati micuerunt atria tecti,
Caesareumque caput diademate fulgere sacro
Tergazis suspexit Avar, ter poplite flexo
pronus adoravit, terraeque adfixus inhaesit.
260 hunc Avars alii simili terrore secuti
in facies cecidere suas, stratosque tapetas

223 hore *M* 224 abituque *M* 225 prouitate *M* 230 ignem *M* 232 loca *l m.*,
locavit *2 m. M* 233 Auarum, iussos *Ruiz*, aurum iussus *M* 236 quos *M*, qui *dubitans Fogg.* 238 in-
mensa atque *Mommsen*, immensaque *M*, atque immensa *Dempst.* 240 suscipiunt altos *M* 241 auratas
cunes criptasque *M* 242 orrescunt *M* sebasque *M* 245 ilaresque *M* 246 ircane eotiens
ispectacula tygres *l m.*, tygrides *2 m. M* 250 suscipiunt *l m.*, suspiciunt *2 m. M* 251 rapuam *l m.*,
rabiem *2 m. M* 253 spectantur *M*, spectentur *legit Ruiz* caueam *Ruiz*, caneant *M* 254 proni *M*
258 tergazis *M*, ter gazis *legit Ruiz*, ter facie *Götz*, Tergitius vel Targitius *Vonck Lect. praef. conferens*
Menandri Exc. de legat. (Frym. hist. Graec. coll. C. Müller IV p. 233—235), Targites *Fogg* abar *M*
259 que *add. Ruiz* 260 abares *M*

fronte terunt, longisque implent spatiosa capillis
 atria et Augustam membris inmanibus aulam.
 ut clemens princeps legatos surgere iussit,
 265 officia stratos iussu monituque iubentis
 erexere viros. 'quod poscitis', ore sereno
 clementer regnator ait 'memorate, docete.
 et, vestri regis quae sit legatio, ferte'.
 haec postquam princeps tranquilla voce profatus.
 270 crudus et asper Avar dietis sic coepit acerbis.
 'rex Avarum Cagan debellans intima mundi
 famosos stravit magna virtute tyrannos,
 innumeros populos et fortia regna subegit.
 275 cuius Threïcium potis est exercitus Hebrum
 exhausto siccare lacu fluviumque bibendo
 nudare et nondum plene satiatu abire.
 quem Persae timuere feri, genibusque minantis
 admovere manus: pacem meruere precando.
 ni fieret, frustra celsis Babylonia muris
 280 cincta foret, dominosque Auares nunc Parthia ferret.
 rupimus Euphraten, gelidos superavimus amnes.
 hibernasque nives, cursus qua frenat aquarum
 frigus et omnigenis fit durior unda metallis.
 vidimus extensos vitrea testudine pontes
 285 stagna lacus fluviosque super fontesque iacere.
 in silicis morem vel stratae marmore terrae
 cognatos latices laticum concreta tegebant.
 plaustra super solidas stridentia duximus undas.
 illic volventum vestigia nulla rotarum,
 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos,
 nec fragilis potuit crystalli forma noceri
 praesolido stringente gelu. fremitusque sonorum
 cornipedum liquidos ceu terruit ungula campos
 insanum volvens strepitum. calcavimus imbrem,
 295 ivimus in fluctus siccio pede. praebuit amplas
 nix spatiosa vias. praeduris gentibus acre

265 officia *M*, officio *Fogg.* 266 surrexere viro *Fogg.* 269 tranquilla *M* pronatus *M*
 270 auar *1 m.*, abar *2 m. M* 271 Auarum *Ruiz*, aurum *M* Kagan *L*, Chagan *Fogg.* de-
 bellas *S* intima *M*, ultima *SL* 272 stravit *Ruiz L.*, intravit *M*, stravi *S* 273 innumeros *L*
 subegi *S* 274 treicium *ML* potis est *M*, fortis *SL* ebrum *M* 275 exausto *M* que *om. M*
 276 plene *M*, potu *margo Ruiz (ex O)*, potuit *SL* 277 minantes *M* 278 pacem *M*, pacem et *SL*
 279 ni fieret *M*, ne forte *SL et margo Ruiz (ex S)*, ni faceret *Dempst.*, ni facerent *Fogg.* frustra celsis *M*,
 excelsis frustra *SL et margo Ruiz (ex S)* 280 cuncta furet *1 m.*, cincta foret *2 m. M* dominosque
 Auares nunc Parthia ferret *scripsi*, dominosque auares nunc patria ferret *margo Ruiz (ex O)*, dominosq..
 b..... *1 m.*, dominos humeris nunc ferre parata *2 m. M Ruiz*, didicit dominos patientia ferre *SL et margo*
Ruiz (ex S) 281 euphaten *L*, euphratem *S* celidos *1 m.*, gelidos *2 m. M* 282 hibernasque nives
 cursus qua frenat *M*, hibernos cursus quando refrenat *SL et margo Ruiz (ex S)*, hibernos cursus tum quando
 refrenat *Fogg.* 284 ex tensos *M*, et tectos *SL et margo Ruiz (ex S)* textudine *M*, tostudine *L*
 pontes *1 m. MSL et margo Ruiz*, postes *2 m. M Ruiz* 285 flubios *1 m.*, fluuios *2 m. M* 286 in silicis
 morem *M*, calcantesque nives *SL* 287 concreta tegebant *M*, cum crusta tegebat *SL et margo Ruiz (ex S)*
 288 solida *1 m.*, solidas *2 m. M* 289 illis *M* 290 aerea *Fogg.*, aurea *M*, area *Ruiz* sulens *1 m.*,
 sulcos *2 m. M* 292 fremitusque sonorus *Fogg.*, fremituque sonoro *requiritur* 293 caue *1 m.*, ceu *2 m. M*
 294 calcavimus *1 m.*, calcavimus *2 m. M* imbrem *scripsi*, imorem *M*, imbrum *vel ebrum margo Ruiz (ex O)*,
 Hebrum *vel Immon vel Imbrum Dempst.*, Imaum *Fogg.* 295 ibimus *1 m.*, iuimus *2 m. M* fluctu *Ritt.*

intulimus bellum. pars altera castra locavit.
 miscuimus pugnas, munitas cepimus urbes,
 firmaque diruptis deiecimus oppida muris.
 300 nunc ripas Scythici victor rex contigit Istri,
 densaque per latos figens tentoria campos
 ad tua nos, princeps, haec splendida moenia misit.
 annua praelargi patris solacia vestri
 sumere tempus adest. sanctus quae praebuit ille,
 305 vos etiam praebere decet. si foedera pacis
 intemerata tibi, si mavis pacta manere,
 debita quaerenti transmittes munera regi'.
 talia iactantem, nulla commotus in ira,
 tranquillus princeps oculis pietate serenis
 310 aspexit iuvenem, placidoque haec edidit ore.
 'quantum est legatis concessa licentia fandi,
 tantum legatos animo decet esse modestos
 et vitae probitate graves: quique ordine possint
 scire locis humiles quibus et quibus ora superbi
 315 expediant, nostramque petant quod mitiget iram,
 prospiciantque suae poscentes foedera vitae.
 quod tua ventosis inflata superbia verbis
 iactitat, ignavae mentis deformia nudat.
 quid profugos laudas, famaue adtollis inani
 320 extorrem populum? quae fortia regna subegit,
 effera gens Avarum proprias defendere terras
 non potuit, sedesque suas fugitiva reliquit.
 tu velut ignaris falsis rumoribus audes
 vana loqui, turpique dolo nova somnia fingis.
 325 quod tibi nunc visum est vestro adsignare labori,
 militibus nostris ludo solet esse diurno.
 hoc studium dominis, ea sunt sua seria servis.
 sanctum hoc imperium toto sic floruit orbe,
 bella gerens pacemque tuens. nos more parentum
 330 pacem diligimus, numquam fera bella timemus.
 pax est subiectis, pereunt per bella superbi.
 parcimus innocuis, sonti non parcimus ulli.
 res Romana dei est, terrenis non eget armis.
 iure pio vivit: bellum non ingerit ultro,
 335 suscipit inlatum. vel si servire negabunt
 ingratae gentes, primum tamen admonet hostes
 more gubernandi. monitus qui suscipit istos,
 vivit et a nobis meritos expectat honores.
 quisquis amat pacem, tutus sub pace manebit:
 340 et qui bella volunt, bellorum clade peribunt.

297 pras 1 m., pars 2 m. M 299 disruptis M 300 scythici M Istri Ruiz, atri M, astri legit Ruiz
 (forsan in codice O) 304 sancte Fogg. 307 deuita 1 m., debita 2 m. M transmittes scripsi, trans-
 mitte M, transmittite legit Ruiz, transmittito Dempst. 308 in M, ab Riv. 312 modestos M, littera s erasa
 313 pronitate 1 m., probitate 2 m. M 314 locis Ruiz, loco 1 m., locos 2 m. M et Ruiz, e M supe-
 ruis 1 m., superbis 2 m. M 318 iactitet 1 m., iactitat 2 m. M 322 fugitiba M 323 ignaris M et
 margo Ruiz, ignarus Ruiz (ex O) 327 sua seria M, suasoria Mommsen 335 negabunt M, negarunt Mommsen
 336 osten M 337 tuernandi monitos 1 m., gubernandi monitus 2 m. M 339 totus 1 m., tutus 2 m. M

gens quaecumque ausa est Romana lacessere signa,
 horruit extinctas inopino fulmine turmas,
 innumeros cecidisse suos, regesque superbos
 vidit sub nostris humiles fractosque triumphis.
 345 ergo signa meis Cagan contraria signis
 ferre parat, lituosque mihi camposque minatur
 gens Avarum, ni pacta damus? terrore putatis
 id nostrum fecisse patrem, miseratus egenis
 et profugis quod dona dedit? pietate regendi
 350 hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.
 nostra manus larga est, non prodiga: perdere nescit.
 iure suas dispensat opes, quo continet orbem.
 sponte damus dignis, indignis sponte negamus.
 tu numeros numeris et vires viribus audes
 355 exaequare meis. nostris non fidimus armis,
 quamquam ductores, numeri fortesque tribuni,
 subiecti reges et gentes rebus abundant
 quot caelum guttas mittit, quot litus harenas.
 quod super est, unumque meum speciale levamen,
 360 imperii deus est virtus et gloria nostri,
 a quo certa salus, sceptrum datur atque potestas:
 qui populos clemens super omnia regna Latinos
 constituit, pacemque suam commendat amari;
 cuius spe fruimur, cuius virtute superbos
 365 deicimus, cuius populos pietate tuemur;
 qui nostros anget mira virtute triumphos.
 ipsius laudamus opus solumque timemus;
 hunc unum colimus, rerum dominumque fatemur.
 cognoscant Avars, quoniam deus omnium hic est.
 370 fastus non patimur. gentes servire volentes
 suscipimus, donisque humiles et honore levamus.
 quisque suas mensuret opes viresque suorum,
 cum quis bella gerat, sub qua spe sumpserit arma.
 divinum sibimet plus consulat unde petatur
 375 auxilium. poterint si numina vana potentem
 oppugnare deum, si possunt sponte venire
 persculpti lapides, surdae mutaeque figurae,
 monstraque, quae variis extant conflata metallis,
 si caelo tellus bellum movet, arma feretis

341 lacessere *M* 342 orruit *M* 344 uidi 1 *m.*, uidit 2 *m.* *M* sub nostris humiles fractosque
 triumphis *margo Ruiz* (*ex O*), sub nostris humili fractosque triumphos 1 *m.* *M*, per nostros humiles factosque
 triumphos 2 *m.* *M* 346 campumque *margo Ruiz* (*ex O*) 350 facinus 1 *m.*, facinus 2 *m.* *M*
 grate *margo Ruiz* (*ex O*) et 1 *m.* *M*, gratis 2 *m.* *M* proulsa *M*, promissa *Meursius Crit. Arnob. IV 15*
 351 non 1 *m.*, nam 2 *m.* *M* 356 doctores numeri 1 *m.*, duces innumeri 2 *m.* *M* 357 geniti 1 *m.*,
 gentes 2 *m.* *M* rebus *M*, nobis *Jaeg.*, subditae *Fogg.* 358 quod 1 *m.*, quot 2 *m.* *M* (*bis*) 359 li-
 bamen *M* 360 nostre 1 *m.*, nostri 2 *m.* *M* 365 populum *margo Ruiz* (*ex O*) 367 opus *M*,
 opem *dubitans Jaeg.* 368 rerum *margo Ruiz* (*ex O*), regem *M* 369 abares 2 *m.* *M* omnium
 hic *M*, omnibus hic *dubitans Ruiz*, omnipotens *Fogg.* 371 dominisque (donisque 2 *m.*) humiles et hore *M*,
 donis humilesque in honore *margo Ruiz* (*ex O*) 372 suam — opem *margo Ruiz* (*ex O*) 373 sum-
 serit *M* 374 diuinum sibimet *Fogg.*, diuino sibimet *M*, diuinos sibi nec *dubitans Ruiz*, et domino sibi
 ne *dubitans Ritt.* consulet 1 *m.*, consulat 2 *m.* *M* 375 poterint *M*, poterunt *Ruiz* 376 pos-
 sint *margo Ruiz* (*ex O*) 377 persculpti 1 *m.*, persculpti 2 *m.* *M* 379 mouit *M*

380 vos armis adversa meis. si, barbare, nescis,
 quid virtus Romana potest, antiqua require,
 quae proavi, patres et avi potuere Latini.
 quid noster senior potuit pater, inscie, disce,
 385 sub quo Vandalici ceciderunt strage tyranni
 edomitique Getae, pubes Alamannica, Franci
 totque aliae gentes, famosaque regna per orbem
 ardua sub nostris flectentia colla triumphis
 suscepere iugum, mentes animosque dedere
 servitio, nobisque manent ex hoste fideles.
 390 en Sultan nostra servire paratus in aula
 legatos nobis et plurima munera mittit.
 quos contra ingratos offendimus, arma paramus.
 obstamus dominis, profugis damus ostia servis?
 legibus hoc nostris non convenit. arguo factum.
 395 indignis praebemus opem. Caganque timeri
 se putat, et bello mea signa lacessere temptat?
 ite, licet. campos acies et castra parate,
 signorumque duces certo sperate meorum.
 contremuit stupefactus Avar, magnoque timore
 400 dirigit. siccis vox humida faucibus haesit,
 turbatusque malis Augusta ab sede recessit.
 cetera consiliis quae princeps providus altis
 disposuit, verbis fateor comprehendere nullus
 sufficit, et pleni tenor est in fine libelli.
 405 haec dilata parum, non praetereunda relinquo.
 quaeque suis aptata locis, rerumque favorem,
 in quantum potis est, devota mente notabo.

LIBER QVARTVS.

Iam vicina dies spectandi consulis omnes
 urgebat turmas arcus statione replere
 et loca, quae populis praefectus deputat urbis,
 consultor legum libertatisque tuendae
 5 dispositor, iusti vindex, corrector iniqui,
 censuram gravitate regens, multoque rigore
 terribilis, mitique magis pietate tremendus.
 tunc partes munire suas spatiumque parare
 accelerant; medioque fori, qua divite dextra
 10 egrediens princeps sacra trabeatus ab aula

382 patris heavi *l m.*, patres et aui *2 m. M* latine *l m.*, latini *2 m. M* 384 qua *M*
 385 edomitique *M* pubesque *Ritt.* 388 odere *l m.*, dedere *2 m. M* 390 en Sultan vel Sol-
 tau *Fogg.*, enscultor *M*, en scaldor *margo Ruiz (ex O)* 392 offendimus *Mommsen*, defendimus *M*, de-
 prendimus *conieci* 393 obstamus *M et margo Ruiz*, optamus *Ruiz (ex O)* damus *l m.*, dares vel da-
 remus *2 m. M* 394 legimus *l m.*, legibus *2 m. M* 395 preuemus *l m.*, probemus *2 m. M* 396 la-
 cescere temptat *M* 400 facibus *l m.*, faucibus *2 m. M* 401 malis *M*, minis *Mommsen* 403 conpre-
 hendere nullis *M* 404 sufficit (et pleni tenor est in fine) libellus *Mommsen* 405 relinco *M* 406 ap-
 tata *Fogg.*, aptare *M* EXPLICIT LIBER TERTIVS INCIPIT LIBER QVARTVS *M*
 4 liuertatisque *M* 7 mitisque *M* 9 mediumque forique diuite *M* 10 sacrata beatus *M*

divitias vulgo, sollemni munere donans,
 more nivis sparsurus erat, nova fabrica surgit.
 turbatur tota lignorum venditor urbe
 emptorum numero. studio ruit agmen emendi.
 15 robora silvarum tunc plastra gementia ducunt
 magnis ponderibus tractu stridente rotarum.
 explicitae moles; nec sufficit arida tantum
 ligni materies: ratibus tunc ire per urbes
 finitimas, ferro virides succidere silvas.
 20 rarescunt luci, campi spoliantur opaci,
 arboribus ferrum sedit, gemit undique fessus
 concisor nemorum, crebrisque securibus ictus
 congeminant. nidis volucres fugere relictis,
 horrescunt sua lustra ferae, dulcesque latebras
 25 linquunt. concussae penitus tremuere cavernae,
 inmissamque timent tenebrosa cubilia lucem.
 densa per antiquas discurrunt agmina silvas
 more apium, quas ver tepidum nova condere castra
 et munire favos ceris iubet. aethere capto
 30 densa per herbosos errant examina campos,
 floribus insidunt variis, roremque madentem
 ore legunt onerantque umeros, cerasque liquentes
 conficiunt, dulcesque lares in pumice figunt.
 incumbunt operi, gratisque laboribus instant.
 35 protinus omnigeni caeduntur robora ligni,
 quaeque suis aptanda locis: durissima costas,
 mollia dant tabulas. quadrata caesa bipenni
 fraxinus, et crebris cadit ictibus ardua pinus,
 tunc fagi dulces et suco taxus amaro,
 40 iliceaeque trabes fortes et pallida buxus,
 pulchra magis pallore suo. cecidere securi
 antiquae quercus et amictae vitibus ulmi,
 cedrus olens, solidum numquamque natabile robur,
 aesculus, alnus, acer, terebinthus, populus, ornus.
 45 in tennes tabulas abies montana secatur,
 iuniperi tiliaeque leves et odora cupressus.
 mille secant in frusta trabes: tonat aerea pulsans
 malleus, et tractae strident scabredine serrae,
 curvaque percusso longe sonat ascia ligno.
 50 tanta nec Inachides secuerunt robora plebes,

11 vulgus *Fogg.* 12 nibis in nivis *mutatum M* sparsurus *M* 13 orbe *M* 14 em-
 torum *M* 15 ronora *M* plastra *Ruis*, claustra *M* 17 mollis *Vonck Spec. 29* 20 opaces *M*
 22 aut ictae aut v. 23 congeminat scribi voluit *Vonck Spec. 30* 23 fugere *Ruis*, figure *M* 24 or-
 rescunt *M* 25 lincunt *M* caberne *M* 29 muniri *1 m.*, munire *2 m. M* fabos *M*
 ceris iubet aethere *Ruis*, cerisubat..here *1 m.*, cerisublet here *2 m. M*, ceris uocat. aethere *Mommsen*
 capto *M*, captos *Ruis*, captas vel in alto *Fogg.*, coeptos *Jaeg.* 30 arbosos erant *1 m.*, herbosos errant *2 m. M*
 33 fingunt *dubitans Fogg.* 37 quadrat *1 m.*, quadrata *2 m. M* 40 illicieque *M* fortes et *Vonck*,
 an fortisque et praeferat *dubitans*, fortesque et *M* 41 cecidis.. *1 m.*, cecidere *2 m. M* 43 nata-
 tile *dubitans Ritt.* 44 tiribintus *M* 47 frustra *M* aerea *Mommsen*, haere *M*, litterae *postremae*
 a superscriptum est, aethere *Ruis*, aethera *Muncker ad Hygin. fab. 64* 48 tractes trudunt iscabredines
 erre *M* 50 inaciesecuerunt *M*

armatas classes ratibus cum mille pararent.
 illa prius laetae spectacula praebuit urbi
 fabrica. mirantur populi, studioque videndi
 omnis concurrens sexus veniebat et aetas.
 55 roboribus flexis teretes curvaverat arcus
 artificum praedocta manus, trabibusque cavatis
 adfigens tabulas pendentes struxerat aedes,
 quattuor informans molem stationibus unam,
 buxea populeis aptans capitella columnis
 60 materiaque ipsa bases firmaverat imas:
 omnia roboribus sternunt loca plana politis.
 coniungunt tabulas et ferri nexibus artant,
 quae pondus strepitusque virum motusque faventis
 ferre queant populi. cunctorum terga locorum
 65 alternumque latus conclusit sectile lignum,
 undique munimen, decus et tutamina praebens.
 disposuere gradus, quis staret in ordine longo
 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus,
 posset ut exertas ad munera tendere palmas,
 70 liberius spectare oculis manibusque favere,
 et donis aptare sinus, quae plurima consul
 in plebes missurus erat, palmasque capaces
 tendere, quo veniens late pluat aureus imber.
 ut labor artificum perfecta mole quievit,
 75 atque operis tanti nituit decus, omnia late,
 quae modo lignorum squalebant fragmine, mundant,
 exornantque locos, et festa fronde coronant
 partes quique suas. fixis tabulata virebant
 palmarum ramis et amicae pacis olivae.
 80 cuncta triumphalis pendentia culmina laurus
 comit et amplectens foliis felicibus ambit.
 quos illic ludos, quae feria vulgus habebat!
 ludere nunc alios, alios spectare videres
 mille voluptatum species. velamina tendunt,
 85 ut loca quaeque decent. ut plus mirentur, obumbrant.
 quod vulgo est, vile est: quidquid latet, extat, honorat;
 quodque magis tegitur, pretii maioris habetur.
 tunc interclusos nulli transire sub arcus
 concessum est: cunctis medio via lata patere.
 90 lux octava novo nascentis lumine Christi
 in se volventis vestigia flexerat anni:
 more suo currens totum compleverat orbem
 circulus alterius referens de fine dierum

53 niuendi 1 m., uidendi 2 m. M 56 cabatis 1 m., cauatis 2 m. M 57 affligens 2 m. M
 60 bases ipsa Jaeg. firmaberat 1 m., firmauerat 2 m. M 65 latus conclusit M 66 preuens M
 67 grados 1 m., gradus 2 m. M 69 ut scripsi, et ut M, et Ruiz 70 liuerius M 72 palmas-
 que M, pallasque Mommsen 73 inber M 78 quisque dubitans Vonck Spec. 30 82 quae feria M,
 quae seria Dempst., ferias quas vel quae festaque malim 85 t loca 1 m., ut loca 2 m. M, et loca Fogg.
 86 honorat M, honorum Ruiz 87 quoque dubitans Jaeg. 88 arcus 1 m., arcus 2 m. M 89 uiolata M
 patere M, patebat Ruiz

principium, teretemque rotam novus ordine mensum
 95 urguebat numerus. totum qua volvitur aevum
 et finit sine fine dies. iubar axe sereno
 emicuit, votisque pii sese obtulit orbis,
 laetificans cunctas felici lumine terras.
 clara coruscantem lux auxerat altera lucem,
 100 cum terris gaudente polo prodibat uterque,
 sol radians et consul ovans. nova Roma nitebat,
 certabantque ipsi iucunda palatia caelo.
 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant
 officia, et turmis implent felicibus aulam.
 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum
 adcumulant, onerantque locos, quibus altior ipsa
 sella triumphalis firma statione locata
 iam fuerat, nondum claro tunc consule plena.
 hinc vetus argentum formas speciesque novatum
 110 in varias, pressum titulis sculptumque figuris
 excelsis portant umeris, magnisque laborant
 ponderibus, cistaeque graves funduntur in unum:
 utraque materies in magnos surgit acervos.
 aedibus in magnis miro constructa paratu
 115 extabat sedes, auro gemmisque superba,
 lumen habens sine sole suum; inlustratque propinquos
 gemmarum natura locos, rerumque colores
 nutans et Phoebi radios fulgentis obumbrans.
 miscentur teretes quadris, viridantibus albae.
 120 chrysolithi mireque micant, flammisque pyropos
 adflans et propria depellens luce tenebras.
 hanc prius in media, quam sol procederet, aula
 auratis gradibus sacrisque tapetibus altam
 conscendit princeps trabea succinctus avita,
 125 regalem ditans Augusta fronte coronam,
 censuramque piam servans gravitate resedit
 Caesareos augens habitus ritusque Gabinos.
 cuius Hydaspeis radiabat purpura gemmis
 vincens luce diem, plus maiestate sedentis
 130 lucidior meliorque sui. primumque senatus
 pronus adoravit 'vincas, Iustine' perorans.
 'consule te felix, te principe floreat orbis.
 salve, Augustorum numeri non ordine prime,
 sed meriti, largitor opum, largitor honorum,
 135 libertatis apex, mundi caput, unica virtus
 et rerum manifesta salus, reparator opimi

94 principum 1 m., principium 2 m. M terentemque M 97 pii sese obtulit orbis *dubitans Jaeg.*,
 ple sese obtulit orbi M, ple sese obtulit orbis *Vonck Spec. 30, an piam sese obtulit orbi praeferat dubitans*
 99 auxerat *Barth VIII 1 p. 361, auferat 1 m., hauserat 2 m. M* 100 quum M polo *Ruis, po-*
 pulo M 105 arum M 108 iam *Ruis, nam M* 109 hinc M, huc *Jaeg. ante formas tertia,*
ut videtur, manus in inculcavit 119 miscentis 1 m., miscentur 2 m. M 120 crisoliti M 122 hec M
 mediam — aulam *dubitans Ruis* precederet M 127 ritusque M, cinctusque *Fogg.* 128 Hy-
daspeis Voss ad Vell. Patere. II 3, idaspiciens M, cf. Claudiam. de III cons. Honor. 3. 4 129 mage-
 state M 133 muneri M, sed litterae m pars ita crasa est, ut nuni neri *supersit*

nominis. antiqui redeunt nova saecula fasti.
 Augusti priscum renovasti Caesaris aevum.
 clarius est meliusque tuum. tua gaudia tecum
 140 hinc vester primus feliciter excipit annus,
 votaue plura tuis celebret nova Roma triumphis'.
 inde senatorum sacro recitantur ab albo
 nomina, conscripti patres qua voce citati
 accedunt hilares, subeuntque altissima sedis
 145 culmina, praetendunt dextras, et praemia sumunt
 consulis et mundi domini, donisque superbi
 fulvo plena ferunt argentea vasa metallo.
 qualia fecundi convectant munera campi
 agricolae, cum prata virent, plenisque canistris
 150 lilia cana ferunt, mediumque intermicat aurum
 floris odoriferi. primordia fertilis anni
 ferre domum gaudent, postesque et limina comunt,
 et sua placandis nectunt donaria templis.
 tunc oratorum geminae facundia linguae
 155 egregias cecinit sollemni munere laudes
 consulis Augusti. dignis fortuna favorem
 praebuit, et iustis successit gratia dictis.
 o fortunati, quibus est ex rebus abundans
 laudum materies! quid non laudabile dicunt,
 160 qui vitam, tanti qui principis acta reponunt!
 quis fuit ille fragor? tantus favor unde repertus,
 tot laudatorum numerus? quibus artibus usi
 et quibus ingeniis? quanto conamine nisi
 tunc phaleris phaleras et laudibus addere laudes?
 165 non potuere tamen sanctae miracula vitae
 ordinibus numerare suis. divina referre
 nec virtus hominum nec sensus sufficit ullus.
 fontis Niliaci si quisquam aut hauriat undas
 et bibat, aut bibulis rivos inducat harenis:
 170 ipse quidem satiatur aquis, satiantur et agri,
 si quos ille rigat; fontes et flumina replet,
 et praebet largas haurire volentibus undas;
 * * *
 quae circa dominos habemus vota, probamus,
 dum canimus colimusque pios, veneramur ovantes.
 175 quos dum laudamus, laudem de laude meremur,
 et fruimur maiore bono. nam diva propago

137 antiqui redeunt — fasti *M*, antiqui reddunt — fasti *Vonck Lect. 65*, antiquis redeunt — fastis *Fogg.*
 138 priscum *M*, primum legit *Ruiz* 140 excipit *M*, incipit *Fogg.*, an exigat praeferat dubitans 141 forma *I m.*,
 roma 2 *m. M* 142 indese naturum *M* 143 qui dubitans *Ritt.* 144 ilares *M* 145 et *Ruiz*, te *M*
 151 flores *M* 153 nectunt *Ritt.*, nectant *M*, uectant *Vonck Lect. 94* 159 quid *M*, sed id 2 *m.* additum
 laudaule *I m.*, laudabile 2 *m. M* 162 tot *M*, quot dubitans *Fogg.* 163 ingenius *M* 164 faleres fa-
 lera *I m.*, faleris faleras 2 *m. M* 168 si add. 2 *m. M* quiquam *M* aut hauriat 2 *m. M* in litura
 171 si quos *M*, sic quos legit *Ruiz*, sic quis (= sic quibus) *Vonck Spec. 31*, sed quos *Fogg.* 172—173 inter-
 cidisse complura post versum 172, quo codicis folii 47^a pagina prior finitur, intellexit *Mommsen.* periit primum
 finis comparationis incohatae, qua Nilus derivatione nulla exhauriri dicebatur, deinde conclusio totius loci praecedentis
 de senatorum donis et exordium insequentis, quo Iustinus laudatur, quod alios quosdam, qui senatoriam dignita-
 tem non aequantes scribarum officio fungebantur, forsan tribunos et notarios, iisdem, quibus senatores, donis ditaverit
 173 quae *M*, cum *Fogg.* habemus *M*, aptamus *Ruiz*, libamus *malim* 175 quos *M*, ast requiri arbitratur *Fogg.*

humanae nil laudis eget, sed vota clientum
 pensat, devotosque sibi pietate coronat.
 fertilis hic Augusta manus felixque videri
 180 plus voluit, nullumque suo praeferre favori.
 namque illos donis conscriptis patribus aequos
 esse dedit, cum distet honor. vigilantia noctis
 hoc meruit carisque favens sapientia Musis.
 doctior et princeps novit, quod littera rerum
 185 pars magna est magnusque labor scribentibus instat.
 protinus officiis summam tutantibus aulam,
 ordinibus propriis et prisco more notatis,
 perque scholas turmasque vocans, pia praemia gaudens
 praebuit, et fidos opibus ditavit alumnos
 190 pro meritis gradibusque suis. idem inclitus omnes
 nutrierat, vivoque etiam genitore regebat.
 natus in imperio, media nutritus in aula
 inter alumnorum numeros coetusque fideles,
 nomina cunctorum, cunctorum noverat actus,
 195 omnes mitis amans, omnes pietate paterna
 semper alens semperque monens. ritumque regendi
 continet ipse suos nutritque fovetque clientes:
 providus ut pastor, longo qui tempore tauros
 lanigerosque greges herbosis pavit in agris,
 200 omnia quae posuit taurorum nomina novit;
 crescere dilectum gaudet pecus, intrat ovile,
 discernit teneros et in unum congregat agnos
 nomina nota vocans: audita voce sequuntur,
 agnoscunt dominum, pulsantque balatibus auras,
 205 atque avidi sumunt virides, quas adtulit, herbas.
 interea populus totas compleverat aedes,
 ornatas nexis diversa ex fronde coronis.
 serica per cunctas pendebant vela columnas.
 perque arcus vicosque omnes adstabat utraque
 210 parte favens vulgus, palmasque sinusque parabat.
 consulis adventum summa tardantis in aula
 expectant, penduntque moras, causasque morarum
 inquirunt, oculosque omnes ad regia tollunt
 limina, processumque Augusti consulis optant:
 215 haut secus ut Libyci terra sitiante coloni
 nubila suspiciunt, moto cum fulgura caelo
 prima micant, crebroque tonans Notus implicat aethram,
 ruricolam siccis discurrit turba per agros
 spe pluviae, mundantque locos, aditusque viarum
 220 librant, et cursus omnes moderantur aquarum,
 unde fluant liquidi per prata virentia rivi,

181 conscriptos 1 m., conscriptis 2 m. M 182 noctis M, nostris Dempst., sed cf. paney. in laud.
 Anast. 43 184 et Fogg., est M 185 instat scripsi, instet M 188 perque scholas Dempst.,
 per scholas M, sed r s 2 m. addidit in litura 189 ditabit 1 m., ditavit 2 m. M 191 uiboque 1 m.,
 uinoque 2 m. M 199 eruosos — agros M 203 secuntur M 204 que delet Dempst., sed cf.
 Joh. I 174 205 erbas M 208 serica vel Syrica Ruiz, sirica M 214 obtant M 215 aut M
 216 suscipiunt M 217 ehram M 218 ruriculum M 220 librant 1 m., liberat 2 m. M

(cogit dura sitis) cumulosque arenis harenae
 obiciunt, pinguisque soli declivia claudunt.
 postquam opibus fidos consul ditavit alumnos,
 225 Augusto nutu cunctos incedere iussit,
 ut populis pia dona daret. praecepta facessunt.
 tollitur in magnum divalis sella triumphum
 mille ministrorum manibus, gratoque labori
 submitunt umeros et loris fortibus aptant
 230 electi iuvenes, aetas quibus omnibus una,
 par habitus, par forma fuit, vestisque rubebat
 concolor, atque auro lucebant cingula mundo.
 incessit laetus praeclara in veste senatus,
 pars trabeis, pars compta togis, ut cuique probatus
 235 ordo locum cultumque dabat. divina sequuntur
 officia, et primis praeco clamoribus instat
 omnibus imperitans sectis procedere turmis.
 incedunt densae mixto lictore cohortes.
 hinc armata manus dextram laevamque tuetur
 240 Caesarei lateris. clipeis pia terga tegebat
 ingens excubitus, protectorumque phalanges
 fulgebant rutilo pilis splendentibus auro.
 ipse autem consul sacro diademate fulgens,
 ornatus trabea, gemmisque ostroque nitebat,
 245 ore umerisque potens. et sacri luminis instar
 illius aspectus gemmas vincebat et aurum,
 angelicis oculis exaequans sidera caeli.
 contigit ut sacrae felicia limina portae,
 tramite qua recto mediam via ducit in urbem,
 250 terruit incessu populos, oculisque refulsit:
 qualis ab Oceani liquidis sol aureus undis
 splendentes mittit radios, rutilusque serenum
 fundit ubique diem mundumque inluminat omnem
 lucis honore suae. viso tunc consule plebes
 255 plausibus adsurgunt, et voces vocibus addunt.
 sic, bene quaesitas ut pullis porrigat escas,
 mitis hirundo redit: postquam sua tecta videndum
 garrula per patulas fuerit delata fenestras,
 matris in adventum nido consurgit ab omni
 260 turba loquax, flagitantque cibos fidaeque parentis
 oribus ora petunt et apertis faucibus adstant;
 illa sed inpendens nidum circumspicit omnem,
 distribuitque pias, ut cunctos nutriat, escas.
 sanxerat Augustus Sophiae cognomine templum,
 265 Romanum princeps cum Iustinianus haberet

229 abtant *M* 234 pras *1 m.*, pars *2 m.* *M* (*bis*) prouatus *M* 235 secuntur *M* 237 in-
 peritans *M* sectis *M*, tectis *dubitans Ruiz*, lectis *Ritt.* 238 coortes *M* 239 lebamque *1 m.*,
 leuamque *1 m.* *M* 240 tegebant *M* 245 hore *M* potens *M*, patens *dubitans Ruiz* sa-
 cri *add. 2 m.* *M* 248 sacra *1 m.*, sacre *2 m.* *M* 251 anoceani *1 m.*, aboceani *2 m.* *M* 257 irundo *M*
 sua tecta uidendum *M*, sua tecta reuisum *vel* reuisens *Jaeg.*, ad sua tecta uidenda *Fogg.*, sua tecta uidet dum
Mommsen, in sua tecta (uidendum!) *malim* 260 flagitantque cibos *M*, rogitantque cibos *Dempst.*, flagrantque
 cibo *Fogg.*, inhiantque cibos *dubitans Jaeg.* 262 illa sed *Ruiz*, illast *M* 265 romanus *1 m.*, romanum *2 m.* *M*

imperium, Christoque vovens sua vota dicarat
 mens Augusta, reor, iam non ignara futuri:
 aut magis ignarum recto deus ordine duxit
 ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum
 270 auspiciis sacrare piis. Theodora regebat,
 tempore quo sacram fundavit conditor arcem,
 et Sophiae nomen nondum regnantis habere
 arx meruit: sceptri fuerant ea signa futuri.
 ingens mysterium, magna quod mole latebat,
 275 perfectum patefecit opus. via lucida nostris
 nunc facta est oculis. manifesta luce videmus
 olim promissum caelesti munere regnum
 Iustino Sophiaeque piis, patuitque, quod ante
 clausum erat, et nullis velamen visibus obstat.
 280 rem Sophia dignam certo sapientia fecit.
 instituit pulchrum, solidavit robore templum,
 coepit, perfecit donisque ornavit et auxit.
 iam Salomoniaci sileat descriptio templi.
 cedant cunctorum miracula nota locorum.
 285 inclita praeclarum duo sunt imitantia caelum,
 consilio fundata dei, venerabile templum
 et Sophianarum splendentia tecta novarum.
 principis haec, haec aula dei. deus illud utrumque
 glorificavit opus, sed maiestatis honore
 290 plus templum terroris habet. namque ibi probatur,
 quam sit ubique deus praesens, simul omnia complens.
 internis oculis illic pia cernitur esse
 indivisa manens patris genitique potestas
 spiritus et sanctus. substantia creditur una,
 295 tres sunt personae. subsistite! nomina fulgent.
 utque pater deus est, genitus deus aequus honore,
 spiritus et sanctus pariter deus. ex tribus una
 e caelo veniens mundi persona redemptrix
 humani generis formam de virgine sumpsit.
 300 sponte sua venit, factorque et conditor orbis
 factus homo est, verusque deus non destitit esse.
 natus, non factus, plenum de lumine lumen,
 una in naturis extans persona duabus,
 consimilis deitate patris, hominique profecto
 305 consimilis, sine peccato peccata relaxans,
 plurima per populum faciens miracula Christus.

266 uobens 1 m., uovens 2 m. M, uolens Fogg. 267 iam add. 2 m. M 268 ignaram Riv.
 duxit Vonck Spec. 31, ducit M 269 quam dubitans Jaeg., quae M sunt M, sint Vonck Spec. 13
 270 teodora M 271 fundabit M 273 ars M 288 haec, haec Bekk., est haec M, aula atque vel haec
 atque vel aedes Fogg. 289 glorificabit M 290 namque ibi M, ibi namque Meursius Crit. Arnob. IV 15,
 namque inde Dempst. 291 quam Ruis, quum M, quod Fogg. 294 sancti Fogg. 295 subsistite Mommsen,
 subsistitur M, substetunt Ruis versusum 294 et 295 partibus posterioribus transpositis ita locum constituit
 Vonck Spec. 32: spiritus et sanctus subsistit, numine fulget. tres sunt personae, substantia creditur una
 296 utque pater est genitus deus hecus M 298 redemptrix M 299 sumpsit M 300 venit M,
 uerus Vonck Lect. 37 304 patris, hominique Vonck Lect. 37, patris omnique M, patri, hominique Fogg.
 306 polum 1 m., populum 2 m. M

calcavit mortem moriens, vitamque resurgens
 vita dedit cunctis in se credentibus. ipse
 in caelum ascendens a dextris sedit honoris
 310 aequaevis patris, iudex venturus in orbem
 et regnum sine fine tenens. hunc mente fideli
 regnator Iustinus amans, trabeatus ab aula
 egrediens, templum primum sublime petivit
 atque deo grates solita pietate peregit.
 315 plurima votorum sacravit dona suorum,
 immensoque piam ditavit munere templum.
 obtulit et ceras, et miti voce petivit
 corde humilis, dextraque dei benedictus abiit,
 plus exaltatus, plus iustificatus id ipsum,
 320 quod se humilem, stans ante deum, veramque fatetur,
 quam retinet pietate, fidem. cum diligit ipse,
 diligitur. quem Christus amat rex magnus, amatur.
 ipse regit reges, ipse et non subditur ulli.
 Iustinus princeps hoc protectore quietus
 325 imperat, hunc ipsum solum spe certus adorat.
 ut pius expletis templorum limina votis
 liquit, in ingentem vectandus consulis arcem
 conscendit gaudens et saeptus lumine sedit.
 ante pedes domini, faciunt qui iussa, elientes
 330 adstabant laeti, vultuque et veste nitabant,
 Romani populi patres sine semine facti.
 patricius senio fulgens Calinicus honoro,
 qui pater imperii meruit iam factus haberi
 gratior, Augusti servans pia gaza sacelli.
 335 namque illi moriens mox Iustinianus honores
 contulerat, fidaeque prius narraverat auri
 consilii secreta sui. 'voco', inquit 'alumne,
 et properat suprema dies, iussuque creantis
 a regnis in regna vehor. deus omne Latinum
 340 Iustino dedit imperium. tu, fide, memento
 verborum, quae mando tibi. cum carne relicta
 spiritus ascendens claram penetraverit arcem,
 in medio procerum Iustini ad limina perge.
 invitato virum, nolit licet ille subire.
 345 sorte mea tristis renuet. consentiet istine.
 ne dubitare velis. nullus contemnere possit

309 honoris *Fogg.*, honori *M*, honore *Vonck Spec.* 32 310 eq... patri *l m.*, equeui patris *2 m. M*
 316 immensumque *l m.*, immensoque *2 m. M* 317 et *add. 2 m. M* ceras et *Mommsen*, cera
 sed *l m.*, ceras sed *2 m. M* miti *l m.*, mitis *2 m. M* petibit *l m.*, petiuit *2 m. M* 318 corde
 humilis *M*, cor humile, a *Fogg.* abibit *l m.*, abiuit *2 m. M* 319 id ipsum *Jaeg.*, in ipsum *M*,
 in ipso *Fogg.* 321 pietatem *M* diligit *l m.*, diligit *2 m. M* 322 quem *M*, quam *legit*,
 cum *scripsit Ruis* amatur *Ruis*, amator *M* 323 et non *add. 2 m. M* subdit.... *l m.*, sub-
 ditur ulli *2 m. M* 325 inperat *M* 327 in ingentem *Ruis*, ingentem *l m.*, et ingentem *2 m. M*
 uectandus *l m.*, uectandi *2 m. M*, spectandi *Fogg.*, spectandus *malim* 333 aberi *M* 335 onores *M*
 337 uoco *l m.*, uocor *2 m. M* 339 ueor *M* 341 cum *Ritt.*, dum *M* 342 clarum *M*
 343 in medium *M* iustine *l m.*, iustini *2 m. M* 344 inuitate *l m.*, inuitato *2 m. M* nolit
 licet *M*, uidelicet *Ruis*, regnum ut uelit *Dempst.* 345 renuet *Fogg.*, ueniet *M*

350 terribilis praecepta dei. cognoscet amantes,
 quos fidos habui. mihi qui nocere nocentve,
 ipsum etiam facto simili temptare parabunt,
 ut pereant iustasque suo dent sanguine terras.
 sed pietas Augusta malos castigat alumnos
 consilii bonitate sui. dum perdere non vult,
 subiectum sibi quidquid erat, sic punit iniquas
 carne veras animas, ut mortis poena
 355 non maneat, breviusque luant. cruciantia corpus
 praeteritura pati satis est. aeterna tremiscant
 supplicia, inflictas timeant in saecula poenas.
 ultio commissum lenit scelus. illa profecto
 paucorum multis prosunt exempla malorum,
 360 quorum post mortem nostrae monumenta perhorrent
 et damnant leges. erit unius utile multis
 exitium, cessantque doli, dum poena timetur.
 legislatores statuit deus ipse per orbem.
 haec animo retinens sincera mente fidelis
 365 paruit, et domino meruit dilectus haberi.
 nec non ensipotens, membrorum robore constans
 aspectu, mentis non a gravitate benignus,
 adstabat Narses sedemque ornabat herilem
 splendida signa gerens. qualis pretiosus achates
 370 aut medius fulvo Parius lapis enitet auro
 artificis formante manu: sic luce coruscus,
 sic animo placidus, miti sic gratior ore,
 terga tegens domini claris fulgebat in armis.
 adfuit et sacrae domino gratissimus aulae
 375 Tiberius, curasque omnes inplebat et
 inplens officium nutu monituque frequenter
 obsequiis instare suis tranquillus alumnos

* * *

347 amantes *Schwarz teste Goetzio*, amans *M*, amabit *dubitans Ruis*, amando *Dempst.*, amanter *Riv.*
 348 nocentue *scripsi*, nocebit *M*, nocebit *Ruis*, nocere *Fogg.* 349 ipsi *Fogg.* simile *M* 350 iu-
 stasque *M*, udasque *dubitans Vonck Spec. 32* terras *M*, poenas *Meursius* 353 s sibi *M*, nihil
erasum, seponens sibi *Dempst.*, suspectum sibi *Ritt.*, subiectum sibi *Fogg.* erat *M*, erit *Fogg.* ini-
 quos *Fogg.* 354 carne ueras *M*, carne feras vel carniuoras *Ruis*, carnificis *Fogg.*, carniferas *Mommsen*,
 carne necata *malim* animas *M*, manibus *Fogg.* poena *M*, poena sequatur *Dempst.*, poena recedat *Ritt.*,
 poena delnceps *Mommsen* 355 prebiusque *M* cruciantia corpus *Fogg.*, cruciant *M*, cruciantia tan-
 tum *Ritt.* 356 praeteritura pati *Ruis*, preteritur abti *M* haud ante satis *add. Ritt.* est *M*,
 esto *Fogg.* tremescant *M* 358 lenitis celus *M* 360 perornent *M* 362 dolendum pena
 timent *M* 365 aberi *M* 366 rousore *M* 367 aspectu *M*, adfectu *dubitans Jaeg.* mentis *M*,
 mitis *Vonck Spec. 32* non a *M*, iuncta *Vonck*, nec non *Fogg.*, nota vel mixta *Jaeg.* benignum *M*
 368 adstabat *Ruis*, stabant *M* erilem *M* 369 acat 1 *m.*, achates 2 *m. M* 370 fulbo *M*
 parius *M*, Pharius *Dempst.*, pyrous *Fogg.*, sed cf. *Very. Aen. 1 596* 372 miti *Ritt.*, nitis *M*, mitis *Ruis*
 375 curasque *M*, curas qui *Mommsen* actus *add. Ritt.* 376 officia *M* 377 alumnos *Bekk.*,
 al *M*, alumnos *Ritt.*

I. INDEX GEOGRAPHICVS.

- Abydena arva Ioh. I 172
 Aegaeum aequor Ioh. I 208
 Aeolii montes Ioh. II 256
 Afer VI 275
 Afri provinciales Ioh. I 31. 143 II 290. 331. 412
 III 17. 278. 281 IV 232. 259. 282 VI 88. 172
 VII 356 Anast. 37 Iust. I 19
 Africa tertia pars mundi Ioh. I 47
 Africa provincia Ioh. I 27. 138 II 138 III 13. 59.
 63. 70. 125. 269. 283. 293. 342. 454 IV 82. 86.
 102. 243. 894 VI 56. 187. 245 VII 31 Anast.
 38 Iust. III 90 *cf.* Libya. — fertilis agris, vinetis,
 olivetis III 31—33. 70—72. 324. 325 Iust. III 90.
 Vandalis dominantibus foret Ioh. III 67—76. ex-
 tremis Hildimeri regis annis a Mauris vastari coepta
 est III 186—197. a Byzantiis occupata reualescit
 III 28—34. 283—290. 320—342. pestilentia gravi
 vexatur III 343—375. Maurorum incursionibus con-
 tinuis vastatur III 398—400. 444—454. I 27—47.
 323—340. Iustini minoris tempore misera Anast.
 37—39 Iust. I 19
 Africus ventus VI 272 VII 323. 355. 359. 370
 VIII 84
 Agalumnus mons Ioh. II 69
 Alamannica pubes Iust. III 385
 Anacatasur populus Mauricus Ioh. II 75
 Antonia castra Ioh. I 461
 Argivum bellum Ioh. I 184
 Armenius Ioh. IV 236. 241. 361. 367. 426 *cf.* Arta-
 banus
 Arsuris Byzacii oppidum Ioh. VII 273 (*Not. prov. Byz.*
 67)
 Arzgis tellus Ioh. II 148 *cf. prooemii p. XIV*
 Ascalon Iust. III 89
 Astrices populus Mauricus Ioh. II 75 VI 391. 404.
 431. 454. 464 *cf. prooemii p. XI. XXXII*
 Aurasitana manus Ioh. II 149 (*Ἀυράσιον ἄρος Proc.*
b. Vand. I 8 II 12. 13. 19. 20. de aedif. VI 7)
 Auster ventus Ioh. II 197 IV 831 VI 593 VII 187
 Austur populus Syrticus Ioh. II 89. 91. 209. 345
 IV 816 VII 283 (*Austoriani Ann. Marc. XXVI*
4, 5 XXVIII 6, 2. 13. Ἀύσουριανοί Synes. epist.
57. 78. 104 catast. p. 193. 224. 245. 300. 303 ed.
Petav.)
 Aúteni Byzacii oppidum Ioh. III 319 (*It. Ant. p. 46, 7 W.*
Not. prov. Byz. 104)
 Auares Iust. praef. 4 I 254 III 233. 258. 260. 270.
 271. 280. 321. 347. 369. 399. — Avarum legatio
 III 231—401
 Babylonia Iust. III 279
 Barcaeus Ioh. II 123 IV 506
 Boreas ventus Ioh. I 359 VII 448
 Byzacium I 350. 461 VI 49. 168. 182. 251. 280
 VII 285. 517. — Byzacii litora vadosa I 350—365
 Campanus fucus Iust. II 106
 Caput Vadorum Byzacii promontorium Ioh. I 369 (*Proc.*
b. Vand. I 14. de aedif. VI 6.)
 Carthago Ioh. praef. 35 I 438 III 308 IV 1055
 VI 169. 174. 184. 225 VIII 503. Iustiniana felix
 VI 58 (*Proc. de aedif. VI 5. Nov. Iust. 37*)
 Catonis campi Ioh. VIII 166
 Caucana Siciliae portus Ioh. I 229 (*Proc. b. Vand.*
I 14)
 Caucasus Ioh. VI 715
 Caunes populus Mauricus Ioh. II 66
 Cebur Byzacii castellum Ioh. IV 41
 Celianus populus Mauricus Ioh. II 75
 Cellas Vatari Ioh. III 318 (*Καλλαςβάρτας Proc. b.*
Vand. II 17, forsán idem vicus, qui Vatari nomina-
tur in Tab. Peut. III F)
 Charybdis Ioh. I 218
 Corus ventus Ioh. I 167
 Cynthia Ioh. II 418 VIII 279
 Cypros Iust. III 91
 Danaí Ioh. VI 305
 Daras Mesopotamiae urbs Ioh. I 77
 Delia Ioh. I 459
 Díg diga oppidum Syrticum Ioh. II 119 (*It. Ant. p. 65*
W. Tab. Peut. VII E. F)
 Eous Ioh. I 120 VII 145
 Euphrates Iust. III 281
 Eurus ventus Ioh. I 360 II 255 III 104 Iust. II 321
 Falernum vinum Iust. III 97
 Francí Ioh. II 383 Iust. praef. 10 I 254 III 385
 Frexes populus Mauricus Byzacii Ioh. II 43. 184 III 187
 VII 384 VIII 648. humilis gens III 153
 Gabini ritus Iust. IV 127
 Gadabís Tripolitanæ provinciae regio vel vicus Ioh. II
 117 (*Proc. de aedif. VI 4*)
 Gadaiae Ioh. VI 285 *cf. prooemii p. XXXI*
 Gaetula Ioh. IV 1075
 Gallica vicus vel regio Ioh. II 77 VI 486 *cf. prooemii*
p. XXXII
 Garamantis Ioh. VI 198
 Garisaens Iacchus Iust. III 102
 Gaza Iust. III 88
 Gemini Petra montis Aurasii castellum Ioh. II 145
 (*Γεμινιανοῦ πέτρα Proc. b. Vand. II 20*)
 Getae Ioh. II 383 Iust. praef. 11 I 254 III 385
 Geticum bellum Iust. II 123
 Gípides Iust. I 254. — cum Langobardis bellum gerunt
 praef. 12
 Gurubis Africae provinciae oppidum Ioh. II 56 (*Cu-*
rubis Inscr. Wilmanns 2332. It. Ant. p. 56, 7.
57, 5 W.)

- Hadriacae undae** Ioh. I 209
Hadrumentum *cf.* Iustiniana polis
Hebrus fluvius Iust. III 274
Hunni *cf.* Vnni
Hydaspeae gemmae Iust. IV 128
Hyperboreus Ister Iust. III 50
Hyrceanus Ioh. VI 713 Iust. III 246

Iberus Ioh. IV 488, *cf.* Gregorius
Ifera Ioh. II 57
Ifurac populus Syrticus Ioh. II 113 III 412 IV 641 VIII 490. 648
Ilaguantensis Ioh. VI 166. 278
Ilaguas populus Syrticus Ioh. I 478 II 87. 96. 106. 210. 345 IV 374 VI 108. 195. 238. 437. 454. 462. 469. 604 VII 383 VIII 580. 647 *cf.* Laguantan, Leucada. *De nomine et sedibus populi in prooemii p. XII egi*
Iliacus Iust. III 94
Imaclas populus Mauricus Ioh. II 75 (Mecales III 410, *Mάγλας Herod. IV 178, Μάγρες Ptol. IV 3, 26*)
Indica tellus Iust. III 15
Ister Iust. III 50. 300
Ithacus Iust. III 93
Iustiniana polis Ioh. IV 64. 75 (Hadrumentum Nov. Iust. 37. *Proc. de aedif. VI 6*)

Laguantan populus Syrticus Ioh. I 144. 467 IV 48. 85. 629. 797. 815 VII 535 VIII 434. 474. 501 *cf.* Ilaguas, Leucada. *de nomine et sedibus populi in prooemii p. XII egi*
Langobardi Iust. praef. 12
Laribus Africae provinciae oppidum Ioh. VII 143 (*It. Ant. p. 26, 3 W. Proc. b. Vand. II 22. 28*)
Lariscus vel Laristus portus Syrticus Ioh. VIII 46
Latara Ioh. VIII 229
Latiaris Ioh. VI 510 VIII 57
Latinus Ioh. I 372. 504 III 9 IV 216. 512 VI 64. 166. 266. 347. 389. 434. 449. 501. 517. 538. 574. 614. 621 VII 131. 239. 294. 303. 373. 413. 492. 504 VIII 43. 51. 143. 185. 200. 254. 271. 358. 364. 369. 443. 446. 462 Iust. I 149. 343 III 362. 382
Latium Ioh. I 482
Latius Ioh. I 78 VI 344 VII 108 VIII 17. 253. 264 Iust. I 24
Lazi nomen coniectura restitutum Ioh. II 383
Leucada populus Syrticus Ioh. III 294 *cf.* Ilaguas, Laguantan
Libya vel Libye Ioh. I 9. 111. 124. 248. 294 II 40. 85 III 29. 44. 68. 266. 275. 323? 393. 418 IV 234. 432 VI 256. 549 VII 105. 172. 212 VIII 61. 198. 237. 295. 355 Iust. I 287 *cf.* Africa
Libycus I 3. 367. 381. 383. 412 II 34. 197 III 107. 117. 362. 397 IV 248. 790 VI 38. 222. 773 VII 502. 518 Iust. praef. 35

Macares populus Mauricus Ioh. II 62
Macubius mons Ioh. II 72
Mammenses campi in Byzacio interiore siti Ioh. VII 283 (*Proc. b. Vand. II 11. de aedif. VI 6*)
Marmaridae vel Marmaridae Ioh. II 138 IV 1042. 1164 VI 147. 507. 565. 574. 664 VII 406 VIII 169. 300. 381. 427. 455. 531. 636. 647.
Marta Byzacii oppidulum vel vicus Ioh. II 81 (*Tab. Peut. VI D*)
Massyli Ioh. I 470. 531 IV 137. 150. 510 VI 50. 82. 180. 267. 517. 536. 571. 685 VII 102. 370. 473 VIII 43. 185. 202. 522
Mastracianae vires nomen parum certum Ioh. III 408
Maurica (scil. solea) Ioh. II 137
Maurus Ioh. I 245. 537. 555 II 2. 11. 29. 157. 183. 435 III 108. 120. 287. 406. 454. 460 IV 11. 17. 27. 51. 64. 154. 281. 445. 603. 667. 793. 806. 872. 902. 942. 995. 998. 1013. 1019. 1071. 1129. 1136 VI 9. 44. 82. 107. 141. 181. 195. 596. 600 VII 31. 129. 263. 294. 459. 516. 541 VIII 192. 250. 307. 444. 525
Maurusius Ioh. I 529. 574 II 408. 471 IV 189. 320. 627. 681. 726. 827. 1097 1121 VI 731 VII 364. 380. 439 VIII 127. 473
Mazax Ioh. I 549 IV 724. 1020 VI 167. 450. 600 VIII 305
Mecales populus Mauricus Ioh. III 410 *cf.* Imaclas
Membressa Africae provinciae oppidum Ioh. III 311 (*It. Ant. p. 45, 6 W. Tab. Peut. IV F. Proc. b. Vand. II 15*)
Memphis Iust. III 91
Memphitica aula Iust. III 16
Mercurii colles Ioh. II 57 (Mercurii promontorium *Mela I 34, Μερκούριον πόλιμα Proc. b. Vand. I 6*)
Meroë Iust. III 91
Methymnaeae urvae Iust. III 96
Muctuniana vel Mutuniana manus Ioh. II 116. 210

Naffur populus Mauricus Ioh. II 52 III 189 IV 48 VII 384 VIII 648? *cf. prooemii p. IX*
Nasamon populus Syrticus Ioh. VI 198. 552. 589. 593. 692 VII 465. 510 VIII 95. 177. 234. 248. 274. 423. 428. 446. 639
Navusi montana Ioh. II 146
Niliacus Iust. IV 168
Nilus Ioh. VI 199
Nitizibis Mesopotamiae urbs Ioh. I 60. 65
Notus ventus Ioh. I 354. 387 II 198 III 98 VI 387 VII 450 Iust. IV 217

Oceanus Ioh. I 510 VI 121. 455 VII 83 VIII 278 Iust. IV 251
Oriens Ioh. III 127

Pachynum Ioh. I 229
Palaestinus Lyaeus Iust. III 98
Parius lapis Iust. IV 370
Parthi Ioh. I 58. 61. 88
Parthia Iust. III 280
Parthicus Ioh. II 382 IV 499 Iust. II 106
Persae Ioh. I 58. 61. 67. 89. 108 IV 552 VI 715 VII 28 Iust. III 277
Persicus Ioh. IV 893
Persis Ioh. I 449 VI 33
Petra Gemini *cf.* Gemini Petra
Phlegra Ioh. I 453
Poeni Ioh. III 277 IV 86 VII 504. 533

Ravenna Iust. II 124
Roma Ioh. I 181 IV 96. 346. — (imperium Byzantium) Ioh. III 266 IV 422
Roma nova (Constantinopolis) Iust. I 344 III 156. 247 IV 101. 141
Romanus Ioh. praef. 37 I 18. 66. 89. 104. 117. 207. 231. 366. 382. 466. 475. 481. 485. 507. 522 II 29. 192. 204. 224. 233. 274. 382 III 304. 402. 407. 429 IV 124. 160. 164. 187. 283. 343. 358. 364. 391. 407. 410. 418. 441. 449. 511. 674. 684. 719. 725. 734. 742. 823. 998. 1019. 1045. 1095. 1113. 1150 VI 268. 310. 311. 328. 337. 360. 380. 390. 433. 449. 496. 507. 518. 555. 617. 698. 702 VII 42. 101. 119. 128. 136. 146. 268. 298. 389. 472. 490. 507. 532 VIII 41. 59. 82. 103. 119. 130. 150. 171. 186. 197. 222. 255. 267. 269. 322. 348. 376. 388. 424. 432. 436. 443. 461. 468. 510. 526. 640. 649

Sabaea tura Iust. III 22
Sarepta Iust. III 88
Sascar Ioh. II 74
Scylla Ioh. I 213
Scythicus Ioh. VII 448 Iust. III 300
Sestos Ioh. I 172

- Sicanum Pachynum Ioh. I 229
 Siculae orae Ioh. I 210
 Sidonius Ioh. III 19. 280 VI 63. 228 VII 195
 Sigae undae Ioh. I 173
 Silcadenit populus Mauricus Ioh. II 53
 Silvaceae populus Mauricus Ioh. II 52
 Silvaizan populus Mauricus Ioh. II 62
 Silzactae populus Mauricus Ioh. II 66
 Smyrnaeus vates Ioh. praef. II 1 175
 Syrtes Ioh. IV 644. 819 VI 191. 218
 Syrticus Ioh. IV 672. 915. 1106 VI 104. 197. 447. 564. 639 VII 289. 351 VIII 167. 541. 601 Iust. praef. 35
 Taenarius Iuppiter Ioh. VIII 308
 Talalatea arva Ioh. II 79 *nomen coniectura restitutum. cf. prooemii p. XXXIII*
 Tamatonius Ioh. VIII 549. *utrum nomen an patria Mauri cuiusdam hoc verbo indicetur, parum liquet*
 Thebani campi Ioh. VI 305
 Theodosiopolis Mesopotamiae urbs Ioh. I 70
 Threicius Ioh. I 171 Iust. III 274
 Tillibaris provinciae Tripolitanae oppidum Ioh. II 80 (*It. Ant. p. 75, 5*)
 Tiryntius Ioh. VI 212 *cf. Alcides, Hercules*
 Tripolis Ioh. II 117 III 409 VI 225. 240
 Troia Ioh. I 174. 193 IV 949
 Troianus Ioh. IV 802 Iust. III 95
 Tyrius (Carthaginiensis) Ioh. I 415 IV 229 VII 150
 Tyros Iust. III 90
 Vnni Ioh. II 383
 Vroeliana manus Ioh. VI 390 (*Vreilliani Veget. III 23*)
 Vadara Africae fluvius Ioh. II 68
 Vadis Numidiae oppidum Ioh. II 156 (*conec. S. Cypr. 15. Not. prov. Num. 7 vel 117*) *cf. prooemii p. XV*
 Vadorum Caput *cf. Caput Vadorum*
 Vandalicus Ioh. I 368 III 16. 107. 116. 179. 195 VII 385 Iust. I 286 II 125 III 384
 Vandalus Ioh. III 232
 Vatari Cellas *cf. Cellas Vatari*
 Velamideus Ioh. II 120
 Vincensia arva Ioh. VII 478 VIII 20
 Vinci Byzacii oppidum maritimum Ioh. VII 111. 136. 391 *de nomine et situ oppidi eius quid suspicet, in prooemii p. XXXIII exposui*
 Zephyrus ventus Ioh. VI 272
 Zerquilis montis Aurasii castellum Ioh. II 145 (*Ζερ-βούλη Proc. b. Vand. II 19*)
 Zersilis regionis Syrticae vicus Ioh. II 76

II. INDEX HISTORICVS ET MYTHOLOGVS.

- Achilles Ioh. praef. 7. II 1 178. 190 IV 514. 802. *cf. Pelides*
 Adon Ioh. IV 514
 Adrastus Ioh. VI 308
 Aegides Ioh. IV 610
 Aeneadae Ioh. I 8
 Aeneas Ioh. praef. 12. 15 I 181. 194. 203
 Aeneia domus Ioh. I 177
 Afun Maurus Ioh. VIII 603
 Alacanza Maurorum dux Ioh. IV 642 VIII 543
 Alantas Maurus Ioh. VIII 593
 Alcides Ioh. IV 949 *cf. Hercules, Tiryntius*
 Alecto Ioh. IV 327
 Altifatan Maurus Ioh. VIII 419
 Altilimas Syrticus Ioh. VIII 541
 Altisan Maurus Ioh. VII 435
 Altisera Maurus Ioh. IV 931
 Amantius armiger Iohannis Ioh. II 189. (358. 414) IV (304.) 315 VI 598
 Amantus Maurus Ioh. VIII 485
 Ammon Ioh. VI 116. corniger II 110 VI 147. 556 VIII 252. 304. fatidicus III 81 VI 147. 179. 190. 556 VII 515. 519. 534 VIII 252
 Ammonius Ioh. IV 669 *Gurzil deus, Ammonis filius cf. II 110*
 Anastasius quaestor et magister Anast. 31. 40 Iust. I 16
 Aneus Maurus Ioh. VIII 410
 Anestus Maurus Ioh. VIII 419
 Angelicum templum (Michaëlis archangeli) Iust. II 8 (*cf. Proc. de aedif. I 3*)
 Antaeus Ioh. VI 210
 Antalas Maurorum Byzacenorū regulus I 469 II 31 III 67. 73. 109. 459 IV 30. 360. 383. 619. 653. 660. 868. 886. 895 VII 286. 293 VIII 37. *cf. Guenfeius, natus anno 500 p. Chr. n. Ioh. III 73, patre Guenfan III 66, anno 517 rapinas agere coepit III 156, anno 530 Hildimerum vincit III 198—261, Byzantius se subiecit III 287—289 IV 362—364, per annos decem pacem servat II 35 III 290, fratris Guarizillae nece exasperatus rebellat II 28 III 384 IV 365. 366. Solomonem vincit III 417—441. Stutiam in belli societatem assumit III 458—460. Himerium capit IV 8—63. Hadrumetum occupat IV 64. Iohannem Sisinnioli filium bis vincit IV 105. 136—200. ab Artabano decipitur IV 367—369. ad Iohannem Pappi fratrem legatos mittit I 463. pacis condiciones reiecit IV 358—392. vincitur IV 645—1171. Mauris Syrticis, qui Iohannem vicerant, se adiungens rebellat VII 286. non acie, sed fame vinci posse Romanos intellegit VII 296—300. cladi magnae Maurorum interest VIII 239
 Antifan Maurus Ioh. IV 972
 Antonia castra Ioh. I 461
 Anzatal Maurus Ioh. VIII 624
 Aor Maurus Ioh. II 50
 Apollinea sagitta Ioh. I 191
 Apollo Ioh. III 84 (arcitenens I 458)
 Apostolicum templum Iust. III 59 (*Proc. de aedif. I 4*)
 Arecan Maurus Ioh. IV 937
 Ariarith armiger Iohannis Ioh. IV 929 VI 535. 543. 649. 670
 Ariobindeae prorae Ioh. IV 83. Ariobindus, magister militum per Africam, senex iners (IV 86), provinciam male defendit. trucidatur IV 225
 Armatus tribunus Iust. II 130. 135
 Arsacis Persa Ioh. IV 898
 Artabanus Armenius IV 373. — Guntarith tyrannum interfecit Ioh. IV 236—242. 368. 369. 426. Antalam auxilii mercede fraudat IV 367—369.
 Artemius Romanus Ioh. IV 902
 Arzen Maurus Ioh. IV 989
 Asan Maurus Ioh. VII 430
 Ascanius Ioh. I 201
 Athanasius Ioh. IV 232 VII 199. — Artabano, ut Guntarith tyrannum interficiat, persuadet IV 232—239. Iohanni, qui clade magna afflicto Larès confugerat Carthagine subvenit VII 199—235 (Praefectus praetorio Africae fuisse videtur *cf. Proc. b. Goth. II 22. b. Vand. II 25*)
 Audiliman Maurus Ioh. VIII 551*

- Augusta (Sophia) Iust. praef. 23 II 169 III 147
 Augusti (Iustinus et Sophia) Iust. III 75
 Augustus Caesar (Caesaris dictatoris filius) Iust. III 27 IV 138
 Augustus (Iustinianus) Iust. IV 264
 Augustus (Iustinus) Iust. IV 156. 214
 Augustus (imperator) II 111. 133. 406 III 37 IV 133
 Augustus (*adjective*) A. amictus Iust. I 39 A. aula I 82. 197. 205. 359 III 222. 263. A. caput II 163. domus III 157. 180. A. fons Anast. 19. A. frons IV 125. A. genus I 133. A. manus IV 179. A. mens IV 267. A. mensa III 86. A. nomen I 153. A. nutus IV 225. A. pietas IV 351. A. sacellus IV 334. A. sedes III 194. 401. A. tectum III 1. A. tumulus I 293. A. urbs I 298. A. vestis II 88. A. vox II 332
 Aurora Ioh. I 187. 243 VI 455 VII 83 Iust. II 1
 Auspur Maurus Ioh. VII 437
 Authima *nomen Mauricum corruptum* Ioh. IV 934
 Autiliten Maurorum dux Ioh. II 58 IV 643 VIII 255
 Autiseran Maurus Ioh. VIII 417
 Autufadin vel Autufyden Maurus Ioh. VIII 420
 Avernus Ioh. IV 328 VIII 345

 Bacchus Ioh. III 71 VI 306 VII 70 Iust. III 87
 Baduarius Iustini gener curapalati Iust. II 284 (Bandarius Ioh. *Bielar. Migne Patrol. LXXII p. 864*)
 Barsippa Maurus Ioh. IV 978. 981
 Bellisarius magister militum ad Caput Vadorum navibus appulsis castra ponit Ioh. I 367. 387. Vandalorum dominationem evertit Ioh. III 19 Iust. II 125. apud Membressam Stutiam vincit Ioh. III 313
 Bellona Ioh. III 36 VI 566 VII 519
 Bezina Maurorum Romanis fidorum dux Ioh. VII 279 VIII 126
 Bitipten Ifsadaiae filius, Maurorum Romanis fidorum dux Ioh. IV 546
 Bruten Maurorum Syrticorum dux Ioh. IV 631. 803. 839 VI 127. 142 VIII 384
 Bulmizis armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. IV 987 VI 649 VIII 607
 Burcas Maurus Ioh. VII 428

 Cacus Ioh. III 158
 Caecilides *cf. Liberatus*
 Caesar (C. Iulius) Ioh. VIII 149 Iust. III 16
 Caesar Augustus Iust. III 27 IV 138
 Caesar (imperator) Iust. I 138 II 413
 Caesareus Iust. II 118 III 257 IV 127. 240
 Cagan Avarum rex Iust. III 271. 345. 395
 Caggun Maurus Ioh. VIII 418
 Calamen Maurus Ioh. VIII 407
 Calinicus patricius Iust. I 76. 122 IV 332
 Camalus Maurorum Syrticorum dux Ioh. IV 632 VI 732 VIII 569
 Cambus Maurus Ioh. IV 976. 977
 Camenae Ioh. praef. 37 I 8 III 334
 Canapus Maurus Ioh. VIII 421
 Capitolia Iust. III 125
 Carcasan Ifuracum regulus IV 639 VI 104. 143. 170. 175. 185. 217. 226. 551. 563 VII 295. 416. 505. 513. 517 VIII 16. 36. 242. 627. — populos Syrticos clade dispersos colligit VI 104. Maurorum Syrticorum omnium dux summus creatur VI 143. Ammonis oraculum adit VI 145—176. exercitum magnum cogit VI 159—205. Tripolitanam provinciam vastat VI 225. usque ad Byzacii fines progreditur VI 280. in deserta cedit VI 282—291. in regionem mari vicinam reversus Romanos vincit VI 444—773. cunctandi impatiens VI 295. 296 VIII 242. pugna magna victus interficitur VIII 389—633. VI 184—187
 Carosus Romanus Ioh. VII 436
 Catilina Ioh. IV 212
 Cato (minor) Ioh. VI 340

 Catonis campi VIII 166
 Catubar Maurorum dux Ioh. IV 643
 Ceraus Maurus Ioh. VI 732
 Ceres Ioh. III 324 VI 296 VII 70
 Cernisatus Maurus *nomen coniectura restitutum* Ioh. VIII 566
 Ceucus Maurus Ioh. IV 971
 Charon Ioh. IV 325
 Christicola Ioh. VIII 322
 Christus Ioh. I 151 IV 588. 686 VI 103 VII 476 VIII 215. 335. 367 Anast. 31 Iust. II 7. 427 IV 90. 266. 306. 322
 Cleopatra Iust. III 17
 Concordia Ioh. I 12
 Conunian Maurus Ioh. IV 940
 Crescens Romanus Ioh. IV 844
 Creusa Ioh. I 201
 Cullan vel Cullen Maurus Ioh. IV 791. 961
 Cusina Maurorum Romanis fidorum regulus III 408 IV 510. 1095 VI 268. 468. 517 VII 245. 264 VIII 122. 266. 371. 429. 439. 458. 475. — matre Romana natus VIII 271 IV 511. 1095. magister militum VI 267 VII 268 VIII 270. Solomoni subvenit III 408. cum Ifsadaia discordat VII 245
 Cutin Maurus Ioh. VIII 568

 Decii Ioh. VIII 506
 Demetrius secreta sacrae aulae tractans Iust. I 27
 Demoleus Ioh. I 180
 Diomedes Ioh. praef. 8
 Dis Ioh. IV 322
 Dorotis armiger Iohannis Ioh. IV 972 VI 650 VIII 622

 Eilimar Maurus Ioh. IV 718
 Eripten Maurus Ioh. VIII 606
 Eraneun Maurus Ioh. VIII 605
 Erinys Ioh. III 37 IV 678 VIII 136
 Eripuit Maurus Ioh. IV 862
 Espotredan Maurus *nomen coniectura restitutum* Ioh. VIII 549
 Euas vel Euanthes Iohannis magistri militum pater Ioh. VIII 576

 Fama Ioh. VI 276 Iust. I 299
 Fastita Romanus Ioh. VIII 624
 Fiscula Romanus Ioh. IV 992
 Flaccus Maurus (transfuga Romanus?) Ioh. VIII 561
 Fortuna Ioh. III 413. 424
 Frecten Maurus Ioh. IV 992
 Fronimuth Romanorum dux Ioh. IV 525. 1090 VI 518 VIII 377
 Fugen Maurus *nomen parum certum* Ioh. IV 928

 Gamasdrus Maurus Ioh. IV 861
 Gantal Maurorum dux Ioh. IV 642
 Garafin Maurus Ioh. IV 910
 Gardius Maurus Ioh. IV 779
 Gellamir Vandalorum rex Ioh. I 381 III 17. (264)
 Geislrith Romanorum dux Ioh. II 188 IV 489. 970 VI 522 VIII 372. 475
 Gentius magister militum Ioh. III 41 IV 473. 1083
 Germanus Iustiniani fratris filius Stutiam vincit Ioh. III 317
 Germanus Romanus Ioh. IV 989
 Gigantes Ioh. IV 801 VI 658
 Giganteus tumultus Ioh. I 453
 Gorgo Ioh. I 457
 Grachus Maurus Ioh. VIII 567
 Gregorius Romanorum dux armis fulgens Iberis Ioh. IV 487 (Artabani Armenii fratris filius *Proc. b. Vand. II 27. 28*)
 Gorgius Romanus Ioh. VII 437
 Guarizila Antalae frater Solomonis iussu interfectus Ioh. IV 366 (II 25 III 384)

- Guarsana Maurorum dux Ioh. VIII 266
 Guarsutias Maurus Ioh. IV 758
 Guenfan Antalae pater Ioh. III 66. 107
 Guenfeius (Antalas) Ioh. I 468 III 77 IV 652 VII 296. 522
 Guentan Maurorum dux Ioh. IV 642
 Guntarith Ioh. III 428 IV 222. 240. 369. 426. —
 Solomonem prodidisse fertur Ioh. III 428. Ario-
 bindo trucidato dominationem Africae usurpat IV 227
 VI 70—73. ab Artabano Armenio interficitur IV 240.
 369. 426
 Gurzil Maurorum deus, Ammonis filius Ioh. II 109.
 405 IV 669. 683. 1139 VI 116 VIII 304. 619
- Hector Ioh. praef. 8
 Hectoreus Ioh. I 179. 185
 Hercules Ioh. III 158 VI 210 VII 378 *cf.* Alcides,
 Tirythius
 Hermogenes transfuga Romanus Ioh. IV 163
 Hesperus Ioh. I 232
 Hildimer Vandolorum rex Ioh. III 198. 219. — ab
 Antala vincitur III 198—261. regno privatur III
 263. 264
 Himerius Romanorum dux Hadrumeto praefectus Ioh.
 IV 8. capitur IV 8—63
 Hisdreasen Maurorum dux Ioh. IV 634. 846. 853. 857
 Hydra Ioh. IV 324
- Iabdas vel laudas Maurorum Aurasitanorum regulus Ioh.
 III 302 VII 277 VIII 126. — a Solomone vincitur
 III 302—304 II 140—143 (*Proc. b. Vand. II 12.*
13. 19. 20.) Iohanni subvenit VII 277 VIII 126
 Iacchus Ioh. III 33 Iust. III 102
 Ialdas Maurorum dux Ioh. IV 634. 843. 937
 Iammada Maurus Ioh. VII 432
 Iartus Maurus Ioh. IV 766
 Ielidassen Maurus Ioh. VII 436
 Ierna gentis Laguantan regulus, dei Gurzil sacerdos
 Ioh. II 109 IV 597. 631. 667. 1013. victus fugit
 1138. 1155. caeditur 1163
 Ihsdaias Maurorum Romanis fidorum regulus Ioh. IV
 545. 1104 VII 245. 272 VIII 125. 375
 Ifnaten Maurus Ioh. VIII 394
 Hasan Maurus Ioh. IV 844
 Imastan Maurus Ioh. VIII 480
 Inachides Iust. IV 50
 Iohannes (Sisinnoli filius) Romanorum dux Ioh. IV 14.
 35. 103. 106. 150. 168. 382. — ab Antala et Stutia
 vincitur IV 103—105. iterum acie configit IV 106.
 Stutiam occidit IV 168—179. ipse victus caeditur
 IV 201. 219. 220. 35 (*Proc. b. Vand. II 24*)
 Iohannes Pappi frater I 390—403. magister militum
 per Africam Ioh. praef. 15 I 52. 66. 109. 203.
 234. 261. 303. 469 II 352 IV 333. 376. 565. 596.
 653. 770. 925. 1042 VI 57. 183. 277. 281. 394.
 512. 597. 618 VII 34. 225. 333 VIII 48. 118.
 206. 242. 261. 286. 325. 338. 389. 435. 457. 476.
 534. 557. — Euantis filius VIII 576. reguli cuius-
 dam gener I 202. rebus a Bellisario, Solomone, Ger-
 mano in Africa gestis interest I 379—391. 469—472
 III 29—31. 294—301. 314—319. aut Byzaceniae aut
 Tripolitanae provinciae illo tempore dux fuit I 471.
 pugnae Nitzibensi, qua Belisarius Nabedem fugat, in-
 terest I 60—67 (*Proc. b. Pers. II 18*). Daris praefec-
 tus I 77. Theodosiopolim obsidione liberat I 70—75.
 apud Daras Mermeroem vincit I 77—109. a Persarum
 finibus revocatus Africae praeficitur I 110—124. ad
 Caput Vadorum naves appellit I 366—371. Cartha-
 ginem navigat I 411—416. nihil moratus copias
 educit I 417. 418. in Byzacio castra ponit loco,
 quem Antonia castra dicebant I 460—464. Mauros
 magna pugna vincit IV 645—1171. praesidia per
 provincias disponit VI 40—52. Carthaginem rever-
 titur VI 58—103. Mauros Tripolitanae provinciam
 vastantes pellit VI 280—287. Mauros in deserta
 persequitur VI 292—360. militum seditione ad
 litora reverti cogitur VI 364—369. a Mauris apud
 Gallicam vincitur VI 455—773. Vincis exercitum
 dispersum colligit VII 136. praesidia per provincias
 disponit VII 137—139. ipse Lares se recipit VII
 140—146. auxiliis ab Athanasio, Cusina, Ihsdaia,
 Iabda adductis exercitum reficit VII 147—149. 199
 —280. in campos Mammenses procedit VII 281—
 285. Vincos proficiscitur VIII 20—41. militum se-
 ditionem comprimit VIII 49—163. in campis Cato-
 nis castra ponit VIII 166. magna pugna Mauros ad
 interneclonem vincit VIII 389—656
 Iohannes senior Romanorum dux Ioh. IV 516. 1093
 VI 520. 697 VII 194. — fugit VI 697—704. in
 pugnam reversus ab hostibus cingitur VI 706—752.
 in mare immersus voluntaria morte perit VI 753—
 773. uxoris lamentatio VII 154—198
 Iohannes Stephanides legatus ad Cusinam et Ihsdaiam
 missus Ioh. VII 242—261
 Iohannes armiger Iohannis VI 650 VIII 620. 630
 IV 990
 Iohannes patriarcha Constantinopolitanus Iustinum co-
 ronatus Iust. II 160 (*Zon. XIV 9. 10. Theophan.*
Chron. I p. 373 Cl.)
 Irtus Maurus Ioh. VIII 483
 Isaguas Maurus Ioh. IV 862
 Iten Maurus Ioh. IV 991
 Iugurta Maurus Ioh. VIII 549
 Iulus Ioh. I 194. 198 *cf.* Ascanius
 Iuppiter Ioh. I 451 IV 388. 800. 1039 VI 659.
 Taenarius VIII 308. Ammon III 84 VI 148. 150
 Iustiniana felix Carthago Ioh. VI 59 *cf.* Carthago
 Iustiniana polis Ioh. IV 64. 75. *cf. indicem geogra-*
phicum
 Iustinianus Ioh. I 15 II 24 IV 687 Iust. I 237. 251
 II 126 III 113. 124 IV 265. 335. — Sophiae
 templum et Sophianas aedes extruit Iust. IV 264
 —290. Lares, Africae oppidum, munit Ioh. VII 143
 —146. eius triumphus Ioh. I 15 II 383 Iust.
 praef. 10—18 I 277—290 II 123—127 III 124.
 383—386. eius debita Iust. II 260—262. 362—378.
 moritur *Periochae I 4.* sepelitur III 4—61
 Iustinianus (*adjective*) Ioh. VII 145 Iust. I 277. 356
 Iustinus Anast. 33 Iust. I 46. 65. 120. 133.
 166. 210. 250. 262. 355. 358. 361. 367 II 65.
 127. 133. 168. 171. 264. 310. 353 III 27. 71.
 79 IV 131. 278. 312. 324. 340. 343. — Iusti-
 niano vivo curapalati I 137. Iustiniani debita solvit
 II 260—262. 362—406. Avaribus tributum annuum
 solvere recusat III 311—399. consulatum a Iusti-
 niano abolitum restituit II 352. ipse consul Kal.
 Ian. anni 566 dona calendaria civibus praebet II 354
 IV 1—263
 Iustitia Ioh. I 12 Iust. praef. 24
 Iutungun Maurorum dux Ioh. IV 642. 961
- Labbas Maurus Ioh. VIII 572
 Labyrinthus Ioh. IV 606
 Lachesis Ioh. III 338. 425
 Laertius Iust. III 94
 Laltin Maurus Ioh. IV 963
 Lamaldan Maurus Ioh. VII 426
 Lanzus Maurus Ioh. IV 952
 Laomedontiadae Ioh. IV 950
 Largus Romanus Ioh. IV 843
 Laumasan Maurus Ioh. IV 754
 Liberatus Caecilius tribunus natione Afer Ioh. III 47.
 52 IV 541 VII 375. 422. 440. 455. 475. 498
 Licurdan Maurus Ioh. VIII 607
 Lucifer Ioh. I 509 III 75
 Lyaeus Ioh. VII 11 VIII 248 Iust. III 98
- Maceus Maurus Ioh. I 467
 Macurasen Maurus Ioh. IV 955
 Madden Maurus Ioh. IV 926

- Maggite Maurus Ioh. IV 974**
Magnus sacris rationibus aptus, rectorum Latii discussor providus orbis Iust. I 22
Malcus Romanus Ioh. IV 901
Mamon Maurus Ioh. VIII 482
Manouasan Maurus Ioh. IV 965
Mansitalas Maurus Ioh. IV 908
Mantus Maurus Ioh. VIII 411
Mantleyan Maurus Ioh. IV 748
Manzerasen Maurus Ioh. IV 764
Marcellus Iustini frater Iust. II 283 (Proc. b. Pers. II 28)
Marcentius Romanorum dux Ioh. IV 532. 1091 (paulo ante quam Iohannes in Africam venit, Byzacii dux fuerat Proc. b. Vand. II 27)
Marcianus tribunus Ioh. IV 505. 845. 875
Mariae templum Iust. II 48
Mars Ioh. I 1. 39. 86. 324. 451. 473 II 38. 142. 161. 185. 229. 319. 386. 409. 452 III 272. 299. 309. 389. 391. 405. 438. 442 IV 35. 120. 255. 380. 413. 417. 431. 438. 710. 813. 845. 1004. 1020 VI 14. 146. 166. 220. 446. 493. 695 VII 30. 48. 86. 109. 302. 333. 384. 388. 453. 523 VIII 29. 81. 239. 286. 389. 459. 466. 469. 600. 642 Iust. praef. 17 cf. Mavors. — plantaria Martis Ioh. II 38
Marturius tribunus Ioh. IV 66. 73. 201. 503
Martzara Maurus Ioh. IV 988
Marzin Maurus Ioh. VII 426
Masguen Maurus Ioh. IV 954
Mastiman Maurorum deus (Pluto) Ioh. IV 682 VIII 307
Mastuma Maurus Ioh. VIII 412
Mavors Ioh. I 456 II 317 IV 993 VII 80
Maximianus Africam pacat, gentem Laguantan domare nequit Ioh. VII 530—533 I 480—482 IV 822—824
Mazana Maurus Ioh. IV 770
Megaera Ioh. III 80 IV 324
Mellan Maurus Ioh. IV 928
Meilan Maurus Ioh. VIII 590
Melangus Maurorum dux Ioh. II 261 IV 641
Memnon Ioh. I 186
Meniden Maurus Ioh. IV 990
Merasgun Maurus Ioh. IV 860
Mermeroës Persarum dux Ioh. I 75. 89. 98 (Proc. b. Pers. I 15. 21 II 29. 30. b. Goth. IV 13. 14. 16. 17)
Mestan Maurus Ioh. IV 929
Mestan Maurus Ioh. IV 990
Meuzzen Maurus nomen coniectura restitutum Ioh. IV 962
Mificus Romanus Ioh. IV 970
Minisa Maurus Ioh. VIII 567
Miqois Ioh. IV 606
Mirmidonis Maurus (transfuga Romanus?) Ioh. VIII 399
Misantan Maurus Ioh. IV 906
Montan Maurus Ioh. IV 861
Murifer Maurus Ioh. VII 436
Musa Ioh. praef. 28. 37 II 25 III 335 Anast. 42 Iust. I 10 IV 183
Nabedes Persarum dux nomen coniectura restitutum Ioh. I 62 (Proc. b. Pers. II 18)
Nacusan Maurus Ioh. IV 954
Nados Maurus Ioh. IV 937
Narses spado cubicularius et protospatharius Iust. III 221 IV 368 (Theophan. Chron. I p. 376 Cl.)
Nartus Maurus Ioh. VIII 404
Nathun Maurus Ioh. VII 428
Nereus Iust. III 15
Nican Maurus Ioh. VII 429
Nicander Maurus (transfuga Romanus?) Ioh. VIII 603
Nifaten Maurus Ioh. VIII 481
Olympus Ioh. I 253. 259 IV 463 VI 487 Iust. III 179
Ontisiren Maurus Ioh. VIII 421
Orcus Ioh. VI 12
Ornus Romanus Ioh. IV 892
Palamedeae acies Ioh. praef. 9
Palina Romanus nomen parum certum Ioh. VIII 621
Pallas Ioh. I 457
Palmus Maurus Ioh. VIII 406
Pappus Romanorum dux, Iohannis frater Ioh. I 400 (Proc. b. Vand. I 11 II 3. 17. 28)
Paris Ioh. I 192
Patroclus Ioh. I 185
Paulus armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. VI 598
Paulus Romanus Ioh. IV 839
Pax Ioh. I 9 III 72
Pelagius Tripolis ducis vicarius Ioh. III 410
Pelides Ioh. I 186 cf. Achilles
Pelops Iust. I 335
Penthesilea Ioh. I 189
Petrus magister officiorum Iust. I 25 (Proc. b. Goth. II 22. hist. arc. 16. Lydus de mag. I 25. 26)
Petrus Iohannis filius Ioh. I 197. 207. 305 IV 1054 VII 209. 218 VIII 577
Petrus Romanus Ioh. VII 431. 433
Phaëthon Ioh. I 336 III 395
Phaëthonteus Ioh. III 38
Phoebus Ioh. VI 21
Phoebus Ioh. II 158 III 26. 65. 225 IV 25. 257. 529 VI 459 VII 320 VIII 227. 279. 318 Iust. IV 118
Pietas Ioh. I 11 Iust. I 36
Priamus Ioh. I 177
Priscus Romanus Ioh. VII 436
Proserpina Ioh. VI 136
Putzintulus Romanorum dux Ioh. IV 478. 1085 VI 521 VIII 370. 474. 479
Pyrrha Ioh. III 346
Recinarius Ioh. II 314. 335 IV 583. 716. 941. 946 VI 413 VII 23. 50. 231 VIII 134. 141. 289. 357. 586. 597. — de pace cum Persis componenda agit VII 30 (Proc. b. Pers. II 27). Iohannis adiutor (lateri haerens) Ioh. II 314 IV 583 VII 23—35
Rhesus Ioh. I 189
Roffas Maurus Ioh. IV 933
Romulea gens Ioh. IV 893
Rufinus Tripolitanae provinciae, ut videtur, dux Ioh. VI 221 (Proc. de b. Vand. II 19. 20)
Sacom Maurus Ioh. VIII 594
Salomontiacum templum Iust. IV 283
Salpin Maurus Ioh. VIII 413
Salusis Romanus Ioh. IV 990
Samascus Maurus Ioh. VIII 405
Sangin Maurus Ioh. IV 909
Sapientia Iustini minoris uxor Iust. praef. 23 Anast. 34 Iust. I 9. 291 II 198 III 148. IV 280 cf. Sophia
Sarzun Maurus Ioh. VII 428
Sasfus Maurus Ioh. VIII 391
Senator Romanus Ioh. IV 507
Servandus Romanus Ioh. IV 844
Siclifan Maurorum dux Ioh. II 47 nomen corruptum, ni fallor, e Sidifan. idem enim, ut videtur, dux IV 637 Sidifan, IV 914 Sidifan nominatur
Sidafan Maurorum dux Ioh. IV 914 cf. Siclifan
Sidifan Maurorum dux Ioh. IV 637 cf. Siclifan
Silvntis Romanus Ioh. VII 437
Sinduit Romanorum dux Ioh. VI 522 VIII 374 nomen utroque loco coniectura restitutum (nomina similia Σίνδουαλ Agathias II 7. 9, Σινδούης Proc. b. Goth. II 4)
Sinifere Maurorum deus (Mars) Ioh. IV 681 VIII 305
Sinigung Maurus Ioh. IV 963

- Sinon Ioh. IV 23
 Sinonius Ioh. IV 13
 Sinusdisa Maurorum dux Ioh. II 51
 Sinzera vel Sinzora Maurorum dux Ioh. IV 634. 844
 Solomon praefectus praetorio et magister militum per
 Africam Ioh. I 470 III 401. 406. 414. 441. 449
 IV 382. 1154. — Iadnam vincit III 301—304. ab
 Antala victus caeditur I 473—477. III 401—449
 IV 382. 1154
 Solomoniacus Ioh. I 473 III 301
 Solomuth armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. IV 960
 VI 640 VII 420 VIII 611
 Sophia Iustini minoris uxor Iust. I 65. 210 II 169.
 171. 311 III 71. 83 IV 272. 278. 280 *cf.* Augusta,
 Sapientia, eius filia (Arabia) II 72
 Sophiae templum Iust. IV 264—290
 Sophianae aedes Iust. IV 271—287
 Stephanides Iohannes Ioh. VII 243
 Stephanus Romanus Ioh. VII 435
 Stontaus Maurorum dux Ioh. VI 733
 Stutias rebellis perfigurarum Romanorum dux Ioh. III
 305. 458 IV 30. 49. 81. 130. 161. 168. 177. 184.
 205. 219. 429. — Membressae victus III 311. ad
 Cellas Vatarum victus III 318. Solomone interfecto
 Antalae se adiungit III 458. 459. Himerium capit
 IV 25—63. cum Iohanne (Sisinnioli filio) configit
 IV 136—171. iam victor a Iohanne interficitur IV
 171—179. 184. 205—219. 429—435
 Stygius Ioh. I 401 VI 275 VIII 616
 Suardifan Maurus Ioh. IV 861
 Succur Maurus Ioh. VIII 610. 615
 Suerus Maurus Ioh. VIII 604
 Sultan Iust. III 390
- Taden Maurus Ioh. IV 928
 Tafaran Maurus Ioh. VII 431
 Tamatonius Maurus. *utrum nomen an patria Mauri in-*
dicetur parum liquet Ioh. VIII 549
 Tamazu Maurus Ioh. IV 987
 Tameneus Maurus Ioh. VIII 403
 Tanadus Maurus Ioh. VIII 605
 Tanala Romanus Ioh. IV 991
 Tanin Maurus Ioh. VIII 418
 Tarah Romanus Ioh. VII 435
 Tarasis Romanorum dux Ioh. IV 553. 1101 VI 525
 VIII 98
 Tartara Ioh. IV 213 VI 135
 Taurus transfuga Romanus Ioh. IV 163
 Tergazis Avarum legatus Iust. III 258 (*Ταργίτιος vel*
Ταργίτης Menander Frgm. Hist. Graec. coll. C. Müller
IV p. 233—235)
- Theodora Iustiniani uxor Iust. IV 270
 Theodorus Petri filius et successor, magister officiorum
 Iust. I 26 (*Menander Frgm. Hist. Graec. coll.*
C. Müller IV p. 248)
 Thetis Ioh. I 130 VI 122
 Thomas praefectus praetorio Africae Iust. I 18 (*Inscr.*
Maffei Mus. Ver. 460, 7)
 Tiberius comes excubitorum (Iustini minoris successor)
 Iust. I 213 IV 375
 Tiflan Maurus Ioh. VII 427
 Tilifan Maurus Ioh. IV 910
 Tilin Maurus Ioh. VII 428
 Tiluzant Maurus Ioh. VIII 622
 Tinudus Maurus Ioh. VIII 606
 Tiseras vel Tisiras transfuga Romanus Ioh. IV 907
 Tisiphone Ioh. III 111 IV 326
 Titan Ioh. VI 457. 487
 Tizen Maurus Ioh. IV 991
 Troilus Ioh. I 190
 Tubian Maurus Ioh. VIII 422
 Tumudan Maurus Ioh. VIII 607
 Tursus Maurus Ioh. VIII 550
 Tusdrun Ioh. IV 937
- Vlitian tribunus Ioh. IV 542
 Vlixes Ioh. praef. 9 Iust. III 93
 Vrbicius *nomen coniectura restitutum* Ioh. I 100
 Vrtane Maurus Ioh. VIII 586. 589
- Varinnus Maurus Ioh. IV 964 VII 417. 463. 470
 Vartus Maurus Ioh. VIII 620
 Vascina Maurus Ioh. IV 986
 Venus Ioh. IV 514
 Vergilius Ioh. praef. 12. 16
 Veuman Maurus Ioh. VII 425
 Victoria Ioh. I 10. 408 III 314. 426 Iust. I 81
 III 201
 Vigilantia Iustini minoris mater Iust. praef. 21 I 8
 Vitalis Romanus Ioh. IV 991
 Vitulus signifer Romanus Ioh. IV 941
 Vulcanus Ioh. III 102 VIII 74
 Vulmirziascus Maurus Ioh. IV 983
- Zabeas Maurus Ioh. VIII 384
 Zambrus Maurus Ioh. IV 931
 Zeias Maurus Ioh. VII 427
 Zembrus Maurus Ioh. VII 437
 Ziper armiger Iohannis Ioh. IV 935 VI 535. 538.
 638. 671
 Zudius tribunus Ioh. IV 904

INDEX RERVM, VERBORVM ET LOCVTIONVM.

- a, ab *abundanter additum*: Ioh. II 214 artatur ab ha-
 stis campus. IV 696 densis iubar pallescit ab ha-
 stis. VI 127 emissas ab ore querelas. VII 362 hic
 ab utroque (*scil.* calore et vulnere) cadit. *insolentius*
usurpatum: Ioh. VIII 174 dies dilatus ab armis arte
 ducis. Iust. IV 367 non a (= absque, sine) gra-
 vitate benignus. *sed sanum hunc locum esse pleri-*
que negant
 abbrevio *coniectura restitutum*: Ioh. IV 231 abbreviata
 dies infanda et pessima regni est. (*Hieronym.* in
Isai. IX 28, 22 ultimum iudicii diem abbreviatu-
rus est)
 abeo = eo: Ioh. IV 755 per molle cerebrum ensis abit.
 Iust. II 283 Marcellus abibat
 abies montana: Iust. IV 45

- ablativus casus insolentius positus* a) *omissa praeposi-*
tione a: Ioh. I 516 alipedes ducunt praesepibus al-
 tis. IV 793 magno fugiens terrerit hoste. —
 b) *omissa praepositione in passim. exempla eligo*:
 aequore Ioh. IV 752. aethere Iust. I 50. arvis
 Ioh. VII 478. campis vel campo I 89. 96. 475.
 485. 536 II 45. 92. 176. 241. finibus Ioh. VI
 224. 287. 395. harenis Ioh. IV 675. 1165 VI
 303. litore Ioh. I 180. 374. 378. margine Ioh.
 IV 462 VI 199. montibus Ioh. II 62 IV 353.
 parte vel partibus Ioh. IV 429. 1032. 1094 VII 256.
 Perside Ioh. VI 33. portu Ioh. VIII 46. saxis Ioh.
 III 177. silvis Ioh. III 304 VII 143. terris Ioh.
 VI 243. 391 VII 300. urbe Ioh. III 20 IV 11. —
 c) *ablativus materiae*: Ioh. III 116 sanguine Van-

- dalico video decurrere rivos. Ioh. VI 551 glomerari pulvere nubem. VII 441 nubes — pulvere facta fugae. d) *ablatus temporis*: Ioh. III 346 non orbis novitate rudis, non tempore Pyrrhae. e) *ablatus absolutus*: Ioh. VIII 204 agitata resultant aequora venturis longe signantia ventis. Iust. III 124 Iustinianus ovans quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. f) *ablatus instrumentalis similis*: Ioh. IV 1056 mercede laborum omnia militibus donamus castra volentes. Iust. I 87 mercede laborum aeternam famam laudemque et nomen habebis. Ioh. VIII 305 hi Sinifere colunt, quem Mazax numine Martis accipit. Ioh. IV 618 exacuitque sudes et magnas (*rogitudo supple*: struit) obice cautes. nisi *zeugma audacius admittimus, locus inter corruptos numerandus est*. Iust. IV 51 armatas classes ratibus cum mille pararent. g) Ioh. VII 277 auxiliumque dedit rebus famulatus laudas cum nato comites bis senis milibus armans
- ablatus declinationis tertiae in e xiens, ubi i requiritur*: Ioh. IV 1023 VI 671 VIII 544. 625 missile absconsus: Ioh. I 553 absconsasque ciet tota de parte catervas
- abstrusus *coniectura restitutum*: III 46 latet abstrusus penitus contenta latebris. 177 montibus abstrusisque latebras quaerere saxis
- accedo *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 101 accessit placidis populos sedare loquellis
- accelero *sequente infinitivo*: VI 599 accelerant relevare viros. VII 45 reparare ruinam accelerare placet. Iust. II 86 accelerant — ministri obsequiis praebere manus. Iust. IV 9 spatiumque parare accelerant
- acceptabilis: Ioh. VIII 368 munus erat summi domino acceptabile caeli
- acclamationes: Iust. I 352. 358 II 165—174 III 75
- accusativus a) *omissa praepositione in*: Ioh. III 417 ultima iamque dies nostras pervenerat oras. I 102 quemque illas miserat oras. *locus coniectura restitutus*. b) *accusativus Graecorum more positus*: Iust. I 35 purpureas velata comas. II 384 catervae fortia centenis oneratae brachia libris. III 169 ense latus cincti. IV 319 plus iustificatus id ipsum. *locus coniectura restitutus*
- accusativus pluralis *declinationis tertiae in is xiens*: Ioh. I 114 finis hostis. I 270 VI 289 ignis. II 32 VIII 45 omnis. IV 731 ensis. IV 1151 gravis
- achates: Iust. IV 369
- acta orbis Eoi Ioh. I 121. acta principis Iust. IV 160
- actus: Iust. IV 194 cunctorum noverat actus
- addo: Ioh. III 382 miseris ira dictante flagella omnipotens genitor — addidit. IV 41 ardua castra gerit campis Cebar addita (*i. e. imposita*) apertis. *locus coniectura restitutus* (*cf. Verg. Aen. III 336 iugis hanc addidit arcem*)
- adduco: Ioh. III 23 ibat in adductas densis exercitus umbras arboribus
- adeo: carmen adire Iust. I 15
- adf- v. aff-
- adiectivum neutrius generis a) substantivo loco positum*: Ioh. II 66 montis ab alto. II 146 montana Navusi. III 245 ardua montis. IV 667 Maurorum e medio. VI 42 laxa silvarum. Iust. I 31 rerum arcana. III 271 intima mundi. III 287 laticum concreta. III 318 mentis deformia. IV 9 medio fori. 223 soli declivia. 343 in medio procerum. b) *adverbii loco positum*: Ioh. III 439 IV 989. 1085 VI 638 VIII 116 acerba furens. IV 398 resultant aspera. Ioh. IV 692 rauca gemunt. Ioh. VI 736 rancumque tonat. Ioh. IV 899 artum cingitur. *coniectura restitutum*. Ioh. VI 159 alta fremens. Ioh. VI 304 vanumque laborat. Ioh. VI 442 tendere rectum. VII 196 miseranda gemens
- adimo. ademptus = mortuus: Ioh. VIII 599 corpus ademptum. Iust. I 307 senioris adempti
- adimpleo: Ioh. IV 316
- admitto *sequente infinitivo*: Ioh. VI 250 admittimus hostes Byzacii extremos tantum contingere fines
- adoratio imperatoris: Iust. II 147. 276 III 254. 259 IV 131
- adverbium cf. adiectivum*
- adverto terga = fugio: Ioh. III 421 acies adversa fugax advertere terga coeperat
- adytum: Iust. III 211 adytis radiavit ab imis inclita lux
- aequaevus: Iust. IV 310 a dextris sedet honoris aequaevi patris
- aequiperero *sequente semper accusativo casu*: Ioh. IV 513 non illum aequiperans iaculis. Iust. I 328 aequiperans candore nives. Iust. II 74 aequiperans umeris matrem. *restituendus igitur accusativus* Iust. II 80 aequiperat novis maternam frondibus umbram
- aereus: Iust. IV 47 tonat aerea pulsans malleus
- aes = bucina: Ioh. I 424 aere recurvo aspera raucisoni succendunt proelia cantus. II 249 rauci sonitu conterrat aeris. IV 579 non chordae, non aera gemunt. VII 114 omnes aere ciens. VIII 165 aera ciere acies
- aeternum, pater alme, vale Iust. III 36
- afflo: Ioh. VI 759 (equus) naribus afflans. Iust. II 292 adflatas ortum iubar aspicit herbas. Iust. III 153 omnia sol ortens radiis melioribus adflans. Iust. IV 121 flammasque pyropos adflans
- agentes in rebus: Iust. III 160
- agmen *certam quandam exercitus Romani partem significare videtur his locis*: Ioh. I 426 iamque novem latis erumpunt agmina portis (*cf. IV 472—563, ubi novem exercitus Romani duces recensentur*). Ioh. IV 295 et VIII 183 suo veniens condensus in agmine miles. Ioh. IV 566 ordine cuncta regens, aequansque per agmina turmas. Ioh. VI 299 quantisque diebus agmina tanta (= tot agmina) alet? Ioh. VII 71 quassas reparabunt agmina vires, oblitaeque metus renovabunt proelia turmae. *Aliis locis et Romanorum et Maurorum modo exercitus universi* (Ioh. I 579 II 265 III 428 — Ioh. I 548. 551) *modo exercituum partes quantaelibet* (Ioh. I 447 IV 394 — Ioh. II 9. 413. 476 VII 453. 459) *eodem verbo denotantur*
- agnosco = cognosco: Ioh. VIII 457 ductor ut agnovit —, Cusina quod fidus camporum in parte prematur
- ago *sequente infinitivo*: Ioh. IV 61 egimus hostes per vitam iurare suam. VI 337 terror agit Romanus et instat solis iter temptare truces. VII 203 forti properare duci veneranda senectus evigilanter agit populos. VIII 152 paucos furor impius egit hoc sceleris temptare genus
- alae Maurorum: Ioh. VI 191 excurrunt celeres calidis a Syrtibus alae. VIII 36 cautis Carcasan monitus alis. — alae Romanorum: VI 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus alae
- albicolor (auriga) viridi socio coniungitur una Iust. I 329
- album senatorum Iust. IV 142
- algae (in litoribus vadosis Byzacii crescentes): Ioh. I 358 VI 756. 758
- alienus: Ioh. II 458 castra aliena rapit celsis de montibus. IV 649 accessumque viris acies aliena negabat
- alipes = equus: Ioh. I 516 II 282 IV 307. 866 VIII 478. 613
- allitteratio cf. metricae res*
- altare: Ioh. VI 154 saltus altaria circum (Ammonis sacerdos) rotat. VIII 302 producunt (Mauri) pecudes altaria circum. — VIII 326 (iuxta praetorium) statuit velans altare sacerdos, et solito sacris circumdedit undique peplis. VIII 364 sacerdos munera pro populis, onerans altare. Latinis obtulit
- alternus *notione soliti usurpatum*: Ioh. II 321 alterno placidus sermone levabat. II 356 III 272 IV 131. 700 VII 247 VIII 292 Iust. praef. 15 II 313. —

alternus = uterque: Ioh. I 216 quamquam hic alternae coëant confinia terrae. IV 711 coit improba virtus alterna de parte ruens. VI 488 medium cum fluminis alveum alternae posuere acies. VII 352 saeva sub alternis urebat flamma periculis. VIII 142 praecipit alternas acies astare parumper. Iust. IV 65 alternumque latum conclusit sectile lignum. — alter-nus = alter, diversus: Ioh. II 140 iam audax alter-nis surgit ab oris adversa de parte fremens. VII 63 gentesque require alterna de parte ciens (*utro-que loco Mauri Numidiam incoentes Syrticis oppo-nuntur*). IV 1030 cernuntur fulminis instar saepe faces rutilis ardentem currere flammis, alterna quae parte volant. *huc referam etiam* Ioh. I 368 quos nomine portus alterna pro parte Caput dixere Va-dorum antiqui nautae

altrix imperii (antiqua Roma): Iust. I 290

alumni *vocantur*, qui aulae Byzantiae officii *fungun-tur*: Iust. I 252 cognatos, famulos et tantos linquis alumnos? IV 189—193 fidos opibus ditavit alumnos pro meritis gradibusque suis. idem inclitus omnes nutrierat, vivoque etiam genitore regebat (*scil.* Iu-stinus curapalati) natus in imperio, media nutritus in aula inter alumnorum numeros coetusque fideles. IV 224 postquam opibus fidos consul ditavit alumnos, Augusto nutu cunctos incedere iussit, ut populi pia dona daret. IV 337 vocor, inquit, alumne (*Calinicum patricium imperator alloquitur*). IV 351 pietas Augusta malos castigat alumnos. IV 377. — *latius eiusdem verbi notio patet* Ioh. I 122, *ubi Io-hannes magister militum alumnus vocatur*, et Ioh. IV 283, *ubi totus Iohannis exercitus hoc nomine compre-hendi videtur*

amans = uxor: Iust. I 114 ostensa sibi carae refere-bat amanti

amo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 149 semper amat mi-seras deceptor fallere mentes Iuppiter

angelicus: Iust. I 365 corpus in angelicam mutatum morte figuram. Iust. III 32 angelicas inter turmas. Iust. IV 247 angelicis oculis exaequans sidera caeli. Iust. II 8 angelici pergens in limina templi (*Mi-chaelis archangeli templum significatur*)

angelus malignus: Ioh. I 253

animus est *sequente infinitivo*: Ioh. VI 748 nec cur-rere contra est animus virtusve viris

ante magis = ante: Ioh. III 292 ante magis cecidit quam praedam tolleret hostis

anterior: Ioh. VI 733 ingens exercitus hostem ambit, et anterior conturbat lancea campos

apertus: Ioh. VII 70 iam tempus apertum aequor habet

apex = arboris culmen: Ioh. IV 299 Anast. 12. — apex = conus Ioh. IV 495. — apex imperialis = imperator: Ioh. I 100 quem primum maximus orbis imperialis apex famulum rebusque fidelem tunc ha-buit. Ioh. I 122 gavisus alumno imperialis apex optat sic vincere semper. Ioh. VII 144 (muros op-pidi) condidit ipse Iustinianus apex, orbis dominator Eoi occiduique potens. Iust. I 355 Iustino in prin-cipe vivit Iustinianus apex. Iust. II 163 summo-que coronam inponens apici. Iust. IV 135 liber-tatis apex, mundi caput. — apices sacri = de-cretum principis: Anast. 42 quod labor indulsit, quod fessis provida Musis alma per insomnes meruit vi-gilantia noctes, hi sacri monstrant apices: lege, sum-me magister, et causam defende meam. *cf. proe-mii p. XLVI*

apostolicum templum: Iust. III 59

appareo *sequente infinitivo*: Ioh. VII 317 pulvis et ad-versi apparebat certus hostis haud procul esse viris

appono: Ioh. IV 403 apponunt sensus auresque loquelis

appropio = appropinquo: Ioh. VI 370 appropians (ad litus) vitales invenit herbas. Ioh. VII 100 appro-pia, fessisque tuis solacia praesta

apto *sequente infinitivo*: Ioh. II 129 vaginasque aptant nudis pendere lacertis

aquila: Ioh. I 518 compositis coepit procedere turmis victricesque aquilas acies ostendere campis. Ioh. II 247 leves aquilas campis produxit apertis. Ioh. VII 241 victricesque ferunt aquilas atque agmina densant, ara: Ioh. III 84 tristes et Apollinis aras inde petens, Phoebi tripodas laurosque requirit, funditur hor-rendis sanguis maestissimus aris. Ioh. VIII 301 sta-tuuntque aras et inania poscunt numina. — Ioh. VIII 365 aras lacrimarum fonte rigavit

arbores prope Constantinopolim crescentes *nominantur* Iust. IV 35—46

arcitenens: Ioh. VI 522. — arcitenens = Apollo: Ioh. I 458 arcitenens crebris quis ferret fata sagittis

arcus: Iust. IV 2 urgebat turmas arcus statione re-plere. IV 55 roboribus flexis teretes curvaverat ar-cus artificum praedocta manus. IV 88 tunc inter-closos nulli transire sub arcus concessum: cunctis medio via lata patere. IV 209 perque arcus vicos-que omnes adstabat utraque parte favens vulgus

ardeo = ardens procedo: Ioh. IV 620 ardet in me-dium confusus equo. Ioh. IV 633 ardet in adversos multis cum milibus hostes. — ardeo *sequente infini-tivo* = ardens cupio: Ioh. III 132 ardet dirumpere vincla. Ioh. VII 233 ardet adire viam

ardesco: Ioh. II 170 fremitusque ardescit equorum

arduus: Ioh. IV 457. 467 VI 17 a. colla, terga, ilia (equorum). Iust. III 387 a. colla (virorum). Iust. II 318 a. capita. Ioh. IV 791 a. Iohannes. IV 1101 a. Tarasis. IV 492 a. tela. II 277 a. vela (tentorii). VII 197 a. tecta. VIII 502 a. Carthago. I 290 a. aether. Iust. praef. 31 a. cornua lunae. — Iust. III 207 a. (imperatoris) limina

armiger a) = arma gerens: Ioh. VIII 424 has sequit-ur Romanus eques fortesque tribuni armigerique duces. b) = protospatharius: Iust. III 220 armiger interea, domini vestigia lustrans eminent excelsus su-per omnia vertice Narses (*cf. ensipotens*). c) = sa-telles: 1) armiger Iovis *i. e.* aquila. Ioh. IV 388 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram effugiat. Ioh. VI 289 armiger ipse Iovis, portat qui fulminis ignis. 2) satellites Mermerois Persarum ducis. Ioh. I 95 armigeri iacere ducis. 3) satel-lites magistri militum (*δορυφόροι appellantur Proce-pii locis permultis, e quibus hos eligo: b. Pers. I 9 p. 45, 12 D. 12 p. 59, 11. II 19 p. 234, 17. b. Vand. I 11 p. 360, 21. p. 362, 11. II 4 p. 425, 22. 21 p. 505, 18. 20. b. Goth. I 5 p. 26, 19. I 18 p. 88, 14. II 18 p. 218, 4*). Ioh. II 357 mandata superbo tunc iubet armigerum celerem perferre ty-ranno. IV 923 sed ductor properans fidis comitan-tibus una armigeris victos socios virtute levavit, VI 533 cunctantem bella subire armigeri suasere du-cem. VI 585 ductor adit virtute locum [comitan-tibus una] armigeris temptare parans —, qua valeat transire via. VIII 630 felicia tela Iohannis armi-geri rapit ipse (magister) manu. IV 304. 978 VI 650. 670 VIII 620. *idem, ni fallor, armigeri alias a poeta comites vocantur. cf. comes*

armipotens: Ioh. IV 565 armipotens medius componit signa Iohannes. IV 587 armipotens (Reclnarius). VI 512 armipotens munibat signa Iohannes. VIII 534 armipotens hostes cernens obstare Iohannes

arto: Ioh. II 20 ipse suis artatur motibus aër (pruinae nube terrae infusa). II 76 Zerquillis artatis habuit quos horrida campis. II 214 ipsis artatur ab hastis campus. IV 379 poscere quos decuit, vanis terro-ribus artat. Iust. IV 62 coniungunt tabulas et ferri nexibus artant

arx a) palatium Constantinopolitanum (*Proc. de aedif. I 4*). Iust. praef. 19 solum excellentem conscen-dere iussit in arcem te pater omnipotens. I 187 itur (Iustinus it) in arcem obsequio comitante patrum. I 212 omnia disponens movit providus arcem Tiberius. II 430 arcem remeavit in altam. IV 327 in ingentem vectandus consulis arcem conscendit gau-

- dens. *locus corruptus*. b) Sophianae aedes (*Zon. XIV 10*): Iust. IV 271 sacram fundavit conditor arcem et Sophiae nomen nondum regnantis habere arx meruit. c) arces = urbs, moenia: Ioh. II 117 Gadabisque maligna mittit ab arce viros. Ioh. III 19 sub iuga Sidonias misit Belisarius arces. Ioh. IV 1055 Carthaginis arces cernere sic victor merear. *non palatium Carthaginiense* (*Proc. b. Vand. I 20. de aedif. VI 5*), *sed urbem denotari locis, qui iam sequuntur, demonstratur*. Ioh. VI 169 celsas Carthaginis arces Carcasan ductor portis ingressus aperitis — feretur urbem per mediam. Ioh. VI 184 celsas Carthaginis arces Carcasan ductor populis comitantibus altus per medias ibat, tunc cum cervice recisa infixum rigidum vidit caput Africa conto. — d) arx = caelum: Iust. IV 341 cum carne relicta spiritus ascendens claram penetraverit arcem
- astrorum apud Persas cultus: Iust. praef. 30—32
- attendo: Ioh. III 57 attentae vix prodit fabula linguae auctor a) *notione solita*: Ioh. I 181 Aeneas proavus, celsae quo moenia Romae nomen et imperii praeclearum auctore refulget. I 288 III 51 IV 224. 693. 859 VII 95 VIII 156. 342 IV 668 (Ierna) gentis rectorum maximus auctor. VI 523 (Iohannes) ductorum maximus auctor. b) *insolentius positum*: Ioh. III 127 Romani maximus auctor nominis (Iustinianus). Ioh. IV 545 ibat Ihsdaias gentis praefectus et auctor
- augesco = augeo: Ioh. I 332 omnis et augetur crescentem frondibus ignem arbor
- aula sacra (palatium Constantinopolitanum): Ioh. II 385 Iust. praef. 7. 18. Anast. 19. Iust. I 27. 48. 60. 82. 134. 148. 177. 186. 197. 205. 211. 251. 285. 359 II 71. 284 III 6. 12. 38. 222. 234. 263. 390 IV 104. 122. 186. 192. 211. 288. 312. officia sacrae aulae (*cf. curapalati, officia, palatium*): I 27 secreta sacrae tractans Demetrius aulae. II 284 dispositorque novus sacrae Baduarius aulae successor soeeri (factus mox curapalati est). — aula Memphitica: Iust. III 16 (gemmae), quas Memphitica Caesar perduxit ab aula. — aula Vandalica: Iust. II 125 (gemmae) quasque a Vandalica Belisarius attulit aula. — aula Sidonia (palatium Carthaginiense *Procop. b. Vand. I 20. de aedif. VI 5*): Ioh. VI 228 missus Sidoniam miles vix contigit aulam ductori mandata ferens. — Ioh. VII 448 Boreas Scythica iam liber ab aula
- aureus: Iust. I 185 aurea nascetur vobis regnantibus actas. II 308 aurea plebes tempora principibus centenis vocibus optant. III 78 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
- aurum: Iust. IV 150 lilia cana ferunt, mediumque intermicat aurum floris odoriferi
- auspicium: Ioh. VII 514 huius in auspicio (*scil. in oraculo, quod Carcasan regulo evenerat*) nostri spes maxima regni est. Iust. IV 269 ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum auspiciis sacrae piis. — Ioh. I 127 mittitur auspiciis comiturus bella magistri tiro. Iust. I 3 auspicio meliore cano. Iust. I 29 non sine summi numinis auspicio reor hanc venisse quietem. Iust. III 149 auspiciis haec sacro tuis. (*Sophiam alloquitur Corippus*)
- aumentum in Iohannide nusquam occurrit. Iust. I 160. 285 II 4 IV 243
- axis = currus Phoebi: Ioh. III 26 Phoebi candentis et axe tristia bella magis calida inferrentur harena. III 225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum. IV 1168 iam pronior ordine certo axis in occidui summersus flammiger undis. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis medio libratus in axe. — axis = caelum: Ioh. II 384 quaeque sub aethereo latum sparguntur in orbem axe ferae gentes. Ioh. III 75 toto praefulgens Lucifer axe. Iust. IV 96 in bar axe sereno emicuit. — axis = orbis, zona, terra: Ioh. VI 456 (Aurora) tristior extollens radios tendebat in axem. Ioh. VI 269 pergit in australem ductor fortissimus axem. Ioh. III 397 ferae gentes Libyeum funduntur in axem. Ioh. III 128 nostros mandat in axes
- bacchor: Ioh. VI 301 miles bacchatur anhelans
- balantes = oves: Ioh. II 398 balantum compone greges
- balatus: Ioh. II 174 pcedum per prata balatus. Iust. IV 204 pulsantque balatibus auras
- balsama: Iust. III 23 odoro balsama suco
- barathrum *vox coniectura restituta*: Ioh. IV 685 quas sis regemunt montana barathris
- barbaricus: Ioh. I 28 barbaricis rabies exarserat armis. II 27 fera barbaricae latrant sua nomina linguae. IV 102 Africa barbaricis planxit nudata rapinis. Iust. I 279 barbaricas flexa cervice phalanges. III 122 barbarico (*i. e. barbaris adempto*) historiam fieri mandaverat auro
- barbarus: Iust. III 380 si, barbore, nescis. — Ioh. I 503 VII 247 barbara corda. Ioh. II 263 b. signa. Ioh. VI 193 b. turba. Ioh. VI 567 b. terga. Iust. praef. 40 b. regna. Iust. I 62 b. bella. Iust. II 108 b. colla. Iust. III 237 b. pubes
- basis: Iust. IV 60 materiaque ipsa bases firmaverat imas
- beatus = mortuus: Ioh. I 390 hoc ego, germano pariter comitante beato, castra loco tenui. I 402 haec loca me fratris memorem fecere beati. Iust. I 160 ipse autem patris concussus sorte beati scepra recusabat. — beatus = clarus, celebratus: Ioh. VIII 507 nomen post bella beatum semper erit, semperque manet memorabile caelo, dum fera bella legent aevo veniente minores
- bellatrix: Ioh. I 188 corrui ut mediis bellatrix virgo ceteris Penthesilea suis. VII 453 bellatricesque ceteras spargebat
- belliger *substantive*: Ioh. I 540 belliger astu mittitur in planos — campos. VII 347 ipsas impressat harenas belliger ore. VII 417 Varinnus, belliger ille terribilis quondam nostris. — *adjective*: Ioh. II 91 belliger Austur. IV 480 belliger ipse (Putzintulus). VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus
- bellum = seditio, defectio: Ioh. IV 53 (Stutias) stetit improbus aggere celso, ceu placidus, blandis nutantia pectora verbis impellens ad bella: simul promittit et urget, hortaturque viros variis ad bella figuris. IV 224 (Guntarith) bellorum pessimus auctor. IV 225 sumere nec timuit bellum nomenque tyranni. IV 415 mentes iam sese ad bella parantes. VIII 145 sin forte paratis aspera bella sequi mentemque implere malignam, dicite. (*oratio Iohannis ad exercitum militiam recusantem*)
- bene = valde, maxime: Ioh. I 520 bene sollicito dispensans pectore. II 376 tunc bene subiectus. II 403 et bene direptos ponemus prandia muros. IV 1165 confossus iacuit mediis bene nudus harenis. VII 235 cura bene cautus in omni
- benedico = laudo, celebro: Ioh. I 99 astans mediis dominum benedixit in arvis. VIII 366 precibus placidis patrem benedixit honorans. Iust. II 61 quos tibi (*scil. Mariae*), quos genito dignos solvemus honores pro tantis, benedicta, bonis. — benedico = *agenen*: Iust. II 160 pontificum summus — adstantem benedixit eum. Iust. IV 318 dextraque dei benedictus abivit
- benedictio: Iust. II 270 sancti mecum est benedictio patris
- benefactor: Anast. 20 communis benefactor herus. Iust. I 215 communis benefactor alens. II 146 communis benefactor adest
- benignus: Ioh. I 119 pedibus celer ille benignus (imperatoris) oscula laeta dedit. Iust. I 35 oculisque benigna. I 244 laetus et ore benignus. III 236 voce et mente benignus
- bibo = accolo: Ioh. VI 199 pinguis qui margine Nilii stagna bibunt

- bibulus:** Iust. I 129 clausi bibula rivi minuuntur harena. IV 169 bibulis rivos inducat harenis
- bicornis:** Ioh. IV 617 tribulos per castra locat furcasque bicornes. Ioh. VII 541 quinque erectis iubet ordine lignis stipite suspendi morientum colla bicorni
- biformis:** Ioh. I 213 siluit tunc Scylla biformis. IV 610 pectus tunc ipse (Theseus) biforme (Minotauri) ense ferit misti generis
- bipennis:** Ioh. IV 560 solae apparent post seuta bipennes. IV 1119 per nemus omne bipennes congeminant — ictus. VI 152 in adversa percussus fronte bipenni taurus ut occubuit. Iust. III 178 ancipites splendescere luce bipennes. IV 37 quadrata caesa bipenni fraxinus
- bonitas:** Ioh. I 264 sperne malum bonitate tua. IV 342 virtutem indomitam mista bonitate refovi. IV 592 pietas, bonitas, sapientia. Iust. IV 352 malos castigat alumnos consilii bonitate sui
- brevio:** Ioh. I 274 nec breviata sinu sustentant lintea flatus
- bucina:** Ioh. I 512 II 250 VI 263. 546
- bucula torva dei Gurzil mater:** Ioh. II 111
- bullae:** Ioh. IV 496 (Geisirith dux) cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis. Ioh. II 131 (Mauris) insita non ullis stringuntur cingula bullis
- bustum:** Ioh. I 33 nec senibus potuit concedere fessis quisquis onus busti (i. e. tumuli). *locus coniectura restitutus* (cf. Verg. Aen. X 558 non te optima mater condet humi, patriove onerabit membra sepulero. Claud. in Eutrop. II 530 qualis erat, Phrygio tegeter cum Memnona busto). Iust. I 348 ales ut exustus cum phoenix innovat artus a busto rediviva suo
- buxus:** Iust. IV 40 pallida buxus
- buxea:** Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis
- caelicola:** Ioh. I 454 caelicolum turmas, quid vellent fata, monebat (Iuppiter)
- caerulus:** Ioh. I 196 per vada caerula currens. I 322 caerula sulcantes impellunt flamina puppes. IV 256 caerula sulcabat dirumpens luce corusca Phoebus
- calathus coniectura restitutum:** Ioh. IV 1076
- calco:** Ioh. II 137 sub nigra calcatur Maurica planta. III 454 a dominis calcata est Africa Mauris. IV 1011 pedibus calcatur et amnis purpureus. IV 1158 supraque cadavera calcant quadrupedes. — calco = vinco, triumpho de: Ioh. II 2 adverso trepidus calcatur ab hoste. Ioh. I 17 inclita nam cunctos calcant vestigia reges. Iust. I 286 Vandalici calcantem colla tyranni. Iust. II 107 solet edomitos victor calcare tyrannos. II 400 mentem calcavit habendi. IV 307 (Christus) calcavit mortem moriens
- caleflo:** Ioh. VII 320 subito calefacta dies
- calendarum dona:** Iust. II 354 dona calendarum properant vicina mearum. IV 103 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant officia
- calco:** Ioh. IV 155 VIII 525 sanguine multo militis arma calent
- camelus:** Ioh. VI 194 altisque camelis Maurorum qui more sedent. VII 236 altisque camelis (quibus Athanasius Iohanni Carthagine Lares comestum mittit) fervet iter. VII 341 quae super ora camelos vincula rara tenent. — camelis inter se colligatis castra muniunt Mauri: Ioh. II 93 collocat astrictis muros fossasque camelis. IV 598 muros per castra camelis constructi octono circumdans ordine campum. IV 1021 in mediis intrantes castra camelis observat — implicitosque premit. VI 511 subigit victos inter timor ire camelos. VIII 39 fossasque in montibus altis constituitere metu et celsis vinxere camelis. cf. castra. — Ioh. II 474 IV 995. 1066. 1070. 1133 VI 83
- campus = bellum:** Iust. III 346 lituosque mihi camposque minatur. III 397 campos, acies et castra parate. — campi aequorei: Ioh. II 432 erravit navita campis aequoreis. — campi liquidi = flumen: Iust. III 293 liquidos ceu terruit ungula campos. — campi aetherei = caelum: Ioh. VII 441 surgit ad aethereos nubes densissima campos. — campi siderei = caelum: Ioh. II 252 ungula sidereos contristat pulvere campos. III 215 per iuga siderei plano cum vertice campi funduntur
- canales horti:** Ioh. VII 336 canalibus horti innumerae densantur apes. cf. irrigatio
- cancer:** Ioh. VI 270 qua fervens loca sicca dies sub sidere cancri sole perusta tenet nimium
- candens Phoebus:** Ioh. II 158 III 26
- candida turba:** Iust. III 161 cumque palatinis stans candida turba tribunis
- cannae = mapalia:** Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas. VII 65 has motis praecipue cannis et signis properare suis. VII 264 commotis omnia cannis arva gemunt. VIII 44 hinc atque hinc cunctos cannas fixere per agros. VIII 124 veniat commotis Cusina cannis
- cano:** Ioh. IV 676 proelia raucisono cecinerunt cornua cantu. VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus. — cano = laudo, celebros: Ioh. I 480 Iust. II 128 amborum nomen per saecula cuncta canetur. Iust. I 267 pietas laudanda viri est semperque canenda. Iust. IV 155. — cano = vaticinor: Ioh. III 106 VI 177. 180. 190 regnum cecinit quod gentibus Ammon. VII 515 cecinit sic gentibus Ammon. — cano = dico, narro: Ioh. I 184 cunctaque gesta canunt Argivi proelia belli. I 527 et metuenda canens et quae peragenda revolvens. *locus coniectura restitutus*. II 405 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda canunt. III 12 dum diversa canunt, ductor sic forte locutus. IV 269 ore canens haec verba refert. VI 263 (ductor) signa movenda canit. VII 291 (fama) aspera verba canens. Iust. IV 406. — cano de clamore dictum, qui proelio incipiente attollitur: Ioh. IV 686 vox veneranda canit: clamatur nomine Christus. VIII 202 Massylaeque manus magno cecinere fragore. — cano de acclamationibus dictum: Iust. I 357 'tu vincas, Iustine' canunt. II 170 mille canunt laudes vocum discrimina mille
- canus:** Ioh. IV 237 cana gravitate. Ioh. IV 486 cana aetate. Iust. IV 150 lilia cana
- capilli Maurorum longi:** Ioh. IV 757 luminaque et longos secuit cum fronte capillos. VII 463 Varinum prensis rapuit virtute capillis et suspendit equo. VIII 193 ast alius longos removens a fronte capillos. VIII 569 viventem Camalum pressit: rapit ipse capillis captivumque trahit. — capilli Avarum longi: Iust. praef. 4 illa colubrimodis Avarum gens duras capillis. III 262 longisque implent spatiosa capillis atria
- capitellum:** Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis
- captivo:** Ioh. VII 507 captivatumque sub armis
- captivus:** Ioh. IV 1154 Solomonis signa retollunt prisca viri, Iernaeque simul captiva reducent
- careo:** Ioh. III 158 Cacus ut Herculeis cariturus luce lacertis
- caro:** Iust. I 266 carnis condicio cunctis mortalibus aequa. II 59 verae sese velamine carnis (Christus) induit et servi formam de virgine surpsit. IV 341 carne relicta spiritus ascendens. IV 354 carneveras animas. *locus laer et corruptus*
- carpo:** Ioh. I 461 VI 485 VII 2 c. iter. I 269 c. viam. I 235 II 442. 452 c. somnum vel somnos. Iust. III 29 oscula frigida c. Iust. III 86 c. gaudia mensae
- carus:** Iust. I 249 cara per exanimum circumdans brachia corpus
- casa imperatoris in circo:** Iust. II 413 Caesaris ante casam (supplices se prociunt). non de palatio, sed de sede imperatoria circensi agi, apparet e versu II 430 dimissis populis arcem remeavit in altam

- castra Maurorum camelis, bobus, asellis, ovis, capellis inter se colligatis munita: Ioh. II 93—99, 396—403 IV 597—618 VIII 39, 40 (*cf. Proc. b. Vand. I 8 p. 348, 13 — 349, 8 D. II 11 p. 453, 8—18 D.*). — castra = castellum: Ioh. IV 41 ardua castra gerit campis Cobar addita apertis. castra = exercitus: Ioh. VII 311 insequitur fortis fugientia castra magister. — castra apium: Ioh. I 431 Iust. IV 28 castus vir = spado: Iust. III 214 adfuit obsequio castorum turba virorum
- catenis munitae fores: Iust. I 69 limina quassabat ductis munita catenis, vox catenis *coniectura restituta* cauta = syngrapha: Iust. II 389 debita persolvit genitoris, cauta recepit
- cavus: Ioh. IV 354 (lupi) ululatus aëra crebris pulsant perque cavas resonant latratibus umbras. VIII 513 fundunt cava nubila nimbos. Iust. II 360 ingeminantque cavos dulci modulamine plausus
- cedrus: Iust. IV 43 cedrus olens
- celer: Ioh. I 115 celerique iubentis implevit praecepta die. III 310 sed tamen hic celeri devictus tempore cessit. VIII 244 gentibus una salus celerem committere pugnam
- celero *sequente infinitivo*: Ioh. VI 38 nunc Libycos fines solito custode tueri ac celerare placet felicia regna referre
- celsus: Ioh. III 60 celsa premunt dominantis iussa magistris. IV 654 agnovitque procul celsa inter tela suorum. VI 522 celsis Sinduit armis
- censio *coniectura restituta*: Ioh. IV 69 castris censuere malignis paulatim temptare fugam, *nusquam alibi apud Corippum hanc vocem inveni*
- censo: Iust. II 230 sit censura patrum, sit disciplina per orbem. II 305 circumfusa videns plaudentum milia risit, censuram servans et plebi gaudia donans. III 108 censura servante modum (bibendi). IV 6 (praefectus urbis) censuram gravitate regens. IV 126 censuramque piam servans gravitate resedit
- centenus: Ioh. III 16 Vandalicumque genus centeno perderet anno. III 185 regnaque centeno properans iam fregerat anno. — Iust. II 309, 385
- cera = cereus: Iust. II 9 cerasque micantes obtulit. II 71 oblati ceris altam remeavit in aulam. IV 317 obtulit et ceras. III 10 (vasa) quae superinpositis implebant atria ceris. III 39 maestraque funereas accendunt agmina ceras. — IV 29, 32
- certo: Ioh. praef. 37 rustica Romanis dum certat Musa Camenis. Iust. IV 102 certabantque ipsi incunda palatia caelo. — *sequente infinitivo*: Ioh. I 255 VII 456 prendere certat. I 537 fraudibus his certat committere proelia Maurus. IV 887 VI 719 concurrere certat. VI 708 defendere certat oppressos socios
- certus: Ioh. I 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est. *locus suspectus*. III 193 nullis iam vita salutis certa locis
- ceu: Ioh. III 256 ceu glaucam veniens grando destrinxit olivam. IV 395, 830, 1087 VI 345 verbis ceu flumine dulci pectora cuncta rigans. VIII 655. Iust. I 322, 330. — Ioh. VII 210 ceu foret (*i. e.* quasi esset) ille senex. IV 16 ceu dux. IV 54, 155 VIII 186. — Iust. III 293 cornipedum liquidos ceu terruit ungula campos. Ioh. VII 165 mentem mox fessa recepit ceu dubiam
- charta (syngrapha): Iust. II 363 positis totam chartis implevit harenam. II 368 de tantis rationem collige chartis. II 393 lucent chartis ardentibus ignes. II 395 chartas flammis subigunt
- chelydris: Ioh. III 111 Tisiphone tortis saevire chelydris incipit. IV 327 Alecto tortis saevisse chelydris chlamys: Iust. II 118 Caesareos humeros ardenti murice textit circumfusa chlamys
- chorda: Ioh. IV 579 non chordae, non acra gemunt
- chorus: Ioh. VIII 328 instituuntque choros et dulcibus psallunt carmina. Iust. III 43 virgineus sonat inde chorus
- chrysattica vina: Iust. III 100 fusca dabant fulvo chrysattica vina metallo. (*cf. Alexand. Trall. II 2. IX p. 44. 196 ed. Goupyl. Plin. Val. V 9. Edict. Diocl. 2, 14. Placidi Glossae. Mai Class. Auct. III p. 443*)
- chrysolithus: Iust. IV 120 chrysolithi mireque micant cibo: Iust. II 249 cognoscite fuscum ventris habere locum, per quem omnia membra cibantur
- cicuta = fistula, tibia: Ioh. IV 580 carmina percussis resonent expressa cicutis
- cingulum: Iust. II 88 pretiosaque cingula (imperatoris) gemmis. — Ioh. IV 496 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis. Iust. IV 232 auro lucebant cingula mundo. — Ioh. II 131 (Mauris) insita non ullis stringuntur cingula bullis
- circulus: Ioh. II 126 clipeos gladiosque minaces non solito vinctos lateri, sed circulus ambit perstringens modicum complexus brachia gyro. Iust. II 130 sacratu circulus auri inpositi in collo. — Iust. I 330 plenus ceu circulus anni. IV 92 totum compleverat orbem circulus (anni) alterius referens de fine dierum principium
- circumquaque *coniectura parum certa restituta*: Ioh. III 5 circumquaque duces vallantes agmine denso consilium — habebant
- circus. ludorum factionumque circensium origo: Iust. I 314—344, imperatorem novum in circo populus expectat Iust. I 345 II 278, 326, 361, 387. circenses ludos populo imperator novus promittit Iust. II 349. — III 249, — *cf. casa, color*
- civilis: Ioh. II 242 civilis amor (*i. e.* amor erga commilitones Romanos) III 251 IV 195 pondus civile (*i. e.* pondus commilitonum cadentium)
- civis = miles Romanus: Ioh. IV 123, 439, 451, 1001 VII 224 VIII 85, 119, 497
- clamosus: Iust. II 326 clamosi tacuere sedilia circi
- clareo: Ioh. III 74 potens pars maxima mundi claruit (Africa)
- claudio: Ioh. IV 218 infelicem animam mors impia clausit. VII 174 nunc pariter miseris caperet fors saeva sepulcri clausa
- clientes = cives: Iust. II 98 'haec est illa dies' laeti dixere clientes. II 165 intonuit patrum subitus fragor, inde clientum clamores crescunt. IV 177 vota clientum pensat (imperator). IV 197 continet ipse suos, nutritque, fovetque clientes. IV 329 ante pedes domini, faciunt qui iussa, clientes adstant laeti. — clientes = Mauri pacati: Ioh. VIII 471 vestros, socii, salvate clientes
- clima: Iust. III 197 convexi climata caeli
- clipeatus: Ioh. VIII 381 clipeata his agmina campis cum magno clamore ruunt. *locus coniectura restituta*
- clipeo attollitur imperator: Iust. II 137 quattuor ingentem clipeis sublimibus orbem adtollunt lecti iuvenes, manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit
- coarto: Ioh. VI 316 cur nos dira fames ardorque sitisque coartans — fatigat?
- cognatus: Ioh. I 244 (tristis imago) cognata tenebris. IV 192 (amnis) utraque cognatae dirimens confinia terrae. Iust. III 287 cognatos latices laticum concreta tegebant
- cohortes a) officiorum sacrae aulae: Iust. IV 235 divina sequuntur officia, et primis praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turmis, incedunt densae mixto lictore cohortes. b) cohortes militum Romanorum: Ioh. I 577 III 433 IV 152, 291, 404, 466, 479 VI 344, 482 castra movens ductor comptas iubet ire cohortes per numeros turmasque suas. VIII 17, 233, 362. c) cohortes Maurorum: Ioh. II 51, 262 IV 48, 808 VIII 262
- color Maurorum niger: Ioh. I 245 Maura videbatur facies nigroque colore horrida. II 137 IV 321, 985 VI 92—97 VII 426 VIII 415, 482, 594. — colores factionum circensium: Iust. I 315—329. *cf. Tertull. de spect. 9. Cassiodor. Var. III 51*

- colubrimodus: Iust. praef. 4 illa colubrimodis Avarum gens dura capillis
- columna: Iust. III 9 mille columnarum species. III 195 (sedes imperatoris) quattuor eximias circumvallata columnis. IV 59 buxæ populeis aptans capitella columnis. IV 208 serica per cunctas pendebant vela columnas. Ioh. IV 1080 subductis moles excelsa columnis — cadit. — columna = sustentaculum tentorii: Ioh. II 277 arduaue excelsis sustentant vela columnis
- coma = crista: Ioh. I 93 vaginaeque leves, hastae clipeique comaeque (per agros iacere). — comae = arborum folia: Anast. 14 Iust. I 323 II 323
- comans: Iust. II 17 rutilisque comantem ornavit solem radiis
- comes = commilito, miles: Ioh. VII 278 (Iudas) cum nato comites bis senis milibus armans. VIII 197 Romani comites, fessae spes unica terrae. VIII 432 Romani comites et gens o nostra fidelis (*Cusina loquitur*). VIII 455 spes venientis fida magistri sola duces comitesque simul populosque levavit. VIII 504 talia dicentem (Putzintulum) comites iam vulnere fessum suscipiunt. — *sunt loci, quibus vocis comes notio minus late pateat*: Ioh. VI 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus alae et pedites iussi, comitesque ducesque Latini. VIII 112 (Iohannem e castris seditiosos cedentem) comitesque secuti atque duces et fida manus. VIII 121 *seditiosos milites allocutus Iohannes haec dicit*: noster fortis semperque fidelis Cusina rebus erit gentes comitesque ducesque. *qui fuerint comites isti ceteris militibus imperium detrectantibus magistro fidi, parum constat cogitari potest aut de militibus comitatensibus, qui a militibus limitaneis seungebantur (Cod. Iust. I 27, 2, 8), aut — id quod mihi quidem magis arridet — de armigeris. cf. armiger*
- commercium: Iust. I 111 (carinae) omnia vectantes gemini commercia mundi. Iust. II 372 publica quid vestro prosint commercia fisco
- como: Iust. III 66 exornant postes et arundine limina comunt. IV 80 cuncta triumphalis pendentia culmina laurus comit. IV 152 postesque et limina comunt. — *comptus*: Ioh. IV 508 comptisque nitet felicior armis. VI 519 felici nomine comptus ductoris. Iust. I 241 diademate comptus. III 223 comptus caesarie. IV 234 pars trabeis, pars compta togis. — Ioh. I 546 comptas ut spargat callidus alas. II 101 comptaque dispositis ponunt tentoria signis. II 179 in nulla comptus procedere turma cernitur. VI 482 comptas iubet ire cohortes. VI 501 non acie compti. VI 547 it bene compta manus. VIII 576 ossa per Euanthis digno bene compta sepulcro. — Ioh. IV 138 longo stetit ordine compta. Iust. III 11 ordine compta suo. *locus coniectura restitutus*. Iust. III 205 longoque sedilia compta tenore
- compages: Ioh. IV 692 orbis tremuit compage solutus *compello sequente infinitivo*: Ioh. I 139 succurrere fessae compellit pietas. I 214 non ora luporum compulit unda ciens ululantia reddere saxa. IV 38. 67. 942. 1014 VIII 238. 638
- compenso: Ioh. I 133 praemia compensat merito condigna labori
- compesco: Ioh. IV 49 saevum flingens compescere bellum
- competit: Ioh. VII 49 consule, care, magis nostris quid competat armis. Iust. II 111 Augustis solis hoc cultu competit uti. II 422 deus est, cui verbo competit uno iustificare malos
- complexo: Iust. I 104 portum, quem geminae complexant brachia ripae
- compositor morum: Iust. I 17 (Anastius quaestor et magister) compositor morum, iuris legumque sacerdos composita pace: Ioh. VI 436
- compresso: Ioh. VIII 538 cum teneris culmos compressat aristis laeva manus
- compulso *coniectura restitutum*: Ioh. VIII 423 compulsat post terga acies Nasamonis iniqui
- compuncta mente: Ioh. III 379 inistiam nullus compuncta mente secutus. IV 266 at pater exurgens compuncta mente Iohannes corde pio, genibus nixis et poplite flexo (preces fundit)
- concisior nemorum: Iust. IV 22
- conclausus: Ioh. I 551 hostile obsessis conclausum valibus agmen. *ceteris omnibus locis formis concludo, conclusi Corippus utitur*: Ioh. IV 807 VI 755 VIII 171 Iust. IV 65
- concolor: Ioh. VI 93 concolor illa sedet cum nigris horrida natis. Iust. I 322 IV 232
- concrepo: Ioh. IV 679 concrepat (clamoribus) omne nemus
- concretus: Ioh. IV 1000 VI 77 VII 86 pulvere concretus. III 140 concretos sanguine campos. IV 1161 in manibusque virum concretos glutinat enses asperus super arma eruo. Iust. III 287 cognatos latices laticum concreta tegebant
- concutio: Ioh. VI 747 concutit iras
- condensus: Ioh. II 165 c. agmen. IV 295. 1084 VIII 183 c. (in agmine) miles. IV 640 VIII 266 c. acies. VI 526 c. phalanges. IV 1009 c. turbae. Iust. II 320 moles c. virorum. III 166 c. excubitus. III 209 custodes c. numeris. Ioh. IV 300 condensis frondibus ornus. *locus coniectura restitutus*. Ioh. VI 588 condensi saltus. Iust. III 174 condensa frondoso robore silva. Ioh. VIII 513 condensi nimbi
- condignus: Ioh. I 133 praemia compensat merito condigna labori
- conditor orbis: Ioh. IV 272 VII 95 Iust. IV 300
- condo: Iust. II 16 caeli liquidos formatrix (sapientia dei) condidit ignes
- conficio = interficio: Ioh. VII 437 Gorgius conficit Auspur. *conficit coniectura restitutum est, cui Corippi locus suffragatur nullus*
- confido: Ioh. VII 184 heu nimium confise tui! — *confido sequente infinitivo* = audeo: Ioh. I 58 stravit quo vulnere Parthos confisos turbis densisque obstare sagittis
- configo: Ioh. IV 574 quaque iubent oculi, configunt cornua vulnus
- conflo: Ioh. IV 1146 conflant nitidum flamma solvante metallum. *locus coniectura restitutus*. Iust. III 378 monstraque quae variis extant conflata metallis
- confuo = corruo: Ioh. III 255 (equus) confluit et dominum vasto sub pondere frangit. *cf. defluo. fluo*
- confringo = collido, illido: Ioh. I 357 confractum scopulis latrat mare. IV 612 (minotaurus) ruit obscurae confringens cornua terrae. IV 1005 confringunt pectore pectus et clipeis clipeos. *locis pluribus huic verbo etiam apud Corippum notio vulgaris inest*: Ioh. III 262 IV 174. 842. 1138 VI 726 VII 58. 118 VIII 218. 615 Iust. II 234
- congaudeo: Iust. I 362 omnia congaudent. II 94 omnia visum congaudent elementa diem
- congemino: Ioh. IV 397 congeminat tunc unda sonos. IV 573 VIII 557 vulnera congeminant. Ioh. IV 1120 congeminant validos silvis regementibus ictus. Iust. IV 22 crebrisque securibus ictus congeminant
- conglomeratio: Ioh. VI 483 tunc pulvis in altum conglomerat nubes atque aethera turbat harenis
- conifer: Iust. II 322 ludere coniferae frondosa cacumina silvae. III 172 coniferae sacra inter flumina quercus
- consanguineus: Ioh. II 42 hunc (Antalam) consanguineis sequitur densissima turmis Frexes. VIII 271 (Cusina) consanguineus genitus de matre Latina
- consanguinitas: Ioh. IV 1095 Cusina Romanis consanguinitate propinquus
- consciis: Iust. I 245 mens sibi conscia recti. Ioh. VIII 333 conscia (*scil. culpa*) pectora. — Ioh. IV 491 conscius ipse sui. — Ioh. IV 781 VIII 618 conscia virtus

- conscripti patres: Iust. II 201 conscripti patres, nostri spes maxima regni, vos estis pectus, vos brachia verticis huius. IV 142 inde senatorum sacro recitantur ab albo nomina, conscripti patres. IV 181
- consentio: Ioh. III 293 non mentis consensus tunc Africa bellum. *locus corruptus. ceterum verborum structurae similis* (consentio bellum) *apud Corippum exemplum extat nullum*
- consero: Ioh. III 167 veribusque trementes conserit artus. IV 864 fugientes conserit hastis. VI 509 corpora certamen fugientum conserit hastis. VIII 420 piloque superbum conserit Ontisiren. IV 706 (missile hastae concurrens) gemino consertum pondere campo corruit. IV 761 perque pedem dextrum domini conserta pependit (fraxinus). VII 176 dulcia consertis strinxissem pectora palmis
- conservo = custodio, tneor: Ioh. VI 2 castra vicissim conservant lucri vigiles. Iust. III 218 (spadonum est imperatoris) conservare domum
- consessus: Ioh. IV 330 obtulit ipse (Antalas) sedens consessum ex ordine dignis
- consistorium: Iust. III 211 adytis radiavit ab imis inclita lux et consistoria tota replevit
- construo aciem: Ioh. VIII 379 per extensos acies construxerat agros
- consul: Iust. III 124 Iustinianus ovans, quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. — consulatum a Iustiniano abolitum Iustinus restituit: Iust. II 351 nomenque negatum consulibus consul post tempora tanta novabo. II 357 expavit gaudens inopino nomine vulgus consulis audito. IV 1. 71. 101. 108. 132. 146. 156. 211. 214. 224. 243. 254. 327 Iustinus consulatum init et dona calendaria distribuit
- consulo = consilium peto: Iust. praef. 32 noctivagisque colens astrorum consulit ignes. — consulo = consilium do: Ioh. II 334 consule, quid moveat duri in discrimine belli. VI 254 consulite et dubios animos firmate docentes. VII 49 consule, care, magis nostris quid competat armis. Iust. III 374 divinum sibimet plus consulat unde petatur auxilium. — consulo = curo: Ioh. VII 102 nostraeque ruinae festinus succurre, precor, et consule rector. — consultus: Ioh. II 113 Ifurac infestis venit consultus in armis. *locus suspectus.* — consulta: Ioh. II 354 VI 236 VII 29. 51 VIII 240
- consultor: Iust. IV 4 (praefectus urbis) consultor legum
- consummo: Ioh. IV 258 bene compositis consummans omnia verbis
- contactus: Ioh. IV 578 sonat contactu fistula venti
- contagia: Ioh. III 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae
- contendo: Ioh. IV 111 pro patria contentus amor. IV 774 clipeo contentam deviat hastam
- conterminus: Ioh. II 8, 423 contermina tellus
- contero: Ioh. II 201 segetes ne conterat horrida pestis. IV 126 fugitivos conterit hostis. IV 423 nocentes contrivit, VI 427 conterimus populos. VII 40. 493 VIII 351 conterit hostes. VI 411 conterimur *coniectura restitutum*
- conterrito: Ioh. II 54 conterritat hostes fraude loci. II 88 voltans conterritat orbem. II 249 rauci sonitu conterritat aeris. III 129 classibus ecce suis totum conterritat orbem. IV 1040 tonitru conterritat orbis omne genus. VI 222 fama Libycas conterritat urbes
- contexto: Ioh. VI 737 fixus contextitur umbo missilibus densis
- contiguus: Ioh. IV 1010 sanguis perfundit harenas contiguo rivo
- contingo: Ioh. VI 68 contingunt animos (*i. e.* veniunt in mentem) saevi tot tempora belli
- contra: Ioh. III 207 IV 28. 169 VI 481 sistere contra = obsistere. VI 641. 651 contra venientia = occurrentia. VI 748 currere contra = occurrere. VII 422 contra euntem = obvium
- contremisco: Iust. III 399 contremuit stupefactus Avar. — Ioh. IV 800 contremuere tonantem fulmine deiecti fracta cervice Gigantes
- contristo: Ioh. II 252 ungula sidereos contristat pulvere campos
- contundo: Ioh. II 360 his monitis nostris aures contunde superbas
- connumero: Iust. III 143 admiranda magis quam connumeranda
- convecto: Iust. IV 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum adcumulant. IV 148 fecundi convectant munera campi agricolae
- convenio: Ioh. VI 197 convenere sibi
- convexus: Ioh. IV 462 convexo margine caeli. Iust. III 182 convexi rutilantia caeli sidera. III 197 convexi climata caeli
- convicium: Iust. III 73 mille voluptatum species, convicia mille
- convolvo: Ioh. I 330 (flamma) omnia convolvens succensae robora terrae. I 360 (venti) ab extremo convolvunt aequora fundo. I 446 aëra sublatae convolvit fumus harenae. VII 447 (ventus) flatu convolvit harenas. IV 711 exanimis convolvit equos. VIII 601 funera convolvens. VI 747 murmura convolvit (leo)
- coquo: Iust. II 114 cocto lucidus auro balteus effulgens
- corniger (Ammon): Ioh. II 140 VI 147. 556 VIII 252. 304
- cornipes = equus: Ioh. I 545 II 89 IV 544. 657. 1141 VI 360. 717 VII 341. 444 VIII 545. 599. 624
- coronatur imperator: Iust. II 159—174
- corpus: Iust. IV 68 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus
- corrector: Iust. IV 5 iusti vindex, corrector iniqui (praefectus urbis)
- corusco: Ioh. II 427 flammis hinc terra coruscat, inde polus stellis. Iust. IV 99 clara coruscantem lux auxerat altera lucem. — Ioh. IV 459 cassisque novo splendore coruscans. IV 528 ferrique novo splendore coruscans. VI 656 ductor mucrone coruscat
- coruscus: Ioh. IV 256 lux corusca. Iust. III 181. 227 IV 371 luce coruscus. Ioh. IV 475 auroque coruscus. VI 631 capulumque coruscum corripuit. Iust. I 278 gemmisque corusca
- cothurnus: Iust. II 104 purpureo terrae resonant fulgente cothurno. *locus coniectura restitutus.* III 169 praestrieti crura cothurnis
- creans = creator: Iust. IV 338 insuque creantis a regnis in regna vehor
- creator: Iust. II 52 virgo creatoris genetrix sanctissima mundi. II 187 deus creator
- creatura: Iust. II 26 hisque creaturam, claro est quae subdita caelo, subiectam fecit. II 30 in ego, parva creaturae pars
- crebresco: Ioh. I 167 prospera maturis crebrescunt flamina Coris
- credo: Iust. II 205 summa regendarum cura est mihi credita rerum. II 369 nos nostra iubenti credidimus. Ioh. VIII 175 gentes dubias se credere campis efficit ipsa quies. — Ioh. VII 98 numina quae credunt. — Iust. IV 307 vitamque resurgens vita dedit enectis in se creditibus
- credulus = *gläubig*: Iust. II 55 credula verbum concipiens, nostram genuisti feta salutem
- crispo: Ioh. I 326olvebant venti crispantes vertice flammis
- crudescio: Ioh. IV 885 fracto crudescit pugna tumultu
- crudus: Ioh. II 137 crudaque sub nigra calcatur Maurica planta. IV 517 cui cruda senectus et virtus juvenilis erat. IV 898 crudo quem fervidus ense — truncat. Iust. praef. 5. (gens Avarum) crudis asperissima bellis. III 270 crudus et asper Avar

crux: Iust. II 176 crucis faciens signum venerabile. II 300 sancti faciens signacula ligni
 crystallum = glacies: Iust. III 291 nec fragilis potuit crystalli forma noceri
 cubile: Iust. III 218 (spadonum est) conservare domum sanctumque intrare cubile
 culpo: Ioh. IV 188 culpabat pavidas fatorum sorte caetervas
 culter: Ioh. III 92 mersosque simul per viscera cultros imprimi ipsa sibi. IV 1007 iam nescius accipit hostis saeva per occultos confossus vulnera cultros
 cum *coniunctio* a) *sequente indicativo*: Ioh. IV 353 monte lupi medio veluti, cum nubila latis incumbunt terris, ululatus aëra crebris pliant. Ioh. II 198 IV 1039 VI 95 VII 337. 448 VIII 71 Iust. I 349 II 92 IV 149. 216. — Ioh. I 545 cum properaverit hostis, arte fugit. Iust. IV 341 cum carne relicta spiritus ascendens claram penetraverit arcem, — Iustini ad limina perge. — Ioh. I 234 securus puppe Iohannes carpebat somnos, cautus cum forte magister ipse ratis placidos persensit surgere ventos. Ioh. I 243. 579 III 157. 424 IV 161. 314. 666 VI 186. 352. 452 VII 320 Iust. I 33. 66. — Ioh. VIII 281 placidam per membra quietem accipit omne genus —, cum vigil insomnem flagrans iam Marte Iohannes duebat noctem. — Ioh. IV 373 Artabanum modo grata mihi, Fortuna, dedisses, sorte nova fortis pariter cum noster Ilaguas castra regit. Iust. I 208 quis temptaret obesse, cum deus imperium sancto iam dixerat ore Iustino Sophiaeque dari? I 256 qua vi tantos superabimus hostes, cum virtus Romana iaces? — Iust. II 370 vobis quis vestra negaret, cum vestrum est, quod mundus habet. IV 321 cum diligit ipse, diligitur. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. VII 534 cum donet responsis certior Ammon prospera bella suis, Laguantan cedere signis aut fugisse putas? Iust. IV 181 illos donis conscriptis patribus aequos esse dedit, cum distet honor. — Ioh. I 380 ex ducibus namque unus eram, cum sceptrum tyrannus Gellamir in Libycis tenuisset (= teneret) perfidus oris. I 398 cum totiens victor saevo remeasset ab hoste. III 312 cum maximus hostes fudisset medicis victor Belisarius armis. VII 530 nec Maximianus apertas bis potuit conferre manus, cum sceptrum teneret Romani princeps populi. Iust. praef. 14 cum milite tuto alternas gentes domini fortuna necaret. I 135 cum magni regeres divina palatii patris. I 138 cum sceptrum teneret fortis adhuc senior, regni tu summa regebas. III 17 quas supplex Cleopatra dedit, cum vincula fratris frangeret. III 124 (iniecit vincula tyrannis), quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. IV 51 armatas classes ratibus cum mille parent. IV 265 cum Iustinianus haberet imperium. — *locis Iohannidis septem, quibus codex Trivultianus dum exhibet, Bekkerus cum restituit. Cui coniecturae, quamquam erunt qui adversentur (cf. Halmii indicem in Victoris Vitensis historiam s. v. dum), ad stipulatus sum, primum quod latioris illius notionis, qua dum in codice Trivultiano usurpatur, in carmine de laudibus Iustini vestigium extat nullum, deinde quod corruptelae talis plures per locos repentis alia etiam in codice Trivultiano exempla inveniuntur. cf. infessus, qua. adscribo locos emendatos*: Ioh. VIII 437 cum veniet, laudet fortes rebusque fideles. — I 377 (cf. I 380) cum prima tenerent ultrices haec arva rates, hoc litore primus ipse solum tetigi. I 453 saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu, caelicolum turmas, quid vellet fata, monebat (Iuppiter). III 13 qualis in adventu fuerat (= erat) tunc Africa nostro, o socii, saevis esset cum maxima regnis ultio missa del. VI 305 Danaum quondam Thebanos inclita campos agmina cum peterent, siccatos numine Bacchi expavere lacus. VI 548 sic placitum tibi, summe pater, cum laedere velles peccantes Libyae populos.

VIII 611 quem cum non prendere posset, — transverberat
 cum *praepositio abundanter addita*: Ioh. II 336 plana cum voce locutus. II 409 scelus hoc cum iusto Marte piabit. VII 116 affatur mihi cum voce. VIII 329 psallunt carmina defentes humili cum voce ministri
cumulantur nomina et verba: Ioh. I 28 rabies exarserat armis, insidiis, ferro, flammis populisque superba. I 44. 45 quis lacrimas, clades, praedas, incendia, mortes, insidias, gemitus, tormentum, vincula, raptus explicet? II 61 succendens praedansque feroc mactansque trahensque. IV 222—224 malignus, perfidus, infelix, atrox, insulsus, adulter, praedo, homicida, rapax, bellorum pessimus auctor. Ioh. V 585—589. 592. 1109. 1110 VI 163 ardet, anhelat, hiat, pallet, rubet, aestuat, alget. Iust. I 169 continuit, fovit, monuit, nutrit, amavit. I 217. 260. 309 urguet, agit, stimulat, pulsat latus, imprimit, instat. III 74. 164 IV 44
 cupidus: Ioh. I 293 auri cupidus. VI 424 cupidus fera proelia miles (*forsan cupiens legendum*). — *sequente infinitivo*: Ioh. VII 473 cupidi condiscere causas
 cupressus odora: Iust. IV 46
 cura est *sequente infinitivo*: Ioh. IV 44 nec nobis claudere portas cura fuit. Iust. I 70 custos, cura est cui claustra tueri
 curapalati: Iust. I 135 cum magni regeres divina palatia patris, par extans curis, solo diademate dispar, ordine pro rerum vocitatus curapalati. II 284 dispositore novus sacrae Baduaris aulae, successor soceri (factus mox curapalati est)
 curro *sequente infinitivo*: Ioh. II 123 Barcae solito currunt saevire furore. currunt *coniectura restitutum*. III 135 mundumque puer subvertere currit. III 288 frenos et iura cucurrit principis ultro pati. VI 396 mittere legatos pro pace cucurrit. — curro *notione peculari*: Ioh. I 134 gradibusque potentes esse facit (res p.), quoscumque viros bene currere sentit pro terris populisque suis. Ioh. IV 362 non vester eram? non saepe cucurri? non iussus merui? cautus non proelia gessi? — Ioh. IV 340 pietas ut magna regentis omnia contineat, crebro sermone cucurri. *locus suspectus*
 cursor: Iust. II 293 praenuntius ante signa dedit cursor. III 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum
 curules (*scil. sportulae*) = dona calendarum: Iust. II 356 promissaque die nostras sperate curules
 custos: Iust. I 70 custos, cura est cui claustra tueri. III 207 custodes ardua servant limina, et indignis intrare volentibus obstant. — custos = custodia: Ioh. I 499 (Iohannes Antalae legatos) privato iussit custode teneri. Iust. III 18 rupto custode
 cymba *coniectura restitutum*: Ioh. IV 325 Charona senem deserta currere cymba
 cymbius = *Baldachin*: Iust. III 196 quas (columnas) super ex liquido praefulgens cymbius auro inmodico, simulans convexi climata caeli, inmortale caput soliumque sedentis obumbrat
 dativus casus a) *cum passivis*: Ioh. I 411 desertas civibus urbes. III 372 nullis virgo quaesita maritis. IV 122 mihi cognita virtus. b) *loco praepositionum in et ad*: Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas. IV 258 lumina subtremulis spargebat lampadis undis. IV 953 caput terrae deturbat acerbi. VIII 556 dominum deturbat harenae. VI 358 quadrupes ipsis cecidit densissimus arvis. VI 528 nuntius interea venit celer ecce magistro. VII 12 nox terris nunc atra ruit. VIII 554 terrae submiserat armos. c) *insolentius positus*: Ioh. IV 664 talia narranti seseque in bella vocanti erubuit. *locus coniectura restitutus*. Ioh. VI 704 ductoris vocibus ille erubuit. Iust. II 32 (deus), cui flectitur uni omne genu. *sic forsitan accipiendus etiam locus in-*

- tellectu difficilis* III 352 haud leto metuens sua lumina clausit, aetas si qua ruit
debita Iustiniani a Iustino solvuntur: Iust. II 261. 389. 401. — debita munera Avarum rex petit: Iust. III 307
decani: Iust. III 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum
deceptor: Ioh. VI 149 semper amat miseras deceptor fallere mentes (Ammon)
dedignor *sequente infinitivo*: Ioh. VII 455 dedignaturque tribunus sternere caede viros
deficio: Ioh. VI 45. 301 VII 308 d. fame. VII 217 d. metu. VI 470 defectus *coniectura restitutum*. — VIII 248 iam farris ab omni defecit Nasamone genus defluo: Ioh. IV 765 inque latus gemina defluxit utrumque parte cadens
deformis: Iust. III 318 ignavae mentis deformia nudat defunctus: Ioh. III 373 coniugis ob nummos defuncti quaeritur uxor
deitas: Iust. IV 304 consimilis deitate patris (filii)
deletis dono libellis = ignosco: Ioh. II 361 dum gentes peccant, pietas Romana remittit, cunctaque deletis donat delicta libellis
densus = creber: Ioh. IV 287 densisque agitant singultibus artus. VII 444 cornipedum fodiens densis calcaribus armos
demitto *cf.* descendo
depono querelas = queror: Ioh. VI 309 deposuit miseras erumpens voce querelas miles Romanus
deporto: Ioh. I 576 nuntius ante levis nostros deportet ad aures
deputo = adsigno: Iust. IV 3 loca, quae populis praefectus deputat urbis
descendo = venio: Ioh. II 116 Muctuniana manus calidus descendit ab oris. *nescio an similiter vis praepositionis de infracta sit in verbo demitto* (= mitto, emitto): Ioh. IV 666 magica taurus demittitur arte
desero = desino: Ioh. II 377 tandem iam desere facta turbidus in miseris quae exerceo tristia terris
desino: Ioh. VII 491 non desinet ille precando
destina: Ioh. III 43 Iust. I 18 nutantis destina terrae
determino: Ioh. IV 619 Antalas pariter pugnas determinat arte
detrunco: Ioh. VIII 593 fulmineo caput ense metens detrunct Alantas
devio *transitive*: Ioh. IV 774 clipeo contentam deviat hastam
devius: Ioh. IV 602 implicitas errore parat per devia fraudes. IV 1149 sternens variis per devia fatis. VII 360 moritur variis per devia fatis. VIII 571 sequitur per devia turmas
devotio: Iust. I 206 devotio tanta atque hominum cautela fuit
devotus: Ioh. VIII 158. 162 Iust. III 407 devota mente. — Iust. IV 178
dexter: Ioh. II 468 IV 156. 246. 381 dextera. *Iohannidos locis ceteris et carminis in laudem Iustini omnibus forma dextra poeta utitur*. — Ioh. VII 422 hunc ubi prospiciens contra Liberatus euntem vidit et erectis temptantem proelia dextris (= erecta dextra)
diadema: Iust. I 38. 241 II 89. 180. — Iust. II 162 III 257 IV 243 diademate (fulgere) sacro
dictator = dux: Ioh. IV 568 in manibusque suis (*scil.* magistri) fortis dictator ut esset arma movens populi
dicto: Ioh. III 380 ira dictante flagella (deus miseris addidit). — *sequente infinitivo*: Ioh. I 344 iraque praecipites dictabat tendere gressus in medios fluctus. II 246 suis succurrere dictat. II 294 pietas modo parcere dictat. IV 556 clipeosque suis coniungere dictat
dies a) *masculini generis*: Ioh. IV 259. 1166 VIII 174. 258 Iust. I 200 II 95. 293 III 230. b) *femini generis*: Ioh. I 489 VIII 106 Iust. IV 338 dies suprema. Ioh. VI 556 Iust. II 98 haec est illa dies. Iust. II 356 promissaque die. Ioh. I 315 IV 231. VI 615 VII 320 VIII 213. 254 Iust. II 151. 377. 417 III 2. 136 IV 1. — dies = solis lux: Ioh. VI 270. 610 VIII 278 Iust. II 95 III 175 IV 253. — dies = vita: Iust. I 51 III 34 (mortuus fruitur) meliore die
differo *absolute*: Ioh. I 84 nec passus differre diu. VIII 241 impatiens differre diu. — Ioh. II 329 d. laudem. VII 13 d. labores. VII 315. 523 d. arma. VII 333 d. Martem. — Ioh. III 381 dilato tempore nullo. VIII 174 iamque dies alterque dies dilatus ab armis arte ducis
diffundo *coniecturis restitutum*: Ioh. IV 945 diffunduntque vias. VI 691 latus diffundit arundo
digitus: Ioh. IV 338 digitisque silentia linguis imponere suis. Iust. I 122 gemitus uno Calineus ademit ora premens digito, dextraque silentia fecit dignus *sequente infinitivo*: Ioh. IV 589 et qui dignus erat tali proferare magistro
dilectio: Iust. I 178 boni dilectio patris
dimitto = relinquo: Ioh. I 114 placidus finis dimittit et hostis
dirigesco: Iust. III 400 dirigit, siccis vox humida faucibus haesit
discerno, discretus: Ioh. II 316 VII 243 discreta mente. Iust. I 224 discreta ratione. I 297 almaque discreto placuit concordia vulgo
discussor: Iust. I 24 rectorum Latii discussor-providus orbis
dispono *sequente infinitivo*: Ioh. VII 137 disposuitque duces numeros fortesque tribunos in propriis remeare locos
dispositor: Iust. II 284 dispositoque novus sacrae Baeduaris aulae. IV 4 libertatisque tuendae dispositor (praefectus urbis)
dispositus: Ioh. IV 595 ipso dispositu felicia signa regentem. Iust. I 138 dispositu nam Caesar eras
divalis: Iust. I 42 divalis origo (Iustinus). II 84 divalia tecta. IV 227 divallis sella
diverto: Ioh. VI 377 saeva fames alios divertere terga coegit. VI 446 divertit iter
divinus = Augustus: Iust. I 193. 265 d. animi. III 234 d. aula. III 134 d. cena. I 47 d. honor. IV 235 d. officia. I 135 III 165 d. palatia. III 30 d. pater. I 37 d. pedes. Ioh. I 155 Iust. I 158 d. plantae. Iust. II 332 d. princeps. III 145 d. res. II 116 d. vestis
divus: Iust. I 8 divae (Vigilantia et Sophia). III 127 d. genitor. III 147 d. Augusta. IV 176 d. propago
do. a) do = facio: Ioh. II 142 quas (ruinas) illi Romana manus per vulnera Martis ante dedit. III 77 quae dedit in nostris proles Gueneia terris, summe pater, capiti ipsorum generique reserva. Iust. III 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos. Ioh. II 333 si miseros demus. Iust. II 318 nunc simul erectis, pronis nunc ardua membris dant capita. Iust. IV 350 iustasque (*forsan* udasque) suo dent sanguine terras. — b) do = indico: Iust. I 36 quantum signa dabant, sacrae Pietatis imago. — c) do = conicio: Ioh. IV 197 multos in tela cadentem impetus ipse dedit. VIII 527 acerba ducum dederant quae funera campis. Iust. II 365 terrae corpora dantes in facies cecidere suas. — d) do = adverto: Ioh. I 272 IV 419. 792 VI 34 VII 439 dare terga. Ioh. VI 761 dat latus (equus) — nec dirum audent temptare periculum. — e) do *sequente participio fut. pass.* = sino *sequente infinitivo*: Ioh. IV 19 signa movenda damus. — f) do *sequente infinitivo*: Ioh. IV 165 tunc iterum miseris pariter concurrere telis et bellum civile datum est. Iust. II 427 terrarum dominis Christus dedit omnia posse. — g) do *sequente accusativo cum infinitivo* = facio, ut: Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fla. IV 10 e mediis miseris traxit fallacia muris et Mauris servire dedit. VI 497 miserabile fatum audaces dedit esse viros. Iust. praef. I deus

- omnia regna sub pedibus dedit esse tuis. IV 181 illos donis conscriptis patribus aequos esse dedit. — h) *sequente ut vel solo coniunctivo*: Iust. II 41 da posse volenti, ut faciam placitura tibi. II 67 da bene procedant omnia
- domito: Ioh. I 149 IV 773 Iust. III 140
- domitor: Ioh. IV 587 belli domitor pacisque minister. VI 578 nec flectit in hostes liber equum domitor
- domo bella: Ioh. I 127 mittitur auspiciis domiturus bella magistri tiro. IV 273 tu gentes et bella domas. IV 741 VII 271
- donarium: Iust. IV 153 sua placandis nectunt donaria templis
- donec: Ioh. I 549 his agit in bellis fingens certamina Mazax insidiis, donec medios perducit in hostes hostile obsessum conclaustum vallibus agmen. VI 211 (Antaeus) contacta lapsum reparabat corpus harena, sponte cadens, victor donec Tiryntius artem nosceret. Iust. III 58 viso funere flebant, donec Apostolici subeuntes atria templi inclita sacro posuissent membra sepulcro
- dubius = periculosus: Ioh. III 276 perit in dubiis puppes heu naufraga ventis. dubius = in periculo versans: Ioh. I 72 dubiae succurrit moenibus urbis. VIII 94 non aliter dubiis quam ferret proelia fessis omnia conturbans Nasamon
- duco: Ioh. III 213 arduus ipse (mons) licet summoque cacumine ductus emineat. — *sequente infinitivo*: Iust. IV 268 ignarum recto deus ordine ducit ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum auspiciis sacrare piis
- ductor = summus dux: Ioh. I 50. 77. 80. 97. 114. 157. 258. 324. 341. 375. 416. 447. 468. 476. 485. 495. 511. 520 *passim*. *Tantum non semper il, penes quos summa imperii est* (Belisarius I 387 III 18, Solomo I 476, Iohannes *passim*, Cusina III 406 VII 263 VIII 266, Antalas I 468, Ierna II 109, Carcasan VI 170. 185. 206. 226 VII 521), *ductores appellantur*. *Paucissimis locis duces inferioris ordinis eodem nomine denotantur*: III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius. IV 516 nomine ductoris ductor fuit ille Iohannes iam senior grandisque annis. IV 1058 non ulli ductorum auferre licet de praeda sociis. IV 1107 accendit socios ductorum maxima virtus. VI 523 ipse loco medius ductorum maximus auctor. *cf.* dux
- duellum: Ioh. III 305 at Stutias orsus nostra de parte duellum (= seditionem, defectionem)
- dum a) *sequente indicativo praesentis*: Ioh. praef. 6. 37 I 38. 449. 532. 547 II 115. 309. 324. 361. 412. 450. 469. 481 III 12. 55. 59. 146. 239. 285. 355. 386 IV 1. 82. 100. 136. 211. 298. 409. 416. 430. 463. 470. 537. 672. 705. 782. 832. 867. 968. 980. 1050. 1102. 1130. 1145. 1146 VI 16. 98. 159. 164. 177. 180. 333. 335. 376. 465. 629. 747 VII 46. 276. 293. 415 VIII 49. 245. 258. 269—271. 280. 351. 397. 464. 494. 500 Iust. I 115. 294 IV 174. 175. 352. 362. b) *sequentibus indicativis aliorum temporum*: Ioh. VIII 507 nomen (Putzintuli) post bella beatum semper erit, semperque manet memorabile caelo, dum fera bella legent aevo veniente minores. Iust. I 130 Romanum imperium, patri dum vita manebat, vestris consiliis vestrisque laboribus auctum (fatemur). c) *sequente coniunctivo*: Ioh. VII 258 quos ille labores inter utrumque tulit, tantas dum flecteret iras! Iust. I 349 concentus in unum stans avium spectat solem solisque volucrum, dum veniat. — *locis Iohannidis septem, quibus dum in codice Trivuliano extat, Bekker cum restituit*. *cf.* cum
- dumosus: Ioh. II 73 dumosae perstringens hordea terrae duplex lancea = duae lanceae: Ioh. II 151
- dux a) dux = is, *penes quem summa imperii est* Ioh. I 464. 502 II 354 III 1 *aliis locis non paucis*. — b) *locis pluribus, praesertim ubi duces superioris et inferioris ordinis coniunguntur, illi ductores, hi duces appellantur* I 389. 419. 448. 521. 564. 578 *passim*. *de numero, nominibus, rebus ducum, qui Iohannis victoriarum participes fuerunt, in prooemii p. XXVI. XXVII. XXX egi.* c) *provinciarum Africanarum duces*: Ioh. VI 49 Byzacii geminis ducibus sit maxima cura Massylas acies acie turbare sequaci. *de Byzacii ducibus eorumque sedibus cf. prooemii p. VII. duces Tripolitanae memorantur*: III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius (*ducis vicarius*). VI 221 parvolat ecce levis, magno mandante Rufino, nuntius. *forsan* I 471 dux nostris fueras qui proximus oris vicinaeque maris quondam servator harenae
- echo: Ioh. IV 679 tunc omnis consonat echo. IV 682 Mastiman assonat echo. Iust. II 166 clamoribus adsonat echo. *locus coniectura restitutus*
- efferus: Ioh. II 45 Iust. III 321 e. gens. Ioh. IV 944 e. castra. Iust. I 286 e. colla tyranni
- efficio *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 535 arboris aut altae frondoso vertice robur efficit occultis acies subsidere campis. VIII 175 gentes dubias se credere campis efficit ipsa quies
- effugio = fugio: Ioh. IV 388 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram effugiat raucamve gruem cygnumve canentem? IV 799 mirantur et horrent, effugiuntque virum. IV 1138 effugit ille ferus contracto robore Ierna. — VIII 18 fugiat licet improbus astu, non tamen effugiet
- effulgeo: Iust. II 114 cocto lucidus auro balteus effulgens
- effundo = prosterno: Ioh. II 407 gentibus effusis campo quaeretur in illo montibus et eunctis quodquod Mauritania gessit impietas. IV 940 Conunian mediis feriens effudit harenis. VIII 645 infensas telis effundere turmas
- egredior *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 99 egreditur trepidus rerum condiscere causas
- eia: Ioh. IV 1061 VIII 469 eia agite, o iuvenes!
- eloquium: Iust. II 280 eloqui pietate sui
- emico: Ioh. I 315 e. alta dies. Iust. IV 96 iubar axe sereno e. — Ioh. IV 176 VI 727 VIII 416. 564 e. sanguis
- enim *coniunctio apud Corippum nusquam invenitur, quam ob rem Ioh. VIII 214 lacunam verbo durae melius quam vocibus pla enim expleri arbitratus sum*
- ensifer: Ioh. VII 429 ensiferumque Nican
- ensipotens a) = ensifer: Ioh. IV 925 ensipotens rumpens inimica Iohannes agmina. VII 420 ensipotens Solumuth. b) = protospatharius: Iust. IV 366 nec non ensipotens membrorum robore constans (adstabat Narses)
- ensis legum: Iust. I 61 adficietque viros legum pius ensis iniquos
- eo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 82 captivas cernere Mauras ire iuvat
- ephebi: Ioh. IV 1016 misti senibus densantur ephebi
- equinus: Ioh. VI 726 casu contractus equino (= equi casu)
- error = ambages, via inexplicabilis: Ioh. IV 602 implicitas errore parat per devia frandes. IV 607 flecterat ancipites tantis anfractibus orbes, distorquens errore vias
- erumpo: Ioh. VI 309 deposuit miseris erumpens voce querelas. — Ioh. I 66 Romanos erupit (= effugit) eques. *cf.* evado
- et a) *in locum iusto posteriorem reiectum*: Ioh. II 437 circuit, attonita sonitus explorat et aure. III 241 perterruit omnes casus et ille duces. III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius. *aliis locis haud paucis*. Iust. I 104 portum, quem geminae complexant brachia ripae moenibus adpositis, rapidos contemnere ventos et faciunt. b) *cum negationibus coniunctum*: Ioh. VIII 81 et merces non ulla datur. VIII 85 et meritis non ullus honos. Iust. IV 279 et nullis velamen visibus obstat. IV 323 ipse et non subditur ulli. — et nec: Ioh. I 544 et

- incurvo nec cessat flectere gyro cornipedem domitum
 evado *sequente accusativo casu*: Ioh. II 12 tantas evadere pestes
 eveho: Ioh. VII 80 non illum fortuna prior Mavorte secundo inflatum evexit. evexit *coniectura restitutum*
 evertō: Ioh. III 423 eversas sequitur per devia turmas. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas. IV 805 eversis acies succumbere signis
 evigilanter: Ioh. VII 203 evigilanter agit populos
 evitabilis: Iust. I 265 nulli evitabilis — carnis condicio
 exaequo = aequipero: Iust. IV 247 angelicis oculis exaequans sidera caeli
 exaestuo: Ioh. VI 302 solis fervore rubens exaestuat
 exaggero *insolentius positum*: Ioh. I 541 mittitur in planos rarus qui proelia campos provocet et visos fugiens exaggeret (*i. e. ex aggere eliciat*) hostes. Ioh. VI 620 dictis exaggerat (*i. e. effundit*) iras
 exalto: Iust. II 321 exaltata putes placidis bene flantibus Euris ludere coniferæ frondosa cacumina silvae. IV 319 plus exaltatus, plus iustificatus
 exanimis: Ioh. IV 711 exanimis convolvit equos
 exanimus: Iust. I 249 cara per exanimum circumdans brachia corpus. I 364 *coniectura additum*
 exardeo *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 56 quis furor ille fuit, quo sic exarserat omnis funditus ipse suas Latiaris perdere miles tunc acies?
 excubiae: Iust. I 202 excubiae primum, quae summa palatia servant, imperium felix dominis intransibus optant
 excubitus: Iust. III 165—179 ingens excubitus divina palatia servans. IV 240 clipeis pia terga (imperatoris) tegebat ingens excubitus
 excutio: Ioh. II 468. 482 III 257. 259 IV 769. 846. 974 VIII 597. — VIII 526 dolor excutit iras. Iust. II 312 excutiunt plausus
 execo: Ioh. VIII 542 execto fusus per gramina collo. VIII 623
 exequiae imperatoris: Iust. I 172. 274 III 1—61
 exero: Iust. I 289 exerto et nudam gestantem pectore mammam. II 120 (chlamys) principis exerta vincebat lumina dextra. IV 69 exertas ad munera tendere palmas
 exerro: Ioh. VI 274 sitiens calidis exerrat harenis Afer
 exieco: Ioh. VI 273 (Africanus) omnia flammivomis exiecat rura procellis. VII 331 (cutem) mox exiecat iniquus aëris ipse calor
 exoro *absolute* = oro: Ioh. I 285 pronus et exorans supplex his vocibus inft. VIII 338 pro populo exorans
 expando: Ioh. I 164 expanduntque sinus (velorum). Anast. 14 (arbor) expandit satiata comas. Iust. I 232 (arbor) per latas expandit brachia terras. II 50 ante pios vultus expansis candida palmis constitit et pronis supplex haec vultibus inft
 expavesco: Ioh. VI 306 siccatus numine Bacchi expavere lacus. Iust. II 357 expavit gaudens inopino nomine vulgus consulis audito
 expecto *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. VI 64 expectans acies intrare Latinos
 expedio: Iust. III 403 cuncta quis expedit, dominis quae parturit orbis. III 314 locis humiles quibus et quibus ora superbi expeditant
 expertus a) *active*: Ioh. IV 735 experti totiens belli portare labores. IV 625. — b) *passive*: Ioh. VI 239 expertis audens concurrere signis. VI 283 acti terrore magistri experti trepidant
 explano: Ioh. I 315 explanat marmoris undas iussio certa dei
 exprimo: Ioh. IV 580 carmina percussis resonent expressa cicutis
 exs- cf. ex-
 exto = sum: Iust. I 136 par extans curis, solo diademate dispar. III 378 monstraque, quae variis extant conflata metallis. IV 303 (Christus) una in naturis extans persona duabus
 exupero *coniectura restitutum*: Ioh. II 214
 fabrica = opus fabricatum: Ioh. IV 1080 subductis molles excelsa columnis cum sonitu deiecta cadit, resolutaque saxis fabrica magna laeet latos diffusae per agros. Iust. IV 12 nova fabrica surgit. IV 52 illa prius laetae spectacula praebuit urbi fabrica
 fabula: Ioh. III 57 attentae vix prodit fabula linguae. VIII 293 mutuaque ex oculis arcebat fabula somnos. Iust. III 126 fabula mensae de divo genitore fuit
 facio *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 134 gradibusque potentes esse facit. I 532 timidus bellare facit. I 577 cautaeque facit properare cohortes. II 37 extinctas fecit recalescere flammis. IV 650 inque suis obstans venientes fecerat hostes stare locis. Iust. praef. 3 hostilesque manus decrescere fecit. Anast. 22 populos vestra requiescere fecit in umbra. Anast. 35 Iust. I 106. 282 II 41 III 110. — Iust. II 345 iustitiam quicumque facit, fora nulla timebit factor: Ioh. I 288 factorem elementa tremiscunt. — III 125 Africa namque suum factorem fessa rogabit. Iust. I 340 II 29. 36. 58. 182. 212 IV 300
 fagus: Iust. IV 39 fagi dulces et suco taxus amaro
 famosus: Iust. III 272 famosos stravit magna virtute tyrannos. III 386 famosaque regna
 famulor: Ioh. II 385 Iust. praef. 18 ferae gentes nostris famulantur in aulis. Ioh. IV 449 Iust. II 35 famulantur, adorant. Ioh. VII 277 rebus famulatus laudas. VIII 126 acies famulantis laudas. — Ioh. VIII 215 Christo famulemur ovantes
 famulus a) famuli (auleses) Iust. I 225. 227. 252. 294 III 8. b) famuli Iohannis magistri militum Ioh. I 205 haec patri, haec famulis, haec omnibus ipse ferebat. VII 219 famuli — pellentes dubias exire in proelia turmas. c) famuli = calones: Ioh. I 515 famuli tunc fixa revellunt vela solo
 fas: Iust. I 100 II 196 fas est dicere. Ioh. I 35 natis fas non fuit ullis corpora caesa patrum congestae subdere terrae. Iust. praef. 39 cui vincere fas est indomitas gentes. Ioh. VIII 116 si fas civilibus armis iusque datum est ensum, propera. Anast. 15 et fas componere magnis parva datur. — Ioh. III 126 quem fas cognoscere dignos
 fasti: Ioh. IV 234 hic potuit Libyam Romanis reddere fastis solus. Iust. IV 137 antiqui redeunt, nova saecula, fasti
 fastus: Ioh. IV 36 fastus domini non pertulit hostis. Iust. III 209 fastu, nutuque tremendi. III 370 fastus non patimur
 fatidicus: Ioh. VI 164 fatidicum dum quaerit iter (sacerdos). VII 515 cecinit sic gentibus Aumon fatidicus
 faveo = plaudo: Iust. IV 70 manibusque favere. Iust. IV 63. 210 favens populus vel vulgus. Ioh. I 580 VIII 232 plauduntque faventque
 favor = plausus: Iust. I 200 (volucres) alarumque dedere plausibus adsiduis et acuta voce favorem. II 390 gaudia quanta illic, quantus favor!
 femineus: Ioh. IV 126 fugientes conterit hostis feminea nunc morte viros. VI 623 feminea cur morte cadam?
 feralis: Ioh. VII 477 castra feralia vidi
 feretrum: Iust. I 226 aurato corpus sublime feretro inpositum turba famulorum flente iacebat. I 294 famuli pia iussa parant aptantque feretrum. III 37 tolli sublime feretrum imperat
 feria: Iust. IV 82 quos illic ludos, quae feria vulgus habebat! *locus suspectus*
 fero = dico, nuntio: Ioh. I 205 haec omnibus ipse ferebat. I 325 vera ferunt incendia. I 469 II 193 IV 352. 683 VII 87. 151 VIII 69. 529 Iust. II 172
 ferratus: Ioh. I 427 cunctaque ferratas effundunt moenia turmas. II 441 placidum ferrati pectore somnum

- carpunt. IV 492 ferrato corpore toto. IV 856 VI 716 ferrata calce fatigans — equum. VIII 131 ferrati micuere viri
- ferreus: Ioh. IV 523 ferreus ipse (Iohannes). IV 562 at super erectis horrescit ferreus hastis campus. IV 746 ferreus imber. Iust. III 78 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
- ferrugo: Iust. I 326 venetus ferrugine dives et ostro fervere: Ioh. I 104 Romanos fervere vidit
- fibula: Iust. II 121 aurea iuncturas morsu praestinxit obunco fibula
- fido: Ioh. VIII 618 (equus), quo sibi fides erat
- fidus: Ioh. praef. 21 series fidissima rerum. I 522 spes fidissima rerum
- figura: Ioh. II 454 (insomnia) varias ostendunt nocte figuras. IV 56 hortaturque viros variis ad bella figuris. IV 390 omnis et inversis pereat natura figuris. Anast. 15 arboris et fontis, si fas componere magnis parva datur, iustas videor posuisse figuras. Iust. II 154 nec vacuis verbis, nec inanibus ista figuris ore ferres prolata meo
- flum: Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere flumina. III 338 cur, Lachesis, hominum tenni pendencia filo fata tenes? IV 609 tento revocans vestigia filo (Thesous)
- flingo. fletus = mendax: Ioh. III 412 Ifuraces fletos suscepit nescius artis
- fiscus: Iust. II 249. 254. 256. 261. 269. 272. 273. 372
- flistula: Ioh. III 145 lymphigeros deducit flistula tractus. — IV 578 sonat contactu flistula venti
- flabrum: Ioh. I 164. 240 VII 323
- flagellum: Ioh. VI 18 crebris montana flagellis nocte silente crepant. VIII 597 excusso Recinarius alta flagello flia concutiens. — III 36 immerito quatiens Bellona flagello. VI 566 stimulat Bellona catervas, Barbara sanguineo compellens terga flagello. III 380 miseris, ira dictante, flagella omnipotens genitor — addidit
- flamma = calor: Ioh. VII 352 saeva (Africi) flamma. VII 361 hic venti flammis, hic saevi vulnere ferri, hic ab utroque cadit. VIII 84 flammis nos Africus ussit. Iust. I 321 (contraria) sunt aestivis brumalia frigora flammis
- flammeus: Ioh. III 95 flammae lumina. III 111 flammae Tisiphone. IV 494 aurea cassis inest, commisto flammae ferro
- flammiger: Ioh. IV 1169 in occiduis summensus flammiger undis
- flammivomus: Ioh. I 338 VIII 228 flammivomis — equis (Phoebi). VI 273 flammivomis exicat rura procellis (Africus)
- flavus: Ioh. I 432 f. terrae. III 70 f. aristae. III 367 f. metallum
- fleo: Ioh. I 187 flevit Aurora ingentis pia funera mati. I 396 quantumque virum res publica flevit. II 474 direptosque potest nec flere camelos. III 196. 357 Iust. I 273. — fleo *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. III 444 flevit tunc tristis arator dislunetos fugiens hostes rapuisse iuvenco
- floreo: Ioh. VI 54 florens exercitus. Iust. II 247 (senatus) floret virtute
- fluctivagus: Iust. II 328 fluctivagum pelagus
- fluentum: Ioh. II 287 mundansque fluentis. Anast. 13 sacrisque fluentis expandit satiata (arbor) comas
- fluito = fluo: Ioh. VIII 487 fluitans eror. VIII 656 sanguinis ex omni fluitantes arbore rivi
- flumineus: Ioh. II 65 flumineis fortes intersecat undis (Vadara)
- fluo = delabor: Ioh. III 143 vastoque ad terram pondere fluxit. IV 982 magno ad terram cum pondere fluxit. IV 310 fluxit equo *coniectura restitutum*. cf. defluo
- focus: Iust. II 8 Angelici pergens in limina templi inspsit pia tura foecis
- fodio = transfigo: Ioh. VIII 565 conto fodit ardua membra Cernisati. — VII 444
- fomes: Ioh. VIII 72 crepitant cum fomite culmi. — IV 637 fomes belli rectorque Sidisan
- forem = essem: Ioh. VI 450 vestigia gentis inquirens, qua parte forent. VI 453 dubique volutant Astricesne forent an retro versus Ilaguas. VII 193 mors saeva foret. VII 209 dispensans omnia Petrus, ceu foret ille senex. Iust. I 244 haud, reor, inmerito sic laetus et ore benignus ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti — linqueret artus. III 279 ni fieret, frustra celsis Babylonia muris cineta foret formator: Iust. II 12 rerum formator et auctor (deus) formatrix: Iust. II 16 (dei sapientia) caeli liquidos formatrix condidit ignes
- fors = fortasse: Ioh. II 350 at si fors tumida steterit cervice rebellis, tunc armis superandus erit. VIII 21 si fors committere pugnam ausus erit mecum, planis fundetur in arvis
- forum: Ioh. III 376 fora (*coniectura restitutum*) cuncta patent, et tristes surgere lites incipiunt. Iust. II 345 iustitiam quicumque facit, fora nulla timebit. IV 9 medioque fori — nova fabrica surgit
- fossae: Ioh. II 93 collocat astrietis muros fossasque camelis. II 270 VI 492. 513 fossas et castra locare. VIII 111 fossasque furens et castra reliquit. — fossae = castra: Ioh. I 383 hoc margine fossas tunc posuit. VIII 39 fossasque in montibus altis constituere. II 396 III 219 cingere *vel* saepire munimine fossas. VII 411 loca quae teneant fossae. VIII 180 e mediis deducens agmina fossis. VII 310 fossasque levavit (= castra movit). II 413 cadunt dispersis agmina fossis. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas. IV 490. 945. 996. 1046 rumpere *vel* dirumpere fossas. IV 1100 VIII 260 rescindere fossas. II 436 III 434 IV 1017. 1035. 1132 VI 461 VII 401 VIII 130. 162
- fraterna mors = fratris mors Ioh. II 28
- fraxineus: Ioh. VIII 612 fraxineam torquens per campos eminus hastam
- fraxinus: Iust. IV 38 caesa fraxinus. — Ioh. IV 759 tremuit confixa sub armo fraxinus (= hasta)
- fremo: Ioh. VI 159 alta fremens. — II 141 fremens dux ille ruinas, quas illi Romana manus per vulnere Martis ante dedit
- frenum: Ioh. IV 42 huc miseranda manus frenos deflectit equorum. VI 624 frenos iam flectite, cives (i. e. in proelia revertimini). IV 651 pressis haeserunt agmina frenis. — Ioh. III 108 Maurisque iugum frenosque resolvunt. III 288 frenos et iura cueurrit principis ultro pati. Iust. praef. 25 frena regendorum retines firmissima regum
- fretus *absolute*: Ioh. IV 114 sociis sic fretus ait
- frigeo: Ioh. VII 57 fugientum proelia semper frigent corda meta
- frigidus: Ioh. IV 768 frigidus ille cadit. Iust. III 29 oscula frigida carpsit. — Ioh. praef. 22 incalui gestis frigidus ingenio. Iust. II 265 nulla fuit iam cura senis, iam frigidus omnis alterius vitae solo fervebat amore
- frondeus: Ioh. II 9 celsis frondea silvis tecta latent
- frondosus: Ioh. I 535 frondoso vertice robur. Iust. II 322 coniferae frondosa cacumina silvae. III 174 frondoso robore silva
- frons inscripta: Ioh. VI 83 (Maurae) inscripta ut fronte camelis impavidae sedeant
- fucus: Ioh. I 433 (apium rex) adversi concitus ira forte ducis, fucusve volens arcere malignos
- fucus: Ioh. VI 372 fucusque ardentia tingunt ora
- fugax: Ioh. VII 304 retroque fugaces finge vias
- fugio: Ioh. I 264 fuge, dira maligni iurgia ne timeas fulcrum: Iust. III 216 (spadonum est) aurea fulera parare, regales mensas epulis onerare superbis
- fulgère: Iust. III 257 Caesareumque caput diademate fulgere saero

- fulmen: Iust. III 341 gens quaecumque ausa est Romana lacessere signa, horruit extinctas inopino fulmine turmas. Ioh. IV 280 aspice sancte pater, nec iam tua fulmina cessent. — VI 535 Ariarith et Ziper melior, duo maxima belli fulmina
fulmineus: Ioh. IV 926 f. pilum. VI 1086 f. tela. II 155 VI 657 VIII 593 f. mucro, ensis. — Iust. III 226 (Narses) fulmineus, cantus, vigilans noctesque diesque
fumus: Ioh. I 446 aëra sublatae convolvit fumus harenarum
funereus: Ioh. VII 284 rustica funereis sternebat corpora telis. Iust. III 39 funereas accendunt agmina ceras
funus Iustiniani: Iust. III 1—61. — funus = cadaver: Ioh. IV 33 o utinam medio iacuisent funera campo. IV 151 mediis prosternens funera campis. IV 1010. 1106. 1116. 1132. 1156 VI 651 VIII 527. 601. funus = mors: Ioh. VI 360 funere cornipedum fracta est Romana iuventus. VII 22. 37. 151 Iust. I 144. 243
furca: Ioh. IV 617 tribulos per castra locat furcasque bicornes
furcifer: Ioh. VII 501 dicite, furciferi
furia: Ioh. IV 212 furilis socius Catilina cruentis exagitatus adest
furialem fremens: Ioh. II 32
furo. furui: Ioh. VIII 137 paenituit furuisse viros
furor: Ioh. praef. 20 laureus inde furor, pallidus inde timor
futurum tempus, ubi praesens expectatur: Ioh. II 478 currere quisque volet. languescunt membra timore et somni gravitate ruunt. Ioh. VIII 467 nomen erit nostrae mansurum (= est mansurum, manebit) in saecula famae. cf. forem
futurum passivi: Ioh. II 404 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda (i. e. datum iri) canunt, disperso robore Gurzil scinditur
gaudeo in: Ioh. praef. 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis. VI 150. 648 in sanguine gaudet. — gaudeo *sequente infinitivo*: Ioh. I 439 erectis gaudet procedere signis. IV 1133 Iust. II 82 III 245. 251 IV 152
gaudium: Ioh. I 206 genitoris gaudia magni, unica Romanis rebus spes altera, Petrus
gaza *neutr. plur.*: Iust. IV 334 Augusti servans pia gaza sacelli
gelidus: Ioh. III 56 gelidus praecordia sanguis turbat. VI 358 cecidit (quadrupes) densissimus arvis morte nova, pressans gelidis sub dentibus herbas. VII 162 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris vix potuit. — IV 724 gelida formidine. IV 1043. 1152 gelidus terror
geminus: Ioh. II 308 geminat suspiria. IV 1141 geminato pondere. VII 248 invidia geminante iras. VIII 340 geminato verbere. VIII 604 asperaque inflixo geminavit vulnera Sucro. — Ioh. II 480 geminans in viscera ferrum. III 94 geminat cum vulnere ferrum. VI 765 calce frequenti pulsat equum geminans et magnos concutit armos.
gemmae: Ioh. III 325 pictaque gemmiferis arbor splendebat olivis. — IV 496 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis
generaliter: Anast. 36 generaliter orbi quamquam provideas, miseri specialiter Afri in te oculos atque ora ferunt. Iust. II 215 iustitiam populis generaliter omnibus aequam
genetrix mali: Ioh. II 81
genitor = pater, vir aetate proventus et veneratione dignus: Ioh. IV 238 temptare periculis non timuit genitor (Athanasius) pro libertate senili. VII 206 ergo tot impensas genitor tunc ire iubebat (Athanasius)
gentes = gentiles, pagani (Mauri): Ioh. I 477 II 110. 112. 192. 289. 290. 331. 338. 348. 361. 388. 407 *passim*
gentilis = paganus: Ioh. I 452 veteres aiunt gentili carmine vates. III 410 gentiles duosque Meales secum ad bella trahens. VIII 646 invadunt mactantque viri gentilia passim corpora
gestamen: Ioh. III 70 necebant flavis gestamen aristis agricolae
glaucus: Ioh. I 534 glauca nemus distendit oliva. III 256 glaucam veniens grando destrinxit olivam. Iust. III 65 glaucae frondes rapiuntur olivae. Ioh. VI 475 arboribus saeptus variis et arundine glauca
globus: Ioh. IV 214 flammaramque globos et diracendia volvi. Iust. II 291 stellarum fugiente globo. II 320 fertque refertque globum moles condensa virorum
glomerus: Ioh. VI 551 glomerari pulvere nubem. Iust. III 53 innumerae glomerantur aves
gloria: Ioh. VI 140 tu nostrae gloria gentis, tu virtutis honos, tu spes fidissima Mauris. VII 88 omnipotens genitor, virtus et gloria rerum. VII 145 Iustinianus apex —, Romani gloria regni. Iust. I 25 successorque boni redivivaque gloria Petri. II 62 te, gloria matrum, auxiliumque inploro tuum. III 360 imperii deus est virtus et gloria nostri
glorifico: Iust. IV 289 (deus) glorificavit opus
glutino: Ioh. IV 1161 in manibusque virum concretos glutinat enses aspersus super arma cruor
gluttio: Ioh. VI 769 dominumque super gluttivit hiatus terra nefanda fero
guavus: Ioh. VI 422 postquam facta quies, legatis guavior ipse ductor ait
gradior *de equite dictum*: Ioh. VI 743 laevum gradiens umbone tuetur
gradus: Iust. III 69 mollique reponunt crura gradu. Ioh. VI 490. 583 continere gradum. VIII 98 removete gradum. VI 443 revocare gradum. — Ioh. I 134 cunctosque invat gradibusque potentes esse facit (res publica). Iust. IV 189 fidos opibus ditavit alumnos pro meritis gradibusque suis
grator *coniectura restitutum*: Iust. II 97 conspectis grantantur lumina terris
gravo: Iust. I 299 fama volans somnum populos inopinata gravantem increpat
gubernatrix: Iust. I 56 gubernatrix lati sapientia mundi
gyrus: Ioh. I 544 incurvo nec cessat flectere gyro cornipedem. II 128 (circulus) perstringens modicum, complexus brachia gyro. IV 600 inde boves iungit, bis terno cornua gyro cornibus arte ligans. VII 450 gyroque coactus vertit harenosas, conturbans aequora, terras
ha: Ioh. II 112 ha! miseras fallunt sic numina gentes
habena: Ioh. II 89. 176 III 244 laxatis (cornipedum) habenis. Ioh. IV 307 alipedis celeris dextra contorsit habenas. IV 544 flectere cornipedem placidis bene doctus habenis. — Ioh. I 324 indomitas Martis cognovit habenas. I 552 tunc dolus ille patens saevas effundit habenas. II 60 in gentes scelerum laxabat habenas. III 237 se summis reduces contorsit habenas montibus
habeo: Ioh. VI 350 dira fames atque ardor habebat omne genus. VIII 283 cetera per campos fessis animalia membris somnus habebat iners. — VII 64 nostra fideles foedera semper habent. — VIII 294 habuere preces *coniectura restitutum*
harenosus: Ioh. II 257 litus harenosum. VII 451 terrae harenosae
haurio: Iust. IV 168. 172 haurire undas. — Ioh. III 349 vulnera divinis homines hausisse sagittis. IV 804 insolitumque suos hausisse timorem, hausisse *utroque loco coniectura restitutum*
herbosus: Iust. IV 30 h. campi. IV 199 h. agri
heres: Ioh. III 366. Iust. I 46 tu proximus heres. I 247 firmato herede. I 269 regni successor et heres. II

- 381 'aliena pecunia' dixit 'reddenda est, vivus patri qui substitit heres'
- heriles = Augustus: Ioh. I 158 pietasque animos concussit heriles. Iust. II 115. 296 IV 368. — Ioh. IV 37 enses nec timuit captivus heriles (*i. e.* enses hostis victoris). — IV 176 VIII 634 (crucor) vestes aspergit heriles. IV 470 colloque manus dum sentit heriles, gaudet (equus)
- heros: Ioh. I 468 Guenfeus heros. II 335 IV 720 Recinarius heros. IV 290 VI 682 VIII 630 (Iohannes)
- herus = Augustus: Anast. 19 fons maximus aulae est communis benefactor herus. Iust. I 90 portam imperio reseravit heri. — herus ductor: Ioh. VIII 155 humiles ductoris heri praecepta sequemur
- heu *interiectio in carmine in laudem Iustini nusquam, in Iohannide passim invenitur.* Ioh. I 391 II 36. 158 III 128. 140. 276. 414. 440 IV 26. 187. 195. 817 VI 249. 301. 317. 505. 764 VII 184 VIII 63. 80. 496 historia: Iust. III 121 (Iustinianus) ipse triumphorum per singula vasa suorum barbarico historiam fieri mandaverat auro
- homicida: Ioh. IV 224
- honor = decus, splendor: Ioh. II 253 Iust. II 329 IV 254 solis honor. — Ioh. II 313 ductoris honos nimiumque benignus consillique decus, lateri Recinarius haerens. VI 141 tu virtutis honos, tu spes fidelissima Mauris
- honorus: Iust. II 282 vultu praeclarus honoro. III 127 nomen honorum (Iustiniani) — laudibus adtollunt. III 227 honora luce coruscus. IV 309 in caelum ascendens a dextris sedet honoris — patris. IV 332 senio fulgens Calinicus honoro
- horreum: Ioh. VII 238 omnia per latos convectant horrea campos
- horrificus: Ioh. IV 1039 horrificos veluti cum Iuppiter excitat ignes. IV 1073 ducis horrifico celsam terrore sub alvum condiderant sese. VIII 92 clamor tentoria miscet horrificus
- horrisonus: Ioh. I 163 horrisonoque graves laxant stridore rudentes
- hostilis: Ioh. II 190 hostiles (= hostium) temptare locos. IV 196 VII 110 hostilisque metus. IV 947 hostiles (= ab hostibus occupati) montes. VII 401 hostiles fossae
- hostis uterque: Ioh. VII 444 cornipedum fodiens densis calcariibus armis hostis uterque volat. (*et Mauri fugientes et Romani victores*)
- humanus: Ioh. I 392 humanis (= hominum) inimica bonis (sors). Iust. IV 176 diva propago humanae (= hominum) nil laudis eget
- humecto: Ioh. VIII 357 humectans iuxta Recinarius ora
- humectus: Ioh. VIII 360 humecto pectore fletus ad caelum misere suos
- humidus: Ioh. II 417 humida nox caelo fulgentia sidera reddit. Iust. III 400 siccis vox humida faucibus haesit
- humilo: Ioh. VII 494 humilesque tua virtute superbos. VIII 464 relevat virtute humiles humilatque rebelles
- iactito: Iust. III 317 quod tua ventosis inflata superbia verbis iactitat, ignavae mentis deformia nudat
- iacto: Ioh. II 122: *i. hamos.* II 380 miseris iactare ruina. III 254 iactatus turbine cursus. VII 188. 458 Iust. III 308. — *duobus Iohannidos locis in Trivultiano codice ita iacto usurpatur, ut idem ac iaceo significare videatur:* Ioh. III 1 iactabant pectore curae. IV 444 cernite sub quantis iactant nunc signa periculis. *sed priore loco pectora, altero iaceant scribendum est*
- ianitor: Iust. I 90 ianitor excelsam stridenti cardine portam imperio reseravit heri
- igneus: Ioh. III 97 rubor igneus inficit ora. IV 50 stricto volat igneus ense. IV 153 volat igneus aequore toto cum sociis dux
- ignifer: Ioh. VI 487 conscendens Titan altum flammabat Olympum curribus igniferis
- ignis = fulmen, fulminis ignis: Ioh. II 217 crebris ignibus ardens nimbus. IV 1039 VI 289. — ignes solis, lunae, siderum: Iust. III 154 sol — tepefecerat igne pruinas. Ioh. II 420 mensis tenuaverat ignis. Ioh. I 509 Iust. III 230 ignis stellae matutinae. Iust. praef. 32 noctivagosque colens astrorum consulit ignes. II 16 caeli liquidos formatrix (dei sapientia) condidit ignes. — ignis = calor: Ioh. VII 327 anhelat pectora pulmo ciens mittitque e naribus ignem. VII 339. 370 Africi venti ignea. — ignis (oculorum): Iust. II 76 igne micant oculi
- ignitus: Ioh. VII 325 flamine cuncta rigent igniti corpora venti
- ignivagus: Ioh. IV 24 extulit ignivagos — Phoebus equos. VII 371 (Africus) ignivagus exurens cuncta procellis ignivomus: Ioh. VII 323 Africus ignivomus
- illicet: Ioh. I 124 II 241 III 404 IV 61 VI 420. 593 VIII 164 Iust. II 8
- illicus: Iust. IV 40 illicae trabes
- illico: Ioh. VIII 625
- illaesus: Ioh. II 353 pietas animis illaesa manebit. VI 393 (gens) multos illaesa per annos
- imber (lacrimarum): Ioh. I 343 Iust. I 162 largoque rigavit imbre genas. Iust. III 44 imbre madebant cunctorum vestes. — imber = aqua fluminis: Iust. III 294 calcavimus imbrem. *locus coniectura restitutus (cf. Verg. Georg. IV 114 ipse feraces sicut humo plantas, et amicos irriget imbres. Aen. I 122 laxis laterum conpagibus omnes (naves) accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.)*
- imitator: Iust. II 212 imitatores factoris et omnia dantis imitor: Ioh. I 254 nec timuit tamen ipse feras imitantia formas ora viri. — *sequente infinitivo:* Ioh. IV 680 varias imitatur reddere linguas
- immeritus: Ioh. III 36 immerito quatiens Bellona flagello. III 365 immeritus iam plenus opum, qui mille parentum herus erat. III 441 immeritus Solomon (occidit). Iust. I 244 haut reor immerito sic laetus et ore benignus ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti — securos linqueret artus
- immodicus: Iust. III 196 praeulgens cymbius auro immodico
- immutus: Ioh. I 212. 218 *i. fluctus.* VI 532 mens immota fuit. VII 82 immotus virtute sua. VIII 251 immota manebunt securo responsa mihi, quae corniger Ammon sorte dedit
- immurmuro: Ioh. I 170 sub longis immurmurat unda carinis
- impatiens *sequente infinitivo:* Ioh. VIII 241 impatiens differre diu
- impello *absolute:* Ioh. IV 738 hoc spatium summis impellente viribus omnes
- impensa: Ioh. I 125 onerantur milite puppes, impensis armisque simul. VI 246 turbant animos impensa locique difficilesque viae. VII 206 tot impensas genitor tunc ire iubebat. VIII 26 nullasque exire iubemus impensas terris. VIII 47 impensis socios gentesque levavit
- imperfectum coniunctivi plusquamperfecti loco positum:* Ioh. II 425 quis caelum a terris illa discernere posset nocte ferens, quae stella nitens, quae flamma fuisset? Iust. III 279 ni fleret, celsis frustra Babyloniam muris cincta foret
- imperialis: Ioh. I 101. 123 imperialis apex. VI 75 (Carthaginenses) imperiale canunt ductoris munere nomen
- imperito *sequente infinitivo:* Iust. IV 237 (praeco) omnibus imperitans sectis praecedere turmis
- impero *sequente infinitivo:* Ioh. I 311 validis mitescere ventis imperat et clauso frangi sub monte procellae. I 348 adductas ad litora vertere proras imperat. Iust. II 384. — *sequente accusativo cum infinitivo:* Ioh. I 431 apium densas exire catervas imperat (rex). II 245 populos excedere castris imperat. Iust. III 38. 237

- impietas: Ioh. II 408 quodquod Maurusia gessit impietas. III 65 finibus in nostris orta est, quae crevit in orbem, impietas. Guenfan miseris est tristis origo Antala nascente fero
- impius *plerumque notione solita in Iohannide usurpatur* II 104 III 45. 192 IV 23. 218 VI 458 VIII 89. 152. *sunt tamen loci, quibus paganum significare videatur:* Ioh. III 209 VI 44 VIII 25 gens impia (Mauri). III 183 impius (Antalas). IV 140 impia pennato figuntur corpora ferro. IV 273 conteris arma impia. VIII 236 impia agmina
- imploro: Iust. II 63 auxiliumque imploro tuum. II 239 implorant fructus et terram vomere flindunt
- impresso: Ioh. VI 371 siccis tunc faucibus ipsos impressant flores. VII 347 ipsas impressat harenas belliger ore
- imprimo = premo: Ioh. II 226 nimius tamen imprimit hostis. IV 1071 geminosque impressit pondere Mauros. VI 541 imprimit hos numerus. VIII 282 dulcicia impressa sopore cetera per campos fessis animalia membris somnus habebat iners. VIII 419 pectusque impressit Anesti. Iust. I 309 pulsat latus, imprimit, instat
- improbus = magnus, nimius: Ioh. I 39 IV 711 virtus improba. VI 279 fama improba
- in: a) *sequente ablativo saepe omittitur cf. ablativus.* — *abundantius additur:* Ioh. II 455 in tenero laxavit membra sopore. III 447 nec solus pauper casu concussus in illo. IV 520 discolor hunc portat maculis variatus in albis (sonipes). VII 262 variis ornatus in armis. Anast. 34 felix haec aetas, in qua Sapientia regnat. Iust. III 45 proprioque in fonte natabant manantes oculi. III 308 nulla commotus in ira. — b) *sequente accusativo raro omittitur cf. accusativus.* — *in cum acc. verbo omisso:* Ioh. VI 440 post terga Iohannes, in faciem nimius solis calor. Iust. II 267 in caelum mens omnis (seil. directus) erat
- incalesco: Ioh. praef. 22 incalui gosis frigidus ingenio
- incomptus: Ioh. VI 504 incompta per hostes, heu, male fisa manus fatis currebat iniquis. VIII 257 incomptos rumpamus in hostes
- incumbo c. dat.: Ioh. IV 354 VII 336 Iust. IV 34. — *sequente in c. abl.:* Ioh. IV 466 cohors validis incumbit in hastis
- incutio: Ioh. VI 280 sic pectora rumor incutiens magna virtute Iohannis terruit
- indago: Ioh. VI 41 celsos indagine montes, antra, nemus, fluvios, silvarum laxa, latebras cingite. VI 693 in latos fervens indagine campos spargit equos
- indeclinabilia cf. nomina propria*
- indecoris coniectura restitutum: Ioh. I 92 indecoris cunctis ensis fulgebat harenis
- indefensus: Ioh. VI 132 si nostrae iniuria caedis in defensa manens latum referatur in orbem
- index: Ioh. III 40 dic age, quisquis ades quaesiti temporis index
- indicativus a) loco coniunctivi in enuntiato condicionali positus:* Ioh. I 337 Phaëthon succenderat omnia —, ni fulmine summo omnipotens genitor terras miseratus anhelos disiunxisset equos. b) *loco coniunctivi in interrogationibus obliquis:* Ioh. I 103 noscere quae saevi fuerant discrimina belli. I 57—67. 70—78. 185—196 II 411 IV 625 *passim.* Iust. I 181 III 380—383. *sed saepius paullo coniunctivus eiusmodi in enuntiatu occurrit. legem certam, qua poeta modos discernat, frustra quaesiveris, quin immo vix verbis ullis intermissis ab indicativo ad coniunctivum transilire nequaquam veretur:* Ioh. I 473 non Solomonicas audisti Marte catervas tot pariter cecidisse gravi, qua flumina clade impleter Romana manus, campisque perempti quot vestri iacuerunt viri, ductoris et ingens exitum per bella tui?
- indico: Ioh. I 4 indictamque famem populis laticesque negatos (cano)
- indignus *notione solita:* Ioh. IV 34 VII 131 Iust. III 208. 353. 395. — Ioh. III 132 ardet dirumpere vincula indigna cervice ferens. III 196 simul versos tunc flere penates contigit et tutas indignis quaerere terras
- indigus: Iust. I 100 rutili non indiga solis, vel solis dicenda domus. III 101 (vina) quae natura parit liquidi non indiga mellis
- indiscretio: Ioh. II 36 ducis ignavi quale indiscretio bellum movit!
- indiscretus: Ioh. II 166 vox undique saeva per auras indiscreta sonat
- indubius: Ioh. II 415 castra adversa tenens media in tentoria transit indubius. — II 438 ne quis fraudes temptaret in usu noctis et indubiis (i. e. nil opinantibus) inferret proelia castris
- indulgeo: Anast. 42 quod labor indulsit, — hi sacri monstrant apices
- inexhaustus: Ioh. III 105 inexhaustas renovans fornace procellas
- inferiae: Ioh. VIII 498 pugnate, viri, gentesque nefandas inferiis mandate meis
- infero: Ioh. VI 32 ingulos inferre neci
- [infessus] *locis non paucis Iohannidos in codice extat:* Ioh. I 55 III 188 IV 832. 881 VII 31. 367. 432 VIII 62. 645. *sed iure suo Mazzucchellius et Bekkerus ubique infensus vel infestus restituerunt*
- infigo: Ioh. IV 784 VIII 592 i. alqm harenas. — infigo = configo: Ioh. IV 919 infigunt feriuntque virum. IV 984 missaque infigit (eum) comminus hasta. VIII 604 asperaque infigo geminavit vulnera Suero. VIII 606 piloque infigit Enipten
- infinitivus a) substantivi loco positus:* Iust. II 39 velle tuum fac posse meum. Ioh. I 148. 149. 294 *passim.* — b) *infinitivus historicus:* Ioh. I 32 non vatibus ullis parcere. IV 28 nos pavidum revocare pedem. Iust. IV 88 tunc interclusos nulli transire sub arcus concessum est. cunctis medio via lata patere. — c) *infinitivus in interrogationibus insolentius positus:* Ioh. IV 60 quid cuncta referre? I 273 nescitque miser quo flectere puppem. d) *infinitivus supini loco verba movendi et eundi sequitur. cf. accedo, accelero, ago, celero, curro, duco, egredior, mitto, moveo, venio.* — e) *infinitivus et accusativus cum infinitivo persaepe admittuntur, ubi aut ut sequente coniunctivo aut ad cum accusativo gerundii requiritur. exempla verbis singulis adscripsi*
- infit: Ioh. I 285 his vocibus infit. VII 117 talibus infit. — Iust. II 51 pronis haec vultibus infit
- informidabilis: Iust. II 346 omnis erit iudex informidabilis illi
- informo: Iust. IV 58 quattuor informans molem stationibus unam
- infundo = perfundo: Ioh. III 113 nigris infusa venenis ora madent. IV 285 lacrimis siccas infundit harenas. IV 795 VIII 393 sanguis infundit harenas. VII 9 gelidis infundit corpora lymphis. — infundo lacrimis = defleo: Ioh. I 37 vulnera nec lacrimis permissum infundere iustis. infundo *coniectura restitutum.* — *in libris in laudem Iustini voce infundo Corippus uno loco utitur, qui scriptorum aliorum a genere dicendi non abhorret:* Iust. III 22 fragrantia mella locatis infundunt pateris
- inl-, inm- cf. ill-, imm-
- innecto: Iust. III 54 innectuntque moras
- innocuus: Iust. I 170 innocuo plures voluere nocere. III 332 parcimus innocuis
- innovo: Ioh. VI 217 victus vires Carcasan innovat omnes. Iust. I 349 exustos phoenix innovat artus
- innumerosus: Ioh. VI 662 iam crescit iniquis innumerosa manus
- innumerus: Ioh. II 7. 87. 103. 144. 212. 238 *passim*
- inopinus *in Iohannide non extat.* Iust. I 299 fama volans somnum populos inopina gravantem increpat. II 357 expavit gaudens inopino nomine vulgus. III 342 horruit extinctas inopino fulmine turmas
- inops: Ioh. III 370 ardor inops nunquam satiatur avaris

- imp- *cf.* imp-
 inquirō: Ioh. I 283 auxiliumque dei — lacrimis in-
 quirīt (= petit) obortis
 inr- *cf.* irr-
 insaturus: Ioh. III 368 tantis implevit praedia rebus
 insaturus
 inscribo: Ioh. VI 82 captivas cernere Mauras ire iuvat,
 celsis inscripta ut fronte camelis impavidae sedeant
 inserto (inserui): Ioh. VI 642 iecur inserit hasta
 inserto (insevi): Ioh. II 131 insita non ullis stringuntur
 cingula bullis. IV 1067 qua pedibus vis tota feri
 latet insita nervis
 insidia: Ioh. IV 604 ignarumque premat subeuntis ca-
 stra per ipsas insidiae formas infensi militis agmen
 insignio: Iust. I 276 vestem, Iustinianorum series ubi
 tota laborum neto auro insignita fuit
 insignis: Iust. III 223 formaque insignis et ore. I 236
 sic suprema suae servans insignia vitae (*i. e.* corporis
 pulchritudinem) Iustinianus — non mutans morte
 colorem, sed solito candore nitens
 insinuo: Ioh. I 121 iussus, quae bella peregit, auribus
 insinuat placidis
 insolite *coniectura restitutum*: Ioh. II 431 crescentia si-
 dera credens insolite esse polis
 insolitus: Ioh. IV 798 invadit pectora gentis insolitus
 virtute pavor. IV 804
 insomnis: Ioh. VI 4 insomnes mentes. II 435 VII 20
 VIII 286 Anast. 43 insomnis nox
 insomnium: Ioh. II 453 animos insomnia turbant
 insons: Ioh. II 348 ignoscet gentibus insons. — III
 326 IV 586 VIII 156
 insto *sequente infinitivo*: Ioh. VI 337 terror agit Ro-
 manus et instat solis iter temptare truces
 insuetus *sequente infinitivo*: Ioh. III 199 insuetus con-
 ferre manum
 insulsus: Ioh. IV 223 perfidus, infelix, atrox, insulsus,
 adulter
 insum: Ioh. IV 494 aurea cassis inest (*scil.* eius capiti)
 insuper: Ioh. VII 297 haec insuper addit
 intemeratus: Iust. III 305 si foedera pacis intemerata
 tibi, si mavis pacta manere
 intento *sequente infinitivo*: Ioh. IV 1025 intentat pel-
 lere turmas. VIII 399 tremulumque intentat mīt-
 tere telum
 interdum *coniectura restitutum*: Ioh. II 244. — I 571
 intermico: Iust. IV 150 lilia cana ferunt, mediumque
 intermicat aurum floris odoriferi
 internus: Ioh. IV 2 surgit ab internis conturbans ossa
 medullis durior ecce dolor. VII 330 ab internis hum-
 mor fuit anxius extis. VIII 318 Phoebus ab in-
 terni splendens margine caeli. — Iust. III 219 in-
 ternos (*scil.* cubicularios) munire fores, vestesque pa-
 rare. — IV 292 internis oculis illie pia cernitur esse
 indivisa manens patris genitricis potestas
 interseco *coniectura restitutum*: Ioh. II 65 quos flumi-
 nis fortes intersecat undis (Vadara fluvius). (*cf.*
Amm. Marc. XXIX 6, 17 Tiberis media intersecans
 moenia)
 intonsus: Iust. III 175 (quercus) excluduntque diem
 ramis intonsaque laetae adtollunt capita
 intremisco: Ioh. II 430 quisquis ab aversis vidit ten-
 toria campis inscius, intremuit. III 286 intremuere
 feri vestra virtute subacti
 invigilo: Iust. III 139 invigilant animi, quibus est pia
 cura regendi
 iota: Iust. I 353 sanctum sic Iota resurgens. II 138
 manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit ut
 sua rectus littera, quae signo stabili non flectitur um-
 quam, nominibus sacra tribus
 irremeabilis: Ioh. IV 144 iter irremeabile transit
 irrigatio hortorum: Iust. II 242 pars liquidas deducit
 aquas, hortosque virentes irrigat ac tractis satiat po-
 maria rivis. IV 168 fontis Nilivae si quisquam aut
 hauriat undas et bibat, aut bibulis rivos inducat ha-
 renis, ipse quidem satiatur aquis, satiantur et agri.
 IV 218 ruricolam (Libycorum) siccis discurrat turba
 per agros spe pluviae, mundantque locos, aditusque
 viarum librant, et cursus omnes moderantur aqua-
 rum, unde fluant liquidi per prata virentia rivi
 irroro: Ioh. VIII 415 nigro de corpore sanguis emicat
 alta petens calidasque irrorat arenas
 irrumo: Ioh. III 315 irruptis truncabas agmina castris
 iter: Ioh. III 149 amnis iter. VIII 487 vocis iter.
 VI 337 hinc terror agit Romanus et instat solis iter
 (*i. e.* zonam calidam, soli maxime obnoxiam) temptare
 truces partesque negatas. VIII 312 (Maurus)
 vocibus ipsum numen agit, dubiasque vocans exire
 per umbras solis iter temptare (*i. e.* e tenebris in
 lucem prodire) iubet. — Ioh. VI 164 fatidicum dum
 quaerit iter
 iterum *abundanter additum*: Ioh. III 134 iterum bel-
 lum reparat. VII 211 ferre iubet celeres iterumque
 referre ministros. VII 502. 520 Libycos iterum re-
 meare per agros. — iterum = denuo: Ioh. VII 502.
 520 IV 390 Romanis totiens iterum concurrere vic-
 tis ecce placet. — iterum = rursus: Ioh. IV 671
 (taurus) inter utrosque furit, dubius qua rumperet
 hostes. agmina dum trepidant, cursus per Syrtica rup-
 it ingrediens iterumque ferox sua castra poposcit.
 — *insolentius positum*: Ioh. IV 221 campos acies iam
 nostra petebat. Guntarith en iterum — ductorem
 incautum crudelibus occupat armis. (*res Romanae
 Stutiae post mortem revalescentes Areobindo interfecto
 iterum in statum miserum reciderunt*). — iterumque
 iterumque Ioh. II 292 VII 106
 itus: Ioh. III 159 noctis itus metuendus init
 iubeo *sequente accusativo*: Ioh. VIII 209 silentia ius-
 sit. Iust. II 46 non flerent, nisi sancta dei vox illa
 iuberet. Iust. II 349 iubeo spectacula circi. — *se-
 quente infinitivo*: Ioh. I 420 signaque ferre iubet.
 VI 495 sumptis latices iussit defendere telis. — *se-
 quente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 413 solvique
 a litore funes iussit. I 418. 469. 499. 511 *passim*.
 — *sequente dativo cum infinitivo*: Ioh. II 393 (pietas)
 haec mihi magna iubet perituris parcere castris. IV
 262 his castra movere, arma parare iubent. VI 295
 iussit tamen omnibus undas ferre suis Cereremque
 sibi. Iust. II 2 dominisque iubebat sumere conces-
 sum caelesti munere regnum. — Ioh. VIII 26 litora
 praecipimus nullasque exire iubemus (= ullas exire
 vetamus) impensas terris
 iudex: Anast. 35 felices populi, te iudice (Anastasio
 quaestorem poeta alloquitur). — Iust. II 346 IV 310
 iudicium: Anast. 28 omnia curans iudicis relevare piis
 (Anastasio)
 iugales Aurorae maerentis nigri: Ioh. VI 455
 iuge: Iust. II 142 genus omnibus (imperatoribus Ius-
 tino, Iustiniano, Iustino minori) unum, sceptrum
 continuum, tempus iuge, iuncta potestas.
 iugiter: Ioh. VII 493 exorans iugiter nostros ut con-
 terat hostes omnipotens
 iugulus: Ioh. VI 32 sic iugulos inferre neci. *ceteris
 locis* Ioh. IV 766 VIII 312. 405 *dignosci nequit,
 utrum formam iugulus an iugulum potiore Corippus
 habuerit*
 iunctura: Iust. II 121 aurea iuncturas morsu prae-
 strinxit obunco fibula
 iungo = iungor (*ital.* giugnere): Ioh. I 220 linthea laxa
 cadunt, nulloque tumentia flatu arboribus iunxere
 suis. VI 690 qui lateri iungunt, iaculis volitantibus
 acres dant animas. VI 692 tunc metuens Na-
 samon ductoris iungere signis cessat
 iuniperus: Ioh. II 151 tunc lancea duplex iuniperum
 ferro validam suffigit acuto. Iust. IV 45 in tenues
 tabulas abies montana secatur, iuniperi, tiliaeque
 leves et odora cupressus
 ius: Anast. 27 principis auspicio leges et iura guber-
 nans (Anastasio quaestor). I 17 iuris legumque
 sacerdos (Anastasio). — Iust. I 146. 148 II 216.
 235. 274. 347 III 110. 334. 352. — Ioh. I 16 victor

- da iura tyrannis. I 146 tu prisca parentum iura tene. — iura = imperium: Ioh. III 288 alacer frenos et iura cucurrit principis ultro pati. VI 400 virtusque fidesque — gentes pariter conterritus omnes et gratos ad iura trahit. — iura = fines: Ioh. VI 243 externis cupiens committere proelia terris et procul a nostris prosternere iuribus hostem. *num locus sanus sit, sunt qui dubitent*
- iussio: Ioh. I 296 iussio principis alma. VII 511 (ductoris) iussio dura premit. I 316 iussio certa dei. Iust. II 27 divini iussio verbi
- iustifico: Iust. II 422 deus est, cui verbo competit uno iustificare malos. IV 318 dextraque dei benedictus abivit, plus exaltatus, plus iustificatus
- iustitium: Ioh. III 360 iustitium meruit, sed nullis lumina tectis effundunt lacrimas
- iuvenesco: Iust. III 76 post senium, dicunt, sese iuvenescere mundus gaudet
- iuvenilis: Ioh. I 379 (Iohannes) fretus iuvenilibus armis. IV 517 (Iohannes senior) cui cruda senectus et virtus iuvenilis erat
- iuvenis. *nominibus iuvenes et iuventus exercitum Romanum totum Corippus complectitur*: Ioh. II 170 IV 478. 1052. 1061 VI 515 VII 118 VIII 374. 431. 469. — I 422 II 204. 451 VI 360. 380. 498. 507. 703 VII 119. 389 VIII 77. 322
- iuvo. iuvat *sequente infinitivo*: Ioh. I 488 si te iuvat ire sub umbras. VII 128. — quid iuvat: Ioh. II 379 quid iuvat, infelix, Romana lacessere signa? III 121. 136
- laboro *sequente infinitivo*: Ioh. IV 436 cernitis ergo, viri, quantum fortuna labore principibus servare fidem. VIII 63 fors saeva laborat de manibus partos populis auferre triumphos
- lacerna: Iust. II 294 posita de more lacerna (in circo) lacrimabilis: Ioh. I 174 litus lacrimabile Troiae
- lacrimosus: Ioh. VIII 362 lacrimosa voce cohortes ante deum fudere preces
- lacus = aqua: Iust. III 274 cuius Threicium potis est exercitus Hebrum exhausto siccare lacu
- laesio: Ioh. VI 124 sic nostram laesio gentem contigit
- laetifico: Ioh. VII 133 laetificans alios referebat talia ductor. Iust. IV 98 (Iubar) laetificans cunctas felici lumine terras
- laetificus: Ioh. VII 11 laetificumque bibunt post tristia bella Lyaeum
- lampas: Ioh. I 269 sic fatus (angelus) lumine magno erexit placidus fulgentes lampadis ignis (*i. e.* solis lucem redintegravit). I 314 sol redit et claro rutilanti lampade caelo emicat alta dies. III 225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum fervidus omnis erat. IV 257 Phoebus et errantes radios per nubila vibrans lumina subtrementibus spargebat lampadis undis. — III 109 furor omnis et ira horribili miserum turbabant lampade mundum
- lanifer: Ioh. III 164 (aries) laniferi spes una gregis
- laniger: Iust. IV 199 lanigerosque greges herbosis pavit in agris
- lanx: Iust. II 395 pondere fusos exaequant solidos et lancem pollice pulsant. — Ioh. II 305 sic pater alternas pensabat pectore curas omnia lance probans
- lapis: Ioh. IV 1076 (camelo cadente) sarcina laxa ruit. cecidit calathusque lapisque, quo Cererem frangit (Gaetula). — Iust. III 377 persculpti lapides (*i. e.* deorum quos Avaros credunt simulacra). — Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis enitet auro artificis formante manu
- laquear: Iust. III 20 lux undique fulget aurea conspicui lustrans laquearia tecti
- lar: Ioh. III 191 nos linquere terras et dulces terrores lares sors impia pulsat. Iust. IV 33 (apes) dulcesque lares in pumice figunt
- largitor: Iust. IV 134 largitor opum, largitor honorum (imperator)
- lasso: Ioh. VIII 259 corpora fessa iacent nimio lassata calore
- lateo: Ioh. I 166 latet angustum centum sub puppibus aequor. II 164 silvasque latentes agmine condendo nullum monstrare cacumen. omnia tecta latent. — III 46 impia quae fuerit belli nascentis origo, nos latet abstrusis penitus contenta latebris. *enuntiata similia*: Ioh. I 478. 479 non quantus Ilaguas, notus Marte tibi? I 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est
- latex: Ioh. I 4 III 234 VI 382. 495 VII 343 Iust. III 287 latices = aqua. — Ioh. III 33 latices laeti turgens referebat Iacchi
- latratus: Ioh. I 214 latratus siluere canum (Scyllae). IV 355 perque cavas (lupi) resonant latratibus umbras. IV 350 (Mauri) inter sese fracto sermone fidentes latratus varios stridentibus horrida linguis verba ferunt
- latro: Ioh. I 357 confractum scopulis latrat mare. II 27 fera barbaricae latrant sua nomina linguae
- latus: Ioh. II 314 lateri Recinarius haerens. IV 583 iunctus erat lateri claris Recinarius armis fulgens. *nescio an his verbis Recinarii titulum poeta denotaverit. assessor enim vel domesticus Iohannis Recinarius fuisse videtur. cf.* Ioh. II 312—321 IV 583—594 VII 23—35
- laudo *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. III 232 contingens Vandalus undas laudavit cessasse sitim
- laureus: Ioh. praef. 20 laureus inde furor, pallidus inde timor
- lauriger: Iust. III 203 (Victoria) laurigeram gestans dextra fulgente coronam
- laxo: Ioh. I 163 laxant stridore rudentes. II 60 in gentes scelerum laxabat habenas. II 89 laxatis Austur habenis. II 455 in tenero laxavit membra sopore. Iust. I 32 nondum plena quies victos laxaverat artus. — Ioh. III 290 nostra decem tellus plenos laxata per annos
- laxus: Ioh. I 220 lintea l. II 176 III 244 VIII 637 l. habenis. Ioh. VI 42 silvarum laxa
- lectus: Ioh. I 100 quem primum — imperialis apex famulum rebusque fidelem tunc habuit lectum. Iust. II 110 (lora) lectaque pro sacris tactu mollissima plantis. lectus *coniectura restitutum*: IV 294 VIII 182 lecti duces. Iust. II 138 (clipeo imperatorem) adtollunt lecti iuvenes
- legatus: Ioh. I 463 Antalas legatos mittit, qui a Iohanne custodia privata retinentur (I 499). Ioh. II 343—416 IV 304—392 Amantius armiger a Iohanne ad Antalam legatus mittitur. VI 396—436 Astricum legati cum Iohanne pacem componunt. VII 242—261 Iohannes Stephanides legatus inter Cusnam et Ihsaiam pacem conciliat. Iust. III 232—401 Avarum legati ad Iustinum missi
- leo: Ioh. IV 146. 385. 876. 1087 VI 645. 745 VII 254. 486
- legislator: Iust. IV 363 legislatores statuit deus ipse per orbem
- letalis: Ioh. IV 133. 177. 848 VIII 486 letale vulnus. IV 763 letali pondere quassat
- letifer: Ioh. III 347 l. annus. IV 1050 l. terror. VI 546 bucinæ cantus l. VI 639 l. telum. VIII 536 l. mucro
- levamen: Ioh. I 522 o Romana manus — orbisque decus summumque levamen. II 316 (Recinarius magistro) discretam mente levamen. IV 734 Iust. III 359
- levis: Ioh. I 459 levis Delia. III 333 vox levis. Iust. III 99 (vina) alba colore nivis, blandoque levissima gustu
- levitae: Iust. III 42 levitarum venerabilis ordo canentum
- levo: Ioh. I 240 vela levant totis pendentes lintea flabris. III 160 colloque levavit (ariletem). VII 160 dominamque levare cadentem. VII 310 fossasque levavit = castra movit. Iust. II 138 manibusque levatus (in clipeo stetit). — Ioh. praef. 34 carminibus

- fessum gaudia tanta levat. I 506 fractosque levare. II 321 sermone levabat. III 123 hic levat, hic perdet multus cum nomine gentes. IV 204 duraque e morte levavit. Iust. II 423 mediaque a morte levare. Ioh. IV 924 VIII 47. 456 Iust. III 371
- libamen: Ioh. VI 103 Christoque pater libamina sanxit libellus: Iust. III 404 pleni tenor est in fine libelli. — Ioh. II 361 (pietas Romana) cuncta deletis donat delicta libellis (*i. e.* ignoscit)
- liber: Iust. praef. 35 quid Libycas gentes, quid Syrtica proelia dicam iam libris completa meis. II 384 innumerae mox advenere catervae fortia centenis oneratae brachia libris (*i. e.* syngraphis)
- libo: Ioh. VII 234 oscula vel plantis optans libanda magistri
- libro: Iust. IV 219 aditusque viarum librant. — III 183 sidera mensura, numeris et pondere cursus perficiunt librata suo. Ioh. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis medio libratus in axe. — Ioh. IV 979 librata concitus hasta
- licet: Ioh. II 394 veniam donare licebit. II 105 IV 66. 361. 383. 1053. 1058 VII 5. 179 VIII 229 Iust. III 397. — licet *cum coniunctivo verborum aliorum coniunctum*: Ioh. II 225 surgens licet inelita virtus fortia facta petat. III 213 IV 527 VII 511 VIII 18 Iust. I 3 II 269 IV 344. — licet *cum indicativo coniunctum*: Ioh. I 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est. Iust. I 85 licet haec deus omnia fecit. — Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila. IV 434 tardius ille licet, digna sed morte peremptus
- licitor: Iust. IV 238 incedunt densae mixto licitore cohortes
- lignum = crux: Iust. II 300 sancti faciens signacula ligni
- lilium: Iust. IV 150 lilia cana
- limbus: Iust. II 117 (vestis imperatoris) pretioso candida limbo
- limus: Ioh. VI 756 quibus alga locis limusque relabens lingua Maurorum aspera: Ioh. II 26 (Musa) temperet insuetis nutant quae carmina verbis. nam fera barbaricae latrant sua nomina linguae. IV 351 latratu varios, stridentibus horrida linguis verba ferunt. IV 902 Artemiumque furens et duro nomine Maurum transadigit (*i. e.* Maurum cuius nomen asperum litteris Latinis exprimi nequit). — Iust. IV 154 oratorum geminae facundia linguae (*scil.* Graecae et Latinae) egregias cecinit sollemni munere laudes consulis Augusti
- liquidi campi = flumen: Iust. III 293
- litoreus: Ioh. VI 385 litoreae urbes
- littera: Iust. II 140 littera (iota), quae signo stabili non flectitur umquam, nominibus sacra tribus (Iustini, Iustiniani, Iustini minoris). — Ioh. praef. 5 omnia nota facit longaevo littera mundo. Iust. IV 184 doctior et princeps novit, quod littera rerum pars magna est, magnusque labor scribentibus instat
- lituus: Iust. III 346 lituosque mihi camposque minatur gens Avarum?
- locus: Ioh. VII 414 rapiamus ab hoste, dum locus est, qui cuncta duci manifesta resolvant. Iust. II 232 nullus laedendi pateat locus. — *pluralem numerum modo neutrius generis* (Ioh. II 223 III 178 VI 270 VII 410 Iust. IV 3. 61) *modo masculini generis* (Ioh. II 147. 164. 190. 195. 239. 289 III 221 IV 616. 1046 VI 246. 286 VII 138. 402. 408 VIII 39 Iust. I 119 III 252 IV 77. 106. 117. 219) *ponit, generibus nequaquam certa lege discretis*
- longaevus: Ioh. praef. 5 omnia nota facit longaevo littera mundo. IV 484 felix, si fata dedissent longaevos in luce dies
- longus = longinquus: Ioh. II 74 accitus longis convenit ab oris Astrices. VII 369 longas pellit ad oras Massylas gentes
- loquela: Ioh. IV 403 apponunt sensus auresque loque-
- lis. VIII 101 accessit placidis populos sedare loquelis. VIII 547 morientis lingua loquelam rumpere non potuit, sonuit tamen
- lorum: Iust. IV 229 loris fortibus aptant (umeros) electi iuvenes. — *lorum coniectura restitutum*: Iust. II 105 loraque puniceis induxit regia vinculis
- lucrum = praeda: Ioh. II 159 toleratur fervidus ardor, sufferturque fames terrarum aestusque sitisque Martis amore feri turpisque cupidine lucri. VI 2 castra vicissim conservant lucri vigiles, nec lumina claudunt
- luctificus: Ioh. VI 457 (Aurora) luctificum Titana trahens et fata ferentes impia solis equos
- luctor *sequente infinitivo*: Ioh. IV 471 in latos luctator currere campos
- lucusta: Ioh. II 196
- ludo: Ioh. III 98 ludunt cervixque comaeque (sacerdotis). IV 265 prospera discussis ludentia flamina velis. IV 782 ludit dum poplite flexo subsiliens, tremulam per costas accipit hastam. IV 978 armigerum Barsippa petivit protectus clipeo et librata concitus hasta subsiliens. dum ludit magnum umbone per hostem, pinnigerum Barsippa levis per viscera ferrum suscipit. VI 579 longo nec ludere pilo implicitus strictis miles valet undique ramis
- luna: Ioh. VI 161 (Ammonis sacerdos) suscipit excelsam nocturno tempore lunam lumine sanguineo, scrutatur fata. Iust. praef. 31 ardua suspiciens minuensis cornua lunae noctivagosque colens astrorum consulti ignes (Persarum rex)
- lupus: Ioh. I 214 IV 353. 384 VII 487
- lustrum: Iust. IV 24 horrescunt sua lustra ferae dulcesque latebras linqunt
- lutum: Ioh. IV 1012 rubroque madent vestigia luto. Iust. II 23 vivificans sicum sacro spiramine lutum
- lympha: Ioh. VII 9 gelidis infundit corpora lymphis
- lymphatus: Ioh. VI 154 saltusque altaria circum cum strepitu lymphata rotat (sacerdos)
- lymphiger: Ioh. III 145 lymphigeros deducit fistula tractus. VIII 246 pecudum spes sola epulis et lymphigeri amnis sustentat suprema viros
- lyra: Ioh. IV 577 organa, plectra, lyrae digitis pulsanda magistri. Iust. III 72 organa, plectra, lyrae totam insonuere per urbem
- machina: Ioh. I 291 magnaue concussi turbatur machina mundi. II 100 est aries illis infandi machina belli
- madidus: Ioh. II 456 rore novo primus madidis vix irruit alis somnus. VII 14 hanc (noctem) sequitur madidus curis solacia somnus dulcia rore ferens
- magicus: Ioh. IV 666 magica taurus demittitur arte Maurorum e medio
- magister: a) magister militum. *hoc titulo apud Coripptum ornantur*: 1) Solomon Ioh. III 433 versa cohortis trepidum sequitur, campisque magistrum deserit, in mediis miscentem proelia fossis. 2) Iohannes Pappi frater Ioh. I 50. 127. 131. 271 *passim*. 3) Gentius Ioh. III 41 Gentius egregius respondens voce magistro, isque magister, ait. IV 472 dextro regit agmina cornu Gentius electis circumdans signa manipulis. ipse magister ovans rutilato vertice fulgens fertur equo. 4) Cusina Ioh. VI 267 Massylasque trahens aces in bella magister Cusina, Romanis semper fidissimus armis. VII 266 ille (Cusina) duces proprios triginta fortior armat. et quamvis numero milleni quemque sequantur, Romanis gaudet sese tamen esse magistrum militibus medium, quos princeps maximus orbis ipse dedit pacis socios pugnaeque ministros. VIII 269 dum (Cusina) plaudit honorum inflatus titulis, dum dicitur esse magister. — b) magister officiorum: Iust. I 25 successorque boni redivivaque gloria Petri hinc Theodorus adest patria gravitate magister. III 162 mandante magistro omnis sacrorum vis adfuit officiorum. III 233 legatos Avarum iussos intrare magister ante fores primus

divinae nuntiat aulae. — e) magister, nescio quo magistrali munere functus, Anastasius quaestor appellatur. Anast. 26 summe magistrorum, procerum decus, arbiter orbis, principis auspicio leges et iura gubernans, iustitiae vindex, inopum pater, omnia curans iudiciis relevare piis. Anast. 32 (Anastasium) princeps geminoque ornavit honore. Anast. 44 lege (sacros apices), summe magister, et causam defende meam. — d) magister navis: Ioh. I 235 magister ipse ratis placidos persensit surgere ventos. IV 532 dum miseros turbant infensa pericula nautas, obvius optato veniat si flamine ventus, assurgit laetus magno clamore magister exhortans socios, puppem convertit et altam. — e) magister aquarum: Ioh. III 148 obice contorto patulum celer arte magister obstruit amnis iter. — f) magister musicus: Ioh. IV 577 organa, plectra, lyrae digitis pulsanda magistri. — g) magister ferarum circensium: Iust. III 246 Hyrcanae quotiens spectacula tigres dat populis nova Roma suis ductore magistro non solita feritate fremunt, sed margine toto intrantes plenum populorum millia circum suspiciunt

magistra: Ioh. I 283 auxiliumque dei pietate magistra — inquit

mando = mitto: Ioh. I 49 quem vellet in oras ductorem mandare ducum. III 128 IV 12. 335 VI 221 VIII 498. — *sequente accusativo cum infinitivo* = iubeo: Iust. III 121 triumphorum per singula vasa suorum barbarico historiam fieri mandaverat auro manica: Ioh. II 130 nec tunicae manicis ornant sua brachia Mauri. Iust. II 315 vulgus micat undique circo, ut veniunt densae manicis albetibus undae manifesto: Iust. I 156 consensusque sui manifestans vota senatus creber adorabat

maniplus: Ioh. VIII 539 nunc dextra (messoris) secat, nunc fune tenaci colligat innumeros gaudens per rura maniplos. — Ioh. I 440 seges aeratis horrescit spissa manipulis. I 566 IV 455 (acies componite turmis cunetaque dispositis) incedant signa manipulis. II 251 crebris acies collecta manipulis. IV 473 electis circumdans signa manipulis

mansuesco = mansuefacio: Ioh. VII 253 hic poterat rabidas verbis mansuescere tigres. VII 484 mansuescit gentes verbi virtute sacerdos. Iust. II 329 mansuetis planatur aquis (pelagus). — Ioh. VII 487 mansuescunt corda luporum

mapalia: Ioh. II 62 montibus altis horrida praeruptis densisque mapalia silvis oblectae condunt securi rupis ad umbram. II 5 diraque munivit positique mapalia silvis, mapalia coniectura restitutum

maritalis: Ioh. III 375 nulla maritales curavit reddere luctus

medius cum dativo casu coniunctum: Ioh. IV 637 his medius fomes belli rectorque Sidisan acer erat. VII 268 Romanis gaudet sese tamen esse magistrum militibus medium. VIII 445 militibus medius fervens. Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis enitet auro. — medium pono: Ioh. VI 488 medium — fluminis alveum alternae posuere acies. VIII 43 Massylisque duces medios posuere Latinos

mellificus: Ioh. VII 339 mellificum bibit agmen aquas

mensura: Anast. 4 nec prendere possum mensuram transfusa meam. Iust. II 151 mea carmina numme mensuram transgressa suam? III 183

mensuro: Iust. III 372 quisque suas mensuret opes merces: Ioh. VIII 81 merces non ulla datur. — mercede laborum: Ioh. IV 1056 m. l. omnia militibus donamus castra. Iust. I 87 m. l. aeternam famem laudemque et nomen habebis

mereo vel mereor *sequente infinitivo*: Ioh. I 108 victos tandem post tempora Persas cernere quod merui nostri virtute Iohannis. III 459 meruitque tyrannus (Stutias) omnia sub domino praedans discurrere Mauro. IV 1055 Carthaginis arces cernere sic victor merear. Iust. IV 272 Sophiae nomen nondum regnantis ha-

bere arx meruit. IV 365 domino meruit dilectus haberi. — mereo(r) = milito, famulo: Ioh. praef. 40 tunc meritus iussis carmina prima cano. IV 363 non iussus merui? cautus non proelia gessi?

mergo = mergor: Ioh. VI 768 absorptusque voragine mersit ipse cadens. — *locis ceteris verbum mergo transitivè usurpatur*: Ioh. II 420 III 39. 92. 246. 448 IV 175. 244 VI 323 VII 177

meta: Iust. I 332 (circus) amplectens geminas aequo discrimine metas

metallum vitreum: Iust. I 99 vitrei splendens fulgore metalli

metricae res: Ioh. praef. 27 forsitan et fracto ponetur syllaba versu, confiteor; Musa est rustica namque mea. — a) *cacsura penthemimeria aliquotiens negligitur, non modo in versibus, quorum structura nominibus propriis longioribus impedita est, velut* Ioh. III 408 Cusina Mastracianus secum viribus ingens (*versus coniectura parum certa restitutus*), *sed aliis etiam in versibus, quibus plerumque verbis paululum transpositis penthemimeris inferri possit*: Ioh. I 187 flevit ut Aurora ingentis pia funera nati. IV 980 subsiliens, dum ludit magnum umbone per hostem. VI 196 aut gentes tantum, egerunt quae bella priores. VI 514 praeciens, servandam tantum ob fluminis undam. VII 317 pulvis et adversi apparebat certius hostis. VII 374 ductoris iussu hostes explorare tribunus. Iust. III 212 inclita lux et consistoria tota replevit. — b) *prosodia*. 1) *nominum, quae metro dactylico repugnant, prosodia immutatur*: Ioh. I 15 *passim* Iustinianus. III 410 Pelagius. IV 487 Grégorius. VII 435 Stêphanus. VII 243 Stêphanides. Anast. I 31 Anastâsi *vocalivus* (Iust. I 16 Anastâsius *nom.*). Iust. II 113 IV 274 mysterium. III 16 Memphitica — ab aula. III 55 transitus *genetivus*. 2) *sunt verba, quorum prosodiam poeta ignorasse videatur*: Ioh. IV 1012 Iust. II 23 lûtum (*metri causa utroque loco editores plerique limum scribere maluerunt*). Ioh. VII 493 iugiter. Iust. II 143 iuge. III 96 Mèthymnaeis. IV 60 bāses. IV 82 fēria. *sed hic locus corruptus videtur*. 3) *verborum paucorum prosodia ambigua apud Corippum*: Ioh. II 174 Iust. IV 204 bālatas. Ioh. II 398 bālantum. Ioh. II 295 nē. II 201 *passim* nē. Iust. II 80 nōvis. II 284 *passim* nōvus. III 112 plus grāvia. III 313 *passim* grāves. IV 173 hābemus. IV 116 *passim* hābens. IV 290 ibi. III 115 ibi. *num* Iust. II 80. 284 III 112 IV 173. 290 *codicis lectio genuina sit, dubitatur*. 4) *vocales duo in unam syllabam coniunguntur*: Ioh. VI 488 alveum *in fine versus positum*. 5) *vocalis u pro consonanti accipitur*: Ioh. IV 69 censuere *trisyllabum*, item Ioh. IV 691 paruere. — c) *positio, semel negligitur*: Iust. II 254 omnibus sufficiunt sacri commoda fisci, *quem locum nescio an perperam viri docti coniecturis temptaverint*. — *positionis insolentioris exempla*: Ioh. IV 263 iussā spectare magistri. IV 920 mediā stravere per arva. IV 938 vallē stravit in una. VI 582 aciesquē stare cōgit. VIII 46 portuquē stare Larisco. VIII 605 fortemquē sternit Eraneum. Iust. III 265 officia stratos. *nec vero contraria desunt exempla*: Ioh. III 30 inque statu proprio. IV 13 nomine scripta ductis. — d) *allitterationis, quae vocatur, exempla*: Ioh. praef. 18 virtutesque viri victaque bella. II 172 fervet trepido tunc terra tumultu. II 174 peudum per prata balatos. II 450 vigilant variantque vices. IV 145 invaditque viros veluti vastator. IV 170 fugam faciemque furentis. IV 312 cōit causas cupiens cognoscere rerum. IV 462 nubes convexo margine caeli murmure meta novo medium dum tangit Olympum. IV 1070 retro ruit revolutus. IV 1072 male mista medullis. IV 1106 ferventi funera ferro. VI 433 pro pignore pacis polliciti praestare suos. VI 675 fregit et in faciem furibundus. VI 716 ferens ferrata calce fatigat. VI 743 umbone tuetur tergaque, tunc tellis. VII 526 ut vestra fatiget castra fames,

- finxere fugam. VIII 290 pectore pensabat placido sensuque sagaci. Iust. praef. 44 precibus pia pectora pulsans
- militia: Ioh. III 8 gaudia militiae referunt tristesque labores. VI 473. — militia = exercitus: Ioh. III 24 rapidi nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aetate perusta. IV 549 (Ihsdaias) militiae ducibusque placens magnoque magistro
- milito: Ioh. I 289 tibi (scil. deo) militat aër. Iust. II 374 tibi (scil. imperatori) militat omne quod gerimus
- minister. a) ministri imperatoris: Iust. II 86 accelerant fidi, cura est ut cuique, ministri. II 383 thesauros fidis privatos ferre ministris imperat. — II 138 (clipeo) ad tollunt lecti iuvenes, manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit. IV 227 tollitur in magnum divalis sella triumphum mille ministrorum manibus, gratoque labori submittunt umeros — electi iuvenes. b) ministri Iohannis magistri. Ioh. VI 544 fidi voce ministri (Ariarith armigeri) ductoris compulsi animi. VII 74 mandata ministros ferre iubet cunctis. VII 210 mandata parenti (Iohanni Petrus) ferre iubet celeres iterumque referre ministros. — Ioh. VIII 570 captivumque trahit, propriis quem deinde ministris tradidit, atque alias sequitur per devia turmas. — c) ministri = milites. Ioh. IV 293 consilio cunctos relevaret more ministros. VII 542. — VIII 329 *coniectura restitutum*. — d) ministri militum (calones): Ioh. III 230 plenos portabant fontibus utres — ministri (militum Vandalorum). IV 1130 infantes ille (scil. miles quidam Romanus) reportat direptos ex hoste volans, mandatque ministris, et redit ad medias conculcans funera fossas. — e) Ioh. III 427 invenere suum tunc tristia fata ministrum. IV 236 Iust. I 84 tanti minister consilii. Ioh. IV 587 pacis minister. VII 270 pugnae ministri. Iust. II 221 oculosque ministros cernimus esse pedum
- ministerium: Iust. III 12 triste ministerium lata ferebat in aula
- minores = posterii: Ioh. VI 341 VIII 509 legent (aevoveniente) minores
- minno *intransitive*: Ioh. VI 366 vidit ut hic ductor tantam evenisse ruinam et vires minuisse suis. VII 347 flumina iam minuunt. Iust. praef. 31 ardua suspicieus minuentis cornua lunae
- minus: Ioh. VIII 502 vos incolumes uno minus ardua celsis excipiet portis — Carthago. — minus = secus: Iust. II 263 quod minus ob senium factumve actumve parentis, tempore Iustini correctum gaudeat orbis. — nec minus ut: Ioh. VIII 149 nec minus ut Caesar medio impendente tumultu Romanos potuit verbis terrere superbis
- minutus: Ioh. IV 614 pecus minutum
- misceo: Ioh. III 434 IV 718. 843 VI 540 VII 276 VIII 448 Iust. III 298 proelia vel pugnas misceo. Ioh. I 514 VIII 92 clamor tentoria miscet. IV 1108 conceptusque furor gladiis tunc cetera miscet. VIII 601 telis Syrtica miscens agmina
- miserere *sequente dativo casu*: Iust. I 174 miserere — supplicibus, vir sancte, tuis. — *sequente genetivo*: Ioh. VI 320 miserere, velis, nostrique tuique. *locus coniectura restitutus*
- miserere *sequente dativo*: Iust. II 402 servis miseratus egenis. III 348 miseratus egenis et profugis. — *Iohannidos locis omnibus* I 339. 413 III 277 IV 283 *cum eodem verbo accusativus coniungitur*
- mitto *sequente infinitivo*: Ioh. I 102 quemque illas miserat oras noscere quae saevi fuerant discrimina belli. I 124 auxilio Libyam defendere mittit. VII 242. — mitto = committo: Ioh. I 487 sin proelia necum mittere posse putas. — cur signa fatigas? VIII 225 castra movere placet, non tristia mittere bella, sed tantum properare locis, ut luce sequenti — committere pugnam liceat
- moderamen: Ioh. II 337 misto moderamine virtus. VIII 7 moderamine iusto percenset varias, relegens celer ordine, curas
- moderor *absolute*: Ioh. I 504 hic clementer agit moderans gravitate Latina
- modulamen: Iust. II 360 ingeminantque cavos dulci modulamine plausus
- molaris = saxum: Ioh. IV 1028 sudes et fracto monte molares in galeis clipeisque tonant
- monstrum: Ioh. I 251 horrida sulfureis contorquens lumina monstris. I 325 III 347 IV 109 Iust. III 378 monumentum: Iust. I 4 omnia nullus inclita gestorum valeat monumenta piorum ordinibus numerare suis. IV 360 (malorum) post mortem nostrae monumenta perhorrent et damnant leges
- moriens = moriturus: Ioh. VI 720 rapit ense caput morientis. VII 541 (iubet) stipite suspendi morientum colla bicorni
- moveo *intransitive*: Ioh. II 324 movet in dubiis, quae sit fortuna salutis. VI 232 volvuntur pectore curae, nec movet obtutus, mentis discurrat acumen. *sed hic locus, quamquam obtutus commodissime pro nominativo accipitur, aliter etiam explicari potest. — sequente infinitivo*: Ioh. III 103 Vulcanus ad ignes follibus obductis tumidos concurrere ventos arte movet
- mox, ubi vix expectatur: Ioh. VIII 226 luce sequenti — mox primo mundum consurgens margine Phoebus flammivomis contiget equis — committere pugnam vicinis liceat ferventi caede Lataris. mox in vix mutassem, nisi Theodorus Mommsenus hunc Ammiani locum mihi indicasset XIV 10, 16: mox dicta finierat: multitudo omnis ad quae imperator voluit, promptior laudato consilio consensit. *forsan alio etiam Iohannidos loco III 79, ubi Bekkerus vix scripsit, codicis lectio mox servanda erat*
- multiplico: Iust. I 301 multiplicatque suas felix praenuntia linguas (fama)
- multus = magnus: Ioh. VI 468 Cusina fidus adest multa stipante caetera. — quid multum? = quid interest, quid iuvat?: Ioh. III 120 quid multum crescere Mauris? en, iterum pereunt
- munimen: Ioh. I 83 II 396. 404 III 219 IV 613 Iust. IV 66
- muratus: Ioh. III 210 vallibus et scissis muratus cingitur hostis
- muto signum = verto, refero signum: Ioh. III 236 signifer ecce super mutandum credere signum ausus de summis reduces contorsit habenas montibus
- mutuus: Ioh. VIII 293 mutuaque ex oculis arcebat fabula somnos. Iust. praef. 13 mutua per latos inter se vulnera campos miscentes. — Ioh. IV 297 examen apes per mutua nexis efficiunt pedibus
- myrica: Ioh. VI 572 steriles tenere myricae invisas valles
- mysterium: Iust. II 113 mysterium certa rerum ratione probatur. IV 274 ingens mysterium, magna quod mole latebat, perfectum patefecit opus
- nascens = natus: Ioh. III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos nascentis. III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus. Iust. IV 90 lux octava novo nascentis lumine Christi in se volventis vestigia flexerat anni
- natabilis: Iust. IV 43 solidum numquamque natabile robur
- naufraga puppes: Ioh. III 276
- nec ad locum iusto posteriorem reiectum: Ioh. IV 854 continuit sese, solus temptare nec hostem ausus retro redit. VI 285 siccas superare Gadaias nec dubitant. *in carminibus in laudem Iustini locum similem inveni nullum. — nec minus*: Ioh. VIII 149. 357 Iust. I 272. — nec minus et: Ioh. III 28 VIII 234. — que nec: Ioh. IV 170 faciemque furentis nec potuere pati. VII 349 mistasque fimo nec respuit undas. — nec = neu: Ioh. IV 280 aspice, sancte pater, nec iam tua fulmina cessent. IV 359 nuper

- rupta fides. ultra nec fallere quisquam Antalan se posse putet. VIII 273 alios nec nominet hostes his victis Nasamon: cuncti tua castra sequentur
 neo: Iust. I 278 neto auro insignita fuit
 nescio *sequente infinitivo*: Ioh. IV 88 nescit commissa potestas aequales sufferre duos. Iust. II 409 nescit servare pudorem rebus in adfictis ingens dolor. III 351 nostra manus larga est, non prodiga: perdere nescit
 ni: Ioh. praef. 10 I 96. 338. 451 II 82 IV 579 VI 616. 661 Iust. III 279. 347. — *insolentius, ut coniunctionis quin locum tenere videatur, positum*: Iust. II 5 non primum imperii regalia signa recepit, ni sacra prius supplex oracula poscens effusis precibus Christo sua vota dicaret. III 3 non dulces epulas, non pocula grata petivit, ni patris primum sanctum et venerabile corpus ornatum exequiis tumulo mandaret opimis
 niger: Ioh. I 186 niger Memnon. Ioh. I 245 II 137 IV 321. 985 VII 426 VIII 415. 482. 594 Mauri nigri. I 358 VI 758 algae nigrae. III 113 venena nigra. VI 196 nigrae pallore domus (Tartari). VI 137 (Proserpinae) maritus niger. VI 455 nigros Aurora iugales tristior extollens
 nigresco: Ioh. VI 94. corvorum videas nigrescere pullos matre sedente super. VIII 83 misto nigrescunt aequora tabo
 nimbus: Ioh. II 218 III 258 VIII 513. IV 1041 fractisque tremunt praecordia nimbis. VI 634 assiduo discurrit lancea nimbo. VIII 452 crebris discurrit lancea nimbis
 nimis, nimium = valde, maxime: Ioh. I 353 efficiunt portus nimium vada salsa quietos. II 313 ductoris honos nimiumque benignus (Recinarius). III 136. 407 VI 91 VII 42. 379. 386 VIII 178
 nimius = permagnus: Ioh. II 318 tot nimios gaudet secum tolerasse labores. VI 329 nimios ne sperne labores. VII 351. 495
 niveus: Ioh. II 273 niveis figunt tentoria velis. Iust. II 75 niveis formosa genis
 nix: Iust. III 44 funduntur lacrimae ritu nivis. IV 12 more nivis sparsurus erat (dona calendaria)
 nobilis: Iust. II 114 nobilibus gemmis
 nobilito = orno: Iust. III 194 nobilitat medios sedes Augusta penates
 nocens *absolute* = malignus, adversus: Ioh. III 56 flamma n. Ioh. III 235 VI 365. 445 fortuna n. — nocentes = scelerati: Ioh. III 203 saepe irata piis servat fortuna nocentes. IV 423 VIII 153 Iust. II 234
 noceor: Iust. III 291 nec fragilis potuit crystalli forma noceri
 noctivagus: Iust. praef. 32 noctivosque colens astrorum consulit ignes
 nocturna Marmaridum sacra: Ioh. VI 161 VIII 300
 nomina propria. nomina urbium pluralis formae pleuraque et declinatione carent et pro singularibus accipiuntur. modo nominativus modo accusativus vel ablativus ceterorum casuum vices agit. Ioh. I 76 cingentem moenia Sicani iuxta iacet arva Pachyni, litora curva tenens. III 318 te Cellas Vatari miro spectabat amore, te Autenti saevos mactantem videbat hostes. VII 110 multos tunc esse magistro incolumes referunt Vinci (abl.). VII 136 inde petens Vinci (acc.). VII 391 Vinci (gen.) populorum iniquis arva tenens vicina mari. VII 143 urbs Laribus
 non verbo, ad quod negatio pertinet, haud raro postponitur: Ioh. I 350 litora Byzacii paribus non (= imparibus) alluit undis opposita tellure salum. II 304 ne male dimissi perdant aut hordea vepres, aut bene non (= male) pereant tristes cum frugibus herbae. III 405 aequo non Marte coactus. IV 104 temptavere feros aequis non partibus hostes. III 411 fessis non viribus ibat. Iust. I 339 recta non mente putantes. — Ioh. VIII 611 quem cum non prendere posset (= prendere non posset). — et non, -que non, atque non: Ioh. VII 488 atque avidis teneros non laedunt morsibus agnos. VIII 81 et merces non ulla datur. VIII 85 Iust. IV 301. 323. — non ullus: Ioh. I 35. 557 IV 1058 VII 39 VIII 81 Iust. I 1 III 332 IV 323
 notus act. = gnarus: Ioh. IV 602 implicitas errore parat per devia fraudes, notus ut inde volans currat per proelia Maurus, ignarumque premat — infensi militis agmen. — notus act. et pass.: Ioh. IV 1000 carum nec notus amicum cernere tunc potuit, civemve agnoscere civis
 novella: Ioh. III 327 cultor in omni parte suas plantare novellas coeperat
 novitas: Ioh. III 346 non orbis novitate rudis, non tempore Pyrrhae
 nudo: Ioh. II 401 abducto (ariete) nudabimus hostes. III 275 IV 102 Africa (barbaricis) nudata rapinis. Iust. praef. 43 nudatus propriis. III 274 (Avarum exercitus potis est) Hebrum exhausto siccare lacu, fluviumque bibendo nudare. — Iust. III 318 ignavae mentis deformia nudat
 numerosus: Ioh. I 547 n. manus. VI 393 Iust. praef. 9 gens n. (viris)
 numerus a) alumnorum: Iust. IV 192 (Iustinus) media nutritus in aula inter alumnorum numeros coetusque fideles. — b) protectorum vel excubitorum: Iust. III 162. 209 (custodes) condensi numeris. — c) militum Romanorum: Ioh. VI 482 comptas iubet ire cohortes per numeros turmasque suas. VIII 183 condensus in agmine miles per numeros turmasque ruit. IV 489 VIII 371. 377 numeri et signa. VII 137 disposuitque duces numeros fortesque tribunos. VIII 641 signa ducesque simul, numeri fortesque tribuni. Iust. III 356 ductores numeri fortesque tribuni. *simulque numeris tribuni praefuisse videntur*. Ioh. VII 374 ductoris iussu hostes explorare tribunos Caecilides, numero pariter comitanti feroci victorum, egreditur. *memorantur* numeri: IV 454. 532 VI 40 VIII 48 Iust. III 354. — d) Maurorum Ioh. VI 193 barbara turba coit, numeris augetur et armis
 numne coniectura restitutum: Iust. II 151 mea carmina numne mensuram transgressa suam?
 numquamque: Ioh. IV 209 ingratus domino nunquamque fidelis. Iust. IV 43 solidum numquamque natabile robur
 nuto: Iust. II 323 (cacumina silvae) flexis nutare comis. — Ioh. praef. 19 nutat in angustum discors fortuna poetae. II 322 nutat in angustis omni de parte periculis sensus. I 27 Africa sub magno nutabat fesso periculo. IV 737 (copia pugnae) unius puncti nutantis causa periculi. VIII 459 armorum pondere nutet. III 43 Iust. I 18 nutantis destina terrae. Ioh. II 26 nutant carmina. IV 54 nutantia pectora. IV 68 nutantes animos
 obduco: Ioh. I 246 obductis contorquens lumina flammis (imago). III 103 (Vulcanus) follibus obductis tumidos concurrere ventos arte movet
 oberro: Ioh. III 363 in multis domibus vix unus oberrans. II 296 sensus vigilanter oberrat. IV 569 vigilanter oberrant cauta reluctantis media inter cornua tauri lumina
 obliquus: Ioh. IV 555 ipse per obliquas distinguit proelia turmas. — VIII 65 coeperat obliquo ductorem lumine miles respiciens iam dura loqui
 obscenus: Ioh. III 437 obscena fuga. VIII 29 obscena fames
 obsequium *abstractum pro concreto*: Iust. I 187 itur in arcem obsequio comitante patrum. — Ioh. III 356 Iust. II 87. 220. 283 III 214 IV 377
 obtexo: Iust. II 157 (mens iusti) non fusca obtexitur umbra
 obuncus: Ioh. I 230 ancora portus Romanae classis morsu perstrinxit obunco. Iust. II 121 aurea iunc-

- turas morsu praestrinxit obunco fibula. *hic locus coniectura restitutus*
- occiduis: Ioh. I 115 occiduis aditurus aquas. IV 1169 in occiduis summersus flammiger undis. VI 224 finibus occiduis equitum iam currere turmas. VII 145 orbis dominator Eoi occiduique. VI 257 sufferre calores occiduos se posse ferunt. *vor occiduos suspecta octonus*: Ioh. IV 599 octono circumdans ordine (camelorum) campum
- odi *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. VII 224 odit amare moras angusto in tempore cives
- odorifer: Iust. IV 151 floris odoriferi
- odorus: Iust. III 23 odoro balsama suco. IV 46 odora cupressus
- offendo *coniectura restitutum*: Iust. III 392 quos contra ingratos offendimus, arma paramus
- officium: Anast. 46 vestro (Anastasio) de fonte creatur rivulus iste meus, sub cuius nomine gesto principis officium. Iust. I 6 mentem dominis aptare fidelem officio quocumque datur. IV 376. — officia (sacrae aulae): III 163 omnis sacrorum vis adfuit officiorum. III 179 imitatur Olympum officii Augusta domus. III 210 dispositis ornata palatia turmis officia experunt. III 265 officia stratos (legatos) iussu monituque iubentis erexere. IV 103 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant officia. IV 186 officii summam tutantibus aulam ordinibus propriis et prisco more notatis, perque scholas turmasque vocans, pia praemia gaudens praebuit. IV 235 divina sequuntur officia, et primis praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turmis. *cf.* curapalati, magister officiorum
- oleaster: Ioh. VI 573 foliis oleaster amaris
- oliva: Ioh. I 534 glauca nemus distendit oliva. II 203 (ne) mollibus ramis florentem laedat olivam (lucustarum examen). III 256 glaucam veniens grandio destrinxit olivam. Iust. I 323 pinguis oliva comis (virescit). III 65 glaucae frondes rapiuntur olivae. — Ioh. III 32 fructus lumen fundentis olivae. III 325 pictaque gemmiferis arbor splendebat olivis. Iust. I 327 (venetus) maturas signat olivas. — Ioh. III 72 Paxque sua laetam fulgens ornabat oliva. Iust. IV 79 amicae pacis olivae
- omnigenus: Ioh. III 87 omnigenumque pecus maectat vittata sacerdos. Anast. 10 (arbor) fructibus omnigenis etiam sine tempore plena. Iust. III 283 (frigore) omnigenis fit durior unda metallis. IV 35 omnigeni caeduntur robora ligni
- omnipotens: Ioh. I 286. 339 III 381 IV 276 VI 616 VII 41. 88. 107. 494 VIII 343 Iust. praef. 20 I 47 II 11. 428
- onus busti *cf.* bustum
- opacus: Ioh. VII 394 ceperat ille suas noctis per opaca latebras
- opimus: Iust. III 5 ornatum (Iustiniani corpus) exequiis tumulo mandaret opimis. IV 136 reparator opimi nominis (consularis)
- oppalesco: Ioh. VII 156 tremens oppalluit ore
- oraculum = sacellum, aedes: Iust. II 6 ni sacrata prius supplex oracula poseens effusus precibus Christo sua vota dicaret. illicet Angelici pergens in limina templi e. g. s.
- orator: Iust. IV 154 tunc oratorum geminae facundia linguae egregias cecinit sollempni munere laudes consulis Augusti
- oratus: Iust. II 4 procerum magnis oratibus actus orbita = rota: Iust. III 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos
- organum: Ioh. IV 577 Iust. III 72 organa, plectra, lyrae
- origo: Iust. I 42 (Iustinus) divalis origo
- ornus: Ioh. IV 300 condensis frondibus ornus. Iust. IV 44
- oro: Ioh. VI 100 oravit dominum caeli terraeque marisque
- osculatio pedum a) imperatoris: Ioh. I 119 pedibus celer ille (Iohannes) benignis oscula laeta dedit. I 155 divinisque oscula plantis pressa dedit. Iust. I 158 plurima divinis supplex dabat oscula plantis (senatus). — b) magistri militum: Ioh. IV 310 (Aman-tius armiger) fluxit equo, pedibusque boni tunc more magistri oscula pressa dedit fervens. VII 234 oscula vel plantis optans libanda magistri (Athanasius, *si recte nomen eius v. VII 199 restitui*)
- ostrum: Ioh. IV 499 Iust. I 284. 326 III 199 IV 244
- ovans: Ioh. I 159. 204. 225 II 267 III 329. 334 IV 155. 289. 474. 906. 1047. 1130 VIII 215. 497 Iust. II 391 III 124 IV 101. 174
- pacificus = pacatus (Ioh. IV 448): Ioh. IV 998 Maurique rebelles pacificique ruunt. VI 596 pacificos retulit iam linquere proelia Mauros. — Ioh. praef. 2 tempore pacifico carmina festa canam
- paenitet: Ioh. IV 206 paenituit bellasse ferum. VIII 137 paenituit furuisse viros. — II 364 paeniteat si bella. IV 210 modo paenitet ista (virtus). VI 90 paenituitque malum. — II 351 nec paenitet unquam pro miseris si morte cadant
- pagina = epistula: Ioh. III 404 infausto mandatur pagina cursu
- palatinus: Iust. III 161 cumque palatinis stans candida turba tribunis
- palatium: Iust. I 135 III 165 divina palatia. I 202 summa palatia. I 363 sacra palatia. I 306 III 210. 244 IV 102. — III 158 schola quaeque palati. *cf.* aula, curapalati, schola
- palla (capitis velamen Mauris usitatum): Ioh. II 135 lintea taetrum palla caput stringit nodo suffulta tenaci. IV 755 per molle cerebrum ensis abit, galeamque simul pallamque secutus luminaeque et longos secuit cum fronte capillos. VIII 192 implicitae Maurus velamine pallae
- palleo: Ioh. VIII 345 taetrum populi pallentis Avernum. IV 253 VI 163 Iust. II 291 III 18
- pallesco: Ioh. VI 352 densis subito cum palluit herbis campus et adversi rubnerunt floribus agri. II 253 IV 696
- pallidus: Iust. IV 40 pallida buxus, pulchra magis pallore suo
- pallor: Ioh. VI 135 extendant Tartara fauces et nigrae pallore domus. III 130 VI 158. 324 Iust. IV 41
- palma: Ioh. VI 173 lauros current palmasque ferentes. Iust. IV 78 fixis tabulata virebant palmarum ramis et amicae pacis olivae. — Ioh. I 563 et quanti ex ipsis palmam sumpsere periclis
- palma = manus: Ioh. IV 268. 279. 965 *passim*. Iust. II 50 IV 69. 72. 210. — Ioh. I 522 o Romana manus, spes o fidissima rerum — imperique fides et nostri palma laboris (*exercitum Iohannes alloquitur*)
- palor *coniectura restitutum*: Ioh. II 418 palantesque polo stellas
- pando: Ioh. I 240 p. lintea. I 565 IV 440 p. vires. IV 75 Iustiniana polis panditur. VI 558 patrias modo pandite laudes. Iust. I 333 qua se via pandit. III 145 divinarum miracula pandere rerum
- panegyricum (*scil.* carmen) *inscribitur poema, quo Anastasio quaestori libros in laudem Iustini Corippus commendat*
- pareo = videor: Ioh. IV 690 silvae commotae paruerat quati
- paro *sequente infinitivo*: Ioh. II 293 iam nunc committere pugnas virtus summa parat. VI 425. 470 VIII 145. 172. 269. 431 Iust. II 262 III 346 IV 349
- participium praesentis loco participii perfecti positum*: Ioh. III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos nascentis (= nati). III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus. Iust. IV 90 Ioh. VI 221 pervolat ecce levis magno mandante Rufino (= mandatus i. e. missus a Rufino) nuntius. VII 372 tot fugiens (= postquam fugit) hostes acies inimica

- diebus se procul a fessis posuit terrore Latinis. VIII 635 extemplo turbatae acies pereunte (= occiso) tyranno. Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis enitet auro artificis formante manu
- parturio = pario: Ioh. VI 24 aestuat unda tumens et sacros parturit ignes. Iust. III 103 dominis quae parturit orbis
- parvus = pauci: Ioh. I 482 tu milite parvo, iam periture meas audes vel cernere turmas? IV 377. 661 milite cum parvo. VIII 73 (incendio incipiente) fumum atrum primum parvamque exire favillam saepe vides
- pasco: Ioh. III 172 obscuris faventes pascere praedis. IV 384 VIII 223. — Iust. III 187 (astra), quo tecta latent, regis pascuntur ab igne
- pascor: Ioh. VI 357 mala gramina pastus quadrupes
- pateo *coniectura parum certa restitutum*: Ioh. VIII 60 tot hostes, quos circumfusos certum est patuisse, caveto. *cui correcturae ceteri loci, quibus Corippus verbo pateo utitur, non suffragantur*: Ioh. I 552 III 166. 216. 239. 376. IV 25. 131. 1079 Iust. I 94 II 232 III 255 IV 278
- pater a) deus: Ioh. II 84 III 78 VI 548 VII 96 VIII 349 summus pater. VI 616 Iust. praef. 20 I 47 pater omnipotens. Ioh. IV 280 sancte pater. IV 688 VIII 298. — b) vir aetate proventus, veneratione dignus: Ioh. IV 232 VII 199 (Athanasius). II 355 III 294 IV 266. 564 VI 103. 326 *passim* (Iohannes). VI 128 (Carcasan). — c) vir altis patris instar consulens: Iust. I 120 pater inclitus orbis (imperator). I 167 patrem r. p. perdit et orbis. — d) pater imperii i. e. patricius: Iust. IV 332 patricius senio fulgens Calinicus honore, qui pater imperii meruit iam factus haberi. — patres a) maiores: Ioh. IV 822 VI 331. 332 VIII 328. 334 Iust. III 11. — b) senatores: Iust. I 116. 188. 208 II 165. — conscripti patres: Iust. II 201 IV 143. 181. — Iust. IV 331 Romani populi patres sine semine facti. — Ioh. III 290 patres Sidonii (senatores Carthaginiensis). VI 404 tua foedera patres gentis (Astricum) amant optantque simul servire volentes
- patricius: Iust. II 287 (Marcellus et Baduarus) ambo patricii, dilecti principis ambo. IV 332 patricius (Calinicus)
- paveo: Ioh. I 289 Iust. II 33 ta (deum) venti nubesque pavent. Ioh. III 263 casum pavens. III 287 VIII 256 proelia (quisque vestra) pavens. IV 774 VIII 493 vulnera nulla pavens. VII 526 victosve pavent
- pavesco: Ioh. IV 386 vividus ore canis leporem damanque pavescat
- pecuaria: Ioh. IV 1126 VI 118 VII 68. 280 VIII 169
- peplum: Ioh. I 260 candida sidereis gestans velamina peplia. VIII 327 (altare) sacris circumdedit undique peplia
- percipio: Ioh. VI 160 toto percepit pectore numen (sacerdos). VII 10 percipiunt epulis parvas post tempora vires. VIII 477 percipiuntque animos
- peredo: Ioh. III 453 armenta peredit (Maurus)
- pereo. *futuri temporis forma vulgaris*: Iust. III 340 peribunt. *forma peculiaris*: Ioh. VI 44 periet. VIII 27 perient
- perfodio: Ioh. VII 438 vulnere perfodiens contortae cuspidis inguen. VIII 562 perfodit hic munitans transacto pectora pilo
- perforo: Ioh. IV 794 perfurit ipse sequens. VI 711 caede superbus perfurit. VII 448 Boreas Scythica iam liber ab aula perfurit in campos
- perhorreo *coniectura restitutum*: Iust. IV 360 quorum post mortem nostrae monumenta perhorrent et damnant leges
- permisceo: Ioh. VI 508 aspera non densis permiscens proelia tellis
- permitto: Ioh. II 14 non mitis volucer ramis permissus in altis — dulces suspendens nidos. — *sequente ac-*
- cusativo cum infinitivo*: VII 98 permittis saepe probari ipse tuos
- perculpo: Iust. III 376 si possunt sponte venire perculpti lapides, surdae mutaeque figurae (i. e. deorum simulacra)
- persentio: Ioh. I 236 persensit surgere ventos. I 461 IV 87. 111 VI 127. 394 VIII 3. 574
- persona: Iust. IV 295 tres sunt personae. IV 298 e caelo veniens mundi persona redemptrix. IV 303 una in naturis extans persona duabus
- pertempto: Ioh. I 204 pertemptant gaudia mentem. VI 749 vocibus hostem et tantum iniectis pertemptant longius hastis. VIII 556 surgere pertemptans (equus) dominum deturbat harenae
- perterritio: Ioh. II 479 perterritat hostis cuncta ferus
- perurgueo: Ioh. IV 152 cohors gladiis fugitiva perurguet agmina. IV 195 miseros pondus civile perurguet hostilisque metus
- peruro: Ioh. III 24 nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aestate perusta. VI 270 qua fervens loca sicca dies sub sidere cancri sole perusta tenet nimium. VII 339 igne perustum per ripas ruit omne genus
- pervigil: Ioh. II 435 III 4 VII 37. — IV 412 (miles) multo pervigil astu
- pervius *act.*: Ioh. I 357 pervia saxis unda sonat
- pestis: Ioh. VIII 307 Maurorum hoc nomine (*scil.* Mastiman) gentes Taenarium dixere Iovem, cui sanguine multo humani generis mactatur victima pesti. — II 12. 201 III 63. 269. 277. 350. 453 Iust. praef. 45 II 193
- peto = oro: Ioh. VIII 294 dominumque potentem pro rerum, populi, Libyae propriae salute cum lacrimis petiere diu. Iust. IV 317 obtulit et ceras, et miti voce petivit corde humilis
- phalanx: Ioh. I 78. 511 II 49 III 179 IV 622 VI 526. 536. 657 VII 439 VIII 151 Iust. I 279 IV 241. — *acc. plur. modo phalanges* Ioh. I 78. 511 II 49 III 179, *modo phalanges* IV 622 VI 526. 657 Iust. I 279
- phalerae: Ioh. I 90 manibus gladios phalerasque nitentes quisque suas medios fugiens protecit in agros. I 516 alipedes ducunt praesepebus altis ornatos phaleris. — Iust. IV 164 phaleris phaleras et laudibus addere laudes (oratores nituntur)
- phaselus: Ioh. II 120 verrunt qui stagna phaselis
- phoenix: Iust. I 349 ales ut exustos cum phoenix innovat artus a busto rediviva suo
- pilatus: Ioh. VIII 523 pilata (= pilis armata) manus
- pinguesco: Ioh. III 295 pinguescunt sanguine campi
- pinguis: Iust. I 323 p. oliva. II 246 p. terra. IV 223 p. solum. Ioh. VI 199 p. Nilus. — Ioh. III 320 requies pinguisissima. III 331 dives opum pax pinguis erat
- pinnae: Ioh. IV 175 rubuerunt sanguine pinnae (sagittae). — I 10 geminis fulget Victoria pinnis (i. e. alis). III 426 perversas retulit Victoria pinnae
- pinnatus: Ioh. VII 155. 288 (fama) pinnata. — VII 483 ardua pinnati defendunt culmina tecti. — pinnati *aliquotiens Mauri appellantur*: Ioh. IV 908 Tisseras de plebe rebelli (i. e. perfuga Romanus), Mansitalas pinnatus erat. IV 972 pinnatum Antifan Dorotis arundine fixit. VII 419 hic (Varinnus) pinnatus erat. VII 510 tunc Nasamon pinnatus ait. VIII 543 tunc Alacanza ruit magnum pinnatus in hostem. *quid hoc epitheto significetur, parum constat*. pinnatus his locis idem valere atque alatus, ales, velox *versibus* IV 908 VII 419 *perpensis negaverim*. *nescio an cum adiectivis comatus, braccatus magis comparandum sit, ornatumque quendam capillis pennis confectum denotet, quo Mauri insignes fuerint*
- pinniger: Ioh. IV 981 pinnigerum Barsippa levis per viscera ferrum accipit
- pinus: Iust. IV 38 ardua pinus. — pinus = fax: Ioh.

- IV 326 Tisiphonem validam flammis et pondere pinum quassantem
- placabilis: Ioh. VIII 589 magnanimus iuuenis, nunquam placabilis Vrtano
- placo: Ioh. I 218 nunquam placata Charybdis. II 338 haec (virtus) vincere gentes ac placare potest. VII 252. 487 Iust. IV 153. — placo (εὐφρημισμός) = interficio: Ioh. VII 419 hic (Varinnus) pinnatus erat, quem non placaverat ante ensipotens Solumuth. *explicandus locus e versibus IV 960—969, quibus Varinnum Maurum militis vel armigeri, cui Solumuth nomen esset, gladio sauciatum, non interfectum (quem nondum fata trahebant) esse, poeta narrat. ceterum uterque locus coniectura restitutus est*
- plango: Ioh. III 354 plangentia lumina non sunt. III 359 corda novam nusquam plangentia mortem. IV 102 Africa barbaricis planxit nudata rapinis. VI 66 stantes per moenia matres aspiciunt (exercitum victorem), variisque modis per gaudia plangunt. Iust. I 240
- plano: Ioh. II 191 IV 1063 Iust. II 223 planare vias. Iust. II 328 fluctivagum pelagus — mansuetis planatur aquis
- planta = pes: Ioh. I 155 divinisque oscula plantis pressa dedit. I 417 II 137 VII 234 Iust. I 63. 158 II 110. — planta = pes (*longitudinis mensura*): Ioh. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis, medio libratus in axe, vindicat umbra duas brevior quo tempore plantas (*i. e. meridiano tempore, quo hominis umbra brevissima, vix cubito longior est*)
- plantarium: Ioh. II 38 tunc furor incepti posuit plantaria Martis
- plecto: Ioh. I 22 plectuntur colla catenis
- plenus: Iust. I 143 genitor laetus plenusque dierum — caelestia regna petivit. II 160 pontificum summum plenaque aetate Iohannes. IV 107 sella triumphalis — nondum claro tunc consule plena
- pleonasmii exempla: Ioh. I 310 fetus et verba recepti suscipiens dominus. I 385 vicinis proximus undis. II 217 tot crebris ignibus ardens. II 371 volentes ultro damus. II 435 pervigil insomnem — trahebat noctem. III 45 belli nascentis origo. VI 149 amat miseris deceptor fallere mentes. VI 179 fallax decepti fraudibus. VI 493 differre mora. VII 469 vincet palmis post terga revinctis. VII 498 finierat dictis, quae gesserat, acta tribunus. VII 539 ut magis hos nostros teneatis certius agros. III 134 VII 502. 520. III 424 IV 855 VI 490 iterum et retro *abundanter verbis* reparo, remeo, redeo, revertor *adiiuntur. cf. praeterea* et, nec, que
- plus: Iust. I 274 exequiis adicit solito plus dona paternis. — Iust. I 337 gener plus sponsae iunctus amore. IV 319 plus exaltatus, plus iustificatus. III 112 (fercula) pondere gemmarum plus gravia. III 193 facie plus mira loci (atria). IV 179 felixque videri plus voluit. — IV 129 (purpura) plus maiestate sedentis lucidior
- plusquamperfectum a) *indicativi loco perfecti et imperfecti*: Ioh. I 177 haec Priami sedes (est), — hic saevus Achilles traxerat Hectoreum curru rapiente cadaver, Demoleum hic victor prostravit litore magnam Aeneas. I 366 illo Romanae steterant in litore classes, tempore quo Libycas tetigit Belisarius oras. I 466 tunc, cui Romanae fuerat sacundia linguae, iussus Maccus ait. I 471 III 13. 180. 185. 319. 415 IV 208. 236. 548 VI 550 VII 377. — b) *coniunctivi loco imperfecti*: Ioh. I 380 ex ducibus namque unus eram, cum sceptrum tyrannus Geilamir in Libycis tenuisset perfidus oris. I 451—459 Iuppiter ille saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu, caelicolum turmas, quid vellent fata monebat, — arcitenens crebris quis ferret fata sagittis, quosque levis torto flexisset Delia telo. VI 770 rapuitque ex hoste receptum suscipiens fortuna virum, ne staret inermis aut humilis cum prece rogans; tributique sepulcrum, ne nudum in Libycis iacisset corpus harenis. II 426 VII 188. *in libris in laudem Iustini certa exempla insolentioris huius plusquamperfecti usus frustra quaesivi. sed cf. imperfectum*
- pollex: Iust. I 304 (fama) crebro pollice pulsat tardantes populos, et 'surgite, surgite' clamat. II 396 lancem pollice pulsat
- pollutus: Ioh. II 77 immittit polluta viros mox Gallica tristes
- polus = caelum: Ioh. II 254 oppositaque polus turbatur harena. II 418 palantesque polo stellae. II 432 IV 689 VI 340 Iust. II 53 IV 100
- pono medium: Ioh. VI 488 medium fluminis alveum alternae posuere acies. VIII 43 Massylisque duces medios posuere Latinos. — pono vitam = mortem oppeto: Ioh. VI 139 ponam sine crimine vitam. VII 27 animam qui ponere nunquam pro patria timuit
- pontificum summus *i. e. patriarcha Constantinopolitanus*: Iust. II 160
- populeus: Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis (IV 44)
- populus vel populi = exercitus: Ioh. II 245 populos excedere castris imperat. IV 220. 569 VI 255. 326. 478 VII 4. 182. 203. 324. 492 VIII 51. 101. 114. 159. 201. 206. 254. 295. 322. 331. 338. 356. 359. 364. 526
- porto: Ioh. IV 735 belli portare labores. IV 740 summos portamus honores militibus
- poseo = peto: Ioh. IV 673 sua castra poposcit (taurus)
- possum, futurum poterint: Iust. III 375 poterint si numina vana potentem oppugnare deum, si possunt sponte venire persculpti lapides. — II 39 velle tuum fac posse meum. II 41 da posse volenti. II 427 terrarum dominis Christus dedit omnia posse
- post, post terga = retro: Ioh. III 229. 240 IV 189. 922 VI 463. 682. 759 VIII 423 post terga redire vel ire. — post tempora: Ioh. I 108. 415 Iust. II 352
- potens *sequente infinitivo*: Ioh. IV 413 virtute potens Martis sufferre labores
- potis est = potest: Ioh. VI 442 nec tendere rectum nec potis est revocare gradum. Iust. III 274 cuius Threicium potis est exercitus Hebrum exhausto siccare lacu. — potis est = fieri potest: Iust. III 407 in quantum potis est, devota mente, notabo
- potitus *passive*: Iust. I 2 (imperii culmen) non armis sumptum, non ambitione potitum
- praeebo: Iust. I 220 vitamque periculis non dubitat praebere suam
- praecelsus: Ioh. II 255 praecelsis surgunt de montibus Euri. Iust. III 232 membraque purpurea praecelsus veste locavit
- praecipio *sequente infinitivo*: Ioh. I 221 solvere funes praeciens sociis. II 270. — *sequente accusativo cum infinitivo* = iubeo: Ioh. I 419 praecipit atque duces densas componere turmas. III 58 praecipis ipse meos iterum me ferre labores. VI 492. 514 praecipit (hic ductor) fossas et castra locari. VII 65 VIII 142. — praecipior = iubeor: Ioh. III 52 praecipitur placidis Liberatus dicere verbis
- praecipitanter: Ioh. VII 76 gentesque suosque praecipitanter agunt
- praeco: Iust. IV 236 primis praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turmis
- praecommodo: Iust. I 7 praecommodo linguam
- praeda = praedatio: Ioh. III 308 tunc Carthago feras, dirupto foedere, praedas sensit
- praedo *nomen*: Ioh. VIII 238 praedonis amor (*i. e. praedandi amor*). praedones *vocantur* Mauri: Ioh. III 193. 321 VII 357. 405
- praedo *verbum*: Ioh. II 61 III 460 praedans. II 402 inter ovesque tuas aries praedabitur omnis (= rapietur). III 273 quem fugiant? qua parte cadant? praedantur ubique. III 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae. *versus coniectura restitutus*

- praedoctus: Iust. IV 56 artificum praedocta manus
 praedurus: Iust. III 296 praeduris gentibus acre intulimus bellum
- praefectus a) praefectus urbis: Iust. IV 3 loca, quae populis praefectus deputat urbis, consultor legum, libertatisque tuendae disposito, iusti vindex, corrector iniqui, censuram gravitate regens. b) praefectus, Maurorum regulus vel dux: Ioh. II 59 IV 331. 545. 837 VII 279
- praefulgeo: Ioh. III 75 toto praefulgens Lucifer axe. Iust. III 196 ex liquido praefulgens cymbius auro
 praefulguro: Iust. III 222 (Narses) Angustam cultu praefulgurat anlam
- praelargus: Iust. III 191 atria praelargis extant latissima tectis. III 303 annua praelargi patris solacia vestri sumere tempus adest
- praelego: Iust. I 216 (Tiberium Iustinianus) primis puerum praelegit ab annis
- praescius: Ioh. I 292 tu praescius omnia nosti. II 472
- praesolidus: Iust. III 291 nec fragilis potuit crystalli forma noceri praesolido stringente gelu
- praestans. praestantior: Ioh. IV 541 VII 219 Iust. I 53. 336
- praesumo: Iust. III 109 praesumere (= sumere) parcius escas. Ioh. praef. 1 victoris, proceres, praesumpsi dicere lauros
- praesumptus *insolentius usurpatum* = audax: Ioh. II 45 seu pedes it campis praesumpta per hostes (gens). III 127 tunc orientis opes Romani maximus auctor nominis, heu, nostros mandat praesumptus in axes. III 137 quid tantum surgit in altum, unde cadat rursus, nostris praesumptus ab arvis? IV 550 eximii sumptis praesumptior armis. IV 904 Zudius eximii longe praesumptior armis contempto pedes ibat equo
- praevalide: Ioh. II 151 praevalide sed pugnat eques
 praevalidus: Ioh. II 133 binaque praevalido portant hastilla ferro. VI 577 arundo praevalida compulsu manu
- premo: Ioh. I 156 IV 311 oscula pressa dedit. IV 651 pressis haeserunt agmina frenis. VIII 595 molemque obrivit harenam ungula pressa. Iust. IV 110 vetus argentum — pressum titulis (i. e. inscriptum). — premo = teneo, insum in: Ioh. III 225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum. I 382 IV 467. 534 VI 240. 611. — premo = impedio: Ioh. VIII 315 diripiunt pecudum fibras et fata requirunt. presserat ista deus (i. e. vaticinationem impediverat). — premo = cogo, iubeo: Ioh. III 60 quia celsa premunt dominantis iussa magistri. *sequente infinitivo*: VII 510 me cuncta fateri iussio dura premit. — fata premunt: Ioh. III 247. 260 VI 547
- presso: Ioh. VI 359 pressans gelidis sub dentibus herbas
- privo: Iust. II 231. 336 priventur (i. e. impediuntur) caedes, populorum iurgia cessent
- proceres a) proceres sacri palatii: Anast. 26 summe magistrorum, procerum decus (*Anastasium quaestorem Corippus alloquitur*). Iust. I 64. 307. 363 II 4. 281 incedunt summi proceres, fulgensque senatus. II 392 III 158 IV 343. — b) proceres, quorum consilio magister militum utitur: Ioh. IV 734 Romani proceres, rerum nostrumque levamen. VI 28 tunc laeti venere duces fortesque tribuni et primi procerum. VI 236 tunc proceres de more vocans consulta requirit. VIII 215 agite, o proceres, Christo famulemur ovantes. — c) proceres urbis Carthagini *Corippus alloquitur* Ioh. praef. 1. victoris, proceres, praesumpsi dicere lauros. cf. v. 25. 26. 35. — d) proceres *Antalas Maurorum duces ad consilium convocatos appellat*: Ioh. IV 333
- profanus = gentilis, paganus: Ioh. III 83 fata tenenda rogans mactat de more profano horrida sacra Iovi. VIII 314 more profano diripiunt pecudum fibras et fata requirunt
- profio: Ioh. II 473 somnos iam profiat amarus. — *absolute*: VII 19 defessis profiabant corpora membris
- promitto = minor: Ioh. VI 240 hic Tripolis iam rura premit praedasque rebellis diripit in nostros promittens tendere fines. — mihi promitto = spero: Ioh. VI 227 nomenque sibi promittere regni (gentes). — me promitto: Ioh. VI 262 (acies) vidit et intrepidas sese promittere bellis
- propereo = insto: Ioh. IV 112 sensit ut hostis adventum properare feri. VI 592. Iust. II 354 dona calendarum properant vicina mearum. IV 338 properat suprema dies. — propereo alicui: Ioh. VII 201 latis incedere campis et forti properare duci veneranda senectus evigilanter agit populos. IV 589 dignus erat tali properare magistro. — propereo *sequente infinitivo*: Ioh. II 363 III 261. 403. 418 Iust. praef. 33
- proprius *pronomini possessivi haud raro vices agit*: Ioh. VI 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus alae. VI 332 sic domuere patres propriis virtutibus orbem. VI 552 VII 286. 387 VIII 125. 501. 570. — propria: Iust. praef. 43 nudatus propriis. II 274 utantur cuncti propriis
- prorumpo: Ioh. VII 168 prorumpunt ore querelas
- prosperitas = favor: Ioh. I 152 (Christus) te per cuncta gubernet prosperitate sua. I 406 prosperitate dei. — Iust. I 79
- protectores: Iust. III 162 protectorum numerus. IV 241 ingens excubitus protectorumque phalanges
- proximior = propior: Ioh. VII 421 sanguine proximior. VIII 11 (hirundo) proximior terris virides modo conspicit herbas
- psallo *coniectura restitutum*: Ioh. VIII 328 instituuntque choros et dulcia psallunt carmina
- publicus: Ioh. IV 78 signa tamen clausis servabant publica muris. Iust. II 372 publica quid vestro prosint commercia fisco. II 401 publica privato cum debita redderet auro
- pudor = dedecus: Ioh. IV 125 tantum ducibus removete pudorem
- pulso: Iust. III 176 vertice sidera pulsant. Ioh. II 230 aethera clamor pulsat. IV 355 VIII 311. 333 Iust. IV 204. — Ioh. VII 226 pulsat amor mentes. Iust. praef. 44 precibus pia pectora pulsans. — pulso = compello, moveo: Ioh. II 49 pulsatque phalanges *coniectura restitutum*. II 242 cunctos civilis amor pulsabat et ardor. IV 744. 747. 1036. 1135 VI 355. 766 VII 204 VIII 518. — *sequente infinitivo*: Ioh. III 191 nos linqere terras et dulces terrore lares sors imple pulsat
- pumex: Iust. IV 32 (apes) cerasque liquentes conficiunt, dulcesque lares in pumice figunt
- punctum: Ioh. IV 737 unius puncti nutantis causa pericli
- purpura: Ioh. VIII 190 purpura picta. Iust. IV 128 Hydaspeis radiabat purpura gemmis
- purpureus: Iust. I 242 III 232 p. vestis. II 104 p. cothurnus. III 111 p. mensa. — purpureus cruor: Ioh. IV 1011 amnis purpureus. VI 81 purpureum — ferrum sanguine Massylo. VI 342 sitis improba cesset flumine purpureo (i. e. hostium sanguine) *locus conjectura restitutus*. IV 958 VI 637 purpuream fundunt animam. — Iust. I 35 purpureas velata comas
- putor mihi = mihi videor: Ioh. I 547 sequitur numerosa manus, victrixque putatur esse sibi
- putreo *coniectura restitutum*: Ioh. VI 757 altum tremulo putret sub gurgite caenum
- pyropos: Iust. IV 120 flammasque pyropos adflans
- qua: Ioh. I 77 inde Daras ausus, ductor qua signa regebat, appetere. I 172. 461 II 66 IV 899 VI 270 VII 141 VIII 395. 429 Iust. I 333 III 282 IV 9.

249. *locis Iohannidos octo* III 223 IV 574. 753. 1067 VI 147 VIII 79. 265, *quibus in Trivultiano quo extat, Bekkerus qua restituit. cf. quae s. v. cum adnotavi*
- quadratus: Iust. IV 37 quadrata caesa bipenni fraxinus quadrigas quis primus iunxerit: Iust. I 334 *nomen intercidit*
- quadrupes = equus: Ioh. I 559 IV 467. 1159 VI 349. 358 VII 139. 349. 366 VIII 224
- quaero = perquiro, perscrutor: Ioh. I 570 praecedant castra tribuni, interdumque duces suspectas quaerere valles. quaero = peto: Ioh. II 124 nostras quaerere terras incipiunt. III 266 Labyam solitis quaesivit Roma triumphis. — quaero *sequente infinitivo*: Ioh. III 239 quaerunt prendere cautes. VI 151 VII 298 Iust. praef. 29
- quaestor: Anast. 17. 31. 41 Iust. I 16 quaestor Anastasius, sancti pars magna senatus, compositor morum, iuris legumque sacerdos
- qualiter: Ioh. I 430 II 18 IV 1117
- quamplures: Iust. II 311 votis quampluribus orant
- quamquam a) *sequente indicativo*: Ioh. III 26 VII 350 Iust. III 2. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. I 216 IV 219 Anast. 37 Iust. I 192 III 105. 131. 356. — Ioh. III 24—27 *enuntiata duo ita coniungi videntur, ut in altero indicativus, in altero coniunctivus eandem coniunctionem quamquam sequatur*: nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aestate perusta, quamquam autumnus erat, Phoebi candentis et axe tristia bella magis calida inferrentur harena. *sed nescio an quamquam ad prius enuntiatum solum pertineat, coniunctivus enuntiati posterioris coniunctione careat*
- quamvis a) *sequente indicativo*: Ioh. III 17 Geilamir infandus quamvis vexaverat Afros. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. III 291 VII 267 Iust. I 191 II 404
- quantus. quanti = quot: Ioh. I 563 quanti ex ipsis palmam sumpserunt periculis! IV 702 quantaque tulerunt, totidem modo vulnera partes suscipiunt. IV 825 VI 119. 202. 298. *cf. tantus*. — quantus = quantuscumque: Ioh. IV 410 non — agmina miles, quanta forent (= quantacumque erant), metuens convertit terga retrorsum
- quantuscumque *sequente coniunctivo*: Iust. I 178 quantuscumque boni moveat dilectio patris, non sit amor patriae patrio minor
- quasso: Ioh. I 356 II 215. 295. 449. 485 III 259 IV 327. 763. 959. 1006. 1043 VI 17. 348. 615 VIII 230. 408 Iust. I 69
- quatio: Ioh. I 213 III 36 IV 685. 691. 890 VI 20 VIII 559
- que *abundanter additum*: Ioh. IV 170 at socii petiere fugam, faciemque furentis nec potuere pati. VII 349 mistasque fimo nec respuit undas. — *geminatum*: Iust. I 162 largoque rigabat imbre genas, fletuque viri vestesque maeabant
- quercus: Iust. III 172 coniferae sacra inter flumina quercus. IV 42 antiquae quercus
- querulus: Iust. I 233 querulae volitantque sedentque volucres
- quia: Ioh. VI 547 *coniectura restitutum*. III 60 IV 371 VII 314 Anast. 29 Iust. II 206
- quicumque *sequente semper indicativo*: Ioh. I 491. 493 IV 74 VI 686 VII 306 Iust. praef. 26 I 7 II 184. 192. 248. 345 III 341
- quisquis a) *sequente indicativo*: Ioh. II 430 III 40 IV 1143 VIII 86. 344 Iust. I 60 II 426 III 339 IV 86. 353. quodquod *coniectura restitutum* Ioh. II 408 quodquod Maurusia gessit impietas. quaequae *coniectura restitutum* Iust. III 104, *restituendum fortasse* Ioh. IV 1061, *ubi legitur*: hominem, pecus, obvia quaeque impediunt, mactate. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. II 341 quidquid deinde geras, nostrae est victoria parti. VII 213 quidquid esse putem, dicam veritus
- quod loco *accusativi cum infinitivo* a) *sequente indicativo*: Ioh. praef. 17 I 252 II 110 VI 190 Iust. IV 184. b) *sequente coniunctivo*: Ioh. VI 90 VII 96 VIII 458 Iust. I 238
- quoniam loco *accusativi cum infinitivo*: Iust. III 369 cognoscent Avares, quoniam deus omnium hic est
- racemus = ramulus: Anast. 2 celsos nitor contingere ramos, grandiaque a summis decerpere poma racemis
- rapidus: Ioh. III 24 rapidi nec solis torridus ardor. III 254 rapidi iactatus turbine cursus. IV 320 cursu rapido Maurusia turba confluit. IV 332 rapido tumidus sic intonat ore. Iust. I 105 rapidos contemnerent ventos
- raresco: Iust. IV 20 rarescunt luci
- rationes sacrae: Iust. I 23 sacris rationibus aptus, rectorum Latii discussor providus orbis (Magnus)
- raucisonus: Ioh. I 425 aspera raucisoni succedunt proelia cantus. IV 676 proelia raucisono cecinerunt cornua cantu. VIII 512 stridula raucisonis compellit spicula nervis
- raucus: Ioh. III 99 praecordia raucis flatibus alta sonant. IV 389 r. gras. I 437 r. apium stridores. II 249 VI 263 VIII 164 r. sonitus aeris (bucinae). VI 154 tympana r. VI 736 iaculis clipeus — obstans — raucum tonat. IV 692 montesque lacusque rauca gemunt. III 146 amnis rauca sonans. Iust. III 173 raucos sonat unda susurro
- recalesco: Ioh. II 37 extinctas fecit recalescere flammam. VII 162 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris vix potuit
- recido: Ioh. VI 186 cervice recisa
- reclamo: Iust. II 168 Iustino vitam ter centum vobis optant; Augustae totidem Sophiae plebs tota reclamat. II 310 Iustino vitam partes utraque reclamant
- reclando: Ioh. III 118 praedam reclaudunt. III 164 ense reclauso
- recondo: Ioh. II 264 acies per castra recondunt
- rectum tendere: Ioh. VI 442
- redemptrix: Iust. IV 297 ex tribus una e caelo veniens mundi persona redemptrix
- redivivus *coniecturis restitutum*: Iust. I 25 successorque boni redivivaque gloria Petri. I 349 exustos — phoenix innovat artus a busto rediviva suo
- redux: Ioh. III 237 de summis reduces contorsit habenas montibus
- refero = fero: Ioh. III 31 (Africa) fecunda, redundans frugibus — latices laeti turgens referebat lacchi. IV 539 aeratas referens in bella sagittas. VI 62 palmas laurosque virentes Sidonii patres referunt. — refero = nuntio *absolute*: Ioh. VII 474 victorque referre Caecilides sic iussus ait. *restituendum forsitan* II 193 magnoque referre magistro mente gerunt dubia. — refero = dico: Ioh. IV 372 tales referuntur amici?
- refluus: Iust. I 108 prohibent refluas angustis faucibus undas. I 127 in sese refluus revocabitur amnis
- regalis: Iust. I 172 II 5 r. signa recuso, recipio. I 292 funus r. II 91 membra r. III 87 r. epulae. III 217 r. mensae. IV 125 r. corona
- regemo: Ioh. II 231 regemunt obstantia telis scuta. IV 685 quassiss regemunt montana barathris. IV 1120 congeminant validos silvis regementibus ictus
- regens = rex, imperator: Ioh. II 43 tumida laudatervice regentem. IV 340 pietas magna regentis. Iust. II 371 summe regentum. II 425 deus est in corde regentum. III 157 iussuque regentis. — regens = ductor: Ioh. VI 550 fuerat non culpa regentis
- regina poli: Iust. II 53 excelsi regina poli (Maria)
- regnans = rex: Iust. I 40 regnantum maxime. II 167 III 130. 254
- regnator: Ioh. I 430 regnator (apium). Iust. III 267 IV 312
- regno super: Ioh. IV 408 resque super totum regnavit

- publica mundum. *locus coniectura restitutus*. Iust. II 178 super omnia regnans regna deus
- relaxo: Iust. IV 305 sine peccato peccata relaxans (Christus)
- relego: Ioh. VIII 8 percenset varias relegens celer ordine curas. VIII 291 percurrrens varias relegebat in ordine causas
- reliquo: Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas
- relucto: Ioh. II 234 adversosque reluctat prendere colles. IV 570 cauta reluctantis media inter cornua tauri lumina
- reparator: Iust. IV 136 reparator opimi nominis (consulatus)
- repono *sequente in cum accusativo*: Ioh. VIII 505 hilaremque animis in castra reponunt. — Iust. I 354 seniumque reponens nominis et recti Iustino in principe vivit Iustinianus apex. III 146 quibus haec verbis, qua laude reponat? IV 159 quid non laudabile dicunt, qui vitam, tanti qui principis acta reponunt?
- res = res publica, imperium Romanum: Ioh. I 101 VIII 122. 184. 437 rebus fidelis. I 522 VII 152 spes fidiissima rerum. II 364 foedera rerum subiecti veniamque sibi pacemque requirant. IV 209 rerum ingratus domino. IV 217 rebusque fidem dominisque reservent. IV 443 quae rebus virtus et quae sit gloria in armis. IV 734 rerum nostrumque levamen. VIII 139. 144. 295. 356 Iust. I 52 II 205 III 142. 357 IV 136
- resolvo: Ioh. VI 605 tunc pars inimica resolvit (*i. e.* effundit) vallibus e ruptis per latos agmina campos. VII 415. 462. 496 secreta, arcana resolvant. VII 538 ora resolvit
- resono: Ioh. I 8 Aeneadas rursus cupiunt resonare Camenae. *locus coniectura restitutus*
- resplendo. resplendit: Iust. II 387 totus fuso circus resplendit auro
- resulto: Ioh. II 114 pedes insignis clipeo telisque resultat. — resulto = resono *intr.*: Ioh. IV 884. 1114 montana resultant (vobis). — resulto = resono *trans.*: Ioh. IV 398 crebroque resultant aspera fluctu (litora). IV 683 inde ferunt Gurzil: Gurzil cava saxa resultant
- resumo = sumo: Ioh. I 423 resumtis bella petit miles gladiis. I 517 omnia tela resumunt. IV 1142 mortemque sibi miser ipse resumit
- retardor *sequente infinitivo*: Ioh. IV 3 confusa mente retardor tot clades memorare ducum
- retinaculum: Ioh. I 21 post terga implicitas stringunt retinacula palmas
- retexo = enarro: Ioh. VI 237 talibus et dictis animos curasque retexit. VI 417 hi nostra retexunt intima
- retollo: Ioh. II 329 partosque triumphos de nostris manibus missa pietate retollunt. IV 1154 Solomonis signa retollunt
- retro = post tergum: Ioh. VIII 551 Audilimanis equum retro ferit. — retro *de tempore dictum*: Iust. III 80 decus addite cunctis retro principibus. *dicendi formula sollemnis cf. Gruter. Inscr. 281, 4*
- reveho = mitto: Iust. II 124 (gemmae, quas) favens dominis Ravenna revexit
- reverendus: Ioh. VII 212 quam reverende puer!
- revivisco: Ioh. III 307 bellum civile revixit
- revoco: Ioh. II 344 captivos revocent (= reposcant). IV 28 r. pedem. IV 609 r. vestigia. VI 443 r. gradum. VI 629 r. fugam. VIII 54 armatas revocant in viscera dextras. Iust. I 127 in sese refluxus revocabitur amnis
- revomo *coniectura restitutum*: Ioh. I 219 (Charybdis) revomens nec sorbuisset undas
- rimor: Ioh. VI 275 Stygias rimatur et undas
- rore: Ioh. II 456 rore novo primus madidis vix irruit alis somnus. VII 14 madidus curis solacia somnus dulcia rore ferens
- rosceidus: Ioh. I 242 VII 82 Iust. II 1 r. Aurora
- rosens: Ioh. IV 1093 roseo furit ense Iohannes
- rota: Iust. IV 94 teretem (anni) rotam novus ordine mensum urgebat numerus
- roto: Ioh. III 96 VI 154 saltusque rotat (sacerdos). — IV 572 dextroque (cornu taurus) rotat laevoque minatur. — IV 930 Mestian ense rotat magnum. IV 1098 duro rotat ense lacertos. VII 434 alta rotans truncatis tempora venis. VIII 421 Canapi caput ense rotavit
- rubens: Ioh. VI 339 zona rubens (= zona calida)
- rumpo: Iust. III 281 rupimus Euphraten. — I 72 rumpere somnos. I 152 rumpe moras. — Ioh. VII 198 gemitus pia pectora rumpunt. VIII 331 gemitus populi rupere dolentes. VIII 77 sic rupere minas. VIII 547 morientis lingua loquelam rumpere non potuit, sonuit tamen
- ruo = propero, accelero: Ioh. III 405 et ruit ecce volans — Cusina. IV 137 ecce acies Maessyla ruit. IV 998 Maurique rebelles pacificique ruunt. VI 194 tunc equites peditesque ruunt. *coniectura restitutus locus*. VIII 184. 382. Iust. IV 14 studio ruit agmen emendi
- ruicola: Iust. IV 218 rucicolum siccos discerit turba per agros
- russeus *coniectura restitutum*: Iust. I 324
- rutilo: Ioh. I 314 rutilanti lampade caelo emicat alta dies. I 509 extulit ut radiis rutilantes Lucifer ignes. Iust. III 182 rutilantia caeli sidera. — Ioh. IV 474 rutilato vertice fulgens
- sacellus: Ioh. III 369 magnis cumulata est arca sacellis. — Iust. IV 334 servans pia gaza sacelli
- sacer = Augustus, imperatorius: Iust. IV 142 s. album senatorum. Anast. 44 s. apices. Iust. IV 271 s. arx. I 27. 48. 134 IV 10. 374 s. aula. I 154 s. aures. II 89. 198 s. caput. I 248 III 85 s. coniux. III 25 s. corpus. II 162 III 257 IV 243 s. diadema. III 116 s. effigies. II 72 s. latus. I 116 s. limina. III 215 s. loca. III 163 s. officia. I 363 s. palatia. I 197 s. pes. II 110 s. plantae. IV 248 s. porta. III 126 s. principes. I 23 s. rationes. II 367 s. syngrapha. IV 123 s. tapetes. Anast. 50 s. triumpho. Iust. III 235 s. vestigia
- sacerdos a) Christianorum: Ioh. IV 277 VI 101 VII 484 VIII 221. 326. 363. b) paganorum: Ioh. II 109 lerna ferox his ductor erat Gurzilque (dei) sacerdos. III 87 vittata sacerdos. VIII 317 nulli retulit sponsa sacerdos. — iuris sacerdos: Iust. I 17 (quaestor Anastasius) iuris legumque sacerdos
- sacra a) Christianorum: Ioh. VI 98—103 VIII 320—369. b) Maurorum: Ioh. III 81—144 VI 147—178 VIII 300—317 sacra nocturna
- sacro: Ioh. VI 318 VIII 214. 330 Iust. II 2. 6. 130. 141 III 60 IV 270. 315. — sacratus = imperatorius: Iust. II 254. 272 sacratus fiscus
- sagittae divinae: Ioh. III 349 vulnera divinis homines hausisse sagittis
- salio = insilio: Ioh. IV 465 omnes saluere (*i. e.* in equum insiluere) duces. IV 467
- salsus: Ioh. VII 197 cunctorum lumina salsos effundunt fontes
- salutat vulgus imperator: Iust. II 301 salutato tetigit subsellia vulgo
- salvo: Ioh. I 295 miseris salvare animas. I 506. 508 II 367. 388 VI 618 VII 44 VIII 148. 352. 471. 617
- sancio: Ioh. IV 96 Roma, novos proprio quae sanxit sanguine muros. VI 103 Christoque pater libamina sanxit. Iust. I 314 spectacula circi antiqui sanxere patres. II 162 diademate iussit Augustum sancire caput. IV 264 sanxerat Augustus Sophiae cognomine templum
- sanctifico: Ioh. VIII 369 sanctificans mundansque simul genus omne Latinum
- sanctio: Anast. 44 sacri monstrant apices. lege, summe

- magister, et causam defende meam. tibi sanctio vestrum commendat famulum
- sanctus a) *de imperatore omnibusque, quae ad eum pertinent, dictum*: Iust. I 147 III 32 sanctissimus (Iustinianus). II 270 III 304 sanctus (Iustinianus). I 175 vir sancte (*Iustinum alloquitur senatus*). III 147 diva Augusta favens, sanctum et venerabile nomen. III 4 sanctum (Iustiniani) corpus. III 328 sanctum imperium. I 38 sanctum diadema. III 218 sanctum cubile. I 353 sanctum iota. — b) Iust. I 16 sancti pars magna senatus
- sanguineus: Ioh. VI 567 sanguineo compellens terga flagello. VI 161 suspicit excelsam nocturno tempore lunam lumine sanguineo. — Iust. II 109 sanguineis praelata rosis, laudata rubore (lora)
- sarcina vel sarcinula Maurorum camelis imposita: Ioh. IV 1076 VI 86
- sator mundi: Ioh. VII 89 VIII 341
- scabredo: Iust. IV 48 tractae stridunt scabredine serrae
- scaptrum: Ioh. I 380. 482 III 264 IV 824 VII 531 Iust. I 138. 152. 161. 180. 271 II 36. 143 III 131 IV 273
- scholae palatinae: Iust. III 158 schola quaeque palati est iussa suis adstare locis. IV 188 perque scholas turmasque vocans pia praemia gaudens praebuit et fidos opibus ditavit alumnos. *ceterum uterque locus coniectura levi, quam non metrica tantum causa, sed res ipsa exigebat, restitutus est*
- scindo: Ioh. I 294 sc. bellum (= dirimo bellum). VIII 237 Libyam bellis quas scindere (= perdere) gentes compulerat praedonis amor
- sculptilis: Ioh. II 404 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda canunt, disperso robore Gurzil scinditur. VIII 352 nunc sculptile damnat omne genus, rerumque deum te, magne, fatemur. *locus coniectura restitutus*
- seco: Iust. IV 237 sectis praecedere turmis
- secreta: Iust. I 27 secreta sacrae tractans Demetrius aulae
- secta: Iust. II 341 non patitur saeculorum secta meorum iniustos saevire diu
- sectilis: Iust. IV 65 sectile lignum
- secundo: Ioh. I 403 quae bella peracta prisca viri! deus ipse mihi meliora secundet
- secundus: Ioh. I 61 Parthoque a rege secundus. VI 340 a magnoque Catone secundum me temptasse legent. *huic versus praepositionem a inserui, cum veterum locum nullum reperissem, quo idem ille ablativus, qui comparativum sequi solet, cum voce secundus coniungeretur*. Ioh. VII 285 Byzacii partem rapiens praedamque secundam. *utrum praedam novam, alteram, an prosperam poeta dicere voluerit, parum liquet*. — secunda: Iust. I 43 tuis occurro prima secundis
- securus *sequente genitivo* a) Ioh. III 450 nec pars nulla fuit belli secura maligni. b) VII 186 tecum transire profundum non timui secura tui (*i. e. tibi fisa*)
- sedes Augusta: Iust. III 194—203
- sella triumphalis: Iust. IV 107
- semustus: Ioh. III 169 ignibus in mediis semustum sorbet anhelans
- senatores: Iust. IV 142 senatorum sacro recitantur ab albo nomina, conscripti patres
- senatus: Iust. I 16. 94. 156. 191 II 177. 246. 276. 281 III 7. 213 IV 130. 233 *cf.* conscripti patres, patres
- senex. senes = maiores: Ioh. IV 820 prisca memento bella senum pugnasque truces et nobile robur. imperium vicere patres: non vincere nostros Maximianus avos — potuit
- senium abstractum pro concreto senex: Iust. praef. 37 senio dextram, pie, porrige fesso
- sentis: Ioh. II 299 velut agricola immistis cum sentibus arva ferre videns fruges, maerenti pectore curat impiger infaustos agris convellere sentes
- sequax: Ioh. VI 50 Massylas acies acie turbare sequaci. VI 706 gentes spectare sequaces
- sericus: Iust. IV 208 serica per cunctas pendebant vela columnas
- serius: Iust. III 327 hoc studium dominis. ea sunt sua seria servis. *locus suspectus*
- sero: Ioh. III 329 arva serebat ovans
- servator: Ioh. I 472 vicinaeque maris quondam servator harenae. IV 8 dux erat obsessae servator Himerius urbis
- servatrix: Iust. II 64 te (*scil.* Mariam) fatear dominam, servatricemque novarum Iustini rerum
- servus = civis (Augusti imperio parens): Iust. praef. 47 huic ego sananti, si qua est fiducia servis, grates semper ago. I 5 utile servis esse reor mentem dominis aptare fidelem. II 369 iam servis succurre tuis. II 402 sponte sua dominus servis miseratus egenis (civibus patris debita reddit)
- si = utinam: Ioh. VII 191 o mihi si medios rupissent prospera luctus fata, trahente die tantos nec ferre labores passa diu!
- sic: Ioh. IV 1054 *verba Iohannis iurantis*. videam sic lumina Petri incolumis dilecta mei! Carthaginis arces cernere sic victor merear!
- sidereus = sideribus consitus: Ioh. I 260 (angelus) candida sideris gestans velamina pepis. sideris campi = caelum: Ioh. II 252 ungula sideris contristat pulvere campos. III 215 per iuga sideris plano cum vertice campi funduntur. — sideris = caelestis, divinus: Ioh. I 76 ardua sidereo eingentem moenia muro (*i. e. auxilio divino confidentem*) inde Daras ausus — appetere. *cf.* VII 482
- signaculum: Iust. II 300 sancti faciens signaculum ligni
- signifer: Ioh. III 236 signifer ecce super mutandum credere signum ausus. IV 941 signiferum vocitans Vitulum Recinarius ardens compulsi in medios signum committere Mauros
- signo: Ioh. I 7 ductorem et magno signantem facta triumpho. III 299 tantis signare tropaeis quis potuit campos? IV 669 (taurum) Ammonii signantem numine Gurzil omnia prima. VIII 204 agitata resulant aequora venturis longe signantia ventis
- signum. a) signa militaria: Ioh. VI 471 signa arripere. I 439 IV 525 s. erigere. I 142 IV 19. 107. 162. 489. 554 VI 242. 263. 544 VII 282 VIII 201. 436. 472 s. movere. VIII 165 Iust. I 255 s. commovere. Ioh. I 420 IV 264 Iust. III 345 s. ferre. Ioh. IV 21 VII 313 s. iungere. IV 113 VIII 375 s. locare. IV 942 s. committere (in hostes). VI 625 s. figere. IV 185 VI 319 s. convertere. III 236 s. mutare. I 486 III 432 s. referre. III 242 s. retrorsum raptare. VI 694 s. deserere. IV 6 s. tradere. VI 208 s. novare. VI 99 VIII 323 'signis comitantibus' magister ovans deo grates acturus in templum intrat et proelium initura milites sacris adsunt. I 1. 408 II 101 III 198. 222 IV 26. 68. 78. 136. 168. 417. 473. 479. 510. 627. 646. 717. 805. 921. 1154 VI 394. 504. 608 VII 66. 149. 294. 535 VIII 32. 127. 263. 275. 371. 372. 379. 430. 476. 641 Iust. I 259 III 398. — b) signa = exercitus: Ioh. II 379 Iust. praef. 9 III 341. 396 signa lacesso. Ioh. I 77 IV 595. 638. 642 s. rego. III 200. 204 IV 444. 565. 653 VI 239. 692 VIII 172. — *sunt loca, quibus certa quaedam exercitus pars signum appellari videatur*: Ioh. IV 582 discretis acies concurrens ordine signis. VI 684 disponens per signa viros. — c) signa regalia: Iust. I 172 II 5. — d) signa caelestia (sidera): Ioh. II 22 nullis noscuntur sidera signis. II 433 nullisque modis cognoscere signa tunc valuit (nauta)
- silva: Anast. I immensam silvam laudum, vir iuste, tuarum aspiciens
- simplicitas: Anast. 18 simplicitas ignara mali
- simulo. simulatus = fallax, mendax: Ioh. III 82 (Ammonis) templa petit simulata

- sol: Iust. praef. 30 solis qui se subiactat amicum (Persarum rex). — III 192 (atria) sole metallorum splendentia
- solacium = auxilium: Ioh. IV 1144 quae digna tibi solacia praestat? — solacium = beneficium: Iust III 149 tua vota canentem respice, et oranti clemens solacia praebe. III 303 annua praelargi patris solacia vestri sumere tempus adest
- solido: Ioh. I 410 munimenta loci firmo solidata metallo. VII 265 solidant latos vestigia campos. Iust. II 197 nos sumus ergo caput solidati corporis huius. IV 281 solidavit robore templum
- solite: Ioh. II 279 hastis solite per campos scuta reclinant. II 346 principis ipse iugum solite sufferre coactus. IV 283 tuos solite miseratus alumnos
- solium: Ioh. I 14 Iust. I 183 II 37. 302 s. paternum. II 175 s. avitum. I 271 III 198. 231. 254 cf. sedes
- sollicitus *sequente genetivo*: VII 200 s. rerum. — *sequente dativo*: III 2 s. suis. — *sequente infinitivo*: II 92 s. (i. e. timens, cavens) dubias campis committere pugnas
- sonipes: Ioh. I 94 II 176 IV 468. 521. 537. 628. 762. 848 VI 569. 727 VIII 230. 521. 553. 600. 614. 638
- sono: Ioh. I 42 luctus ubique sonat. III 356 sonuit non luctus in urbe. — sonat in auribus = audio: Ioh. I 138 Africa sub quantis iaceat miseranda periculis, auribus in nostris sonuit
- sons: Ioh. VIII 154 sontes sua poena sequatur. Iust. II 347 III 332
- spargo = fugo: Ioh. III 317 Germano spargente ferum victumque tyrannum. — spargo = diruo: Ioh. II 400 non ariete cavas adducto spargere turres est opus. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas
- specialis: Iust. III 359 quod superest, unumque meum speciale levamen, imperii deus est virtus et gloria nostri
- specialiter: Anast. 36 generaliter orbi quamquam provideas, miseri specialiter Afri in te oculos atque ora ferunt. Iust. II 53 excelsi regina poli, specialiter una vera parens et virgo manens sine semine patris
- species = *Specereien*: Iust. III 22 tura Sabaea cremant, fragrantia mella locatis infundunt pateris et odoro balsama suco. centum aliae species unguentaque mira feruntur tempus in aeternum sacrum servantia corpus
- spectacula: Ioh. VI 715 Iust. I 314 II 349 III 246
- sperno = recuso: Ioh. VI 329 nimios ne sperne labores
- spiculum = sagitta: Ioh. II 227 nec tela viri nec spicula possunt spargere. VIII 447 hastasque parant et spicula tendunt. VIII 511 cornuque reflexo stridula raucisonis compellit spicula nervis
- spramen: Iust. II 23 vivificans siccum sacro spiramine lutum
- spolio = vacuefacio: Iust. II 361 lati spoliant subsellia circi (i. e. surgunt)
- sporta: Iust. IV 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum adcumulant
- spumeus: Ioh. I 170 sp. unda. VI 728 sp. cruor
- statio: Iust. IV 2 arcus statione replere. IV 58 quattuor informans molem stationibus unam. IV 107 sella triumphalis firma statione locata
- stellifer: Ioh. I 232 stelliferas maris asperat Hesperus undas. Iust. II 13 (dei) stelliferum fecit sapientia caelum
- strideo: Ioh. IV 709 strident missis hastilibus aurae. — strido: Ioh. IV 1122 cunctis stridunt de partibus enses. *eadem forma restituenda est* Iust. IV 48 tractae stridunt scabredine serrae
- stridulus: Ioh. VIII 512 stridula raucisonis compellit spicula nervis
- struo: Iust. I 306 plena palatia — conventu procerum, sorti senioris adempti dilecti numen struerent quo nocte per acta
- suadeo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 533 cunctantem bella subire armigeri suasere ducem. VI 555 Romanas acies armis temptare suasit
- sub *sequente ablativo, ubi accusativus expectatur*: Iust. I 63 regnaque sub vestris venient fortissima plantis
- subiacto: Iust. praef. 30 ille etiam, solis qui se subiactat amicum
- subigo: Iust. II 395 chartas flammis subigunt. — *sequente infinitivo*: Ioh. VI 34 victos hostes dare terga subegi. VI 511 subigit victos inter timor ire camelos
- subito: Ioh. I 538 ut celer incautum subitans exterreat hostem. (cf. *Cypr. epist. 60*, 2 fortiores apparet nuper subitatos esse et novae atque insuetae rei pavore trepidasse)
- substantia: Iust. IV 292 illic pia cernitur esse indivisa manens patris genitique potestas. spiritus et sanctus substantia creditur una
- subtexo: Ioh. VIII 385 celsum subtexens lancea caelum densa volat. VIII 450 subtexitur aer missilibus densis
- subtraho: Ioh. I 74 pedem muris subtraxit ab illis. I 408 quot populis subtracta salus. III 271 subtrahit a miseris almae fortuna salutis praesidium
- subtremulus *coniectura restitutum*: Ioh. IV 258 (Phoebus) lumina subtremulis spargebat lampadis undis
- subvindico: Ioh. VI 742 dextrumque latus subvindicat undis
- sudor: Iust. I 52 regendarum sudores suscipe rerum sufficio *sequente infinitivo*: Ioh. II 228 solus vix sufficit ensis pellere Marte viros, clipei vix sistere contra vulnera sufficiunt. Iust. III 144 quis carmine digno tot divinarum miracula pandere rerum sufficiat. III 404 IV 167
- suffulcio: Ioh. II 136 palla caput stringit, nodo suffulta tenaci
- sulco: Ioh. I 169 sulcantur marmora rostris. I 322 caerulea sulcantes — puppes. IV 256 caerulea sulcabat dirumpens luce corusca Phoebus
- sulfureus: Ioh. I 250 tristis imago horrida sulfureis contorquens lumina monstris
- sum. est *sequente infinitivo* = licet: Ioh. III 206 nec fidere turbae nec vitam sperare fuit. — est *sequente infinitivo* = opus est: Ioh. IV 121 nunc est temptare quid
- summatim: Ioh. I 26 summatim illa canam
- summus: Iust. I 139 regni tu summa regebas
- sumo: Ioh. III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus *coniectura restitutum*. IV 52 cohibet sumptas infandis vocibus iras. VII 244 inter sese duri iam semina belli saevus Iliadae et fidus Cusina sumptis tunc habuere odiis. *sumptis coniectura restitutum*. VIII 179 saevas sumpserat iras
- super: Ioh. IV 190 VI 609 trepidosque (vel sparsosque) super tot milia currunt (i. e. trepidos insequuntur). cf. supersum
- superans: Ioh. IV 483 superans quoniam sapientia forti pectore semper erat
- supereristatus: Ioh. IV 480 belliger ipse supereristata casside celsus
- superimpono: Iust. III 10 (vassa) superinpositis implebant atria ceris
- superpono: Ioh. I 22 saeva superpositis plectuntur colla catenis. Iust. I 165 superposita caput hoc ornabo corona? III 13 alta superpositis radiabant stramina gemmis. III 206 clara superpositis ornabant atria velis
- supersum = insequor, insto: Ioh. VI 283 (Mauri) iam superesse putant (Iohannem). VII 405 tentoria longe Marmaridum vidit, saevaeque pericula gentis non superesse suis
- superus: Ioh. II 140 o superi! — III 347 miseros monstris conturbans letifer annus miscuerat superis (i. e. viventibus) manes
- suspendo: Ioh. II 15 suspendere nidos. II 154 VI 288 VII 464. — suspendens *intr.*: Ioh. IV 535 thoraxque tremendos suspendens (i. e. suspensus) humeros squamis fulgentibus ambit

- sustineo = expecto: Iust. I 148 te iura vocant, te sustinet aula
 syngrapha *neutr. plur.*: Iust. II 367 lege sacra parentis syngrapha. de tantis rationem collige chartis
- taeter: Ioh. I 233 (Hesperus) inducens taetram caligine noctem. *cf.* VI 452. I 257 taetrae caliginis umbra. II 135 lintea taetrum (Mauri) palla caput stringit. VIII 345 taetrum populi pallentis Avernum
- tantus, tanti = tot: Ioh. II 12 nec potuit (ferarum omne genus) tantas evadere pestes (*i. e.* tot Maurorum iacula). II 196 VI 617 VII 43 millia tanta. III 200. 299 IV 607. 701 Iust. I 252 II 38. 368. 379 IV 50. — tantum = saltem: Ioh. VI 314 contortum viscera ferrum transeat atque animas tantum per vulnera fundat
- tapes: Iust. II 303 (sedem) instructam plumis, pulchrisque tapetibus altam. III 204 mira pavimentis stratisque tapetibus ampla planities. III 261 stratosque tapetas fronte terunt
- tarua *vox forsitan barbara, qua Maurorum turmae significari videntur*: Ioh. IV 1136 omnia iam pereunt. Maurorum tarua nusquam. VII 273 Arsuris et latos implevit tarua campos
- taurus: Ioh. IV 666 (proelia incipiente) magica taurus demittitur arte Maurorum e medio, taurus, quem Ierna sacerdos — finxerat, Ammonii signantem numine Gurzil omina prima suis
- taxus: Iust. IV 39 suco taxus amaro
- tegmen = scutum: Ioh. IV 559 murorum in morem celantur corpora densis tegminibus: solae apparent post scuta bipennes et summae galeae. IV 784. 965. 1115 VI 738. — VIII 517
- temno: Ioh. VIII 493 loricaem tempserat ille. Anast. 29 munera temnis. Iust. II 223 ne temnite partem magnis officiis summisque laboribus aptam
- templum: Ioh. III 82 (VI 147) Ammonis templum. VI 98 limina templi (Carthaginiensis) magnanimus ductor signis comitantibus intrans. Iust. II 8 Angelicum templum. II 48 virginis et matris templum. III 59 Apostolici subeuntes atria templi. IV 153 sua placandis nectunt donaria templis. IV 264. 281. 283. 286. 290. 313. 316. 326 sanctae Sophiae templum. — templum = castrorum locus sacris faciendis determinatus: Ioh. VIII 330
- tempto: Ioh. IV 771 adducto temptans hostile laerto. VIII 104 ausi quin etiam lapides temptare minaces
- teneo: Ioh. III 82 prolis iniquae fata tenenda rogans. IV 420 non tamen his longos tenuit fortuna labores
- tener: Ioh. VII 488 Iust. IV 202 t. agnus. Ioh. VIII 538 t. arista. VIII 10 t. esca. VI 718 t. fetus. II 202 t. fructus. VII 447 t. harenae. VII 163 manus t. *locus coniectura restitutus*. VII 215 t. pectus. III 259 VIII 517 t. ramus. IV 552 Persarum t. sagittae. II 455 t. sopor
- tentorium a) tentoria Romanorum: Ioh. I 388. 514 II 273. 415. 430. 440 IV 445 VI 397 VIII 42. 92. 324. b) tentoria Maurorum: Ioh. II 101 IV 321 VII 405. c) tentoria Avarum Iust. III 301
- tenuo: Ioh. I 313 effugiunt celeres tenuato vellere nubes. II 420 mensis tenuaverat ignis. VI 322 ossaque nuda rigent siccis tenuata medullis. Iust. II 252 tenuantur robore membra
- terebinthus: Iust. IV 44
- tergum: Iust. IV 240 terga tegebat (imperatoris) ingens excubitus. IV 373 terga tegens domini (Narses). — Ioh. I 272 *passim* terga do. II 222 t. reflecto. III 421 t. adverto. IV 411 t. converto. VI 377 t. diverto. VII 530 t. verto. III 229 post tergum redeo. VIII 596 in terga redeo
- tergus: Iust. II 106 Parthica Campano dederant quae tergora fuco
- terrenus: Iust. III 333 res Romana dei est: terrenis non eget armis
- terrifico: Iust. I 263 omnia terrificat rigidus vigor
- terrificus: Ioh. IV 540 signaque terrificis munit vallata tribunis. VI 563 clamor per castra cucurri
- Syrtica terrificus
- terrigena: Ioh. I 455 sternere terrigenas (*scil.* Gigantes) posset quo fulminis ictu
- territo: Ioh. I 355 ventus liquidum nec territat aequor. IV 1037 VI 334 VII 290
- testudo: Iust. III 284 vidimus extensos vitrea testudine pontes (*scil.* fluminibus congelatis)
- thesaurus: Iust. II 383 thesauros fides privatos ferre ministris imperat
- thorax: Ioh. IV 535 thoraxque tremendos suspendens humeros squamis fulgentibus ambit
- tigris: Ioh. VI 714 VII 253 Iust. III 246
- tilliae: Iust. IV 46 tilliaeque leves
- tiro: Ioh. I 127 mittitur auspiciis domiturus bella magistri tiro rudis magni
- titulus: Ioh. I 153 titulis melioribus auctos pro meritis nos rite tuos videamus honores. III 280 Sidonios patres titulis melioribus augens. VIII 269 (Cusina) honorum inflatus titulis. — Iust. IV 109 vetus argentum formas speciesque novatum in varias, presum titulis, sculptumque figuris
- toga: Iust. IV 234 pars trabeis, pars compta togis
- tondeo: Ioh. II 156 messes bis tondet in anno. — VI 356 *coniectura restitutum*: tondet (grex) ubique locos: nudas iam lambit harenas. VI 383 tondet flores herbasque virentes
- torris: Ioh. IV 1027 lapides torresque cadunt
- trabea: Iust. IV 124 trabea succinctus avita. IV 234 pars trabeis, pars compta togis. IV 244 ornatus trabea, gemmisque ostroque superbus
- trabeatus: Iust. IV 10 egrediens princeps sacra trabeatus ab aula. *locus coniectura restitutus*. IV 312 trabeatus ab aula egrediens
- tractatus: Ioh. III 7 tractatu vario noctem sermone trahentes
- tractus: Ioh. III 145 lymphigeros deducit fistula tractus
- tragula *coniecturis restitutum*: Ioh. II 134 substrictis dependens tragula membris ex humeris demissa iacet. II 181 tragula crebris nutibus e silvis acies agitata requirit
- trano: Ioh. VI 288 aëra per calidum tranat suspensa volucris
- transadigo: Ioh. IV 902 Artemiumque furens et duro nomine Maurum transadigit. VII 426 VIII 402. 486
- transfundo: Anast. 4 nec prendere possum mensuram transfusa meam
- transverbero: Ioh. VII 288 (fama) nuntia pennatis ventos transverberat alis
- tremefacio: Ioh. IV 388 liquidam tremefactus in aethram effugiat. IV 853 visu tremefactus eodem continuit sese
- tribulus: Ioh. IV 617 tribulus per castra locat furcasque bicornes
- tribunicus: Ioh. IV 504 tribunicia socios virtute regebat
- tribunus a) tribunus palatini: Iust. III 161 eumque palatinis stans candida turba tribunus. II 134. b) tribunus militum: Ioh. I 570 praecedant castra tribunus, interdumque duces suspectas quaerere valles. IV 294 VI 28 VII 240 VIII 182. 361 duces fortesque tribunus. VII 137 VIII 641 Iust. III 356 duces numeri fortesque tribunus. Ioh. IV 465 omnes saluere (*i. e.* in equos insiluere) duces omnesque tribunus. IV 905 contempto pedes ibat equo turbasque tribunus hostiles sternebat ovans. I 389 III 47 IV 18. 43. 108. 200. 247. 261. 540. 845. 850. 855. 871. 880. 916. 1100 VI 602 VII 374. 440. 455. 498 VIII 424. 445. 524
- tributum: Iust. II 373 unde tributa tuis succedent annua rebus, deficiet si nostra manus?
- tristo: Ioh. VII 232 infando tristantur pectora casu
- trisuleus: Ioh. III 113 nigris infusa venenis ora madent, foedant oculis linguisque trisuleis temperiem, diroque horrescunt tempora tabo

- triumphalis: Iust. III 124 quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. IV 80 triumphalis laurus. IV 107 sella triumphalis triumpho: Ioh. VI 61 ingreditur victor populo gaudente triumphans urbem per mediam
- triumphus: Ioh. praef. 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis. I 7 ductorem magno signantem facta triumpho. II 317 illum (*scil.* Recinarium) etiam summis victo Mavorte triumphis tot nimios gaudet secum tolerasse labores Martis et ad summam pariter venisse coronam. VIII 501 Laguantan gentes propriis aptabo triumphis. at vos incolumes uno minus ardua celsis excipiet portis summo Carthago triumpho. VIII 582 meque tuis, victor, serva post bella triumphis. — triumphus = pompa: Iust. IV 227 tollitur in magnum divalis sella triumphum mille ministrorum manibus. — triumphus = victoria: Ioh. II 102. 329. 375 III 44. 266. 283. 301 IV 370. 380 VII 315 VIII 64 Anast. 50 Iust. I 62. 292 II 126 III 121. 344. 366. 387 IV 141
- tropaeum: Ioh. III 299 tantis (*i. e.* tot) signare tropaeis quis potuit campos? VII 389 novit Romana inventus fortia facta viri, tantis gavis tropaeis
- trunco: Ioh. III 149 vertex truncatur aquarum obicibus clausis. VII 434 verticis alta rotans truncatis tempora venis. — trunco = obrunco, trucido: Ioh. III 180. 315 IV 899. 995. 1049. 1094
- tuba: Ioh. VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus. — ante tubam: Ioh. IV 490 ante tubam (*i. e.* priusquam classicum caneretur) cupiens adversas rumpere fossas. VII 508 ante tubam (*i. e.* priusquam classicum, supplicii sumendi signum, canatur), memora, quis mentem terror adegit insidias vestrosque dolos fraudesque [novare]?
- tunica: Ioh. II 130 nec tunicae manicis ornant sua brachia Mauri. VIII 189 his tunicas ferrum, his, nudis de more lacertis, purpura picta dabat. Iust. II 100 egreditur, tunicaque pios inducitur artus
- turgeo: Ioh. III 33 (Africa) latices laeti turgens referebat Iacchi
- turmae a) turmae militum Romanorum: Ioh. I 419. 427. 518. 566 IV 476. 523. 555. 566. 1002. 1025 VI 483. 527. 546. 619 VII 72. 221. 233. 281 VIII 184. 448 Iust. III 342. *sunt loca, quibus non modo equitum, sed etiam peditum turmae memorari videantur*: Ioh. IV 553 commissas acies dux Tarasis ante pedestres ardua signa movens variis componit in armis, ipse per obliquas distinguit proelia turmas vectus equo, clipeosque suis coniungere dictat. IV 566 aequansque per agmina turmas. VI 482 ductor compatas iubet ire cohortes per numeros turmasque suas. VI 527 Tarasis — condensas peditum cingens umbone phalanges veloci volitabat equo, turmasque parabat. VIII 183 suo veniens condensus in agmine miles per numeros turmasque ruit. — b) turmae Maurorum: Ioh. I 55. 483 II 42. 47. 132. 179 III 423 IV 875. 869 VI 224. 707 VII 183. 424 VIII 380. 429. 535. 571. 645. — c) turmae Vandalorum: Ioh. III 182. — d) turmae sacrorum officiorum: Iust. III 210 dispositis ornata palatia turmis officia expleverunt. IV 104 officia et turmis implent felicibus aulam. IV 188 perque scholas turmasque vocans (officia), pia praemia gaudens praebuit. IV 237 (praeco) omnibus imperitans sectis praecedere turmis. — e) turmae populi: Iust. IV 2 (vicina dies calendarum) urgebat turmas arcus statione replere. IV 68 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus. — f) Ioh. I 454 caelicolum turmae. Iust. III 32 angelicas inter turmas
- tutamen: Iust. II 69 vestro semper tutamine vivam. IV 66
- tuto: Ioh. IV 45 tutamus equos. Iust. II 256 tutetur fiscus instorum nemine laeso
- tutor: Iust. II 66 tutare imperium, vitam rege, perlice coepta
- tyrannus: Ioh. VI 154 tympana rauca rapit tyrannus: Ioh. I 380 III 15. 26. 264. 270 VII 385 Iust. I 286 III 123. 384 Geilamir. Ioh. I 463. 465 II 343. 356. 416 IV 47. 63. 313. 318 Antalas. III 317. 459 IV 1. 14. 25. 47. 58. 63. 77. 133. 173. 431 Stutias. IV 228. 235. 368. 425 Guntarith. — IV 345 Iust. praef. 11 II 107 III 140. 272
- ulmus: Iust. IV 42 amictae vitibus ulmi
- ultio: Ioh. III 14 saevis esset cum maxima regnis ultio missa dei. VIII 153 iusta nocentes ultio rite manet. Iust. IV 358 ultio commissum lenit scelus ultra = posthac: Ioh. IV 359 ultra nec fallere quisquam Antalan se posse putet. iam sufficit istud Armenio licuisse semel
- ultrix: Ioh. I 377 cum prima tenerent ultrices haec arva rates
- umbrifer: Ioh. VI 474 alluit umbriferas viridanti margine ripas (amnis)
- unanimis: Ioh. VIII 188 unanimes habitus gentes discernit utrasque
- undivagus: Ioh. VII 343 u. latices. VIII 344 u. salum. Iust. I 110 u. fretum
- unguentum: Iust. III 24 unguentaque mira feruntur tempus in aeternum sacrum servantia corpus
- urbis et orbis: Iust. I 181 quanta fuit nostrae simul urbis et orbis provida cura seni. I 250 lux urbis et orbis, Iustiniane. III 79 temporibus Iustine tuis, spes urbis et orbis
- usus: Ioh. II 438 cuncta cavens, ne quis fraudes temptaret in usu noctis. Iust. II 232 usus iniquae cesset avaritiae
- ut: Ioh. VIII 149 nec minus ut Caesar
- valeo *sequente infinitivo*: Ioh. II 434 nullisque modis cognoscere signa tunc valuit. II 448 VI 47. 531. 580. 587 Iust. I 4
- vario: Ioh. II 450 vigilant variantque vices. IV 520 maculis variatus in albis parte niger sonipes
- vas: Iust. III 8 vasa aurea mille, mille columnarum species, argentea mille, quae superinpositis implebant atria ceris. III 121 (Iustinianus) ipse triumphorum per singula vasa suorum barbarico historiam fieri mandaverat auro. IV 147 fulvo plena ferunt argentea vasa metallo
- vastator: Ioh. II 1 pellitur interea cunctis vastator ab oris Maurus. II 99 IV 145
- vates: Ioh. VI 153. 177 (Ammonis sacerdos fatidica). — vates = poeta: Ioh. praef. 11 I 175 Smyrnaeus vates = Homerus. I 452 II 23. — vates = sacerdos: Ioh. I 32 non vatibus ullis parcere
- vectator: Ioh. III 253 mistis vectator et armis fortis equus, rapidi lactatus turbine cursus, confuit
- velamen: Ioh. I 260 candida sideris gestans velamina peplis. VIII 192. Iust. III 67 IV 84 velamina tendunt. — Iust. II 59 (Christus) verae sese velamine carnis induit et servi formam de virgine sumpsit. IV 278 patuitque, quod ante clausum erat, et nullis velamen visibus obstat
- velivolus: Ioh. I 206 mare velivolum
- venalis. venalia: Ioh. VII 67 venalia quippe inveniens quaecumque volet. VIII 30 at nos aequor alit, venalia tempore certo cuncta ferens
- venio *sequente infinitivo*: Iust. I 30 signa futurorum sopor ostentare bonorum venerat ille viro. — venturus = futurus: Ioh. praef. 4 venturo generi facta legenda viri. praef. 14 cunctaque venturis acta referre viris
- ventillo: Ioh. I 445 ventilat assiduas conculcans ungula terras
- verbum = Christus: Ioh. I 286 omnipotens verbi genitor rerumque creator. Iust. II 11 omnipotens princeps, summi pater inclite verbi. II 55 (Maria) credule verbum concipiens nostram genuisti feta salutem verno: Iust. II 96 vernant segetes, et gramina crescut

- vernium = ver: Iust. III 152 expellens placido brumalia frigora verno
 verro: Ioh. I 161 verruntur marmora tonsis. II 120
 Velanideis verrunt qui stagna phaselis. II 256 verruntque procellae litus harenosum
 veru: Ioh. III 167 veribusque trementes conserit artus
 vester = tuus: Iust. I 131 II 69 III 305 IV 140
 videtur *sequente accusatio cum infinitivo*: Ioh. I 141 visum est animis Libyam te posse tueri
 vinco: Ioh. praef. 18 I 57 VII 40 Iust. praef. 42 vincere bella. — vincas *acclamatio sollemnis*: Iust. I 358 'tu vincas, Iustine' canunt. IV 131
 vinum. vina laudatissima *enumerantur* Iust. III 87—102
 virido: Ioh. VI 373 epulisque famem viridantibus implent. VI 474 alluit umbriferas viridanti margine ripas. Iust. IV 119 miscentur (gemmae) teretes quadris, viridantibus albae
 virtus: Ioh. III 44 spes Libyae nostrique favor virtusque triumphis (*Gentius Iohannem alloquitur*). VII 89 omnipotens genitor, virtus et gloria rerum. Iust. I 149 tu decus imperii, lumen virtusque Latini. I 257 virtus Romana, iaces (*scil. Iustinianus*). III 360 imperii deus est virtus et gloria nostri. IV 135 libertatis apex, mundi caput, unica virtus. — Ioh. VI 26 dominum virtutis adorans. — VI 37 nostri virtute dei contracta recessit. VIII 350. — Ioh. I 143 solitis releva virtutibus Afros. VIII 342 deus, terrae maris aetheris auctor omnipotens, caelum et terram virtutibus implens
 vitalis: Ioh. VI 370 vitales invenit herbas. — vitalia: Ioh. IV 722 fractis rupit vitalia costis
 vito *sequente infinitivo*: Ioh. II 81 tristes quos cernere campos vitasset Romana manus
 vitreus: Iust. I 99 vitrei splendens fulgore metalli. III 97 pocula, quae vitreo flagrabant plena Falerno. III 284 vidimus extensos vitrea testudine pontes (*scil. flumine congelato*)
 vittatus: Ioh. III 87 vittata sacerdos
 vividus: Ioh. II 53 vivida bella *coniectura restitutum*. IV 386 vividus ore canis. IV 547 gens numerosa viris et gentis vivida virtus
 vivifico: Iust. II 23 vivificans siccum sacro spiramine lutum
 vix: Ioh. I 417 litora vix primis figens vestigia plantis contigerat: campis acies exire iubebat. II 414 vix ea fatus erat: missus montana tenebat. III 79 VI 142. 228. 255. 326. 563 VIII 33. 127 *cf. mox*
 volatilis: Ioh. VI 576 VIII 451 volatile ferrum
 volo *abundantia quadam additum*: Ioh. VI 250 si admittimus hostes Byzacii extremos tantum contingere fines, iam properare volent (*i. e. properabunt*). — volo *loco futuri*: Ioh. VI 89 miseris modo matribus Afris iam servire volunt (*Maurae*). (*i. e. iam servient*)
 zona: Ioh. VI 339 vestros zona rubens referet testata labores

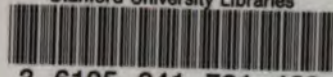
CORRIGENDA.

- Ioh. VIII 74 vacuas Vulcanus ad auras
Iust. II 46 Appar. crit. ferent *Barth.* feret *M*
Iust. II 370 credidimus. dominis vobis quis vestra negaret,
Iust. III 219 internos munire fores
Iust. III 346 Appar. crit. campumque *Ruis ex O.*
-

DD 3 .M8 A8 v.3 C.1
Victoris Vitensis historia per
Stanford University Libraries

3 6105 041 721 460

JUN 1986

JUN 1987 DEC OCT 16 1990

**STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY**
Stanford, California

